

שבוע פרשת ויצא

(1 - 7 December 19)

ג' - ט' כסלו תש"פ

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מֵאֲדָרְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דֶּגַּף וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֵךְ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
ב וַאֲמַרְנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וַאֲמַרְנָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וַאֲמַרְנָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עָנְנִי בַּמֶּרְחֵב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּגִּדִּיכִים: י פִּלְגִּינִים
סִבְבּוֹנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יא סִבּוֹנִי גַם־
סִבְבּוֹנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יב סִבּוֹנִי כְּדַבּוּרִים
דַּעְכוּ כָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָנָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאַהֲלִי
צַדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

רוֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמֹת
כִּי־אֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֹנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעַר־צֶדֶק אֲבֹא
כָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זַה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד כִּי עָנִיתָנִי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זַה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחַה בּוֹ:
כה אֲנֵא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנֵא יְהוָה הַצִּלִּיחָה
נָא: כו בָּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכּוֹנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵים
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאֹדֶד אֱלֹהֵי
אַרְוִמִּיךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדוֹ:

קִיָּם

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פרי"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א א אֲשֶׁר־י תְּמִימֵי־דָרֶךְ תְּהַלְכִּים בַּתּוֹרָה
יְהוָה: ב אֲשֶׁר־י נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכָּיו הַלְכוּ: ד אַתָּה

צְוִיתָהּ פִּקְדֵיךָ לִשְׁמֹר מֵאֵד: ה אַחֲלִי יִכְנוּ דַרְכֵי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בְּיֶשֶׁר לֵבב פְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטִי

המשך בעמוד צב

זמן תחילת קידוש לבנה:
יום רביעי בערב, ו' כסלו

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו כסלו, תשכ"ג

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוהרמ"ז ש"י הלוי

שלום וברכה!

... ת"ח ת"ח על הציון להג' היעב"ץ. וראה פע"ח ש' השבת ספכ"א ובסי' האריז"ל קודם מנחת
שבת שכן "נהגו הקדמונים". ובטעמ"צ ואתחנן דהאריז"ל ה"י מעיין ו' דרכים בהלכה כנגד ו' ימי
המעשה וא"י ע"ד הסוד כנגד יוח"ש.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ג
- (ג) מאמר ד"ה אתה אחד ושםך אחד
- (ד) שבת פרשת ויצא, ט' כסלו, ה'תשכ"ט ה
- (ה) שיחת שבת פרשת ויצא,
- (ו) ט' כסלו, ה'תשכ"ה טז
- (ז) משיחות ש"פ ויצא, ט' כסלו ה'תשנ"ב לב
- (ח) לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו מו
- (ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
- (י) המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל נא
- (יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויצא נד
- (יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויצא נה
- (יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויצא צה
- (יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)
- (טו) לשבוע פרשת ויצא צו
- (טז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויצא קו
- (יז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קח
- שיעורי רמב"ם**
- (יח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויצא קיא
- (יט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויצא קפה
- (כ) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויצא רו
- (כא) נביאים וכתובים
- (כב) ירמיה פרק כה, קהלת פרק יא רט
- (כג) משניות – מסכת זבחים
- (כד) ביאור קהתי ריא
- (כה) עין יעקב מסכת מגילה ריט
- (כז) מסכת נידה עם ביאורים
- (כח) מדף לט עד דף מה רכ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
- (כב) אדמו"ר הזקן רמח
- (כג) שולחן ערוך הלכות תפלה
- (כד) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רמח
- (כה) תורה אור ביאור על הנ"ל
- (כו) אדמו"ר הזקן רנא
- (כז) שערי תשובה
- (כח) אדמו"ר האמצעי רנה
- (כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
- (ל) אדמו"ר ה"צמח צדק" רנז
- (לא) תורת שמואל תרל"ב
- (לב) אדמו"ר מוהר"ש רנח
- (לג) קונטרס עץ החיים
- (לד) אדמו"ר מוהרש"ב רנט
- (לה) ספר המאמרים – ה"ש"ת
- (לו) אדמו"ר מוהרי"צ רסג
- (לז) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
- (לח) אדמו"ר מוהרי"צ רסד
- (לט) אגרות קודש
- (לא) אדמו"ר מוהרי"צ רסז
- (לב) חומש לקריאה בציבור רסח
- (לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רעו
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא רעח
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בתפילת מנחה של שבת אומרים:

43 **כִּי לַמַּעֲשֶׂה אֲהַבְתָּ הַהוּרִים לְכַנֵּם כְּשִׁישׁ לָהֶם רַק בֶּן יָחִיד,**
 44 **הִיא אֲהָבָה גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵאַהֲבַת הַהוּרִים לְכַנִּיָּהֶם כְּשִׁישׁ**
 45 **לָהֶם עוֹד יְלָדִים. וְכֵן אֲהַבְתָּ ה' בֶּן יָחִיד לַהוּרִים שְׁלֹ הָיָא**
 46 **אַהֲבָה גְּדוּלָּה יוֹתֵר מִכְּשֶׁהֶם הַיְלָדִים שֶׁל הַהוּרִים יוֹתֵר מִבֶּן יָחִיד**
 47 **אַלָּא יְלָדִים רַבִּים. וְכֵן הוּא גַם**

48 **בְּיִשְׂרָאֵל לַגִּבִּי הַיָּחִס בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
 49 **וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, מִכִּיּוֹן**
 50 **שִׁישְׂרָאֵל הֵם בֶּן יָחִיד**
 51 **לְיָחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם וְשֶׁאֵר הָעַמִּים**
 52 **אֵינֶם מוֹגֵדִים כְּבָנָיו, לְכֵן אֲהַבְתָּ**
 53 **הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן אֲהַבְתָּ**
 54 **יִשְׂרָאֵל לְהַקֶּבֶ"ה, הִיא אֲהָבָה**
 55 **גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר כְּמוֹ אֲהַבַת הוּרִים**
 56 **לְבֶן יָחִיד וְאַהֲבַת בֶּן יָחִיד לַהוּרִיו.**
 57 **וּמִסָּמִים הַרְבֵּי הַרִי"צ שֵׁם כַּמֶּאֱמֹר**
 58 **דִּבְרוֹר הַמִּתְחִיל 'אַתָּה אַחֵר' הַנוֹכַח,**
 59 **שְׁעַל־פִּי־זֶה צָרִיף לְהַבִּין מָה**
 60 **שֶׁנֶּאֱמַר כֵּן בְּתִפִּילַת מִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת**
 61 **"וְיָמִי כְּעַמֶּךָ בְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי**
 62 **אַחֵר", וְלֹא נֹאמַר עַל עַם יִשְׂרָאֵל**
 63 **"גּוֹי יָחִיד" ?**

64 **וְצָרִיף לְהַבִּין, הֲרִי הַדִּיּוֹק**
 65 **הַשְּׂאֵלָה הַנוֹכַחַת מִדִּיּוֹק הַלֶּשֶׁן**
 66 **(שְׁבַמְאָמֶר) שֶׁהִיא צָרִיף**
 67 **לִזְמַר עַל עַם יִשְׂרָאֵל "גּוֹי יָחִיד"**
 68 **וְלֹא "גּוֹי אַחֵר" מוֹבֵן בְּפִשְׁטוּת, כִּי**
 69 **עַם יִשְׂרָאֵל הוּא עִם יָחִיד וּמִיּוֹחַד וְאֵין**
 70 **דּוּמָה לוֹ וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּמִשְׁלַל**
 71 **ה' בֶּן יָחִיד, גַּם מוֹבֵן בְּפִשְׁטוּת**
 72 **מִדּוּעַ הוּא נִקְרָא כֵן שֶׁזֶה שְׁנִקְרָא**
 73 **בְּשֵׁם בֶּן יָחִיד הוּא מִפְּנֵי**
 74 **שֶׁהוּא בֶּן אַחֵר בְּלִבּוֹ,**
 75 **וּבְמִאֲמָר מִשְׁמַע, דְּזֶה שֶׁהוּא־**
 76 **לִי־לְמִימַר "גּוֹי יָחִיד"**
 77 **וְהַשְּׂאֵלָה מִדּוּעַ לֹא נֹאמַר כֵּן אֵלָּא נֹאמַר**
 78 **'גּוֹי אַחֵר' הוּא מִפְּנֵי שֶׁאַהֲבָה**
 79 **לְבֶן יָחִיד, וְכֵן אֲהַבְתָּ ה' בֶּן**
 80 **יָחִיד לַהוּרִיו הִיא אֲהָבָה**

בס"ד. שבת פרישת ויצא, ט'

כסלו, ה'תשכ"ט*

1 **אַתָּה אַחֵר¹ וְשִׁמְךָ אַחֵר וְיָמִי כְּעַמֶּךָ בְּיִשְׂרָאֵל²**
 2 **גּוֹי אַחֵר בְּאֶרֶץ, וּמִדִּיק כ"ק מו"ח**
 3 **אַדְמו"ר בְּמִאֲמָרוֹ דְּבוֹר־הַמִּתְחִיל הִזָּה דְּט'**
 4 **כְּסֵלֹ³, שֶׁהֶלְשׁוֹן "אַחֵר" הוּא גַם בְּאַחֵר הַמְּנִי**
 5 **[וְכַמּוֹ "וַיְהִי עָרַב וַיְהִי בִקֵּר יוֹם אַחֵר⁴ וְאַחֵר-**
 6 **כָּף⁵ כְּתִיב "יוֹם שְׁנִי, יוֹם שְׁלִישִׁי" וְכוּ], וְכִיּוֹן**
 7 **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא יָחִיד וּמִיּוֹחַד שְׁאֵין בְּדוּמָה**
 8 **אֵלָיו, וְכֵן יִשְׂרָאֵל הֵם "גּוֹי אַחֵר" יָחִיד וּמִיּוֹחַד**
 9 **שְׁאֵין דְּגֻמָּתָם, הִנֵּה־לִי־לְמִימַר "אַתָּה יָחִיד**
 10 **וְשִׁמְךָ יָחִיד, וְיָמִי כְּעַמֶּךָ בְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי יָחִיד".**

11 **וּמִכְשִׁיף בְּמִאֲמָר, דְּזֶה שִׁישְׂרָאֵל הֵם "גּוֹי**
 12 **יָחִיד" הוּא בְּדִגְמַת אָב וְאֵם שְׁאֵין**
 13 **לָהֶם אֵלָּא בֶּן אַחֵר בְּלִבּוֹ, שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם "בֶּן**
 14 **יָחִיד". כִּי אֲהַבְתָּ הַהוּרִים לְכַנֵּם כְּשִׁישׁ לָהֶם רַק**
 15 **בֶּן יָחִיד, הִיא אֲהָבָה גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵאַהֲבַת**
 16 **הַהוּרִים לְכַנִּיָּהֶם כְּשִׁישׁ לָהֶם עוֹד יְלָדִים. וְכֵן**
 17 **אַהֲבַת ה' בֶּן יָחִיד לַהוּרִים הִיא גְּדוּלָּה יוֹתֵר**
 18 **מִכְשֶׁהֶם יוֹתֵר מִבֶּן יָחִיד. וְכֵן הוּא גַם בְּיִשְׂרָאֵל,**
 19 **מִכִּיּוֹן שִׁישְׂרָאֵל הֵם בֶּן יָחִיד לְיָחִידוֹ שֶׁל**
 20 **עוֹלָם, לְכֵן אֲהַבְתָּ הַקֶּבֶ"ה לְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן אֲהַבְתָּ**
 21 **יִשְׂרָאֵל לְהַקֶּבֶ"ה, הִיא אֲהָבָה גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר.**
 22 **וּמִסָּמִים שֵׁם, שְׁעַל־פִּי־זֶה צָרִיף לְהַבִּין מָה שֶׁנֶּאֱמַר**
 23 **"וְיָמִי כְּעַמֶּךָ בְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אַחֵר", וְלֹא "גּוֹי יָחִיד".**

24 **וְצָרִיף לְהַבִּין, הֲרִי הַדִּיּוֹק (שְׁבַמְאָמֶר) שֶׁהִיא**
 25 **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּמִשְׁלַל ה' בֶּן יָחִיד, שֶׁזֶה שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם "בֶּן יָחִיד" הוּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
 26 **בֶּן אַחֵר בְּלִבּוֹ, וּבְמִאֲמָר מִשְׁמַע, דְּזֶה שֶׁהוּא־לִי־לְמִימַר "גּוֹי יָחִיד" הוּא מִפְּנֵי**
 27 **שֶׁאַהֲבָה לְבֶן יָחִיד, וְכֵן אֲהַבְתָּ ה' בֶּן יָחִיד לַהוּרִיו הִיא אֲהָבָה גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר.**

5 חתנו של הרבי בְּמִאֲמָרוֹ דְּבוֹר־
 6 הַמִּתְחִיל הִזָּה מֵאֲמֹר חֲסִידוֹת שְׁלֹ
 7 הַפּוֹתַח בְּפִתְיָה זֹו 'אַתָּה אַחֵר...'
 8 דְּט' כְּסֵלֹ³, מִיּוֹם ט' כְּסֵלֹ (יּוֹם
 9 הַהוֹלֶדֶת וְיוֹם הַהִסְתַּלְקוּת שֶׁל הָאֲדַמּו"ר
 10 הָאֲמַצְעִי) בְּשַׁנַּת תש"ב שֶׁהֶלְשׁוֹן
 11 "אַחֵר" הוּא גַם בְּאַחֵר הַמְּנִי
 12 אַחֵר בְּמִסְפָּר, הֵינּוּ אַחֵר שִׁישׁ לוֹ שְׁנֵי
 13 וְשִׁלְשִׁי וְכו' הַדּוּמִים לוֹ [וְכַמּוֹ
 14 לְמִשְׁלַל הָאֲמֹר בְּתוֹרָה לַגִּבִּי הַבְּרִיאָה
 15 בְּשֶׁשֶׁת יָמִי בְּרֵאשִׁית "וַיְהִי עָרַב
 16 וַיְהִי בִקֵּר יוֹם אַחֵר⁴ וְאַחֵר-
 17 כָּף⁵ כְּתִיב "יוֹם שְׁנִי, יוֹם
 18 שְׁלִישִׁי" וְכוּ] הֵינּוּ שֶׁהָאֵחֵר אֵינּוּ
 19 יָחִיד שְׁאֵין דּוּמָה לוֹ אֵלָּא 'אַחֵר הַמְּנִי'
 20 שֶׁהוּא רֵאשׁוֹן, וְאַחֲרָיו בָּאִים שְׁנֵי,
 21 שְׁלִישִׁי וְכו' הַדּוּמִים לוֹ, וְכִיּוֹן
 22 שֶׁהוּא ה' יִתְבָּרֵךְ הוּא יָחִיד
 23 וּמִיּוֹחַד שְׁאֵין בְּדוּמָה אֵלָיו, וְאֵין
 24 עוֹד כְּמוֹהוּ וְכֵן יִשְׂרָאֵל הֵם "גּוֹי
 25 אַחֵר" עִם אַחֵר יָחִיד וּמִיּוֹחַד
 26 שְׁאֵין דְּגֻמָּתָם וְאֵין עִמָּם דּוּמִים
 27 לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, כִּךְ שֶׁהִבְטִיחַ 'אַחֵר' לַגִּבִּי
 28 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינּוּ
 29 'אַחֵר' בְּמוֹבֵן שֶׁל 'אַחֵר הַמְּנִי' אֵלָּא
 30 בְּמוֹבֵן שֶׁל 'אַחֵר' שְׁאֵין דּוּמָה לוֹ
 31 הִנֵּה־לִי־לְמִימַר הִיָּה לוֹ (לְמִי
 32 שֶׁתִּקֵּן אֶת הַנּוֹסֵחַ הַזֶּה בְּתִפִּילָה) לִזְמַר
 33 "אַתָּה יָחִיד וְשִׁמְךָ יָחִיד, וְיָמִי
 34 כְּעַמֶּךָ בְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי יָחִיד"
 35 וְלִמָּה נֹאמַר בְּהַקְשֵׁר זֶה 'אַחֵר' ?
 36 וּמִכְשִׁיף הַרְבֵּי הַרִי"צ בְּמִאֲמָר,
 37 דְּזֶה שִׁישְׂרָאֵל הֵם "גּוֹי יָחִיד"
 38 עִם מִיּוֹחַד שְׁאֵין דּוּמָה לוֹ הוּא
 39 בְּדִגְמַת אָב וְאֵם שְׁאֵין לָהֶם
 40 אֵלָּא בֶּן אַחֵר בְּלִבּוֹ, שְׁנִקְרָא
 41 הֵבֶן הָאֵחֵר שְׁאֵין לוֹ אַחִים אוֹ אַחִיּוֹת
 42 בְּשֵׁם "בֶּן יָחִיד" וְלֹא 'בֶּן אַחֵר'.

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס ט"ו"ד כסלו - תשנ"ג. 1) תפילת מנחה דשבת. וראה שער הכולל פכ"ט אות ה. 2) ראה ד"ה אתה אחד ה'תשמ"ב הערה 2 (תו"מ סה"מ כסלו ע' נג). 3) ה'תש"ב - נדפס בסה"מ ה'תש"ב ע' 71 ואילך. 4) בראשית א, ה. 5) שם, ח ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גְּדוּלָה בְּיֹתֵר, ולכאורה יש לתמוה מה הצורך בתוספת של ענין האהבה
- 2 הגדולה, בעוד שהשאלה מובנת בפשטות גם ללא התוספת הזו?
- 3 (ב) וַיֵּשׁ לֹמֶר הַבְּאוֹר בְּזֶה עַל-פִּי הַמִּבְאֵר בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת⁶
- 4 בתורת החסידות על הפסוק⁷ "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל גּוֹ' הוֹי' אֶחָד",
- 5 דְּמָה שֶׁכְּתוּב כאן בפסוק "שָׁמַע
- 6 ישראל' המדבר על אחדות ה' "הוֹי' אֶחָד" ולא "הוֹי' יְחִיד" אף
- 7 שֶׁלכאורה הביטוי "יחיד" מבטא
- 8 אחדות ויחוד באופן נעלה יותר מאשר
- 9 הביטוי "אחד" הוא כיון שמצד שני
- 10 דווקא הביטוי "אחד" מדגיש היבט
- 11 מיוחד בנושא אחדות ה', יותר מאשר
- 12 הביטוי "יחיד", כִּי הַחֲלֻקָּה הַהַבְדִּיל
- 13 בֵּין "יְחִיד" לִ"אֶחָד" הוא,
- 14 שֶׁ"אֶחָד" מוֹרָה עַל
- 15 הַתְּאֻדוּת הַפְּרָטִים⁸ הרבים
- 16 והשונים להיות מציאות אחת [ונכמו
- 17 אֶלֶף אֶחָד שֶׁהוא כָּלִל מְצִיאוֹת
- 18 אחת כוללת הַכָּלִל מֵאֶלֶף
- 19 פְּרָטִים שְׂכוּלִם מֵתַאחֲדִים בּו כְּאֶחָד.
- 20 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה אָדָם אֶחָד,
- 21 שֶׁהוא מְצִיאוֹת אֶחָד כָּלִל
- 22 מִמְּ"ח אַבְרָם וְשָׁם"ה גִּידִים
- 23 פְּרָטִים רַבִּים שְׂכוּלִם מֵתַאחֲדִים בּו
- 24 יְחִיד, וְ"יְחִיד" מוֹרָה עַל עֲנָן
- 25 שֶׁלְמַעֲלָה מִפְּרָטִים [ונכמו
- 26 "יְחִידָה" שֶׁבְּנֶפֶשׁ, רֹבֵד עֲמוֹק
- 27 וּפְנִימִי בִּיטוֹר בְּנִשְׁמָה הִיְהוּדִית
- 28 שֶׁאֵינָה מְרַכֶּכֶת מִכְחָת
- 29 פְּרָטִים בְּנִיגוּד לְרַבִּים אַחֵרִים
- 30 בּוֹפֶשׁ שְׂמֹרֶכִים מִכְחָת מְסִיִּים,
- 31 כְּמוֹ כּוֹחַ הַשְׂכָּל אוֹ כּוֹחַ הָרֶגֶשׁ וְכוּמָה,
- 32 הַ"יְחִידָה" עֲנִין שֶׁלְמַעֲלָה מִהַפְּרָטִים].
- 33 וְלָכֵן נֶאֱמַר בַּפְּסוּק "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל"
- 34 "הוֹי' אֶחָד" וְלֹא נֶאֱמַר "הוֹי' יְחִיד",
- 35 כִּי בְּכָדִי לְהוֹרוֹת, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם (שִׁישׁ
- 36 בּוֹ בְּעוֹלָם רַבּוּי פְּרָטִים שֶׁל נִבְרָאִים רַבִּים וְשׁוּנִים), הוּא מֵאֶחָד עֲמוֹ

- 1 יְתִבְרֵךְ הָעוֹלָם מֵאוֹחַד עִם הַקְדוּשָׁה-בִּירֹךְ-הוּא, וְאֵינּוּ מְצִיאוֹת נִפְרֶדֶת לְעַצְמוֹ
- 2 אֵלָּא בְּטֵל לְאֻלּוּקוֹת לְגַמְרִי. וְכִמְרָמֶז בְּשָׁלֹשׁ הָאוֹתִיוֹת שֶׁכְּתֻבָּת
- 3 שְׁבִמְלָה "אֶחָד"⁹, שֶׁהָיָה בְּגִימְטְרִיא שְׁמוֹנֶה שְׁמוֹנֶה רֹמֵז עַל ז'
- 4 רְקִיעִים וְאַרְצָן אֶחָת וּבִיחָד שְׁמוֹנֶה, וְהָיָה בְּגִימְטְרִיא אַרְבַּע שְׁמוֹנֶה רֹמֵז
- 5 עַל ד' אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם מִזְרָח,
- 6 מַעֲרָב, צָפוֹן וְדוּרֹם - הֵם הָרְקִיעִים,
- 7 הָאֶרֶץ וְרוּחוֹת הָעוֹלָם, וְלִמְעַשֶׂה כָּל
- 8 הַבְּרִיאָה כּוֹלָה, בְּטָלִים וּמְאֻחָדִים
- 9 עִם הָאֵלֶּף, הַיְּהוּדִית עַל הַקְדוּשָׁה
- 10 בִּירֹךְ-הוּא הַנִּקְרָא "אֶלּוֹפִי"¹⁰ שֶׁל
- 11 עוֹלָם" וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּעִנְיִן זֶה "אֶחָד",
- 12 לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל פְּרָטִי הַבְּרִיאָה שֶׁהֵם
- 13 פְּרָטִים רַבִּים וְשׁוּנִים בְּטָלִים לְאֻלּוּקוֹת
- 14 וּמֵאוֹחָדִים עִם הָאֻלּוּקוֹת וְאֵינּוּ מְצִיאוֹת
- 15 נִפְרֶדֶת לְעַצְמָם.
- 16 וְזֶה שֶׁמִּדְּיָק וּמִקְשָׁה בְּמֵאֲמָר
- 17 הַנּוֹכַח מִזֶּה שֶׁכְּתוּב "אֶתָּה אֶחָד
- 18 וְשָׁמָּה אֶחָד" (וְלֹא "אֶתָּה יְחִיד
- 19 וְשָׁמָּה יְחִיד"), אֵף שֶׁ"אֶחָד" מְבַטֵּא
- 20 עֲנִיָּן מֵהוּתִי בְּאֶחָדוֹת ה', בִּיטוּל
- 21 וְהַתְּאֻדוּת הַפְּרָטִים, כְּמִבְאוֹר לְעִיל, וְשֶׁ
- 22 לֹמֶר עַל-פִּי הַמִּבְאֵר בְּכֶמֶה
- 23 מְקוֹמוֹת¹¹, בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, דִּינָה
- 24 שֶׁכְּתוּב "הוֹי' אֶחָד" הוּא
- 25 דִּוְקָא בְּאוֹר הָאֻלּוּקִי שֶׁשִּׁינֵּךְ
- 26 לְעוֹלָמוֹת, אוֹר שִׁירָד מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה
- 27 וְצוּמָצֵם וְהַתְּמַעֵט כְּדִי לְבַרּוֹר עוֹלָמוֹת
- 28 מוֹגְבִּלִים אֲבָל אוֹר-אֵין-סוֹף
- 29 שֶׁלְמַעֲלָה מְשִׁיכּוֹת לְעוֹלָמוֹת,
- 30 אוֹר אֻלּוּקִי נִעְלָה בְּלִתִּי מוֹגְבֵל הַנִּעְלָה
- 31 מִכָּל קֶשֶׁר וְשִׁיכּוֹת לְעוֹלָמוֹת מוֹגְבִּלִים,
- 32 אֵין שִׁינֵּךְ לְקִירוֹתוֹ "אֶחָד" אֵלָּא
- 33 רַק "יְחִיד", כִּי לְגַבִּי אוֹר זֶה,
- 34 אוֹר הָאֵין-סוֹף שֶׁלְמַעֲלָה מֵהַעוֹלָמוֹת,
- 35 אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת¹² וְהוּא
- 36 לְבָדוֹ הוּא הַמְצִיאוֹת הַיְחִידִית וְעַל כֵּן הִיָּה רֵאוּי שִׁינֵּךְ "יְחִיד" שֶׁהִי "אֶחָד"
- 37 מִשְׁמַעוֹ בִּיטוּל וְהַתְּאֻדוּת שֶׁל הַנִּבְרָאִים וְלִגְבִי אוֹר זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם מְצִיאוֹת.

(6) ראה בכ"ז תו"א וורא נה, ב ואילך. לקו"ת תזריע כג, ג. בלק ע, א. אמרי בינה שער הק"ש פ"ח. ספר המצות להצ"צ שורש מצות התפילה פ"ח (קכד, א"ב). סה"מ תרנ"ד ע' נו. ובכ"מ. (7) ואתחנן ו, ד. (8) וראה סה"מ תרנ"ד שם, דענין זה שבאחד (התאחדות הפרטים), וזה שאחד הוא אחד המנוי (כנ"ל ס"א), שייכים זל"ז. (9) ראה סמ"ק, הובא בב"י או"ח סס"א (ד"ה כתב בסמ"ק). שו"ע (ואדה"ז) או"ח סס"א ס"ו. לקו"ת תזריע שם. סהמ"צ להצ"צ שם. (10) כ"ה בלקו"ת שם. ובסהמ"צ שם, שאל"ף רומז על יחידו של עולם. (11) תו"א וסהמ"צ (ועד"ז באמ"ב) שבהערה 6. ועוד. (12) ראה גם המשך תרס"ו ע' תלב, דזה שהעולם הוא מציאות (ולא אחיות עינים) הוא רק לגבי ההארה השייכת לעולמות, אבל לגבי עצמות או"א"ס "אין שום מציאות כלל".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וממשיך ומוסיף ביאור מדוע השאלה למה נאמר 'אחד' ולא 'יחיד' שייכת
- 2 במיוחד לגבי נוסח התפילה של מנחה בשבת.
- 3 וְכִינּוּ שֶׁתְּפִלָּה זו ("אתה אחד" כו') היא התפילה במנחת
- 4 שבת, דְּנוֹסָף לְזֶה שְׁבַשְׁבֶּת בְּכָל בְּכָל שעות היממה של השבת
- 5 הוא גְּלוֹי אֹרֶז־אֵין־סוֹף
- 6 שְׁלֹמֶעֱלָה מְשִׁיכוֹת לְעוֹלָמוֹת, 1 ("אתה אחד" כו') היא התפילה במנחת שבת,
- 7 ולגבי אור נעלה זה נכון יותר לומר
- 8 'יחיד', כמבואר לעיל, הִנֵּה בְּשַׁבֵּת
- 9 גּוֹפֵא בשבת עצמה עֶקֶר גְּלוֹי זֶה
- 10 של האור האלוקי שלמעלה משייכות
- 11 לעולמות הוא במנחת שבת,
- 12 הזמן שעליו נאמר בוורה שהוא רְעוּא
- 13 דְּרַעְיוֹן¹³, רצון הרצונות, (כללות
- 14 העניין הוא שלכל בחינה בסדר
- 15 ההשתלשלות קדם רצון להתהוות
- 16 בחינה זו (בחינת תורה), ובראשית כל
- 17 ההשתלשלות יש רצון כללי (כתר)
- 18 כללי, הנקרא "אדם קדמון" שהוא
- 19 הרצון לכל הרצונות, וכל הבחינות
- 20 כלולות בו בהשואה אחת)
- 21 וְכִידּוּעַ¹⁴ בתורת החסידות בְּעֶנְיָן
- 22 שלש הסעודות דְּשַׁבֵּת, שעל כך
- 23 אמרו חכמינו ז"ל בגמרא שהדבר נלמד
- 24 מהכתוב האמור בתורה לגבי המן
- 25 שירד מן השמים ואותו אכלו בני
- 26 ישראל במדבר "ויאמר משה אכלהו
- 27 היום כי שבת היום לה' היום לא
- 28 תמצאוהו בשדה" והעובדה שבפסוק
- 29 נאמר שלוש פעמים "היום" היא רמז
- 30 לכך שבשבת יש לאכול שלוש סעודות (אחת לבילוי שבת ושתיים ביום השבת)
- 31 ועל כך מבואר בחסידות דְּזֶה שְׁבַשְׁבֶּת דְּשַׁבֵּת השלישית בפעם השלישית
- 32 שכתוב בפסוק זה 'היום', רמז לסעודה שלישית, בְּתִיב¹⁵ "היום לא",
- 33 הוא לְפִי שֶׁאָזַר בעת המנחה של שבת, בעת 'רעוא דרעיון' שאז הוא זמן
- 34 הסעודה השלישית הוא הַמְשָׁכַת התגלות והארה של הַתְּעַנּוּג האלוקי
- 35 הַעֲצָמִי הַבְּלִי מְרָגֵשׁ שאיננו בא לידי ביטוי בדבר מסויים
- 36 (שְׁלֹמֶעֱלָה מְאֻכְלָה וְשִׁתְיָה בשונה מעונג 'מורגש' שדוגמתו בעונג
- 37 של האדם הוא העונג שבא על-ידי אכילה ושתייה), דְּבִכְלָלוֹת באופן כללי
- 38 דרגה זו של 'התענוג העצמי' הוא עֶצֶם הָאֹרֶז עצמיות ומהות האור
- 39 אֵין־סוֹף שֶׁאֵינוֹ בְּגֵדֶר עֲלָמִין שלמעלה מכל שייכות לעולמות מוגבלים
- 40 (גם לא בְּאֶפֶן ד'סוֹכֵב' כמבואר בקבלה וחסידות שהוא המהות את
- 41 העולמות בא בשני אופנים – 'ממלא כל עלמין', אור מוגבל המתלבש

- 42 בעולמות בהתלבשות פנימית (כמו התלבשות הנפש באברי הגוף) וסובב כל
- 43 עלמין – אור בלתי מוגבל שמאיר על העולמות בדרך 'מקיף' וסובב'
- 44 מלמעלה, וכאן נאמר שהאור המאיר בעת מנחה של שבת הוא התגלות 'עצם
- 45 האור' שאין לו שייכות לעולמות אפילו בדרך של 'סובב כל עלמין' שאמנם
- 46 הוא 'סובב' אבל בכל זאת נקרא 'סובב
- 47 כל עלמין'¹⁶, לְכֵן מאחר שהמאמר
- 48 עוסק במשמעות הפנימית של האמירה
- 49 'אתה אחד' הנאמרת בתפילת מנחה
- 50 של שבת מְדַיֵּק בְּמֵאֲמָר
- 51 שֶׁבַתְּפִלָּה זו הִנֵּה־לִי־לְמִימָר
- 52 היה לו לומר "אתה יחיד וְשִׁמְךָ
- 53 יְחִיד" וכפי שנתבאר לעיל.
- 54 (ג) וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה
- 55 למבואר לעיל לגבי ההבדל בין 'אחד'
- 56 'ליחיד' לגבי הקדוש־ברוך־הוא ('אתה
- 57 אחד') כן הוא בְּיִשְׂרָאֵל (לגביהם
- 58 נאמר בהמשך 'אתה אחד' – ז'מי
- 59 כעמך כישראל גוי אחד), שֵׁשׁ
- 60 בָּהֶם בבני ישראל הִגְמַת שְׁנֵי
- 61 עֲנִינִים אֵלֶּה האמורים לעיל לגבי
- 62 האחדות באלוקות. שְׁמִצַּד שְׂרָשׁ
- 63 הַנְּשֻׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן מְשֻׁרְשׁוֹת
- 64 בְּעֲצָמוֹתָּהֶן יְהֻבְרָן, כפי שנשמות
- 65 ישראל הן במקורן ושרשן העליון
- 66 בעצמיות ומהות האלוקות אֵין
- 67 נְתִינַת מְקוֹם לְמַצִּיאוֹת אַחֶרֶת
- 68 מלבד בני ישראל, כִּי־אֵם כלשון
- 69 הוזהר "יִשְׂרָאֵל וּמִלֵּכָא
- 70 בְּלַחֲדוּדָהִי"¹⁷ בני ישראל והמלך,
- 71 הקדוש־ברוך־הוא, לבדם, ללא כל נתינת מקום למציאות אחרת. וְיִשׁ
- 72 לוֹמַר, שְׁבַדְרָגָה זו, כפי שנשמות ישראל הן בשורשן, אֵין שִׁיף
- 73 לוֹמַר גַּם שִׁיִּשְׂרָאֵל קִדְּמוּ לְעוֹלָם¹⁸ אמרו חכמינו ז"ל במדרש שבני
- 74 ישראל הם מהדברים שקדמו לעולם (לפי פשוטו, הכוונה היא שהיו קיימים
- 75 לפני בריאת העולם, ולפי המשמעות הפנימית הכוונה היא שהשורש שלהם
- 76 למעלה באלוקות נעלה יותר מהשורש של העולם) ועל כך נאמר כאן שכפי
- 77 שנשמות ישראל הן בשורשן העליון, הן דבוקות באלוקות ברמה כזאת ששום
- 78 דבר אחר לא קיים ואין מקום לומר אפילו שקדמו לעולם כי זה מצב שלגביו
- 79 אין לעולם כל תפיסת מקום אֲבָל לְאַחֲרֵי שִׁינְדוּ הַנְּשֻׁמוֹת מלמעלה
- 80 מהשורש והמקור העליון לְמִשְׁחָה בְּכִידִי לְבָרֵךְ להפריד את הטוב מהרע
- 81 ולהעלותו לקדושה וּלְזַכֵּךְ לעדן אֶת הָעוֹלָם¹⁹, על-ידי עבודת ה'
- 82 בלימוד התורה וקיום המצוות תוך מגע עם ענייני העולם, הִנֵּה לְגַבִּי

(13) זח"ב פח, סע"ב. (14) המשך תרס"ו ע' תקמב. (15) בשלח טז, כה. וראה שבת קיז, סע"ב. שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת ר"ס עדר. (16) ראה המשך תרס"ו שם ע' תקמה. (17) ראה זח"ג לב, ב. (18) ראה עד"ז ד"ה ואשה אחת גוי' ה'תשמ"ו ס"ז (תו"מ סה"מ חשון ע' רסז). (19) ראה תניא פל"ז (מח, ב).

אתה אחד ושמן אחד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דָּרְגָה זוֹ דִּישְׁרָאֵל יִשְׁנָה מְצִיאוֹת הָעוֹלָם והעולם כן תופס מקום,
2 אֶלָּא שִׁישְׁרָאֵל גם כפי שירדו לעולם הזה הגשמי והנשמות נתלבשו בגוף
3 גשמי הֵם לְמַעַלָּה מִהָעוֹלָם, וּבְרִיאַת הָעוֹלָם הִיא בְּשִׁבְלִי
4 יִשְׁרָאֵל²⁰ וכמובן, הסיבה (בני ישראל) נעלית יותר מהתוצאה (העולם
5 שנברא 'בשביל ישראל').
- 6 וְעַל-פִּי-זֶה לִפִּי האמור אודות
7 ההבדל בין המעמד והמצב של בני
8 ישראל כפי שהן בשורש ומקור העליון
9 שלהן למעלה באלוקות למעמדם ומצבן
10 לאחר שירדו למטה, הִיָּה אֶפְשָׁר
11 לומר, דָּוָה שִׁישְׁרָאֵל נִקְרָאִים
12 כֵּן בְּנוֹסח תפילת מנחה של שבת
13 "גוי אֶחָד" (ולא "יחיד")
14 הוּא מִצַּד יִרְדָּתָם לְמַטָּה,
15 וּכְהִלְשׁוֹן "גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ"
16 המורה על כך שמדובר על הנשמות
17 כפי שירדו למטה בארץ. דְּמִכְּבִּין
18 שִׁירִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה הִיא
19 בְּכִדִּי לְבָרֵר לְהַעֲלוֹת וּלְזַכֵּךְ אֵת
20 הָעוֹלָם, מִתַּחֲלִיל לְכָל לראש
21 מְסוּג הַמְּדַבֵּר שֶׁבְּעוֹלָם²¹,
22 כידוע, העולם מורכב מארבעה סוגים
23 כלליים, דומם, צומח, חי, מדבר הוא
24 האדם. ובירור וזיכרון העולם הוא, לכל
25 לראש, מְסוּג הַמְּדַבֵּר, הַסּוּג הַנַּעֲלָה
26 ביותר בבריאה, הָרִי לְגַבִּי דָּרְגָה
27 זוֹ דִּישְׁרָאֵל (כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַטָּה
28 בְּאֶרֶץ) יִשְׁנָה הַמְּצִיאוֹת
29 דְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם ויש להם תפיסת
30 מקום והמציאות שלהם נחשבת [לְעַד
31 שְׁעַל-יְדֵי שִׁישְׁרָאֵל פּוֹעֲלִים
32 בְּרוּר וְחִיקוֹן בְּאֻמוֹת, נַעֲשֶׂה
33 בָּהֶם בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל עֲצָמִם עֲלִיּוֹן,
34 לְכֵן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "גוי
35 אֶחָד", בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל 'אֶחָד
36 הַמְּנֻי', הֵינּוּ הָרָאוֹן בְּמִנְיִן
37 שְׁמוֹנִים לאחר המניין של בני
38 יִשְׂרָאֵל גַּם אֵת אֻמוֹת הָעוֹלָם²²
39 הבאים אחרי בני ישראל שהם האחד
40 [מִכְּבִּין שְׁעַל-יְדֵם דְּקָא עַל יְדֵי
41 אוֹמוֹת הָעוֹלָם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְבָרִים נַעֲשֶׂה עֲלֵיוֹ זֶה בִּישְׁרָאֵל, אֶלָּא
42 שֶׁלַּעֲנִין "גוי אחד" יש משמעות נוספת והיא שִׁישְׁרָאֵל הֵם "גוי
43 אֶחָד", הֵינּוּ שׁוֹנָה וּמִיּוֹחַד, שְׁאֵינּוּ מִתְּעַרְבִים עִם שְׁאָר הָעַמִּים אֶלָּא
44 נֶאֱמַר עַם בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ [וְעַל-דֶּרֶךְ "יוֹם אֶחָד" האמור בתורה בסיפור
- הבריאה, שְׁיוֹם הָרָאוֹן דְּשִׁשְׁתַּי יְמֵי בְּרִאשִׁית נִמְנָה עִם שְׁאָר
הַיָּמִים, 'אֶחָד הַמְּנֻי', הוּא יוֹם רָאוֹן שֶׁישׁ אַחֲרָיו וּבְהַמְשָׁךְ אֵלָיו יוֹם
שְׁנֵי יוֹמִים שְׁלִישִׁי וְכֵן הֵלָא, אֶבֶל הוּא הַיּוֹם הָרָאוֹן נַעֲלָה מִהֶם מִשְׁאֵר
הַיָּמִים, וְלִכֵּן נֶאֱמַר 'יוֹם אֶחָד' וְלֹא 'יוֹם רָאוֹן'].
- וּבְכִדִּי לְשַׁלֵּל פִּירוּשׁ זֶה, לִפְנֵי
נֶאֱמַר כֵּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'גוי אחד' כִּי
מְדַבֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה,
בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵם כֵּן 'אֶחָד' פִּירוּשׁוֹ
'אֶחָד הַמְּנֻי' כִּי גַם לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ
תְּפִיסַת מְקוֹם, כְּמִבְּאוּר לְעִיל, אֶךְ פִּירוּשׁ
זֶה נִשְׁלָל בְּמִאֲמָר. וְכִדִּי לְבָרֵר שֶׁהַפִּירוּשׁ
נִשְׁלָל וְנִדְחָה מִכִּבִּיא מִכִּבִּיא הַרְבִּי הַרְיִי"צ
בְּמִאֲמָר הַנוֹכַח הַמְּשַׁל בְּכֵן
יְחִיד, וּמִבְּאוּר שֶׁאֵהָבָה הַהוּרִים לְבֵן
יְחִיד גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵאֵהָבָה הַהוּרִים
לְיִלְדֵיהֶם כְּשִׁישׁ לָהֶם יִלְדִים רַבִּים,
כְּמִבְּאוּר לְעִיל, שְׁעִנְיָנוּ שֶׁל בֵּן
יְחִיד הוּא (לֹא רַק זֶה
שֶׁבְּפִעַל הוּא בֵּן אֶחָד בְּלִבָּד
וְלִמְעַשֶׂה אֵין שְׁנֵי לוֹ, אֶלָּא מְעַלְתוֹ
הַמִּיּוֹחַדֶּת שֶׁל בֵּן יְחִיד הִיא יוֹתֵר מִזֶּה
וְהִיא) גַּם (וּבְעֵקֶר) שְׁאֵהָבָתוֹ
שֶׁל הַבֵּן הַיְחִיד לְאִבּוֹ וְאֵהָבָת
אִבּוֹ אֵלָיו לְבִנּוֹ יְחִידוֹ הִיא
אֵהָבָה מִיְּחִידָת (שְׁאֵינָהּ דּוּמָה
לְאֵהָבָת אִבּ בֵּן וְכִשְׁיִשְׁנָם יוֹתֵר
מִבֵּן אֶחָד).
- וּכְמוֹ-כֵּן כְּמוֹ בְּמִשַּׁל מֵאֵהָבָה בֵּן
יְחִיד לְהוֹרִיו וְאֵהָבָה הוֹרִים לְבָנָם
יְחִיד, כֵּן גַּם בְּנִמְשַׁל הוּא בִּזְוָה
שִׁישְׁרָאֵל הֵם 'בֵּן יְחִיד'
לְ"יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם", הוּא
הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שְׁאֵהָבָת
הַקֶּבֶץ לִישְׁרָאֵל שֶׁהֵם אֲצִלוֹ כֵּן
יְחִיד וְאֵהָבָת יִשְׂרָאֵל לְהַקְבֵּץ
שֶׁהִיא כֵּאֵהָבָת בֵּן יְחִיד לְהוֹרִיו הִיא
אֵהָבָה מִיְּחִידָת שְׁאֵין דְּגִמְתָּהּ
בְּכָל הָעַמִּים. וְכִיּוֹן שְׁגַם
בְּאֶרֶץ לֵאחֲרָיו שְׁבִנֵּי יִשְׂרָאֵל יִרְדּוּ
מִמְּדֻרְגָּתָם הַנַּעֲלִית בְּשׁוֹרֶשׁם וּמְקוֹרָם
וְהֵם לְמַטָּה בְּאֶרֶץ, אֵהָבָת הַקֶּבֶץ לִישְׁרָאֵל וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל
לְהַקְבֵּץ הִיא אֵהָבָה מִיְּחִידָת, אֵין שִׁיף לְכִאּוּרָה לְמִנּוּתָם עִם
שְׁאָר הָעַמִּים, וְהַזֶּה-לִּיהִ לְמִימַר "גוי יְחִיד".
- וְהֵם לְמַטָּה בְּאֶרֶץ, אֵהָבָת הַקֶּבֶץ לִישְׁרָאֵל וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל
לְהַקְבֵּץ הִיא אֵהָבָה מִיְּחִידָת, אֵין שִׁיף לְכִאּוּרָה לְמִנּוּתָם עִם
שְׁאָר הָעַמִּים שֶׁבָּהֶם אֵהָבָה זוֹ לֹא קִיּוּמָה, וְהַזֶּה-לִּיהִ לְמִימַר וְהִיא
לוֹ לומר "גוי יְחִיד" וְאֵם כֵּן לֵמָּה נֶאֱמַר 'גוי אחד'?

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ד) וַיִּבְנֶן זֶה האמור לעיל אודות אהבת הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל
2 ואהבת בני ישראל לקדוש-ברוך-הוא כמשל אהבת הורים לבנם היחיד ואהבת
3 בן יחיד להוריו בַּעֲמֻק יוֹתֵר, בְּהַקְדִּים הַבְּאוּר בְּזֶה שְׂאֵהֶבֶת
4 הַהוּרִים לְבְנֵיהֶם כְּשֵׁישׁ לָהֶם יוֹתֵר מִבֶּן אֶחָד, אֵינָה אֶהְיֶה
5 גְּדוּלָּה כָּל־כָּף כְּאַהֲבָתָם לְבִן
6 יָחִיד אלא אהבה לבן יחיד היא
7 אהבה גדולה יותר, וְכֵן אֶהְיֶה
8 ה' בֶּן יָחִיד לְהוֹרָיו היא
9 גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵאַהֲבַת בָּנִים
10 לְהוֹרֵיהֶם כְּשֵׁישׁ יוֹתֵר מִבֶּן
11 אֶחָד. דִּלְכָּאוּרָה²³ הדבר תמוה,
12 כי למעשה גַּם בְּנוֹגַע לְאַהֲבַת
13 הַהוּרִים לְבְנֵיהֶם, כְּשֵׁישׁ לָהֶם
14 יוֹתֵר מִבֶּן יָחִיד, אֵין שִׁיף לֹמֵר לא
15 מסתבר כלל שְׂעַל־יְדֵי שֵׁישׁ לָהֶם
16 הַרְבֵּה בָּנִים מִתְמַעֲטָה
17 אֶהְיֶה, כִּי כִלְשׁוֹן הַרְבֵּי הַרִּיזִי
18 בְּמֵאֵמֶר "כָּלוּם תַּחֲוִמִּי אֵית
19 בְּמַעֲוֵהי דְּבַר נֶשׁ"²⁴ וכי יש
20 גְּבוּלוֹת בְּמַעֲוֵי שֶׁל הָאָדָם (לומר
21 שֶׁכִּיכּוֹל אֵין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לְהִכִּיל אֶהְיֶה
22 גְּדוּלָּה לְכַמָּה יְלִידִים)?
23 וְעַל־אַחַת־פְּמָה־וְכַמָּה הדבר
24 תְּמוּהָ הַרְבֵּה יוֹתֵר בְּנוֹגַע לְאַהֲבַת
25 הַבֶּן לְהוֹרִים, דְּכִינֵן שְׂפָל
26 אֶחָד מֵהַבָּנִים שֶׁל הַהוּרִים (גַּם
27 כְּשֵׁישׁ לוֹ אַחִים) הוּא יָחִיד
28 בְּהַרְגֵּשׁ עֲצָמוֹ כְּלוֹמֵר, מְרַגִּישׁ אֶת
29 עֲצָמוֹ כְּאֹדֶר יוֹחִיד, הָרִי זֶה שֵׁישׁ
30 לוֹ אַחִים שְׂגָם הֵם אוֹהֲבִים
31 אֶת הוֹרָיו, אֵינָה סִבָּה
32 (לְכָאוּרָה) שְׂעַל־יְדֵי־זֶה
33 תִּתְמַעֲטַת הָאֶהְיֶה שְׂלוֹ (כִּינֵן
34 שְׂפָה־הַרְגֵּשׁ עֲצָמוֹ הוּא יָחִיד)
35 וְהִיא מִן הָרָאִי שְׁתִּמִּיד, גַּם אִם לֹבֵן יֵשׁ
36 אַחִים, אֶהְיֶה הַבֶּן לְהוֹרָיו תַּחִּיהָ כְּאֶהְיֶה
37 בֶּן יָחִיד?
38 וַיֵּשׁ לֹמֵר הַבְּאוּר בְּזֶה, עַל־פִּי
39 הַקְּדוּשָׁה²⁵ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שְׂפָל
40 הַעֲנִינִים שְׂלִמְטָה בְּעוֹלָם הוּא
41 הַגִּשְׁמִי יֵשׁ לָהֶם שָׂרֵשׁ לְמַעְלָה
- 1 (ד) וַיִּבְנֶן זֶה בַּעֲמֻק יוֹתֵר, בְּהַקְדִּים הַבְּאוּר בְּזֶה
2 שְׂאֵהֶבֶת הַהוּרִים לְבְנֵיהֶם כְּשֵׁישׁ לָהֶם
3 יוֹתֵר מִבֶּן אֶחָד, אֵינָה אֶהְיֶה גְּדוּלָּה כָּל־כָּף
4 כְּאַהֲבָתָם לְבִן יָחִיד, וְכֵן אֶהְיֶה ה' בֶּן יָחִיד
5 לְהוֹרָיו היא גְּדוּלָּה יוֹתֵר מֵאַהֲבַת בָּנִים לְהוֹרֵיהֶם
6 כְּשֵׁישׁ יוֹתֵר מִבֶּן אֶחָד. דִּלְכָּאוּרָה²³, גַּם בְּנוֹגַע
7 לְאַהֲבַת הַהוּרִים לְבְנֵיהֶם, אֵין שִׁיף לֹמֵר שְׂעַל־
8 יְדֵי שֵׁישׁ לָהֶם הַרְבֵּה בָּנִים מִתְמַעֲטָה אֶהְיֶה, כִּי
9 "כָלוּם תַּחֲוִמִּי אֵית בְּמַעֲוֵהי דְּבַר נֶשׁ"²⁴. וְעַל־
10 אַחַת־פְּמָה־וְכַמָּה בְּנוֹגַע לְאַהֲבַת הַבֶּן לְהוֹרִים,
11 דְּכִינֵן שְׂפָל אֶחָד (גַּם כְּשֵׁישׁ לוֹ אַחִים) הוּא יָחִיד
12 בְּהַרְגֵּשׁ עֲצָמוֹ, הָרִי זֶה שֵׁישׁ לוֹ אַחִים שְׂגָם הֵם
13 אוֹהֲבִים אֶת הוֹרָיו, אֵינָה סִבָּה (לְכָאוּרָה) שְׂעַל־
14 יְדֵי־זֶה תִּתְמַעֲטַת הָאֶהְיֶה שְׂלוֹ (כִּינֵן שְׂפָה־הַרְגֵּשׁ
15 עֲצָמוֹ הוּא יָחִיד). וַיֵּשׁ לֹמֵר הַבְּאוּר בְּזֶה,
16 עַל־פִּי הַקְּדוּשָׁה²⁵ שְׂפָל הַעֲנִינִים שְׂלִמְטָה יֵשׁ לָהֶם
17 שָׂרֵשׁ לְמַעְלָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לֹמֵר, שְׂשָׂרֵשׁ
18 אֶהְיֶה הוֹרִים לְבְנֵיהֶם הוּא אֶהְיֶה הַקְּבָ"ה
19 לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם בָּנִים לְהַקְּבָ"ה, וְשָׂרֵשׁ אֶהְיֶה בֶּן
20 לְהוֹרָיו הוּא אֶהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָנוֹ שְׂבִשְׂמִים.
21 וְכִינֵן שֵׁישְׁרָאֵל הֵם 'בֶּן יָחִיד' לְיָחִידוֹ שְׂל
22 עוֹלָם", לְכֵן הָאֶהְיֶה עֲצָמִית דָּאֵב וְכֵן לְמַטָּה
23 (אֶהְיֶה הָאֵב לְכֵנוּ וְאַהֲבַת הַבֶּן לְאַבְיָנוֹ),
24 שְׂנִמְשָׁכֶת מִהָאֶהְיֶה הָעֲצָמִית דְּהַקְּבָ"ה וְיִשְׂרָאֵל
25 (אֶהְיֶה הַקְּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל
26 לְהַקְּבָ"ה), הִיא בְּעֶקֶר בֶּ' בֶּן יָחִיד' (וּמַטָּעִם זֶה,
27 כְּלָלוֹת הָאֶהְיֶה הָעֲצָמִית שְׂל הוֹרִים לְכֵנוּם וְשְׂל
28 בֶּן לְהוֹרָיו, הוּא כִּישְׂרָאֵל יוֹתֵר מִבְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם,
29 לְפִי שְׂשָׂרֵשׁ אֶהְיֶה זֶה הִיא אֶהְיֶה הַקְּבָ"ה
30 לְיִשְׂרָאֵל וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְּבָ"ה).
31 יִשְׂרָאֵל לְהַקְּבָ"ה).

מזה שישראל נק' (ירמי' ב, ג) ראשית תבואתה. ובמצודת דוד שם "המובחר שבכל האומות". (23) ראה בכ"ז בד"ה אתה אחד ה'תש"ב (סה"מ שם ע' 71). (24) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בד"ה הנ"ל שם. (25) ראה בארוכה סה"מ תרכ"ט ע' קמד ואילך. ובכ"מ.

אתה אחד ושמן אחד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-פִּי-זֶה האמור לעיל אודות ההשוואה של אהבת הקדוש-ברוך-הוא
2 לבני ישראל ואהבת בני ישראל לקדוש-ברוך-הוא לאהבת הורים לבן יחיד
3 דווקא יֵשׁ לְהוֹסִיף בְּאוֹר מלבד מה שכבר נתבאר על כך לעיל בְּשִׁיכּוֹת
4 הקשר המיוחד של הַמֶּשֶׁל דְּבֵן יָחִיד לְדִיּוֹק השאלה שנשאלה
5 בתחילת המאמר מדוע נאמר על בני
6 ישראל "גוי אחד" דְּהוּא-לִיָּהּ 1
7 לְמִימַר שהיה לו לומר "גוי 2
8 יָחִיד", והמשל המדמה את אהבת
9 הקדוש-ברוך-הוא לבני ישראל לאהבת
10 הורים לבן יחיד קשור במיוחד לשאלה
11 זו כִּי זֶה שִׁישְׁרָאֵל הֵם בְּנוֹ
12 יָחִידוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ, הוּא (לֹא
13 כִּבְּן יָחִיד לְמִשָּׁה, שְׁגַם כְּשִׁישׁ
14 לְאָדָם רַק בֶּן יָחִיד, אֶפְשָׁר
15 וְשִׁיף יִתְּנוּ שִׁיחֵיו לֹא עוֹד בָּנִים
16 ועם היותו בן יחיד עדיין קיימת
17 אפשרות והיתכנות שלא יהיה בן יחיד,
18 אֲלֵא בני ישראל הם כבן יחיד
19 להקדוש-ברוך-הוא (באופן) שְׁאִין
20 שִׁיף לֹא יִתְּנוּ כְּכִיכּוֹל (עד כמה
21 שיש מקום לומר כלפי הקדוש-ברוך-
22 הוא שדבר מסוים לא שייך לגביו)
23 שִׁיחֵיו לֹא עוֹד בָּנִים, שכן לא
24 ייתכן שעוד מישוה מלבד בני ישראל
25 ייחשב 'בן' של הקדוש-ברוך-הוא כִּי
26 זֶה שִׁישְׁרָאֵל הֵם בְּנוֹ שֶׁל
27 הַקֶּבֶץ, הוּא שֶׁהֵם מְשֻׁרְשִׁים
28 בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְּבַרְךָ השורש והמקור
29 של בני ישראל הוא בעצמותו ומהותו
30 של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
31 (בְּדִגְמַת הַבֵּן לְמִשָּׁה שֶׁהוּא
32 מְשֻׁרְשׁ בְּעֶצְמוֹת הָאָב כמו הבן
33 הגשמי שנמשך מעצמות האב),
34 וְשֶׁם בעצמותו יתברך אֵין נְתִינָה
35 מְקוֹם לְמִצִּיאוֹת אַחֶרֶת, מלבד
36 בני ישראל אלא "יִשְׂרָאֵל וּמִלְכָּא
37 בְּלַחֲדוּדֵיהִי" בני ישראל והמלך,
38 הקדוש-ברוך-הוא, לְבָדָם (כְּנִל
39 סְעִיף ג.)
40 וְכִינֵן שְׁגַם אִפִּילוֹ בְּהִיוֹתָם בני ישראל לְמִשָּׁה בְּאֶרֶץ, אֶהְבֵּת
41 הַקֶּבֶץ לְיִשְׂרָאֵל הִיא כְּאֶהְבֵּת הָאָב לְבֵן יָחִיד, וְאֶהְבֵּת
42 יִשְׂרָאֵל לְהַקֶּבֶץ הִיא כְּאֶהְבֵּת בֶּן יָחִיד לְאָבִיו, כמבואר לעיל
- בהרחבה, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שהאהבה האמורה היא כאהבת הורים ובן יחיד
נָכַר בָּהֶם בבני ישראל בְּגִלּוּי²⁶ שְׁגַם בְּהִיוֹתָם לְמִשָּׁה בְּאֶרֶץ
שהיא ירידה גדולה מאוד לגבי מצבם כפי שהם בשורשם ומקורם למעלה
הֵם קְשׁוּרִים עִם שְׁרָשָׁם בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְּבַרְךָ, שְׁאִין שְׁם בעצמותו
יתברך נְתִינָה מְקוֹם לְמִצִּיאוֹת
אַחֶרֶת מלבד הקדוש-ברוך-הוא
בעצמו ובני ישראל (ואין שם נְתִינָה
מְקוֹם אֶפִּילוֹ לֹא לְמִצִּיאוֹת
דְּמִלְאָכִים שהיא מציאות רוחנית
נעלית וְכִיכּוֹל בְּזֶה, וּמִכָּל-שִׁכְּן
שְׁאִין שְׁם נְתִינָה מְקוֹם
לְאֻמוֹת הָעוֹלָם), וגם כפי שבני
ישראל הם למטה אֵין שִׁיף
לְכַאוֹרָה לְמִנּוּתָם עִם הָאֻמוֹת
וְלֹאמֹר עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם "גוי
אֶחָד" ('אֶחָד הַמְּנוּי') שיש
אחריו שני וכן הלאה) וְהוּא-לִיָּהּ
לְמִימַר והיה לו לומר "גוי
יָחִיד" ומעתה מובנת השאלה
במאמר הנזכר, מדוע אִם-כֵּן נאמר על
בני ישראל 'גוי אחד'.
(ה) וְהִנֵּה הַטֵּעַם עַל זֶה שֶׁכָּבֵל
שְׁלֹשֶׁת הָעֲנִינִים ("אֶתָּה",
"שְׁמִי", "כְּעֶמֶךָ כִּי־יִשְׂרָאֵל")
נֶאֱמַר "אֶחָד" וְלֹא "יָחִיד",
על אף שלכאורה היה ראוי ונכון יותר
לומר 'יחיד', כמבואר לעיל בהרחבה,
מְבַאֵר בְּמִאֲמָר בְּהִקְדָּם
הַחֲלוּקִים הַחֲבֻדִים בֵּין אֹר לְשֵׁם,
שֶׁכָּבֵל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה²⁷
יש 'יתרון לאור' על 'שם' ויש 'יתרון
ל'שם' על 'אור', כפי שממשך ומבאר.
דְּמַעֲלַת הָאֹר הִיא בְּעִנְיָן
הַגִּלּוּי, שֶׁהָאֹר מְגַלֵּה אֶת
הַמָּאֹר, כל אור נמשך
מהמאור שהוא מקור המאיר (כמו,
למשל, אור השמש הנמשך מהשמש
עצמה) והאור המתפשט מהמאור
מגלה את המאור (כי כלל הוא ש'אור
מעין המאור' ולכן למרות שהאור איננו שווה-ערך למאור, מקור האור, מכל
מקום הוא מהווה גילוי של המאור. וזה יתרון שיש 'לאור' על 'שם' כִּי שֵׁם
אֵינוֹ מְגַלֵּה אֶת המהות והפנימיות של הַנִּקְרָא בְּשֵׁם, וכמו שֵׁם

(26) כי אהבה זו דהקב"ה לישראל ניכרת בהענין דשכר ועונש כמבואר בהמאמר. ועאכו"כ האהבה דישאל להקב"ה שהיא באה בגילוי בענין המס"נ. (27) בהבא לקמן, ראה גם סה"מ תרס"ח ע' פב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 שְׁלֹמֶעֱלָה מִמָּאֹר²⁸ העצם ממש הוא פנימי ועמוק עד כדי כך שאיננו
44 מתגלה ואיננו מתבטא בשום ביטוי והוא נעלה מכדי להאיר חוץ מעצמו וכפי
45 שממשיך ומבאר. דָּוָה שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם 'מָאוֹר' הוא מִפְּנֵי שֶׁהוּא
46 מְאִיר, הֵינּוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי אֹר, אמנם נמשך ממנו אור, ולכן הוא
47 נקרא 'מָאוֹר' אֲבָל הָעֵצָם מִמֶּשׁ
48 הוּא מְבָדֵל וְנִעְלָה מִעֵנִין הָאוֹר
49 (והעצם עצמו מובדל לא רק מהאור
50 היוצא ומאיר חוץ ממנו אלא מובדל
51 ונעלה גַם מִזֶּה שֶׁהוּא מָאוֹר,
52 שְׁמִמְנוּ נִמְשָׁךְ הָאוֹר וכמבואר
53 לעיל שאלו שני עניינים שונים במאור
54 ועניינו בתור מקור של אור איננו העצם
55 שלו, ואילו העצם הוא למעלה מזה).
56 וַיֵּשׁ לֹמֶר, דִּהְחִלּוּק הַהִבְדֵּל בֵּין
57 שְׂרֵשׁ הָאוֹר לְשְׂרֵשׁ הַשֶּׁם
58 הוּא, שְׂשֵׁרֶשׁ הָאוֹר הוּא
59 בְּמָאוֹר עֵינֵין זֶה בְּמָאוֹר שֶׁהוּא מְקוֹר
60 שֶׁל אֹר, וְשְׂרֵשׁ הַשֶּׁם הוּא
61 בְּהָעֵצָם בעניין זֶה בְּמָאוֹר שֶׁלֹּמֶעֱלָה
62 מְאִיר (שני עניינים בְּמָאוֹר, שֶׁהִבְדֵּל
63 ביניהם נחבא לעיל).
64 וְזֶהוּ הַטֵּעַם הַפְּנִימִי לְדַבֵּר נֹסֵף
65 שֶׁהָאוֹר וְהַשֶּׁם נִבְדָּלִים בּו 'שְׂאוֹר'
66 הוּא גָלוּי וכאמור האור הוא
67 הַתְּפִשּׁוּת וְהָאֵרָה מִהֶמָּאוֹר, וְ'שֵׁם'
68 הוּא הָעֵלֶם וכאמור שהשם (כמו
69 שם האדם למשל) לא מגלה את העצם,
70 כִּי עֵנִין הַמָּאוֹר הוּא שֶׁהוּא
71 מְאִיר (מִתְּפִשֵּׁשׁ וּמִתְגַּלֶּה מִחוּץ
72 לַעֲצָמוֹ), וְהָעֵצָם (שְׂרֵשׁ הַשֶּׁם)
73 הוּא מְבָדֵל מִעֵנִין הָאוֹר
74 (הַתְּפִשּׁוּת וְגָלוּי) וְהוּא לֹמֶעֱלָה
75 מְגִילּוֹי וְהָאֵרָה.
76 וְעַל-פִּי-זֶה לִפִּי בִּיאור הַהִבְדֵּל בֵּין
77 שְׁנֵי הָעֵינִינִים בְּמָאוֹר וְשִׁיכּוּתָם לָאוֹר
78 (הַמָּאוֹר הַמְאִיר) וְשֵׁם (הָעֵצָם שֶׁלֹּמֶעֱלָה
79 מִהֶמָּאוֹר) יֵשׁ לְבָאֹר מֶה שֶׁכְּתוּב
80 בְּמָאֹר שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ, וְהוּבָא
81 לְעִיל, שֶׁהָאוֹר אֵינוֹ מִמְּשִׁיךְ אֶת
82 הָעֵצָם - הֵינּוּ הַמָּאוֹר,
83 שֶׁהִפְנוּהָ בְּזֶה שְׁמוֹסִיף "הֵינּוּ
84 שְׂשֵׁרֶשׁ הָעוֹבְדָה שֶׁהוּא מְקוֹר שֶׁל אֹר. וְעֵנִין אֶחָד, הַמָּאוֹר" וְלֹא מִסְתַּפֵּק בְּאִמְרָה שֶׁמְדוּבָר עַל הָעֵצָם הַיָּא, שֶׁהָעֵצָם

1 הָאֵדָם, דִּמְזָה שְׂיֹדְעִים אֶת שְׁמוֹ אֵין יוֹדְעִים אֶת מִהוּתוֹ,
2 וְהָרִי בְּמֶה אֲנָשִׁים נִקְרָאִים בְּאוֹתוֹ הַשֶּׁם וְהֵם בְּעִלֵּי שֵׁם זֶה אֵף
3 שְׂאֵין דּוֹמִים זֶה לָזֶה, לֹא בְּשִׁכְלָם וְלֹא בְּמִדּוֹתֵיהֶם וְאֵם הַשֶּׁם
4 הִיָּה מְגַלָּה אֶת מִהוּת הַנִּקְרָא בְּאוֹתוֹ שֵׁם, אִזִּי כָל הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'אֲבָרָה'
5 לְדוֹגְמָה הִיָּה בְּעִלֵּי תַכְנוּת וְהוּת, וְהָרִי
6 הַמְצִיאֹת הִיא שְׂאֵין זֶה כֵךְ, וְעַל-יָדִי
7 הָאוֹר יוֹדְעִים אֶת הַמָּאוֹר
8 שֶׁמִּמֶּנּוּ הָאוֹר מְאִיר וּמִתְּפִשֵּׁשׁ.
9 וּמִעֲלַת הַשֶּׁם הַמְעַלָּה שֶׁל 'שֵׁם' עַל
10 'אוֹר' הִיא, שֶׁהוּא ה'שֵׁם'
11 מִמְּשִׁיךְ וּמַעוֹרֵר אֶת הָעֵצָם. כִּי
12 בְּשִׁקּוּרֵין לְאָדָם בְּשְׁמוֹ, הוּא
13 פּוֹנֶה וּמִתִּיחַס לְקוֹרְאוֹ בְּכָל
14 עֲצָמוֹתוֹ וְלֹא רַק חֵלֶק מִמֶּנּוּ.
15 וְיִתְרָה מְזוֹ, קִיַּמַת תּוֹפֵעָה
16 שֶׁמְדוּגִישָׁה עוֹד יוֹתֵר אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל
17 הַשֶּׁם לַעֲצָם דָּגָם בְּשִׁקְרָא
18 מִתְּעַלֶּף, עַל-יָדִי שִׁקּוּרָאִים
19 אוֹתוֹ בְּשְׁמוֹ הוּא מִתְּעוֹרֵר
20 מִהֶתְעַלְפּוֹת וְחוֹדֵר לְמַצְבוֹ הָרָגִיל,
21 כִּי עַל-יָדִי הַקִּרְיָאָה בְּשְׁמוֹ
22 מִמְּשִׁיכִים אֶת עֵצָם הַחַיּוֹת
23 שֶׁלֹּמֶעֱלָה מִהֶתְפִּשֵּׁשׁוֹת הַחַיּוֹת
24 כְּשֶׁאֵדָם מִתְּעַלֶּף, נִצְרָה חִסְרוֹן בְּעֵינֵין
25 הַתְּפִשּׁוּת וּפְעוּלַת הַחַיּוֹת שֶׁל נִפְשׁוֹ
26 בְּנוֹךְ אֲבָל עֵצָם הַנִּפְשׁ שֶׁל שְׁלִימָה
27 וְהֶתְעַלְפּוֹת לֹא יוֹצֵאת בָּהּ כָּל פֶּגַם.
28 וְכִשְׁקוּרָאִים בְּשְׁמוֹ, עֵצָם הַנִּפְשׁ מַעֲרִיר
29 וְהוּא חוֹדֵר לַעֲצָמוֹ. וְזֶהוּ מִעֲלַת
30 וְיִתְרוֹן הַשֶּׁם לְגַבִּי אֹר, שֶׁהָאוֹר
31 אֵינוֹ מִמְּשִׁיךְ אֶת הָעֵצָם הֵינּוּ
32 הַמָּאוֹר, וְרַק מְגַלָּה אוֹתוֹ, וְשֵׁם
33 מִמְּשִׁיךְ וּמַעוֹרֵר אֶת הָעֵצָם.
34 וַיֵּשׁ לֹמֶר, דִּמְהָ שֶׁכְּתוּב
35 בְּמָאֹר הַנּוֹכַח וְהוּבָא לְעִיל
36 שֶׁהָאוֹר בִּנְיָדוֹר לִשְׁם אֵינוֹ
37 מִמְּשִׁיךְ אֶת הָעֵצָם - הֵינּוּ
38 הַמָּאוֹר, הַפּוֹנֶה בְּזֶה הִיא, כִּי
39 בְּהָעֵצָם הַמָּאוֹר, מְקוֹר הָאוֹר,
40 שְׁמִמְנוּ נִמְשָׁךְ הָאוֹר, יִשְׁנֵם שְׁנֵי
41 עֵינֵינִים. עֵינֵין אֶחָד, הַמָּאוֹר
42 שְׂשֵׁרֶשׁ הָעוֹבְדָה שֶׁהוּא מְקוֹר שֶׁל אֹר. וְעֵינֵין שְׁנֵי, הָעֵצָם מִמֶּשׁ הַמָּאוֹר" וְלֹא מִסְתַּפֵּק בְּאִמְרָה שֶׁמְדוּבָר עַל הָעֵצָם הַיָּא, שֶׁהָעֵצָם

(28) בכ"מ (המשך תרס"ו ס"ע תסג ואילך. סה"מ ה'תש"ה ע' 186 ואילך. ועוד) שהעצמות אינו מאור. אבל מלשון אדה"ז בשעה"ה פ"א משמע שגם בשמש שני ענינים אלה – ראה בארוכה לקוטי ביאורים לתנאי (להר"י שיחי' קאָרף) ע' שסב. תו"מ חנ"א ע' 376.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁשִׁיף לְאוֹר אוֹתוֹ חֶלֶק בַּעֲצָם שֶׁבִסּוּפּוֹ שֶׁל דָּבָר יוֹצֵא וּמֵאִיר מִמֶּנּוּ אוֹר
2 הוּא לֹא הָעֵצָם מִמֶּשׁ וְרֶק הַמָּאוֹר, וְלִכֵּן מוֹדֵגֵשׁ "הֵינּוּ הַמָּאוֹר"
3 וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הָאוֹר אֵינוֹ מִמֶּשִׁיף וְלֹא מַעוֹרֵר גַּם אִפִּילוֹ עֲנָנִין
4 זֶה וּבוֹדֵאֵי שֶׁאֵינוֹ מִמֶּשִׁיף וּמַעוֹרֵר אֶת הָעֵצָם שֶׁלֹּא שִׁיף לְהֵאֲרָה כֻּלּוֹ.
5 וְלֹא-חֲרִי-זֶה אוֹמֵר הַרְבֵּי הֵרִי"צ
6 בַּמָּאֵר הַזֶּכֶר שֶׁהָשֵׁם מִמֶּשִׁיף
7 אֶת הָעֵצָם ("הָעֵצָם" סֵתָם
8 וְכֵאֵן אֵינוֹ מוֹסִיף "הֵינּוּ הַמָּאוֹר"),
9 כִּיּוֹן שֶׁהָעֵצָם שֶׁשִׁיף לְשֵׁם הוּא
10 הָעֵצָם מִמֶּשׁ שֶׁמִּבְדֵּל לְגַמְרִי
11 מִעֲנִינֵי הַגְּלוּי וְהֵאֲרָה, וְאַף-עַל-
12 פִּי-כֵן הָשֵׁם מִמֶּשִׁיף אֶת
13 הָעֵצָם וְכַאֲמוֹר שֶׁזֶה הִתְרֹן שֶׁל
14 'שם' עַל 'אוֹר'.
15 (ו) וּמִמֶּשִׁיף בַּמָּאֵר, דְּזֶהוּ
16 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מֶה שֶׁאֲמָרוּ
17 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁹ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁהִלֵּךְ
18 הַקֶּבֶץ מִהֵלֶכֶת ת"ק חֲמֵשׁ מֵאוֹת
19 שָׁנָה לְקִנּוּת לֹו שֵׁם, וּמִכָּאֵן
20 לְמִדֵּים אֶת חֲשִׁיבּוֹת עֵינֵי הָשֵׁם, וְלִפִּי
21 פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים הַכּוֹנֵה הִיא שֶׁשִׁיף
22 הָשֵׁם בַּעֲצָם הוּא בַּכְּחִינָה שֶׁלֹּמַעֲלָה
23 מִגְּלוּי וְהֵאֲרָה לְמַעֲלָה מִשְׁרֵשׁ
24 הָאוֹר בַּעֲצָם שֶׁהוּא בַּכְּחִינָה שֶׁשִׁיכֵת
25 לְגִלוּי וְהֵאֲרָה ("כִּפְנִי" לֹא
26 שֶׁהוּא ה'שם' בְּהֵעֲלָם, וְעֲנִינֵין
27 "לְקִנּוּת לֹו שֵׁם" הוּא שֶׁהָשֵׁם
28 יִהְיֶה בְּגִלוּי³⁰ וְיֵאִיר כְּמוֹ אוֹר,
29 שָׁאֵז כֹּאשֶׁר הָשֵׁם יִהְיֶה בְּגִלוּי וְיֵהִי
30 שְׁתֵּי הַמַּעֲלּוֹת גַּם שֶׁל הָשֵׁם וְגַם שֶׁל
31 הָאוֹר, הַמִּשְׁכַּת הָעֵצָם - מַעֲלָת
32 הָשֵׁם, וְשֶׁהַמִּשְׁכָּה זֹו תִּהְיֶה
33 בְּגִלוּי - מַעֲלָת הָאוֹר.
34 וְעַל-פִּי-זֶה מִבָּאֵר הַרְבֵּי הֵרִי"צ
35 בַּמָּאֵר מֶה שֶׁאֲמָרִים "אֶתָּה
36 אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד", וְלֹא אוֹמְרִים
37 'אֶתָּה יְחִיד וְשִׁמְךָ יְחִיד' כִּי "יְחִיד"
38 וְ"אֶחָד" הוּא גְּלוּי שֶׁזֶה "יְחִיד"
39 עֵינֵי הָאוֹר וְהָעֵלָם שֶׁזֶה "אֶחָד" עֵינֵין
40 הָשֵׁם, שֶׁמִּצַּד הַגְּלוּי דְּאוֹר-אֵין
41 סוּף אֵין מְקוֹם לְעוֹלָמוֹת (-)
- 1 הַמָּאוֹר" הִיא, שֶׁהָעֵצָם שֶׁשִׁיף לְאוֹר הוּא לֹא
2 הָעֵצָם מִמֶּשׁ וְרֶק הַמָּאוֹר, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הָאוֹר
3 אֵינוֹ מִמֶּשִׁיף גַּם עֲנָנִין זֶה. וְלֹא-חֲרִי-זֶה אוֹמֵר
4 שֶׁהָשֵׁם מִמֶּשִׁיף אֶת הָעֵצָם ("הָעֵצָם" סֵתָם),
5 שֶׁהָעֵצָם שֶׁשִׁיף לְשֵׁם הוּא הָעֵצָם מִמֶּשׁ שֶׁמִּבְדֵּל
6 מִעֲנִינֵי הַגְּלוּי, וְאַף-עַל-פִּי-כֵן הָשֵׁם מִמֶּשִׁיף אֶת
7 הָעֵצָם.
8 (ו) וּמִמֶּשִׁיף בַּמָּאֵר, דְּזֶהוּ מֶה שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ
9 ז"ל²⁹ שֶׁהִלֵּךְ הַקֶּבֶץ מִהֵלֶכֶת ת"ק
10 שָׁנָה לְקִנּוּת לֹו שֵׁם, שֶׁשִׁיף הָשֵׁם הוּא לְמַעֲלָה
11 מִשְׁרֵשׁ הָאוֹר (כִּפְנִי) אֲלֹא שֶׁהוּא בְּהֵעֲלָם, וְעֲנִינֵין
12 "לְקִנּוּת לֹו שֵׁם" הוּא שֶׁהָשֵׁם יִהְיֶה בְּגִלוּי³⁰ כְּמוֹ
13 אוֹר, שָׁאֵז יִהְיֶה שְׁתֵּי הַמַּעֲלּוֹת, הַמִּשְׁכַּת הָעֵצָם -
14 מַעֲלָת הָשֵׁם, וְשֶׁהַמִּשְׁכָּה זֹו תִּהְיֶה בְּגִלוּי - מַעֲלָת
15 הָאוֹר. וְעַל-פִּי-זֶה מִבָּאֵר מֶה שֶׁאֲמָרִים "אֶתָּה
16 אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד", כִּי "יְחִיד" וְ"אֶחָד" הוּא גְּלוּי
17 וְהָעֵלָם, שֶׁמִּצַּד הַגְּלוּי דְּאוֹר-אֵין סוּף אֵין מְקוֹם
18 לְעוֹלָמוֹת (- "יְחִיד"), וְזֶה שֶׁשִׁיף עוֹלָמוֹת
19 ('עוֹלָם' מִלְשׁוֹן הָעֵלָם³¹) אֲלֹא שֶׁהֵם מֵאֲחָדִים
20 ("אֶחָד") הוּא עַל-יְדֵי הַצְמָצוּם וְהָעֵלָם. וְלִכֵּן
21 יֵשׁ מַעֲלָה בְּ"אֶחָד" לְגַבִּי "יְחִיד", עַל-דֶּרֶךְ מַעֲלָת
22 הָשֵׁם (הָעֵלָם) לְגַבִּי אוֹר (גְּלוּי). וְזֶה נִעֲשֶׂה
23 עַל-יְדֵי "יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ", שֶׁעַל-יְדֵי
24 עֲבוֹדָתָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת נִמְשָׁף הָאֵל"ף שְׁמוֹרָה
25 עַל "אֶתָּה"³², עֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בַּח' וְד', ז'
26 רִקְיָעִים וְאֶרֶץ וְד' רִחוּת הָעוֹלָם.
27 וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּזֶה שֶׁבְּכָדִי לְבָאֵר מַעֲלָת "אֶחָד"
28 לְגַבִּי "יְחִיד", מִקְדִּים (בַּמָּאֵר) הָעֲנָנִין
29 דְּ'אוֹר' וְשֵׁם, וְשֶׁעַקֵּר מַעֲלָת הָשֵׁם הוּא כְּשִׁישׁ
30 בּוֹ גַּם מַעֲלָת הָאוֹר, הוּא בְּכָדִי לְרִמּוֹז, שֶׁעַל-דֶּרֶךְ-

(29) קה"ר פ"ז, א (ב). (30) וזהו לקנות לו שם, כי קנין הוא המשכה מהעלם לגילוי (סה"מ תרס"ח ע' פד). (31) לקו"ת שלח לו, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' אנט. וראה לקו"ש ח"ל ע' 112 הערה 63. ושל"ח (32) כ"ה בד"ה זה ה'תש"ב שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 'לקנות לו שם') הוא בכדי לרמוז, שעל-דרך-זה בדומה לאמור לגבי
 2 'אור' (גילוי, 'יחיד') ו'שם' (העלם, 'אחד') הוא גם בענין "אחד"
 3 ו"יחיד", וזה גם שהיתרון ד"אחד" היינו שישנה מציאות של
 4 עולמות אך הם בטלים לאלוקות לגבי "יחיד" היינו שאין מציאות כלל
 5 מלבד האלוקות הוא גם בענין
 6 ד"אחד" כמו שהוא מצד- 1 זה הוא גם בענין "אחד" ו"יחיד", וזה גם
 7 עצמו כי גם ב'אחד' עצמו יש את 2 שהיתרון ד"אחד" לגבי "יחיד" הוא גם בענין
 8 החידוש האמור של ביטול המציאות, 3 ד"אחד" כמו שהוא מצד-עצמו, מכל-מקום
 9 מכל-מקום עקר המעלה בזה 4 עקר המעלה בזה היא כשיש בו גם הענין
 10 היא כשיש בו בביטול העולמות 5 ד"יחיד". שהיתרון בענין ד"אחד" (כמו שהוא
 11 לאלוקות (הנרמז ב'אחד') גם הענין 6 מצד עצמו), שגם העולמות הם בטלים
 12 ד"יחיד". וזאת, כיון שהיתרון 7 ומאחדים³³, אין בו מעלת הגלוי. כי זה
 13 בענין ד"אחד" (כמו שהוא 8 שהבטול ד"אחד" אינו בטול בתכלית כמו
 14 מצד עצמו), שגם העולמות 9 הבטול ד"יחיד" (שבבטול ד"אחד" העולמות
 15 הם בטלים ומאחדים³³, יש בו 10 נראים למציאות, והבטול שלהם הוא כמו דבר
 16 יתרון על פני 'יחיד' (שבו אין 11 נוסף על מציאותם) הוא מצד זה שאין מאיר
 17 מלכתחילה מציאות שמתבטלת) אבל 12 בהם הגלוי דאור-אין-סוף. ועקר המעלה היא
 18 מצד שני אין בו מעלת הגלוי 13 שגם בעולמות שנתהוו על-ידי הצמצום, מאיר
 19 וההארה וההתפשטות של האלוקות. 14 הגלוי דאור-אין-סוף שלמעלה מהצמצום,
 20 וממשיך ומבאר מפני מה בביטול של 15 והגלוי הוא לא באופן שהם מתבטלים
 21 'אחד' מצד עצמו אכן אין את מעלת 16 מציאותם אלא שהם גם במציאותם, הם
 22 הגלוי, כי זה הסיבה הפנימית לכך 17 בטלים בתכלית³⁴ בדגמת הבטול ד"יחיד".
 23 שהבטול ד"אחד" אינו בטול 18 וזה גם בענין "אחד" ו"יחיד", וזה גם
 24 בתכלית ביטול מוחלט כמו 19 [נעל-דרך-זה החבור ד"אחד"
 25 הבטול ד"יחיד" (והדבר בא 20 ו"יחיד"] הוא על-ידי המשכת העצמות
 26 לידי ביטוי בכך שבבטול 21 שלמעלה גם מ'שם'. כי 'שם' מצד עצמו הוא
 27 ד"אחד" העולמות נראים 22 העלם ואי-אפשר שהיה בגלוי, וזה שנמשך
 28 בעיניים גשמיים למציאות, 23 בגלוי הוא על-ידי שממשיכים בו מעצמותו
 29 והבטול שלהם לאלוקות הוא 24 יתברך. וכמו שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר
 30 כמו דבר נוסף על מציאותם 25 [במאמר דיו"ד פסלו³⁵ שבא בהמשך למאמר
 31 ואינו גורם לכך שלא ייראו כמציאות) 26 דבור-המתחיל "אתה אחד" דט' פסלו], וזה
 32 הוא מצד זה שאין מאיר 27 שישאל נקראים "מקדשי שמך" הוא לפי שהם
 33 בהם הגלוי דאור-אין-סוף 28 ממשיכים ב'שם' מקדשת העצמות, המשכת
 34 והעדר הגילוי גורם לכך שהביטול לא 29 "אתה קדוש" ב"שמך קדוש".
 35 יהיה מוחלט ומושלם (ורק ב'יחיד',
 36 מצב שבו האלוקות היא בגלוי, הביטול
 37 ביטול מוחלט). ועקר המעלה
 38 היא שגם בעולמות שנתהוו

(33) להעיר, שענין הגילוי וההמשכה למטה הוא בשם יותר מבאור (סה"מ ה'תש"ב ריש ע' 76). ויש לומר, שעד"ז הוא גם היתרון דאחד לגבי יחיד, שהביטול נמשך גם בעולמות. ועפ"ז, בהשייכות דאחד לשם – שני ענינים: א) זה שבהדרגה דאחד ישנה המציאות דעולמות – הוא מצד ההעלם דשם (כנ"ל בפנים); וזה שהביטול נמשך בהעולמות – הוא מצד ה'גילוי' דשם שנמשך גם למטה. (34) ראה המשך תער"ב ח"ב פשע"ב שלגבי אור"ס אין הצמצום מעלים, ומאיר בגילוי גם לאחר הצמצום, ומצד גילוי זה, העולמות שנתהוו ע"י הצמצום הם בטלים בתכלית. "ולא שהם כאילו לא נתהוו, רק שגם כמו שנתהוו כו' הם בטלים בתכלית". עיי"ש בארוכה. (35) סה"מ ה'תש"ב ע' 76.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-פִּי־זֶה המובא לעיל מהמאמר של יו"ד כסלו תש"ב על המשכת
2 עצמותו (אתה קדוש) ב'שם' (שמן קדוש) יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שְׁסִיּוֹם
3 תַּפְּלַת "אַתָּה אֶחָד" הוא "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי", שְׁשִׁיכוֹת
4 סִיּוֹם הַתַּפְּלָה לְהַתְחַלְתָּהּ הִיא בְּשָׁנִי עֲנִינִים. ענין אחד דָּוָה
5 שִׁי־יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד
6 מִמְּשִׁיכִים לְהִיּוֹת גַּם לֵאחֲרַי שִׁירָדוּ
7 לַמַּטָּה לַעֲלֹם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וְנִתְלַבְּשׁוּ
8 בְּנוֹף גִּשְׁמִי "אַתָּה אֶחָד וְשְׁמִי
9 אֶחָד" וְדוֹבִקִּים בְּאַלְקוּת כִּפִּי שֶׁהִיוּ
10 בְּשׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמוֹת לַמַּעֲלָה (בְּאַפֶּן
11 שֶׁב־אֶחָד" וְשָׁנִי לֹא רָק אֶת עֲנִין
12 הַבִּטּוֹל אֲלֵא גַּם הַגְּלוֹי דִּי־יַחֲדִיד
13 כִּנֵּ"ל סֶעִיף ו) הוּא עַל-יְדֵי
14 הַמְּשִׁכָּה כַּח הַעֲצָמוֹת -
15 "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" מִמְּשִׁיכִים
16 אֶת קִדּוּשׁ עֲצָמוֹתוֹ (אתה קדוש)
17 בַּעֲנִין ה'שם' (שמן קדוש).
18 וְעַל-יְדֵי שִׁי־יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד
19 מִמְּשִׁיכִים "אַתָּה אֶחָד וְשְׁמִי
20 אֶחָד", שְׁהִיא, כְּאִמּוֹר, הַמִּשְׁכָּה כֹּחַ
21 עֲצָמוֹתוֹ, עַל-יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה
22 "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" בְּפֶעֱלָה,
23 הַמְּשִׁכָּה "אַתָּה קדוש"
24 ב־שְׁמִי קדוש" גִּלּוֹי עֲצָמוֹתוֹ גַּם
25 בְּתוֹךְ הַעֲלָם. וְכַמְבָּאֵר בְּמֵאמְרֵי
26 דְּבוֹרֵי־הַמִּתְחִיל "אַתָּה אֶחָד"
27 דְּבַעַל הַהִלּוּלָא³⁶ אֲדַמּוּר
28 הָאֲמַצְעִי שֵׁט' כִּסְלוֹ הוּא יוֹם הַסְתַּלְקוּתוֹ
29 (בִּשְׁנַת תַּקפ"ח) דְּעֲנִין "וְעַל
30 מְנוּחָתָם נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי"
31 שְׁבִסִּיּוֹם תַּפְּלַת "אַתָּה אֶחָד",
32 הוּא נַעֲלָה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲנִינִים
33 שֶׁלְפָנֵי־זֶה כִּי "קִדְּשׁוּ אֶת שְׁמִי"
34 מִכּוּון עַל הַמִּשְׁכָּה עֲצָמוֹת יִתְבָּרַךְ.
35 ח) וּמִמְּשִׁיךְ הָרַבִּי הַרִי"צ
36 בְּמֵאמְרֵי (דִּיּו"ד כִּסְלוֹ), דָּוָה
37 שִׁי־יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם
38 "מִקְדָּשִׁי שְׁמִי" שִׁיךְ מִלְכָּה
39 לְבִיאורִים הָאֲמוּרִים לַעֲלֵי אֲדוּת
- 40 הַמִּשְׁכָּה עֲצָמוֹתוֹ ב'שם' גַּם לְזֶה שִׁי־יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים נִפְשָׁם עַל
41 קִדּוּשׁ הַשֵּׁם.
42 וְכֵן הוּא גַּם בְּמֵאמְרֵי הַנֵּ"ל דְּבַעַל הַהִלּוּלָא' אֲדַמּוּר הָאֲמַצְעִי
43 שְׁעֲנִין "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" הוּא מְסִירַת נִפְשָׁם עַל קִדּוּשׁ
44 הַשֵּׁם.
45 וַיֵּשׁ לֹאמַר, שְׁשִׁיכוֹת שְׁנֵי
46 הַפְּרוּשִׁים ב־נִקְדִּישׁוּ אֶת
47 שְׁמִי", פִּירוּשׁ אֶחָד מְסִירַת נִפְשָׁם
48 עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וּפִירוּשׁ שְׁנֵי
49 וְהַמְּשִׁכָּה "אַתָּה קדוש" הֵינּוּ
50 עֲצָמוֹתוֹ ב־שְׁמִי קדוש" עֲנִין
51 ה'שם' הוּא, כִּי בְּכַדִּי לְהַגִּיעַ
52 וּלְהַמְשִׁיךְ 'לַגִּיעַ' בְּדִרְגָּה כָּל כֵּךְ
53 גְּבוּהָה וְלִגְרוֹם לְהַמְשִׁכָּה וְהַתְּגַלּוּת שֶׁלָּהּ
54 וְהֵינּוּ מִבְּחִינַת "אַתָּה קדוש"
55 (שֶׁלְמַעֲלָה מְגִדֵּר הָעֲלָם וְגִלּוֹי
56 שְׁהִי עֲצָמוֹת הָאֲלֻקוֹת לֹא מוֹגֵדֶת
57 בְּשׁוֹם הַגִּדְרָה) צָרִיךְ לְהִיּוֹת
58 בְּתַכְלִית הַבְּטוּל, וּמְסִירַת נִפְשָׁם
59 שְׁהֵאֵם מוֹתֵר עַל חַיּוֹ לַמַּעַן קִדּוּשׁ
60 הַשֵּׁם הִיא תַּכְלִית הַבְּטוּל³⁷
61 שְׁהִי בְּכֵךְ הוּא מֵאֲבֵד אֶת כָּל מִצִּיאוֹתוֹ
62 לְגַמְרִי.
63 וַיֵּשׁ לֹאמַר, דָּוָה גַּם הַשֵּׁם
64 הַפְּנִימִי עַל זֶה שְׁעֲנִין מְסִירַת
65 נִפְשָׁם נִקְרָא בְּשֵׁם קִדּוּשׁ הַשֵּׁם,
66 כִּי עַל-יְדֵי מְסִירַת־נִפְשָׁם
67 מִמְּשִׁיכִים ב־שֵׁם" שְׁמִי קדוש"
68 מִקְדָּשִׁי הַעֲצָמוֹת "אתה קדוש".
69 וְעַל-פִּי הַיְּדוּעֶה³⁸ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
70 שְׁעִבּוּדַת הָאָדָם שְׁעַל-יְדֵיהָ
71 נַעֲשִׂית הַהִמְשָׁכָה, צָרִיכָה
72 לְהִיּוֹת מַעֲיִן הַהִמְשָׁכָה,
73 וּלְדוּגְמָה, כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ הַמִּשְׁכָּה
- 1 וְעַל-פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שְׁסִיּוֹם תַּפְּלַת "אַתָּה
2 אֶחָד" הוּא "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי",
3 שְׁשִׁיכוֹת סִיּוֹם הַתַּפְּלָה לְהַתְחַלְתָּהּ הִיא בְּשָׁנִי
4 עֲנִינִים. דָּוָה שִׁי־יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד" מִמְּשִׁיכִים
5 לְהִיּוֹת "אַתָּה אֶחָד וְשְׁמִי אֶחָד" (בְּאַפֶּן
6 שֶׁב־אֶחָד" וְשָׁנִי לֹא רָק אֶת עֲנִין
7 הַבִּטּוֹל אֲלֵא גַּם הַגְּלוֹי דִּי־יַחֲדִיד
8 כִּנֵּ"ל סֶעִיף ו) הוּא עַל-יְדֵי הַמְּשִׁכָּה כַּח הַעֲצָמוֹת -
9 "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" מִמְּשִׁיכִים
10 נַעֲשֶׂה "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" בְּפֶעֱלָה, הַמְּשִׁכָּה "אַתָּה
11 קדוש" ב־שְׁמִי קדוש". וְכַמְבָּאֵר בְּמֵאמְרֵי דְּבוֹרֵי־
12 הַמִּתְחִיל "אַתָּה אֶחָד" דְּבַעַל הַהִלּוּלָא³⁶ דְּעֲנִין
13 "וְעַל מְנוּחָתָם נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" שְׁבִסִּיּוֹם תַּפְּלַת
14 "אַתָּה אֶחָד", הוּא נַעֲלָה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲנִינִים
15 שֶׁלְפָנֵי־זֶה.
16 ח) וּמִמְּשִׁיךְ בְּמֵאמְרֵי (דִּיּו"ד כִּסְלוֹ), דָּוָה
17 שִׁי־יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם "מִקְדָּשִׁי
18 שְׁמִי" שִׁיךְ גַּם לְזֶה שִׁי־יִשְׂרָאֵל מוֹסְרִים נִפְשָׁם עַל
19 קִדּוּשׁ הַשֵּׁם. וְכֵן הוּא גַּם בְּמֵאמְרֵי הַנֵּ"ל דְּבַעַל
20 הַהִלּוּלָא' שְׁעֲנִין "נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי" הוּא מְסִירַת
21 נִפְשָׁם עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם. וַיֵּשׁ לֹאמַר, שְׁשִׁיכוֹת שְׁנֵי
22 הַפְּרוּשִׁים ב־נִקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמִי", מְסִירַת נִפְשָׁם עַל
23 קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְהַמְּשִׁכָּה "אַתָּה קדוש" ב־שְׁמִי
24 קדוש" הוּא, כִּי בְּכַדִּי לְהַגִּיעַ וּלְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת
25 "אַתָּה קדוש" (שֶׁלְמַעֲלָה מְגִדֵּר הָעֲלָם וְגִלּוֹי)
26 צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּתַכְלִית הַבְּטוּל, וּמְסִירַת נִפְשָׁם הִיא תַּכְלִית הַבְּטוּל³⁷. וַיֵּשׁ לֹאמַר,
27 דָּוָה גַּם הַשֵּׁם עַל זֶה שְׁעֲנִין מְסִירַת־נִפְשָׁם נִקְרָא בְּשֵׁם קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, כִּי עַל-יְדֵי
28 מְסִירַת־נִפְשָׁם מִמְּשִׁיכִים ב־שֵׁם" מִקְדָּשִׁי הַעֲצָמוֹת.
29 וְעַל-פִּי הַיְּדוּעֶה³⁸ שְׁעִבּוּדַת הָאָדָם שְׁעַל-יְדֵיהָ נַעֲשִׂית הַהִמְשָׁכָה, צָרִיכָה לְהִיּוֹת

(36) נִדְפַס בְּקוֹנְטֵרַס ב־פ"ע (קה"ת, תשכ"ה) וְלֵאחֲרָיו בְּמֵאמְרֵי אֲדַמּוּר הָאֲמַצְעִי קוֹנְטֵרַסִים ע' ג וְאֵילָךְ). — שְׁכִנְרָא הוּא הַדְּרוּשׁ "אתה אחד" שֶׁאֲמָרוּ ב־ש"ק הָאֲחֵרוֹן בִּשְׁבָתוֹ בְּמֵאסֵר (ש"פ יצא, ט' כסלו, תַּקפ"ז) קוֹדֵם תַּפְּלַת הַמִּנְחָה — רָאָה בְּהַנִּסָּמֵן בְּרַד"ה אֶתְּה אֶחָד ה'תש"ב (תו"מ סה"מ כסלו ע' נג.) (37) וְעַפ"ז יוֹמֵתֵק מֵה שֶׁמִּמְשִׁיךְ בְּהַמֵּאמֵר (סה"מ ה'תש"ב ע' 77) בַּעֲנִין מַעֲלַת הַמַּסֵּנ' דַּאֲבָרָה אֲבִינוּ עַל הַמַּסֵּנ' דְּר"ע. (38) רָאָה בְּאֵרוּכָה ד"ה בְּאֵתִי לִגְנִי שְׁנֵה-זו (ה'תשכ"ט) ס"ט (תו"מ סה"מ שְׁבַט ע' שְׁכָה וְאֵילָךְ. תו"מ חנ"ה ע' 167 וְאֵילָךְ). וּש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והשפעה ממידת החסד יש צורך בעבודת ה' בקו החסד, יש לומר, ששני
2 העניינים שבהמשכה ד'יקדישו את שמך" – עניין אחד
3 ההמשכה מ'אתה קדוש' ב'שמך קדוש', והעניין השני
4 ששני-ידי-זה נעשה גם ב'שם' שמצד עצמו הוא העלם ענין
5 הגלוי - יש דגמתם בעבודה
6 דמסירת-נפש שהיא העבודה
7 שפועלת וגורמת את ההמשכה הזו,
8 כמור לעיל, שגם בה יש שני ענינים,
9 כפי שממשיך ומפרט.
10 דהמשכת העצמות העניין
11 הראשון ב'יקדישו את שמך' היא
12 על-ידי הבטול דמסירת-נפש
13 (פנ"ל), וזה שנעשה ב'שם"
14 (העלם) ענין הגלוי הוא על-
15 ידי שבמסירת-נפש באה
16 ה'יחידה' הנקודה הכי פנימית והכי
17 עמוקה בנשמה (העלם שלמעלה
18 מגלוי שמצד עצמו איננו שייך
19 להתגלות) לידי גלוי.
20 ועל-פי המבאר בתניא³⁹
21 שקיום התורה ומצותיה תלוי
22 בזה שיוזכר תמיד ענין מסירת
23 נפשו לה' (וזה לשונו: "שקיום
24 התורה ומצותיה תלוי בזה שיוזכר
25 תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו
26 שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם
27 ולילה לא ימיש מיוכרנו כי בזה יוכל
28 לעמוד נגד יצרו לנצח תמיד בכל עת
29 ובכל שעה"), יש לומר, שעל-
30 ידי זכירת ענין המסירת-נפש
31 כך שדובר עומד לנגד עיני האדם
32 תמיד, גלוי ה'יחידה' שמצד
33 עצמה היא למעלה מגילוי ולמעלה
34 מהכוחות הפרטיים הוא (גם)
35 בדרגות הפרטיות שבאדם
36 [ואופן הגילוי של ה'יחידה' בפרטים
37 הוא ששני-ידי זכירת ענין
38 המסירת-נפש נעשית הגדלה
39 והוספה בקיום התורה ומצות
40 שהם, כמובן, פרטים], ועל-ידי-זה
- גם הגלוי שנעשה ב'שם" למעלה באלוקות הוא לא רק גלוי
בכללות אלא יורד ונמשך גם בדרגות הפרטיות, מתחיל
מארבע הדרגות שבתפלת "אתה אחד" במבאר בארבה
במאמר הנ"ל ד'בעל ההלואה', אדמו"ר האמצעי, ועד שיהיה
הגלוי של הדרגות הכי נעלות
באלוקות, דברים שמצד עצמם הם
בהעלם שלמעלה מגילוי, גם אפילו
למטה בעולם-הזה הגשמי, "וידע כל פעול כל אחד
מהנבראים ידע ויכיר בגלוי כי אתה
הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
פעלתו"⁴⁰, ובעולם-הזה
עצמו - בתחתון שבו החלק
הנחות שבעולם הזה עצמו, וכנאמר
ביעוד הנבואי "וראו כל בשר
יתחדו כי פי ה' דבר"⁴¹, שגם
הבשר (לא רק "עיני בשר"
אלא גם הבשר הגשמי עצמו)⁴²
הנחות יותר מ'עיני בשר' יראה
שכל מציאותו הוא לאמיתו של
דבר דבר ה' שמהנה אותו
בכל רגע מאין ליש וזוהי היא
כל חיותו וקיומו, ולולי דבר ה' היה
חול מלהתקיים.
ועל-דרך-זה הוא בנוגע
לישראל (שעל-ידם בזכות
המסירות נפש שלהם נעשה גלוי
זה), שגם בדרגות הפרטיות
של הנשמה כמו כוח השכל, כוח
הרגש וכוח המעשה ימשך הגלוי
דעצם הנשמה (כשם שעצמות
האלוקות נמשכת גם בחלקים הנחותים
של העולם הזה), ועד להגלוי
דעצם הנשמה כמו שהיא
משרשת בעצמותו יתברך,
שעל בחינה זו נאמר, כלשון הזוהר,
"ישראל בני ישראל ומלכא
והמלך, הקדוש-ברוך-הוא
בלחודוהי לבד" ללא נתינת מקום
למציאות אחרת.
- מעין ההמשכה, יש לומר, ששני העניינים
שבהמשכה ד'יקדישו את שמך" – ההמשכה
מ'אתה קדוש' ב'שמך קדוש', וששני-ידי-זה
נעשה גם ב'שם" ענין הגלוי – יש דגמתם
בעבודה דמסירת-נפש. דהמשכת העצמות היא
על-ידי הבטול דמסירת-נפש (פנ"ל), וזה
שנעשה ב'שם" (העלם) ענין הגלוי הוא על-ידי
שבמסירת-נפש באה ה'יחידה' (העלם שלמעלה
מגלוי) לידי גלוי. ועל-פי המבאר בתניא³⁹
שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיוזכר תמיד
ענין מסירת נפשו לה', יש לומר, שעל-ידי
זכירת ענין המסירת-נפש, גלוי ה'יחידה' הוא
(גם) בדרגות הפרטיות שבאדם [שעל-ידי זכירת
ענין המסירת-נפש נעשית הגדלה והוספה
בקיום התורה ומצות], ועל-ידי-זה גם הגלוי
שנעשה ב'שם" הוא לא רק גלוי בכללות אלא
גם בדרגות הפרטיות, מתחיל מארבע הדרגות
שבתפלת "אתה אחד" במבאר בארבה במאמר
הנ"ל ד'בעל ההלואה', ועד שיהיה הגלוי גם
למטה בעולם-הזה הגשמי, "וידע כל פעול כי
אתה פעלתו"⁴⁰, ובעולם-הזה עצמו – בתחתון
שבו, "וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר"⁴¹,
שגם הבשר (לא רק "עיני בשר" אלא גם הבשר
עצמו)⁴² יראה שכל מציאותו הוא דבר ה'
שמהנה אותו בכל רגע מאין ליש.
ועל-דרך-זה הוא בנוגע לישראל (שעל-ידם
נעשה גלוי זה), שגם בדרגות
הפרטיות של הנשמה ימשך הגלוי דעצם הנשמה,
ועד להגלוי דעצם הנשמה כמו שהיא משרשת
בעצמותו יתברך, "ישראל ומלכא בלחודוהי".

בס"ד. שיחת ש"פ ויצא, ט' כסלו, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1 א. ט' כסלו הוא יום ההילולא של אדמו"ר האמצעי, בנו וממלא מקומו של אדמו"ר הזקן, מייסד
- 2 תורת חסידות חב"ד (כמבואר בדברי רבותינו נשיאנו, ובפרט בשיחות של כ"ק מו"ח אדמו"ר), וגם ערב
- 3 יו"ד כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר האמצעי.
- 4 ומעלה מיוחדת בקביעות שנה זו, שט' כסלו חל בשבת, ויו"ד כסלו ביום ראשון – באותו אופן כפי
- 5 שהיתה הקביעות בפעם הראשונה בשנת הגאולה, כידוע שבמנחת שבת ט' כסלו בשנת הגאולה* אמר
- 6 אדמו"ר האמצעי מאמר ד"ה "אתה אחד ושמן אחד", ואז הגיעה בשורת הגאולה, וביום ראשון יו"ד
- 7 כסלו היתה הגאולה בפועל.²
- 8 ובהקדמה – שע"פ תורה יש ענינים הקשורים עם ימי החודש וימי השבוע, הקשורים עם הירח והשמש
- 9 ("שני המאורות הגדולים"³): חודש קשור עם הירח, שענינו ספירת המלכות (כמ"ש⁴ "חודש אשתו"),
- 10 ושבוע קשור עם השמש, שענינו בחי' ז"א, מדות, וכיון ששניהם ע"פ תורה, הרי זה ענין אמיתי. ומזה
- 11 מובן, שכאשר הקביעות מתאימה הן מצד ימי החודש והן מצד ימי השבוע, אזי ניתוסף יותר בהקישור
- 12 והשייכות עם הפעם הראשונה, כך, שהענין ד"נזכרים ונעשים"⁵, שחוזרים ונעשים כל ההמשכות
- 13 וההשפעות שהיו בפעם הראשונה, הוא באופן נעלה יותר, בתוקף יותר, ביתר שאת וביתר עוז.
- 14 ב. המשך השיחה – מאמר הצ"צ⁶ אודות הסתלקות אדמו"ר האמצעי (ש"החל לדרוש דברים עתיקים
- 15 ונפלאים .. עד שהגיע לפסק⁷ כי עמך מקור חיים .. לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים כו"⁸),
- 16 שהסתלקות כזו לא מצינו מיום הסתלקות הרשב"י,
- 17 והשייכות למ"ש בפרשת השבוע⁹ "עד הגל הזה", שרומז על ז"ג בעומר, יום ההילולא של רשב"י¹⁰
- 18 – כ"י: ההפסק שע"י "גל" אינו הפסק אמיתי (כמו חומה¹²), ויש אפשרות לעבור דרכו¹³, וכמ"ש⁹ "לא
- 19 אעבור אליך גו' לא תעבור אלי גו' לרעה", "לרעה¹⁴ אי אתה עובר, אבל¹⁵ אתה עובר כו"¹⁶. ובאופן

(* בשנת ההסתלקות – בהקדמת תו"ח ל"נ ההתחלה. בבית רבי¹ משמע (קצת): "זכר רב טובך".

ודעת (שבוה נכלל גם ענין ההכרה כו', ועד להתאמתות הכי גדולה), וכן הוא בנוגע להשייכות של "גל" עם ל"ג בעומר, שענין זה צ"ל גם באופן של הסברה כו' (ראה גם תורת מנחם חמ"ט ע' 192. וש"נ).

(12) כפי שמצינו להלכה – בנוגע לאכילת קדשים, שיש חילוק בין לפנים מן החומה ומחוצה לה (זבחים קיב, ב. תמורה כא, ב), ומזה נשתלשל גם בעולם (שהרי "אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, ריש ע"ב)), שחומה היא הפסק אמיתי. (13) ולא כמו בחומה, שכדי לבטלה יש צורך בעבודה גדולה וקשה, משא"כ ב"גל", שכדי לבטלו מספיקה גם עבודה קטנה וקלה. והיינו, שאין זה באופן שמלכתחילה אין הפסק כלל, שאז ה"י זה ללא עבודה כלל, והרי בהכרח שיהי' ענין העבודה, כי לולי זאת יהי' זה בבחי' "נהמא דכיסופא" (ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לק"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ), ו"אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו" (ב"מ לח, א); אלא כדי שהעבודה לא תהי' קשה ביותר, לכן נעשה ההפסק באופן של "גל" בלבד. (14) פרש"י עה"פ.

(15) שהרי ישנו כלל בתורה ש"מכלל הן אתה שומע לאו, ומכלל לאו אתה שומע הן" (פרש"י פ' שופטים יז, כ. נדרים יא, רע"א. וש"נ), ועפ"י נמצא שהתורה אומרת, שלטובה, יכולים – ויתירה מזה: צריכים – לעבור.

(16) ובזה גופא – הנה כאשר "אתה תעבור" אזי "אני אעבור", וכמארז"ל (ראה יומא לט, רע"א. תניא ספכ"ז) "אדם

(1) ח"ב ספ"ו (ע' 204).

(2) ראה "התמים" חוברת ב' עז ואילך. קונטרס "בד קודש" ע' 22 בהערה. תורת מנחם – רשימת היומן ע' רצב. וראה גם שיחת ש"פ ויצא, יו"ד כסלו תשכ"ו בתחלתה (תורת מנחם חמ"ה ע' 186). וש"נ.

(3) בראשית א, טז.

(4) דברי הימים א ח, ט. וראה אוה"ת בא ע' רנה. ע' רעח. (5) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(6) בית רבי שם הערה ב.

(7) תהלים לו, יו"ד.

(8) הקדמת תו"ח. ושם, ש"אספו ותמו כחותיו הטבעיים לגמרי", ודיבורו ה"י "לא ברוחו, כי אם ברוח ה' אשר דבר בו, ודבריו שמענו מתוך האש שלהבת י"ה המתלקחת מתוך הקרח הנורא וכו'".

(9) לא, נב. וראה גם תורת מנחם ח"א ע' 56. וש"נ.

(10) וכמבואר בתניא אגה"ק (סכ"ח) שאז עולה "כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו" ומאיר בגילוי כו'.

(11) ובהקדים – שלא די בהשייכות של "גל" עם ל"ג בעומר מצד ענין הגימטריא בלבד, שכן, אע"פ שגם גימטריא הו"ע אמיתי ע"פ תורת אמת, ועד שלמדים מזה כו"כ הלכות בש"ס (ראה בהנסמן באנציק' תלמודית בערכו (כרך ו ס"ע לב ואילך)), הרי חב"ד דורשת שכל ענין ימשך בהבנה והשגה בחכמה בינה

1 כזה היא המחיצה שבין גליא דתורה לפנימיות התורה, שלכן אפשר וצריך לבטלה – לטובה. וזהו ענינו
2 של רשב"י, שביטל המחיצה והביא פנימיות התורה לידי גילוי¹⁷, כפי שהתבטא באופן הכי נעלה ביום
3 הסתלקותו שגילה לתלמידיו¹⁸ "מלין קדישין דלא גליאן עד השתא"¹⁹.

4 ועד"ז בנוגע לאדמו"ר האמצעי, שעל ידו באה תורת חסידות חב"ד מנקודת החכמה (אצל רבינו הזקן)
5 להתפשטות והתרחבות דבינה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ה ע' 129 ואילך.

6 ג. ובפרטיות יותר – בנוגע להחידוש של אדמו"ר האמצעי, בינה, לגבי אדמו"ר הזקן, חכמה:

7 הסדר הוא – שחכמה קודמת לבינה, והיינו, שתחילה צ"ל נקודת החכמה, ואח"כ באה הבינה, שענינה
8 להביא את נקודת החכמה בהרחבה ובאריכות, אבל בענין הבינה מצד עצמה לא ניתוסף מאומה לגבי
9 חכמה.

10 וכן הוא בנוגע לאדמו"ר האמצעי – כפי שכותב בהקדמתו לכמה מספריו²⁰, שכל דבריו הם דברי
11 רבינו הזקן, אלא שאומר את הדברים באריכות יותר, ומוסיף ביאור באופן שכל אחד יוכל להבין גם
12 פרטי הדברים כו'.

13 אבל האמת היא – שיש בבינה הוספה שאינה בחכמה, וכמו במעיין ונהר, ש"נהרא מכיפי' מיברך"²¹.

14 וכשם שהענין הוא בספירות, כן הוא גם בנוגע לצדיקים שדומים לבוראם²² – שאצל אדמו"ר האמצעי
15 ניתוסף ענין שלכאורה לא הי' אצל אדמו"ר הזקן.

16 – ולהעיר בנוגע ללשון "לכאורה", שמצינו בכללי הש"ס²³ שלפעמים אומרים "לכאורה" גם בדבר
17 שכן היא המסקנא, ומה שאומרים "לכאורה", הרי זה רק מצד החידוש שבדבר. ועד"ז בנדו"ד, שהאמת
18 היא שאכן יש הוספה בבינה (ענינו של אדמו"ר האמצעי) לגבי חכמה (ענינו של אדמו"ר הזקן).

19 וזהו שמצינו שאדמו"ר הזקן אמר²⁴, שיש לאדמו"ר האמצעי מעלות כאלו שהוא (אדה"ז) עצמו אין
20 לו!

21 וכיון שרבינו הזקן אמת ותורתו אמת²⁵, הרי מובן, שגם פתגם זה – אף שלכאורה אינו אלא ענין של
22 שבח ותהלה, ולא ענין של תורה – אמת הוא, שאכן יש מעלות אצל אדמו"ר האמצעי לגבי אדמו"ר
23 הזקן, וכנ"ל ש"נהרא מכיפי' מיברך".

24 ד. וכללות הענין בזה – שהתחלת התגלות תורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן הוצרכה להיות באופן
25 של נקודה דוקא, כי, התחלת הענין אינה יכולה להיות (ולא טוב שתהי') באופן של אריכות,

26 [וכפי שרואים בנוגע לרבינו הזקן גופא, שלפני פטרוברג היתה אמירת החסידות בקיצור [וגם גילוי
27 זה "שרף את העולם". ואף שיש בזה גם מעלה, מ"מ, יש בזה גם ענין של היפך המעלה], משא"כ לאחר

(פסחים ק"ט, רע"א), "דבש וחלב תחת לשונך, דברים המתוקין
מדבש וחלב יהו תחת לשונך" (חגיגה יג, א); והחידוש של
רשב"י – שאעפ"כ גילה זאת.

18) ואף שהיו חילוקי דרגות בין התלמידים גופא – הרי זה
רק מצד חסרון המקבל, אבל מצד הרשב"י הי' זה באופן של
גילוי, ועד למעשה בפועל – ע"י כתיבה.

19) זח"ג רפז, ב (באר"ז).

20) ראה שער האמונה. שערי תשובה. וראה גם ביאורו.

21) שבת סה, ב. וראה לקו"ש ש"ש לט, א ואילך. ובכ"מ.

22) ב"ר פס"ז, ח במדב"ר פ"י, ה. רות רבה פ"ד, ו. אסת"ר

פ"ו, ב.

23) ראה שד"ח כרך ט' כללי הפוסקים סט"ז אות ח'. וש"נ.

וראה גם תורת מנחם חל"א ע' 173 הערה 3.

24) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 213 ואילך.

25) ע"פ לשון חז"ל – ב"ב עד, א. וש"נ.

מקדש עצמו מעט מלמטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה",
והיינו, שאשר יהודי למטה מבטל את הפסק הגל, אזי נעשה
הפסק הגל מלמעלה בתוספת אור כו'.

17) וזהו הביאור בגדול מעלתו של רשב"י, עד כדי כך, שר"ע
אמר לו "דיין שאני ובוראך מכירין כחך" (ירושלמי סנהדרין פ"א
ה"ב), היינו, שרק "אני ובוראך" יכולים להכיר ("דערגרונטעווען
זיך") כחו של רשב"י – דלכאורה הרי יש עוד תנאים ואמוראים
שגדלה מעלתם כו', ולא עוד אלא שר' יהודה ור' שמעון הלכה
כו' יהודה" (עירובין מו, ב. וש"נ), וא"כ מהי גדולתו המיוחדת
של רשב"י – אלא החידוש של רשב"י הוא בהחידוש של גליא
דתורה ופנימיות התורה.

ועיקר החידוש בזה הוא בענין הגילוי – כי, בעצם אינם שני
ענינים, אלא ענין אחד – "תורה אחת", ו"ניתנו מרועה אחד"
(חגיגה ג, ב), אלא שבזה גופא יש חלק שנקרא "גליא", שצ"ל
בגילוי, ויש חלק שנקרא "רויז" ועד "רויזין דרויז", שע"פ תורה
צריך להיות בהעלם, ובלשון חז"ל: "דברים שכיסה עתיק יומין"

- 1 פטרבורג (מצד המעלה שבאה ע"י המאסר) התחילה אמירת החסידות באריכות יותר ובאופן אחר
2 (כמבואר בהשיחות²⁶),
- 3 ודוקא אדמו"ר האמצעי התחיל לומר חסידות באריכות, ובאופן של הבנה והשגה, באופן שהחסידים
4 שבדורו יוכלו להבין זאת (כיון שאינם כמו חסידים הראשונים בדורו של אדמו"ר הזקן, שעבורם הי'
5 מספיק גם באופן של קיצור), וכן החסידים שבכל הדורות שלאח"ז, עד לחסידי דורנו, שגם הם יוכלו
6 להבין זאת,
- 7 ועד להפצת המעיינות חוצה – שאפילו ב"חוצה" יוכלו לקבל זאת, ובאופן שגם שם יגיע ה"מעייין"
8 עצמו, שמטרה ב"כל שהוא" (אפילו טיפה אחת)²⁷ – אם רק כל גופו עולה בהם²⁸, היינו, שה"כל שהוא"
9 צריך לחדור את כל מציאותו.
- 10 וזהו גם מה שאדמו"ר האמצעי התברך ("האָט זיך געוואונטשן") שכאשר אברכים נפגשים ידברו
11 אודות יחודא עילאה²⁹, והרי הכוונה בזה אינה לדיבור בעלמא, אלא שאכן יהיו בדרגא זו ("האָלטן באַ
12 דעם"), והיינו, שתורת החסידות תהי' חדורה אצלם באופן של הבנה והשגה, ועד שתחדור את כל
13 מציאותם.
- 14 והרי זה הי' כל ענינו של אדמו"ר האמצעי בעצמו – כפי שאמר הצ"צ³⁰, שאילו היו חותכים את ידו,
15 הי' ניגר לא דם, אלא חסידות!
- 16 ולכן הוא זה שביטל והסיר את המחיצה כו', ומזה באים לאמיתית ושלמות ביטול המחיצה שתהי'
17 לעתיד לבוא, בביאת משיח צדקנו, ע"י עבודתנו בביטול המחיצה ע"י הפצת המעיינות חוצה, שעיי"ז קא
18 אתי מר דא מלכא משיחא, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.
- * * *
- 19
- 20 ה. ט' כסלו הוא גם ערב יו"ד כסלו, יום הגאולה של אדמו"ר האמצעי, ובפרט בעמדנו לאחר חצות
21 היום, ששייך כבר ליום שלאחריו, שכן הוא בכל יום, ומודגש יותר ביום השבת, שלאחרי חצות היום,
22 בזמן של "רעוא דכל רעוין"³¹, מתחילים לקרוא בתורה (בברכה בשם ומלכות) את הפרשה ששייכת למחר
23 – הפרשה של השבוע הבא.
- 24 בנוגע לענין הגאולה – הנה הגאולה של רבינו האמצעי ביו"ד כסלו היתה כמו הגאולה של אביו,
25 אדמו"ר הזקן, ב"ט כסלו, וכידוע הפתגם³² שכל מה שאירע לאדמו"ר הזקן אירע לאדמו"ר האמצעי –
26 ע"ד מארז"ל³³ "כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף", שזהו מארז"ל בתורה, ומזה נמשך גם בעולם,
27 כמאמר³⁴ "אסתכל באורייתא וברא עלמא", ולכן הי' כן בפועל גם אצל אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי.
- 28 ולדוגמא: בנוגע לגאולה של אדמו"ר הזקן – כותב בעל הגאולה בעצמו³⁵: "כשקריתי בס' תהלים
29 בפסוק³⁶ פדה בשלום נפשי .. יצאתי בשלום". וכן הי' גם אצל אדמו"ר האמצעי, שבאמרו "פדה בשלום
30 נפשי", יצא מהמאסר³⁷.
- 31 ומזה מובן, שכשם שבנוגע לגאולת אדמו"ר הזקן כותב בעצמו באגה"ק³⁸ ש"צדקת א"י" (ארץ
32 החיים)³⁹, ה"מעמדות" ששלח לאלו שישבו באה"ק על התורה ועל העבודה, "היא שעמדה לנו לפדות

(32) בית רבי שם רפ"ב.

(33) ב"ר פפ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת וישב לו, ב.

(34) זהר שבהערה 12.

(35) אג"ק שלו ע' רלב. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יט כסלו).

(36) תהלים נה, יט.

(37) בית רבי שם ספ"ה בהערה.

(38) סוס"ד.

(39) ראה שם סוס"ח.

(26) ראה סה"ש שם ריש ע' 26. אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג

ריש ע' שמ.

(27) רמב"ם הל' מקואות פ"ט ה"ח.

(28) שם רפ"ד.

(29) ראה סה"ש תש"ב ע' 104.

(30) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 120. תש"ד ע' 79. לקוטי לוי"צ

אג"ק ע' שלט. בית רבי שם רפ"א הערה ה.

(31) זח"ב פח, ב.

חיי נפשנו כו" – כך גם בנוגע לגאולה של אדמו"ר האמצעי, שגם הוא התעסק בצדקת א"י ע"י
המעמדות, והיא שעמדה לו כו'.

וכפי שרואים זאת גם מהמלשינות שאדמו"ר האמצעי שולח סכומי כסף גדולים למדינת טורקיה
לצורך המלחמה כו'⁴⁰ – שאף שהיתה מלשינות של שקר, הרי בהכרח שיהי' לה שורש ומקור (כמו כל
דבר שיש לו שורש ומקור) באמת, ולכן "שיקרא לא קאי" ⁴¹א"כ יש בו קורטוב של אמת – שאכן שלח
כספים, אבל לא בסכום זה, ולא בשביל תכלית זו, אלא עבור צדקת ארץ ישראל.

וענין זה הי' בבחינת הקדמת רפואה למכה, שכמה שנים לפני המאסר התעסקו (אדמו"ר הזקן ואדמו"ר
האמצעי, כל אחד בזמנו) בצדקת ארץ ישראל, והיא שעמדה להם כו'.

ו. וע"פ האמור לעיל שענינו של אדמו"ר האמצעי הוא ספירת הבינה, שהיא באופן של הרחבה –
הנה גם צדקת א"י היתה אצל אדמו"ר האמצעי באופן של הוספה, כידוע⁴² שמיד לאחר הסתלקות
אדמו"ר הזקן התחיל אדמו"ר האמצעי לנהל את ענין ה"מעמדות", ובתוספת כח, וזאת, מבלי הבט על
כך שהמצב הכלכלי הי' בזמן אדמו"ר הזקן טוב יותר מאשר בזמן אדמו"ר האמצעי⁴³ (מצד המלחמה
הנוראה של נפוליון שעברה בכו"כ ישובים של בני"), ואעפ"כ התנהל ענין ה"מעמדות" בזמן אדמו"ר
האמצעי כמו קודם, ואדרבה: ביתר שאת ובהוספה.

וע"פ האמור לעיל בענין "נהרא מכיפי" מיכרך", שבינה אינה רק הרחבת הענין שישנו בחכמה, אלא
יש בבינה תוספת חידוש לגבי חכמה, הנה גם בענין הצדקה ניתוסף ענין חדש אצל אדמו"ר האמצעי –
שקנה נחלה בארץ ישראל, בעיר חברון (שזהו ענין חדש שלא מצינו דוגמתו אצל הבעש"ט, המגיד
ואדמו"ר הזקן, ונתחדש דוקא ע"י אדמו"ר האמצעי).

ובפרטיות יותר – כפי שכותב אדמו"ר האמצעי בא' מאגרותיו⁴⁴ (משנת תקפ"ג – כמה שנים לפני
המאסר והגאולה) ע"ד רכישת נחלה בחברון,

ומקדים לבאר ענינה של חברון בעבודה ברוחניות – שקשור עם ענין התפלה, כי: תפלה ענינה חיבור,
ו"ידוע⁴⁵ שתפלות אבות תקנום, אברהם תיקן תפלת שחרית .. ותפלת המנחה .. יצחק .. יעקב תפלת
ערבית .. וגם כל תפלה כלולה מג' מדריגות האבות, בחי' חג"ת, כי אנו מוצאים בסדר פסוד"ז הרבה
פסוקים מבחי' אהבה דאברהם, והרבה פסוקים מבחי' יראה דפחד יצחק, והרבה פסוקים מבחי' הרחמים
מדת יעקב".

[וכמובן גם בפשטות, שכאשר יצחק תיקן תפלת מנחה, הרי בודאי שנוסף על התפלה שתיקן בעצמו,
התפלל גם תפלת שחרית שתיקן אברהם, ועד"ז יעקב שתיקן תפלת ערבית, התפלל בודאי גם תפלות
שחרית ומנחה. ומיעקב ש"מטתו שלמה" (לאחרי ש"אברהם יצא ממנו כו'", ו"יצחק יצא ממנו כו'")⁴⁶
נמשך אצל כל בני" שמתפללים כל ג' התפלות הקשורות עם ג' האבות, כך, שכל ג' האבות קשורים עם
כל תפלה בפני עצמה].

וממשיך לבאר ש"נקרא התפלה חברון, מחמת התחברות מדות חג"ת אבותינו הק', וחברון ג"כ
מלפנים נקראת קרית ארבע⁴⁷, ואחר שתקנו התפלות ונתחברו בה נק' חברון".

ומזה נמשך גם בגשמיות – כפי שמסיים: "ע"כ מי לה' לא יחוס על ממנו ויחבב מקום אבותינו הק'
.. ויתאמץ לחזק ישיבות אנ"ש במקום אבותינו כו'".

(44) אג"ק שלו ע' קסח ואילך. וש"נ.

(45) ברכות כו, ב.

(46) ויק"ר פל"ו, ה.

(47) חיי שרה כג, ב.

(40) ראה בית רבי שם פ"ד.ה.

(41) שבת קד, א. וראה זח"א ב, ב. וראה גם תורת מנחם

חנ"א ע' 317. וש"נ.

(42) ראה אג"ק שלו ע' כו ואילך.

(43) ראה גם תורת מנחם חמ"ח ע' 195. וש"נ.

- 1 וזהו גם מה שאדמו"ר האמצעי קנה בעצמו נחלה בחברון (שטח אדמה בארץ ישראל, שמיועד אמנם
2 לבית-כנסת ובית-מדרש, אבל קשור גם עם מקום בגשמיות), כידוע שאז קנה את ביהכנ"ס אברהם אבינו,
3 בכתבו, שרוצה שלכל אחד יהי חלק בזה.
- 4 וכל זה קשור עם ענין הגאולה – דכיון ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁴⁸, הנה בכדי לפעול ענין
5 הגאולה, צריך לבטל תחילה הסיבה ד"מפני חטאינו", וענין זה מתחיל ע"י הגאולה הפרטית של כל אחד
6 מישראל, שעיקרה בזמן התפלה, שזהו שעת הכושר כו'.
- 7 ז. (בהמשך הענין נסב הדיבור אודות המצב באה"ק, ואמר:)
- 8 אמנם, צריך לדעת שבינתיים נמצאים עדיין בעומק הגלות, בחושך כפול ומכופל, ובודאי שאין זה
9 בדומה למעמד ומצב הקדושה שהי' בזמן שביהמ"ק הי' קיים (ובפרט כשכל יושבי' עלי'⁴⁹), שלכן יש
10 איסור גמור להקריב קרבנות גם כשישנו כהן ומקום המקדש וכו'.
- 11 ולא כמו אלו שטוענים שנמצאים כבר ב"אתחלתא דגאולה"⁵⁰, ומביאים ראיות שכן הוא כביכול ע"פ
12 התורה.
- 13 ישנו פס"ד מפורש ברמב"ם⁵¹ בנוגע לסדר הגאולה (החל מאתחלתא דגאולה), ש"יעמוד מלך מבית
14 דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות... ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה'", ועדיין
15 "הרי זה (רק) בחזקת שהוא משיח", ורק "אם עשה והצליח, ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל –
16 הרי זה משיח בודאי"; ואעפ"כ, מתעלמים מזה, ומדמינים שאין האמת כן, וכבר נתבטלה הגלות וכו'.
- 17 והגע עצמך: האם הי' כדאי הענין ד"שכינתא בגלותא" ו"ישראל בגלותא" בשביל "גאולה" כמו
18 המעמד ומצב דעכשיו, ובזה יוצא הקב"ה ידי חובתו? ...! – ח"ו לומר כן!
- 19 ואדרבה: אף פעם לא הי' חושך כפול ומכופל כמו עכשיו, שיכולים לדמיין ("איינרעדן זיך") שזוהי
20 ח"ו "אתחלתא דגאולה" – דבר שלא הי' בעבר, לפני מאות שנים.
- 21 בעבר היו כאלו ששומרים תומ"צ ומאמינים בביאת המשיח, או כאלו שלא כו'. אבל עכשיו, הנה גם
22 יהודים מאמינים מדמים לעצמם שזהו כבר מצב של גאולה, או עכ"פ אתחלתא דגאולה – בה בשעה
23 שאין זו גאולה, אלא גלות וחושך כפול ומכופל! והחושך הוא עד כדי כך שבכלל לא רואים את החושך,
24 וכפי שמפרש הבעש"ט⁵² מ"ש⁵³ "הסתר אסתיר", שגודל ההסתר מתבטא בכך שההסתר עצמו הוא
25 בהסתר, והיינו, שלא רואים שזהו הסתר.
- 26 וזוהי גם הסיבה לכך שישנם כאלו שאינם מאמינים בביאת המשיח – בגלל שהמאמינים בביאת
27 המשיח מדמים לעצמם שזוהי אתחלתא דגאולה; אילו לא היתה חלישות אצל המאמינים, לא היו כאלו
28 שאינם מאמינים, כי, בקדושה אין ענין של דילוג, הן בעלי' (מלבד בענין התשובה, בדרך הוראת שעה⁵⁴),
29 והן בירידה, כך, שלא יתכן שיהיו כאלו שאינם מאמינים, אם אצל המאמינים אין חלישות בענין האמונה.
30 וכאמור, שעכשיו התגבר החושך כל כך שגם בין המאמינים יש כאלו שחושבים שזוהי אתחלתא דגאולה.
- 31 ולכן ישנו עכשיו העונש על זה על אתר – שסובלים צרות צרורות מגוים, לא רק בחוץ לארץ, אלא
32 גם (ובפרט) בארץ ישראל, שזהו בכדי להראות שאין זו גאולה, שהרי אף פעם לא הי' שפלות המצב
33 כמו עכשיו שיהודים צריכים להתחשב כל כך בדבריו של הגוי. ולא עוד אלא שגם לאחר העונש – אין
34 זה מועיל! חוטפים מכות – וללא תועלת! אילו היו מבינים למה חוטפים מכות – לא היו חוטפים אותם;
35 אילו היו יודעים שאין זו גאולה, לא היו סובלים צרות!...

(51) הל' מלכים ספי"א.

(52) ראה כתר שם טוב בהוספות סמ"ב. וש"נ.

(53) וילך לא, יח.

(54) ראה תניא ספמ"ג.

(48) תפלת מוסף דיו"ט.

(49) ראה ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י

ה"ח.

(50) ראה גם מכתב טו"ב כסלו שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' מה

ואילך). וש"נ. תורת מנחם חנ"ב ריש ע' 315. וש"נ.

ח. אבל לאידך גיסא, אסור לטעון שבנ"י גזלו את ארץ ישראל, "לסטים אתם כו'", כיון ש"הקב"ה .. נתנה לנו"⁵⁵.

זוהי אמנם לא "אתחלתא דגאולה", וכאמור, שבזמן הגלות גופא הרי זה חושך כפול ומכופל, אבל אעפ"כ, בחושך כפול ומכופל שבזמן הגלות גופא ה' ענין של הצלה – באופן של נס, ונס גדול – עבור מספר גדול של בנ"י, אשר, אפילו הצלת נפש אחת מישראל נחשבת להצלת "עולם מלא"⁵⁶, ועאכ"כ בנוגע למספר גדול של בנ"י, ומכל הסוגים והדרגות, "ראשיכם שבטיכם וגו'"⁵⁷, כך, שזהו בודאי ענין נפלא ("א' געוואלדיקער ענין") – גאולה פרטית עבור מספר גדול מבנ"י.

ולכן יש להדגיש בכל התוקף שארץ ישראל שייכת לבנ"י, והתוקף הוא באופן ש"אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר"⁵⁸ – כיון ש"הקב"ה .. נתנה לנו"; לא נוגע כאן פרטי החשבונות כמה זמן גרו שם גוים, וכמה זמן גרו שם יהודים, להבדיל, כי אם העובדה ש"הקב"ה .. נתנה לנו", ומי שרוצה ליטלה מבנ"י, הרי הוא "גזולן" – מבנ"י ומהקב"ה!

ט. ואף שנמצאים עדיין בגלות, כיון ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו", וכל זמן שעדיין לא נתתקן לגמרי הענין ד"חטאינו", הרי זה עדיין מעמד ומצב ד"גלינו מארצנו", כך, שנמצאים בגלות אצל הגוי – יש ללמוד מהנהגת אברהם אבינו בנוגע למערת המכפלה שבחברון, שאמר "גר ותושב אנכי עמכם"⁵⁹, ומפרש רש"י: "אם תרצו, הריני גר, ואם לאו, אהי' תושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך"⁶⁰ אתן את הארץ הזאת".

ובהקדים – שלכאורה אינו מובן: מדוע הקדים אברהם לומר "אם תרצו הריני גר", ולא אמר מלכתחילה "אטלנה מן הדין כו"?"

אך הענין הוא – שכיון שהקב"ה אמר לאברהם "כי גר יהי' זרעך גו' ארבע מאות שנה"⁶¹ ("משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים"⁶², או "שלושים שנה וארבע מאות שנה"⁶³, כולל גם שלושים שנה "משנזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק"⁶⁴), לכן עליו לומר "הריני גר";

אבל, במה דברים אמורים – "אם תרצו", היינו, כאשר הגוי מתנהג כפי שצריך להתנהג, ועושה זאת בתור שליחותו של הקב"ה; אבל "אם לאו", היינו, כאשר הגוי אינו מתנהג כפי שצריך להתנהג, ובפרט כשרוצה להרע לבנ"י – הרי כיון שאין זה בשליחותו של הקב"ה, אלא רק מצד היצה"ר, אין זו מציאות כלל, ולכן לא מתפעלים ממנו, ואומרים לו: "אטלנה מן הדין, שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת"!

וכאשר הגוי שומע שעומדים ליטול זאת ממנו בעל-כרחו, כיון שהקב"ה נתן זאת לבנ"י – הרי זה פועל עליו, ובפרט כשמציעים ליתן לו סכום כסף, הרי הוא בודאי מסכים בשמחה... כי באמת היו יכולים לקחת זאת בלי לשלם כסף, ואז לא הי' לו שום דבר, ולכן הוא שמח שלכל-הפחות יש לו את הכסף! [ולהעיר, שכל הגדרים וההגבלות ש"לא יעלו בחומה כו"⁶⁵, ישנם גם עכשיו, אבל אין זה שייך כאשר הגוי מוכרח להסכים על זה, וגם אם הוא דורש סכום כסף – בבקשה ("פֶּאֶזְשָׁאָלִיוֹסְטָא"⁶⁶)... כמה שרוצה... ומה גם שנתינה זו היא על מנת להחזיר... שהרי תיכף בא משיח, שאז יהי' "כספם וזהבם אתם"⁶⁷, כך, שבקרוב יקבלו בחזרה את הכסף, ובכפלי כפליים!].

(62) פרש"י עה"פ.

(63) בא יב, מ.

(64) פרש"י עה"פ.

(65) כתובות קיא, רע"א.

(66) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: נזכרתי בביטוי זה – כששמעתי מיהודי מרוסיה שביקר אצלי לאחרונה.

(67) ישע"י ס, ט.

(55) פרש"י ר"פ בראשית.

(56) ב"ב יא, א. ויש"נ.

(57) ר"פ נצבים.

(58) תהלים כ, ח.

(59) חיי שרה כג, ד. וראה גם שיחת ש"פ חיי שרה סי"ז (תורת מנחם חנ"ד ע' 280).

(60) שם כד, ז.

(61) לך לך טו, יג.

- 1 ואז הוא נותן ליהודי לא רק את ה"מערה", אלא גם את "השדה" .. וכל העץ אשר בשדה אשר בכל
- 2 גבולו סביב⁶⁸. – אברהם ביקש אמנם רק את מערת המכפלה, כיון שלא ידע אם הגיע כבר הזמן שיקבל
- 3 את הכל, אבל כיון שנגש בתוקף וטען "אטלנה מן הדין", נתנו לו גם את כל השדה.
- 4 וכאשר היהודי מקבל זאת, הרי זה באופן ש"ויקם שדה עפרון"⁶⁸, "תקומה היתה לו"⁶⁹, והיינו,
- 5 שנעשית עלי' בהשדה, כיון שאינה דומה מציאותה של השדה כפי שהיתה אצל הגוי לגבי היותה אצל
- 6 יהודי.
- 7 וענין זה נאמר בתורה שבכתב, שאפילו לגוי מותר ללמדה⁷⁰, וגם הוא מבין שכאשר השדה באה
- 8 לרשותו של יהודי אזי "תקומה היתה לו",
- 9 וכפי שראו במוחש – שאע"פ שגם הגוים סברו שזהו מקום קדוש, לא החזיקו את המקום באופן נקי,
- 10 והשליכו פצצות כו', וכאשר המקום הגיע לידי יהודים, אזי "תקומה היתה לו".
- 11 אמנם, כדי לפעול על הגוי שיסכים לתת זאת, לא מספיק לדבר דברים טובים, ולהראות ש"תקומה
- 12 היתה לו" – כי, "הלכה היא .. שעשו שונא ליעקב" (כפי שמביא רש"י בפשטות הכתובים⁷¹), ולכן מצד
- 13 עצמו לא ירצה ליתן;
- 14 הוא מכיר אמנם בכך ש"נשיא אלקים אתה בתוכנו"⁷², והיינו, שכאשר יהודי נמצא בגלות, "בתוכנו",
- 15 הרי הוא "נשיא אלקים", כיון שיהודי הוא נעלה יותר מגוי, אבל מצד זה גופא שונא את היהודי!
- 16 – השנאה של הגוי אינה בגלל שהוא סבור שהיהודי לא מתנהג כדבעי, ואם יתנהג באופן אחר לא
- 17 ישנאנו, אלא אדרבה: השנאה היא מצד גודל מעלתו של היהודי, כך, שגם אם יטיב את הנהגתו לא יפעל
- 18 מאומה.
- 19 ולכן, הדרך היחידה היא – לגשת בתוקף ולומר: "אטלנה מן הדין", כיון "שאמר לי הקב"ה כו'".
- 20 וכאמור, "אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר", ולכן, לא נוגע מספר אנשי צבא שהיו לאברהם ("שמונה
- 21 עשר ושלש מאות"⁷³) ביחס למספר בני חת, כיון שאין הדבר נמדד לפי הכחות כו', אלא באופן ש"אנחנו
- 22 בשם ה' אלקינו נזכיר", ולכן הולכים בתוקף, מבלי להתפעל, ואז מקבל אברהם את מערת המכפלה
- 23 שבחברון.
- 24 י. ונחזור לעניננו – פעולתו של אדמו"ר האמצעי בקניית נחלה בחברון, שענינה ברוחניות הו"ע
- 25 התפלה, שעל ידה נעשית הגאולה הפרטית של כל אחד מישראל (כנ"ל ס"ו),
- 26 וזוהי גם ההכנה שיומשך גם בגשמיות, שלכל אחד מישראל יהי' חלק בארץ ישראל בגשמיות –
- 27 בביאת משיח צדקנו, שיגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה,
- 28 – אלו שבחוץ לארץ, תהי' אצלם הליכה בגשמיות לארצנו הקדושה, ואלו שבארץ ישראל, תהי'
- 29 אצלם הליכה ברוחניות (נוסף על ההליכה ברוחניות אצל אלו שבחוץ לארץ) –
- 30 ובאופן ד"קוממיות", "בקומה זקופה"⁷⁴, ובקרוב ממש.

* * *

יא. מאמר (כעין שיחה) ד"ה אתה אחד ושםך אחד.

* * *

(71) וישלח לג, ד.

(72) חיי שרה שם, ו.

(73) לך לך יד, יד.

(74) בחוקתי כו, יג ובפרש"י.

(68) חיי שרה כג, יז.

(69) פרש"י עה"פ. נתבאר בלקו"ש חל"ה ע' 82 ואילך.

(70) ראה שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כללים, כלל קב (כרך

ז א'תקטו, א ואילך). וש"נ. וראה גם תורת מנחם חנ"ב ע' 81. וש"נ.

יב. האמור לעיל (ס"ד) אודות דברי אדמו"ר האמצעי שהתברך שכאשר אברכים נפגשים ידברו אודות יחודא עילאה, היינו, שיהיו מונחים באלקות – הרי זה ע"ד מ"ש הרמב"ם⁷⁵ בנוגע לענינו של שבט לוי: "הוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר⁷⁶ אני חלקך ונחלתך", ומוסיף ש"לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש... אשר נדבה רוחו אותו... לעמוד לפני ה' לשרתו... יהי' ה' חלקך ונחלתו", ומסיים ש"יזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים", והיינו, שתהי' לו פרנסה בהרחבה, כיון שאוכל משולחנו של הקב"ה⁷⁷, וכמ"ש רש"י בפרשת השבוע⁷⁸ בנוגע ללוי, ש"נתן לו כ"ד מתנות כהונה".

ובמהשך לזה, יתבאר עתה פירוש רש"י על פסוק זה.

יג. על הפסוק⁷⁸ "הפעם ילוה אישיו", מפרש רש"י: "לפי שהאמהות נביאות היו, ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מיעקב, וד' נשים ישא, אמרה, מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים".

וממשיך רש"י לפרש המשך הכתוב: "על כן" – דלכאורה אינו מובן מדוע רק כאן נאמר "על כן", ולא לפני"ז – "כל מי שנאמר בו על כן, מרובה באוכלוסין, חוץ מלוי, שהארון הי' מכלה בהם".

[כלומר: "מרובה באוכלוסין" לא קאי על ריבוי הילדים אצל בני יעקב עצמם (והראי', שהרי אצל דן נאמר "על כן"⁷⁹, אף שהי' לו רק בן אחד: חושים⁸⁰), אלא על כללות השבט, כפי שרואים במנין בני"י בפ' פינחס⁸¹, שאצל שבט יהודה ושבט דן (שבהם נאמר "על כן") הי' מספר האנשים גדול יותר מאשר אצל שאר השבטים. ובנוגע לשבט לוי – אע"פ שבפועל לא הי' מרובה באוכלוסין (כפי שרואים במנין בני"י הנ"ל), הנה בעצם הי' גם הוא מרובה באוכלוסין, אלא "שהארון הי' מכלה בהם", ולולי העובדה שהי' "מרובה באוכלוסין", מי יודע כמה היו נשארים מהם!].

וממשיך רש"י לפרש מ"ש "קרא שמו לוי": "בכולם כתיב ותקרא (שהיא קראה), וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה באלה הדברים רבה⁸² (והיינו, שע"פ פשט אין לרש"י ביאור על זה, ולכן מביא ביאור ממדרש אגדה), ששלח הקב"ה גבריאלי, והביאו לפניו, וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי".

יד. והנה, בפירוש רש"י זה ישנם כו"כ קושיות ודיוקים, ובדרך כלל הסדר הוא שמתחילים עם הדיוקים ואח"כ הקושיות החזקות, אבל עתה אנסה בסדר הפוך – להתחיל עם הקושיות החזקות, ואולי עי"ז יתוסף בהעיון בפירוש רש"י:

(א) אם כל מי שהי' "מרובה באוכלוסין" (לא רק המרובה ביותר) נאמר בו "על כן" – הרי אצל יוסף הוצרך הכתוב בודאי לומר "על כן", כיון שבשבטו של יוסף, שנחלק לב' שבטים: מנשה ואפרים, הי' מספר האנשים מרובה יותר ממספר האנשים שבכל שבט משאר השבטים?

ובמכ"ש וק"ו: אם אצל דן נאמר "על כן", בגלל שהי' "מרובה באוכלוסין" יותר משאר השבטים, אף שלא הי' "מרובה באוכלוסין" כמו שבט יהודה – הרי בודאי הי' הכתוב צריך לומר "על כן" אצל יוסף, שהי' מרובה באוכלוסין יותר אפילו משבט יהודה!

(ב) אם "האמהות נביאות היו" – ידעה לאה שעתידיה⁸³ לילד ליעקב עוד שלשה בנים, ולמה אמרה "הפעם ילוה גוי", כיון ש"נטלתי כל חלקי בבנים"? וכמו"כ יוקשה על מ"ש⁸⁴ ביהודה "הפעם אודה את ה'", "שנטלתי יותר מחלקי"⁸⁵ – בה בשעה שידעה שיוולדו לה עוד שני בנים?!

(81) כו, ב ואילך.

(82) ראה התוועדיות תש"נ ח"ד ע' 147 בשוה"ג.

(83) בהנחה נוספת: ובפרט שגם מ"ש "על כן" בגלל ריבוי האוכלוסין הרי זה ע"ש העתיד.

(84) פרשתנו שם, לה.

(85) פרש"י עה"פ.

(75) סוף ה'ל' שמיטה ויובל.

(76) קרח יח, כ.

(77) ראה ביצה כא, א. וש"ג.

(78) כט, לד.

(79) שם ל, ו.

(80) ויגש מו, כג.

- 1 (ג) מדוע הוצרך רש"י ל"מדרש אגדה" כדי לבאר הטעם ש"בכולם כתיב ותקרא (שהיא קראה), וזה
- 2 כתב בו קרא" – הרי אפשר לפרש בפשטות (כפי שמפרשים כמה מפשטני המקרא: הרשב"ם ועוד)
- 3 ש"קרא" קאי על יעקב, כרגיל שנתנת השם היא ע"י האב או ע"י האם?!
- 4 וגם הפירוש שמביא רש"י מ"מדרש אגדה" ש"הקב"ה .. קרא לו שם זה" – ה' יכול לפרשו בדרך
- 5 הפשט, כפי שפירש בפי' תולדות על הפסוק⁸⁶ "ויקרא שמו יעקב": "הקב"ה", ומפרש זאת בדרך הפשט,
- 6 ללא "מדרש אגדה"; ואח"כ מוסיף עוד פירוש ע"ד הפשט: "ד"א, אביו קרא לו יעקב כו".
- 7 ומה גם שבפי' תולדות לא הקדים רש"י לשאול מדוע נאמר "ויקרא", ולא כמ"ש לפניו "ויקראו",
- 8 כיון שמוכן מעצמו ש"ויקרא" היינו הקב"ה או אביו, וא"כ, גם כאן ה' רש"י יכול לפרש כן.
- 9 טו. ונוסף לזה יש כמה דיוקים בפרש"י זה, ועל הסדר:
- 10 (ד) דיוק לשון רש"י "לפי שהאמהות נביאות היו", שמשמעותו שאין זה ענין שנלמד ממ"ש כאן, אלא
- 11 כבר יודעים זאת ממקום אחר.
- 12 (ה) מדוע כותב רש"י שה"מדרש אגדה" הוא ב"אלה הדברים רבה", הרי אין דרכו של רש"י לציין
- 13 מראה מקומות?
- 14 בפשטות כוונת רש"י – לשלול פירוש אחר במדרש, ואכן מצינו עוד פירוש בבראשית רבה על אתר⁸⁷:
- 15 "לוי זה עתיד ללוות את הבנים לאביהן שבשמים".
- 16 אך צריך להבין: מדוע מעדיף רש"י את ה"מדרש אגדה באלה הדברים רבה", מאשר המדרש הנ"ל
- 17 בבראשית רבה – דלכאורה אדרבה: משמעות השם "לוי" הוא שעל ידו נעשה חיבור של שני דברים
- 18 שונים, כמו "לוי אש"י אלי", ולזה מתאים יותר הפירוש בב"ר, שע"י לוי נעשה החיבור בין בני"ה להקב"ה,
- 19 משא"כ לפי הפירוש בדב"ר, "שלווהו במתנות", הרי זה ענין שנעשה אצל לוי גופא?
- 20 וכמדובר כמ"פ⁸⁸ שכל הענינים צריכים להיות מובנים בפירוש רש"י עצמו, כך, שהבן חמש למקרא
- 21 יכול לתפוס זאת מעצמו (גם אם יהודי בן ע"ה שנה לא תופס זאת...), וכפי שיתבאר לקמן.
- 22 * * *
- 23 טז. בנוגע ללימוד אגרת התשובה (כנהוג לאחרונה) – וכמדובר כמ"פ שיש בזה גם כו"כ ענינים
- 24 בנגלה דתורה, וכל תיבה ואות הם בדיוק⁸⁹, כולל גם תיבת "וכו" – יש להתעכב על דברי רבינו הזקן
- 25 בפ"ד: "וגם מ"ש בזה"ק בקצת מקומות שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל, והוא דבר תמוה
- 26 מאד⁹⁰, שאין לך דבר עומד בפני התשובה ואפי' ע"ז וג"ע וכו'. ופי' בר"ח⁹¹ שכוונת הזהר שאין מועלת
- 27 תשובה תתאה, כי אם תשובה עילאה וכו'" – דלכאורה⁹² ה' רבינו הזקן צריך לכתוב "מ"ש בזה"ק"
- 28 סתם, ולמה מוסיף התיבות "בקצת מקומות" (ביטוי⁹³ שאינו רגיל כלל, וגם צ"ע כוונתו)?
- 29 ואין לומר שבהוספת "בקצת מקומות" כוונתו להדגיש שענין זה נאמר (לא רק במקום אחד, אלא)
- 30 בכמה מקומות – כי,
- 31 [נוסף לכך שגם לפי פירוש זה דרושה הסברה: למאי נפק"מ (להענין שמבאר כאן) לומר שזה ש"אין
- 32 תשובה מועלת כו" נאמר בזהר כמה פעמים; גם אם ה' כתוב רק פעם אחת, היתה נשאלת השאלה
- 33 שזהו "דבר תמוה כו", וה' צורך להגיע להפירוש בר"ח.

(86) כה, כו. שער הקדושה פי"ז (ד"ה עם היות).
(87) פ"א, ד. מכאן עד סוסי"ח – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא
(88) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 117 ובהערה 67 שם. (קאָרף) ח"ב ע' קיד; ע' קטז ואילך.
(89) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 250. וש"נ. (93) מהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – בלקוטי הגהות לתניא
(90) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ וישלח ס"י (תורת קה"ת תשל"ד) ס"ע נח.
מנחם חנ"ג ע' 331 ואילך.

1 וכפי שרואים בפרק זה גופא, לעיל מיני, בענין "מ"ש בזה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד" –
 2 שכותב "מ"ש בזה"ק" סתם, אע"פ שענין זה נאמר בסו"כ מקומות],
 3 כשרוצים להדגיש שענין מסויים נאמר יותר מפעם אחת, כותבים: "בכמה מקומות", ולא "בקצת
 4 מקומות", שלשון זה מדגיש בדיוק להיפך – שענין זה נאמר רק בקצת מקומות, ולא בריבוי מקומות?
 5 יז. גם צריך להבין בשאלת רבינו הזקן על זה ש"אין תשובה מועלת לפוגם בריתו": "והוא דבר
 6 תמוה מאד" – שאינו מסתפק בהבאת הלשון "שאין לך דבר עומד בפני התשובה", ומוסיף "ואפי' ע"ז
 7 וג"ע וכו'":
 8 ידוע הכלל ש"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר חוץ"94, וא"כ, מהמאמר "אין לך דבר
 9 עומד בפני התשובה", אין ראוי שתשובה מועלת גם על פגם הברית, שזהו איסור חמור ביותר. ולכן
 10 מוסיף "ואפי' ע"ז וג"ע וכו'" (שכוונת ה"וכו'" בפשטות היא לש"ד), דכיון שתשובה מועלת אפילו על
 11 ע"ז וג"ע וש"ד, ה"ה מועלת גם על פגם הברית, כי, אין מקום לומר שפגם הברית חמור יותר מע"ז
 12 וג"ע וש"ד, שהרי ג' עבירות אלו חלוקים מכל מצוות התורה שרק עליהם נאמר "יהרג ואל יעבור"95,
 13 ואם עליהם מועילה תשובה, כ"ש שמועילה לפגם הברית.
 14 אך צריך להבין: באותו מקום בזהר שבו נאמר שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו, נאמר גם שעל כל
 15 שאר עבירות (כולל לכאורה גם ע"ז וג"ע וש"ד) מועילה תשובה, וכלשון הזהר96: "לית לך חובא בעלמא
 16 דלא אית לי תשובה, בר מהאי". ונמצא, שלדעת הזהר חמור פגם הברית מכל העבירות. וא"כ, מהי
 17 שאלת רבינו הזקן על הזהר מזה ד"אין לך דבר עומד בפני התשובה ואפילו ע"ז וג"ע וכו'?"
 18 ופשוט שאין לומר שתמיהת רבינו הזקן היא בדברי הזהר גופא: איך שייך לומר שפגם הברית חמור
 19 יותר מע"ז וג"ע וש"ד – דא"כ הי' צריך לכתוב בסגנון שונה: "והוא דבר תמוה מאד שפגם הברית יהי'
 20 חמור מע"ז וכו'". ועכצ"ל, שקושייתו על הזהר היא מהכלל "אין לך דבר עומד בפני התשובה" שנאמר
 21 במקום אחר. ואינו מובן: מה מוסיף הכלל שנאמר במקום אחר על מ"ש בזהר זה גופא שעל כל העבירות
 22 ("בר מהאי") מועילה תשובה?
 23 וההסברה בזה: כיון ש"אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר חוץ", יש לומר שמ"ש בזהר
 24 "בר מהאי" הוא לאו דוקא, ויש עוד עבירות חמורות שאין תשובה מועילה עליהם. ולכן צריך להביא
 25 מ"ש במק"א שתשובה מועילה על כל העבירות, גם על ע"ז וג"ע וש"ד, ומזה מובן שמועילה גם על
 26 פגם הברית.
 27 יח. ובנוגע לראי' מזה שתשובה מועילה על ע"ז וג"ע וש"ד, שמועילה גם על פגם הברית – הנה
 28 בפשטות הרי זה לפי שג' דברים אלו חלוקים מכל המצוות שבתורה שרק עליהם נאמר "יהרג ואל יעבור",
 29 וכיון שגם עליהם מועילה תשובה, הרי מובן במכ"ש שתשובה מועילה גם על פגם הברית.
 30 אבל ע"פ פירוש זה אינו מובן:
 31 (א) רבינו הזקן סובר שהענין ד"יהרג ואל יעבור" בג' עבירות הנ"ל אינו מצד החומר שבהם, אלא
 32 זוהי גזירת הכתוב, כפי שמוכיח מזה שבשבת יעבור ואל יהרג, אע"פ ששבת חמורה מג"ע לענין שחיטת
 33 מומר לדבר אחד97. וא"כ אינו מובן: מהי הראי' מזה שתשובה מועילה על ג' העבירות, שמועילה גם
 34 על פגם הברית – הרי יתכן שפגם הברית (אף שאין בו הדין דיהרג ואל יעבור) יש בו חומר על ג'
 35 העבירות (כשם שיש חומר בשבת לגבי ג"ע), ומצד חומר זה לא מועילה תשובה?
 36 (ב) אפילו בנוגע לע"ז שהיא חמורה מכל העבירות (שלכן לומדת המשנה98 שסקילה היא המיתה
 37 היותר חמורה, מזה שניתנה לעובר ע"ז), ועד שהיא "כללות כל התורה כולה"99 – יש ענינים בננוגע

94) עירובין כז, רע"א. וש"נ.

95) סנהדרין ער, א.

96) ח"א ריט, סע"ב.

97) תניא פכ"ד.

98) סנהדרין פ"ט מ"ג.

99) תניא רפ"כ. וראה תו"ש יתרו כרך טז מילואים אות א.

1 לתשובה] שהם חמורים יותר מע"ז, כמו חילול השם [גם כשאין בו עבירה, ומכ"ש – לא העבירה דע"ז¹⁰⁰],
 2 שגמר כפרתו היא ע"י מיתה דוקא¹⁰¹, ואילו ע"ז היא כשאר כריתות ומיתות ב"ד, שגמר כפרתם היא ע"י
 3 יסורים, ואין צורך במיתה¹⁰¹.

4 ואע"פ שענין זה נאמר רק בנוגע לחילול השם, הרי מזה שרבינו הזקן אינו מסתפק בכך שתשובה
 5 מועילה על ע"ז שהיא העבירה החמורה ביותר (להביא רא' שתשובה צריכה להועיל על פגם הברית),
 6 אלא מוסיף שתשובה מועילה על ג"ע וש"ד, מוכח, שס"ל שיכולים למצוא חומר בפגם הברית על ע"ז,
 7 וא"כ, גם לאחר שמיא שתשובה מועילה גם על ג"ע וש"ד, אין עדיין רא' שמועילה גם על פגם הברית,
 8 שהרי יתכן שבפגם הברית יש חומר גם על ג"ע וש"ד (כמו חילול השם שחומר (בנוגע לכפרה) מכל ג'
 9 העבירות).

10 וממה-נפשך: אם פשוט הדבר שאין חומר בפגם הברית על ע"ז – אין צורך להוסיף גם ג"ע וש"ד;
 11 ואם יכולים למצוא חומר בפגם הברית על ע"ז – כ"ש שיכולים למצוא חומר גם על ג"ע וש"ד?
 12 (ג) מדוע הענין דש"ד רק נרמז בתיבת "וכו", ולא נכתב בפירוש – דלכאורה ממה-נפשך: או שלא
 13 לכתוב בפירוש גם ג"ע, אלא "ע"ז וכו'" (שבכך חוסכים כמה תיבות), או לכתוב בפירוש גם ש"ד?
 14 וכפי שיתבאר לקמן.

15 * * *

16 יט. הביאור בפירוש רש"י – ועל הסדר:
 17 מ"ש רש"י "לפי שהאמהות נביאות היו" – הרי זה בגלל שהבן חמש למקרא יודע זאת כבר ממה
 18 שלמד לפנ"ז:

19 בנוגע לשרה – אמר הקב"ה לאברהם "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"¹⁰², ופירש רש"י:
 20 "בקול רוח הקודש שבה".

21 ועד"ז מצינו בנוגע לרבקה: "ויוגד לרבקה גו"¹⁰³, ומפרש רש"י: "ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו
 22 מהרהר בלב".

23 ואפילו אם נחלק בין רוח הקודש לנבואה – הרי מצינו בפירוש רש"י על הפסוק¹⁰⁴ "למה אשכל
 24 שניכם יום אחד", "רוח הקודש נזרקה בה ונתנבאה".

25 וכיון שמצינו ששרה ורבקה נביאות היו, הרי מובן שכן הוא גם בנוגע לשאר האמהות¹⁰⁵.

26 כ. בנוגע לזה ש"האמהות נביאות היו ויודעות כו' אמרה .. נטלתי כל חלקי בבנים" – הנה:

27 לכל לראש – יש מקום לומר ש"האמהות (ש)נביאות היו", ידעו רק כללות הענין ש"י"ב שבטים
 28 יוצאים מיעקב וד' נשים ישא", אבל לא ידעו כמה בנים תלד כל אחת מהן¹⁰⁶.

29 אמנם, גם אם נאמר שלא עצה ידעה (לא רק כללות הענין ש"י"ב שבטים יוצאים מיעקב וד' נשים
 30 ישא", אלא גם פרטי הדברים) שעתידיה לילד ששה בנים, הרי עדיין ביכלתה לומר "נטלתי כל חלקי
 31 בבנים" (ביחס לשאר הנשים, לפי החשבון הכללי של י"ב שבטים לד' נשים) – בנוגע ליעקב:

32 כדי ש"הפעם ילדה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים", לא די בכך שלא היתה נביאה וידעה ש"י"ב
 33 שבטים יוצאים מיעקב וארבע נשים ישא", אלא יש צורך ש(תדע) גם יעקב יודע זאת, כיון שגם הוא
 34 נביא, שהרי אם יעקב אינו יודע זאת, הרי אינו יודע שנטלה חלקה בבנים, ובמילא אין סיבה שהפעם
 35 ילדה אלי'.

104 שם, מה.

105 ראה גם לקו"ש ח"י ע' 94 הערה 16.

106 ראה גם לקמן סכ"ז.

100 יומא פו, א – הובא ברמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ה.

101 יומא שם. רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ד.

102 וירא כא, יב.

103 תולדות כז, מב.

אמנם, כשם שמצינו בנוגע לאברהם שהי' טפל לשרה בנביאות, הרי יתכן שגם יעקב טפל ללאה בנביאות, כך, שיש מקום לומר שאף שלא ידעה שהיא עתידה לילד עוד שלשה בנים, יעקב ידע רק כללות הענין, שיי"ב שבטים יוצאים ממנו וד' נשים ישא, אבל לא ידע כמה בנים תלד כל אחת מנשותיו. ולכן אמרה לאה בנוגע ליעקב: "הפעם ילדה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים", "שהרי נטלתי כל חלקי בבנים" – לפי החשבון הכללי של י"ב שבטים לד' נשים.

ויש להוסיף ולבאר דיוק לשון רש"י "אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי כו'", ולא כלשון הכתוב ("אמרה מעתה) ילדה אישי אלי" – שהרי סוכ"ס לא ידעה לאה בוודאות שגם יעקב (הוא נביא ו) יודע¹⁰⁷ שנטלה כל חלקה בבנים, ובגלל זה ילדה אלי; ולכן הוסיפה ואמרה "מעתה אין לו פתחון פה עלי כו'" – שגם אם לא ילדה אלי [וכפי שהי' בפועל, שאפילו לאחר שילדה ששה בנים, היתה עיקר דירתו אצל רחל, ולא עוד אלא ש"כשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באוהל רחל .. ונתנה באוהל בלהה" (ולכן בלבד ראובן יצועו)¹⁰⁸], הנה לכל-הפחות לא יהי' לו "פתחון פה" לבוא אלי' בטענות, שהרי תוכל לומר לו "נטלתי כל חלקי בבנים".

כא. הביאור במ"ש רש"י "כל מי שנאמר בו על כן מרובה באוכלוסין" – מדוע לא נאמר "על כן" גם אצל יוסף:

ובהקדים הדיוק בלשון רש"י "כל מי שנאמר בו על כן מרובה באוכלוסין" – דלכאורה אינו מובן: למה צריך רש"י ליתן כלל בנוגע לכל המקומות: "כל מי שנאמר בו כו'", והול"ל "לפי שהי' מרובה באוכלוסין נאמר בו כו'?"

אלא כוונת רש"י לתרץ קושיא הנ"ל בנוגע ליוסף:

רש"י אינו יכול לומר "לפי שהי' מרובה באוכלוסין נאמר בו על כן" – כיון שאז יוקשה מיוסף שהי' מרובה באוכלוסין ואעפ"כ לא נאמר בו "על כן".

ולכן אומר רש"י רק "כל מי שנאמר בו על כן מרובה באוכלוסין" (ולא להיפך: כל מי שמרובה באוכלוסין נאמר בו על כן), אבל עדיין יכול להיות מרובה באוכלוסין שלא נאמר בו על כן, כמו יוסף.

כב. אמנם, הן אמת שהעובדה שביוסף לא נאמר "על כן" אינה בסתירה לכלל "כל מי שנאמר בו על כן מרובה באוכלוסין", אבל עדיין אינו מובן מדוע לא נאמר "על כן" ביוסף שהי' מרובה באוכלוסין יותר אפילו מיהודה?

ובכן, גם בן חמש למקרא מבין שהלשון "על כן" שייך רק כאשר נאמר תחילה הטעם ולאח"ז השם, כבנדר"ד, "ותאמר עתה הפעם ילדה אישי אלי .. על כן (בגלל הטעם שנאמר לעיל) קראה שמו לוי" (שזהו הפירוש הפשוט של התיבות "על כן", מלבד הרמז על היותו "מרובה באוכלוסין"); אבל כאשר נאמר תחילה השם ולאח"ז הטעם, שוב לא נופל הלשון "על כן".

וכיון שביוסף נאמר¹⁰⁹ "ותקרא את שמו יוסף (ולאח"ז הטעם) לאמר יוסף ה' לי בן אחר" – לא נופל הלשון "על כן".

אך עדיין יוקשה הא גופא – הרי גם ביוסף הי' הכתוב יכול לומר תחילה הטעם ולאח"ז השם: ותאמר יוסף ה' לי בן אחר, על כן קראה שמו יוסף?

והביאור בזה:

לפני שאמרה "יוסף ה' לי בן אחר", אמרה גם "אסף אלקים את חרפתי"¹¹⁰, ובפשטות שייך גם זה לשם "יוסף".

(109) פרשתנו ל, כד.
(110) שם, כג.

(107) להעיר גם מלק"ש ח"ה ע' 143 הערה 9.
(108) פרש"י וישלח לב, כב.

- 1 וכיון שכן, הרי אם הכתוב יאמר "על כן קראה שמו יוסף" לאחרי אמירתה "יוסף ה' לי בן אחר",
 2 לא יהי נכלל בשם יוסף גם הענין ד"אסף אלקים את חרפתי" שנאמר לפניו; ולכן הוצרך הכתוב לומר
 3 "ותקרא את שמו יוסף" בין "אסף אלקים את חרפתי" ל"יוסף ה' לי בן אחר", שאז יודעים שהשם "יוסף"
 4 קשור עם שני ענינים אלו.
- 5 אמנם, אי משום הא, ה' הכתוב יכול לומר: ותאמר אסף אלקים את חרפתי על כן קראה שמו יוסף
 6 ותאמר יוסף ה' לי בן אחר?
 7 והביאור בזה:
- 8 על הפסוק "אסף אלקים את חרפתי", מפרש רש"י: "כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות
 9 סרונה, משיש לה בן תולה בו, מי שבר כלי זה, בנך, מי אכל תאנים אלו, בנך".
- 10 ומובן, שאע"פ שענין זה נאמר בכתוב (גם) בתור טעם לקריאת השם "יוסף", מ"מ, על טעם כזה לא
 11 מתאים לומר בפירוש "על כן קראה שמו כו"; היא אמנם חשבה זאת בלבה, אבל לא מתאים להכריז
 12 זאת בגלוי, ולכן לא נאמר על זה "על כן".
- 13 כג. בנוגע לפירוש הכתוב "קרא שמו לוי":
 14 כיון ש"קרא שמו לוי" נאמר בהמשך למ"ש "ותאמר עתה הפעם ילוה אישי אלי", ועל זה מסיים "על
 15 כן קרא שמו לוי" – לא שייך לפרש ש"קרא" קאי על יעקב, ובפרט שיעקב בכלל לא ידע מכל זה, וכפי
 16 שרואים בפועל שיעקב לא התנהג כן (כנ"ל ס"כ).
- 17 ועפ"ז מובן גם שע"ד הפשט אי אפשר לפרש ש"קרא שמו לוי" קאי על הקב"ה, כיון שאין זה מתאים
 18 עם המשך הכתוב "ותאמר עתה הפעם גו' על כן גו'", ולכן מביא רש"י פירוש זה¹¹¹ רק בתור "מדרש
 19 אגדה".
- 20 *
- 21 כד. הביאור¹¹² במ"ש רבינו הזקן באגרת התשובה – "בקצת מקומות"¹¹³:
 22 כוונת רבינו הזקן בדיוק הלשון "בקצת מקומות" היא אכן שענין זה ש"אין תשובה מועלת לפוגם
 23 ברייתו כו" נאמר רק בקצת מקומות, כי, בזהר פרשת ויקהל¹¹⁴ נאמר "והני מילי כד לא עבד תיובתא
 24 שלימתא", ובמילא אינו יכול לכתוב "מ"ש בזהר"ק" סתם, כיון שבזהר פ' ויקהל נאמר ש"תיובתא
 25 שלימתא" מועלת, ולכן כותב ש"בקצת מקומות" נאמר "שאין תשובה מועלת".
- 26 [ואע"פ שרבינו הזקן בעצמו מסיים כאן כפירוש הר"ח⁹¹ ש(גם) בקצת מקומות שבהם נאמר שאין
 27 תשובה מועלת, הכוונה לתשובה תתאה (אבל תשובה עילאה – תיובתא שלימתא – מועלת), מ"מ מביא
 28 מ"ש בקצת מקומות שתשובה סתם אינה מועלת, מטעם שנתבאר בהתוועדות קודמת¹¹⁵].
- 29 אך עדיין צריך להבין:
- 30 מאמר הזהר שתשובה אינה מועלת על פגם הברית – נזכר בזהר בג' מקומות: בפ' נח¹¹⁶, בפ' ויחי⁹⁶,
 31 ובפ' ויקהל¹¹⁴. בפ' נח מפורש להדיא: "בר בתשובה סגי" (שתשובה סגי (גדולה) מועלת). בפ' ויקהל
 32 נאמר: "והני מילי כד לא עבד תיובתא שלימתא", אבל תשובה שלימה מועלת (כנ"ל). ורק בפ' ויחי
 33 נאמר "לית לך חובא בעלמא דלא אית לי' תשובה (תשובה סתם) בר מהאי".

שבהערה 93.

114) ריד, ב.

115) שיחת יום ב' דחה"ס ס"כ (תורת מנחם חנ"ד ע' 123

ואילך).

116) סב, א.

111) שהוא עדיף על הפירוש ש"קרא" קאי על יעקב (חסר קצת – המו"2).

112) סעיף זה – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' קטו ואילך.

113) ראה גם הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שבלקוטי הגהות

ואינו מובן:

(א) כיון שהמקומות שבהם נאמר שתשובה גדולה ("תשובה סג"י" או "תשובה שלימתא") מועילה הם ריבוי לגבי המקום שבו נאמר שאין תשובה מועלת – יש להסיק שהעיקר הוא כמ"ש ברוב המקומות (ולפרש כן גם בפרשת ויחי), וא"כ, מהי מלכתחילה הקושיא "והוא דבר תמוה כו"??

(ב) "אין תשובה מועלת כו" – נאמר רק במקום אחד (בפ' ויחי), ולמה כותב רבינו הזקן "בקצת מקומות"?

וההסברה בזה:

בר"ח¹¹⁷ מביא מאמר הזהר בפרשת נח¹¹⁸ וכותב: "ובמקצת נוסחאות בספרים כתיבת יד כתוב בר בחילא דתיובתא תקיפא". וא"כ, מעיד הר"ח שהגירסא בזהר פ' נח היא (לא כפי שנדפס בזהר שלפנינו: "בר בתשובה סג"י", אלא) שאין תשובה מועלת.

ולכן כותב רבינו הזקן שענין זה כתוב בזהר "בקצת מקומות" (לא רק במקום אחד, אלא בכמה מקומות), כיון שנקט ע"פ הגירסא שברוב הנוסחאות.

כה. הביאור¹¹⁹ במ"ש רבינו הזקן "ואפילו ע"ז וג"ע וכו'":

החומר שבפגם הברית (שבגלל זה יש סברא לומר שעל חטא זה לא תועיל תשובה) הוא לפי שיש בו ג' הענינים דע"ז וג"ע וש"ד: ג"ע – הרי זה דבר הפשוט, כמפורש בגמרא¹²⁰, ולדעת הסמ"ק¹²¹ יש על זה הלאו ד"לא תנאף"¹²² (וכפי שמביא הצ"צ בסהמ"צ מצות פו"ר¹²³: "ובס' לרב מק"ב . . מנאה מתרי"ג"); ש"ד – כדברי הגמרא¹²⁴ "כאילו שופך דמים"; וע"ז – כדברי הגמרא¹²⁴ "כאילו עובד עבודת כוכבים". וגם בנוגע להפגמים, הנה ע"י עבירה זו פוגמים בחכמה¹²⁵ – יו"ד – כמו ע"י חטא ע"ז¹²⁶.

ולכן מוכרח רבינו הזקן להביא רא"י שתשובה מועילה על פגם הברית מזה שמועילה על ע"ז וג"ע וש"ד, כי, אם הי' מביא רק שנים מהם, לא היתה עדיין רא"י שתשובה מועילה גם על פגם הברית, כיון שיש בה גם הענין הג' (שהרי בכל א' מג' העבירות יש חומר מיוחד, ומצד זה אי אפשר ללמדו מב' הענינים האחרים).

אבל לאחר שביא שתשובה מועילה על ע"ז וג"ע וש"ד, הרי זו הוכחה טובה שמועילה גם על פגם הברית, כיון שאין בו חומר מיוחד שאין בג' ענינים אלו, שמצד זה יהי' מקום לומר שהתשובה אינה מועילה בו.

כו. אמנם, רבינו הזקן אינו כותב בפירוש ש"ד, אלא רק מרמז ב"וכו'":

בנוגע לשייכות דפוגם בריתו לש"ד – מחדש הרגצ'ובי¹²⁷ שיש מקום לומר שכיון שבנ"י אינם מזהרים על העובר כמו ב"נ¹²⁸, הרי מכ"ש שלא שייך אצלם ענין של ש"ד על הזרע (אף שדור המבול נענשו על השחתת זרע כשופכי דמים¹²⁹).

אבל אעפ"כ, כיון שבכל זאת נאמר בגמרא "כאילו שופך דמים", ובפרט שיש דעות¹³⁰ שגם בישראל נחשבת הריגת עובר לש"ד (ורק שאינו נהרג על העובר), ומצד זה יש סברא לומר שגם על הזרע ישנו

(124) שם, א.

(125) ראה תניא אגה"ת פ"ט. לקו"ש ח"ט ע' 391.

(126) ראה תניא פי"ט. לקו"ש ח"ד ע' 1034 הערה 13.

(127) ראה שו"ת צפע"נ: וורשא ס"ל. דווינסק ס"צ.

(128) ראה סנהדרין נו, ב ובפרש"י. תוד"ה ליכא – שם נט,

סע"א. פרש"י ד"ה יצא – שם עב, ב.

(129) ראה הנסמן באנציק' תלמודית (כרך יא) ערך השחתת

זרע ס"ד (ס"ע קלה).

(130) תוס' שם.

(117) שם (ד"ה עוד בזהר).

(118) בר"ח שם מציין לפ' ויחי. אבל בזהר שלפנינו – כל

המאמר שהובא בר"ח הוא בפ' נח.

(119) מכאן עד סוסכ"ו – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' קט ואילך.

(120) נדה יג, ב.

(121) סי' רצב.

(122) יתרו כ, יג. ואתחנן ה, יז.

(123) דרמ"צ ב, סע"ב.

- 1 ענין של ש"ד, לכן מרמז רבינו הזקן הענין דש"ד רק בתיבת "וכו'", כיון שאינו רוצה להכריע בזה כאן
2 באגה"ת.
- 3 *
- 4 כז. בנוגע ל"יינה של תורה" שבפירוש רש"י:
- 5 ידוע מ"ש הרמב"ם בהל' תשובה¹³¹ בנוגע לידיעה ובחירה, שהידיעה שלמעלה אינה מכרחת את
6 הבחירה, כיון שזוהי ידיעה שהיא בגדר אחר לגמרי, וכמ"ש¹³² "החקר אלקה תמצא וגו'".
- 7 אבל עדיין נשאלת השאלה בנוגע לידיעת הנביא – שעל זה אי אפשר לומר "החקר אלקה תמצא
8 וגו'", כי, אע"פ שהנבואה באה מלמעלה, הרי זה באופן שמתאחדת עם שכל הנביא, שהוא בגדר השכל
9 שלנו, ולכאורה, ידיעה זו היא בסתירה לענין הבחירה?
- 10 וענין זה מתרץ רש"י בכתבו "שהאמהות נביאות היו, ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מיעקב, וד' נשים
11 ישא", והיינו, שהנבואה היתה רק בנוגע לכללות הענין שיהיו לייעקב י"ב שבטים וד' נשים, אבל מה
12 שנוגע לעבודתה, שיהיו לה ששה בנים – לא ידעה, כי אילו היתה יודעת זאת, הי' זה בסתירה לענין
13 הבחירה.
- 14 ועפ"ז יובן גם (א) ענין הדודאים, "אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי בני"¹³³ דוקא – כיון שלא
15 ידעה שגם לולי זאת יהיו לה עוד בנים מיעקב. (ב) בנוגע לדינה, "שדנה לאה דין בעצמה, אם זה זכר,
16 לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקה"¹³⁴ – כיון שלא ידעה שעתידה לילד
17 רק ששה בנים¹³⁵.
- 18 כת. ונחזור להאמור לעיל (סי"ב) שכללות ענינו של לוי הוא – "הוי' חלקו ונחלתו", וכפי שהתברך
19 אדמו"ר האמצעי²⁹ שכאשר אברכים נפגשים יחדיו ידברו ביניהם אודות יחודא עילאה, והיינו, שגם
20 אברכים ("יונגע לייט") שאצלם יש עדיין רתיחת הדמים, יהיו מונחים ביחודא עילאה, שזהו ענין הביטול
21 של העולם לאלקות.
- 22 וזהו גם תוכן הענין דכ"ד מתנות כהונה – שלוקחים מהמובחר¹³⁶ שבגשמיות העולם, ונותנים לכהן
23 (שענינו לשרת לה'), לצורך הנאת גופו, שלכן צריך לברך על זה בשם ומלכות¹³⁷, והרי חיוב הברכה
24 הוא רק על הנאת הגוף (חוץ מריח)¹³⁸, ובזה נרגש הענין דיחודא עילאה, וכידוע שגשמיות קשור עם
25 העצמות¹³⁹.
- 26 וענין זה הוא באופן של מתנה (מתנות כהונה), ולא באופן של ירושה, שבאה ללא עבודה – כיון
27 שיש צורך באיזה ענין של עבודה ("עפעס עבודה מוז דאך זיין"), אלא שהשכר על זה הוא באין ערוך.
28 ואע"פ שמדובר אודות יחודא עילאה, שהו"ע של ביטול במציאות, וא"כ, איך מגיע שם ענין העבודה
29 – אעפ"כ צריך להיות ענין של עבודה, ועי"ז פועלים את הביטול במציאות.
- 30 ולהעיר גם מהסיפור¹⁴⁰ שפעם חזרו חסידים מהתוועדות, ופגש בהם שוטר ושאל: "קטאָ אידזאָט"
31 (מיהו ההולך)? וענו: "ביטול אידזאָט" ("ביטול" הולך)!!!

כנגד דינה? – אלא שלידת דינה היתה בגלל תפלת לאה ש"נהפך
לנקה", ואין זה שייך למה שנקבע מלמעלה ש"י"ב שבטים
יוצאים מיעקב".

136 ראה רמב"ם הל' מעשר פ"א הי"ג. הל' ביכורים פ"ב
ה"ג. פרש"י ויקרא ג, ט. פ' ראה יב, יא. ועוד.

137 ראה רמב"ם סוף הל' תרומות. הל' ביכורים פ"א ה"ב.

138 ראה ברכות מג, ריש ע"ב.

139 ראה סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך.

140 ראה סה"ש תרח"ן ע' 251.

(131) ספ"ה.

(132) איוב יא, ז. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט. תניא

רפ"ב.

(133) פרשתנו ל, טז.

(134) פרש"י שם, כא.

(135) ברשימה נוספת: ועפ"ז יש לתרץ עוד "קלאָן-קשיא":

על הפסוק (ס"פ וירא) "ופלגשו גו' ותלד גם היא" מפרש רש"י:
"אף היא השוותה משפחות" למשפחות אברהם .. מה אברהם
י"ב שבטים שיצאו מיעקב, ח' בני הגבירות וד' בני שפחות, אף
אלו ח' בני גבירות וד' בני פלגש" – דלכאורה הי' צ"ל בת נוספת

1 וכל זה צריך להיות מתוך שמחה, וכמדובר בהתוועדויות דחג הסוכות ושמחת תורה¹⁴¹ שיהי' שנה
2 של שמחה והרחבה, ע"י התורה, עד ל"שמחת עולם על ראשם"¹⁴².
3 [לאחר ברכה אחרונה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מסתמא יערכו התוועדות בקשר ליו"ד כסלו (ונתן
4 המזונות והי"ש עבור ההתוועדות).
5 טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ואני אבטח בך".]

(142) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(141) ראה שיחות יום ב' דחה"ס ס"ג; יום שמח"ת סל"ה
(תורת מנחם חנ"ד ס"ע 110 ואילך; ע' 209).

המשך ביאור למס' נדה ליום חמישי עמ' ב

47 שְׁכֶבֶת זָרַע מִטְמֵאת בְּגִינְעָה, 'וְאִיךְ בְּאַתְרָה' – אבל אחר כך הנח את
48 הדין הזה במקומו, אצל דינו של בעל קרי המפורש בכתוב, ותלמד
49 את פרטיו ממנו, מה שְׁכֶבֶת זָרַע שיעור טומאתה לְיוֹמָה קרי הוא
50 אפילו בְּמִשְׁחָה, אף לְזֹנֶעַ בה שיעורה אפילו בְּמִשְׁחָה.
51 הגמרא דוחה את דברי רב פפא: אֲמַר לִיה רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב נָתָן
52 לְרַב פָּפָא, מִפְּאִי דְּמִ'אֵל אִישׁ' דְּשָׁרְיָן קְמַרְבִּי לִיה – מנין לך
53 שכשהזכיר התנא את לשון הכתוב 'או איש', כוונתו לרבות את
54 הדין של נוגע בשכבת זרע מאותן תיבות שנאמרו בפרשה של
55 טומאת שרצים. דִּילְמָא מְהַפְסוּק (שם בב ד) 'או איש אֲשֶׁר תִּצָּא
56 מִמֶּנּוּ שְׁכֶבֶת זָרַע', שנאמר לגבי איסור אכילת קדשים בטומאה,
57 קְמַרְבִּי לִיה, וְדִכְוִלִּי עֲלֵמָא דִּין מִינָהּ וּמִינָהּ – ולכלל הדעות כאן יש
58 ללמוד מאותה פרשה גם את עיקר הדין וגם את פרטיו. שהרי גם
59 למי שסובר שבכל דין שנלמד מפרשה אחרת צריך ללמוד את
60 פרטיו מפסוקים שנאמרו בענינו [–'ואוקר באתרה', הרי כאן
61 הפסוק שבו נתרבתה טומאת מגע בשכבת זרע עוסק אף הוא
62 באותו ענין, בראיית קרי, לפיכך יש ללמוד ממנו גם את שיעורה
63 לטמא במגע, שהוא במשחו כדן הראוה קרי.
64 מוסיפה הגמרא: שִׁילִינְהוּ לְתַנָּא – שאלו בני הישיבה דבר זה
65 לחכמים שהיו שונים את התוספתא, לאיזה פסוק מתכוונת
66 ברייתא זו, וגם הם נחלקו בכך, אִיכָא דְּתָנִי – יש שונים ברייתא זו
67 בְּרַב פָּפָא, שהיו מבארים שכונת הברייתא לפסוק שנאמר בשרץ
68 (ויקרא בב ה) 'או איש אֲשֶׁר יַגֵּעַ בְּכָל שְׂרָץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ' וגו',
69 וְאִיכָא דְּתָנִי – ויש שונים ברייתא זו בְּרַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב נָתָן, שהיו
70 מבארים שכונת הברייתא לפסוק שבאיסור אכילת קדשים
71 בטומאה (שם בב ד) 'או איש אֲשֶׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שְׁכֶבֶת זָרַע'.

משנה

72 המשנה מבארת מאימתי תינוקת ותינוק מטמאים בטומאה
73 היוצאת מגופם: תְּנוּקָת אפילו בַּת יוֹם אֶחָד, שיצא דם ממקורה,
74 הרי היא מְטַמְּאָה בְּגִידָה – יש לה דין של נדה לטמא אדם וכלים.
75 ובשתיהי בַּת עֶשְׂרֵה יָמִים, אם בנוסף ליום הראשון ראתה שלשה
76 ימים רצופים מהיום השמיני עד היום העשירי ללידתה, הרי היא
77 מְטַמְּאָה בְּיוֹמָה – יש לה דין של 'נדה גדולה', וצריכה ספירת שבעה
78 נקיים וטבילה. וכן תְּנוּק אפילו כֵּן יוֹם אֶחָד, שיצא ממנו זוב, הרי
79 הוא מְטַמְּא בְּיוֹמָה.
80 דינים נוספים בתינוק בן יומו: וּמִטְמָא בְּגִנְעִים אם היו על בשרו.
81 וּמִטְמָא בְּטִמָּא מַת – אם נגע במו, הרי נטמא באב הטומאה. וְזִיזָק
82 את אשת אחיו לְיָבוֹם, שאם מת אחיו בלי בנים, וגולד הוא אפילו
83 שעה אחת קודם שמת אחיו, אשת אחיו אסורה להינשא עד
84 שיגדל ויבם אותה או יחלוץ לה. [כן פוֹטֵר את אמו מן הַיָּבוֹם,
85 שאף אם מת מיד ביום שנולד, נחשב הדבר שהיה לאביו בן, ואמו
86 פטורה מן היבום. וּמִאֲבִיל את אמו בְּתַרְוּמָה, שאם היה אביו כהן
87 ואמו בת ישראל ושהדין הוא שאם מת בעלה והשאיר זרע ממנה,
88 היא ממשיכה לאכול בתרומה, אוכלת אמו בתרומה בו ביום. [כן
89 פוֹטֵל אחרים (את) [מן] הַתְּרֻמָּה, כפי שיחבאר בגמרא.

1 שלם, בְּמָקוֹם עֶשְׂרֵה קָאֵי – נותן לו חשיבות כאילו יש בו שיעור
2 כעדשה. וההוכחה שזוהי סיבת טומאתו, דְּהָא אִילוּ חָסַר פּוֹרְתָא
3 אֶכְרִי – שהרי אילו נחסר מעט משלימותו של האבר, מִי קְמַטְמָא –
4 וכי האבר יטמא, הרי אז אינו מטמא יותר, ועל כרחק הוא מפני
5 שבטלה חשיבותו ואינו נחשב כשיעור עדשה. מה שאין כן
6 בשכבת זרע, שתמיד היא מטמאת במשחו, ובהכרח הטעם הוא
7 מפני שלגבי שיעור טומאה יש חומר בשכבת זרע יותר מבשרץ.
8 שנינו בברייתא 'חומר בשרץ שהשרץ אין חלוקה טומאתו מה
9 שאין כן בשכבת זרע', שטומאתה של שכבת זרע חלוקה. הגמרא
10 מבררת מהי כוונת הברייתא: שְׁכֶבֶת זָרַע דְּחִלּוּקָה טוֹמְאָתוּ, מֵאִי
11 הִיא. אִילּוּמָא כוונת התנא לחילוק שיש בין שכבת זרע של יִשְׂרָאֵל
12 שטומאתה, לְשִׁכְבַת זָרַע דְּנִכְרִים שאינה מטמאת, הרי אי אפשר
13 לומר כך, כִּי הָכָא נָמִי אִיכָא – גם כאן בשרצים יש עֶבְרָא דִּים –
14 עבבר הים שאינו טמא וְעֶבְרָא דְּיָבֵשָׁה שטמא. אֲלָא כוונת התנא
15 לחילוק שיש בין קָזֵן לְזִיל, שלגבי שכבת זרע מצינו חילוק כזה,
16 כי קטן פחות מבן תשע שנים אינו מטמא בקרי, ובן תשע שנים ויום
17 אחד נחשב גדול ומטמא. מה שאין כן לגבי שרץ אין חילוק בין קטן
18 לגדול, שאפילו שרץ בן יומו מטמא במיתתו.
19 רב פפא מעמיד את הדין שאמר רב חנילאי לעיל, ששכבת זרע
20 צריכה שיעור כעדשה לטמא במגע, במחלוקת תנאים: אֶכְרִי רַב
21 פָּפָא, בְּתַנָּא. שבתורה לא נפרשה טומאת מגע בשכבת זרע,
22 אלא רק טומאת הרואה קרי מגופו, ושנינו בברייתא, מִנֵּין לְרִבּוֹת
23 גם את הנוגע בְּשִׁכְבַת זָרַע שנטמא בנגיעתו, תְּלִמּוּד לִזְמַר 'או איש',
24 שאף הנוגע בשכבת זרע נטמא. והבין רב פפא שכונת הברייתא
25 לפסוק שנאמר לגבי נוגע בשרץ (ויקרא בב ה) 'או איש אֲשֶׁר יַגֵּעַ
26 בְּכָל שְׂרָץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ' וגו', שהתיבות 'או איש' מיותרות, ובאות
27 לרבות אף את הנוגע בשכבת זרע. ופְּלִיגִי תַנָּאִי בְּעֲלָמָא – ומצינו
28 בכמה מקומות שנחלקו התנאים, לגבי דינו של דבר מסוים,
29 שנלמד מדינו של דבר אחר על ידי בנין אב או גזירה שוה וכדומה.
30 דְּאִיכָא דְּאֶמְרִי, דִּין מִינָהּ – תלמד את עיקר הדין מהפרשה העוסקת
31 בדבר האחר, וּמִינָהּ – וגם את פרטי הדין ההוא תלמד מהפרשה
32 האחרת, כי ממקום שלמדת את עיקרו משם צריך אתה ללמוד גם
33 את פרטיו. וְאִיכָא דְּאֶמְרִי, דִּין מִינָהּ – תלמד את עיקר הדין
34 מהפרשה העוסקת בדבר האחר, וְאִיךְ בְּאַתְרָה – אבל אחר כך
35 העמד את הדין במקומו, כלומר תחפש ללמוד את פרטיו משאר
36 דיני הדבר ההוא, ולא מהפרשה העוסקת בדבר האחר. וכיון שאת
37 עיקר הדין ששכבת זרע מטמאת במגע למדנו מיתור הלשון 'או
38 איש' שנכתב אצל שרץ, על כרחק יחלקו אותם תנאים לגבי
39 שיעורה לטמא. לְמָאן דְּאֶמְרִי בכל לימוד של דבר מדבר אחר דִּין
40 מִינָהּ וּמִינָהּ, אף כאן, תחילה 'דִּין מִינָהּ', תלמד דין זה בשכבת זרע
41 משרץ, מֵה הִשְׁרִין מִטְמָא בְּגִינְעָה אִף שְׁכֶבֶת זָרַע מִטְמֵאת בְּגִינְעָה,
42 'ומינָה' – וכמו כן תלמד ממנו את פרטי הדין, מֵה הִשְׁרִין צָרִיךְ
43 שיעור בְּכַעֲשָׁה כדי לטמא במגעו, אִף שְׁכֶבֶת זָרַע צריכה שיעור
44 בְּכַעֲשָׁה כדי לטמא במגעו. וְלְמָאן דְּאֶמְרִי בכל לימוד של דבר
45 מדבר אחר דִּין מִינָהּ וְאִיךְ בְּאַתְרָה, אף כאן, תחילה 'דִּין מִינָה',
46 תלמד דין זה בשכבת זרע משרץ, מֵה הִשְׁרִין מִטְמָא בְּגִינְעָה אִף

בס"ד. משיחות ש"פ ויצא, ט' כסלו ה'תשנ"ב.

— תרגום מאידית —

שנותיהם של צדיקים מיום ומחודש לחודש
שנאמר⁹ את מספר ימין אמלא".

הפירוש בזה בפשטות הוא, שאצל צדיק ישנה
השלימות, שהקב"ה "ממלא" את ימי חייו — "את
מספר ימין אמלא" — שיחי' מספר שנים "עגול"
ומלא, מיום הולדתו עד יום הסתלקותו, עד לדיוק
של יום אחד¹⁰.

אבל צריך ביאור — במה מתבטאת המעלה
והשלימות בזה? שלימות עבודת הצדיק הרי היא
שלימות ברוחניות — דבר שלכאורה אינו קשור
ואינו תלוי בשלימות ימיו הגשמיים, כידוע¹¹
ש"חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי אם חיים
רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כו", וממילא
מובן, שאצל צדיק יכולה לכאורה להיות שלימות
העבודה (ברוחניות), אפילו כאשר שנותיו
(הגשמיים) אינם ממולאים "מיום ליום" — וכפי
שרואים אצל רוב הצדיקים, שהסתלקותם אכן לא
היתה ביום הולדתם.

ג. ויש לומר: שלימות עבודת הצדיק היא
בשעה שהשלימות הרוחנית משתקפת גם בשלימות
גשמיות — שלימות בזמן עבודתו, בשנים ובימים
הגשמיים שלו. ובלשון חז"ל¹²: "יודע ה' ימי
תמימים"¹³.. כשם שהן תמימים כך שנותם
תמימים".

והטעם לזה הוא, כיון שתכלית ושלימות
העבודה דתורה ומצוות של יהודי (שהרי זוהי
עבודת הצדיק — תכלית ושלימות העבודה¹⁴)
מתבטאת בזה, שיברר ויזכך את גופו הגשמי,
באופן שאין שום חלקים נפרדים בחייו שאליהם
אין עבודת השם שלו מגעת ח"ו (אין שום "הפסק"
ו"פירוד", שום הפרדה בין נשמתו לגופו, בין

א. בנוגע לאדמו"ר האמצעי — בעל יום
ההולדת¹ ובעל ההילולא² של יום זה, ט' כסלו —
מוצאים אנו חידוש, שיום ההולדת שלו ויום
ההילולא שלו חלים באותו יום (ט' כסלו). ועוד
חידוש אצלו — שמיד למחרת יום ההולדת שלו
(יום ההילולא) — ביום יו"ד כסלו — חל חג
הגאולה שלו³, שבו נשתחרר מבית האסורים.

ועל-פי הידוע⁴, שלמועדי השנה יש שייכות
לפרשיות התורה שבהן חלים המועדים הללו,
מובן, שבפרשה של שבת זו — פרשת ויצא,
ובפרשת וישלח (שמתחילים לקרוא בתפלת
המנחה, ושחג הגאולה בשנה זו חל ביום ראשון
של פ' וישלח⁵), יכולים למצוא לימודים הקשורים
עם בעל יום ההולדת ויום ההילולא ובעל הגאולה.

כולל ובעיקר — להוציא מזה לימוד בענין
שהזמן גרמא בדורנו זה ובזמננו זה — הגאולה
האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, כפי
שדובר פעמים רבות לאחרונה, שעתה כבר סיימו
את כל הענינים וצריך רק לקבל פני משיח צדקנו
בפועל ממש.

ב. החידוש בכך שיום ההולדת ויום ההילולא
של צדיק חלים באותו היום — מובא בחז"ל: על
דברי משה רבינו⁶ "בן מאה ועשרים שנה אנכי
היום", אומרת הגמרא⁷ "מה ת"ל היום, היום מלאו
ימי ושנותי, ללמדך שהקב"ה יושב וממלא⁸

(1) בשנת תקל"ד.

(2) בשנת תקפ"ח. — ע"ד הסתלקותו, ראה הקדמה לתו"ח
בראשית. "בית רבי" ח"ב פ"ו.

(3) בשנת תקפ"ז. — ע"ד גאולתו, ראה בארוכה "התמים"
חוברת ב' ע' עז [פו], א. [שם ע' פא [פח], א] ואילך. מבוא לקונטרס
"בד קודש". "בית רבי" ח"ב פרקים ד"ה (נעתקו גם בקיצור לשון
בהוספה לקונטרס הנ"ל ע' 20 ואילך).

(4) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(5) כבשנת הגאולה עצמה. ולהעיר שלפי המסורת בבית הרב
(הובאה בהוספה לקונטרס הנ"ל ע' 22 בהערה), באה בשורת
הגאולה בש"פ ויצא, ט' כסלו.

(6) וילך לא, ב.

(7) ר"ה יא, א. סוטה יג, ב. קידושין לח, א.

(8) בסוטה שם: הקב"ה משלים.

(9) משפטים כג, כו.

(10) ראה יפה תואר לב"ר רפנ"ח.

(11) תניא אגה"ק ביאור לס' ז"ך (קמו, ב).

(12) ב"ר וביפה תואר שם.

(13) תהלים לו, יח.

(14) ראה ספר הערכים-חב"ד מערכת אותיות — אות צדי"ק

ס"ח. ושי"נ.

1 "ראש-חודש של גאולה", שקשורה עם "בחר ביעקב
2 ובניו" (הכוונה הרוחנית בבריאת העולם); ושנה
3 (מלשון שינוי²¹ ומלשון משנה²²) מקיפה וכוללת
4 בתוכה את כל שינויי הזמן – ולכן מתבטאת
5 שלימות העבודה (הרוחנית) של צדיק ("כשם שהן
6 תמימים") בזה שגם שנותיו תמימות ("כך שנותם
7 תמימים"), ש"הקב"ה יושב וממלא שנותיהם ..
8 מיום ליום", וכל יום הוא ניצל בשלימותו (ע"י
9 בירור ה"לבוש" שכנגד אותו יום, כידוע²³ ש"אי
10 חסרא יומא חדא חסר לבושא חדא", וימי האדם
11 קצובים לו בהתאם לשיעור הלבושים שהוא צריך
12 להשלים ולתקן)²⁴, כך שהשלימות והתמימות של
13 הצדיק היא ברוחניותו ובגשמיותו (ימים ושנים
14 גשמיים) בשווה. התמימות שלו בשני חייו הגשמיים
15 היא המשך אחד לתמימות בעבודתו הרוחנית –
16 "כשם שהם תמימים כך שנותם תמימים".

17 [ויש לומר, שכיון שלשון הגמרא הוא, "הקב"ה
18 יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום",
19 והיא לא מזכירה בענין שום תנאים והגבלות
20 בצדיקים – צריך לומר, שהשלימות קיימת אצל כל
21 צדיק ברוחניות הענינים²⁵ (אפילו אצל זה שנסתלק

1 רוחניותו לגשמיותו), אלא כל הפרטים בחייו
2 חדורים ברוחה של נשמתו והרוחניות שלו. עד
3 אשר הגשמיות נעשית טפלה ובטלה לנשמה
4 ולרוחניות (עושים נפשם עיקר וגופם טפל¹⁵),
5 באופן שכל הגשמיות היא כמו "כלי" ו"לבוש" –
6 ועד כמו מרכבה¹⁶ – שמשקפת ומבטאת את
7 שלימות עבודתו הרוחנית.

8 כלומר, אף-על-פי ש"חיי הצדיק אינם חיים
9 בשריים כי אם חיים רוחניים", הרי שלימות עבודתו
10 היא, כאשר החיים הרוחניים חודרים ומאירים גם
11 בתוך חייו הבשריים, עד שחייו הבשריים הם
12 בבחינת "כלי", ויתירה מזה – המשך והתפשטות
13 של החיים הרוחניים; הם מתאחדים עם החיים
14 הרוחניים, באופן שהם נעשים דבר אחד ממש –
15 אדם אחד (צדיק), ששלימותו הרוחנית בחיים
16 רוחניים, מתבטאת ומשתקפת במלואה בשלימות
17 גשמית בחיים בשריים, באופן שבחיים הבשריים
18 אין שום דבר מיותר וגם לא חסר דבר (לא פחות ולא
19 יותר) לגבי השלימות בחיים הרוחניים. החיים
20 הבשריים שלו (כולל ימיו ושנותיו הגשמיים) הם
21 המשך והשתקפות של חייו הרוחניים.

22 ואדרבה: דוקא על-ידי זה שהשלימות מתבטאת
23 גם בגשמיות, נפעל עליו אפילו לגבי השלימות
24 הרוחנית מצד עצמה (כדלקמן).

25 ולכן "הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של
26 צדיקים מיום ליום" – כיון שהשלימות העבודה של
27 צדיק חודרת ומשתקפת (גם) בשלימות של
28 גשמיותם (בהתאם לשלימותם ברוחניות), שהרי
29 גדר העולם הזה הגשמי מורכב מזמן (ומקום)¹⁷,
30 מתחלק לימים¹⁸, ימי השנה – כמאמר חז"ל¹⁹
31 "משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חדשים
32 ושנים וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ראש-חודש של
33 גאולה". זאת אומרת, שקביעות ה"שנים" קשורה
34 ב"עולמו"²⁰ (גשמיות העולם), בניגוד לקביעת

(21) רמ"ז לוח"ג רעז, ב. שרש ישע ערך שנה. עבודה ק"ח ד'
פ"ט. וראה אוה"ת מקץ שלח, סע"א. תתקעז, א.

(22) ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'נאח
ולהרד"ק ערך שנה. רמ"ז שם. וראה אוה"ת מקץ שם.

(23) ראה בכ"ז אוה"ת משפטים ע' א'קכב. שבועות ע' צא.
בלק שם. פינחס ע' א'קצט. ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (סה"מ
מלוקט ח"א ע' רפט ואילך). וראה לקו"ש ח"ד ע' 1194.

(24) ויש לומר, שכיון שבשנה (מלשון שינוי) נכללים כל
השינויים, לכן, השלימות של הלבושים (ימים) היא בסיום השנה
(מזמן הולדת האדם). ועפ"ז "ממלא שנותיהם מיום ליום" (שגמר
עבודת הצדיק ביום הסתלקותו הוא ביום הולדתו) מורה על
שלימות עבודתו בבירור הימים (הלבושים) שניתנו לצדיק זה.

(25) כמובן שגם בענין השלימות גופא – כמה דרגות. נוכפי
שהוא גם בצדיק שנתמלאו שנותיו בגשמיות, שאפ"ל השלימות
בוזה שהסתלקותו היא באותו יום בחודש דליתו*, או גם שהיא
באותו יום בשבוע דיום הולדתו (שזוהי שלימות נעלית יותר.
וראה חדא"ג מהרש"א קידושין לח, א). וע"ד ההפרש בין "שבע
שבתות תמימות" (אמור כג, טו) סתם לגבי התמימות כשהתחלת
ספירת העומר היא "ממחרת השבת" גם כפשוטו (כנבקיעות שנה
זו, ש"א השבתות הן תמימות כששת ימי בראשית" (קה"ר פ"א,
ג ומת"כ שם. ועוד).

(*ולזה עיר שבר"ה יא. א נקט בנוגע להאבות רק חודש לידתם
והסתלקותם (ניסן או תשרי).

(15) ראה תניא פל"ב.

(16) ראה תניא פכ"ג. ועוד.

(17) תניא שעהיה"א פ"ז (פכ, א).

(18) ועיקר התחלקות הזמן הוא לימים. כמרד"ל (נזיר ז, א)

"יומי מפסקי מהדר". וראה אוה"ת בלק ס"ע תתקמח ואילך.

(19) שמו"ר פט"ו, יא.

(20) ויש לומר ש"בחר הקב"ה בעולמו" קאי על בחירת ה'

(נתאוה הקב"ה) לעשות לו ית' דירה בתחתונים (ראה תנחומא

נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ). "בעולמו".

אל לבן הארמי, עם כל הענינים הבלתי רצויים
הקשורים בזה – ירידה הכי גדולה – שלכן פחד
יעקב (ונזקק להבטחתו של הקב"ה "ושמרתיו"
גו"ל³⁵)!

יתר על כן: דוקא בחזן נישא יעקב והקים את
ביתו (רובם ככולם של השבטים³⁶) – היסוד של
עם ישראל!

אפילו לאחר שיעקב השלים את עבודתו אצל
לבן בחזן והוא מתכוון לשוב אל בית אביו – כפי
שביקש "ושבתי בשלום אל בית אביו"³⁷, ואחר-כך
נצטווה על-ידי הקב"ה "שוב אל ארץ אבותיך
ולמולדתך"³⁸ – הרי במקום שיעקב יקיים את
הציור, ותיכף ומיד ישוב לארץ ישראל, מתחיל רק
אז הסיפור של יעקב עם עשו, "וישלח יעקב
מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה
אדום"³⁹, עם כל הפרטים שבפ' וישלח (ורק לאחר
פ' וישלח, חוזרת התורה לספר ש"וישב יעקב
בארץ מגורי אביו"⁴⁰)!

שהרי לכאורה, עיקר הסיפור על עבודת יעקב
אבינו – בתור אחד מ"האבות הן הן המרכבה"⁴¹,
ואדרבה – "בחור שבאבות"⁴² – הי' צריך להיות
על עבודתו הקדושה בארץ ישראל (ורק בקיצור –
אם בכלל – על עניניו ו"עסקיו" עם לבן הארמי
ועשו הרשע), כפי שזה בנוגע לסיפור בתורה
אודות עבודת אברהם ויצחק (שעיקר הסיפור הוא
על עבודתם בארץ ישראל)!!
ה. והביאור בזה:

על-פי הידוע ש"מעשה אבות סימן לבנים"⁴³,
מובן שהסיפור בתורה על "מעשה" יעקב אבינו עם
לבן ועם עשו (בפרשיות ויצא, וישלח), הוא
"סימן" והוראה לבנים, בעבודתם של ישראל.

ביום אחר מיום הולדתו²⁶; אבל מובן על-פי הנ"ל
(שהשלימות היא כאשר זה מתבטא בגשמיות
הימים), שנוספת שלימות – ואדרבה השלימות בזה
בגלוי היא דוקא – כאשר זה מתבטא גם ב"ממלא
שנותיהם מיום ליום" בגשמיות הימים, אצל
הצדיקים שיום הסתלקותם הוא באותו יום
בגשמיות שבו חל יום הולדתם].

ושלימות זו היתה בגלוי אצל האבות (ש"מ"ד
בניסן נולדו בניסן מתו כו"ל²⁷), ואצל משה רבינו
(היום מלאו ימי ושנותיו), ש"בשבעה באדר מת
ובשבעה באדר נולד"²⁸ (נוסף לזה ששנותיו היו
מלאים – מאה ועשרים שנה²⁹) – כיון שבהיותם
רועי ישראל הראשונים, ובפרט משה – ה"רעיא
מהימנא" של ישראל³⁰, הרי אצלם התבטאה
השלימות של עבודת הצדיק, כפי שהיא משתקפת
ב"מלאו ימי ושנותיו".

ועל-דרך זה התבטא הדבר בגלוי אצל אדמו"ר
האמצעי, משה רבינו שבדורו³¹, וכדלקמן.

ד. הביאור בזה יובן בהקדים השייכות עם
פרשיות השבוע – ויצא, וישלח (שמתחילים
במנחה), שבהן מוצאים דבר פלא:

עיקר הסיפור בתורה על עבודתו של יעקב
אבינו, היא לא בפרשת תולדות, שבה מדובר איך
יעקב הי' בבית אביו בארץ ישראל (בבאר שבע),
אלא בפרשת ויצא, שבה מדובר על "ויצא יעקב
מבאר שבע וילך חרנה"³² – על יציאת יעקב מבאר
שבע אל חרן, "חרון³³ אף של מקום (בעולם³⁴)",

(26) ויש לומר כב' אופנים: (א) אף שבסיבוב שנותיו
הגשמיים חסרים ימים משנה שלימה, הרי במספר ימים מועטים
נגמרה עבודת הצדיק של שנה שלימה, באופן שהמועט (בזמן)
מחזיק את המרובה (ברוחניות). ע"ד שמצינו בנוגע לר' בון
(ירושלמי ברכות פ"ב ה"ח, שהש"ר פ"ו, ג), ורבי אלעזר בן עזרי'
(משנה ברכות יב, סע"ב, ובגמ' שם כח, רע"א). (ב) נוסף לעבודת
הצדיק במילוי שנותיו מיום ליום, ניתוספו לו ימים יתורים על שנה
שלימה.

(27) ר"ה שם.

(28) קידושין שם.

(29) כמ"ש (בראשית ו, ג) "והיו ימיו מאה ועשרים שנה".

(30) ומשה הוא "כללות כולם" של כל ה"שבעה רועים
הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות ישראל" (תניא פמ"ב).

(31) להעיר מהשייכות דמשה לאדמו"ר האמצעי – כמודגש
גם באושפזין דהג הסוכות, ששניהם באים ביחד ביום ד' דהג.

(32) ריש פרשתנו (כח, יו"ד).

(33) פרש"י ס"פ נח. וראה לקו"ש חט"ו ע' 63 ואילך.

(34) כ"ה בכמה דפוסי רש"י. וראה לקו"ש שם הערה 7.

(35) פרשתנו שם, טו.

(36) מלבד בנימין שנולד בארץ ישראל.

(37) פרשתנו שם, כא.

(38) שם לא, ג.

(39) ר"פ וישלח (לב, ד).

(40) ר"פ וישב (לו, א).

(41) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(42) שם רפע"ו. וראה גם זח"א קיט, ב. שער הפסוקים

תולדות כז, כה.

(43) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב,

ו. וראה לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

כפי שזה מרומז מיד בתחילת יציאת וירידת
יעקב – "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה": דוקא
על-ידי "חרנה" – ירידת הנשמה למטה – נעשה
ונפעל "וילך" בנשמה עצמה, כמו שכתוב⁵² "ונתתי
לך מהלכים בין העומדים האלה". ועוד יותר, נאמר
"וילך חרנה" ולא "לחרן", כיון שהעבודה למטה
פועלת את ענין ההליכה ("וילך") גם במציאות של
"חרנה" ("חרון אף של מקום") עצמה. ולכן לא
נאמר "וילך לחרן", שאז היתה הכוונה רק שיעקב
הלך אל חרן (אבל ההליכה וחרן נשארים שני
דברים נפרדים), אלא – "וילך חרנה", שמרמז
שההליכה (רוחנית) נמשכת גם אל מציאותה ובתוך
מציאותה של חרן עצמה.

ויש להוסיף, שדבר זה מרומז גם בתוספת ה"א
של חרנה (ולא "לחרן") – כמאמר חז"ל⁵³ "נברא
העולם הזה בה"י". כלומר, על-ידי היציאה מבאר
שבע לחרן, מגלים בחזן – את ה"א (של שם הוי')
שבה נברא העולם הזה, דהיינו, הכח והחיות
האלוקי שמחי' את הבריאה, ובלשון הידוע – את
"כח הפועל בנפעל", שמבחינים ומכירים ב"נפעל"
(גשמיות העולם) את ה"כח הפועל" (חיות האלקי)
ועד שה"נפעל" הוא רק ביטוי של "כח הפועל"
(אשר מתבטא בצירוף הנפעל)⁵⁴.

ו. "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, ויקח
מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום
ההוא"⁵⁵:

כאשר נשמתו של יהודי יורדת למטה להתלבש
בגוף גשמי בעולם הזה הגשמי, "עולם" מלשון
"העלם"⁵⁶ – מיד יש "כי בא השמש", העלם על
הגילוי של "שמש ומגן הוי' אלקים"⁵⁷, שכתוצאה

באמצעות הסיפור בתורה על יעקב אבינו
("ויצא יעקב" ו"וישלח יעקב") – שזוהי הפעם
הראשונה בתורה שבה מדובר באריכות ובפרטיות
על העבודה (של האבות) בעולם – מלמדת התורה
– תורה מלשון הוראה⁴⁴, הוראה לדורות –
שתכלית העבודה של יהודי היא לפעול בעולם,
והתורה גם מלמדת אותו את סדר העבודה בזה
בפרטיות:

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" מסמל
בכללות את ירידת הנשמה בגוף⁴⁵. נשמתו של כל
יהודי – "נשמה שנתת בי טהורה היא"⁴⁶ – יוצאת
מ"באר שבע", ספירת הבינה (מקור (באר) של
שבע מדות דאצילות), והיא יורדת למלכות⁴⁷,
"חרנה", עד לירידה (של המלכות) לעולמות
בי"ע⁴⁸ – "אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה
בי"ע⁴⁶, עד לעולם הזה הגשמי והחומרי, "חרון אף
של מקום", שהוא "מלא קליפות וסט"א"⁴⁹,
המעלימים ומסתירים על אלקות, ועל קדושתה
ורוחניותה של הנשמה, ועוד יותר – ביכולתם ר"ל
להזיק ליהודי (כפי שיעקב פחד⁵⁰).

אבל הכוונה בירידה הגדולה היא, שאדרכה,
שיהודי (יעקב) יתגבר על כל ההעלמות וההסתרים
שמצד חומריות וגשמיות העולם ("חרנה"),
ואדרכה – (דוקא) שם יקים בית בישראל, עד
לאופן של "מטתו שלמה"⁵¹.

דבר זה נעשה עי"ז שבהיותו נשמה בגוף, הוא
מגלה – על-ידי קיום התורה והמצוות – את אור
נשמתו, ועל-ידי זה הוא מהפך את החומריות
לגשמיות, ופועל בהגשמיות שתהי' בטלה וטפלה
ועד לכלי לרוחניות (הנשמה שלו), עד שגופו
הגשמי מתאחד עם נשמתו.

(52) זכרי' ג, ז. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. לקו"ת
שה"ש כ, ב. ובכ"מ.

(53) מנחות כט, ב.

(54) להעיר מהידוע (ראה ע"ח ש"נ פ"א"ב. מאו"א מערכת א
סכ"ד) שד' עולמות אבי"ע הם כנגד דצח"מ. ועפ"ז מובן, שגילוי
כח הפועל בנפעל דעולם העשי' (שיש בו כל הד' ענינים
דצח"מ), כולל, נוסף על כח הפועל (דעולם העשי'), גם כח
הנוצר וכח הבורא וכח האצילות.

ועפ"ז נמצא, שע"י בירור וזיווך הגשמיות, מתגלה בו נוסף
על כח העצמות (שהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין –
תניא אגה"ק ס"ב), כדלקמן, גם (במילא) כל הגילויים דעולמות
אבי"ע.

(55) פרשתנו כח, יא.

(56) לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(57) תהלים פד, יב.

(44) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

(45) אוה"ח פרשתנו כח, יד. הובא ונת' בקיצורים והערות
לתניא ע' נז. ד"ה ויצא תר"ל (ע' כט ואילך).

(46) נוסח ברכות השחר.

(47) כפירוש הא' בפסוק ויצא יעקב גו' – ראה בארוכה ד"ה
ושבתי בשלום תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קנח ואילך). וש"נ.

(48) כפי' הב' בפסוק זה – שם.

(49) תניא פל"ו.

(50) ב"ר פרשתנו פס"ח, יא. הובא בפרש"י שם כח, יא.

(51) תנחומא (באבער) פרשתנו ד. ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי
מוז, לא. וראה פסחים נו, א. תו"כ בחוקותי כו, מב. ספרי ואתחנן
ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב. ב"ר פרשתנו שם.

פי ש"שקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי
שילין שם⁶⁶, הרי אומרים חז"ל⁶⁷ על המילים
"וישכב במקום ההוא" עצמן – "כאן שכב אבל
כל י"ד שנה שהי' טמון בבית עבר לא שכב⁶⁸
("שהי' עוסק בתורה"⁶⁹) .. כאן שכב אבל כל כ'
שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב", ודוקא כשלן
במקום בית המקדש, שכב יעקב לישון⁷⁰!

מזה גופא מובן, שהשכיבה היא (גם) ענין
למעליותא, ואדרבה – ענין הכי נעלה, וענין זה
מתגלה דוקא במקום המקדש⁷¹.

ויש לומר הביאור בזה:

ההבדל בגשמיות בין עמידה ושיבה לשכיבה,
הוא: בעת עמידה ו(אפילו) ישיבה, ניכר בגלוי
החילוק בין החלק העליון (הראש והאמצע) של
האדם לחלקו התחתון (הרגל); שזהו ה"עליון"
שמנהיג את ה"תחתון". מה-שאינ-כן בשעה
שהאדם ישן, שאז החלק העליון והחלק התחתון
שלו הם בהשוואה⁷².

וברוחניות הענינים: החלק העליון של האדם
מסמל את תוכנו ומהותו הרוחניים. החלק התחתון
שלו מסמל בעיקר את גשמיותו.

מזה מובן, שאף-על-פי שבפשטות ובגלוי, ענין
השכיבה – כשה"מעלה" (רוחניות) משתווה עם
ה"מטה" (גשמיות) – הוא ירידה גדולה ביותר
(בבחינת הגילויים), בכל זאת, בשורש ובפנימיות
הענין, יש בזה עליו גדול ביותר, שדוקא במצב זה
נמצא ה"מעלה" יחד עם ה"מטה" בהשוואה
גמורה, שזה בא מצד גילוי עצמותו ומהותו ית',
שבהיותו "למעלה" מכל הגדרים של מעלה ומטה,
הרי שניהם בהשוואה גמורה ממש. ועל דרך

1 מזה נעשה "וישכב במקום ההוא" – שענין
2 השכיבה מסמל⁵⁸, ש"ראש" האדם (המעלה שבו)
3 משתווה אל "רגל" האדם (המטה שבו) כדלקמן
4 סעיף ז, על-ידי ההעלם וההסתר של "עולם הזה
5 הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון שאין תחתון
6 למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחושך כפול
7 ומכופל"⁴⁹ ובפרט בחושך וליל הגלות⁵⁹, כאשר
8 "אותותינו לא ראינו"⁶⁰, ובמיוחד בעקבתא
9 דמשיחא, כאשר מצויים במצב של שינה ושכיבה,
10 כשהכוחות הגלויים נמצאים בהעלם, וממילא
11 הראש והרגל שווים].

12 ועוד יותר⁶¹ – עולם הזה התחתון הוא "מלא
13 קליפות וסט"א שהן נגד ה' ממש"⁴⁹ (מורדים),
14 שלכן צריך להיות "ויקח מאבני המקום" – "שירא
15 מפני חיות רעות"⁶².

16 אבל דוקא על-ידי הירידה, נפעל גילוי
17 והתגברות הרוחניות (הנשמה) גם בגשמיות הגוף,
18 שגם במצב ירוד של "וילן שם כי בא השמש גו'
19 וישכב", שראשו בהשוואה עם גופו, הוא ממשיך
20 את קדושת הנשמה גם בתוך גופו; ועוד יותר,
21 שנעשה "וישכב" למעליותא, שהגוף הגשמי
22 מתאחד עם הנשמה, ועל-ידי זה נפעלת שלימות
23 נעלית יותר באין-ערוך גם בנשמה, כדלקמן.

24 ז. ויובן זה בהקדים השאלה (כפי ששואלים
25 המפרשים⁶³) על מה שמסופר בפסוק – "ויפגע
26 במקום גו' וישכב במקום ההוא":

27 לכאורה, כיצד מתאים שדוקא "במקום ההוא"
28 – מקום המקדש – שכב יעקב⁶⁴ לישון⁶⁵? דאף-על-

(58) ראה גם מכתב כ"ה מנ"א תש"ח*. סה"מ מלוקט ח"ד ע' קסג.

(59) כידוע ש"יצא יעקב גו'" מרמז על גלות עם ישראל (ראה ב"ר פרשתנו פס"ח, יג. זהר פרשתנו קמט, ב. של"ה רצב, ב). וראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 153 ואילך. וש"נ.

(60) תהלים עד, ט.

(61) ראה לקו"ש שם ע' 429 הערה 52.

(62) פרש"י עה"פ (ד"ה וישם מראשותיו).

(63) דברי דוד להט"ו שם.

(64) אף שיעקב עצמו לא ידע ע"ד קדושת המקום, כמ"ש לקמן (כח, טז) "ואנכי לא ידעתי", ובפרש"י "שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה". והשאלה שבפנים היא על זה שהקב"ה הזמין שכן תהי' הנהגת יעקב בפועל.

(65) בדברי דוד שם מתרץ, דע"ז ששקעה חמה שלא בעונתה הרגיש יעקב שזהו סימן שרצון הקב"ה הוא שישכב שם. אבל להעיר מפרש"י שבהערה הקודמת.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' שנא. המו"ל.

(66) פרש"י עה"פ ד"ה כי בא השמש.

(67) ב"ר שבהערה 50.

(68) "פי' שלא הי' יושן ומעבא אלא מתנמנם שינת עראי .. ראשו בין ברכיו" (נחלת יעקב לפרש"י כאן. וראה גם משכיל לדוד שם. דברי מהר"א עה"פ).

(69) פרש"י עה"פ ד"ה וישכב במקום ההוא.

(70) שינת קבע, שהיא באופן דשכיבה דוקא (ראה דברי מהר"א שם).

(71) ומה שאמר יעקב "שאם ידעתי לא ישנתי כו'" (כנ"ל

הערה 64) – מובן ע"פ המבואר לקמן ס"ח.

(72) ואף שער' הרגיל משימים כר תחת הראש (וראה תוד"ה כל – תענית ל, ריש ע"ב. ועוד), הרי אין זה מוכרח ע"פ הלכה. ונמצא, שענין השינה ע"פ תורה הוא – בהשוואה בין הראש והרגל.

ניצב עליו וגו', החיבור והאיחוד בין "ארצה" 30
ו"השמימה" על-ידי עצמותו ומהותו, ובדרך ממיא 31
נמצאים שם גם כל המלאכים. 32

ויש לומר, שזהו גם הביאור בפנימיות הענינים, 33
על שכש"ויקץ יעקב משנתו" אזי "ויאמר אכן יש 34
הוי' במקום הזה ואנכי לא ידעתי" 77 – שהגילוי דשם 35
"הוי'" (שם העצם 78) הוא למעלה מבחינת 36
ה"ידיעה" 79, כיון שידיעה הוא גדר של "מעלה" 37
(ידיעה הרי קשורה עם מוחין שבראש, שניכר 38
ומתגלה בשעת עמידה ושיבה), מה-שאינ-כן מצד 39
עצמות ומהות, מעלה ומטה שווים ממש (כנ"ל). 40

ובהמשך לזה – "ויירא ויאמר מה נורא המקום 41
הזה אין זה כי אם בית אלקים" 80, בית ודירה לו ית', 42
והדר בדירה מתגלה שם בכל עצמותו 81. 43

וכל זה הביא אחר-כך [לאחר הקמת המציבה 44
כדלקמן ס"י] את יעקב לנדור את נדרו, עד סיומו 45
– "כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" 82 על-ידי 46
גילוי העצמות, נתגלה ש"כל אשר תתן לי" – 47
גשמיות ורוחניות גם יחד – הרי הם בבחינת "עשר 48
אעשרנו", ספירת הכתר 83, ועוד יותר – "לך" 49
לעצמותו, כיון שכל המציאות של "כל אשר תתן 50
לי" היא רק "לך", גילוי עצמותו ית' 84. 51

ט. על-פי הנ"ל יובן גם הענין של "ויקח 52
מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום 53
ההוא": 54

(77) שם, טז.

(78) כס"מ ה' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שיי"ט. מו"נ ח"א פס"ח
ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

(79) ראה פנים יפות כאן.

(80) פרשתנו שם, יז.

(81) ראה המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ – נסמנו בסה"מ

מלוקט ח"ב ע' רמא הערה 32.

(82) פרשתנו שם, כב.

(83) ראה תו"א פרשתנו כב, ד. ובכ"מ.

(84) עפ"ז י"ל עוד פירוש ב"ויצא יעקב מבאר שבע וילך גו'"
(נוסף לב' האופנים בהפירוש שזה קאי על ירידה מלמעל"ט:
מבינה למלכות, ממלכות לבי"ע) – הליכה ועלי' מלמטה למעלה:
מבחי' המלכות או בחי' הבינה (באר שבע) לבחי' הכתר ועד
לעצומה (שלמעלה מבאר שבע ומחרנה). שמגיעים לזה דוקא
ע"י "וילך חרנה".

ויש לומר שב' פירושים אלו הם בהתאם לב' הענינים
שבפנים: בתחלה העבודה למטה (חרנה) היא בדרך מלמעלה
למטה, גילוי הנשמה בהגוף, שנושה נשמתו עיקר וגופו טפל,
ואח"כ מגלים המעלה דכח העצמות שבהגוף, שע"ז נעשית עלי'
גם בהנשמה, וזהו ע"ד "ויצא גו'" מלמטלמ"ע.

1 הידוע 73, שהפשיטות של איש פשוט (שאצלו לא
2 מאיר השכל שבראש) קשור עם פשיטות העצמות.
3 ודבר זה נמשך אחר-כך גם כאשר הוא קם
4 ממצב השכיבה, שגם שם, במקום שמורגשים
5 הגדרים והחילוקים שבין מעלה ומטה (שזהו
6 "מעלה" וזהו "מטה") – נמשך ומתגלה עצמותו
7 ית'; ואז מתבטא החילוק שבין מעלה ומטה רק
8 ב"ציוור" שלהם, אבל ב"מהותם" הרי הם ענין אחד
9 ויחיד – גילוי עצמותו ית'.

10 זאת אומרת, שבעבודתו של יהודי, ביציאתו
11 מבאר שבע והליכתו "חרנה", יש שני ענינים: (א)
12 נוסף על ההתגברות של גילוי הרוחניות על העלם
13 הגשמיות, באופן שגשמיות אינה מעלימה, אלא היא
14 "כלי" לרוחניות [נשאו הגשמיות, כפי שהיא בגדרי
15 מציאותה, היא למרות הכל העלם והסתור על
16 רוחניות], נפעלת גם (ב) השתוות והתאחדות בין
17 גשמיות ורוחניות (גם בתוך גדרי מציאותם) על-ידי
18 גילוי העצמות שלמעלה משניהם.

19 ח. על-פי זה תובן הנהגתו של יעקב ב"וישכב
20 במקום ההוא" – שהרי אדרבה: דוקא מצד זה
21 שזהו מקום המקדש, אשר שם (היתה אחר כך)
22 תכלית ושלימות המשכת וגילוי אלקות, עד לגילוי
23 העצמות (בבית המקדש, ובפרט בקודש הקדשים,
24 שבו ה' מונח הארון שמקומו אינו מן המדה 74) –
25 דבר זה הביא ל"וישכב" למעליותא, להתאחדות
26 גמורה של מטה ומעלה 75 על-ידי גילוי העצמות.

27 וזהו מה שהפסוק ממשך תיכף 76 – "ויחלוס
28 והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה
29 והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, והנה ה'

(73) ראה שיחת י"ב תמוז תש"ז – לקו"ד ח"ג תצא, ב. וראה
גם סה"מ תש"ז ע' 256 ואילך.

(74) יומא כא, א. וש"נ.

(75) שהרי גם אופן שכיבתו של יעקב היתה בהשוואה בין
הראש והרגל, מכיון שלא שם אבן תחת ראשו, כדיוק לשון רש"י
ע"פ, "עשאו כמין מרוב סביב לראשו" * (אף שממשיך "עלי ניוח
צדיק את ראשו כו") – כמבאר במפרשי רש"י (ראה רא"ם (בפי'
הב'), משכיל לדוד, גו"א, דברי מהר"א ועוד, לפרש"י שם. אבל
בתדא"ג מהרש"א חולין צא, ב. בנחלת יעקב, ובבאר בשדה
לפרש"י שם פירשו שיעקב שם אבן גם תחת ראשו. וכ"ה בכ"מ).
(76) פרשתנו כח, יב"ג.

(* ובפרט שמשנה מלשון המדרש (ב"ר שבהערה 50) "נתן תחת ראשו".
— ולהעיר שגם בפרש"י לב"ר שם משמע שהפירוש במדרש הוא סביב
ראשו (אבל ראה חדא"ג שבפנים ההערה). וכן מפורש ב"פ"ת לב"ר
שם.

והיות ש"מקום משכן נפש האלקית הוא במוחין
שבראש, ומשם מתפשטת לכל האיברים" 96 – לכן
עיקר גילוי תוקף הנשמה והרוחניות – "אבנים" –
דוקא ב"מוחין שבראש", "מראשותיו". 31

וזהו שרש"י ממשיך – "התחילו מריבות זו את
זו זאת אומרת עלי יניח צדיק ראשו וזאת אומרת
עלי יניח": 32 33 34

המריבה היתה (כפי שמסבירים המפרשים 97) בין
האבנים שבמרוזב, אשר היו "סביב ראשו", עם
האבנים שבמזחילה, שהיו סביב גופו. ותוכן
המריבה הי' – "עלי יניח צדיק את ראשו כו".
כלומר, שתוקף (ענין האבנים) גילוי הקדושה
בחלק הגוף של יעקב יהי' כמו תוקף (אבנים)
הגילוי בחלק הראש של יעקב, "מקום משכן נפש
האלקית". 35 36 37 38 39 40 41 42

"מיד עשאן הקב"ה אבן אחת" – גילוי תוקף
הקדושה (אבנים) הי' שווה בחלק הראש של יעקב
כמו בחלק הגוף של יעקב, תכלית ושלמות החיבור
וההתאחדות של "מעלה" ו"מטה" בתור "אבן
אחת", על-ידי גילוי העצמות, שאז הי' "וישכב
במקום ההוא", השתוות הראש והרגל. [ופשיטא
שאינן נתינת מקום כלל להזיק החיות, ואדרבא 98]. 43 44 45 46 47 48 49

ומכיון שגילוי העצמות נעשה דוקא על-ידי
(הירידה ל) "מטה" [כיון שגילוי אלקות ב"מעלה"
הרי הוא גם מצד בחינת הגילויים, ודוקא ה"מטה"
– היות שגדרו הוא "העלם" – מעורר המשכת
וגילוי העצמות שאינו מוגדר בגדרים של העלם
(גילוי)], לכן נפעל תוקף הקדושה האמיתי (גילוי
העצמות) על-ידי אבנים, בחינת "דומם". וזה נעשה
אחר כך "מצבה" – "והאבן הזאת אשר שמתי
מצבה יהי' בית אלקים" 82, בית ודירה לו ית'
לעצמות. 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59

יא. על-פי כל הנ"ל מובן הכח המיוחד שהי'
ליעקב בבואו לחרן, שעל-ידו הי' ביכולתו להתגבר 60 61

על "וישם מראשותיו" מפרש רש"י: "עשאן
כמין מרזב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות" 85,
התחילו מריבות זו את זו זאת אומרת עלי יניח
צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן
הקב"ה אבן אחת כו" 86. 1 2 3 4 5

אף-על-פי שלכאורה "מה מועיל המרזב סביב
לראשו הלא יוכלו חיות רעות לשלוט בשאר
גופו" 87 – מסבירים המפרשים 88, שאמנם כוונת
רש"י שיעקב הקיף את כל גופו באבנים, ולכן גם
דייק בלשונו 85 "מרזב", שזהו 89 "שם" 90 צינור קטן
שיצא מן המזחילה .. לא שייך מרזב אלא כשיש
שם מזחילה" 91. 6 7 8 9 10 11 12

אבל עדיין צריך להבין: (א) לפי הנ"ל, מדוע
מדגיש הפסוק (וכן בפירוש רש"י) "וישם
מראשותיו" 92? (ב) בגוף הענין: במה מתבטאת
ההצלה מהחיות על-ידי עשיית מרזב, הרי החיות
הרעות יכולות לקפוץ מעל המרזב 93, כנראה
במוחש? 13 14 15 16 17 18

י. ויש לומר הביאור בזה – על-דרך
החסידות 94: 19 20

פעולתו של יעקב ב"ויקח מאבני המקום וישם
מראשותיו" היתה עבודה רוחנית – הוא המשיך
וגילה במציאותו הגשמית את אור הנשמה בתוקף
גדול, שזהו ענין האבנים (תוקף). וכאשר מתגלית
במציאות הגשמית מציאותה האמיתית (הנשמה),
אזי אין להעלם והסתר של הגשמיות שום תפיסת
מקום, ממילא לא יכולות חיות רעות להזיק ליעקב 95. 21 22 23 24 25 26 27

(85) מב"ר שבהערה 50.

(86) מחולין צא, ב.

(87) ל' הדברי דוד (להט"ז) לפרש"י כאן (הובא באוה"ת
פרשתנו קעג, סע"א. ש"ח כאן). וכן הקשה במשכיל לדוד שם.
יפ"ת לב"ר שבהערה 50. דברי מהר"א ע"ה שם. וראה גם באר
בשרה לפרש"י כאן.

(88) דברי דוד, משכיל לדוד, ודברי מהר"א ע"ה שם.

(89) ראה משנה ב"ב נח, ב ובפרש"י.

(90) ל' המשכיל לדוד שם.

(91) ובבאר בשדה שם, ש"גופו אפשר שכסהו במידי אחרינא
.. אבל ראשו הוצרך להניח תוך המרזב כדי שיוכל להנשים".
וביפ"ת שם, ש"לא חשש פן תקרבנה החיות לשאר גופו כי אז
ירגיש בהן ויקום כנגדן כו". ולכאורה דוחק הוא. ואכ"מ.

(92) וראה מ"ש בדברי דוד שם. ואכ"מ.

(93) כמו שהקשה בס' מאור ושמש ע"ה כאן.

(94) ראה גם הביאור באוה"ת שם (אלא שאינו מבאר בפירוש
השייכות לראשו דוקא). וראה (באו"א) לקו"ש ח"א ע' 61 ואילך.

(95) וע"ד משאחז"ל דכשניכר צלם האלקים על האדם אין

החיות יכולות להזיקו (ראה זח"א קצא, א. וראה אוה"ת מטות ע'
א'רסב ואילך. וש"נ).

(96) תניא פ"ט.

(97) משכיל לדוד שם (וראה במפרשי רש"י הנ"ל עוד

ביאורים בזה).

(98) ולהעיר מהיעדר דלע"ל "וגר זאב עם כבש גו' לא ירעו
ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה את ה' גו'" (ישעי' יא, ו
ואילך).

יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר
שדה אדום, המדברת בעיקר על בירור העולם
(עשו) על-ידי יעקב:

מבואר בחסידות¹⁰⁶, שיעקב הוא בחינת תיקון
ועשו בחינת תהו, ויעקב שלח מלאכים לעשו כיון
שחשב שעשו נתברר כבר, וממילא יכול להיות
החיבור וההתאחדות של אורות מרובים (וכלים)
דתהו (עשו), עם (אורות ו) כלים מרובים דתיקון,
שזהו שלימות הבירור של גשמיות העולם, שנעשה
"כלי", ויותר מזה – שמתאחד באחדות גמורה עם
הרוחניות, על-ידי גילוי העצמות שלמעלה מתהו
ותיקון, שכל ענינם הוא גילוי עצמותו ית', שמצד
בחינה זו הרי הם דבר אחד ממש.

[אלא שבפועל עשו לא הי' מוכן אז; שזהו
דוקא בזמן הגאולה האמיתית והשלימה, כמו
שכתוב¹⁰⁷: "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" –
"ואימתי ילך בימי המשיח שנאמר¹⁰⁸ ועלו
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו"¹⁰⁹ ועלו
וכדלקמן סעיף יח].

יג. שתי פרשיות הנ"ל (ויצא, וישלח) בעבודת
יעקב אבינו – שהם המקומות הראשונים בתורה
בהם נתבאר סדר העבודה למטה – מגלות את תוכן
ותכלית כללות העבודה בתורה ומצוות (ובפרט
לאחר מתן תורה): כדי לברר ולזכך את גשמיות
הגוף והעולם, ולעשותה "כלי" לרוחניות הנשמה,
עד שהגשמיות עצמה מגלה את הכח הפועל בנפעל
ונעשית דבר אחד והמשך אחד של הרוחניות, ועד
– דירה לו יתברך בתחתונים, לו לעצמותו.

כפי שיהי' בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית
והשלימה, "שאו יזדכך גשמיות הגוף והעולם
ויוכלו לקבל גילוי אור ה'"⁴⁹, "ונגלה כבוד ה' וראו
כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"¹¹⁰, הבשר עצמו
יראה אלקות¹¹¹, מכיון שתהי' שלימות גילוי כח
הפועל בנפעל, עד אשר אדרבה – "אבן מקיר תזעק

1 על ההעלם של חרן, ועוד יותר – לחבר ולאחד
2 מעלה ומטה, נשמה וגוף, על-ידי גילוי העצמות.
3 והיות שחידוש זה נפעל על-ידי הירידה בחרן,
4 לכן העמיד יעקב את י"ב השבטים דוקא בחרן, ועד
5 לאופן ש"מטתו שלימה".

6 ולהוסיף, שעל-פי הנ"ל מובן דיוק לשון חז"ל⁵¹
7 "מטתו שלימה" (ולא "תולדותיו" וכיוצא בזה) –
8 גם מלשון וענין "מטה" (תחתון), שגם ה"מטה"
9 (תחתון) בשלימות, ועד יתירה מזה – שגם במצב
10 השכיבה (על המטה), שאז הרי ראשו וגופו ורגלו
11 בהשוואה, הוא מגלה כיצד "מטתו" שלימה –
12 שלימות גילוי העצמות, המשווה קטן וגדול. ודבר
13 זה נפעל דוקא בחרן (מטה)⁹⁹.

14 ו"מעשה אבות סימן לבנים" – ההשתוות בין
15 חלקו העליון עם חלקו התחתון, באופן שגם
16 ה"מטה" הוא – (בלשון הכתוב¹⁰⁰ בנוגע למשה)
17 "מטה האלקים בידו", שעל-ידו הוא פועל את כל
18 האותות ומופתים בארץ מצרים – מלשון מיצר
19 וגבול¹⁰¹, ש"מן המיצר קראתי י"ה"¹⁰², נעשה
20 "ענני במרחב י"ה"¹⁰² – גילוי מרחב העצמי
21 דעצמות ומהות, כיון ששלימות הבירור של המטה
22 נפעלת דוקא על-ידי גילוי העצמות שלמעלה
23 ממעלה ומטה; פשיטות העצמות הקשורה
24 ומאוחדת עם פשיטותו של יהודי, ובלשון הידוע¹⁰³
25 – "ישראל וקוב"ה כולא חד" (כמדובר בארוכה
26 בהתוועדות שלפני זה¹⁰⁴).

27 יב. כיון שניקר עבודת יעקב בחרן המסופרת
28 בפרשת ויצא היתה בנוגע לעצמו – גילוי
29 והתאחדות הנשמה והגוף, "מטתו שלימה" – והרי
30 הפעולה האמורה צריכה להיות בשלימות גם בנוגע
31 לעולם¹⁰⁵ – באים בהמשך לזה לפרשת "וישלח

(99) ויש להמתיק זה – ע"פ משנת' לעיל ס"י שזהו"ע
התאחדות האבנים יחד – כדאיתא במדרש (תנחומא עה"פ) "כיון
שהשכים בבוקר מצא (יעקב) את האבנים כולם אבן אחת, נתבשר
שמטתו שלימה... כשם שהאבנים האלו נעשו כולן אחת כך בניך
כולם צדיקים". וראה גם ב"ר שבהערה 50. פדר"א פל"א (הובא
ברמב"ן פרשתנו כח, יז).

(100) שמות ד, כ.

(101) ראה תו"א וארא נז, ב ואילך. בשלח סד, א-ב. יתרו עא,

ג ואילך. ובכ"מ.

(102) תהלים קיח, ה.

(103) ראה חז"ג עג, א.

(104) שיחת ש"פ תולדות שנה זו.

(105) ראה אוה"ת ר"פ וישלח (רלא, א), שביור לבן (בפ'

ויצא) הוא ק"ג, ובירור עשו (בפ' וישלח) – גקה"ט. וראה סד"ה
וישלח תרס"ו. תרע"ג. ד"ה עם לבן גרתי תשמ"ב.

(106) תו"א ר"פ וישלח. ובארוכה – תו"ח שם. ובכ"מ.

(107) וישלח לג, יד.

(108) עובדי' א, כא.

(109) פרש"י וישלח שם.

(110) ישע"י מ, ה.

(111) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 63. ובכ"מ.

ובמיוחד – על-ידי גילוי תורת חסידות חב"ד¹⁸
 [שהיא מגלה את עצם פנימיות התורה]¹¹⁹,
 שמביאה אלקות בהתלבשות בהבנה והשגה של
 חכמה, בינה ודעת, באופן של "תפרנסון מיני"¹²⁰,
 שיובן גם בשכל האדם (הנברא הנוצר והנפעל),
 ועד שגם בשכל של נפש הבהמית ("חרנה"), ועד
 שיובן גם בשכל של אומות העולם ("עשו").
 ובלשון הידוע¹²¹ – "יפוצו מעינותיך חוצה",
 שמעינות החסידות (של הבעש"ט) עצמם יתפשטו
 (עד לאופן של "יפוצו") בחוצה¹²², עד לחוצה שאין
 חוצה ממנו, שגם טבע העולם וגם "חוצה" יהיו
 כלי, ועד אשר יתאחדו עם אלקות.

ויש לומר, שלכן עיקר גילוי תורת החסידות
 הוא בחודש כסלו, כידוע¹²³ שכסלו, החודש
 השלישי מחודשי החורף, הוא כנגד וקשור עם
 חודש סיון, החודש השלישי של חודשי הקיץ,
 ששלישי הרי הוא קשור עם מתן-תורה: חודש סיון
 (ירחא תליתאי¹²⁴) הוא הזמן של מתן תורה, גילוי
 תורת הנגלה, וחודש כסלו (השלישי בחורף) הוא
 הזמן של גילוי פנימיות התורה.

בחודש הזה ישנם כמה ימים מיוחדים בדברי
 ימי החסידות: י"ט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר
 הזקן, מייסד תורת חסידות חב"ד (נוסף על זה
 שהוא יום ההילולא של המגיד), הוא "ראש השנה
 לחסידות"¹²⁵, וכידוע¹²⁶ שאז ("לאחרי פטרבורג")
 החל עיקר הענין של "יפוצו מעינותיך חוצה". ט'
 כסלו – יום ההולדת ויום ההילולא של הנשיא
 השני של חב"ד, אדמו"ר האמצעי. יו"ד כסלו –
 חג הגאולה שלו. וגם לחנוכה בסוף חודש כסלו
 יש שייכות מיוחדת עם גילוי פנימיות התורה

גו"ה¹¹², הנפעל הגשמי (דומם (אבן), צומח¹¹³ וחי,
 ועל-אחת כמה-וכמה גוף האדם¹¹⁴), גשמיות עצמה
 (שעלי-ידה מתגלה כח העצמות) תגלה בקול צעקה
 את כח הפועל (הרוחני) ורצון העליון¹¹⁵ בכל
 העולם, על-דרך "נקבה"¹¹⁶ תסובב גבר"¹¹⁷, נשמה
 ניוזנית מן הגוף¹¹⁸.

יד. תכלית זו של תורה ומצוות בכלל – לפעול
 החיבור בין רוחניות וגשמיות – התחזקה עוד יותר
 על-ידי גילוי תורת החסידות, שענינה הוא –
 לפעול ולגלות את החיבור והיחוד של אלקות עם
 העולם:

על-ידי גילוי פנימיות התורה – סתים
 דאורייתא¹⁰³ – כפי שנתגלה בתורת החסידות,
 נפעל החיבור של סתים דקוב"ה עם סתים
 דישראל¹⁰³, וזה גם נותן את הכח להפך את המטה
 של גשמיות העולם, שיהי' כלי לגילוי אלקות,
 לגליא דקוב"ה, וגם לסתים דקוב"ה.

(112) חבוקק ב, יא. וראה תענית יא, א. חגיגה טז, א.
 (113) ראה מדרש תהלים עג בסופו. יל"ש ירמ' רמז שטו
 בסופו. – ואף שבמקומות אלו ושבהערה הקודמת התוכן הוא
 בענין בלתי רצוי, הרי מובן במכ"ש וק"ו שמרובה מדה טובה
 (ראה סוטה יא, א. ועוד) – בגילוי כח הפועל בנפעל ורצון ה'
 לטוב.

(114) וראה מדרש תהלים שם שלפני דרשה זו מבאר הענין
 ד"נקבה תסובב גבר".

(115) ועד שמ"אבן" נעשה "בית אלקים" (כנ"ל בפנים),
 ומ"קיר" נעשה קיר דקדושה (ראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך
 קיר, ויש"ג), ע"ד "ויסב חזקי" פניו אל הקיר ויתפלל אל ה"
 (ישעי' לח, ב. ועד"ז במלכים ב, ב), הקשור עם גילוי המשיח
 (ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקי" משיח"*) (סנהדרין צד, ב), ותפלת
 חזקי' היתה ג' ימים לפני מפלת סנחריב (רש"י ומצוד" מלכים
 וישעי' שם), ו"קיר" הוא בגימטריא ש"י – שע"י קיר הגשמי (יש
 הגשמי שמתאחד עם יש האמיתי) נמשכות כל ההמשכות
 הרוחניים בהש"י עולמות, ש"י" גם מלשון מתנה, היינו
 ההמשכות הכי נעלות שבאים מלמעלה בדרך מתנה.

(116) ירמ' לא, כא.
 (117) ראה תענית וחגיגה שם ש"אבריו של אדם" מעידים על
 האדם. וע"פ המבואר בפנים (ובהערה 113) שלע"ל תגלה גשמיות
 בכלל רצון העליון, יש לתווך זה עם הפירוש ש"אבני ביתו של
 אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו". – ולהעיר, שהובאו שם
 עוד ב' דיעות: "מלאכי השרת המלוין לו לאדם", "נשמתו של
 האדם".

(118) המשך וככה תרל"ז פצ"א"ב. וראה גם ס' השיחות תורת
 שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ.

(*) ובקשתו ורצונו של הקב"ה (שמחשבתו חשיבא מענשה) בודאי
 מתקיימת בפועל, עי"ז שחזקי' מתחבר ומתאחד עם דוד מלכא
 משיחא (שהוא ה' מזרעו). – ולהעיר ממה שאמר חזקי' "אני ישן על
 מטתי" (איכ"ר פתיחתא ל' שם פ"ד, טו. וראה גם זח"א קצח, ב).

(119) דברי כ"ק אדנ"ע י"ט כסלו עטר"ת. הובא ונת' בד"ה
 פדה בשלום תרפ"ה (ע' עט).

(120) ל' התקרי' ח"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו.
 כסא מלך לתקרי' שם. ועוד.

(121) משלי טז, ה. אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם
 טוב בתחלתו. ובכ"מ.

(122) ראה לקו"ש ח"ה ע' 432. ח"י ע' 106 ואילך. חט"ו ע'
 283. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1119 ואילך. ועוד.

(123) ראה שיחת י"ט כסלו (ליל ב') תרפ"ט. לקוטי לוי"צ
 אג"ק ע' רה. ע' ריז. ועוד.

(124) שבת פח, א.

(125) מכתב כ"ק אדנ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' רנט,
 וש"נ. "היום יום" בתחלתו). וראה לקו"ד ח"ד תשנ"ט, ב ואילך.

(126) ס' השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(בחדש כסלו) – ששכל האדם (הנברא) והמציאות³³
 הגשמית של העולם יהיו חדורים באלקות, "מי³⁴
 הדעת הטהור"¹³⁵, "דע את אלקי אביך"¹³⁶, עד³⁵
 לאופן של "כולה משקה"¹³⁷, שכל העולם³⁶
 (גשמיות) כולו יהי חדור וספוג באלקות³⁷
 (רוחניות), "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים³⁸
 מכסים"¹³⁸, כפי שיהי בגלוי בגאולה האמיתית³⁹
 והשלימה (שבאה על-ידי "יפוצו מעינותיך⁴⁰
 חוצה").⁴¹

ויש להוסיף, שדבר זה מרומז גם במלה⁴²
 "כסלו", אותיות "כס לו"¹³⁹ – שהדרגות באלקות⁴³
 שהן בבחינת "כס" (מלשון מכוסה), מכוסות מצד⁴⁴
 עצמן (בהיותן מסתים דקוב"ה), יתגלו למטה⁴⁵
 ב"לו" (בגימטריא "אלה", המורה על שלימות⁴⁶
 הגילוי) – במדות האדם המתחלקות לשש פעמים⁴⁷
 שש, שלימות גילוי המדות בפרטיות (שש פעמים⁴⁸
 שש = לו).⁴⁹

טו. בגילוי תורת החסידות בחודש כסלו עצמו⁵⁰
 – נפעל החיבור של רוחניות וגשמיות באופן⁵¹
 מיוחד על-ידי אופן גילוי החסידות של אדמו"ר⁵²
 האמצעי¹⁴⁰:⁵³

ידוע שגילוי תורת חסידות חב"ד הי' באופן⁵⁴
 מסודר, וכל אחד מרבותינו נשיאינו גילה ופעל עוד⁵⁵
 שלב ודרך בגילוי, בהתאם לסדר ההתגלות של⁵⁶
 שכל חדש [אף-על-פי שמיהו זה ואיזהו להיכנס⁵⁷
 ולחלק בין מאורות החסידות, אבל רבותינו⁵⁸
 נשיאינו עצמם גילו את הדרגות]: אדמו"ר הזקן⁵⁹
 הוא דרגת חכמה של תורת החסידות – הוא גילה⁶⁰
 את ענייני החסידות באופן של נקודה. אחריו⁶¹
 אדמו"ר האמצעי – דרגת הבינה – הביא את הנקודה⁶²
 (נקודת החכמה) בביאור רחב בהבנה והשגה, עד⁶³
 להתפשטות והתרחבות, "רחובות הנהר" של⁶⁴
 בינה¹⁴¹, בדוגמת מי הנהר (בינה) הנמשכים ממעיין⁶⁵

1 חוצה, כיון שעיקר נס חנוכה הוא נס פך השמן,
 2 ושמן שבתורה הוא רזין דרזין דאורייתא¹²⁷, וצריך
 3 להדליקו "על פתח ביתו מבחוץ"¹²⁸, באופן
 4 שהגילוי של הרזין דרזין ב"ביתו", יאיר (דרך פתח
 5 ביתו) גם ב"חוץ".

6 והביאור בזה (השייכות של כסלו עם גילוי
 7 פנימיות התורה):

8 החילוק בין חודש כסלו (השלישי בחודשי
 9 החורף) וחודש סיון (השלישי בחודש הקיץ),
 10 הוא¹²⁹: חודשי החורף הם ימי הגשמים (בהם
 11 אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם"), והרי¹³⁰
 12 גשמים קשורים עם עבודת האדם למטה, וכמו
 13 שכתוב¹³¹ "כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ,
 14 ואדם אין לעבוד את האדמה, ואד יעלה מן הארץ
 15 והשקה את כל פני האדמה", מה-שאין-כן חודשי
 16 הקיץ (אשר באים לאחר ימי הגשמים), הם קשורים
 17 בעיקר בענין הטל, אשר יורד מלמעלה, טל¹³² לא
 18 מיעצר¹³³.

19 דוקא בענין הגשמים – שבא על-ידי עבודת
 20 המטה, ב(גשמים גם מלשון) גשמיות העולם –
 21 מודגשת שלימות החיבור של מעלה ומטה: "ואד
 22 יעלה מן הארץ" – מן הארץ עולה למעלה "אד"
 23 (יסוד דק), דבר המוכיח שהוא קשור ובערך לגדרי
 24 התחתון, "והשקה את כל פני האדמה", מלמעלה
 25 למטה, הגשמים יורדים מענני שמיא (למעלה), אבל
 26 באופן ש"והשקה את כל פני האדמה", הם משקים
 27 את כל הארץ, את כל הגשמיות (וגם את "פני
 28 האדמה" – את הפנימיות של גשמיות הארץ), וכפי
 29 שטבע המשקה (מים) הוא, שהמציאות אשר הוא
 30 נוגע בה, נעשית ספוגה לגמרי במשקה.

31 ובזה מתבטאת המעלה של (אין מים אלא
 32 תורה¹³⁴ בכלל, ובמיוחד) גילוי תורת החסידות

(127) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ועוד.

(128) שבת כא, ב.

(129) ראה סה"מ עזר"ט ע' לה. תרע"ח ס"ע לו ואילך.

(130) ראה גם לקו"ת האזינו עג, א ואילך. ובכ"מ.

(131) בראשית ב, ה' (וראה פרש"י שם).

(132) תענית ג, א.

(133) וזהו בהתאם לזה שחודש סיון הוא חודש השלישי

מניסן, שענינו – עבודה מלמעלה למטה (ע"ד עבודת הצדיקים).

וכסלו הוא חודש השלישי מתשרי, שענינו – עבודה בדרך

מלמטה למעלה (ע"ד עבודת התשובה) – לקוטי לוי"צ שם.

(134) ב"ק יז, א. וש"נ.

(135) רמב"ם סוף הל' מקואות.

(136) דה"א כח, ט. תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו,

ב).

(137) תורת אדה"ז – המשך וכנה תרל"ז פמ"ו.

(138) ישע"י יא, ט. רמב"ם בסיום וחזרתם ספרו.

(139) לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' רה. ע' רכב. וראה שיחות

ליל ה' פ' תולדות וש"פ תולדות שנה זו ס"ג (לעיל ע' 312

ואילך).

(140) בהבא להלן, ראה לקו"ש חכ"ה ע' 349. וש"נ.

(141) ראה זח"ג קמב, א. ועוד.

הראשון לשלישי, והוא מחבר אותם. האדמו"ר
האמצעי – בהיותו בדרגת הבינה – מחבר את
הנשיא שלפניו עם הנשיא שלאחריו, אדמו"ר הזקן
(חכמה), ואדמו"ר הצמח-צדק (דעת), באופן שבו
נכללים ג' ראשי ואבות החסידות (כנגד חב"ד),
כיון שבו מתבטאת כללות הפעולה של גילוי
חסידות חב"ד, לחבר אלקות עם העולם.

טז. על-פי הנ"ל מובן מדוע דוקא אצל אדמו"ר
האמצעי מוצאים את החידוש והשלימות, שימי חייו
הגשמיים היו "מיום ליום" (שנסתלק ביום שנולד –
ט' כסלו)¹⁴⁶, כיון שאצלו מודגש החיבור של
רוחניות וגשמיות (הבא מכח העצמות, מרחב
העצמי), שהשלימות בעבודה הרוחנית מתבטאת
ו"משקה" ("והשקה את פני האדמה") גם את ימיו
ושנותיו הגשמיים, שגם הם תמימים ושלמים
("ממלא שנותיהם .. מיום ליום").

ועל-פי-זה יש לומר גם הטעם מדוע יום זה (ט'
כסלו) הוא גם ערב והכנה ליו"ד כסלו, חג הגאולה
שלו (שנקבע לחג בשנה הראשונה (תקפ"ח), יום
לאחרי ההסתלקות¹⁴⁷) – כיון ששלימות החיבור
של שלימות עבודת הצדיק ברוחניות עם שלימות
בגשמיות (בימיו ושנותיו) היא הכנה מתאימה
הנותנת מיד את הכח לפעול את ענין "הגאולה"
בענין "יפוצו מעינותיך חוצה" (כידוע שגאולתו
של אדמו"ר האמצעי, על-דרך גאולת אדמו"ר

1 (חכמה), אלא שבנהר הם מתרחבים ומתפשטים.
2 וכפי שרואים בדרושי החסידות שלו, שעניני
3 החסידות של אדמו"ר הזקן, באים אצלו בגילוי רב,
4 בהתפשטות ובהתרחבות¹⁴².

5 בכדי לפעול בשלימות את יחוד השכל עם
6 המושכל, ובנידון דידן – יחוד שכל האדם עם
7 "דיעה את ה'" על-ידי לימוד תורת החסידות –
8 נדרשת בנוסף להשגה בנקודת החכמה, גם הבנה
9 של בינה, באופן של התרחבות.

10 ועל דרך זה מובן גם בנוגע ליחוד של רוחניות
11 וגשמיות (אלקות והעולם) שנעשה על-ידי חסידות,
12 שהשלימות בזה נפעלת על-ידי-זה שבנוסף לחכמה
13 יש גם בינה [כפי שהדבר מתבטא גם בחייו
14 הפשריים של אדמו"ר האמצעי – כידוע¹⁴³ דברי
15 הצמח-צדק עליו: "באם היו חותכים לחותני
16 אצבע, לא הי' פורץ דם כי אם חסידות", דהיינו,
17 שחייו הגשמיים – הדם שלו, "הדם הוא הנפש"¹⁴⁴
18 עצמו – הי' חסידות (רוחניות)]¹⁴⁵.

19 ויש לומר, שהטעם לזה הוא משום ש"רחובות
20 הנהר" של בינה (אינם רק התפשטות ולמטה
21 מנקודת החכמה, אלא משום שהם) נמשכים
22 משורש הבינה (שלמעלה מחכמה), במרחב העצמי,
23 לכן יש בכוחם לחבר רוחניות וגשמיות, בהיותם
24 למעלה משניהם. [ואדרבה: הגילוי של המרחב
25 העצמי בא דוקא על-ידי העבודה למטה, "מן
26 המיצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה", כנ"ל].

27 ויש לומר, שזהו גם הרמז בשם התואר שלו –
28 "האדמו"ר האמצעי": אמצעי מציין שהוא בא בין

(146) משא"כ הבעש"ט שנולד בח"י אלול ונסתלק ביום א'
דחגה"ש [ובנוגע להרב המגיד לא ידוע יום הולדתו, ויום
ההילולא שלו הוא ב"ט כסלו], ואדה"ז שנולד בח"י אלול
ונסתלק בכ"ד טבת. וכן ברבותינו נשיאנו ממלאי מקומו של
אדמ"ק צ"ל: אדמו"ר הצ"צ – ערב ר"ה-י"ג ניסן, אדמו"ר מהר"ש
– ב' אייר-י"ג תשרי, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – כ' חשוון ב'
ניסן, וכ"ק מו"ח אדמו"ר – י"ב תמוז יו"ד שבט.

יש לומר, שכיון שרבותינו נשיאנו הם המשך ושלשלת אחת,
ועד שהם בבחי' "מאור" (שבזה לא שייך שלשלת – ראה שיחת
ש"פ ויצא, ט' כסלו תשי"א תו"מ ח"ב ע' 106), היינו שהם
מציאות אחת (ובפרט שכל נשיא נקרא "ממלא מקומו" של הנשיא
שלפניו, היינו שהוא ממלא כל המקום והמעלה שלו, נוסף על
ההוספה משלו מצד "מעלין בקודש", וגם ההוספה של עבודת כל
נשיא המיוחדת לו ולדורו) – הרי השלימות באחד מהנשיאים
נמשכת בכלם, אלא שבגילוי ה"ז בנשיא ההוא וממנו נמשך
לכולם. ע"ד הידוע בנוגע לענין ד"מצוה דהוי זהיר ב' טפ"י",
שמצוה זו היא ה"שער" שע"י עולים שאר המצוות.

(147) אלא שבגלל ההסתלקות לא חגגו הגאולה בשנה
הראשונה ב"רעש", כידוע. אבל בשנים שלאחר זה, תגינת
הגאולה (ביו"ד כסלו) היא בכל הרעש, ובפרט שהיא באה למחרת
ט' כסלו, יום ההולדת ויום ההילולא שלו.

(142) גם אצל הצמח-צדק מצינו הרחבה גדולה בתורת
החסידות, אבל עיקר חידושו הוא (בספירת הדעת –) החיבור
דנגלה וחסידות, ההשוואה ותיווך של עניני חסידות בדרושי אדה"ז
וכו' עם תורת הנגלה כו', ואילו החידוש של אדמו"ר האמצעי
הוא, התרחבות גדולה וביאור רחב בהנקודות המובאות בדרושי
אדה"ז, כנראה בפרט.

(143) ס' השיחות תש"ד ע' 79. הביאור בזה ע"ד הקבלה –
לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שלט.

(144) פ' ראה יב, כג.

(145) וכן מודגש בפעולתו על החסידים, כידוע פתגמו, כי
רצונו שכאשר שני אברכים נפגשים יחדיו בשוק, ידברו חסידות
(ס' השיחות תש"א ע' 52), בענין אריך ועתיק ("בית רבי" ח"ב
פ"א הערה ה' (השני)). וב' השיחות תש"ג ע' 13: "שאברכים
יבינו בכתר כמו בחמשת האצבעות, יהי' לו מכך סיפוק". היינו,
נוסף על זה שילמדו חסידות (בשכל), ידברו בזה גם בשוק, ויבינו
בזה כמו בה' אצבעות הגשמיות שביד – כי בכח הבינה לחבר
בשלימות חסידות (אלקות) ועולם, רוחניות וגשמיות.

יח. כל האמור לעיל שייך ונוגע ליהודים בכל²³
הדורות. על-אחת-כמה-וכמה בדורנו זה ובזמננו זה²⁴
— שעל-פי סימני חז"ל (במסכת סנהדרין,²⁵
במדרשים ובכ"מ) עומדים כבר על סף הגאולה²⁶
ממש, וכמדובר כמה פעמים לאחרונה, שלאחר²⁷
הריבוי המופלג של מעשינו ועבודתינו במשך כל²⁸
הדורות, ובפרט לאחר עבודתם של רבותינו²⁹
נשיאנו, החל מאבות החסידות וימי גאולם (בי"ט³⁰
כסלו ויו"ד כסלו) וימי הולדתם וההילולא שלהם³¹
(בט' כסלו, בכ"ד טבת וכו'), ומאז כבר עברו כמה³²
דורות ושנים, עד לעבודתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר³³
נשיא דורנו — כבר סיימו את כל הברורים, כולל³⁴
גם הברור של "עשו הוא אדום"¹⁵⁷, ומכל-שכן³⁵
וקל-וחומר, שהרי אפילו בזמן יעקב, סבר יעקב³⁶
וחשב שעשו נתברר כבר (ומצד דרגתו של יעקב³⁷
אמנם כך הי'), כנ"ל, על-אחת-כמה-וכמה לאחר³⁸
ריבוי העבודה מאז, הרי עשו כבר נתברר לגמרי,³⁹
כפי שרואים זאת גם בהנהגה בזמן הזה (בגלות⁴⁰
אדום) של אומות העולם המתייחסים ל"עשו הוא⁴¹
אדום", בדרך מלכות של חסד (והנהגה זו⁴²
מתפשטת גם בעוד מדינות, כפי שראו ורואים⁴³
בפרט לאחרונה) — הרי מובן, שעתה נמצאים כבר⁴⁴
במצב בו הגוף הגשמי ואפילו גשמיות העולם כבר⁴⁵
נתבררו ונודרכו לגמרי, והרי הם "כלי" מוכן לכל⁴⁶
האורות והענינים הרוחניים, כולל ובעיקר —⁴⁷
אורו¹⁵⁸ של משיח צדקנו, אור הגאולה האמיתית⁴⁸
והשלימה, ועד גם לגילוי פשיטות העצמות של⁴⁹
עצמות ומהות ית', כפי שזה מתגלה בפשיטות⁵⁰
העצמות של משיח צדקנו (שלמעלה מבחינת⁵¹
יחידה ומכל השמות והדרגות והשפעות כו'),⁵²
ועל-ידי זה — מתגלה הדבר גם בפשיטות של כל⁵³
יהודי,⁵⁴

והדבר היחיד שחסר הוא — שיהודי יפקח את עיניו⁵⁵
כדבעי, ויראה איך הכל כבר מוכן לגאולה! יש כבר את⁵⁶
ה"שולחן ערוך", יש כבר את הלוייתן ושור-הבר⁵⁷
ויין המשומר¹⁵⁹, ויהודים כבר יושבים סביב⁵⁸
השולחן — "שולחן אביהם"¹⁶⁰ (מלך מלכי המלכים⁵⁹
הקב"ה), יחד עם משיח צדקנו (כפי שכתוב⁶⁰

(157) וישלח לו, א.

(158) זח"ג לד, ב. הובא ונת' בלקוטי לוי"צ לזח"ג ע' ריט

ואילך.

(159) ראה ברכות לד, ב. ב"ב עה, א. ויק"ר פיי"ג, ג. ועוד.

(160) ברכות ג, סע"א.

1 הזקן, היא בעיקר גאולה לענין הפצת מעיינות
2 החסידות חוצה, על מה שקודם לכן הי' קטרוג),
3 שאפילו בערך לאופן גילוי החסידות של אדמו"ר
4 האמצעי (באופן של "רחובות הנהר") עד למאסר
5 והגאולה, באה גם בזה גופא "גאולה" — גאולה
6 ופריצת גדר שלמעלה ממדידה והגבלה, המוסיפה
7 כוחות חדשים, עד שלא בערך, לחבר עליון ותחתון
8 (נ"ד החידוש של ביטול הגזירה בין עליונים
9 לתחתונים במתן תורה¹⁴⁸ (של נגלה דתורה
10 בגלוי)).

11 ועד ליתירה מזה — שהגאולה של יו"ד כסלו
12 נעשית ההתחלה וההקדמה לגאולה של י"ט כסלו,
13 "ראש השנה לחסידות"¹⁴⁹.

14 יז. ולהוסיף, שבכל זה ישנה הדגשה יתירה
15 בקביעות שנה זו, כאשר ט' כסלו חל ביום השבת:

16 ביום השבת נמשכת הקדושה הרוחנית של עונג
17 שבת (שלמעלה מעולם) בגשמיותו של יהודי —
18 באכילתו, שתייתו ושינתו, על-ידי המצווה לענוג
19 בעונג אכילה ושתי¹⁵⁰, ושינה בשבת תענוג¹⁵¹. עד
20 אשר הנשמה יתירה שנמשכת בשבת¹⁵² פועלת
21 שינוי גם בטבע הנפש הבהמית¹⁵³, ועד בטבע
22 הגוף¹⁵⁴ הגשמי¹⁵⁵, וגם בגשמיות העולם¹⁵⁶.

(148) תנחומא וראא טו. שמור"ר פיי"ב, ג. ועוד.

(149) כידוע הפתגם, שיו"ד כסלו הוא יום ההולדת של
חסיד*, וי"ט כסלו הוא יום הברית (לקו"ד ח"ג תפח, ב. וראה
לקו"ש ח"ג ע' 799 ואילך). וראה שיחת יו"ט כסלו תש"ד (ע' 49).
שיו"ד כסלו הוא ע"ד יום א' דחג הסוכות וי"ט כסלו הוא ע"ד
שמחת תורה.

(150) שו"ע אדה"ז אור"ח ריש הל' שבת.

(151) סידור קול יעקב במקומו. ועוד. וראה לקו"ש חיי"ב ע'

254 הערה 50.

(152) תענית כז, ב. ועוד.

(153) ולכן עס-הארץ אינו משקר בשבת (ירושלמי דמאי
רפ"ד. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1038 הערה 24).

(154) וכמחז"ל שאינו דומה אור פניו של אדם בשבת כו'
(ב"ר פיי"א, ב. מכילתא יתרו כ, ט. וראה נ"כ שו"ע אה"ע סס"ב
ס"ח).

(155) "כמו שהעיד ע"ז אחד מן גדולי חכמי הרופאים, שבלי
שבת ויומו יש שינוי גדול בדופק שביד הישראל, מחמת הארת
אור העונג העצמי דיחידה כו'" (תורת חיים — לבעל יום ההולדת
וההילולא והגאולה — ויקהל תרלב, א).

(156) כמובן מהא ש"סמבטיון יוכיח" (סנהדרין סה, ב. ב"ר

פיי"א, ה), ועוד — ראה קה"י ע' שבת בתחלתו.

(*ולעהיד מהשייכות לט' כסלו (ערב יו"ד כסלו), יום ההולדת של
אדמו"ר האמצעי.

ובנות ישראל, ובפרט כשעל-ידי זה אתי מר דא
מלכא משיחא).

ו"תלמוד גדול שמביא לידי מעשה"166 – להביא
זאת למעשה ועבודה בפועל, וללמוד מאדמו"ר
האמצעי, אשר אצלו באה לידי ביטוי שלימות
עבודתו בתורת החסידות בגשמיות הגוף והעולם
(בזמן ומקום), "ממלא שנותיהם מיום ליום" –
שאצל כל אחד תהי' השתדלות מיוחדת לבטא את
הרוחניות וה"חסידישקייט" שלו בגשמיות שלו,
שבעניניו הגשמיים, ובזמן ובמקום הגשמיים שלו,
יורגשו החמימות והחיות הנובעות
מה"אידישקייט" שלו ומה"חסידישקייט" שלו, עד
לאופן שלא יהי' ביניהם כל פירוד כלל, אלא יהיו
דבר אחד ממש.

נוסף לזה – שיראו לארגן בכל מקום ומקום
התוועדויות חסידיות, החל בחג הגאולה של יו"ד
כסלו, ולדבר וללמוד שם בתורתו של בעל
הגאולה, ולקבל החלטות טובות בענינים הנ"ל,
כולל גם – החלטות מתאימות לקבוע התוועדויות
חסידיות, והתוועדויות גדולות, בי"ט כסלו, חג
הגאולה של אדמו"ר הזקן, ולראות לעשותן בכל
מקום ומקום בכל קצווי תבל, עד אפילו בפינה
נידחת – באופן שכל פינה בעולם (גשמיות העולם)
בה מצויים יהודים, תהי' חדורה באור ובחום
החסידים של י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות".

וכן גם להמשיך את ההתוועדויות החסידיות
במשך חודש כסלו, ובפרט בימים המיוחדים
הקשורים עם תורת החסידות ודרכי החסידות, ועד
גם – בסיום חודש כסלו – לערוך התוועדויות
במשך ימי החנוכה, וברוח זו של הארת עצמו
והסביבה בנרות החנוכה "על פתח ביתו מבחוץ",
ובאופן דמוסיף והולך ואור מיום ליום¹²⁸. כולל –
כמנהג רבותינו נשיאינו¹⁶⁷ – לקיים מסיבות לבני
הבית בימי חנוכה, ולחלק "דמי חנוכה" לבני
הבית¹⁶⁸, ובפרט לילדים, לבנים ובנות. כי כאשר
כל אחד מקיים מנהג זה – בפרסום המתאים –
ועוד בהוספה והרחבה על-ידי הוספה בנתינת "דמי
החנוכה" בריבוי (שעל-ידי זה מתוסף בענין

בספרים¹⁶¹ שבכל דור ודור ישנו "א' מזרע יהודה
שהוא ראוי להיות משיח"), ובדורנו נשיא דורנו
כ"ק מו"ח אדמו"ר; ולאחרי ארבעים שנה מאז
הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר יש כבר גם "לב
לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"¹⁶²;

כעת צריך רק להיות, שיפתחו את ה"לב
לדעת", ויפקחו את ה"עינים לראות", ויפתחו את
ה"אזנים לשמוע", ועל-דרך זה, לנצל את כל רמ"ח
האברים ושס"ה הגידים הגשמיים – נוסף על
לימוד התורה וקיום המצוות בכלל (רמ"ח מצוות
עשה כנגד רמ"ח אברים¹⁶³ ושס"ה מצוות לא
תעשה כנגד שס"ה גידים¹⁶⁴) – ללימוד פנימיות
התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות וקיום
הוראות רבותינו נשיאינו, כולל – ללמוד בעניני
הגאולה, באופן שזה יפתח את הלב והעינים
והאזנים – ושיבינו, יראו וירגישו בפשטות ממש
בגשמיות העולם – את הגאולה האמיתית
והשלימה בפועל ממש, וללמוד תורתו של משיח
(פנימיות התורה) באופן של ראי', שכל זה כבר
ישנו מן המוכן, צריך רק לפקוח את העינים ואז
יראו זאת!

יט. ובאותיות פשוטות בנוגע למעשה בפועל:
כיון שחיבור הנשמה וגוף, ורוחניות וגשמיות,
כבר ישנם בשלימות (כנ"ל), והכל כבר מוכן
לגאולה – צריך לעשות דברים שיגלו זאת בפועל
ממש.

ולכל לראש בענין שהזמן גרמא – ביום
ההולדת (כאשר מזלו גובר¹⁶⁵) ויום ההילולא של
אדמו"ר האמצעי, להוסיף בלימוד תורתו, דוקא
באופן של "רחובות הנהר" דבינה (שמחברת
רוחניות וגשמיות כנ"ל בארוכה).

והלימוד בזה שייך לכל יהודי ויהודי, אנשים
ונשים (כמדובר כמה פעמים שלימוד החסידות
והפצת המעיינות חוצה שייכים בפשטות גם לנשי

(161) פי' הברטנורא למגילת רות. וראה גם שו"ת חת"ס חו"מ
(ח"ו) בסופו (סצ"ח). וראה שד"ח פאת השדה מע' האל"ף כלל
ע'. ועוד.

(162) תבוא כט, ג.

(163) מכות כג, סע"ב.

(164) זח"א קע, ב.

(165) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע.

(166) מגילה כו, א.

(167) "היום יום" כח כסלו.

(168) ראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 163. וש"נ.

16 ("כספם וזהבם אתם" 170), ביחד עם הבתי "מקדש
 17 מעט" 171, וכן הבתים הפרטיים (במילא ילכו כולם
 18 ברצונם הטוב...) – אשר נעשו חדורים לגמרי
 19 באור החסידות וקדושת הנשמה (כנ"ל), "ושכנתי
 20 בתוכם" 172 – לארצנו הקדושה, לירושלים עיר
 21 הקודש, להר הקודש, בבית המקדש השלישי [ויש
 22 לומר שהבתי מקדש מעט והבתים פרטיים שמעין
 23 מקדש מעט – מתחברים ומתדבקים 173 ל"מקדש
 24 אדני כוננו ידיך" 174], בקודש הקדשים, ששם
 25 נמצאת אבן השתי, שממנה הושתת העולם 175,
 26 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

(170) ישעי' ס, ט.

(171) ראה מגילה כט, א.

(172) תרומה כה, ח.

(173) ראה קונטרס בענין "מקדש מעט זה בית רבינו שבבבל"

(לקמן ע' 414 ואילך). וש"נ.

(174) בשלח טו, יז.

(175) יומא נד, ב.

1 השמחה אצל הילדים) – מתקשרים עוד יותר
 2 (על-ידי קיום מנהג זה) עם רבותינו נשיאינו, שזה
 3 נותן תוספת כח להחדיר את תורתם, הוראותיהם,
 4 ומנהגיהם אל תוך חיי היום-יום הפרטיים.
 5 כולל ובמיוחד – גם מנהג ישראל אשר הולך
 6 ומתפשט בזמננו זה ללמוד עניני גאולה ועניני
 7 משיח, כדי להתכונן ולהכין אחרים לגילוי של
 8 הגאולה האמיתית והשלימה, כנ"ל.
 9 כ. ויהי רצון, שמהדיבור וקבלת החלטות
 10 טובות עתה בענינים אלו – יביא הדבר תיכף ומיד
 11 בגלוי את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי
 12 משיח צדקנו, לעיני בשר של כל יהודי ושל כל
 13 ישראל, ותיכף ומיד ממש הולכים כל ישראל –
 14 "ארו עם ענני שמיא" 169 – יחד עם כל מעשינו
 15 ועבודתינו, יחד עם כל הרכושים הגשמיים

(169) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, תשכ"ג

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים רב פעלים

הרב יוסף הלוי שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נעם לי לקבל מכתבו מיום החמישי, ובפרט מהבשורה טובה, אף כי בקיצור
 נמרץ אשר עבודת הישיבה עושה פירות.

ויהי רצון שיהי זה באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור אשר כיון שציונו תורתנו תורת חיים
 להעלות בקדש, בודאי שמלכתחלה ניתנו האפשרויות והכחות למלאות הציווי, שהרי אין הקב"ה בא
 בטרונא עם בריותיו.

וע"פ המבואר בתורת החסידות אשר יפעלו בהאמור מתוך שמחה וטוב לבב.

בכבוד ובברכה.

ג. ב. כיון שכנראה ישנן שמועות מסולפות בנוגע לדעתי בענין התפלה הצבורית בבתי ספר
 העממים, ומאידך גיסא הענין לפי ראות עיני רב חשיבות הוא ובנוגע לעשירות אלפים מבני ישראל
 ואולי עוד יותר, מצו"פ העתק מכתבי אשר בטח יענין אותו.

לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

עיקר רכושו, הוא החליף חלק מצאנו ל"שפחות
ועבדים וגמלים וחמורים". (ג) בשליחותו לעשו הוא
הזכיר "צאן" לאחר "שור וחמור".

ג.

ההשוואה של ישראל ל"בן" ול"צאן"

הדבר יובן בעזרת הנאמר במדרש⁹ על הקשר בין
ישראל לקב"ה: "הוא לי לאב ואני לו לבן, הוא לי
לרועה... ואני לו לצאן". וידועה השאלה המתעוררת
על כך: אם ישראל הם "בן" לקב"ה, מה מוסיף על כך
היותם "צאן". מה ערך יש לחביבות הצאן אצל הרועה
מול חביבות הבן אצל אביו?

החסבר לכך הוא¹⁰, שדוקא "היא הנותנת":

כינויים של ישראל "בנים" מורה על היותם
מציאות מסוימת כלפי ה"אב", הקדוש-ברוך-הוא.
ולמרות, שהקשר של הנשמה לה איננו כ"בן" למטה,
ש"נהיה מהות בפני עצמו", בנפרד מן האב, ואילו
הנשמה היא "כולא חד (עם הקדוש-ברוך-הוא) ואינה
נפרדת ממנו ית' כלל"¹¹, בכל זאת, עצם התואר "בן"
הוא הוכחה לכך שיש כאן מציאות אחרת (אין זה
ה"אב"), ומציאותו וחביבותו תופסים מקום אצל האב.
דבר זה ניתן לומר רק לגבי האור האלקי של "סדר
ההשתלשלות"¹², (השפע המשתלשל בהדרגה אל
הבריאה) שהוא המקור לנבראים, ולפיכך יש להם ערך
כלפיו.

אך לגבי האור האלקי שלמעלה מהשתלשלות, הרי
גם בן ואח אין לו¹³ – לא יתכן לומר שיש איזושהי
מציאות מלבדו. לגביו נחשבים ישראל, וחביבותם,
כצאן, שלמציאותם וחביבותם אין שום ערך לעומת
מהותו של הרועה.

מצד שני, מהווה השוואה זו עצמה הוכחה
לגדולתם של ישראל, שגם במקום שאין שום אפשרות

א.

הפרטים שבהתעסקות יעקב עם "צאן"

1 בפרשתנו מסופר בהרחבה רבה על התמסרותו של
2 יעקב בהיותו בבית לבן, במיוחד ל"צאן" – הוא עבד
3 שם כרועה צאן, ואף השכר ששילם לו לבן בעבור זאת
4 היה צאן.

5 כך היה עיקר רכושו צאן, ומזה הוא התעשר –
6 "ויפרוץ האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות" (ו-על-ידי
7 כך: –) ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים¹, כפירוש
8 רש"י²: "מוכר צאנו בדמים יקרים ולוקח לו כל אלה"³.
9 למרות זאת אנו רואים, שבפרשת וישלח⁴, בענין
10 שליחות יעקב אל עשו, מפורט רכושו של יעקב בסדר
11 הבא: "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה..." –
12 "צאן" לאחר "שור וחמור"⁵, ולא כראשית ועיקר
13 רכושו. במיוחד קשה, מדוע שונה פסוק זה מן המסופר
14 לפני כן, על בריחת יעקב מלבן, שם כתוב⁶ "וינהג את
15 כל מקנהו (תחילה, ורק אחר-כך) ואת כל רכושו...
16 מקנה קנינו"⁷....

ב.

פרטים אלו קיימים בעבודה הרוחנית של כל
יהודי

17 כל ענין בתורה מהווה הוראה נצחית לכל יהודי
18 בכל תקופה, ובמיוחד "מעשי אבות" המסופרים
19 בתורה⁸ – ועל-אחת-כמה-וכמה ענין הנמשך על פני
20 פרשה שלמה – שהם "סימן לבנים", נתינת כח
21 לעבודת ה"בנים", בני אברהם יצחק ויעקב.

22 מכך מובן, שהפרטים שבהתעסקות יעקב עם הצאן
23 קיימים בעבודה הרוחנית של כל יהודי.

24 פרטים אלו הם: (א) דוקא ה"צאן" הביא ל"ויפרוץ
25 האיש מאד מאד". (ב) מצד שני, למרות ש"צאן" היה

(9) שהש"ר פ"ב, טו (א).

(10) לכללות סעיף זה – ראה אוה"ת ראה ע' תשפ"ה. ע' תשצ"ה
ואילך.

(11) לקו"ת ר"ה סב, ד.

(12) להעיר גם מדרמ"צ (ד, א"ב) דענין היחוד והוויז לא יתכן למעלה
מאצילות, ע"ש.

(13) קהלת ד, ח.

(1) פרשתנו ל, מג.

(2) עה"פ.

(3) ראה תו"ח פרשתנו (ל, ג).

(4) לב, ו.

(5) ראה גם בחיי שם. ועוד.

(6) פרשתנו לא, יח.

(7) כפרש"י שם: מה שקנה מצאנו עבדים ושפחות וגמלים וחמורים.

(8) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 70 ואילך.

והתעסקות בעניני העולם, כדי לעשות מהם דירה לה' 27
יתברך בתחתונים. 28

דוקא עבודה זו מביאה להתבטלות אמיתית של 29
ישראל כלפי ה' – יציאה ("צאן") ממציאותו. שהרי את 30
העבודה הזאת אין היהודי עושה למען שלימותו 31
והתעלותו העצמית, כי עצם ההתעסקות בעניני העולם 32
היא ירידה לגביו, עליו להפסיק את לימוד התורה שבו 33
הוא משקיע את כוחות נפשו הנעלים ביותר, ולעסוק 34
בעשיה, אלא רק כדי למלא את כוונת הקדוש ברוך הוא, 35
לעשות לו ית' דירה בתחתונים. 21. 36

ה.

ההבדל בין עבודת יצחק בפי' תולדות, לבין עבודתו בפי' ויצא

ובזה יובן הקשר של ענין הצאן לעבודת יעקב 37
בבית לבן. 38

ההבדל בין עבודת יעקב בתקופה שעליה מדובר 39
בפרשת תולדות, לבין עבודתו, שמסופר עליה בפרשת 40
ויצא²², הוא: 41

בפרשת תולדות מסופר על התקופה שבה היתה 42
עבודת יעקב בבחינת "בן" – "יעקב איש תם יושב 43
אהלים", "אהלו של שם ואהלו של עבר"²³. גם בסוף 44
הפרשה, שם מסופר על בריחת יעקב מבית אביו מתוך 45
הכרח, גם אז לא עזב יעקב את אהלה של תורה אלא 46
להיפך, "נטמן בבית עבר י"ד שנה"²⁴ ולמד שם תורה. 47

לעומת זאת, בפרשת ויצא מדובר על "ויצא יעקב" 48
– יציאתו מארבע אמות של תורה וכניסתו לחרן – 49
חרון אף של מקום בעולם²⁵, לבית לבן הארמי. שם 50
הוא עבד כרועה צאן לבן כפשוטו, באופן של "בכל 51
כוזי עבדתי..."²⁶, ואף לומדים²⁷ מיעקב כיצד על פועל 52
לעבוד בשביל בעל-הבית. 53

אוה"ת שם רכח, א.

(21) ראה עד"ז לעיל ע' 264 והערה 34. וראה שם (ע' 7-266), שעילוי זה בהנשמה (מה שע"י עבודת הבירורים מגעת לבחי' הביטול) – נוגע להשלמת הכוונה דיריה בתחתונים. כי כדי שעבודת האדם תפעול שהתחתונים יהיו דירה לו ית', לו לעצמותו – שזהו מצד זה שדוקא בעוה"ז ישנו הביטול ד"אין עור" – צ"ל העבודה בביטול לגמרי, מעין הביטול ד"אין עור", ע"ש.

(22) בהבא לקמן – להעיר מתו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"כ ואילך. (23) תולדות כה, כז. ב"ר ופרש"י עה"פ.

(24) פרש"י ס"פ תולדות. ממגילה טז, סע"ב ואילך. סדר עולם פ"ב. (25) רש"י ס"פ נח.

(26) פרשתנו לא, ו.

(27) רמב"ם הל' שכירות בסופן. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שאלה ושכירות סעיף כ.

1 קיום למציאות של נבראים – "גם בן ואח אין לו", גם
2 שם קיימת החביבות לישראל¹⁴.

3 אלא שחביבותם איננה בגלל "מציאותם", אלא
4 להיפך, בגלל גודל התבטלותם כלפי ה', אשר דווקא
5 התבטלות זו היא כלי לאור האלקי שלמעלה
6 מהשתלשלות, כמו שנאמר¹⁵, מרום וקדוש אשכון ואת
7 דכא ושפל רוח".

8 גם ענין זה – גודל ההתבטלות – מרומז בהשוואת
9 ישראל לצאן, שהרי רואים בבירור שבצאן קיימת
10 תכונת ההתבטלות יותר מאשר בסוגים אחרים של
11 בהמות¹⁶.

ד.

"בן" – לימוד התורה; "צאן" – עבודת הבירורים

12 שני התארים לישראל – "בן" ו"צאן" – רומזים
13 לשני אופנים בעבודת האדם¹⁷:

14 "בן" זוהי עבודת לימוד התורה, שעיקרה הוא
15 הבנה והשגה שבמות. בעבודה זו מרגיש האדם את
16 עצמו למציאות נפרדת – הוא לומד את התורה על-ידי
17 שכלו שלו.

18 למרות, שכדי לכוון בלימוד לאמיתתה של תורה,
19 לחכמת ה', נדרשת מן האדם התבטלות, ורק על-ידי
20 "ונפשי כעפר לכל תהיה" יכול להתקיים "פתח לבי
21 בתורתך"¹⁸ (כידוע לגבי הענין של "ברכו בתורה
22 תחילה"¹⁹) אך כל זאת הוא כהקדמה ויסוד לתורה, אך
23 הלימוד עצמו איננו מתוך התבטלות, אלא להיפך, בכח
24 השכל של האדם.

25 "צאן" מורה על "עבודת הבירורים", "צאן" –
26 מלשון "יציאה"²⁰ – "יציאה" מארבע אמות של תורה,

(14) עד שהמלכה על כללות הבריאה היתה בנשמותיהן של ישראל (ראה ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. וראה לקו"א ואו"ת להח"מ בתחלתן. נח' בלקו"ש חט"ז ע' 486).

(15) ישע"י נז, טו.

(16) לקו"ת אמור לו, סע"א ואילך. תו"ח פרשתנו לא, ב. וישלח מא, רע"א. אוה"ת וישלח רכח, ב. אוה"ת ראה שם (ע' תשצו).

(17) לכללות סעיף זה – להעיר ממשנת (לקו"ש ח"כ ע' 333 ואילך) בבאור מרז"ל (ב"ר פ"ס, ח. פרש"י ח"ש כד, מב) "יפה שיחות של עבדי בתי אבות מתורתן של בני". ולהעיר מאוה"ת ראה שם ע' תתא (ושם, שצאן הו"ע עסק התפלה. וראה בלקו"ש ח"כ שם ע' 331 הערה 62).

(18) ברכות יז, א: אלקי נצור כר.

(19) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. נח' לעיל ע' 3 ואילך, וש"נ. ובכ"מ.

(20) תו"א פרשתנו כג, ג. תו"ח פרשתנו לה, ב. שם ר"פ וישלח.

ההסתר שבעולם, אלא מוכרחים להיות – כהוראה
בתחילת כל ארבעת חלקי ה"טור" (ושולחן ערוך³⁴) –
"עז כנמר... גבור כארי", צריך לנצל את מדת העזות³⁵
"שלא להתבייש מפני בני אדם המלעיגים" ומדת
הגבורה "להתגבר"³⁶ על יצרו לנצחו כגבור המתגבר על
שונאו לנצחו ולהפילו לארץ³⁷.

עם זאת צריך לדאוג לכך, שכל זה יבוא כתוצאה
מן ההתבטלות לרצון ה'. אם הגבורה וכדומה נובעות
מישותו העצמית הרי זה היפך הקדושה, והתנהגות
כזאת איננה יכולה לסייע במלחמה נגד המלעיגים
והמתנגדים לתורה ומצוות.

(וזאת בנוסף לכך, שכאשר נלחמים בחוזק שבא מן
המציאות העצמית, אין לדעת מי ינצח במלחמה. יתכן
שלצד שכנגד יש יותר עזות וחוזק מן הסוג הזה).

רק כאשר מתנהגים כך משום שכך ציוותה התורה,
אז מנצחים את המתנגד בסיוע העזות והגבורה.

ויש לומר, שזהו הטעם, בפנימיותם של הדברים,
לכך שה"טור" (וכך גם אדמו"ר הזקן בשולחן³⁸)
מביאים גם את שמו של בעל המאמר "עז כנמר..." –
"יהודה בן תימא".

דבר זה בא לרמז³⁹ שההוראה על "עז כנמר..." היא
התנהגות רצויה כאשר היא נובעת מ"יהודה בן תימא"
– יהודה מלשון הודאה, מעבודה של הודאה
והתבטלות⁴⁰, ואין די בכך שהתבטלות תהיה רק
כהקדמה בתחילת העבודה, אלא הענין של "יהודה"
צריך להיות "בן תימא" – ההתבטלות צריכה להתבטא
("תימא" – אמירה וביטוי) ללא הרף בהתנהגות של "עז
כנמר..."⁴¹, כי כאשר שקועים בעזות וגבורה עלולים
להגיע לעזות פשוטה הנובעת מישות עצמית ח"ו⁴².

דוקא עבודה זו של רעיית הצאן, כאשר ללא
התחשבות בעוצמת ההסתר שבבית לבן לא "התרגש"
מכך יעקב, ו"עם לבן גרתי ותרתי"ג מצוות שמרתי"²⁸,
והקים שם את שבטי י"ה באופן של "מטתו שלימה"²⁹ –
דוקא עבודה זו הביאה להתבטלות המוחלטת של יעקב.
יש לומר, שזהו ההסבר, בפנימיות, לכך שעיקר
הרכוש שהרוויח יעקב, ואשר לקח עמו מבית לבן, היה
צאן, כי "צאן" רומז על המעלה הרוחנית שאליה הגיע
על-ידי עבודתו בבית לבן – ענין ההתבטלות³⁰, כאמור
לעיל.

זהו הדיוק בלשון "ויפרוץ האיש מאד מאד, מלשון
פורץ גדר, כי באמצעות ההתבטלות (צאן) פורצים את
הגדרים והגבולות של סדר ההשתלשלות" ומגיעים אל
האור האלקי הבלתי-מוגבל – "מאד מאד", ב' פעמים
ל"מאד"³¹.

ואפילו, כפי שמסבירים בספרי חסידות³² את
הפסוקים³³ "והחליף את משכורתי עשרת מונים... אם
כה יאמר נקודים יהיה שכרך... עקודים..." לטובה,
שיעקב הוריד בעבודתו את "עצמות רצון המאציל"
שמעל להתחלקות ומעל להגבלות של צורה, ולכן יכול
היה שכרו להתחלף מצורה אחת לאחרת.

ו.

**גם בעבודה של "צאן" צריך לנצל את
"מציאות" כחות הנפש**

כשם שבעבודה מסוג של "בן", הכרוכה בהבנה
והשגה ("מציאות"), צריכה להיות גם התבטלות, כך
הוא גם מצד שני, שבעבודה מסוג של "צאן", (שעיקרה)
התבטלות, צריכים לפעול כל כחות הנפש – "מציאות".
ואדרבה: בהתבטלות בלבד אי אפשר להלחם כנגד

(28) וישלח לב, ה וברש"י שם.

(29) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא. וראה פסחים נו, א. ספרי
ואתחנן ו, ד. ועוד.

(30) וראה בארוכה תו"ח פרשתנו (ל, ג ואילך) – השייכות למדתו
של יעקב דוקא, מדת הרחמים.

(31) ראה תו"א פרשתנו כג, ג. תו"ח וישלח לט, ד.

(32) תו"א סוף פרשתנו. תו"ח פרשתנו לח, א"ב.

(33) פרשתנו לא, דח.

(34) אדה"ז במהדו"ת. – משא"כ במחבר ושו"ע אדה"ז מהדו"ק שם:
יתגבר כארי כו'. וברמ"א שם (ושו"ע אדה"ז שם ס"ג) "ולא יתבייש כו'"
(ולא הזכיר ענין העזות. אלא שבשו"ע אדה"ז שם מסיים "ומ" לא יענה
דברי עזות כו'", ככהערה הבאה). ואכ"מ.

(35) אלא שלא יענה דברי עזות כו' שלא יקנה קנין בנפשו כו'"
(שו"ע אדה"ז שם. מב"י שם). ולהעיר ממדו"ל שישראל עזין שבאומות

(ביצה כה, ב).

(36) לשון אדה"ז במהדו"ת שם.

(37) להעיר גם מ"יגבה לבו ברכי ה'" (דה"ב יז, ו. תו"א צא, ב.
ק"ט, ג ואילך. לקו"ת במדבר טו, ג. ובכ"מ).

(38) בטור דרכו להביא מדו"ל בשם אומרם. אבל אי"ז דרכו של
אדה"ז בשולחן.

(39) ידוע הרמז דמתחיל ביהודה, דשם הוי' בו (ראה סוטה י, ב. לו,
ב), שהוא בן תימא (דכל התורה).

(40) תו"א ר"פ ויגש (מד, א) ור"פ ויחי.

(41) יש לומר שבוז דוקא מתבטא אמיתות* ענין הביטול, שלמעלה
ממדידה והגבלה, שלכן גם התנועה דעזות (שבחיצוניות הוא היפך ענין
הביטול) אינה בסתירה להביטול.

(42) שלכן צ"ל זהירות "שלא יענה דברי עזות כו'" (ראה לעיל הערה
(35).

(*) להעיר מקה"י ע' יהודה בן תימא: תמא אותיות אמת תתן אמת ליעקב.

ז.

ההסבר לפרטים בענין הצאן שבעבודת יעקב

1 זהו ההסבר לפרטים שהוזכרו לעיל (בסעיפים א' וב') בענין צאן יעקב:

3 למרות שעבודתו הכללית (עיקר רכושו) היה צאן
4 – התבטלות, בכל זאת הוא לא הסתפק בכך, אלא כלל
5 ברכושו גם "שפחות ועבדים וגמלים וחמורים", כי כדי
6 לבצע כראוי את עבודת ה"בירורים", ובמיוחד
7 ה"בירורים" של עשו, דרושים כל אופני העבודה
8 השונים (הרמוזים בענינים הללו⁽⁴³⁾).

9 בכך היו שני שטחי פעולה:

10 (א) את הפרטים הנוספים ברכושו קנה יעקב
11 על-ידי החלפת הצאן – הם לא באו כעבודה בפני
12 עצמה, אלא כתוצאה של עבודת ההתבטלות.

13 (ב) גם אחר כך, הוא לא מכר את כל הצאן,
14 והחליפו בקנינים אחרים, אלא להיפך, גם אז נשאר
15 הצאן עיקר רכושו. כי גם כאשר שקועים במלחמה נגד
16 הסתר העולם, מלחמה הדורשת תוקף וגבורה וכדומה,
17 גם אז מוכרחה להשאר הרגשת ההתבטלות כענין
18 עיקרי.

ח.

בשליחות אל עשו מדגישים את העוצמה

19 לפי זה יובן גם מדוע בשליחות אל עשו אין
20 ה"צאן" מוזכר ראשון בין פרטי הרכוש המנויים,
21 למרות שזה היה העיקר:

22 באומרו "ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה..."
23 רצה יעקב להזכיר את הזכויות⁽⁴⁴⁾ ואת הכוחות הנעלים
24 שיעמדו לו, ובכך להבהיל את עשו ולמונעו מביצוע
25 תוכניותיו.

26 לכן הוא לא הקדים את ה"צאן" המורה על תכונת
27 ההתבטלות וההכנעה, שהרי כדי להבהיל את עשו
28 צריך היה עשו להיווכח תחילה בתוקפו של יעקב⁽⁴⁵⁾.
29 אמנם עשו צריך לדעת שקיים אצל יעקב ענין הצאן –
30 התבטלות, ולכן חוזקו איננו בגלל ישות עצמית, אלא
31 תוקף דקדושה. על-ידי התוקף מפחידים את עשו.

32 כל זה הוא רק לגבי הצד השני, השומע. אך לעצמו

צריך האדם לדעת ולזכור את האמת, שהחוזק הוא
תוצאה של התבטלות, ואדרבה – עיקר רכושו של
היהודי הוא דוקא צאן⁽⁴⁶⁾.

ט.

עיקר העבודה בימינו היא קירוב יהודים

36 ההוראה הפשוטה לדורנו מכל האמור לעיל היא:
37 מוכרחה להיות עבודה של "ויצא" – יציאה להאיר את
38 העולם. לפני כן יש הכרח בהכנה של לימוד התורה
39 באהלי שם ועבר, אבל צריך להגיע ל"ויפרוץ האיש
40 מאד מאד", מלאו את הארץ וכבשוה⁽⁴⁶⁾, ולכן מוכרחים
41 לצאת אל ה"ארץ" ולהתעסק בהארת העולם⁽⁴⁷⁾.

42 ואדרבה, "בעתים⁽⁴⁸⁾ הללו בעקבתא דמשיחא" עיקר
43 העבודה הוא דוקא בעשיה, לעומת זמן הגמרא, שאז
44 העיקר היה תלמוד תורה⁽⁴⁷⁾, כפי שנפסק להלכה
45 בשולחן-ערוך⁽⁴⁹⁾, שבימינו לא קיימת מציאות של
46 "תורתו אומנותו" (דרגת רשב"י וחביריו) ואפילו לא
47 אצל מעט יהודים, כי עיקר העבודה בזמן הזה היא
48 העשיה, מעשה הצדקה.

49 ובמיוחד בדורנו זה, התעסקות זו – חיפוש
50 היהודים התועים בחושך הגלות והבאתם אל קרן אורה
51 של "נר מצוה ותורה אור" – איננה מתבססת כל כך
52 על פעילות להפיכת עמ' הארץ ללמדן, למדן "קטן"
53 לגדול יותר, מקל במצוות לירא שמים מוחלט, אלא
54 בענין של הצלת נפשות ממש!

55 מצילים את נפש היהודי ובניו עד סוף כל הדורות,
56 שיישאו יהודים ויתנהגו (בתחילה לפחות במעשה) כפי
57 שיהודי צריך להתנהג.

י.

הצלחת העבודה תלויה בקיומה מתוך התבטלות

58 נקודה נוספת בענין זה; כדי שהעבודה תצליח מאד
59 היא מוכרחה להיעשות מתוך התבטלות. צריך לעשות
60 זאת כדי לקיים את שליחות ה' ולהאיר את חושך
61 הגלות.

62 כאשר מבצעים את העבודה מתוך התבטלות אין
63 היא מוגבלת בהגבלות הטבע, אין אצלו הבדל לגבי
64 המקום שאליו שולח אותו הקדוש-ברוך-הוא. בכל
65 מקום ובכל מצב שאליו נקלע על-ידי ההשגחה

(46) בראשית א, כח.

(47) ראה גם לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 41 ואילך.

(48) אגה"ק סו"ס ט.

(49) ראה טושו"ע ואדה"ז אור"ח סו"ס קו.

(43) ראה תו"א ר"פ וישלח. תו"ח שם מב, ד.

(44) ראה ב"ר פע"ה, ו, שם, יב. יפה תואר שם. וראה אלשיך ומגלה עמוקות עה"פ ויהי לי שור גר. ועוד.

(45) להעיר גם מתו"ח וישלח מ, סע"ד.

- 1 העליונה, ולכל סוג של יהודים שאתם הוא בא במגע,
 2 הוא מתמסר בכל כוחותיו ובחוזקה כדי להעמיד
 3 "תלמידים הרבה"⁵⁰, למעלה ממדידה והגבלה, באופן
 4 של "ויפרוץ האיש מאד מאד".
 5 וכאשר יוצאים מתוך הנחה שצריך לבצע את
 6 שליחות ה', מצליחים בכל סוגי התלמידים – "אם כה
 7 יאמר נקודים..." ו"אם כה יאמר עקודים..." – בכל-
 8 זאת "וילדו כל הצאן..." – כל התלמידים גדלים כראוי,
- 9 ואף יותר מזאת: "פרות ורבות יותר משאר צאן"⁵¹,
 10 ו"מטתו שלימה" – אין שום דופי בבניו – תלמידיו.
 11 פעילות זאת מכינה את כל יהודי, ואת כל ישראל,
 12 לגאולה האמיתית והשלימה, שכאשר אף יהודי לא
 13 יישאר בגלות, כהבטחה "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
 14 ישראל"⁵², ו"קהל גדול ישובו הנה"⁵³, בקרוב ממש.
 (משיחת יו"ד כסלו תשל"ז)

ממקומו.
 (53) ירמ' לא, ז.

(50) אבות פ"א מ"א. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 160.
 (51) פרש"י פרשתנו ל, מג.
 (52) ישעי' כז, יב. וברש"י נצבים (ל, ג): אוחו בידיו ממש איש

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו כסלו, תשכ"ג
 ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה דוד נתן שי

שלום וברכה!

בתודה מאשר הנני קבלת נרות חנוכה כמנהגו הטוב בכל שנה ושנה.

אשר נתקבלו בימים הסמוכים לייט כסלו, ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות,

והרי הצד השווה בשניהם, דענין פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, רזין דאורייתא, שמן דתורה נקודתה להפיץ המעינות ולהאיר ועד שיאירו גם ברשות הרבים וכדוגמת דרז"ל על בית המקדש שהיו חלוני שקופים אטומים דוקא, ונשתלשל בנרות חנוכה שצריכה להיות הדלקה על פתח ביתו מבחוץ דוקא.

והסדר באופן כזה הוא גם בפנימיות התורה, שמתחלה היתה ליחידי סגולה ולאחרי זה הענין דמצוה לגלות זאת החכמה, כדברי האריז"ל החי ומובא בתניא קדישא לרבנו הזקן בעל השמחה והגאולה דייט כסלו ועד להפצת המעינות חוצה, וק"ל.

ויהי רצון שיעשה כאו"א מאתנו בכל שלשת הפרטים: (א) באופן דהפצה, (ב) המעינות (ג) - עד שיגיעו גם - חוצה, ומתוך שמחה חיות והתלהבות.

בברכת חג הגאולה ונרות חנוכה מאירים.

נ. ב. כדברי ומיוסד ע"פ דברי הזהר מצו"פ המחאתי בקשר לנר חנוכה.

בראשית מא, נ - וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב אשר ילדה לו אסנת בת פומי פרע כהן און

עא

ביאור דיוק לשון הפסוק, וליוסף ילד וגו' ומבאר לשון הזוהר, דיוסף הי' זהיר בשנת הרעב, א' שלא לשמש להוליד ולד חדש, ב' שלא לשמש אפילו כשהיא מעוברת וכו', ג' שימש זמן רב קודם שנת הרעב, בכדי שגם ההולדה תהי' קודם שנת הרעב וכו'

ורזא¹ דא, אלין אקרון ימי רעב שנין דרעב, ואלין אקרון ימי שבע שני שבע, ורזא דמלה, דלא לאפקא מבוועא דברית קדישא ביומי רעב בשנת הרעב, ובגין כך יוסף דאיהו רזא דברית סתים מבוועי' בשנת הרעב ולא יהב לי' דוכתא לאסגאה בעלמא, ובגין דא בעי לי' לב"נ דכד שלטא שנת הרעב דיסתים מבוועא דברית קדישא דילי', בגין דלא יהב לי' דוכתא לאסגאה בעלמא. רבי שמעון אמר² רזא דא איהו רזא עלאה בההיא שנת הרעב כיון דאיהי שלטא בעי לאסתמא מבוועי', בגין דאי לא סתים לי', גרים לאמשכא רוחא לההוא ולדא מההוא סטרא, ויהיב דוכתא לההוא סטרא למפשי בעלמא, סטרא דמסאבא בסטרא דקדושא. ותו³ רזא דכתיב (משלי ל, כא) תחת שלש רגזה

(1 [תרגום ללה"ק] וסוד זה, (מפרש שם בזהר דכאן כתוב "שנת הרעב", ושלמה המלך אמר [קהלת יב, ב] "זכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הערה", וכן דוד אמר [תהלים מט, ו] למה אירע בימי רע וגו'), שאלו ימי הרע נקראים ימי הרעב ושנת הרעב, ואלו ימי הטוב נקראים ימי השובע ושנות השובע. וסוד הדבר שלא להוציא המעיין של ברית קודש בימי הרעב ובשנת הרעב, דהיינו שלא לשמש מטתו, לכן יוסף שהוא סוד הברית סתם מעיינו בשנת הרעב, ולא נתן מקום להקליפה להתגדל ולהתרבות בעולם, ובשביל זה צריך אדם לדעת, שכאשר שולטת שנת הרעב שיסתם מעיינו של ברית קודש שלו, כדי שלא יתן מקום להקליפה להתגדל ולהתרבות בעולם.

(2 [תרגום ללה"ק] רבי שמעון אמר, סוד זה הוא סוד עליין בענין שנת הרעב, כיון שהיא שולטת צריך לסתום מעיינו, לפי שאם אינו סותם מעיינו מלשמש מטתו הוא גורם להמשיך רוח להולד שילד מאותו התשמיש מהסטרא אחרא, ונותן מקום להסטרא אחרא להתרבות בעולם, דהיינו שיתרבה ויתגדל צד הטומאה על צד הקדושה.

(3 [תרגום ללה"ק] ועוד יש בזה סוד דכתיב "תחת שלש רגזה הארץ וגו'" (בעבור שלשה דברים ירגזו ויחרדו יושבי הארץ, ואחת מהן הוא (שם פסוק כג) "שפחה כי תירש גבירתה" - היינו שפחה רמו לסטרא דקליפה וגבירתה לסטרא דקדושה), ובשביל זה יוסף הצדיק שהוא סוד הברית נסתלק וסתם מעיינו בשנת הרעב, שלא יתערב עם הקליפה כלל ולא לתת לה מקום לשלוט, ומי שפותח מעיינו בשנת הרעב עלי' כתיב בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, עתה יאכלם וגו', כי אלו הבנים הנולדים מתשמיש של שנת הרעב נקראים ודאי בנים זרים לפי שממשיך להם רוח הטומאה, בה' בגדו ודאי.

ארץ וגו', ובגין כך יוסף צדיקא רזא דברית סליק וסתים מבוועי' בשנת הרעב, דלא לאתערבא בהדה כלל ולמיהב לה דוכתא, ומאן דאפתח מבוועי' בההוא זמנא, עלי' כתיב (הושע ה, ז) ביהו"ה בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם וגו', דהא אלין אקרון בנים זרים ודאי, ביהו"ה בגדו ודאי.

ובגין⁴ כך זכאה חולקהון דישראל קדישין, דלא אתחלפו דוכתא קדישא בדוכתא מסאבא, ועל דא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב דהא מההוא זמנא דשלטא שנת הרעב אסתים מבוועי' וסליק מקורי', דלא למיהב בגין לסטרא מסאבא, ולא לאחלפא דוכתא דקדושא בדוכתא דמסאבא.

ספר הזוהר חלק א' דף רד, א

נקט סתים⁵ מבוועי', וכן לקמנ⁶ דיסתים מבוועא, לאסתמא מבוועי', ואח"כ ביוסף צדיקא⁷ דאיהו רזא⁸ דברית נקט ב' לשונות סליק וסתים, אך ככולם נקט מבוועא, ואח"כ⁹ נקט אסתים מבוועי' וסליק מקורי', הוסיף מקורי', ובמבוועא נקט סתימה ובמקור נקט סליק. יש לומר, כי הנה יש ג' בחי':

א', שלא לשמש מטתו בשנת הרעב, כשאשתו אינה מעוברת, שזהו טיפה זרעית להולדה שלא יולד ולד מהטיפה שבשנת הרעב, שנקראו בנים זרים.

(4 [תרגום ללה"ק] ולפיכך אשרי חלקם של ישראל קדושים שלא החליפו מקום הקדושה במקום טמא, ועל זה כתוב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב, כי מאותו הזמן ששלטה שנת הרעב סתם מעיינו ונסתלק מקורו מלשמש מטתו, כדי שלא לתת בנים לצד הטומאה, וכדי שלא להחליף מקום הקדוש במקום הטמא.

(5 בסעיף א' "סתם מבוועי' בשנת הרעב".

(6 בסעיף א': "דכד שלטא שנת הרעב דיסתים מבוועא".

(7 סעיף ב' "בההיא שנת הרעב כיון דאיהי שלטא בעי לאסתמא מבוועי'".

(8 בסעיף ג' "יוסף צדיקא רזא דברית סליק וסתים מבוועי'".

(9 יוסף . . דזא דברית, ראה גם זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנ"ג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(10 בסעיף ד' "מההוא זמנא דשלטא שנת הרעב אסתים מבוועי' וסליק מקורי'".

בנים זרים ילדו שהולד הזה שמהטיפה שבשנת רעב הוא בן זר, היפך דברית קדישא, (וסימנך בני"ם¹⁵ זרי"ם הוא מספר שט"ן).

אח"כ נקט, ועל דא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב, הוא הבחי' הג' המעלה היותר גדולה, והוא, כי יוסף ידע אימתי יהי' שנת הרעב, הנה מלבד זה שלא שימש מטתו כלל בשנת הרעב, עוד זאת מה ששימש קודם שנת הרעב, שימש זמן רב קודם שנת הרעב, בכדי שגם הולדת בניו תהי' קודם שנת הרעב. זהו, אסתים מבועי' הוא שלא שימש בשנת הרעב, (ונקט אסתים, ולא סליק, כי הרי באמת לא היתה מעוברת בשנת הרעב, א"כ אם הי' משמש בשנת הרעב הי' זה לטיפה זרעית שתתעבר).

ועוד זאת, וסליק מקורי', היינו גם מה ששימש קודם שנת הרעב, הנה סילק השימוש לזמן רב מקודם שנת הרעב בכדי שגם הולדתם יהי' קודם שנת הרעב. זהו, דלא למיהב בנין לסטרא מסאבא, הוא מה שלא שימש בשנת הרעב, ולא לאחלפא דוכתא דקודשא בדוכתא מסאבא, הוא גם שההולדה לא תהי' בשנת הרעב, שאם שהילדים הם מהטיפות שקודם שנת הרעב לגמרי, אך אם הולדתם תהי' בשנת הרעב, הרי נולדו בדוכתא¹⁶ מסאבא עכ"פ.

אמנם מה שנקט והוסיף כאן הלשון מקור דוקא. יש¹⁷ לומר עוד, כי הנה מ"ש בטר"ם תב"א הוא מספר המלוי¹⁸ דאל שדי קנ"ד ת"ק, והיינו כי יוסף שהוא בחי' יסוד, הנה ביסוד הוא השם אל¹⁹ שדי (ולכן אמר יעקב

ב', שלא לשמש מטתו בשנת הרעב אפילו כשהיא מעוברת, אם שמהשימוש הזה לא יולד ולד, עכ"ז השימוש מועיל להולד שכבר מעובר שיהי' זריז¹¹ ומלובן, וכשזהו בשנת הרעב ממשיך להולד שכבר מעובר מסטרא דמסאבא.

ג', עוד יותר מזה, והוא מה שמשמש מטתו קודם שנת הרעב, אם ידוע לו שיהי' אח"כ שנת הרעב, מלבד זה שאינו משמש מטתו בשנת הרעב אפילו כשנתעברה קודם שנת הרעב מהשימוש שקודם שנת הרעב, עוד זאת הוא משמש מטתו קודם שנת הרעב זמן הרבה מקודם, בכדי שגם הולדת הולד יהי' קודם שנת הרעב שלא יולד הולד בשנת הרעב.

וזהו מה שמתחלה אמר שיוסף שאיהו רזא דברית סתים מבועי' בשנת הרעב, הוא הבחי' הא', שלא שמש מטתו בשנת הרעב טיפה זרעית לולד חדש, דהיינו שתתעבר מהטיפה ההיא, ודבר זה הוא חיוב על כל אדם מישראל, מפני שהברית הוא ברית קדישא, והוא משמש בשנת הרעב שהולד שיהי' מזה הטיפה הוא בן זר, שזר הוא היפך דקדש, ע"ד¹² וכל זר לא יאכל קדש. אח"כ אמר, ובגין כך יוסף צדיקא רזא דברית, סליק וסתים מבועי', הוסיף כאן תיבת צדיקא נוסף על שהוא רזא דברית, היינו מפני שיוסף הי' צדיק ג"כ, הנה הוא סליק וסתים מבועי', הוסיף תיבת סליק הוא הבחי' הב' שלא שימש אפילו שלא להתעבר, אם שלא יהי' מהטיפה הזאת ולד, וזהו דלא לאתערבא בהדה כלל, אפילו לא לטיפה זרעית כדי שתתעבר והיינו:

סליק, הוא מפני שהוא צדיקא.

וסתים, (שהוא שלא יהא טיפת זרעית שתתעבר), הוא מפני שהוא רזא דברית¹³ כמקודם.

ומאן דאפתח מבועי' שמשמש מטתו אז כשאנה מעוברת, לטיפה זרעית¹⁴ שתתעבר עלי' כתיב כו' כי

(15) בנים (בג' 102) + זרים (257) = 359, כמספר "שטן".
(16) וזהו החילוק בהלשון "סטרא מסאבא" היינו לטיפה זרעית בשנת הרעב. ו"דוכתא דמסאבא" היינו הולדה בשנת הרעב – אף שההזרעה הי' קודם שנת הרעב.
וזהו השני דברים:

(א) "דלא למיהב בנין לסטרא מסאבא" הוא כנגד "אסתים מבועי'".
(ב) "ולא לאחלפא דוכתא דקודשא בדוכתא דמסאבא" הוא כנגד מ"ש "סליק מקורי'", וד"ל.

(17) מבאר כאן ג' ביאורים בהלשון "וסליק מקורי", (א) דקאי על יוסף, (ב) קאי על אפרים, (ג) קאי על אסנת.

(18) המלוי... קנד ת"ק. פירוש: מילוי ד"אל שדי" הוא:
"אל" – אל"ף, למ"ד.

"שדי" – שי"ן, דל"ת, יו"ד.

והאותיות ה"מילוי" (היינו רק המילוי) הוא: "לף, מד" (בג' 154 – קנ"ד) "יין, לת, וד" (בג' 500 – ת"ק).

ביחד בג' קנד 154 + תק 500 = 654. וכן "בטרם" (251) + "תבא" (403) = 654.

(19) ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קא, דהשמות "אל" – "שדי" הם ביסוד, דשם "אל" הוא בחי' חסד כמ"ש חסד אַל כל היום, ושם "שדי" ביסוד, וכמ"ש (בראשית כח, ג) "ואל שדי יברך אותך ויפרך ויברך", והם – חסד ויסוד התחלה וסוף הששה מדות,

(11) ראה נדה לא. דשלושה חדשים אמצעיים ואחרונים יפה לולד, שמתוך כן נמצא הולד מלובן ומזורז. (ופרש"י: מזורז, חזק ובריא).

(12) ויקרא כב, י.

(13) נמצא, דהשתי לשונות (א) סליק, (ב) וסתים, הם כנגד השתי לשונות דנקט קודם, (א) צדיקא (ב) רזא דברית, "סליק" כנגד "צדיקא", "וסתים" כנגד "רזא דברית".

(ובד"א זה גם הדיוק בתחלת סעיף ג' "ותו רזא" – ולא כתב רזא דא – דכאן מוסיף עוד דרגא, דקודם נקט רק "וסתים מבועי'", וכאן הוא "ותו" דנקט "סליק וסתים מבועי'" וד"ל).

(14) פירוש: מה דכתוב "ומאן ד"אפתח מבועי'" הוא לטיפה זרעית, דדוקא טיפה בשנת הרעב הוא בן זר. (משא"כ כשהיא מעוברת קודם שנת הרעב וכי'), וזהו הדיוק בזה (סוף סעיף ג) בנים זרים ודאי בה' בגדו ודאי.

המזון מזה), הנה מה שמנשה נולד מיוסף הוא מבחי' מבווע דיוסף, ואפרים שהוא גדול²⁵ ממנשה כמ"ש²⁶ ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו כו', וישם²⁷ את אפרים לפני מנשה, הוא מבחי' מקור דיוסף, זהו אסתים מבוועי' שלא יולד מנשה בשנת הרעב, וסליק מקורי' שלא יולד אפרים בשנת הרעב.

עוד יש לפרש, אסתים מבוועי' הוא שלא שימש בשנת הרעב, וסליק מקורי' מקורי' דיוסף הוא אשתו, כי רחם האשה הוא המקור ששם נוצר הולד ושם הוא טמון כל ימי העיבור, וכמו²⁸ את מקורה הערה וכדומה, הנה סליק מקורי' הוא שלא יחא הולד בה בעיבור בשנת הרעב, אלא שיוולד מקודם, וכמובן.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' קפד
 "ראה לקוטי שיחות חלק כ' פרשת מקץ שיחה (א) עמוד 192"

ממש זהו הנק' מעיין שהוא עד"מ מעיין הנובע שאינו נראה לעין ממש וממנו נובע התגלות הנהר כו' כך הבינה נק' רחובות הנהר והחכמה הוא כמו המעיין וכמ"ש ונהר יצא מעדן כו', ונקר' ג"כ מעיין זה בשם שכל הנעלם כי נעלם הוא מבחי' ההשגה עדיין אבל הוא עיקר ומקור להשגה אחרי שממנו נובע אור ההשגה אח"כ בהתגלות כו'.

ובחי' הכתר הנקרא מקור הוא למעלה מן המעיין דחכ' וכמו שהחכ' נק' מקור לגבי הבינה המושג ונק' שכל הנעלם כו' כך הכתר עצמו נק' מקור אמתי להחכ' עד שהחכ' אינו אלא בחי' גילוי אור בעלמא ממנו בלבד, ע"ש המשך הענין.

(25) ראה גם לקמן סימן קלד.

(26) בראשית מח, יט.

(27) שם מח, כ.

(28) ויקרא כ, יח.

ואל²⁰ שדי יתן לכם רחמים לפני האיש, שהאיש קאי על יוסף), זהו מקור²¹ הוא המספר דאל שדי עם הכולל, והמלוי דאל שדי הוא הבנים דיוסף, כי מובן שהמלוי לגבי הפשוט הוא כמו הבן לגבי האב, כי המלוי יוצא ונמשך מהפשוט, זהו שני²² בנים, שבחינתם הוא בטרם"ם תב"א, המלוי דאל שדי, והם שני²³ בנים, כי הרי הם שני מלואים מב' שמות.

עוד יש לפרש, הב' לשונות מבוועי' מקורי' הוא לנגד מנשה ואפרים, כי מבווע הוא מעין, ומקור הוא מקור המעיין שהוא גדול מהמעין, (וכידוע בהג' בחי' מקור מעין נהר, שהם כח"ב, ועיין בסידור בדרוש²⁴ ברכת

ע"ש. ועיין לקמן סימן פו.

וראה לעיל סימן יח הערה 22 בביאור שם "שדי".

(20) בראשית מג, יד.

(21) "מקור" (בג' 346), וכן "אל" (31) + שדי" (314) = 345, ועם הכולל 346.

(22) כמ"ש "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא"

(23) דהמילוי בכלל הוא כמו בן לגבי האב, וכאן ההדגשה שיש שני בנים ולא בן אחד, דהם כנגד המילוי ד"שני" שמות "אל-שדי", וכנגד השני מילואי שמות הם השני בנים, והיינו השמות עצמם "אל שדי" קאי על "יוסף", וה"מילוי" – התולדה – קאי על הבנים וד"ל. ראה עד"ז לקמן סימן קיח הערה 24.

(24) סידור עס דא"ח עמוד קד, א. וז"ל: מבואר בר"מ פרשת בא, שיש ג' מדריגות מקור ומעיין וחפירה. מקור הוא בחי' הכתר, ומעיין הוא יוד שהוא החכמה, וחפירה רברב' שנק' ים כו' הוא בחי' בינה, והן כללות ג' ראשין הנק' כח"ב כידוע.

וביאור ענינים בפרט יובן עד"מ באדם התחתון שאנו מוצאים בו אלו ג' המדריגות, דהנה המדריגה הג' הנקרא חפירה רברבא כו' ידוע שהוא בחי' בינה שהוא בחי' ההשגה וההבנה כשאדם מבין בכי טוב את הסברה והטעם עד שמושגת ומובנת לו היטב כו', אך כאשר נפל במוחו איזה המצאות שכל ועדיין לא מושג לו יפה בהבנה והשגה

המשך ביאור למס' נדה ליום רביעי עמ' ב

11 ובית הסתרים לאו בר טומאת מנע הוא. והטעם שנכלל בקומטו
 12 טמא, כי נהי – הגם דבית הסתרים כמנע לא מטמא, כמ"ש מיהא
 13 מטמא.
 14 הלכה נוספת באותו ענין: המחזיק שרין בקומטו כגון בבית השחי,
 15 והקנים כשהוא בקומטו לאויר תתנור העשוי מחרס, התנור טמא,
 16 כיון שטומאה הנכנסת לאויר כלי חרס מטמאתו אף כשלא נגע
 17 בו.
 18 מקשה הגמרא: פשיטא. מתרצת הגמרא: מהו דתימא, לפי
 19 שבטומאת כלי חרס א"ש פל מהם אל תוב' (ויקרא יא לג) אמר
 20 רחמנא, היינו דווקא כשידיה הדבר המטמא נראה בתוך הכלי,

1 טהורה (שם יא מ) – והואכל מנכלתה יבס בגדיו וטמא עד הערב/
 2 האם אין כוונת הכתוב שגם נבילת בהמה מטמאת בגדים בבית
 3 הבליעה. ויש לדחות, שבאומרו 'והאכל' בא ליתן שיעור לנזע
 4 ולנזשא את הנבילה הכתובים באותה פרשה, שיהיה שיעור
 5 טומאתם באוכל – כדי אכילה, מה אוכל שיעורו כבדות, אף נזע
 6 ונזשא אינם נטמאים אלא פביות.
 7 עוד בענין מגע בית הסתרים: אמר רבא, המחזיק שרין בקומטו –
 8 בתוך קמטים שבגוף האדם, כגון בבית השחי, טהור. אבל המחזיק
 9 נכלה של בהמה בקומטו, טמא. הטעם ששרין בקומטו טהור, כיון
 10 ששרין פגניקה בלבד הוא דמטמא, ותוך הקמטים הוא בית הסתרים

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויצא

כח, יא – ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתי וישכב במקום ההוא

א. [ג' פעמים מקום כנגד ג' בתי מקדשות: א) שבנה שלמה, ב) שבנו עולי בבל, ג) העתיד ליבנות, ורמזים בזה:] אפשר עוד לומר שכיוון הכתוב הזה לרמוז ולהודיע שיעקב ה' הראשון שהתחיל להגביל בית המקדש וכמ"ש המשורר (תהלים קלב, ב-ג) אשר נשבע ליי"י נדר לאביר יעקב אם אבא באהל בתי וגו' עד אמצא מקום ליי"י וגו'. כי יחסו לגבוה, ליעקב לפי שהוא הגביל המקום ההוא ויחסו לגבוה ועליו נאמר ויפגע במקום ר"ל במקום שהי' עתיד להיות בית עולמים כמ"ש (דברים יב, ה) כי אם אל המקום אשר יבחר ה', ולפי שהיו עתידין להיות ג' בתים באותו מקום, והם הבית אשר בנה שלמה, והבית אשר בנו עולי בבל, והבית העתיד להיות יבנה ויכונן, לכן אמרה התורה כאן שלשה פעמים שם מקום.

כי על הראשון אמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש שנרמז בזה שבאותו המקום יבא השמש צר ואור חשך בעריפו בחרבן בית מקדשנו ותפארתנו, וכנגד הבית השני אמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו לרמוז שבבית השני לא ימצאו המתנות האלהיות כולם בשלמות כי יהיו שם מאבני המקום ולא כל אבני המקום.

וכנגד הבית השלישי העתיד להיות אמר וישכב במקום ההוא כי בו תהי' המנוחה והנחלה האמתית אשר כינה בשם שכיבה. הנה א"כ זכר כל מה שקרה ליעקב באותה לינה להגיד שהי' סימן מה שקרה לו שם בפועל למה שקרה לזרעו אח"כ בענין מקום בית המקדש כי הי' כמ"ש חז"ל (תנחומא לך לך ט) כל מה שאירע לאבות סימן לבנים.

אברבנאל

כח, יז – ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים

ב. בפרשת ויצא כמה שאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, וקשה מה מורה אלו ג' פעמים זה המוזכרים פה. ויתבאר על דרך המדרש מלמד שראה יעקב בית המקדש בנוי וחרוב ובנוי, כשראה

חרוב אמר אין זה ע"ש.

ויתבאר הענין ע"ד מדרש רבה פרשת בשלח על זה אלי ואנוהו, אמר להם הקב"ה לישראל, בעולם הזה אמרתם פעם אחת זה אלי אבל לעתיד לבוא אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים שנאמר (ישעי' כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קונו לו ויושיענו זה וגומר.

ובזה יתבאר אלו ג' פעמים זה, בתחלה שראה יעקב בית המקדש בבנינו בעולם הזה אמר פעם אחת זה, ואמר מה נורא המקום הזה, וכשראה החורבן [אמר] אין זה, ר"ל אין זה כלל אפילו פעם אחת, וכשחזר וראה אותו בנוי לעתיד לבוא אמר וזה באות וי"ו, לדרוש זה וזה על ב' פעמים זה. ווי עמודים סוף פרק י"ח

ג. הנה בגלות אליהו בארבע (ברכות ד, ב) אין לו רק ארבע אותיות אבל אות ו' נתן למשכון ליעקב שבה' מקומות נחסר אליהו בו' ונתמלא שם של יעקב בה' מקומות (ברש"י בחוקותי כ"ו מ"ב) זה שאמר ויעקב נסע סכותה בה' כי בה' מקומות איתמר גבי יעקב וי"ו כמ"ש ויבא יעקב שלם עם אות ו' שכן אליהו האות ו' נתן למשכון, ויבן לו בית ר"ל לעתיד לבא שנקרא המקדש על שם יעקב לא כמקדש ראשון שקרא לו אברהם הר, ומקדש שני שקרא יצחק שדה אבל יעקב קרא למקדש שלישי בית, אל בית אלקי יעקב (פסחים פ"ח ב').

זהו שכתוב ויבן לו בית ר"ל על מקדש ראשון אמר יעקב מה נורא המקום הזה בה', ועל מקדש ב' אמר אין זה חסר ה', שנחסרו ה' דברים בתוכה (יומא נג, א), ועל מקדש ג' אמר וזה שער השמים אמר בתוספת ו', וזה לפי שו' דברים שנחסרו בחטא של אדם הראשון יתמלאו כשיבא תולדות פרץ לכן כל תולדות שבמקרא חסירים לבר מן תרין אלה תולדות השמים מלא בו"ו וכן אלה תולדות פרץ (ב"ר פ' י"ב ה'), חשיב שם ו' דברים, זיוו, חייו, קומתו, פרי הארץ, פרי האילן ומאורות) לכן אמר ויעקב נסע סכותה וגו' ויבא יעקב שלם, כשיבן לו בית שהוא מקדש שלעתידי שיקרא בית אז ויבא יעקב שלם בו"ו שיחזרו העטרה ליושנה בסוד בראשית ברא-שית, שהם שש מעלות לכסא (מלכים א, י). מגלה עמוקות פרשת וישלח

המשך ביאור למס' נדה ליום שני עמ' א

12 מבכור דווקא, ויצא דופן פסול בהם.
13 הגמרא מביאה ברייתא לסייע לרבי יוחנן, שאמר שרבי שמעון
14 מודה בקדשים שיוצא דופן אינו כילוד: **אָמַר רַב חֲזִיָּא בְּרִיָּה דְרַב**
15 **הוֹנָא מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא, תִּנְיָא דְמִסְיָע לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר,**
16 **כְּתוּב (ויקרא ו ב) 'זֹאת תֹּדֶת הָעֹלָה הוּא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה' וגו',**
17 **מִהֲתִיבוֹת 'עַל מוֹקְדָה' לְמַדְנו שְׁכָל עוֹלָה וּאִפִּילוּ כְּשִׁירָה שֶׁנִּפְסְלָה**
18 **אִם עֲלָתָה עַל הַמּוֹקֵד שֶׁבְּמִזְבֵּחַ לֹא תֵרֵד, אֲבָל הֲתִיבוֹת 'זֹאת' 'הִיא'**
19 **וְהָאֵת ה' א" שְׁבִתִּיבָה 'הָעוֹלָה' תִּרִּי אֱלֹו שְׁלִשָּׁה מִיעוּפִין, שֶׁכֵּן מִשְׁמַע**
20 **מִהֵן שֶׁהִדִּין שֶׁאִם עֲלָתָה לֹא תֵרֵד הוּא רַק בְּעוֹלָה הַזֹּאת הַכְּשִׁירָה**
21 **הַנִּזְכָּרָת בִּפְרָשָׁה וְלֹא בְּעוֹלָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כְּשִׁירָה וְנִפְסְלָה,**

1 ללמוד קדשים מבכור בהמה, שָׁבֵן בשניהם הוזכרה **אֵם** ו-**אִמּוֹ**,
2 ושניהם **בְּהֵמָה קְדָשִׁים**, שהרי בכור אף הוא קרב במזבח, ובשניהם
3 יש איסורי **פְּגוֹל נוֹתֵר וְקָמָא**. מה שאין כן אדם.
4 מקשה הגמרא: **אֲדִרְבָּה, מֵאֲדָם הָוָה לִיה לְמִלָּה, שָׁבֵן בשניהם**
5 **מדובר עַל פְּשׁוּטָא, ובשניהם לא מדובר דווקא עַל זָכָר אֵלָּא גַם עַל**
6 **נִקְבָּה, ובשניהם אינו קדוש מאליו, ובשניהם מצינו שאינם ניתנים**
7 **לכֹּהֵן בְּמִתְנָה, שהרי בקרבנות כגון שלמים יש גם חלק הניתן**
8 **לבעלים. מה שאין כן בכור בהמה שאינו בפשוט, והוא דווקא**
9 **זוכר, וקדוש מאליו בלידתו, וניתן כולו לכהן. מתרצת הגמרא:**
10 **הַנֶּדֶר גִּפְיָן – הדברים שקדשים שוים בהם לבכור מרובים יותר**
11 **מהדברים שקדשים שוים בהם לאדם, לפיכך יש ללמוד את דינם**

♦ יום ראשון ג' כסלו ♦

כח (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:

יִנְפֹק יַעֲקֹב מִבְּאֵר דְּשָׁבַע וְאֵל לְחָרָן:

הַזְכִּיר יִצְיָאָה? אֵלָּא מַגִּיד שְׂיִצְיָאָה צָדִיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה רָשָׁם. שְׁבוּזֵן שְׁהַצְדִּיק בְּעִיר, הוּא הוֹדְהִי, הוּא זִיוָה, הוּא הֲדָרָה. יֵצֵא מִשָּׁם, פְּנֵה הוֹדְהִי, פְּנֵה זִיוָה, פְּנֵה הֲדָרָה. וְכֵן (רות א) "וַתֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם", וְהָאִמּוֹר בְּנֵעָמִי וְרוּת. וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה • יֵצֵא לְלֶכְתָּ לְחָרָן.

נִשְׁמָע • וַיֵּצֵא יַעֲקֹב • עַל-יְדֵי שְׁבַשְׁבִּיל שְׂרָעוֹת בְּנוֹת בְּנֵעָן בְּעִינֵי יַחֲזֵק אָבִיו, הֵלֶךְ עָשׂוּ אֵל יִשְׁמָעֵאל, הַפָּסִיק הַעֲנִין בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב: "וַיֵּרָא עָשׂוּ כִּי בָרַךְ וְגו'" וּמִשְׁגָּמֵר, חֲזָרָא לְעֵנִין הָרָאשׁוֹן. וַיֵּצֵא • לֹא הָיָה צָרִיף לְכַתֵּב אֵלָּא "וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חֲרָנָה", וְלָמָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י, עמ' 88)

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע (כח, י)

– עָשׂוּ. מִשּׁוֹם כֶּף פִּרְתָּנוּ בְּרִית עִם אַבְיִמֶלֶךְ, כִּי בָּזָה דָּחוּ אֶת הָרַע שְׁלֹא יִתְנַגֵּד לָהֶם. לְעוֹמֵתָם, יַעֲקֹב עָסַק בְּזִיכּוֹן הָרַע וּבִהְפִיכָתוֹ לְטוֹב, הִינֵינוּ שְׁלִילַת עֶצֶם מִצִּיאוֹת הָרַע. לָכֵן הִיָּתָה "מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה". מִשּׁוֹם כֶּף לֹא פָּרַת יַעֲקֹב בְּרִית עִם אַבְיִמֶלֶךְ, שֶׁהָרִי מִלְחָמָתוֹ הִיא נֶגֶד עֶצֶם מִצִּיאוֹתָיו שֶׁל אַבְיִמֶלֶךְ. זֶהוּ: "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" – הוּא הֵלֶךְ לְ"חָרוֹן אָף שֶׁל מָקוֹם", לְבָרְרוֹ וּלְהַפְכוֹ לְטוֹב.

מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׁבוּעָה. אָמַר: שְׁלֹא יַעֲמֹד עָלַי אַבְיִמֶלֶךְ וַיֹּאמֶר הַשְׁבָּעָה לִּי כִּשְׁם שְׁנֵשְׁבַע לִי זִקְנָה... (מדרש רבה) יַעֲקֹב נִמְנָע מִלְכוּת בְּרִית עִם אַבְיִמֶלֶךְ, וְלֹא כְּאַבְרָהָם וַיַּחֲזֵק שְׁפָרְתוֹ בְּרִית עִמּוֹ. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לֹמֵר: יֵשׁ הַבְּדֵל יְסוּדִי בֵּין עֲבוֹדָתָם שֶׁל אַבְרָהָם וַיַּחֲזֵק לְבִין זֶה שֶׁל יַעֲקֹב. אַבְרָהָם וַיַּחֲזֵק עָסָקוֹ בְּעִינֵי בְּדַחֲיִית הָרַע וּבְשִׁלְתוֹ, שֶׁהָרַע לֹא יִתְנַגֵּד לְקִדּוּשָׁה, אֵף עֶצֶם מִצִּיאוֹת הָרַע נִשְׁאַרָה בְּתַקְפָּה. לָכֵן מִאַבְרָהָם יָכוֹל הָיָה לִצְאָת יִשְׁמָעֵאל, וּמִיַּחֲזֵק

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ ויצא, י"ד כסלו ה'תשכ"ו)

שְׁנֵשְׁבַע לִי זִקְנָה, נִמְצָאִית מִשְׁהָה בְּשִׁמְחַת בְּנֵי שְׁבַעָה דִּוְרוֹת" (שְׁהָרִי עַל-יְדֵי הַשְׁבוּעָה שֶׁל אַבְרָהָם לְאַבְיִמֶלֶךְ

אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ: "מִבְּאֵר שָׁבַע.. מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׁבוּעָה, אָמַר (יַעֲקֹב) שְׁלֹא יַעֲמֹד עָלַי אַבְיִמֶלֶךְ וַיֹּאמֶר הַשְׁבָּעָה לִּי כִּשְׁם

שְׁתֵּי חֲכָמִים

רֹאֶיָה מִהֶתֶם שְׂיִצְיָאָה צָדִיק עוֹשֶׂה רוּשָׁם כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ הָכָא, דְּהֶתֶם אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ עַל יִצְיָאָה מְמוֹנָם, דְּהָא הֶתֶם אָמְרָה (רות א' כ"א) 'וְרִיָּקָם הָשִׁיבֵנִי', שְׁמַע מִיָּנָה שְׁלֹא הָיָה לָהּ שׁוּם מְמוֹן, וְהֶתֶם מְבִיא רֹאֶיָה מִהֶכָא, דְּאִי מִהֶתֶם הָיָה אָמִינָא דְּנֻקָּא הֶתֶם עוֹשֶׂה רוּשָׁם מִשּׁוֹם שְׁלֹא נִשְׁאַר שׁוּם צָדִיק וּזְלָתָם, אֲבָל בְּמָקוֹם צָדִיקִים מְנָא לִיָּה דְּעוֹשֶׂה רוּשָׁם, מִשּׁוֹם הָכִי מְבִיא רֹאֶיָה מִהֶכָא דְּהָא נִשְׁאַרְוּ יַחֲזֵק וְרִבְקָה וְאַפִּילוּ הָכִי עָשָׂה רוּשָׁם יִצְיָאָה יַעֲקֹב, וְקָל לְהִבִּין (עֵינִי בְּצִדָה לְדָרָה, וְשֵׁם הָאֲרִיץ מֵאֵד לִישֵׁב זֹה): אִי דְּקִשָּׁה לְרִשִׁי, 'וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה' מִשְׁמַע שְׁבָא לְחָרָן, וְזֶה אִי אֶפְשָׁר שְׁהָרִי אַחֵר כֶּף בְּתִיב (פסוק י"א) 'וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם', וְזֶה הָיָה קוֹדֵם בִּיאָתוֹ לְחָרָן, וְדוּחַק לֹמֵר שִׁיָּהִיָּה 'וַיֵּלֶךְ' כְּמִשְׁמַעוֹ שְׁבָא לְחָרָן, וְאַחֵר כֶּף שְׁבָא לְבָאֵר מַה שְׁפָגַע לוֹ בְּדִרְכָּה, כִּי אֵין זֶה דִּרְכָּה הַמִּקְרָא, לָכֵן פִּירֵשׁ יֵצֵא לְלֶכְתָּ: תוֹרָה יֵא

לִי דְּצָרִיכִים לְדָבָר הָרֵאָה וּלְדָבָרֵי הַבְּרָאשִׁית רַבָּה, וְכִנּוּת הַפֶּשֶׁט מִדְּכָתִיב 'וַיֵּצֵא' וְגַם 'וַיֵּלֶךְ' יִתִּירָא הוּא, אֵלָּא מַגִּיד הוּא יֵצֵא וְלֹא אַחֵר, וְאַחֵר כֶּף הַקִּשָּׁה וְהָלֹא גְמִלִים גַּם כֵּן יֵצֵאוּ, אֵלָּא כְּשֶׁהוּא יֵצֵא אִם פְּנֵה הוֹדְהִי וְזִיוָה וְכו', וְלֹא כְּשֶׁהִיָּה אַחֵר יוֹצֵא, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ: ד' רָצָה לֹמֵר, בְּעוֹד שְׁהַצְדִּיק בְּעִיר הָאֲנָשִׁים וְהָעַם גַּם כֵּן צָדִיקִים, לְפִי שְׁמַתְבִּישִׁין מִן הַצְדִּיק, וְגַם הוּא מוֹכִיחֵן: ה' רָצוֹנוּ לֹמֵר, הָעַם שְׁבַעִיר עוֹשִׂין עֲבִירוֹת. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת וְהָא יַחֲזֵק עַדִּין נִשְׁאַר בְּעִיר, כְּבָר תִּירָצוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה אֵינוֹ דוֹמָה צְדָקָה צָדִיק אַחֵר לְצְדָקָה שְׁנֵי צָדִיקִים: ו' וְקִשָּׁה, דְּהָכָא מְבִיא רֹאֶיָה מִהֶתֶם לְכָאן, וְהֶתֶם גְּבִי נְעָמִי וְרוּת מְבִיא רֹאֶיָה מִכָּאן. וְיֵשׁ לֹמֵר דְּאִי לֹא מְבִיא רֹאֶיָה מִהֶתֶם הִיָּתִי אֹמֵר דִּילְמָא שְׁתֵּי יִצְיָאוֹת הָאֲמִירִים כָּאֵן בָּא לֹאֲשַׁמְעִינוּ דְּאֲחֵד יִצְיָאָה גּוֹפֵה וְאֲחֵד יִצְיָאָה מְמוֹנָה וְצִאָנוּ וּבְקָרוּ שְׂיִצְאוּ עִמּוֹ, לְכָךְ צָרִיף לְהִבִּיא

כח (י) א (קיצור מוֹרְחִי), פִּירוּשׁ, מִתְחִילָה קִשָּׁה לְרִשִׁי לָמָּה חֲזוֹר וְכַתֵּב 'וַיֵּצֵא יַעֲקֹב', וְהָלֹא כְּבָר בְּתִיב (לְעִיל פסוק ה') 'וַיִּשְׁלַח יַחֲזֵק אֶת יַעֲקֹב' וְגו', וְתִירָץ עַל יְדֵי שְׁהַפָּסִיק בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב בְּעֵנִין עָשׂוּ, וְנָתַן הַסִּיפָה לָמָּה הַפָּסִיק שְׁבַשְׁבִּיל וְגו'. וּכְשֶׁהַשְּׁלִים סִיבַת הַהַפָּסָקָה שְׁבָא לְהַשְׁלִים סִיבַת הַחֲזָרָה וְאָמַר 'וּמִשְׁגָּמֵר' וְכו', עֵינִין שָׁם: ב' דְּהָא בְּתִיב (לְעִיל פסוק ז') 'וַיֵּלֶךְ פִּדְנָה אָרָם', וְלֹא כַתֵּב קוֹדֵם לָכֵן 'וַיֵּצֵא יַעֲקֹב', אֵלָּא שְׁכִין שְׁהֵלֶךְ פִּדְנָה אָרָם וְדֹאִי יֵצֵא מִבְּאֵר שָׁבַע, וְאֵם כֵּן הָכִי נִמִּי לֹא הָיָה צָרִיף לְכַתּוֹב אֵלָּא 'וַיֵּלֶךְ': ג' דְּהָא בָּאֵלוּ נִכְתֵּב שְׁתֵּי יִצְיָאוֹת, 'וַיֵּצֵא יַעֲקֹב' וְגַם 'וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה', אֵלָּא אַחֵר שְׂיִצְאָה גּוֹפֵה וְאַחֵד שְׂיִצְאָה זִיוָה הֲדָרָה הוֹדְהִי (ר"א). וְכַתֵּב עָלָיו מִהֶרֶשׁ"ל, וּפִירוּשׁוֹ דְּלֹא כְּפִירוּשׁ הַבְּרָאשִׁית רַבָּה (ס"ח ז'), דְּפִירֵשׁ מִדְּכָתִיב 'וַיֵּצֵא' וְלֹא בְּתִיב 'וַיֵּצֵא', שְׁהָרִי גְמִלִים וְשִׁאֵר הַבְּהֻמוֹת נִמִּי יֵצֵאוּ, אֵלָּא מַגִּיד לָךְ שְׁפָנָה זִיוָה וְכו'. וְנִרְאֶה

נתעקבה כניסת בני ישראל לארץ במשך שבועה דורות, כדאיתא במדרש "אמר לו הקב"ה (לאברהם) אתה נתת שבע קבשות בלי רצוני, חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות".

ובפירוש 'מתנות כהנה' (פרוש שהובא בדרושי חסידות) - מפרש בב' אופנים:

(א) "שבועה דורות היו מאברהם עד יהושע, שאז חלקו עיקר הארץ, אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה. ואם ישבע יעקב גם הוא יעקבם ז' דורות. ויצחק לא נשבע מחדש, רק אמר לו, השבועה הקדומה שהיא בינותינו מאבירי, תהא בינותינו, ואל תפר אותה".

(ב) "וגם יש לומר שמשבועת אברהם עד פגוש ארץ סיחון ועוג ז' דורות, ומשבועת יצחק עד פגוש יהושע גם הפה ז' דורות", והינו, ששבועת יצחק עקבה את הכניסה לארץ דור נוסף, ויעקב חשש שאם ישבע, יעקבם עוד דור נוסף. ונמצא, ש"ויצא יעקב מבאר שבע", "מבארה של שבועה", הוא ענין של גאולה - כי על-ידיה שלא נשבע (יצא מ"בארה של שבועה") הקדמה הגאולה שבכניסה לארץ ז' דורות, או על-כל-פנים דור אחד (לפי ב' הפרושים הנ"ל). ועל-פי-זה יש לפרש גם "וילך חרנה" למעלייתא - חרן מלשון חרות, שרומז על למוד התורה, שעל-ידיה נעשה "בן חורין", כמאמר רבותינו ז"ל "אין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

וכפוש זה (ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא למעלייתא, מלמטה למעלה) אינו בסתירה לפרוש הפשוט ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" הוא ענין של גלות (מלמעלה למטה) - כי:

הצרך לפעל ענין של גאולה וחרות ("חרן" מלשון חרות) הוא - דוקא פאשר נמצאים ב"חרן" כפשוטו, במקום ששך בו ענין של גלות ושבועה, ולכן צריך לשלל ולהבהיר שפאשר יהודי קשור עם התורה, הרי הוא "בן חורין", ולא

שך אצלו ענין של גלות ושבועה. וכדברי פבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר: "רק גופותינו נתנו בגלות ובשבועה מלכיות, אבל נשמותינו לא נמסרו לגלות ושבועה מלכיות... כל מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל ומצותיו ומנהגיו, אין מישהו שיכפה עלינו דעתו, ואין שום כח של כפייה רשאי לשעבדנו".

וכאמור לעיל (סעיף ד) שפרוש המדרש ש"ויצא יעקב מבאר שבע גו" קשור עם ענין הגאולה, אינו בסתירה לפרוש הפשוט שזהו ענין של ירידה וגלות, כיון שדוקא שם צריך לפעל ענין הגאולה.

ובעמק יותר: אף שפשוטות הוא ענין של ירידה, הרי ירידה זו היא צרך עליה, ויתירה מזה: כיון שהכונה בזה היא בשביל העליה, הרי לאמיתתו של דבר אין זו ירידה, כפי-אם עליה. ועל-דרך שמצינו לענין אסור מלאכה בשבת, ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה", ולכן אולינו בתר המחשבה, וכמו סותר על מנת לבנות, דכיון שהמחשבה והכונה היא לטובה, אזי גם המעשה בפעל הוא טוב. ועל-דרך-זה בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" - שפנין **שהכונה** בזה היא בשביל ענין הגאולה (פנ"ל), הרי גם **ענין זה גופא** אינו ענין של גלות, אלא ענין של גאולה. ועל-דרך-זה בנוגע לענין ד"חרנה", שמורה על ענין החרות שנעשה על-ידי למוד התורה (סעיף ג), שאין זה בסתירה להענין ד"חרנה" כפשוטו, ואדרבה, עקר העלוי והשלימות דלמוד התורה הוא בחרן דוקא.

ועל-דרך המבאר בהמשך תרס"ו במשל בן המלך שאביו שולח אותו למקום רחוק - שדוקא בהיותו ברחוק מקום מן המלך מתגלית מעלתו האמתית של בן המלך. והינו, שאף שגם בהיותו בבית המלך יש לו מעלות רבות, שמבין ומשיג כו', ידעו וחסדן וכו', מפל-מקום כדי לגלות מעלות אלו לאמיתתן, לבוירן ולעמקן, ועד למעלותיו העצמיות, יש צרך לשלחו למקום רחוק דוקא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק לה, עמוד 119 - מותך 'לקראת שבת')

פעלת הרשם ביציאת צדיק מהעיר

של העיר, היינו השפעתו ופעלתו של הצדיק על יושבי העיר. ובהיות שיצחק היה סומא וכלוא בביתו, ורבקה הרי "כל פבודה בת מלך פנימה", ובפרט שהיתה צריכה להשאיר לשמש את יצחק דסומא היה, הרי לא השפיעו כל-כך כיעקב על בני העיר לשנות הנהגתם. ואי-אפשר לכנותם בשם הודה וזיוה וחרנה.

מה-שאין-כן לפי המדרש, "זיו והדר" קאי על זכותו של הצדיק שמגן על העיר, וכמו-כן זה שבזכותו באות כל ההשפעות הטובות והברכות על העיר, ולפי-זה קשה הרי יצחק ורבקה נשארו בעיר וזכותם השפיעה על העיר. וצריך לפרש שאינו דומה זכות צדיק אחד לב' צדיקים.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רשם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. (כח, י. ובפירוש רש"י).

בזמן שהצדיק בעיר, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה זיוה, פנה הדרה... הכא דהוי יצחק ורבקה?.. לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים". (מדרש רבה על הפסוק). הנה מזה שלא התיחס רש"י לקשית המדרש, אף אפשר לומר ש"פנה זיוה" וכו' כשיצחק ורבקה נשארו בעיר, מובן שבדרך הפשט אין זה קשה.

ויש לומר שלרש"י המפרש בדרך הפשט, הודה זיוה והדרה

(יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:

שֶׁשָּׁקְעָה לוֹ הַחֲמָה פְּתָאם שְׁלֵא בַּעֲנִתָּהּ, כְּדִי שְׁיִלֵן שָׁם. וַיִּשֶׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ. עֲשָׂאן כְּמִין מְרֻבֵּי סְבִיב לְרֹאשׁוֹ, שְׂרֵא מִפְּנֵי חִיּוֹת רַעוֹת. הַתְּחִילוּ מְרִיבוֹת זֶה עִם זֶה, זֹאת אוֹמֶרֶת: 'עָלִי יָנִיחַ צִדִּיק אֶת רֹאשׁוֹ', וְזֹאת אוֹמֶרֶת: 'עָלִי יָנִיחַ', מִיָּד עֲשָׂאן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ הוּא אֲבָן אַחַת, וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר: 'וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָן אֲשֶׁר שָׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ'. וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא • לְשׁוֹן מַעוֹט, בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שָׁכַב, אֲבָל י"ד שָׁנִים שֶׁשָּׁמַשׁ בְּבֵית עֶבֶר לֹא שָׁכַב בְּלִילָה, שְׁהִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

נ"י • וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם • לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב בְּאֵיזֶה מָקוֹם, אֲלֹא בַּמָּקוֹם הַנִּזְכָּר בַּמָּקוֹם אַחֵר, הוּא הַר הַמּוֹרִיָּה, שְׁנֵאמַר בּוֹ: (לעיל כב) "וַיֵּרָא אֶת־הַמָּקוֹם מִרְחוֹק". וַיִּפְגַּע • כְּמוֹ (יהושע ט"ז:) "וַיִּפְגַּע בִּירֵחוֹ", (שם ט) "וַיִּפְגַּע בְּדִבְשֶׁת". וְרַבּוּתֵינוּ פָּרְשׁוּ (ברכות כז) לְשׁוֹן תַּפְלָה, כְּמוֹ: (ירמיה ז) "וְאַל תִּפְגַּע בִּי", וְלִמְדֵנוּ שֶׁתִּקַּן יַעֲקֹב תַּפְלַת עַרְבִית, וְשָׁנָה הַכְּתוּב וְלֹא כָתַב 'וַיִּתְפַּלֵּל', לְלַמְּדֵךְ שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּפָרָק 'גִּיד הַנֶּשֶׁה' (חולין צא). כִּי־בָא הַשָּׁמֶשׁ • הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב "וַיִּבֹא הַשָּׁמֶשׁ וַיֵּלֶן שָׁם"ל. "כִּי־בָא הַשָּׁמֶשׁ", מִשְׁמַע

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק א, עמוד 61 - מתוך 'לקראת שבת')

אפן השמירה מחיות רעות

פְּסוּק זֶה מְבַאֵר הָאֵפֶן הַנֶּחָצָה בְּהַתְּעַסְקוֹת בְּפִרְנֶסָה – שֶׁצָּרִיף לִהְיוֹת "גִּיעַ כְּפִיד" דּוֹקָא, וְלֹא "גִּיעַ רֹאשֶׁךְ". כְּלֹמֶר: הַהַתְּעַסְקוֹת בַּעֲנִינֵי הַפִּרְנֶסָה צָרִיכָה לִהְיוֹת רַק בְּיָדֶיךָ, "כְּפִיד". וְאַלּוֹ הָרֹאשׁ, הֵינּוּ הַכּחוֹת הַנֶּעֱלָמִים – צָרִיכִים לִהְיוֹת מְנַחִים בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוּדָה. וְכִשְׁעֲבוּדָתוֹ הִיא בְּאֵפֶן כָּזֶה, אֲזִי מְבַטַּחַת הַהֲצֻלָּה – "אֲשָׁרִיף וְטוֹב לָךְ". וְלָכֵן, כְּאֲשֶׁר הֵלַךְ יַעֲקֹב לַחֲרוֹן עַל־מִנַּת לִהְיוֹת בֵּית וּלְהַתְּעַסֵּק בַּעֲנִינֵי פִרְנֶסָה וְכו', הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ – שִׁיְהִיָּה מְנַח רַק בַּתּוֹרָה וּמִצּוֹת, וְלֹא יִהְיֶה טְרוֹד כָּלֵל בַּעֲסֵק בַּעֲנִינֵי הָעוֹלָם.

ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו

עֲשָׂאן כְּמִין מְרֻבֵּי סְבִיב לְרֹאשׁוֹ, שְׂרֵא מִפְּנֵי חִיּוֹת רַעוֹת (כח, יא. ובפירוש רש"י)
צָרִיף לְהִבִּין: מַדּוּעַ הִקִּיף יַעֲקֹב רַק אֶת רֹאשׁוֹ? וְהִרִי מִמַּה־נִּפְשָׁף: אִם הָיָה לוֹ בְּטָחוֹן בַּהֲקִי"ה שֶׁהַחִיּוֹת לֹא יִזְקְחוּהוּ, מַדּוּעַ הִקִּיף אֶת רֹאשׁוֹ. וְאִם לֹא רָצָה לְהִזְדַּקֵּק לְנִסִּים שֶׁלְמַעֲלָה מִהַטָּבַע, מַדּוּעַ לֹא הִקִּיף גַּם אֶת שְׁאָר הַגּוּף?
וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה עַל דֶּרֶךְ הַדְּרוֹשׁ:
דִּהְנָה כְּתִיב "גִּיעַ כְּפִיד כִּי תֹאכַל אֲשָׁרִיף וְטוֹב לָךְ", אֲשֶׁר

שפתי חכמים

זֶה, דְּכָאן כְּתִיב 'וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם, מִשְׁמַע שֶׁהָיוּ אֲבָנִים הֶרְבֵּה, וּבְסֻמוֹךְ (פסוק י"ח) כְּתִיב 'וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָן, לְכַד צָרִיכִין לְתַרְץ דְּוָדָאִי מִתְחִילָה הָיוּ אֲבָנִים הֶרְבֵּה אֲלֵא הַתְּחִילוּ מְרִיבוֹת כּו'. וְאִם תֹּאמַר מִנָּה לִיָּה שֶׁלִּקַּח אֲבָנִים הֶרְבֵּה, דִּילְמָא וַיִּקַּח אֲבָן אֶחָד מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם הוּא דְקָאמַר, וְהֵינּוּ דְכְּתִיב 'וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָן אֲשֶׁר שָׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ', וְתִירְצוּ הַתּוֹסְפוֹת (חולין צ"א: ד"ה כתיב) דִּהְיָה לוֹ לִזְמַר 'וַיִּקַּח אֲבָן' כְּמוֹ (שמואל י"ז) 'וַיִּקַּחוּ אֲבָן וַיִּשְׁימוּ תַּחְתֵּיהֶן', שֶׁהִרִי הַכְּתוּב לֹא בָּא לְסֵתוּם אֲלֵא לְפָרֵשׁ, אֲלֵא מִדְּכְתִיב 'מֵאַבְנֵי' (ספס) שְׁמַע מִיָּנָה אֲבָנִים טוֹבָא הוּא: תּוֹרָה יב

(יא) ח דְקָשָׁה לְרִשְׁי, וְהָלֹא בָּא הַכְּתוּב לְפָרֵשׁ וְלֹא לְסֵתוּם וְאִפְתִּי אֵינוֹ מִפְּרֵשׁ בְּאֵיזֶה מָקוֹם, לָכֵן פִּירֵשׁ בַּמָּקוֹם וְכו': מַה שֶּׁפִּירֹשׁוֹ לְשׁוֹן חֲנִיָּה, וְלֹא פְּגִישָׁה: י פִּירֹשׁ 'וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם' בְּהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁקָּרָאוּ מָקוֹם עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם (ר"א: ב) דְּבִשְׁלָמָא 'וְאַל תִּפְגַּע בִּי, פִּירֹשׁוֹ אֵל תִּגַּשׁ בִּי לְהַפְצִיר, אֲבָל אֲצִל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא שִׁיּוֹף לְמִימַר הִכִּי, אִם כֵּן קָשָׁה לְמָה שָׁנָה כּו' (מַחֲרִשׁ־ל). אֲלֵא שֶׁלִּכְךָ כְּתִיב 'וַיִּפְגַּע' שֶׁהוּא נְמִי לְשׁוֹן פְּגִישָׁה, כְּדִי שֶׁתִּלְמוּד מִמֶּנּוּ גַם כֵּן קִפִּיצַת הַדֶּרֶךְ, וְאִי הָיָה כְּתִיב 'וַיִּפְגַּשׁ' לֹא הֵייתִי לִזְמִיד מִמֶּנּוּ תַּפְּיִלָּה, לְכַד כְּתַב הַפְּסוּק 'וַיִּפְגַּע'

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת וישב התשי"א)

יגיעתו של יעקב עד כדי מסירת נפש ש"לא שכב", בוודאי לא היתה בשביל השמירה על צאן לבן, אלא בשביל עבודת הבירורים, בירור ניצוצות הקדושה שבפני העולם

(יב) וַיַּחֲלֵם וַהֲנֵה סֶלֶם מַצֵּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגֵּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וַהֲנֵה מִלֵּאכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וִירָדִים בּוֹ:

כ"ג. עֹלִים וִירָדִים. עולים תחלהם ואחר-כך יורדים, מלאכים שלווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ, ואלו לרקיע - וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו.

(יג) וַהֲנֵה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲבִיר וְאֱלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה וְלוֹרְעֶךָ:

כ"ד. נֹצֵב עָלָיו. לשמרו. ואלהי יצחק. אף-על-פי שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש-ברוך-הוא שמו על הצידיקים בתייהם לכתב 'אלהי פלוני' משום שנאמר: (איוב ט) "הן בקדושי לא יאמין", כאן יחד שמו על יצחק, לפי שפלוני עניו וכלוא בבית והרי הוא כמות, ויצר הרע פסק ממנו. (תנחומא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ה, עמוד 132 – מתוך 'לקראת שבת')

הטעם שיחד הקב"ה שמו על יצחק

וַהֲנֵה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲבִיר וְאֱלֹהֵי יִצְחָק (כח, ג)

ואלקי יצחק – . . . כאן יחד שמו על יצחק, לפי שפלוני עניו, וכלוא בבית, והרי הוא כמות, ויצר הרע פסק ממנו. (תנחומא)

ובפירוש רש"י על הפסוק

ותמוה, דלכאורה הרי אנו רואים במוחש, שלסומא יש תאוות ויצר-הרע, וכיצד נתן לומר ש"לפי שפלוני עניו. . . יצר הרע פסק ממנו?"

ויש לומר, דהנה הסבה שבגללה נתעורר יצחק הוא מפני ש"ותתקין עניו מראות", ופרש רש"י "בעשנו של אלו", ששנות עשו היו מעשנות ומקטירות לעבודה-זרה, והנה

מובן שלא מהעשן הגשמי התעורר, שהרי מסתמא לא היה העשן כל-כך חזק, שאם היה חזק, היו הן עצמן מתעוררות מזה. אלא הבאור בקר הוא, שיצחק לא היה יכול לסבל ראית עשן לעבודה-זרה, כי היה "טהור עינים מראות ברע" ולא היה יכול לסבל ענן של עבודה-זרה, עד כדי כך ש"נתסם בעיניו".

וכיון שעורונו של יצחק נבע מפני שלא היה יכול לסבל כלל עבודה-זרה, לכן על-ידי שנתסם בעיניו נטלה ממנו השיכות לראית רע, ועל-ידי שהיה "גנוז בתוך הבית" נטלה ממנו השיכות להמצאות במקום רע, ומשום כך יחד הקב"ה את שמו עליו אף בחייו.

שפתי חכמים

(יב) קשה לרש"י דהנה ליה למימר 'יורדים' תחילה, דהא דירת המלאכים בשמים הוא: תורה יג

(יג) ע דאם לא כן הא מלא כל הארץ כבודו ומאי נצב עליו, אלא 'עליו' – על יעקב. והא דהוצרך לשמרו באותו שעה ולא קודם לכן, אמרו בגמרא (חולין צ"א) לפי שדיוקנו של יעקב חקוק בבסת הכבוד, ועכשיו ראו המלאכים את יעקב, וידעו שדיוקנו הוא ונתקנאו

בו הואיל שהוא קרוב לכסא הכבוד יותר מהם, והיה בדעתם להזיקו, לכך שמרו הקדוש ברוך הוא, ועוד יש לומר הואיל שהמלאכים של ארץ ישראל היו עולים ומלאכים של חוץ לארץ היו יורדים, בין כך ובין כך לא היו המלאכים אצלו, לכך שמרו הקדוש ברוך הוא עכשיו (רא"ם: ב) דאם לא כן מאי רבותיה הוא שנתן לו את

הארץ אשר שכב עליה שהוא רק ארבע אמות, ועל זה קאמר קיפל הקדוש ברוך הוא, וקשה למה קיפל אותה לו בתוך ארבע אמות, יש לומר כדי שתהיה נוח לכבוש כל ארץ ישראל בארבע אמות אשר הוא שוכב עליהם, שכל ארץ ישראל כלולה בה, וקעין (מלכים ב' יג יז) 'ירה ויור, ויאמר חץ תשועה לה': תורה יד

פֶּעִין זֶה מִסְפֵּר עַל הַרְה"ק רַבִּי נְחוּם מִטְשָׁרְנוּבֵּל, שֶׁפָּעַם הִגִּישׁוּ לוֹ בְּטִעוֹת חֶלֶב עִפּוֹם, וְהוּא לֹא רָאָה אֶת הַחֶלֶב! וְהַסְבִּיר זֹאת עַל פִּי לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: חֶלֶב שֶׁחִלְבוּ עִפּוֹם (וּלְכֵן) אֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֶהוּ.

(יד) וְהָיָה זֶרַעַךְ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצִפּוֹנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל־מְשַׁפְּחַת הָאָדָמָה וּבְזֶרַעַךְ:

כ"י • וּפְרִצְתָּ • וְחִזְקָתָּ, כְּמוֹ "וְכֵן יִפְרֹץ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ תורת מנחם חכ"ג עמ' 117 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וְהָיָה זֶרַעַךְ כַּעֲפַר הָאָרֶץ – וּפְרִצְתָּ

שֶׁהִיא "מֵאִיגְרָא רָמָא לְבִירָא עֲמִיקָתָא". וּמְבֹאֵר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, שִׁירִידָה זֹה הִיא צוּרָה עֲלֶיהָ. שְׂדוּקָא עַל־יְדֵי שֶׁהִנָּשְׁמָה יוֹרֶדֶת לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְעוֹסְקָת עִמּוֹ לְבָרְרוֹ וּלְזַכּוֹ, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה עוֹלָה הַנִּשְׁמָה לְדִרְגוֹת עֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר מִכְּמוֹ קוֹדֶם וְיִרְדָּתָהּ בְּגוּף. וְזֶהוּ תוֹכֵן בְּרִכְתּוֹ שֶׁל הַקָּב"ה יִיעָקֵב, שְׂדוּקָא "כְּשִׁיגִיעוֹ זֶרַעַךְ לַעֲפַר הָאָרֶץ", שֶׁתֵּרֵד הַנִּשְׁמָה לַ"עֲפַר הָאָרֶץ", לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַדִּרְגוֹת הַכִּי תַחֲתוֹנוֹת, הִרִי הִיא זוֹכָה לְבִרְכַּת "וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה גו'", שֶׁתַּעֲלֶה בְּלִי־גִבּוֹל מַעְלוֹת. וְעַד שֶׁתִּזְכֶּה לַ"עֲלָה הַפּוֹרֵץ לְפָנֶיהָ" שְׂאִיתָא בְּמִדְרַשׁ (אגדת בראשית ספס"א) "אָמַר הַקָּב"ה . . יֵצֵא פָּרֶץ רִאשׁוֹן שֶׁהַמִּשְׁיָח יוֹצֵא מִמֶּנּוּ . . פָּרֶץ זֶה מְשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר 'עֲלָה הַפּוֹרֵץ לְפָנֶיהָ'."

עַל הַפְּסוּק "וְהָיָה זֶרַעַךְ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצִפּוֹנָה וְנִגְבָּה" (כח, יד) אִיתָא בְּמִדְרַשׁ "כְּשִׁיגִיעוֹ זֶרַעַךְ עַד עֲפַר הָאָרֶץ, אוֹתָהּ שָׁעָה וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה'. הַיּוֹ: 'מִקְיָמִי מִעֲפַר דָּל'" (שמואל רבה פכ"ה, ח). וְלִפִּי פְשׁוּטוֹ נִרְאֶה, שֶׁלְּדַבְּרֵי הַמִּדְרַשׁ, הַפְּסוּק "וְהָיָה זֶרַעַךְ כַּעֲפַר הָאָרֶץ", אֵינוֹ חֹלֵק מִהֶבְרָכָה, אֲלָא אֲדַרְבָּהּ, שֶׁכָּאֲשֶׁר יִגִּיעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַצֵּב שֶׁפֶל כְּזֶה, אִזְ תַּחֲוֹל הֶבְרָכָה שֶׁל "וּפְרִצְתָּ גו'".

וַיֵּשׁ לְבָאֵר עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוֹת, שֶׁ"וְהָיָה זֶרַעַךְ כַּעֲפַר הָאָרֶץ" אֵינוֹ מְרַמֵּז עַל יְרִידָה, אֲלָא אֲדַרְבָּהּ: דִּהְיָה מְבֹאֵר בְּאֹר הַחַיִּים הַקְּדוֹשׁ (פְּרָשְׁתִּנוּ כח, יד) שֶׁכֵּל הַפְּרָשָׁה ד' וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע גו'" מְרַמֵּזֶת לִירִידַת הַנִּשְׁמָה מִמְּקוֹר חוּצָבָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ גּוּף גָּשְׁמִי וְחוּמְרִי,

טו וְהָיָה מִיָּמֶיךָ בְּסַעֲדָה וְאַטְרֻנָּה בְּכָל אֶתֶר דִּי תַּהֲדִי וְאַתִּיבְּנֶךָ לְאַרְעָא הָדָא אֲרִי לָא אֲשַׁבְּקֶנְךָ עַד דִּי אַעֲבִיד יַת דְּמַלְלִית לָךְ:

(טו) וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרָתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֶךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ:

אֲמַרְתִּי לוֹ: 'כִּי יִצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע', אֲלָא: 'כִּי בְּיִצְחָק', וְלֹא כָּל יִצְחָק, וְכֵן כָּל 'לִי', וְלִדְךָ, וְלִלְדִּי וְלִלְדֵּי הָאֲמִי' הַסְּמוּכִים אֲצִל דְּבוּר, מְשַׁמְשִׁים לְשׁוֹן 'עַל', וְזֶה יוֹכִיחַ, שֶׁהִרִי עִם יַעֲקֹב לֹא דִבֵּרשׁ קִדְּם לְכֵן.

כ"י • אֲנֹכִי עִמָּךְ • לִפִּי שֶׁהָיָה יִרְאָא מַעֲשׂוֹ וּמַלְכָּן. עַד אֲשֶׁר אִם־עֲשִׂיתִי • אִם' מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'כִּי' (בִּיטוּן ז). דִּבַּרְתִּי לָךְ • לְצִרְפֶּךָ וְעֲלִידָה, מֵה שֶׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם עַל זֶרַעוֹ, לָךְ הִבְטַחְתִּי וְלֹא לַעֲשׂוֹ, שֶׁלֹּא

שפתי חכמים

הַדִּיבּוּר שֶׁדִּיבֵּר עִמּוֹ עֲתָה, וְהוּא וַיֵּאמֶר אֲנִי ה' וְגו', וַיֵּשׁ לוֹמֵר דָּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמֵר 'כֹּל אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ, וְלֹא לְשׁוֹן 'דִּבַּרְתִּי' שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֶבֶר, כִּיּוֹן דִּבְרָא נְבוּאָה הִיא וְהַכֵּל בְּחִלּוּם אֲחֻד וְלֹא הִקִּיץ מִשְׁנָתוֹ בִּינְיָיִים, וְקָל לְהִבְיֵן: תוֹרָה טו

אֲעֻזְבֶּךָ עַד אֲשֶׁר' מְשַׁמֵּעַ שְׂדֵאִי לֹא אֲעֻזְבֶּךָ עַד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי, וּמֵלֶת 'אִם' מְשַׁמֵּעַ שֶׁהוּא סֶפֶק אִם יַעֲשֶׂה אִם לֹא, לְכָךְ מְפָרֵשׁ 'אִם' מְשַׁמֵּעַ בְּלִשׁוֹן 'כִּי', דִּהּוּא נִמִּי לְשׁוֹן וְדֵאִי, כְּלוּמֵר כִּיּוֹן שִׁכְבִּי מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן 'אִם', גַּם 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן 'כִּי'; שׁ וְאִם תֵּאמֹר דִּילְמָא 'אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ' קָאִי עַל

(יד) ז לא כְּמוֹ (שְׁמוֹת י"ט כ"ד) פֶּן יִפְרֹץ בָּם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הִרְיָסָה: תוֹרָה טו (טו) ק דָּאִם לֹא כֵן מֵאִי 'אֲנֹכִי עִמָּךְ', דְּמְשַׁמֵּעַ מִגֵּן לָךְ. (נְחֵלַת יַעֲקֹב), יִרְאָ בְּהִלְכָּה מַעֲשׂוֹ שֶׁלֹּא יִרְדּוּף אֲחֵרָיו, וּבְחֻזְרוֹ מִלְכָּן כְּמַעֲשֵׂה שִׁהִיָּה, וְזֶהוּ שְׁסִיִּים וְשִׁמְרָתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֶךְ וְהִשְׁבַּתְתִּיךָ: ר דִּקְשָׁה לְרַשִּׁי, כִּי לֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ ויצא התשמ"ח: התנועותיות תשמ"ח כרך א, עמ' 544-543)

שֶׁל מְקוֹם בְּעוֹלָם" – יֵשׁ לְזָכוֹר שֶׁהַפְּנִיָּה אֵינָהּ שִׁישְׁאָר, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, בְּמִקוֹם זֶה (גַּם פָּאָשֶׁר נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמִצָּב נִעְלָה כו'), כִּי־אִם לִסְיָם אֶת מִילּוֹי הַשְּׁלִיחוֹת, וְלָשׁוֹב אֶל בֵּית אָבִיו, הֵינּוּ שְׂבָכָל פְּעוּלָה וּפְעוּלָה חֲדוּר הוּא בְּרָצוֹן לִסְיָם אֶת הַשְּׁלִיחוֹת וְלָשׁוֹב אֶל בֵּית אָבִיו – "וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" – בְּגָאוּלָה עַל־יְדֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ מִהַמִּצָּב שֶׁל גְּלִינוּ מֵאֲרָצָנוּ (בֵּית אָבִינוּ).

וְעֵינֵינוּ זֶה מוֹדֵגֶשׁ בְּיוֹתֵר בְּדוֹרֵנוּ זֶה, דוֹר הָאֲחֵרֹן – מִכֵּינִן שֶׁכָּבֵר "כְּלוּ כָל הַקִּיצִין", "דְּאֵלָּאֵי קִיצִין" (לֹא רַק "דְּאֵלָּאֵי גְלוּת"), וּבִלְשׁוֹן כ"ק מו"ח נִשְׂאֵי דוֹרֵנוּ, שֶׁלֹּא נוֹתֵר אֵלָּא "לְצַחֲצַח אֶת הַפְּתוּרִים", וְלֵאמֹר שֶׁעֲבָרוּ עוֹד עֲשִׁירִיּוֹת שָׁנִים שֶׁל הַתַּעֲסָקוֹת בְּהַפְּצַת הַמַּעֲנִיּוֹת חוּצָה בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל נִשְׂאֵי דוֹרֵנוּ, סִימּוֹ כָּבֵר גַּם אֶת "צַחֲצוּחַ הַפְּתוּרִים" – הֲרִי בּוֹדָאֵי וּבּוֹדָאֵי שֶׁלֹּא נוֹתֵרָה אֵלָּא הַפְּעוּלָה הַכִּי אַחֲרוֹנָה שֶׁל "עֲמִידוֹ הֵכֵן כּוֹלָם" לְקַבֵּל פְּנֵי מִשִּׁיחַ צִדְקָנוּ, "וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי".

וְלִהְיֶיר:

מוֹבֵן וְגַם פְּשוּט שֶׁגַם בְּרָגְעֵי הַגְּלוּת הָאֲחֵרֹנִים צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוּדַת הַשְּׁלִיחוֹת בְּהַפְּצַת הַתּוֹרָה וְהַמַּעֲנִיּוֹת חוּצָה (הַצִּיָּאָה "לְחֵרֹן") בְּכָל הַתּוֹקֵף וְהַשְּׁלִימוּת, וּבִתְכִלִּית הַמְּסִירָה וְנִתְיָנָה כו', אֶף־עַל־פִּי שִׁידְעִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּרָגְעֵי הַגְּלוּת הָאֲחֵרֹנִים מִפֶּשַׁע, ו"מִיד הֵן נִגְאָלִין".

וְאֲדַרְבֵּה: לֹא זֶה בְּלִבְדִּי שֶׁהִדְיָה שֶׁנִּמְצָאִים בְּרָגְעֵי הַגְּלוּת הָאֲחֵרֹנִים מִפֶּשַׁע אֵינָהּ מִחֲלִישָׁה חֶסֶד וְשָׁלוֹם. . . אֵלָּא לְהִיפֹךְ – שֶׁפּוֹעֵלַת תּוֹסֶפֶת חֵייוֹת וּמִרְץ כו' בְּכָל עֲנִיָּה עֲבוּדָה (כּוֹלָל – הַצִּיָּפָה לְגָאוּלָה, וְהַתְּפִלָּה וּבִקְשָׁה וּדְרִישָׁה כו' עַל הַגָּאוּלָה), בְּיָדְעוּ שֶׁפְּעוּלָה זֶה מוֹסִיפָה סִימּוֹ וְגַמֵּר הַשְּׁלִיחוֹת, וְלֹא עוֹד, אֵלָּא שִׁיתְכֵן שִׁזְזוּהִי הַפְּעוּלָה הָאֲחֵרֹנָה מִפֶּשַׁע.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 173)

יִרְשֵׁ אֶת אָבִיו . . דְּכִתִּיב (דְּבָרִים ב, ה) כִּי יְרוּשָׁה לַעֲשׂוֹ (מֵאֲבָרָה) נִתְּנִי אֶת הָרָה שְׁעִיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצְּרִיכִים לוֹמַר "וְעַמְּדִת יִצְחָק לְזָרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַיּוֹם תִּזְכָּר", לֹא־פּוֹקֵי עֲשׂוֹ (שׁוֹלַחן עֲרוֹךְ אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן או"ח סַתְקִצָּא).

מִיד בְּהַתְּחִלַת מִילּוֹי הַשְּׁלִיחוֹת, כְּשִׁי־עֹקֵב יוֹצֵא מִבְּאֵר־שֶׁבַע כְּדִי לָלֶכֶת לְחֵרֹן – מִבְּטִיחַ לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא (לֹא רַק שֶׁ"אֲנִכִּי עֹמֵף וּשְׁמִרְתִּיךָ גו'", אֵלָּא גַם) "וְהִשְׁבִּיתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת", וְעַל־דִּרְךָ־זֶה בְּתַפִּילָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – שֶׁמִּבְקֵשׁ (לֹא רַק שֶׁ"יְהִי אֱלֹקִים עִמָּדִי וּשְׁמִרְתִּי גו'", אֵלָּא גַם) "וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי".

וְלִכְאוּרָה, דְּרוּשׁ בִּיאור וְהַסְבָּר:

מִכֵּינִן שֶׁתְּכִלִּיתָהּ וּמִטְרָתָהּ שֶׁל שְׁלִיחוֹת זֶה, הִיא לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים – מִהִי הַהֲדָגָשָׁה (וּבִיּוֹתֵר) אֶת עֵינֵינוּ "וְהִשְׁבִּיתִיךָ גו'", "וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם גו'", וְאֵיזָה עֵרֶף וְחִשְׁבִּיבוֹת יֵשׁ לְשִׁיבָה מִהַשְּׁלִיחוֹת לְגַבִּי גוֹדֵל פְּעוּלַת הַשְּׁלִיחוֹת, מִילּוֹי הַרְצוֹן וְהַתְּאֵנָה דְּהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים!?

וְעִיקַר הַשְּׂאֵלָה הִיא בְּנוֹגַע לַיעֲקֹב: פָּאָשֶׁר מְקַבֵּל מִהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁלִיחוֹת הַכִּי נַעֲלִית, לְמֹלֵא אֶת הַרְצוֹן וְהַתְּאֵנָה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים (בְּחֵרֹן) – יִתְפַּלֵּל וְיִבְקֹשׁ וְיִאֲרִיר (וְעַד שֶׁ"וַיִּדַּר נִדָּר") בְּקֶשֶׁר עִם הַהֲשָׁבָה מִשְּׁלִיחוֹת זֶה, "וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם", וְכִי יֵשׁ דְּבָר נִעְלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִילּוֹי הַשְּׁלִיחוֹת בְּעֵינֵינוּ שֶׁהוּא תְּאֵנָה וְרָצוֹן הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא!?

וְעַל־כִּרְחֹף צְרִיר לּוֹמַר, שֶׁהַהֲשָׁבָה מִהַשְּׁלִיחוֹת הִיא חֶלֶק וְעֵינֵינוּ עֲקָרִי בְּפִנְיָה הַעֲלִיּוֹנָה, הֵינּוּ, שֶׁהַפְּנִיָּה הַעֲלִיּוֹנָה (אֵינָהּ שִׁישְׁאָר בְּ"חֵרֹן", חֶסֶד וְשָׁלוֹם, (עִם הֵיּוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמִצָּב דְּ"מִטָּתוֹ שְׁלִימָה", עַד שֶׁ"וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאוּד מְאוּד"), אֵלָּא) שִׁיחֲזוֹר לְמִקוֹמוֹ הָאֲמִיתִי, "שׁוֹב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמּוֹלְדֶתְךָ וְאֵהִיָּה עִמָּךְ"...

הַהוֹרָאָה מִזָּה בְּפִשְׁטוּת:

כָּאֲשֶׁר יוֹצֵאִים לְמֹלֵא אֶת שְׁלִיחוֹת הַפְּצַת הַתּוֹרָה וְהַפְּצַת הַמַּעֲנִיּוֹת חוּצָה, עַד לְ"חוּצָה" שֶׁאֵין חוּצָה מִפְּנֵי, "חֵרֹן אֶף

וְלֹא כָל יִצְחָק (רש"י כח, טו) יֵשׁ לְפָרֵשׁ שִׁזְזוּהִי הַבְּטָחָה שֶׁכֵּן יְהִיָּה בְּפִעַל (מִה שֶׁהַבְּטָחָתִּי . . לִךְ הַבְּטָחָתִּי), לֹא תִנְאִי. שְׁהִירִי גַם עַל יִשְׁמַעֲאֵל נִאֲמַר (וִירָא כג, יג) כִּי זֶרַעְךָ הוּא, וּפְשִׁיטָא עֲשׂוֹ. וְיַעֲקֹב אָמַר לַעֲשׂוֹ "טַל זֶה בְּשִׁבִּיל חֶלֶקְךָ בְּמַעֲרָה" (רש"י ויחי ג, ה). וְאָמַרְנוּ רַ"ל (קִידוּשִׁין יח, א): עֲפֹ"ם

טז וְאֵתְעֵר יַעֲקֹב מִשְׁנָתָהּ וְאָמַר בְּקוֹשְׁטָא (אֵינָהּ) יִקְרָא דִּי שְׁרִי בְּאַתְרָא הַדִּין וְאֵנָּא לֹא הִוִּיתִי יָדַע:

(טז) וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֵן יֵשׁ יְהוָה בְּמִקוֹם הַזֶּה וְאֲנִכִּי לֹא יָדַעְתִּי:

יֵשׁ וְאֲנִכִּי לֹא יָדַעְתִּי • שֶׁאִם יָדַעְתִּי, לֹא יִשְׁנִיתִי בְּמִקוֹם קְדוֹשׁ כֵּזֶה.

(י) וַיֵּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בִּי
אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:

לא יָהִיב לִבִּיהָ לְהִתְפַּלֵּל בַּמָּקוֹם שֶׁהִתְפַּלְלוּ אֲבוֹתָיו, וּמִן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹדוּהוּ? אִיהוּ עַד חֲרַן אָזַל, כְּדֹאמְרִינָן בְּפֶרֶק 'גִּיד הַנֶּשֶׁה'. וְקָרָא מוֹכִיחַ: "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה". כִּי מִטָּא לְחֲרַן, אָמַר: 'אֶפְשָׁר שֶׁעֲבַרְתִּי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְלוּ בּוֹ אֲבוֹתַי וְלֹא הִתְפַּלַּלְתִּי בּוֹ? יִהְיֶה דַעֲתִיָּה לְמַהֲדֹר וְחֹזֵר עַד בֵּית־אֵל, וְקִפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (בֵּית אֵל, לֹא זֶה הוּא הַמִּסְדּוּף לַעֲי, אֵלָּא לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל שֵׁם שֶׁהִימָּה עִיר הָאֱלֹהִים, קָרָא: "בֵּית אֵל", וְהוּא הֵר הַמִּסְדּוּף שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ אֲבֹרָה, וְהוּא הַשָּׂדֶה שֶׁהִתְפַּלֵּל בּוֹ יִצְחָק, וְכֵן אָמְרוּ בְּסוּטָה: "לָכֵן וְנִעְלָה וְגו'". לֹא קִבְּרָהֶם שֶׁקָּרָא 'הֵר', וְלֹא קִיְּחָק שֶׁקָּרָא 'שָׂדֶה', אֵלָּא קִיְּעָקֵב שֶׁקָּרָא בֵּית־אֵל, עַד כָּאֵן מִפְּרוֹשׁ רַשִׁי (מִדִּיק). מִה־נֹרָא • תַּרְגוּם: 'מִה דְחִילוֹ אֲתֵרָא הָדִין'. 'דְּחִילוֹ', שֵׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ סוֹכְלָתְנוּ. וְכִסּוּי לְמַלְכָּשׁ. וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם • מָקוֹם תַּפְלָה לַעֲלוֹת תַּפְלָתָם הַשָּׁמַיְמָה, וּמִדְּרָשׁ: 'שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָהי מְכוֹן כִּנְגַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים • אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶן זִמְרָא: 'הַסֵּלֶם הַזֶּה עוֹמֵד בְּבֶאֱר שְׁבַעִי וְאֶמְצַע שְׁפוּעוֹ מְגִיעַ כִּנְגַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁבַעִי שְׁבַע עוֹמֵד בְּדִרְוּמָה שֶׁל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בְּצִפּוֹנָה, בְּגִבּוֹל שְׁבִין יְהוּדָה וּבְנִימִין, וּבֵית־אֵל הִיא בְּצִפּוֹן שֶׁל נַחֲלַת בְּנִימִין בְּגִבּוֹל שְׁבִין בְּנִימִין וּבִין יוֹסֵף. נִמְצָא, סֵלֶם שְׂרָגְלִיו בְּבֶאֱר־שְׁבַע וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית־אֵל, מְגִיעַ אֶמְצַע שְׁפוּעוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, וּכְלָפֵי שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁאֲמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'צִדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוּנִי, וַיִּפְטֹר בְּלֹא לִינְה? וְעוֹד אָמְרוּ: יַעֲקֹב קָרָא לִירוּשָׁלַיִם בֵּית־אֵל, וְזוֹ לֹוּ הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. וּמַהֲיָכֵן לְמַדְנוּ לוֹמַר כֵּן? אוֹמַר אֲנִי שְׁנַעֲקָר הֵר הַמִּסְדּוּף וְכָאן לְכָאן, וְזוֹ הִיא קְפִיצַת הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בִּשְׁחִיטַת חֲלִין, שְׁבָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְקִרְאָתוֹ עַד בֵּית־אֵל, וְזֶהוּ: "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם". וְאִם תֹּאמַר כְּשֶׁעֲבַר יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מַדּוּעַ לֹא עָבְדוּ שָׁם? אִיהוּ

שְׁתֵּי חֲכָמִים

כָּא לֹוּ כִּנְגַדוֹ, אֵלָּא וְדָאִי שְׁהִיָּה בְּרוּר לְרַשִׁי שִׁירוּשָׁלַיִם לֹא לֹוּ הִיא כְּדִמּוּכָח קָרָא כְּדִפְרִישְׁתִּי, עַד כָּאֵן לְשׁוּנוֹ: בִּרְצָה לוֹמַר כֵּן הוּא הַמִּאֲמָר הַתֵּם בְּגִמְרָא וְלִשׁוֹן קוּשְׁיָא הִיא, לְמָה לֹא עָבְדוּהוּ שָׁם, וּמִתְרַץ 'אִיהוּ לֹא יָהִיב' וְכו'. עַד 'וּמִן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹדוּהוּ', רְצָה לוֹמַר בִּינּוֹ דְּהוּא עֲצָמוֹ לֹא הִתְפַּלֵּל וּמִן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹדוּהוּ, בְּתַמִּיָּה, אֵין כּוֹפִין אֲדָם לְדַבֵּר מִצְוָה: מִבִּיא רְאִיָּה שֶׁ'דְּחִילוֹ' בְּיוֹיָו לֹא לִשׁוֹן רַבִּים הוּא אֵלָּא דְרָךְ הַתַּרְגוּם הוּא כֵּן, כְּמוֹ 'תְּבוּנָה', דְּהוּא נְמִי שֵׁם דְּבָר וְאֶפִּילוֹ הִכִּי תַּרְגוּמוֹ 'סוֹכְלָתְנוּ' בְּיוֹיָו, וְכֵן 'בְּגֵד לְלָבוֹשׁ' (לִקְטָן פֶּסוּק ב) נְמִי שֵׁם דְּבָר הוּא וְתַרְגוּמוֹ בְּיוֹיָו 'וְכִסּוּי', וְאִם כֵּן שָׁמַע מִינָהּ שֶׁדְּרָךְ הַתַּרְגוּם כֵּן: ד' (נִחְלָה יַעֲקֹב), נִרְאֶה לִי דְּהַמִּדְרָשׁ אֵינוֹ חוֹלֵק, אֵלָּא שֶׁמִּפְּרֵשׁ הַטֵּעַם לְמָה דְּוָקָא זֶה הַמָּקוֹם הוּא שַׁעַר לַעֲלִיַּת הַתְּפִלָּה, לְפִי שֶׁהוּא מְכוּוֹן נֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה. וּמִכָּל מָקוֹם 'שַׁעַר הַשָּׁמַיִם' הוּא דְרָךְ מִשָּׁל, כִּי אֵין לְשָׁמַיִם שַׁעַר אוֹ חֲלוֹן: תוֹרָה יח

כִּנְגַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְסוֹף הַסֵּלֶם הֵינּוּ רֹאשׁוֹ הִיא כִּנְגַד בֵּית אֵל שֶׁהוּא לֹוּ. כְּתַב מִהֲרָשׁ"ל, כֵּן נִרְאֶה לִי פִירוּשׁ הַפֶּסוּק וְהַצֵּעַת רַשִׁי, וּכְלָפֵי שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְ"ל שְׁאֲמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא צִדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוּנִי וַיִּפְטֹר בְּלֹא לִינְה, וּבֵית מְלוּנִי שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵינּוּ יְרוּשָׁלַיִם, וְכָאֵן מִשְׁמַע שֶׁלֵּן בְּבֵית אֵל, וְעוֹד אָמְרוּ יַעֲקֹב קָרָא לִירוּשָׁלַיִם בֵּית אֵל, וְזֶה לֹוּ כְּדִכְתִּיב 'וְאִוְלָם לֹוּ שֵׁם הָעִיר' כו', וְאֶפִּילוֹ אִם אֲתָה יָכוֹל לְתַרֵּץ הַכְּתוּב שֶׁתּוֹכַל לוֹמַר לֹוּ הִיא יְרוּשָׁלַיִם, עֲדִיין קוּשָׁה מִהֲיָכֵן לְמַדּוּ לוֹמַר כֵּן, אֲנִי אוֹמַר וְכו' וְאִז קָרָא לֹוּ שֶׁהוּא שֵׁם הָעִיר לְרֹאשׁוֹנָה, וִירוּשָׁלַיִם שֶׁקֶפֶץ לְשֵׁם קָרָאֻם בִּיחֹד בֵּית אֵל, וּבְזֶה יִתּוּרֵץ דְּבָרֵי חו"ל שֶׁפִּיר, לְאַפּוּקֵי דַעַת הָרִאשִׁים, דְּלָפִי פִירוּשׁוֹ שֶׁבְּנוֹסְחָאוֹת שְׁלֵנוּ כְּתִיב 'יַעֲקֹב קָרָא לִירוּשָׁלַיִם בֵּית אֵל', וְעִיקָר שְׁלִדְבָרֵינוּ 'זֶה לֹוּ וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם' גַּם כֵּן מִדְּבָרֵי חֲכָמִים הוּא, וְזֶה לֹא מִצְאָתִי בְּשׁוֹם מָקוֹם, וְעוֹד לְפִי הַתִּירוּץ גַּם כֵּן קוּשָׁה דִּילְמָא לֹוּ הֵינּוּ יְרוּשָׁלַיִם, וְקִפִּיצַת הָאָרֶץ הֵינּוּ כְּשֶׁבָא לְאַמְצַעִית הַדְרָךְ

(יז) א דְּקִשָּׁה לְרַשִׁי בִּינּוֹ שְׁאֲמַר יַעֲקֹב 'כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים, מִשְׁמַע שְׁהִיָּה בְּבֵית אֵל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (לִקְטָן פ' י"ט) 'וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל', אִם כֵּן מִשְׁמַע שֶׁסֵּלֶם הַזֶּה עוֹמֵד בְּבֵית אֵל, וְלַעֲלִיל מִשְׁמַע שְׁהִיָּה עוֹמֵד בְּבֶאֱר שְׁבַע, מִדְּכִתִּיב לַעֲלִיל (פֶּסוּק י"ב) 'וַיַּחֲלֵם וְהָנִיחַ סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה' וְגו' וְלֹא מִפְּרֵשׁ בְּאִינְה מָקוֹם שֶׁל אָרֶץ הִיא, אִם כֵּן וְדָאִי קֹאֵי אֲמָאִי דְּכִתִּיב לְפָנָיו בְּתַחֲלִילָה (פֶּסוּק ו) דְּהֵינּוּ בְּאֶר שְׁבַע וְדִרְשִׁינָן סְמוּכוֹת, אִם כֵּן קוּשְׁיָא קָרָאִי אֲהַדְרִי, לְכָךְ מִפְּרֵשׁ הַסֵּלֶם הַזֶּה עוֹמֵד בְּבֶאֱר שְׁבַע כְּדִמְשַׁמַּע הַפֶּסוּק, וְאֶמְצַע שְׁפוּעוֹ נֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דְּהֵינּוּ יְרוּשָׁלַיִם, וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית אֵל כְּדִמְשַׁמַּע נְמִי בְּפֶסוּק, דְּאֵין לוֹמַר סוֹף שִׁיפּוּעוֹ דְּהִיא כִּנְגַד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִם כֵּן הִיא יַעֲקֹב חוּץ מִהַסֵּלֶם, שְׁהִיָּה בְּאֶר שְׁבַע בְּדִרְוּמוֹ שֶׁל יְהוּדָה, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּצִפּוֹנוֹ בְּגִבּוֹל שְׁבִין יְהוּדָה וּבְנִימִין, וְלֹוּ הוּא בְּצִפּוֹנוֹ שֶׁל בְּנִימִין, וְאִם כֵּן מִה הִיא מַעְלַת לֹוּ שֶׁקָּרָא לוֹ 'בֵּית אֱלֹהִים' וְשַׁעַר הַשָּׁמַיִם, הִיא לֹא הִיא שֵׁם לֹא רִגְלִי הַסֵּלֶם וְלֹא רֹאשׁוֹ, לָכֵן פִּירֵשׁ שְׁאֲמַעֲ שִׁיפּוּעוֹ הִיא

יח וַיִּשְׁכְּם יַעֲקֹב בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מֵרֵאשִׁיתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיַּצֵּק שָׁמָּן עַל־רֹאשָׁהּ:

(יח) וַיִּשְׁכְּם יַעֲקֹב בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׁם מֵרֵאשִׁיתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיַּצֵּק שָׁמָּן עַל־רֹאשָׁהּ:

יט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֱלֹהִים וְכֵן לִזְוִי שְׁמָא דְקִרְתָּא בְּקִדְמִיתָא:

(יט) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֱלֹהִים וְכֵן לִזְוִי שְׁם־הָעִיר לְרֵאשִׁנָּה:

כ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב קִנֵּם לְמִימְרָא אִם יִהְיֶה מִימְרָא דְּיִי בְּסַעֲדֵי וְיִטְרַנְנִי בְּאַרְחָא דְּדִין דִּי אָנָּה אֲזַל וַיִּתֵּן לִי לְחֶמָּא (נ"י לֶחֶם) לְמִיכָל וְכִסּוּ לְמִלְכָּשׁ:

(כ) וַיִּדְרַר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשִׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ:

כמו שצאמר: "כי לא אעזובך", והמבקש לֶחֶם, הוא קרוי נַעֲזֹב, שְׁנֵאמַר: "ולא ראיתי צדיק נַעֲזֹב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ־לֶחֶם" (תהלים לו).

נ"י אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי. אִם יִשְׁמֹר לִי הַבְּטָחוֹת הָלָלוּ שֶׁהַבְּטִיחָנִי הִלְיוֹתִיה עִמָּדִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ". וְשִׁמְרָנִי. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְשִׁמְרָתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ". וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל.

כא וַאֲתוּב בְּשָׁלֹם לְבֵית אָבִי וַיְהִי מִימְרָא דְּיִי לִי לְאֵלָהּ:

(כא) וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לְאֵלֹהִים:

שצאמר: "אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ", וְהַבְּטָחָה זוֹ הַבְּטִיחַ לְאַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר: "לְהָיוֹת לָךְ לְאֵלֹהִים וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ" (לעיל יז). (וְרָצָה מִנְחָס שְׁלֹא יִמָּצֵא בּוֹ שׁוֹם פְּסוּל).

נ"י וְשִׁבְתִּי. כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִי: "וְהָשִׁיבְתִּיךָ אֶל־הָאֲדָמָה". בְּשָׁלוֹם. שְׁלֵם מִן הַחַטָּא, שְׁלֹא אֶלְמַד מִדְּרָכֵי לָבָן. וְהָיָה ה' לִי לְאֵלֹהִים. שְׁיַחֲוֹל שְׁמוֹ עָלַי מִתְחֵלָה וְעַד סוֹף, שְׁלֹא יִמָּצֵא פְּסוּלִי בְּזָרְעִי, כְּמוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ שבת פרשת ויצא, יו"ד כסלו ה'תשי"ט

דָּשִׁם אֱלֹקִים. וּמִסִּים בְּכַתוּב, וְהָיָה הַזֶּה לִי לְאֵלֹקִים גו' יְהִיָּה בֵּית אֱלֹקִים, וְהָיִינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַעֲבוּדָה ד' וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְלַבֹּשׁ שֶׁהוּא עֵינִי עֲבוּדַת הַצַּדִּיקִים בְּהַעֲלָא

וְהוּא עֵינִי וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, דְּאָבִיו שֶׁל יַעֲקֹב הוּא יִצְחָק, שְׁנֵאמַר כֵּן עַל שֵׁם "צָחוּק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים", שֶׁהוּא עֵינִי הַצָּחוּק וְהַתַּעֲנוּג דְּלִמְעַלָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה מִצַּד בִּירוֹר הַהַעֲלָמוֹת

שפתי חכמים

וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּטִיחוֹ עַל הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל (מִדְּרָא ט'): תוֹרָה כֹּא (כֹּא) וְ (נִחְלַת יַעֲקֹב), וְהוּא גַם כֵּן מִכָּלל הַהַבְּטָחוֹת שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ דִּהָא אָמַר (לְעִיל פְּסוּק ט"ו) 'אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ וּפִירֵשׁ רַשִׁי' (שֵׁם דִּיה דְּבִרְתִּי) 'לְצַרְפָּךְ וְעַל־יָדִי, וְאִם לֹא יְהִיָּה שְׁלֵם מִן הַחַטָּא וְיִלְמֹד מִדְּרָכֵי לָבָן בּוֹדָאִי שְׁלֹא יִתְקַיֵּים מִה שְׁנֵאמַר עַלֵּיו, כְּמוֹ כָּל הַבְּטָחוֹת שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא עַל תְּנַאי שְׁלֹא יִגְרוּם הַחַטָּא: † רָצָה לוֹמַר שֶׁגַם וְהָיָה ה' לִי' וְגו' הוּא מִכָּלל הַהַבְּטָחוֹת, וְלֹא שֶׁהוּא הַנֶּדֶר שֶׁנֶּדֶר, דִּהָא אָף אִם לֹא יִתְקַיֵּמוּ הַהַבְטָחוֹת הָלָלוּ מְחֻיָּב הוּא שִׁינָּה ה' לוֹ לְאֵלֹהִים: תוֹרָה כב

הַלֶּחֶם וְדָאִי שֶׁהַבְטִיחוֹ נָמִי עַל בְּגָד לְלַבֹּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזו"ל (בְּבֵא מִצְעָא נ"ב) 'עֲשִׂיק לְגִבָּךְ וְשׁוּי לְכַרְסִיךָ', פִּירוּשׁ, וְכֵן בְּגָדִים יִקְרִים וְעֲשִׂיק מְמוּנָךְ בְּשִׁבִּיל בְּגָדִים, וְשׁוּי לְכַרְסִיךָ', פִּירוּשׁ, אֲבָל לְכַרְסִיךָ אֵל תּוֹבֵן אֵלָּא בְּשׁוּיָה וְלֹא בִּיּוֹקֵר מִכְּדֵי דְמִיָּה, וְאָמַר נָמִי בְּפֶרֶק 'כִּיסוּי הַדָּם' (חֲלוּץ פ"ד) לְעוֹלָם יֹאכֵל אָדָם וְיִשְׁתֶּה פָחוֹת מִמֶּה שִׁישׁ לוֹ, וְיִלְבֹּשׁ וְיִתְכַסֶּה כְּפִי מִה שִׁישׁ לוֹ, וְכֵינֵן שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְטִיחוֹ עַל הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל אִם כֵּן וְדָאִי הַבְטִיחוֹ נָמִי עַל בְּגָד לְלַבֹּשׁ, דָּאִם לֹא כֵן הָיָה צָרִיךְ לְצַמְצֵם מִמָּאֲכָלוֹ כְּדִי לִיקַח בְּגָדִים וּנְמָצָא שְׁלֹא יְהִיָּה לוֹ לֶחֶם לֶאֱכֹל,

(כ) ה' רָצוֹנוֹ לְתַרְךָ, דִּהָא לִישָׁנָא דְקָרָא כְּפָל הוּא, דְּכַתִּיב 'אִם יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי' הָיִינוּ וְשִׁמְרָנִי, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ אִם יִשְׁמֹר לִי וְכו', כְּלוֹמַר דִּהָאִי 'אִם יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי' קָאִי אֲשַׁמִּירַת הַבְּטָחוֹת. וְאִם תֹּאמַר, אִיךְ יִתְכֵּן לוֹמַר שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה מְסוּפֵק אִם יִקְיִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְטָחָתוֹ אִם לֹא, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה יָרָא שְׁמָא יִגְרוּם הַחַטָּא וְלֹא יִשְׁמֹר לוֹ, וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דִּיעֲקֹב הָיָה סְבוּר שְׁמָא חָלוּם הוּא וְאֵין חָלוּם בְּלֹא דְבָרִים בְּטָלִים (פְּרַחַת נִיה), מִשּׁוֹם הָכִי אָמַר 'אִם' וְגו', וְקַל לְהִבִּין. וְאִם תֹּאמַר כֵּינֵן שְׁרַשִׁי בָּא לְהוֹכִיחַ הַהַבְטָחוֹת מִן הַמִּקְרָא הֵיכֵן הַבְטִיחוֹ נָמִי עַל בְּגָד לְלַבֹּשׁ, וְיֵשׁ לוֹמַר כֵּינֵן שֶׁהַבְטִיחוֹ עַל

והמשכה [שהו מה שכתוב ויח את האבן גו' וישם אותה מצבה, שהוא ענין ההעלאתה, ואחר-כך ויצוק שמן על ראשה, שהוא ענין ההמשכה], אזי נעשה הגילוי דהיה הו' לי לאלקים, שהוא ענין הגילוי דשם הו' כנ"ל. אמנם על-ידי העבודה ד"ושבתי בשלום אל בית אבי" שהוא ענין עבודת התשובה, נעשה "בית אלקים", שהוא ענין המשכת

המקיפים החדשים שלמעלה גם מה'סובב' הפללי. והיינו, שגילוי שם הו', עם היותו למעלה מהעולמות, בבחינת סובב, מכל-מקום יש לו שיכות לעולמות, שלכן נקרא בשם סובב, ויש בזה כמה מדריגות, מקיפים הפרטים עד המקיף הפללי, אף כל זה שייך עדין לעולמות. אמנם על-ידי עבודת התשובה נעשה המשכת העצמות.

(כב) והאבן הזאת אשר-שמתו מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן-לי עשר אעשרנו לך:

כב ואבנא הדיא די שויתי קמא תהי די אהי פלח עלה מן קדם יי וכל די תתן לי חד מן עשרא אפרשנה קדמך:

פלח עלה קדם ה", וכו' עשה בשוכו מפדן ארם, כשאמר לו: "קום עלה בית-אל" (לקמן לה), מה נאמר שם? "ויצב יעקב מצבה וגו' וישף עליה נסך".

כ"א והאבן הזאת • כך מפרש יו"ו זו של "והאבן", אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת. והאבן הזאת אשר שמתו מצבה וגו' • כתרגומו: 'אהי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ויצא, יו"ד כסלו ה'תש"ט)

במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ולאחרי שמבאר סדר העבודה, מבאר גם פרטי ההמשכות שלמעלה שנעשים על-ידי העבודה. והסדר הוא, שתחילה נאמר והיה הו' לי לאלקים, דהנה עכשיו הפוגן דשם אלקים מעלים על שם הו', שהרי אילו היה שם הו' בגילוי, אזי היתה מתבטלת כל המציאות, ולכן שם אלקים מעלים על שם הו', אבל לעתיד-לבא יהיה שם הו' בגילוי, שזהו שהקב"ה מוציא חמה מנרתקה, היינו ש'אייר שמש הו' כמו שהוא בעצמו, ואינו מכוסה בנרתק דשם אלקים. וזהו אומרו והיה הו' לי לאלקים, ששם הו' יהיה בגילוי. ואחר-כך ממשיך "והאבן הזאת אשר שמתו מצבה יהיה בית אלקים" שזהו המשכה הב'. והיינו, שלאחרי שכתב נמשך המקיף (דשמש הו') בפנימיות, אזי יימשכו מקיפים נעלים יותר, שזהו ענין "בית אלקים", ד'אלקים' זה הוא למעלה מהו'. ולהמשכה זו מגיעים על-ידי התשובה דוקא.

ואיתא בזה, בגין דחמא (יעקב) ברוחא דקודשא דוחקא דגלותא בתראה בסוף יומיא כו' אמר ושבתי בשלום אל בית אבי. וזהו גם מה שכתוב שובי שובי השולמית שובי שובי גו' כמחולת המחננים, שנאמר כאן ד' פעמים שובי, ואמרו רבותינו ז"ל ש'קאי על השיבה מד' הגליות (וכמבואר בארוכה ב'קונטרס דרושי חתונה'), ועל זה נאמר שובי השולמית, היינו, שהשיבה היא בשלום, על-דרך מה שכתוב ושבתי בשלום. ובפרטיות יותר, הנה בפרטיות זה חשיב כמה מדריגות, ובסדר דמלמטה למעלה. תחילה נאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, שהוא ענין עבודת הצדיקים בתורה ומצוות, שהרי לחם קאי על התורה, שהיא בבחינת מזון פנימי, כמו שכתוב ותורתך בתוך מעי. ובגד ללבוש הוא ענין המצוות שהם לבושים ומקיפים. ואחר-כך נאמר ושבתי בשלום אל בית אבי, שהוא עבודת ה'בעלי תשובה' שלמעלה מעבודת הצדיקים, כמאמר רבותינו ז"ל

♦ יום שני ד' כסלו ♦

כט (א) וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני-קדם: א ונטל יעקב רגלוהי (ג' ריגלוהי) ואזל לארע בני מדינחא:

כ"א וישא יעקב רגליו • משנתבשר בשורה טובה שהבטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת, כך מפרש ב'בראשית רבה'.

שפתי חכמים

קשה, דיש לומר דהיינו קאמר, 'אבל כל אשר תתן לי עשר' וגו', אף אם לא תשמור ההבטחות. ומהרש"ל כתב, ולי נראה ש'כך אמר יעקב, אם תשמור ההבטחות אז עשר אעשרנו שני מעשרות, ואם לאו אעשר פעם אחת, וכן עשה, עד כאן לשונו: תורה א

בית אלקים] על תנאי ולא נדר, ולכן תרגם 'אהי פלח עלה קדם ה', רצה לומר ודאי הוא שיקריב קרבנות אפילו לא ישמור הבטחתו, אבל לא על המזבח זה דוקא. ומה שאמר וכל אשר תתן לי' וגו', דמשמע שאם לא ישמור לו ההבטחות לא יעשר, לא

(כב) ח לך מייתי רש"י וכו', שלא תקשה על התרגום מנא ליה שתרגומו כן, דדוקא על מצבה זו יפלח לפני הקדוש ברוך הוא, ותיירץ דהא לסוף כן עשה, אם כן שמע מינה שגם מתחילה היה דעתו כן, ויהיה (והיה ד' לי לאלהים) [והאבן הזאת וגו' יהיה

(ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר הָיָה יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֵבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבָּאָר:

כט"א יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים • מִשְׁקִים הָרֹעִים אֶת הָעֲדָרִים, וְהַמִּקְרָא דָּבָר בְּלִשׁוֹן קֶצֶר.

(ג) וַנֹּאסְפוּ־שָׂמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֵבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת־הָאֵבֶן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמִקְמָה:

כט"ב וַנֹּאסְפוּ • רִגְלִים הָיוּ לְהֶאֱסֹף, לִפִּי שֶׁהִיָּתָה הָאֵבֶן גְּדֹלָה. וַיִּגְלְלוּ • וַתִּרְגְּמוּ וַתִּגְלְלוּ, וַתִּרְגְּמוּ וַתִּגְלְלוּ, וַתִּרְגְּמוּ וַתִּגְלְלוּ, כָּל לִשׁוֹן הָיָה מְשֻׁתָּף לְדָבָר בְּלִשׁוֹן עֲתִיד וּבְלִשׁוֹן עָבֵר, לִפִּי שֶׁכָּל דָּבָר הִנֵּה תָמִיד, כְּכֹר הָיָה וְעֲתִיד לִהְיוֹת. וְהִשְׁבִּיבוּ • תִּרְגְּמוּ: וּמִתִּיבִין.

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחִי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנַחְנוּ:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לִבְּךָ בֶּן־נָחֹר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ:

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:

כט"ג בָּאָה עִם־הַצֹּאן • הִטְעַם בְּאֶל"ף, וַתִּרְגְּמוּ אֶת־יָדָא. "וְרָחֵל בָּאָה", הִטְעַם לְמַעַלָּה, בְּכִי"ת,

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עַת הָאֶסְף הַמִּקְנֶה הַשֶּׁקֶו הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ:

כט"ד הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל • לִפִּי שֶׁרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, כְּסֹבֵר שְׂרֹצִים לְאֶסֶף הַמִּקְנֶה הַבִּיָּתָה וְלֹא יָרְעוּ עוֹד. אָמַר לָהֶם: "הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל", כְּלוֹמַר אִם שְׂכִירִי יוֹם אַתֶּם, לֹא שְׁלֵמַתְּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הַבְּהֵמוֹת שְׁלֵכֶם, אֶף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא־עַתִּי הָאֶסֶף הַמִּקְנֶה וְגו'" (כ"ה).

שפתי חכמים

כט (ב) ט שפירושו היו משקים, וכן וַנֹּאסְפוּ וַיִּגְלְלוּ עֲתִיד בְּמִקְוֶה הָיָה, וּפִירוּשׁוֹ הָיוּ נֶאֱסָפִים וְהָיוּ גוֹלְלִין תָּמִיד: תורה ג
(ג) * רָצָה לוֹמַר שֶׁכָּף הָיָה רָאוּי לְכַתּוּב, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רוֹבְצִים עָלֶיהָ, וְלָמָּה רוֹבְצִים מִשּׁוֹם וַנֹּאסְפוּ שְׂמֵדָה וְגו', וְלָמָּה וַנֹּאסְפוּ, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵבֶן גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבָּאָר: כ הָאֵבֶן מְבִיא
הַתִּרְגוּם מִיֵּד לְעִיל עַל יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְעַל וַנֹּאסְפוּ, מִשּׁוֹם דְּכָאן כְּתִיב וַיִּגְלְלוּ וּמִתִּרְגָּם וַיִּמְגַּדְרִים, דְּהוּא לִשׁוֹן הָיָה, וּבְסִמּוּךְ נִמִּי כְּתִיב וַיִּגְלְלוּ וּמִתִּרְגָּם וַיִּגְלְלוּ דְּהוּא לִשׁוֹן עֲתִיד, אִם כֵּן מוֹכַח בְּהִדְרָא מִן הַתִּרְגוּם דְּכָל הַפְּסוּק מְדַבֵּר לִשׁוֹן הָיָה, אֲבָל גַּבִּי יִשְׁקוּ לֹא מוֹכַח מִתּוֹךְ הַתִּרְגוּם, דְּלֹא כְּתִיב שְׁתֵּי פְעָמִים יִשְׁקוּ, אֲלָא לְעִיל

כְּתִיב יִשְׁקוּ וְכָאן כְּתִיב וְהִשְׁקִינוּ, וְכֵן כָּל הַלְשׁוֹנוֹת אֵינָן שׁוּיִן, חוּץ מִן וַיִּגְלְלוּ: תורה ד
(ז) ל דְּקָשָׁה לְרַשִּׁי דְּהַפְּסוּק כּוֹפֵל הַעֲנִין, דְּכִינּוּן שְׁאֵמֶר "הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל", לֹא הָיָה לוֹ תוֹ לְמִיכַתָּב "לֹא עַת הָאֶסֶף הַמִּקְנֶה", דְּנִדְרָא כֵּן הוּא, לְכַר מְפָרֵשׁ דְּשְׁנֵי עֲנִינִים הֵם: תורה ח

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַח עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הַעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הָצֹאן:

כ"ח - לא נוכח. להשקות, לפי שהאבן גדולה. ויגללו. זה מתרגם 'ויגנדרון', לפי שהוא לשון עתיד.

(ט) עֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה עִם־הָצֹאן אֲשֶׁר לְאֵבִיהָ כִּי רָעָה הוּא:

(י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בַּת־לָבָן אָחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אָחִי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְלַל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשֶׁק אֶת־צֹאן לָבָן אָחִי אִמּוֹ:

כ"ח - ויגש יעקב ויגלל. כאדם שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שפחו גדול (בראשית רבה).

(יא) וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיֵּשֶׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבֶן:

כ"ח - ויבן. לפי שצפה ברוח הקדש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר: לפי שבא בידים ריקניות. אמר: 'אליעזר, עבד אבי אבא, היו בידיו נזמים וצמידים ומגנות, ואני אין בידו כלום'. לפי שדרך

(יב) וַיִּגְדַּר יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי אֵבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רַבְקָה הוּא וַתֵּרֶץ וַתִּגְדַּר לְאֵבִיהָ:

כ"ח - כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו: (לעיל) 'אנשים אחים אנחנו'. ומדרשו: 'אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם פשוט הוא,

(יג) וַיְהִי כַּשְּׁמֶעַ לָבָן אֶת־שְׁמֵעַ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹק־לוֹ וַיִּנְשָׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיֹּסֶפֶר לָלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

כ"ח - וירץ לקראתו. בסבור, ממון הוא טעון, שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים. ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר: 'שמא זהובים' הביא והנם בחיקו' (כ"ח). וינשק לו. אמר: 'שמא

שפתי חכמים

(ח) מ פירוש, ואי אפשר לגללה בדפירש רש"י לעיל (פסוק ג' ד"ה ויאספו) מרוב כבדה, ולא שקף הסכימו ביניהם: תורה ט
(י) נ פירוש, כיסוי מהצלוחית. ורצונו לומר, שלא גלל האבן כמו הרועים, אף בקל, ודייק זה מדכתיב 'ויגלל', שהוא לשון גילוי, ולא כתיב 'ויגלל': תורה יא
(יא) ם ולפי זה קשה, אם היתה אומרת לו 'למה אתה בוכה' בודאי לא הזכיר לה מיתתה, ואם כן מה השיב לה, לכן פירש דבר אחר, ולדבר אחר' לחדר קשה, איך צדיק כזה יבכה על חסרון
(יב) ע דברבקה כתיב (לעיל כ"ד ב"ח) 'ותגד לבית אמה', לכן פירש אמה מתה: תורה יג
(יג) פ דאם לא כן למה רץ: צ כלומר, כיון שלא רץ אלא בשביל הממון, אם כן למה חבק אותו, לכן פירש וכו':

מרגליות הביא? והם בפירו' (ב"ה). **ויספר ללבן • שלא בא אלא מתוך אנס אחיר וּשְׁנָטְלוּ מִמוֹנוּ מִמֶּנּוּ.**

(יד) **וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אֶךְ עֲצָמֵי וּבָשָׂרִי אֵתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ**
חֲדָשׁ יָמִים:
 יד וַיֹּאמֶר לֵה לָבָן בְּרַם קָרִיבִי וּבָשָׂרִי אֵת
 וַיֵּתֵב עִמָּה יָרַח יוֹמִין:

כ"י אֶךְ עֲצָמֵי וּבָשָׂרִי • מַעֲתָה אֵין לִי לְאַסְפֹּךְ
 הַבִּיטָהּ, הוֹאִיל וְאֵין בִּידֶךָ כְּלוּם, אֶלָּא מִפְּנֵי קוֹרְבָה

(טו) **וַיֹּאמֶר לָבָן לַיעֲקֹב הֲכִי־אָחִי אֵתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חָנָם**
הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁבְּרָתְךָ:
 טו וַיֹּאמֶר לָבָן לַיעֲקֹב הַמְדַּאֲחִי אֵת וַתְּפַלְחֶנִי
 מִגֵּן חַי לִי מָה אֲגִיד:

כ"י הֲכִי־אָחִי אֵתָּה • לְשׁוֹן תַּמָּה: 'וְכִי בִשְׁבִיל שְׂאָחִי
 אֵתָּה, תַּעֲבֹדֵנִי חָנָם? • וַעֲבַדְתָּנִי • כְּמוֹ 'וַתַּעֲבֹדֵנִי',
 וְכֵן כָּל תַּבָּה שֶׁהִיא לְשׁוֹן עֶבֶר, הוֹסִיף וַיִּי' בְּרֹאשָׁה,

(טז) **וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאמֹר וְשֵׁם הַקְּטָנָה**
רָחֵל:
 טז וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאמֹר שֵׁם רַבָּתָא לֵאמֹר וְשֵׁם
 וְעֶרְתָּא רַחֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך ב עמ' 681)

שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל (כט, טז) מבאר
 בחסידות, שלאִה היא כְּנֶגֶד סְפִירַת הַבִּינָה (ה' גְּדוּלָה, הָאוֹת
 ה"א הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם הו"ו) וְרַחֵל היא כְּנֶגֶד סְפִירַת
 הַמַּלְכוּת (ה' קֶטַנָּה, הָאוֹת ה"א הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַשֵּׁם). וְזֶהוּ

(יז) **וַעֲיָנִי לֵאמֹר רַבּוֹת וְרַחֵל הִיְתָה יַפְתָּתָא וַיִּפֹּת**
מְרָאָה:
 יז וַעֲיָנִי לֵאמֹר רַבּוֹת וְרַחֵל יַעֲזֵן וְרַחֵל הוֹת שְׁפִירָא בְּרִיּוֹא
 וַיִּנְאֵא בְּחִזּוּא:

כ"י **רַבּוֹת •** (ב"ב כג) שֶׁהִיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוּרָלוֹ
 שֶׁל עֶשָׂב - וּבִכְתָּהּ, שֶׁהָיוּ הַכָּל אוֹמְרִים: 'שְׁנֵי בָנִים
 לְרַבָּה וּשְׁתֵּי בָנוֹת לָבָן, הַגְּדוּלָה לְגְדוֹל וְהַקְּטָנָה

לְקַטֵּן'. **תֹּאֲרָה** • הוּא צוֹרֵת הַפְּרָצוֹף, לְשׁוֹן: (ישעיה מו)
 "וַתֹּאֲרָהּ בְּשָׂרָהּ", קוֹנֵפֶא"ס בְּלַע"ז. **מְרָאָה** • הוּא
 זִיו קְלָסְתֵּר.

שפתי חכמים

שְׁהִיְתָה' וכו', ומתוך גנותה תלמוד
 שְׁבָחָהּ. ואם תאמר, דְּמִשְׁמַע דְּגַם לֵאמֹר
 הִיְתָה יַפְתָּתָא רַבּוֹת, ואם כן אין זה הדיבור של 'וְרַחֵל
 הִיְתָה יַפְתָּתָא' וגו', אֶלָּא כֵּן הָיָה לוֹ
 לומר 'וַעֲיָנִי רַחֵל יַפְתָּתָא', וְיֵשׁ לומר כֵּן
 שְׁעִינִיָּה לֹא הָיוּ יַפְתָּתָא גַם הִיא לֹא הִיְתָה
 יַפְתָּתָא, כִּדְאָמַר בְּגִמְרָא (תְּנִינָה ב"ד) 'כָּלָה
 שְׁעִינִיָּה יַפְתָּתָא כָּל גּוֹפָה אֵין צָרִיךְ
 בְּדִיקָה', ואם כן נופל שפיר עליו 'וְרַחֵל
 הִיְתָה יַפְתָּתָא' וגו', וְקָל לְהַבִּין: תורה יח

ימים, וְיֵשׁ לומר כֵּן שֶׁעָשָׂה כֵּן כְּמוֹ
 שְׁכָתוֹב וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֲדָשׁ יָמִים, לְמַדְנֵנוּ
 שְׁמִתְקִילָה כֵּן אָמַר לוֹ: תורה טו
 (טו) א פִּירוּשׁ, אֵין הִתִּימָה הִנֵּה נּוֹפֵל
 עַל 'אָחִי אֵתָּה', כִּי בְּאִמַּת אָחִים הָיוּ,
 כְּמוֹ 'כִּי אֲנָשִׁים אָחִים אֲנַחְנוּ' (לְעִיל י"ח),
 וְעוֹד 'הָאָחִי אֵתָּה' מִיִּבְעֵי לֵיָּהּ, אֶלָּא
 הִתִּימָה נּוֹפֵל עַל 'וַעֲבַדְתָּנִי
 חָנָם: תורה טו
 (יז) ב רָצָה לומר, וְכִי בָּא הַפְּסוֹק לְסַפֵּר
 בְּגִנוֹת שֶׁל הַצְדָּקָה, לָבָן פִּירֵשׁ 'לִפִּי

ק (מדרש"ל), אֵין דָּרָךְ לְהִבִּיא אֲבָנִים
 טוֹבוֹת בְּפִיו, אֶלָּא יֵשׁ לומר שְׁדָרָךְ
 הָעוֹלָם כְּשֶׁאֵדָם מִבִּיא אֲבָנִים טוֹבוֹת
 מִבִּיאָם בְּסִתְרָא וְאֵין מְגַלָּה אוֹתָם, לָכֵן
 אָמַר אֲנִשְׁקֵי אוֹתוֹ וְאִפְּיִסְנוּ כְּדִי שִׁיגְלָה
 לִי מָה יֵשׁ לוֹ, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ: ר דָּאָם
 לֹא כֵן מֵאִי 'אֵת כָּל הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה: תורה יד
 (יד) ש רָצָה לומר כִּי כָּל 'אָךְ' הוּא
 מִיעוּט, לָזֶה פִּירֵשׁ 'מַעֲתָה' וכו': ת ואם
 תֹּאמַר מָנָא לֵיָּה לְרִשִּׁי שְׁדוּקָא חֲדָשׁ

♦ יום שלישי ה' כסלו ♦

(יח) וַיֵּאָהֲבָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אַעֲבֹדָךְ שִׁבְעָה שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתוּךְ הַקְטָנָה:

כ"י אַעֲבֹדָךְ שִׁבְעָה שָׁנִים • (כ"ה) הֵם יָמִים אֲחָדִים, שְׁאִמְרָה לוֹ אִמּוֹ: "וַיִּשְׁכַּבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים", וְתִדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהָרִי כְּתִיב: "וַיְהִיו בְּעֵינָיו כִּימִים אֲחָדִים". בְּרַחֵל בְּתוּךְ הַקְטָנָה • כָּל הַסִּמְנִים הָלְלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמָּאי, אָמַר לוֹ:

(יט) וַיֹּאמֶר לָכֵן טוֹב תִּתֵּנִי אֵתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֵתָּה לְאִישׁ אַחֵר שְׂבָה עִמָּדִי:

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעָה שָׁנִים וַיְהִיו בְּעֵינָיו כִּימִים אֲחָדִים בְּאֵהֱבָתוֹ אֵתָּה:

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הֵבָה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מְלֹאֹ יָמִי וְאִבּוּאָהָה אֵלֶיהָ:

כ"י מְלֹאֹ יָמִי • שְׁאִמְרָה לִי אִמִּי, עוֹדֵד: "מְלֹאֹ יָמִי", שֶׁהָרִי אָנִי בֶּן פ"ד שָׁנָה וְאִמִּיתִי אֲעִמִּיד י"ב שָׁבָטִים?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 111)

לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמַר כֵּן (רש"י כט, כא) לְכַאֲרָה, סוּף סוּף אֲמִידָה זוֹ הִיא הַפֶּה הַצְּנִיעוּת. וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּכֵּינֹן שֶׁהָאֲבוֹת הָיוּ "קְדוּשִׁים וְמִבְּדָלִים מִעֲנִיגֵי עוֹלָם הֵזָה . . . כָּל יְמֵיהֶם"

(כב) וַיֹּאסֶף לָבָן אֶת־כָּל־אִנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה:

כב וַיִּכְנַשׁ לָבָן יֵת כָּל אֲנָשֵׁי אֶתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתֵּינָא:

שפתי חכמים

(יח) ג' דָּאָם לֹא כֵן, אִיךָ עָבַר עַל מִצְוֹת אִמּוֹ: ד' כְּלוּמַר, הַסְבָּרָא נִוְתַּנְתָּ מִשּׁוּם שְׁאֵהָב אֶת רַחֵל יְהִיו יָמִים מוֹעֲטִים כְּמוֹ זְמַן אָרוּךְ, כְּמוֹ דְּכְתִיב (מִשְׁלִי י"ג י"ב) 'תּוֹחֶלֶת מְמַשְׁכָּה מִחֶלֶה לִבִּי, אֵלֶּא עַל כְּרִיךְ צָרִיךְ לוֹמַר 'כִּימִים אֲחָדִים' שְׁאִמְרָה לוֹ אִמּוֹ, וְקַל לְהִבִּין: ה' וְאִם תֹּאמַר, לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר רַק 'בְּתוּךְ הַקְטָנָה', וְנִרְאֶה לִי דָּאִי לֹא הָיָה אוֹמֵר 'רַחֵל' הָיָה נוֹתֵן לוֹ וְלָפָּה, דְּהֵיָתָה נִמִּי בְּתוֹ מִפְּלֶגֶשׁ כְּדִפְרִישׁ רִשִׁי לְקַמֵּן וְלֵאמַר

ד"ה בְּנִיחִי וְהֵיָתָה קְטָנָה יוֹתֵר מִרַחֵל, וְאִם כֵּן לָמָּה לֹא הָיָה יֹרָא יַעֲקֹב שְׁמָא יִשְׁנָה שֵׁם 'וְלָפָה' בְּשֵׁם 'רַחֵל', וְיִתֵּן לוֹ וְלָפָה שֶׁשְׁמָהּ רַחֵל וּבְתוֹ הַקְטָנָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר דּוֹלְפָּה אֵינוֹ בְּתוֹ מִמֶּשׁ כִּינּוֹן דְּהֵיָתָה מִפְּלֶגֶשׁ, וְגַם אֵין שְׁמָה 'רַחֵל' אֵלֶּא שֶׁיִּשְׁנָה אֶת שְׁמָהּ לְרַחֵל, וּמִשּׁוּם שְׁנֵי רַמָּאוֹת לֹא הָיָה יֹרָא. עוֹדֵד יֵשׁ לוֹמַר, שְׁאִם לֹא אָמַר רַק 'בְּתוּךְ הַקְטָנָה' שְׁמָא תִּלְדַּ אֶשְׁתּוֹ עוֹד בְּתוֹ וְיִתֵּן אוֹתָהּ לְיַעֲקֹב, כִּינּוֹ שֶׁהִנְשׂוּאֵין לֹא הָיוּ אֵלֶּא אַחֵר שִׁבְעָה

שָׁנִים שֶׁל עֲבוּדָה, וְאִף שֶׁתְּהִיָּה קְטָנָה הָא תְּהֵא רִאוּיָה לְבִיָּאָה, שֶׁהָרִי יִצְחָק נִשָּׂא רִבְקָה שֶׁהֵיָתָה רַק בְּתוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים (לְעִיל כ"ה כ"י רִשִׁי ד"ה כ"ה) וְלֹא יַעֲשֶׂה שׁוּם רַמָּאוֹת בְּעוֹלָם, שֶׁהָרִי הִתְנַאי הוּא שִׁיתֵּן לוֹ בְּתוֹ הַקְטָנָה, לָכֵן אָמַר 'בְּרַחֵל בְּתוּךְ הַקְטָנָה'; תּוֹרָה יט

(כא) ו' שְׁאֵין מִדְּרָךְ מוֹסֵר שִׁיאִמַר הַשְׁכִּיר תִּיכָף שֶׁשְׁלָמוֹ שְׁנֵי עֲבוּדָתוֹ 'הִבָּה אֶת שְׁכָרִי'; תּוֹרָה כב

(כג) וַיְהִי בַעֲרֹב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו
וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

(כד) וַיִּתֵּן לָבֵן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בָּתּוֹ
שִׁפְחָהּ:

(כה) וַיְהִי בִבְקָר וַהֲגַה־הָיָה לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֵן
מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בָרַחַל עַבְדִּיתִי עִמָּךְ וְלֵמָּה
רַמִּיתִּנִּי:

כ"ג- וַיְהִי בַבְּקָר וַהֲגַה־הָיָה לֵאָה • אָבֵל בְּלִילָה לֹא
הָיְתָה לֵאָה, לְפִי שִׁמְסַר יַעֲקֹב סִמְנִים לְרַחֵל, וּכְשֶׁרָאָתָה

(כו) וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא־יַעֲשֶׂה בֵן בְּמִקְוֹמִנוּ לְתֵת הַצִּעִירָה
לְפָנָי הַבְּכִירָה:

(כז) מִלֵּא שִׁבְעַת זֹאת וַנִּתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבָרָה
אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:

כ"ד- מִלֵּא שִׁבְעַת זֹאת • דְּבוּק הוּא, שֶׁהָרִי נִקְוֵד בְּחֻטָּף
(פְּרוּשׁ: בְּשׂוּא), שְׂבוּעַת שָׁל זֹאת, וְהָן שְׂבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה,
בְּגִמְרָא יְרוּשְׁלָמִית ב' מוֹעֵד קָטָן. וְאִי אֶפְשָׁר לומר
שְׂבוּעַת מִמֶּשׁ, שָׂאם בֵּן הָיָה צָרִיף לִינְקֹד הַשִּׁי"ן בַּפֶּת"ח
(וּדְעָה לומר קָמִץ). וְעוֹד שֶׁשְׂבוּעַת לְשׁוֹן זָכָר, בְּדִכְתִּיב: (דברים)

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת זֹאת וַיִּתֵּן־לָוּ
אֶת־רַחֵל בָּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטר' שיחות כרך ה, עמוד 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

איך נשא יעקב שתי אִחִיוֹת?

וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־רַחֵל בָּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח)
יְדוּעָה הַקָּשִׁיָּא, הָרִי קִימוּ הָאֲבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה עַד שֶׁלֹּא
נִתְּנָה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָיָה מוֹתֵר
לִיעֲקֹב לִישֹׂא ב' אִחִיוֹת, דְּלִכְאוּרָה עֲבַר בְּזָה עַל הָלֹא
ד"וֹאשָׁה אֶל אַחֻתָּה לֹא תִקַּח" (אחרי יח, יח). וּבִסְפָּרִים תִּרְצוּ
בְּכִמָּה אוֹפְנִים.
וַיֵּשׁ לומר בְּזָה בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט, דִּהְיָה זֶה פְּשׁוּט שֶׁלִּפְנֵי
מִתְּנֵי־תּוֹרָה הָיוּ הָאֲבוֹת צָרִיכִים לָקִים אֶת שִׁבְעַת הַמִּצְוֹת

שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בֵּהֶן בְּנֵי נָח, אִף אִם עַל־יְדִיזָה יַעֲבֹרוּ עַל אַחַת
מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה. דִּהְרִי בְּשִׁבְעַת הַמִּצְוֹת הָיוּ מוֹחִיבִים כָּבֵר
מִדִּינָא, וּמִצְוֹת הַתּוֹרָה קִבְּלוּ עַל עֲצָמָם רַק כִּהְדוּר וְחֻמְרָא,
וּמַעֲקָר הַדִּין הָיוּ פְּטוּרִים מֵהֶן.
וַיִּתִּירָה מִזֹּאת: גַּם הַדִּינִים וְהַסִּיגִים שֶׁקִּבְּלוּ עַל עֲצָמָם בְּנֵי נָח
מִצַּד־עֲצָמָם, הָיוּ מוֹחִיבִים בָּהֶם מִדִּינָא, וְכִמוֹ שֶׁמִּצְוֵנוּ שֶׁנֶּעֱנֵשׁ
יַעֲקֹב עַל שֶׁלֹּא קִיַּם מִצְוֹת כְּבוֹד אָב וְאִם, אִף שֶׁאִינָהּ מוֹשְׁבַע
הַמִּצְוֹת (ראה רש"י סוף פרשת תולדות. וישב לו, לד). וְאִם כֵּן גַּם

שִׁישָׁאָנָה, וְעַד שֶׁמָסַר לָהּ הַסִּימָנִים וְכו' (ראה רש"י פרשתנו כט, כח), הִנֵּה אִם לֹא הָיָה נֹשֵׂא אֶת רֶחֶל לְאִשָּׁה, הָיָה עֹבֵר עַל אֲסוּר רְמִיָּה שֶׁקָּבְלוּ עַל עֲצָמָם בְּנֵי נָח, וּמִכֵּינּוּ שֶׁלִּפְנֵי מִתְּנִיתוֹרָה הָיָה אֲסוּר זֶה חֲמוּר יוֹתֵר מֵאֲסוּרֵי הַתּוֹרָה, נִדְחָה הָלְאָו ד' וְאִשָּׁה אֶל אֲחוּתָה לֹא תִקַּח" מִפְּנֵי אֲסוּר רְמִיָּה. (ועַיֵּן בִּלְקוּטֵי־שִׁיחוֹת חֶלֶק ה, שִׁיחָה א' לִפְרָשֶׁת וַיִּגַּשׁ, עֲמוּד 228 וְאֵילֶף, בְּאוּר עַל זֶה דְּנִשָּׂא יַעֲקֹב אֶת בִּלְהָה וְזִלְפָּה, אֵף שֶׁגַּם הֵן הָיוּ אֲחִיּוֹת).

חַיִּיבִים שֶׁקָּבְלוּ עַל עֲצָמָם בְּנֵי נָח מִצַּד־עֲצָמָם, כֵּינּוּ שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָהֶם מִדִּינָא, הָיוּ חֲמוּרִים יוֹתֵר מִמַּצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁקָּבְלוּ עַל עֲצָמָם רַק כְּמָה יְחִידִים. וְהִנֵּה מִצִּינוּ שֶׁגַּם לִפְנֵי מִתְּנִיתוֹרָה קָבְלוּ עַל עֲצָמָם בְּנֵי נָח לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא לְרִמּוֹת אִישׁ אֶת רַעְיוֹ, וְכֵמוּ שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁיַּעֲקֹב טָעָן לְלֶבֶן "וְלִמָּה רְמִיתִנִּי" (פרשתנו כט, כח), וְנִמְצָא שֶׁבְּאֲסוּר רְמִיָּה נִתְחַיְּבוּ כָּבֵד הָאֲבוֹת מִדִּינָא. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הִבְטִיחַ לְרֶחֶל

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי לְקוּטֵי־שִׁיחוֹת כִּדָּה, עֲמוּד 145 – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

אֵיךְ נִשָּׂא יַעֲקֹב שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת (ב)?

קָשָׁה, וְעַד שֶׁאֵין צָרָף לְהַזְכִּירָה. וַיֵּשׁ לְבָאָר בְּזֶה דְּהִנֵּה בְּטַעַם הָאֲסוּר שֶׁל "וְאִשָּׁה אֶל אֲחוּתָה לֹא תִקַּח" אוֹמֵר הַפְּתוּב "לְצִרּוֹר", שֶׁעַל־דִּי־זֶה הֵן נַעֲשׂוֹת שׁוֹנְאוֹת זוּ לְזוּ. וְהָיוּ שֶׁבְּנִדּוֹן־דִּינּוֹ מְסַרָּה רֶחֶל אֶת הַסִּימָנִים לְלֵאָה, לָכֵן עַל־פִּי פֶשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא לֹא הָיָה שִׁיף כָּאֵן הָאֲסוּר.

וַיִּתְּנוּ לָהּ אֶת־רֶחֶל בְּתוּ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט, כח) יְדוּעָה הַקָּשָׁיָה, הָרִי קִימוֹ הָאֲבוֹת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פֶּרֶשָׁה צ"ה, ג' וְעוּד), וְאִם־כֵּן אֵיךְ הָיָה מִתֵּר לַיַּעֲקֹב לִישָׂא ב' אֲחִיּוֹת, דְּלִכְאוּרָה עֹבֵר בְּזֶה עַל הָלְאָו ד' וְאִשָּׁה אֶל אֲחוּתָה לֹא תִקַּח" (אֲחֵרֵי יח, יח). וְהִנֵּה מִזֶּה שֶׁרְשִׁי שֶׁמִּפְרָשׁ "פֶּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא" לֹא מִבִּיא שֶׁאֵלָה זוּ, מוֹבֵן שֶׁעַל־פִּי פֶשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁאֵלָה זוּ לֹא

כט ויהיב לבן לרחל ברתה ית בלהה אמתה לה לאמהו:

(כט) וַיִּתֵּן לְבֶן לְרֶחֶל בְּתוּ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה:

ל ועל אף לנת רחל ורחים אף ית רחל מלאה ופלה עמה עוד שבע שנים אחרנין:

(ל) וַיָּבֵא גַם אֶל־רֶחֶל וַיֹּאחֲזֶב גַּם־אֶת־רֶחֶל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרֹת:

כס"א עוד שבע־שנים אחרות • אחרות, הקישן לראשונות. מה ראשונות באמונה, אף האחרונות באמונה, ואף־על־פי שברמאות בא עליו.

לא ויחזא יי ארי שניאמת לאה ויהיב לה עדוי ורחל עקרא:

(לא) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שְׁנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רֶחֶמָהּ וְרֶחֶל עֲקָרָה:

לב ויעדיאת לאה וילידת בר וקרת שמה ראובן ארי אמרת ארי גלי קדם יי עלבונני ארי קען ורחמנני בעלי:

(לב) וַתֵּהָרֵא לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמַרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעֵנָיִי כִּי עָתָה יֹאחֲזֵבֵנִי אִישִׁי:

כס"ב ותיקרא שמו ראובן • רבובתינו פרושו: (ברכות ז:) אמרה: 'ראו מה בין בני לבן חמי שמכר את הבכורה

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת פֶּרֶשֶׁת וַיִּצָּא)

נִתְּנָה עַל־יְדֵי הָאֲמֵהוֹת, מִה־שִּׁאֵין־כֵּן הַשְּׂמוֹת שֶׁל ה'אֲבוֹת'; (ב) בְּכָל אֶחָד מֵהַשְּׁבָטִים נִתֵּן טַעַם לְשֵׁם שֶׁנִּקְרָא בּוֹ,

מִצִּינוּ הַפֶּרֶשׁ בֵּין קְרִיאַת שְׂמוֹת הַשְּׁבָטִים לְקְרִיאַת שְׂמוֹת ה'אֲבוֹת', אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב: (א) הַשְּׂמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים

שְׁפָתֵי חֲכָמִים

(ל) ח' דִּיקָּה מִדְּכָתִיב 'אַחֲרֹת', דִּיתוּר אַחֲרֹת הַדּוּמוֹת לְרֵאשׁוֹנוֹת, מִה רְמָאוֹ, אֵף הָאֲחֵרוֹנוֹת בְּאֲמוּנָה אֵף עַל הוּא. אִי נִמִּי מִדְּכָתִיב 'עוֹד', מִשְׁמַע עוֹד הָרֵאשׁוֹנוֹת בְּאֲמוּנָה דִּקְהָ עַדִּיין לֹא פִי שֶׁרְמָאוֹ, וְקָל לְהִבִּין: תוּרָה לֹא

ועל-פי־זה אִפְשָׁר לְבָאֵר הַהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין שְׁמוֹת הָאֲבוֹת לְשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים. שְׁמוֹת הָאֲבוֹת - הַמְשָׁכָה כְּלָלִית שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים הֵינּוּ שֶׁהַמְשָׁכָה בָּאָה בְּבַחֲנִית צִיּוֹר פְּרָטִי בְּהִתְאָם לְמַהוּתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד, וּמִכֵּיּוֹן שֶׁשְׁמוֹת אֵלּוּ עֵינֵינָם הַתְּחַלְקוֹת הַהִמְשָׁכָה לְפִי בַּחֲנִיּוֹת וְצִיּוֹרִים פְּרָטִיִּים, לָכֵן נֶאֱמַר בְּכָל אֶחָד מֵהֶם טַעַם גָּלוּי וּפְרָטִי הַמִּתְאִים לְדִרְגָּתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ הוּא.

וְזֶהוּ גַם הַטַּעַם שֶׁשְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים נִקְרְאוּ עַל-יְדֵי הָאֲמָהוּת: יְדוּעַ הַהִפְרָשׁ בֵּין אָב לְאֵם בְּשִׁיכּוֹת לְהוֹלִידָת הֶבֶן - שֶׁעֶצֶם מִצִּיאוֹת הֶבֶן הוּא מְטִיפֶת הָאָב, **וְהַתְגַּלּוּתוֹ** וְהַתְּחַלְקוֹת בְּצִיּוֹר שֶׁל פְּרָטִי אֲבָרִים בָּאָה עַל-יְדֵי שֶׁהִיתָו תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים בְּבֶטֶן הָאֵם (וְעַל-דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַהִפְרָשׁ בִּיְנֵיהֶם גַּם לְאַחֵר שְׁנוֹלָד; הַתְּקַשְׁרוֹתוֹ הַפְּנִימִית שֶׁל הָאָב לְהֶבֶן הִיא **עֲצָמִית** יוֹתֵר, אוֹלָם **בְּגִילּוּי** מוֹדָגָשׁ יוֹתֵר הַקִּישׁוֹר וְהַקִּישׁוֹר שֶׁל הָאֵם לְהֶבֶן). וְלָכֵן נִקְרָאִים חֻקָּה וּבִינָה: אָב וְאֵם (שֶׁל הַמִּדּוֹת), כִּי חֻקָּה הִיא נְקוּדַת הַשְּׂכָל (בַּחֲנִיּוֹת ה'אָב' שֶׁל הַמִּדּוֹת), וּבִינָה הִיא הַהֲשָׁגָה שֶׁבָּאָה בְּפְרָטִים (ה'אֵם' שֶׁל הַמִּדּוֹת), וְעַל-דֶּרֶךְ־זֶה מוֹכֵן גַּם כָּאֵן בְּנוֹגַע לְהַשְׁבָּטִים, שֶׁהַתְּחַלְקוֹת הַשְּׁבָטִים לְפְרָטִים שׁוֹנִים בְּפִשְׁטוֹת הֵיתָה עַל-יְדֵי הָאֲמָהוּת רַחַל וְלֵאָה כו' - וְלָכֵן עַל-יְדֵן הֵיתָה גַם קִרְיַת הַשְּׁמוֹת שֶׁל הַשְּׁבָטִים, הֵינּוּ הַתְּחַלְקוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַחֲנִיּוֹת וּמִדְרִיגוֹת פְּרָטִיּוֹת.

אֲמֵנָּה עֲדִין צָרִיךְ לְהִבִּין: הֲלֹא טַעְמֵי הַשְּׁמוֹת הַמְּבֹאָרִים בְּפִרְשָׁתָנוּ, אֵינָם מוֹרִים עַל שִׁיכּוֹתָם שֶׁל הַשְּׁמוֹת לְבַחֲנִיּוֹתָם וְעִבּוּדָתָם שֶׁל הַשְּׁבָטִים עֶצְמוֹ הַנִּקְרָאִים בְּשְׁמוֹת אֵלּוּ, כִּי־אֵם הַשִּׁיכּוֹת שֶׁלָּהֶם לְהַאֲמָהוּת שֶׁקִּרְאוּ שֵׁם זֶה: "כִּי רָאָה ה' **בְּעֵינָיו** כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי וְגו'...", "כִּי שָׁמַע ה' כִּי שְׁנוֹאָה **אֲנִכִּי**" וְכִי־צֵא בָּזֶה?

וְלָכֵן מִפְּרֵשׁ רַש"י בְּשֵׁם הַרְאֲשׁוֹן - רָאוּבֵן (וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל הַשְּׁבָטִים): "פִּירְשׁוּ רְבוּתֵינוּ - אֲמָרָה, רָאוּ מַה בֵּין **בְּנֵי** לָבֵן חֲמִי כו'", הֵינּוּ שֶׁהַשִּׁיכּוֹת הִיא (לֹא רַק לְהָאֵם, כִּי־אֵם וּבְעִיקָר) לְהֶבֶן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה מִצַּד בַּחֲנִיּוֹתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ.

מַה־שָּׂאִין־כֵּן בְּשְׁמוֹת הָאֲבוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם טַעַם **מְפֹרָשׁ** בְּתוֹרָה, עַל כֵּן קָרָא גו'.

וַיּוֹבֵן זֶה בְּהִקְדָּים לְבָאֵר בְּעֵינֵי הַשֵּׁם: יְדוּעַ שֶׁהַשֵּׁם אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ אֵינוֹ "הַסְּכָמָה בְּעִלְמָא", אֲלָא שֶׁ"יֵּשׁ שִׁיכּוֹת מִמֶּשׁ לְשֵׁם אֵל עֶצֶם הַדָּבָר"; אֲלָא שָׂאִין הַשֵּׁם מִתְיַחַס לְנִשְׁכָּמָה כִּשֶּׁהִיא לְעֶצְמָה, שֶׁהִרִי "הַנִּשְׁכָּמָה עֲצָמָה קוֹדֵם בּוֹאָה בְּגוֹף אֵינָה נִקְרָאת בְּשֵׁם כְּלָל", כִּי־אֵם כִּשֶּׁבָאָה לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוֹף "הַשֵּׁם מְקַשֵּׁר הַנִּשְׁכָּמָה בְּגוֹף, וְהַחֲיוֹת הַנִּמְשָׁכָת מִהַנִּשְׁכָּמָה וּמַחֲיָה אֶת הַגּוֹף הִיא נִשְׁרָשֶׁת בְּשֵׁם".

אֲמֵנָּה בְּעֵינֵי הַשֵּׁם גּוֹפֵא, שֶׁעַל-יְדֵי הַמְשָׁכָת הַחֲיוֹת בְּגוֹף, יֵשׁ ב' בַּחֲנִיּוֹת: (א) כְּמוֹ שֶׁהוּא פּוֹעֵל כְּלָלוֹת הַהִתְקַשְׁרוֹת שֶׁל הַנִּשְׁכָּמָה בְּגוֹף (וְעַל-דֶּרֶךְ שֵׁם הַמִּין - אָדָם), (ב) כְּמוֹ שֶׁהוּא בָא בְּגִילּוּי בְּבַחֲנִיּוֹת צִיּוֹר פְּרָטִי בְּכָל גּוֹף וְגוֹף לְפִי עֶרְכּוֹ (הַשֵּׁם הַפְּרָטִי שִׁישׁ לְכָל אֶחָד).

וְהִנֵּה מְבֹאָר ב'תוֹרָה אור' דְּבַחֲנִיּוֹת ה'אֲבוֹת' יִשְׁנָה "בְּכָל זְמַן בְּכָל אָדָם. כִּי הִנֵּה אֵין קוֹרִין אֲבוֹת אֲלָא לְשִׁלְשָׁה. וְהַעֲנִין שֶׁבַחֲנִיּוֹת ה'אֲבוֹת' הִיא יְרוּשָׁה לְבִנֵּיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וְדוֹר. . . אֲבָל שָׂאֵר בַּחֲנִיּוֹת וּמַעֲלֹת הַצִּדִּיקִים כְּגוֹן הַשְּׁבָטִים רָאוּבֵן שִׁמְעוֹן לוֹ. . . יֵשׁ לָךְ אָדָם שָׂאִין בּוֹ כָּלל בַּחֲנִיּוֹת וּמִדְרִיגוֹת אֵלּוּ, מַה־שָּׂאִין־כֵּן בַּחֲנִיּוֹת ה'אֲבוֹת' צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּכָל אָדָם שֶׁהֵם שֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל".

וְהַמּוֹבֵן מִזֶּה, דֶּה־הַהִפְרָשׁ שֶׁבֵּין בַּחֲנִיּוֹת הָאֲבוֹת לְבַחֲנִיּוֹת הַשְּׁבָטִים הוּא [לֹא רַק בָּזֶה אֲשֶׁר בַּחֲנִיּוֹת הָאֲבוֹת, שֶׁל כָּל ג' הָאֲבוֹת, יִשְׁנָה בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַה־שָּׂאִין־כֵּן בַּחֲנִיּוֹת הַשְּׁבָטִים שָׂאִינָה מוֹכַרְחַת לְהִיּוֹת בְּכָל אֶחָד כִּי־אֵם בְּבַחֲנִיּוֹת שֶׁבֶט שָׁלוֹ, אֲלָא הַכּוֹנֵה בָּזֶה הִיא] שֶׁהָאֲבוֹת, מִכֵּיּוֹן שֶׁהֵם שֶׁרֶשׁ וּמְקוֹר כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, הִרִי בַּחֲנִיּוֹת הָאֲבוֹת יִשְׁנָה בְּכָל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד עֵינֵינוּ הַעֲצָמִי לְהִיּוֹתוֹ חֵלֶק מִכְּלָלוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, וְזֹהִי בַּחֲנִיּוֹת כְּלָלִית שֶׁבָּהּ מִשְׁתַּוּּיִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בַּחֲנִיּוֹת הַשְּׁבָטִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל (הֵינּוּ גַם בַּחֲנִיּוֹת הַשְּׁבָט הַפְּרָטִי שָׁלוֹ) הִיא בַּחֲנִיּוֹת הַבָּאָה בְּהַתְּחַלְקוֹת בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא בַּחֲנִיּוֹתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

לג וְעִדְיָאֵת עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאֲמַרְתָּ אֲרִי שְׁמִיעַ קִדָּם יְיָ אֲרִי שְׁנִי־אֲתָא אֲנָא וְיִהֵב לִי אֶף יָת דִּין וְקִרְתָּ שְׁמָהּ שְׁמַעוֹן:

(ג) וְתִהְיֶה עוֹד וְתִלְדֶּךָ בֵּן וְתֹאמַר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׁנוֹאָה אֲנִכִּי וְיִתֶּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וְתִקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן:

לד וְעִדְיָאֵת עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הִדָּא זְמָנָא יִתְחַפֵּר לִי בְּעַלִּי אֲרִי וְיִלְדִיתָ לִּי תִלְקָא בְּנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ לוֹי:

(ד) וְתִהְיֶה עוֹד וְתִלְדֶּךָ בֵּן וְתֹאמַר עָתָה הִפַּעַם יְלֹוָהּ אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדֶּתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לוֹי:

כ"י הפעם ילדה אישי • (ב"ר) לפי שהאמהות נביאות היוט, ויודעות שי"ב שבטים יוצאים מעקב וארבע נשים ישא, אמרה: מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים. על-כן • כל מי שנאמר בו: "על-כן", מרבה באכלוסין, חוץ מלוי שהארון היה מכלה בהם. קרא שמו לוי • בכלם

כתיב "ותקרא", (שהיא קראה), וזה כתב בו: "קרא", ויש מדרש אגדה ב"אלה הדברים" רבה, ששלח הקדוש-ברוך-הוא גבראל והביאו לפניו, וקרא לו שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהנה, ועל שם שלוהו במתנות, קראו לוי.

(לה) ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את-יהוה על-כן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:

לה ועדיא עור וילידת בר ואמרת הדא זמנא אודה קדם יי על בן קרת שמה יהודה וקמת מלמילד:

כ"י הפעם אודה • שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות.

ל (א) ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחיתה ותאמר אל-יעקב הבה-לי בנים ואם-אין מתה אנכי:

א ונחזת רחל ארי לא ילדת ליעקב וקניא רחל באחיתה ואמרת ליעקב הב לי בנין ואם לא מימא אנא:

כ"י ותקנא רחל באחיתה • קנאה במעשיה הטובים. אמרה: 'אלולי שצדקה ממני, לא זכתה לבנים' (ב"ר). הבה-לי • וכי כך עשה אביד לאמלך,

והלא התפלל עליה'?! • מתה אנכי • מפאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת (ב"ר).

(ב) ויחר-אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר-מנע ממך פרי-בטן:

ב ויחקיף רוגזא דיעקב ברחל ואמר הא מני את בעינא הלא מן קדם יי תבעין די מנע מניף ולדא דמעין:

כ"י התחת • וכי במקומו אני? • אשר-מנע ממך • את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא

לא היו לו בנים, אני יש לי בנים, ממך מנעי ולא ממני •

שפתי חכמים

נביאים היו מתפללים על אחרים, כמו אלישע על האשה הצרפית (מלכים א' י"ז כ"א), ואף יעקב היה לו להתפלל אף שהיה לו בנים, ועוד קשה למה ויחר ליעקב, היה לו להשיב בנחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים (קהלת ט' י"ז), אלא יש לומר דיעקב אמר לה שהתפלל עליה, והתפילה אינה מקובלת בעיני המקום, אמרה לו אם כן רשע אתה, לכן חרה אפו בה שהחזיקה אותו לרשע ואמר לה אני דומה לאבא, כי אבא היה גם כן עקר והיה תפילתו נשמעת מחמת זכות שניהם, אבל אני איני עקר כי ממך מנע ולא ממני ואין כאן אלא זכות של אחר, ולכן אין תפילתי נשמעת, עד כאן לשונו: תורה ג

לא חשב אותם בכלל שאר נביאות. נראה לי: 'כלומר, דשכט לוי היו נושאים ארון הקודש, ולא היו יכולין להזהר בו כל כך, ומתוך כך מתו הרבה מיניהם: תורה לה ל (א) ב דאם לא כן הא אסור לקנאות: ל הוכחנו מתשובתו של יעקב שהשיב לה 'אשר מנע ממך', ולשון 'ממך' משמע כמו שפירש רש"י בסמוך שהשיב לה 'את' אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא וכו', אלא ממך מנע ולא ממני, משמע שהיא הוכירה לו אביו: מ דאם לא כן למה בקשה בנים, ומלת 'מתה' הוא תאר ולא בינוני, ועומד ולא יוצא: תורה ב (ב) ג מהרש"ל, יש להקשות והלא במה

(לד) ט ואם תאמר, והא בפרק קמא דמגילה י"ד, לא חשיב אלא שבע נביאות: שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, וחולדה, ואסתר. ויש לומר דהתם חשבו מה שהקרא מעיד עליהן, ושרה הקרא מעיד עליה, דכתיב (לעיל כ"א י"ג) 'כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה', מלמד שאברהם היה טפל לשרה בנביאות (ברשי"ט סוכן כלם, אבל גבי אמהות לא מצינו שהיו מתנבאות, כי אפשר לפרש הקרא דהכא בפשוטו. ומהרש"ל פירש שהאמהות לא היו מתנבאות כי אם על עצמן שהיו יודעות מה שייבא עליהן, אבל מה שייבא לעתיד על האחרים לא היו יודעות, משום הכי

(ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בָּא אֵלַיָּה וַתֵּלֶד
עַל-בְּרָפִי וְאִבְנָה גַם-אֶנְכִי מִמֶּנָּה:

כ"י • על-ברפי • פתגמו: 'ואנא ארפי'. ואבנה
גם-אנכי • מהו 'גם'? אמרה לו: 'זקנך אברהם היו
לו בנים מהגרס, וחסר מתניו כנגד שרה'. אמר לה:

(ד) וַתֵּתֶן-לּוֹ אֶת-בִּלְהָה שְׁפָחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיֵּבֵא אֵלַיָּה
יַעֲקֹב:

(ה) וַתֵּהָרֶה בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן:

(ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּגַנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיֵּתֶן-לִי
בֶּן עַל-כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן:

כ"י • דגני אלהים • דגני וחיבנני וזכני (כ"ה).

(ז) וַתֵּהָרֶה עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שְׁפָחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי
לְיַעֲקֹב:

(ח) וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי
גַם-יִכְלְתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:

כ"י • נפתולי אלהים • מנחם בן סרוק פרשו
במחברת "צמיד פתיל", 'חבורים מאת המקום
נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים'. ואני מפרשו
לשון "עקש ופתלתל", נתעקשתי והפצרתי פצירות
ונפתולים הרבה למקום, להיות שנה לאחותי. גם

(ט) וַתֵּרָא לָאָה כִּי עֹמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת-זֶלְפָּה
שְׁפָחָתָהּ וַתֵּתֶן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:

(י) וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שְׁפָחַת לָאָה לְיַעֲקֹב בֶּן:

כ"י • ותלד זלפה • בכלן נאמר: 'הריון' חוץ מזלפה,
לפי שהיתה בחורה מכלל ותינקת בשנים, ואין הריון
נפרד בה, וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה, שלא

שפתי חכמים

(ח) פירוש, בחיבור שלו שמחבר
התיבות הדומין זה לזה, הנה מחבר
'נפתולי אלהים נפתלתי' עם 'צמיד
פתיל': תורה ט

ע"א (א) דגני וחיבנני וזכני 'נפתל עקרה' (לעיל
כ"ט ל"א), דגני וזכני 'זיתן לי בן', ואם בן
יהיה 'דגני אלהים וגם שמע בקולי'
שני ענינים (ועין בראש: תורה ז

(ג) בלומר, אף על פי שהיו לו בנים
מהגר וכו', ואף גם אתה אף על פי
שיש לך בנים עשה בן עמי: תורה ד
(ו) ע (קיצור מורה), בראשית רבה (פרשה

(יא) וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּא גֵד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵד: יא וַאֲמָרַת לֵאָה אֶתָּא גֵד וקֶרַת יָת שְׁמָה גֵד:

כ"י א • בא גֵד • בא מָדָל טוב, כְּמוֹ: (שבת סז ע"ב) גֵד גְּדִי וסנוק לא. ודומה לו: (ישעיה סה) "הַעֲרִכִים לְגַד שֶׁלֶחָן". ומדרש אגדה שְׂנוּלֶדֶז מְהוּל, כְּמוֹ: (דניאל ד) "גִּדְדוּ

(יב) וַתֵּלֶד זֶלְפָּה שְׁפָחַת לֵאָה בֶּן שְׁנֵי לְעֵקֶב: יב וַיֵּלֶידַת זֶלְפָּה אִמְתָּא דִּלְאָה בֶּר תַּנָּן לְעֵקֶב:

(יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאִשְׁרֵי כִי אֲשֶׁרוֹנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר: יג וַאֲמָרַת לֵאָה תְּשַׁבְּחָתָא הוֹת לִי אֲרִי בְּכֵן יִשְׁבְּחַנְנִי נְשִׂיא וקֶרַת יָת שְׁמָה אֲשֶׁר:

• יום רביעי ו' כסלו •

(יד) וַיֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קִצְי־חֲטִים וַיִּמָּצֵא דוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תִּנִּינָא לִי מִדּוֹדָאִי בְּנָךְ: יד וַיֵּלֶד רְאוּבֵן בִּימֵי קִצְי־חֲטִים וַיִּמָּצֵא דוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תִּנִּינָא לִי מִדּוֹדָאִי בְּנָךְ:

כ"י א • בימֵי קִצְי־חֲטִים • להגיד שְׁבָחַן שֶׁל שְׂבָטִים, שַׁעַת הַקִּצְיִר הִיָּה, וְלֹא פָשַׁט יָדוֹ בְּגוֹל לְהַבִּיא חֲטִים וּשְׁעוּרִים, אֲלֹא דָבַר הַהִפְקֵר שְׁאִין אָדָם מְקַפֵּיד בּוֹ. דוֹדָאִים • (סנהדרין צט) שִׁיגְלִי. עֶשֶׂב הוּא, וּבִלְשׁוֹן יִשְׁמַעֲאֵל יִסְמִי"ן.

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתִּיךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָאִי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָאִי בְּנָךְ: טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּעַט קָחְתִּיךָ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָאִי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָאִי בְּנָךְ:

כ"י א • וְלָקַחְתָּ גַם אֶת־דּוֹדָאִי בְּנִי • בתמיהה: וְלַעֲשׂוֹת עוֹד זֹאת, לִיקַח גַּם אֶת דּוֹדָאִי בְּנִי? וַתַּגְדִּימוּ וְתִסְבְּיִן. לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה • שְׁלִי הִיָּתָה שְׂכִיבַת הַלַּיְלָה

(טז) וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרֹאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָאִי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא: טז וַיָּבֵא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרְבַּ וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרֹאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדוֹדָאִי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא:

כ"י א • שָׁכַר שְׂכָרְתִּיךָ • נִתְּנִי לְרָחֵל שְׂכָרָה. בַּלַּיְלָה הוּא • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא סִיעוּשׁ שִׁינְצָא מִשָּׁם יִשְׁשָׁכַר (כ"ה).

שפתי חכמים

(יא) צ ו'גד' הוא לשון חיתוף, כלומר שמילתו הינה נחתף: תורה יב (טו) ק דאם לא בן מאי 'תחת דודאי בנך' דקאמר, דמשמע חליפין גמורים, שנה נותן שלו ונה נותן שלו: ר ואף על פי שאמרנו ח"ל (בראשית רבה פרשה פ"ב י"א) כדי שתהא לעזרה לבניה כשיגלם נבחר אדון, וכמו שפירש רש"י לקמן בפ' שבת ויחי (מ"ח ד"ה ואקברה), יש לומר דאלו לא ולולה הייתה לאה נקברה במקומה והיתה היא לעזרה לבניה, ומפני שוללה לא זכתה ליקבר עמו, וקל להבין: תורה טו (טז) ש רצונו לומר, ד'הוא' היינו הקדוש ברוך הוא, דאם לא בן 'ההוא' מיבעי ליה. והיאך סייעו, יש לומר שיעקב בא מן השדה ורוכב על החמור, והיה רוצה לרכוב באהל רחל, והקדוש ברוך הוא נתן דעה בחמור והיה נוצר כדי שתשמע לאה ותצא לקראתו כדי שילך באהל לאה, וכן

(י) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל-לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי:

כ"י • וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל-לֵאָה • שְׁהִיְתָה מִתְאַוָּה וּמִחֲזַרְתִּי לְהַרְבוֹת שְׁבָטִים.

(יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר-נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׁשָׁכָר:

(יט) וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן-שֵׁשִׁי לְיַעֲקֹב:

(כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה וּבְדַנִּי אֱלֹהִים אֲתִי זָכָר טוֹב הַפַּעַם וּבְדַנִּי אִישִׁי כִּי-יִלְדַתִּי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ זְבֻלֹן:

כ"י • זָכָר טוֹב • כְּתִירוֹמוֹ. זְבֻלֹן • לְשׁוֹן בֵּית זְבוּל, הוֹרֵר בְּרִי"א בְּלַע"ז. בֵּיתא מְדוּר, מַעֲתָה לֹא תִהְיֶה עֶקֶר דִּירָתוֹ אֲלֹא עֲמִי, שֵׁשׁ לִי בָנִים כְּנָגֵד כָּל נָשִׁי.

(כא) וְאַחֵר יִלְדָה בֶּת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמָהּ דִּינָה:

כ"י • דִּינָה • פָּרְשׁוֹ רְבוּתִינוּ, שְׁדָנָה לֵאָה דִּין בַּעֲצָמָה: 'אִם זֶה זָכָר, לֹא תִהְיֶה רַחֵל אַחֲוָתִי כְּאֶחָת הַשִּׁפְחוֹת', וְהַתְּפִלָּה עָלָיו וְנִהְפֹךְ לְנִקְבָּה (ברכות ט).

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיַּפְתָּח אֶת-רַחֲמָהּ:

כ"י • וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-רַחֵל • (כ"ד) זָכָר לָהּ שְׁמִסְרָהּ סִמְנִיָּה לְאַחֲוָתֶיהָ וְשְׁהִיְתָה מַצָּרָה שְׁלֵא תַעֲלֶה בְּגוּרָלוֹ שֶׁל עֶשׂוֹ, שְׁמָא יִגְרָשָׁנָה יַעֲקֹב, לְפִי שָׂאִין לָהּ בָּנִים.

שפתי חכמים

שִׁמְשׁוֹ בְּתִיבָה, וּכְמוֹ זְכִירָה דְּגַבִּי לוֹט (לְעִיל י"ט כ"ט), שְׁלֵא הִגִּיד שֶׁשָּׂרָה אֶשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וכו' (רש"י שם ד"ה וְזָכָר: ד' נור אר"ה), שֶׁהוּא מְדָה כְּנָגֵד מְדָה, הִיא עֲשֻׂתָה שְׁלֵא תִצָּא אַחֲוָתָהּ בְּחֻרְפָּה מִבְּעֻלָּהּ, לְכָף אֵין רְאוּיָה שְׁלֵא תֵלֵד וְתִצָּא בְּחֻרְפָּה מִבְּעֻלָּהּ: ה' הִיא אֲדָמוֹן עֶשׂוֹ, 'כְּבֹט' כְּשֶׁהִבִּיט, 'שְׁלֵא חָלָה' שְׁלֵא הָיוּ לְרַחֵל חֲבֵלִי לִידָה, 'צָבָה' חֶשֶׁק, 'לְקַחְתָּהּ' לוֹ, לְאִשָּׁה, וְהִיא נִבְהָלָה: תורה כג

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רְצוּנָה: תורה יח
(כ) א פִּירוּשׁ, שְׁבִית זְבוּלוֹ הִיְתָה עֲמִי, וְכִנּוּי 'זְבֻלֹן' הוּא בְּמָקוֹם 'עֲמִי', לֹא שִׁפְיוּשׁוֹ שִׁנְיָה אוֹתִי לְבֵית זְבוּלוֹ: ב כְּתֹב הָרָא"ם, וְלֹא יִדְעִתִּי לָמָּה אָמַר בְּלָשׁוֹן שְׁלִילָה 'לֹא תִהְיֶה' וכו', וְלֹא אָמַר 'מַעֲתָה תִּהְיֶה עֵיקָר דִּירָתוֹ עֲמִי' בְּחַיִּיב, בְּלָשׁוֹן הַכְּתוּב: תורה כא
(כב) ג דָּאָם לֹא כֵן מִה זָכָר לָהּ, דְּבִכָּל מָקוֹם זְכִירָה נוֹפֵל עַל מַעֲשֵׂה שְׁעִשָּׂה, כְּמוֹ 'וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נָח' וְגו' (לְעִיל ח א), כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רִש"י (שם ד"ה וְזָכָר) שְׁלֵא

הָיָה, וְהִלָּךְ שֶׁם בְּאֵהָל לֵאָה, וּבְאֻתָּהּ לִילָה יִצָּא מִבִּינֵיהֶם יִשְׁשָׁכָר, וְזֶהוּ מִה שֶׁכְּתוּב 'יִשְׁשָׁכָר חֲמוּר גָּרם' (לְקַח מִט י"ד), רוּצָה לוֹמַר, הִיאָךְ בָּא שְׁנוּלָד יִשְׁשָׁכָר - 'חֲמוּר גָּרם'; רוּצָה לוֹמַר, שֶׁהַחֲמוּר הָיָה הַגּוֹרֵם, כְּדִפְרִשְׁנוּ: תורה יז
(יז) ח רְצוּנוֹ לוֹמַר דָּאִין לְשׁוֹן 'וַיִּשְׁמַע' שִׁיָּךְ אֲלֹא בְּמִי שִׁמְתַּפְּלָל, וְהִכָּא לֹא מְצִינוּ שֶׁהַתְּפִלָּה עַל הַבָּנִים, לְכֵן פִּירֵשׁ שְׁהִיְתָה מִתְאַוָּה כו', וְעַל יָדֵי זֶה נִחָשׁ לָהּ כִּי אֵלֶּה הַתְּפִלָּה, וְנָתַן לָהּ

(כג) וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְף אֱלֹהִים אֶת־ חֲרַפְתִּי:

כג וְעַד־יָאֵת וּלְיֵדֶת בֶּר וַאֲמַרְתָּ כִּנְשׁ יְיָ יֵת חֲסוּדִי:

אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה: כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן, תולה בו: מי שבר כלי זה? בנך. מי אכל תאנים אלו? בנך.

כג אֶסְף • הַכְּנִיסָה בַּמָּקוֹם שֶׁלֹא תִרְאֶה, וְכֵן: (ישעיה ד) "אֶסְף חֲרַפְתְּנוּ", (שמות ט) "וְלֹא יֵאֲסֹף הַבִּיטָה", (יואל ד) "אֶסְפוּ נְגָהֶם", (ישעיה ס) "וַיִּרְחֹף לֹא יֵאֲסֹף", לֹא יִשְׁמָן. חֲרַפְתִּי • שֶׁהֵייתִי לְחִרְפָּה שְׂאֵנִי עֲקָרָה, וְהָיִיתִי

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְהוָה לִי בֵן אַחֵר:

כד וַתִּקְרָא יֵת שְׁמָהּ יוֹסֵף לְמִימֶר יוֹסֵף יְיָ לִי בֶר אַחֵרִן:

כג יֵסֵף ה' לִי בֵן אַחֵר • יוֹדַעַת הָיְתָה בְּנִבּוּאָה שְׂאֵין יַעֲקֹב עֲתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שָׁנִים עֶשֶׂר שְׁבַע־סָבִיב.

אמרה: 'יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד, יהא ממני'. לכך לא התפללה אלא על בן אחר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויצא תשכ"ט)

וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף (ל, כד) וְשׁ"י פָּרַשׁ לְעֵיל שְׁכַל מִי שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ "עַל כֵּן" מִרְבֵּה בְּאוֹכְלוֹסִיָּין, וְהָיָה יְהוּדָה וְדָן, שֶׁהָיוּ יוֹתֵר מִשְׁבָּעִים וְקָשָׁה, הָרִי בְּנֵי יוֹסֵף הָיוּ יוֹתֵר מִשְׁבָּעִים אֲלֵף. וְיֵשׁ לִזְמַר, דְּהִנֵּה שְׁנֵי טַעֲמִים לְקִרְיַת שֵׁם "יוֹסֵף". א. אֶסְף אֱלֹקִים אֶת חֲרַפְתִּי. ב. יוֹסֵף ה' לִי בֵן אַחֵר. אֶלָּא שֶׁהַטַּעַם הָרִאשׁוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּכַתּוּב, שֶׁכֵּן רָחֵל לֹא רָצְתָה

לְפָרֶסֶם שֶׁקִּרְאָה לְבִנָּה בְּשֵׁם כָּזֶה שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ שִׁמְעָתָה יְהִיָּה לָהּ בְּמִי לְתִלּוֹת אֶת סָרְחוֹנָהּ, וְלָכֵן אֵף הַכָּתוּב כִּסָּה טַעַם זֶה. מוֹכֵן, אִפּוּא, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְכַתֵּב "עַל כֵּן", לֹא בְּטַעַם הָרִאשׁוֹן וְאֵף לֹא בְּטַעַם הַשֵּׁנִי (שֶׁהָרִי אֵין זֶה הַטַּעַם הַיְחִיד).

(כה) וַיְהִי בֹאֶשֶׁר יִלְדָּה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָּה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָעִי:

כה וַיְהִי כִּד וַיֵּלֶד רָחֵל יֵת יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶיְהִי לְאֶתְרִי וְלֹא־רָעִי:

כג בֹּאֶשֶׁר יִלְדָּה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף • מִשְׁנֹלֶד שְׁטַנּוּ שֶׁל עֶשׂו, שֶׁנֶּאֱמָר: (עובדיה א יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה, וּבֵית עֶשׂו לְקֶשׁ", אֵשׁ בְּלֹא לְהִבָּה

אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקדוש־ברוך־הוא, ורצה לשוב.

(כו) תָּנָה אֶת־נָשִׁי וְאֶת־יִלְדֵי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אֹתָךְ בָּהֶן וְאֶלְכָּה בִּי אִתָּהּ יוֹדַעַת אֶת־עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

כג תָּנָה אֶת־נָשִׁי וְגו' • אֵינִי רוֹצֶה לְצַאת כִּי־אִם בְּרִשׁוֹת.

(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ נְחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בְּגִלְגָּלִי:

כז וַאֲמַר לָהּ לָבָן אִם כָּעֵן אֲשַׁבְּחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ נִסִּיתִי וַיְבָרְכֵנִי יְיָ בְּדִילָךְ:

כג נְחַשְׁתִּי • מְנַחֵשׁ הֵייתִי, נִסִּיתִי בְּנַחוּשׁ שְׁלִי שְׁעַל־יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרָכָה, כְּשֶׁבָּאת לְכָאן לֹא הָיִיתִי לִי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמָר: (לעיל כט) "וְהָיָה רָחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם

הצאן". אפשר יש לו בנים, והוא שולח בתוך אצל הרועים? ועכשו היו לו בנים, שֶׁנֶּאֱמָר: (למן לא) "וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְנֵי לָבָן".

שפתי חכמים

(כג) ו לא שקבץ אותה במקום אחד, כי זה הוא לרעתה שאז תראה חרפתה יותר: ו פירוש 'חרפתי', סרחוני וחטאתי על שבירת כלי בית בעלי: תורה כד (כז) ח ואם תאמר דילמא היו לו בנים אלא או בלקה או ולקה מפלגש, קטנים, יש לומר דמכל מקום לא היה לו לשלוח רחל בתו מאשתו נשואה, אלא או בלקה או ולקה מפלגש,

♦ יום חמישי ז' כסלו ♦

(כח) וַיֹּאמֶר נִקְבָּה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאַתָּנָה:

כ"י - נִקְבָּה שְׂכָרְךָ • כְּתָנוּמוֹ: 'פְּרִישׁ אֲגִרְךָ'.

כח וַאֲמַר פְּרִישׁ אֲגִרְךָ עָלַי וְאַתָּן:

כט וַאֲמַר לֵה אַתָּה יִדְעָתָה יֵת דְּפִלְחָתְךָ וְיֵת
דְּהִתָּה בְּעִירְךָ עָמִי:

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יִדְעָתָה אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ

וְאַתָּה אֲשֶׁר-הָיָה מִקֵּנְךָ אִתִּי:

כ"י - וְאַתָּה אֲשֶׁר-הָיָה מִקֵּנְךָ אִתִּי • אֵת חֲשָׁבוֹן מַעֲוֵט מִקֵּנְךָ שֶׁבֶא לְיָדִי מִתְחִלָּה כִּמְהָ הָיָה.

ל אַרְי זַעִיר דִּי הוּדָה לֶךְ קִדְמִי וּתְקִיף לְמִסְגִּי
וּבְרִיךְ יִי יִתֵּן בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתִי אֶעֱבִיד אֶת
אַנָּה לְבֵיתִי:(ל) כִּי מַעֲטֹ אֲשֶׁר-הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּפְרָץ לָרֹב וּבְרָךְ
יְהוָה אֶתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתִי אֶעֱשֶׂה גַם-אֲנֹכִי
לְבֵיתִי:לְבֵיתִי • לְצִרְךָ בֵּיתִי, עֲכָשׁוּ אֵין עוֹשִׁין לְצִרְכִּי אֵלָא
בְּנִי, וְצִרְךָ (אנִי) לְהֵיזֵת עוֹשֶׂה גַם אֲנִי עִמָּהֶם לְסִמְכֹן,
וְזֵהוּ 'גַּם'.כ"י - לְרַגְלִי • (כ"ד) עַם רַגְלִי, בְּשִׁבְלִי בִּיאָת רַגְלִי בָּאת
אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת יא) "הָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלִידְךָ",
(שׁוֹפְטִים ח) "לָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלִי", הַבָּאִים עָמִי. גַּם-אֲנֹכִילא וַאֲמַר מָה אַתָּן לִּי וַאֲמַר יַעֲקֹב לֹא תִתֵּן
לִי מִדַּעַם אִם תַּעֲבֹד לִי פִתְגָמָא הָדִין אֲתוּב
אַרְעִי עִנְךָ אֲשֶׁר:(לא) וַיֹּאמֶר מָה אַתָּן לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֵּן-לִי
מֵאוֹמָה אִם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה
צֹאנְךָ אֲשֶׁמֶר:לב אַעֲבֹד בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כָּל-שָׂה
אֲעִידִי מִתְּמֵן כָּל אֶמֶר נִמּוֹר וּרְקוּעַ וְכָל אֶמֶר
שְׁחוּם בְּאֶמְרִיא וּרְקוּעַ וּנְמוֹר בְּעִזִּיא וַיְהִי
אֲגִרִי:(לב) אֲעֲבֹד בְּכָל-צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כָּל-שָׂה
נִקְדִּי וְטָלוּא וְכָל-שָׂה-חוּם בְּכִשְׁבִּים וְטָלוּא וְנִקְדִּי
בְּעִזִּים וְהִיָּה שְׂכָרִי:ידְהִיָּה שְׂכָרִי • אוֹתָן שְׁיִזְלֵדוּ מִכָּאן וְלִהְבֹּא נִקְדִּים
וְטָלוּאִים בְּעִזִּים וּשְׁחוּמִים בְּכִשְׁבִּים יְהִיָּו שְׁלִי, וְאוֹתָן
שְׁיִשְׁנֵן עֲכָשׁוּ, הַפֶּרֶשׁ מִהֶם וְהַפְקִידֵם בְּיַד בְּנִיךָ, שְׁלֹא
תֹאמַר לִי עַל הַנּוֹלָדִים מַעֲתָה: 'אֵלֹהִי הָיוּ שֵׁם מִתְחִלָּה י',כ"י - נִקְדִּי • מִנְמֶר בְּחִבְרָבוֹרוֹת דְּקוֹת כְּמוֹ נִקְדוֹת,
פּוֹנִטֶר"א בְּלַע"ז. טָלוּא • לְשׁוֹן טָלָאִים, חִבְרָבוֹרוֹת
רְחִבּוֹת. חוּם • שְׁחוּם"ל, דּוּמָה לְאָדָם, רוֹשׁ"ו בְּלַע"ז,
לְשׁוֹן מִשְׁנָה שְׁחִמְתִּית וְנִמְצָאת לְבָנָה, לְעִנְיַן הַתְּבוּאָה.

שפתי חכמים

פִּירוּשׁ לְצִוְרָךְ בֵּיתִי: ב רְצוֹנוֹ לְתַרְץ
'גַּם אֲנֹכִי' מִשְׁמַע דְּקוּדָם לְכֹן הָיָה אַחֲרֵי
שְׁעִשְׂה לְצִוְרָךְ בֵּיתוֹ, לְכֹן פִּירֵשׁ
'עֲכָשִׁיר' כו': תוֹרָה לֹא(לב) ל רְצָה לוֹמַר, הַתְּרָגוּם שְׁמִתְרָגֵם
עַל 'חוּם' 'שְׁחוּם', דְּהוּא לְשׁוֹן אָדָם:
ט הַקְשָׁה הָרִאשִׁי, אִם כֹּן הִסְיָמִן הָיָה
בְּעִזִּים נִקְדִּי וְטָלוּא וְלֹא בְּכִשְׁבִּים,
וְהַתְּבוּאָה אֶמֶר 'הָסֵר מִשֹּׁם כָּל שָׂה נִקְדִּי(כט) ט פִּירוּשׁ, שְׁאִין הַכּוֹנֶה שְׂדֵעַ
שְׁהִיָּה מִקְנֵהוּ אִתּוֹ, רַק מִיעוּט כְּמוֹתוֹ
וכו': תוֹרָה ל(ל) * רְצוֹנוֹ לְפָרֵשׁ, דָּאִי כְּמִשְׁמַעוֹ,
שְׁיַעֲקֹב אֶמֶר 'לְבֵיתִי', אֵלָךְ אֵל בֵּית אָבִי
וְאֶעֱשֶׂה שֵׁם, הָרִי בְּתִיב אֲחִירָיו (פִּסּוּק ל"א)
'וַיֹּאמֶר מָה אַתָּן לִי וְגו' אֲשׁוּבָה אֶרְעָה'
וְגו', מִשְׁמַע שְׁלֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לִילָךְ
מַעֲמוֹ אֵלָא לְשִׁמּוֹר צֹאנּוֹ, אֵלָא 'לְבֵיתִי'בְּשִׁלְמָא אִי לֹא הָיָה לוֹ בָּנִים אִתִּי שְׁפִיר
דְּשִׁלַּח רַחֵל, לְפִי שְׁאִין לוֹ בָּנִים אִם כֹּן
הָיָה בֵּת יוֹרְשָׁתָה, דְּבָנוֹת מֵאִשְׁתּוֹ נְשׁוּאָה
קוּדְמוֹת לְבָנוֹת מִפְּלִגְשׁ וּבְדָאִי הָיָה
תְּשִׁמוֹר יָפָה, אָבֵל אִי הָיָה לוֹ בָּנִים אִם
כֹּן הָיָה לֹא תִירֵשׁ מִנְּכִסּוֹ כְּלוּם,
דְּלַעוּלָם הַבָּנִים קוּדְמִין לְבָנוֹת, אִם כֹּן
לֹא הָיָה לוֹ לְשִׁלּוּחַ רַחֵל, אֵלָא וְדָאִי לֹא
הָיָה לוֹ בָּנִים כְּלָל (מְדָרָא: תוֹרָה כח

ועוד שלא תאמר לי: 'על-ידי הזכרים שהני נקדים וטלאים, תלדנה הנקבות דגמתן מכאן ואילף'.

לג ותסהד בי זכותי ביום דמחר ארי תיעול
על אגרי קדמך כל די ליתוהי גמור ורקוע
בעזא ושחום באמרנא גנובא הוא עמי:

(לג) וְעִנְתָּהּ בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שָׂכְרִי
לִפְנֵיךָ כָּל אֲשֶׁר־אֵינְנִי נָקֹד וְטָלוֹא בְּעֵזִים וְחוּם
בַּפְּשָׁלִים גָּנוֹב הוּא אֹתִי:

נקדים וטלאים. וכל שתמצא בהן שאינו נקד, או
טלוא, או חום, בידוע שגנבתיו לה ובגנבה הוא
שרוי אצלי.

כ"ט וְעִנְתָּהּ בִּי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל
משלך בלום, תענה בי צדקתי, כי תבא צדקתם
ותמיד על שכרי לפניך, שלא תמצא בעדרי כיראם

לד ואמר לכן הן לו יהי כדברך:

(לד) וַיֹּאמֶר לָכֵן הֵן לוֹ יְהִי כְּדִבְרְךָ:

כ"ט הן. לשונך קבלת דברים. לו יהי כדברך. הלואי שתתפץ בך.

לה ואעדי ביומא ההוא ית תלשיא רגוליא
ורקועיא ונת כל עזיא גמורתא ורקועתא כל
די תור בה וכל דשחום באמרנא ויהב ביד
בניה:

(לה) וַיִּסֶּר בְּיוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים הָעֶקְדִּים
וְהַטָּלָאִים וְאֵת כָּל־הָעֵזִים הַנִּקְדוֹת וְהַטָּלָאִת כָּל
אֲשֶׁר־לָכֵן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּפְּשָׁלִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו:

כ"ט ויסר. לכן ביום ההוא וגו'. התישים. עזים זכרים. כל אשר-לכן בו. כל אשר היתה בו חכרבורות
לבנות. ויתן. לכן ביד בניו.

לו וישוי מהלך תלתא יומין בינוהי ובין
יעקב ויעקב רעי ית ענא דלכן דאשתארן:

(לו) וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב
רָעָה אֶת־צֵאֵן לָכֵן הַנּוֹתֵרֶת:

כ"ט הנותרת. הרעועות שבהן, החולות והעקרות, שאינן אלא שירים, אותן מסר לו.

שפתי חכמים

רצה לומר הצדקות, כאלו אמר כי
תבא לפניך צדקתי וענתה בי על
שכרי: ע הוצרך לפרש גנוב הוא
אתי, שלא נחשוב שפירושו אני
בהיתר קניתי ונמצא שהיה גנוב ואני
לא ידעתי, לכן פירש וכו', לא שבא
לידי בהיתר ואחר כך נמצא שהוא
גנוב ביד המוכר אותו לי: תורה לו

(לד) לא כמו הן לי לא נתתה זרע'
(לעיל טו ג), שפירושו לשון 'הנה':
פירוש, אף על פי שאמרו בפיו, חשב
לכן אולי לא אמרו בלבד או
יתקורט: תורה לה

(לה) ק לא יעקב, שהרי כתיב אחריו
'ויתן ביד בניו, וישם דרך שלשת ימים
בינו ובין יעקב': תורה לו

וטלוא, כך אמר יעקב, על כל פנים
תסיר נקוד וטלוא בעזים וחום
בפשבם, ואפילו נקוד וטלוא בפשבם
שראויים להיות שלי גם אותם תסיר,
שלא יהיו עכשיו לא עזים נקוד וטלוא
ולא בפשבם נקוד ועקוד וטלוא, רק
אותן שיולדו מכאן ואילף נקוד וטלוא
בעזים וחום בפשבם יהיו שלי. ומה
שלא אמר להסיר חום בעזים, מפני
שאינם בגמרא, ומעתה הותרו כל
הקושיות, כן נראה לי: ג פירש הרא"ם,
שקשה לפי טעם ראשון ימנו אותם
כמה הם עכשיו, וממילא ידעין מה
שהיה יותר שנוצלו אחר כך, ועל זה
אמר רש"י 'שלא תאמר' וכו': תורה לג
(לג) והתייז תבא לנקבה נסתרת, לא
אנוכח. והוכחתו מדכתיב 'לפניך',

וטלוא, ומתרץ ד'שה' דאמר קרא הוא
תיש, מדכתיב (דברים יד ד) 'שה בפשבם
ושה עזים', שמע מינה עז נמי קרוי
'שה'. (מהרש"ל), וקשה לי על דברי
הרא"ם, אדרבה מדהוצרכה התורה
לפרש בו 'עזים' שמע מינה כל מקום
שנאמר 'שה' סתם שה הוא ולא תיש,
ועוד קשה לפי דבריו היה לו למנקט
בחד בללא, ולא היה לו לומר אלא
'נקוד וטלוא בעזים', ועוד קשה למה
התחיל הכתוב בתיש וסיום בשה, ועוד
קשה פעם קרא 'שה' ופעם קרא 'תיש',
שנאמר (לקמן פסוק ל"ה) 'ויסר ביום ההוא
את התישים וגו'. לכה נראה לי ש'שה'
הוא שה ממש ולא תיש, והסימן היה
נקוד וטלוא בעזים וחום בפשבם, ומה
שאמר 'הסר משם כל שה נקוד

(ז) וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לְבָנָה לַח וְלוֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְּצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל-הַמִּקְלֹת:

לזונסיב לה יעקב חוטרין דלכן רטיבין
דדלו ודדלו וקליף בהון קלפין חנרין
קלופי חנר די על חוטרין:

דקים, קולדר"י בלע"ז. וערמון. קשטני"ר בלע"ז.
פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנמר.
מחשף הלכן. גלוי לכן של מקל, כשהיה קולפו
היה נראה ונגלה לכן שלו במקום הקלופ.

כ"י מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה, כמה
דתימא: (הושע ד) "תחת אלו ולבנה". ואמר אני, הוא
שקורין טרימב"ל, שהוא לבן. לח. כשהוא רטב.
ולוז. ועוד לקח מקל לוז, עץ שגדלין בו אגוזים

לח ודעין ית חוטרין די קליף ברהטין
אמר בית שקנא דמיא אמר דאמן (נ"י
דאמן) ענא למשתי לקבלהון דענא
ומתיתקון במיתיהון למשתי:

(לח) וַיַּצַּג אֶת-הַמִּקְלֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֶהֱטִים בְּשִׁקְתוֹת
הַמֵּים אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצָּאן לְשִׁתּוֹת לְנֹכַח הַצָּאן
וַיַּחֲמֶנָה בְּבִאֵן לְשִׁתּוֹת:

שם הציג המקלות לנכח הצאן. ויחמנה וגו'.
(כ"י) הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת
לאחוריה, והזכר רובעה, ויולדת פיוצא בו. רבי
אושעיא אומר: המים נעשין זרע במעיהן ולא היו
צריכות לזכר, וזהו: "ויחמנה וגו'" (רצח לומר, בתכה זו
התחברו לשון זכר ונקבה, כמו שכתב הרב אברהם בן צורא).

כ"י ויצג. תרגומו: 'ודעין', לשון תחיבה ונעיצה
היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמרא: 'דצה
ושלפה', 'דץ ביה מיד', דצה כמו דעצה, אלא
שמקצר את לשונו. ברהטים. במוצות המים,
בפרכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן. אשר
תבאן וגו'. ברהטים אשר תבאנה הצאן לשותות,

לט ואתחמא ענא בחוטרין וילידא ענא
רגולין נמורין ורקועין:

(לט) וַיַּחֲמוּ הַצָּאן אֶל-הַמִּקְלֹת וַתִּלְדֵּן הַצָּאן עֲקָדִים
נָקִדִּים וּטְלָאִים:

כ"י אל המקלות. אל מראותי המקלות. עקדים. משנים במקום עקידתן, הם קרסלי ידיהן ורגליהן.

מ ואמריא אפרש יעקב ויהב בריש ענא כל
דרגול וכל דשחום בענא דלכן ושוי לה
עדרין בלחודיהי ולא ערבנון עם ענא
דלכן:

(מ) וַהֲפֹשְׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנָיו הַצָּאן אֶל-עֶקֶד
וּכְלִיחִים בְּצִאֵן לָבָן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא
שָׁתָם עַל-צִאֵן לָבָן:

שנאמר: "וייתן פני הצאן אל-עקד", שהיו פני הצאן
אל העקדים ואל כל חום שמצא צאן לבן. וישת
לו עדרים. כמו שפרשתי.

כ"י והפושבים הפריד יעקב. הנולדים עקדים
נקדים, הבדיל והפריד לעצמן ועשה אותן עדר עדר
לבדו, והוליק אותו העדר העקיד לפני הצאן, ופני
הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם. וזהו

שפתי חכמים

במקלות, ורבו בו הדעות. ולי נראה,
אותן שנולדו מצאן יעקב, אף שלא היו
להם סימנים הנ"ל, מן הדין הם של
יעקב, כיון שנולדו מהצאן שלו, ולכן
רצה ליקח ממנו אף הנולדים מצאנו,
אמר יעקב אעשה מקלות כדי שילדו
הצאן שלי כולם עקדים ונקוד וטלוא
כדי שאריות את מה שהוא שלי
(מהרש"ל: תורה מ)

(מ) ד פירוש 'צאן' שפכאן הם העזים,
כי כל חום בפושבים הפריד לבן כמו
שכתוב לעיל (פסוק ל"ה), אבל חום בעזים

הוא לשקתות המים, כדי שיהא
'לנכח הצאן' שב אל 'ויצג את
המקלות', כלומר שהציג המקלות
ברהטים בשקתות המים כדי שיהא
נכח הצאן בשעת שתיה, ויחמנה:
ב דאם לא בן מאי ויחמנה, דאין דרך
המים לחמם הבהמות. ולדעת רב
הושעיא החמום הוא העיבור: תורה לט
(לט) ג כי לא המקלות הם סבה שילדו
הצאן עקדים נקדים וטלואים, כי אם
מראיהן, והוא מחשוף הלכן. ואם
תאמר היאך עשה יעקב רמאות כזה

(לז) ד דאם לא בן הוה ליה למימר
בקמן תחת הברית והגיון. (רא"ם) דאי
העץ היה לבן, למה צריך יעקב לפצלו
כדי שיהיה לבן, בלאו הכי נמי היה
לבן: ש דקשה לרש"י, הא 'לבנה' לאו
לוז הוא, לכן פירש 'ועוד' וכו'.
והרא"ם פירש דמלת 'לח' מפסיק בין
'לבנה' ולוז, אם בן הוכרח לומר
שילדו 'וערמון' אינם דבקים עם מלת
'לח', רק הם כמו ענין אחר: תורה לח
(לח) ת דתרגום 'וירץ' (לעיל י"ח ב) -
וירטה: א דאשר תבאן הצאן דבוק

(מא) וְהָיָה בְּכָל־יָחַם הַצֵּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב
אֶת־הַמִּקְלֹת לְעֵינֵי הַצֵּאן בְּרֹהֲטִים לִיַּחְמָה
בַּמִּקְלֹת:

מא וְהָיָה כָּל עֵדן דְּמִתִּיחָמֵן עָנָא מִבְּכִרְתָּא
וּמִשְׁוֵי יַעֲקֹב יֵת חוּטְרִיא לְעֵינֵי עָנָא
בְּרֹהֲטִיא לִיַּחְמָהוּן בְּחוּטְרִיא:

כ"י • הַמִּקְשָׁרוֹת • כְּתָרְגוּמוֹ: 'הַבְּכִירוֹת', וְאֵין לוֹ עֵד
בַּמִּקְרָא. וּמִנַּחֲם חֲבָרוּ עִם (שְׁמוּאֵל ב טו) "אֲחִיתִּפֶּל

בְּקוּשָׁרִים", (שם) "וְהָיָה הַקָּשָׁר אֲמִיץ", אוֹתָן
הַמִּתְקַשְׁרוֹת יִחַד לְמַהֵר עֲבוּרָן.

(מב) וּבַהֲעֵטִיף הַצֵּאן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה הָעֵטִיפִים לְלֶבָן
וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב:

מב וּבְקִלְשִׁישׁוֹת עָנָא לֹא מִשְׁוֵי וְהָיוּ לְקִישָׁא
לְלֶבָן וּבְכִירִיא לְיַעֲקֹב:

כ"י • וּבַהֲעֵטִיף • לְשׁוֹן אַחֵר, כְּתָרְגוּמוֹ: 'וּבְקִלְשִׁישׁוֹת'.
וּמִנַּחֲם חֲבָרוּ עִם: (ישעיה ג) "הַמִּתְקַלְצוֹת וְהַמְעַטְפוֹת",

לְשׁוֹן עֲטִיפַת כְּסוּת, כְּלוּמַר מִתְעַטְפוֹת בְּעוֹרָן וְצִמְרָן,
וְאֵינָן מִתְאַוּוֹת לְהִתְיַחֵם עַל־יְדֵי הַזְּכָרִים.

(מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיַּהֲרִלּוּ צֹאן רְבֹת
וּשְׁפָחוֹת וְעַבְדִּים וְגַמְלִים וְחֲמֹרִים:

מג וַתִּקְרִיף גִּבְרָא לַחְדָּא לַחְדָּא וְהָיוּ לֵה עֹן
סִיגְאֹן וְאִמְתָּהוּן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וְחֲמֹרִין:

כ"י • צֹאן רְבֹת • פְּרוֹת וְרְבוּתָהּ יוֹתֵר מִשְׁאָר צֹאן. וּשְׁפָחוֹת וְעַבְדִּים • מְכַר צֹאנֹו בְּדָמִים יְקָרִים, וְלוֹקַח
לוֹ כָּל אֶלֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ויצא, יו"ד כסלו, ה'תש"ט)

לובן העליון, על שם "שְׁמִלְכִין עוֹנוֹתִיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל",
כְּדֹאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "מֵאֲד יוֹתֵר מֵאֲבִיו (יִצְחָק), מֵאֲד יוֹתֵר
מִלְכָן". וְהֵינּוּ, לְפִי שִׁשְׁרֵשׁ הַתִּיקוֹן הוּא לְמַעְלָה גַם מִתַּהוֹ.
וְהָיוּ גַם מִה שִׁכְתוּב "טוֹבָה הָאֶרֶץ מֵאֲד מֵאֲד" - שֶׁזֶהוּ מִצַּד
עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים בְּאֶרֶץ שְׁבַעָה עֲמִינִין לַעֲשׂוֹת מִנְהָ "אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל".
וְהֵעֵנִן בָּזֶה: אֲבָרְהָם - שֶׁ"כְּתוּב בּוֹ וְאֲבָרְהָם כְּבֹד מֵאֲד, פֶּעַם
אַחַת" (דְּלֹא כִיעֲבַב שִׁכְתוּב בּוֹ ב' פֶּעַמִּים מֵאֲד) - לֹא
הִתְעַסֵּק בַּעֲבוּדַת הַבִּירוּרִים, לְבָרֵךְ אֶת הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים
שֶׁבָּעוֹלָם. וְגַם מִה שֶׁמִּצִּינוּ בְּאַבְרָהָם הֵעֵנִן דְּ"הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
עָשׂוּ בְּחָרָן" - הִרִי עֵנִין זֶה הָיָה רַק בְּדֶרֶךְ עֲרָא וּלְפִי שְׁעָה,
וְהָיוּ הַטַּעַם שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִה אֵירַע לְיוֹצְאֵי חֻלְצִיהֶם שֶׁל
הַגֵּרִים שֶׁנִּתְגַּדְּרוּ עַל־יְדֵי אֲבָרְהָם.

על הפסוק "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד" - מְבָאֵר אֲדָמוֹר
הָאֲמִצְעִי כָּל הַלְשׁוֹן "מֵאֲד מֵאֲד":
"מֵאֲד" - הוּא עֵנִין הַרְבּוּי שֶׁבָּא מִצַּד הַתְּחַלְקוֹת הַגְּבוּרוֹת.
הֵינּוּ, גְּבוּרוֹת עֲלִיוֹנוֹת דִּי־יִצְחָק, כְּמוֹ גְּבוּרוֹת גִּשְׁמִים, שֶׁמִּצַּד
הַגְּבוּרוֹת יוֹרְדִים הַגִּשְׁמִים טִיפִין טִיפִין בְּרִיבּוּי, וְהָיוּ גַם
שֶׁבְּכִרְפַּת יִצְחָק נֶאֱמַר "וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹקִים", בְּחִינַת הַגְּבוּרָה,
שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא מְקוֹר הַנְּרִיחוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּמִתָּן
תּוֹרָה נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים גּוֹ", וּבִלְשׁוֹן חֲכָמֵינוּ ז"ל "מִפִּי
הַגְּבוּרָה שֶׁמֵּעֲנוּם", כִּינּוּ שֶׁהַגְּבוּרוֹת הֵן מְקוֹר הַהִשְׁפָּעָה.
אֲמָנָם, הֵעֵנִן דְּ"מֵאֲד מֵאֲד" ב' פֶּעַמִּים - נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי
עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים שֶׁהִיָּתָה אֲצֵל יַעֲקֹב, בְּחִינַת עוֹלָם הַתִּיקוֹן,
שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מוֹגִיעִים לְדֶרֶךְ נַעֲלִית יוֹתֵר גַם מִהַגְּבוּרוֹת
הָעֲלִיוֹנוֹת דִּי־יִצְחָק, גְּבוּרוֹת דְּתַהוֹ, וְלְמַעְלָה גַם מִבְּחִינַת לָבָן,

שפתי חכמים

פִּירֵשׁ שְׁמִכֵּר וְכו', רִצָּה לומר לָךְ
הַקְדִּים הַצֵּאן שֶׁהָיוּ לוֹ מִתְחִילָה, וְאַחֵר
כִּף נֶקֶט מִה שֶׁקָּנָה בְּדַמִּיהוֹ, וְסִדְרָן
כְּסִדֵּר אֲדָם קוֹדֵם לְבַהֲמָה, וּלְפִי זֶה
שֶׁהֵן כְּסִדֵּר אֵין צָרִיף לומר כְּמוֹ בְּצֹאן
שְׁמִכֵּר גַם כֵּן עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וְלוֹקַח
מִהֵן גַּמְלִים וְחֲמוּרִים, וְהָיוּ שִׁכְתָּב רִשִׁי
'וְלוֹקַח לוֹ כָּל אֶלֶה', רִצָּה לומר מִדְּמִי
הַצֵּאן: תוֹרָה א

מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם שְׁכָרוֹ: תוֹרָה מא
(מג) ה' דִּאֵין לְפָרֵשׁ כְּמִשְׁמַעוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ
צֹאן הַרְבֵּה, הֲלֹא כְּבָר כְּתִיב 'וַיִּפְרֹץ'
הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד, וּבְיִדְּאֵי הוּא דִּקְאֵי
עַל הַצֵּאן דְּכְתִיב לְעֵיל מִיָּנִיָּה, אֲלֹא
שֶׁהָיוּ פְּרוֹת וְכו', (ר"א: 1) דָּאֵם לֹא כֵן,
קָאֵי בְּצֹאן וּמִזְכִּיר שְׁפָחוֹת וְעַבְדִּים.
(ממ"ש) דָּאֵם לֹא כֵן הָיָה מְהִירָאֵי
לְהַקְדִּים אֲדָם לְבַהֲמָה, וְתוֹ דִּאֲחֵר כִּף
חִזֹּר וְהוֹפִיר בְּהִמָּה 'גַּמְלִים' וְכו', לָבָן

לֹא הִסִּיר לָבָן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה שְׁכָרוֹ,
כְּמוֹ שֶׁלֹּא הִסִּיר הָעֲקָדִים וְהַסְּלֹאִאִים מִן
הַכְּשָׁבִים רַק מִן הָעֲזִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתִיב
לְעֵיל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁכָרוֹ, וְדו"ק.
עֵינִי בְּרִא"ם שֶׁהָאֶרֶץ כָּאן. וְעוֹד כְּתִב,
וַיִּתֵּבן שְׁמֹלַת הַנּוֹלָדִים שֶׁאֲצֵל 'עֲקָדִים
נְקָדִים' מִשׁוּבָּשֶׁת בְּדְבָרֵי הָרֵב, אִם לֹא
תִּפְרֹשׁ הַנּוֹלָדִים כְּבָר קוֹדֵם הִסְרָה,
כָּאֵלּוּ אָמַר הָרֵב הָעֲקָדִים נְקָדִים שֶׁכָּבֵר
נוֹלְדוּ בְּצֹאן לָבָן שֶׁלֹּא הִסִּירָם לָבָן

וכמו־כן יצחק - שהרי היה "עולה תמימה", ולא יצא מארץ־ישראל (אף שהיתה עדין קודם הבירור).

מה שאין־כן יעקב - נאמר בו "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה":

בתחילה היה יעקב בבאר שבע - אצל יצחק, אשר גם בהיותו למטה בגוף היה באותו מעמד ומצב כמו למעלה, שלכן גם בחייו נאמר "אלקי יצחק", אף־על־פי ש"אין הקב"ה מיוחד שמו על הצדיקים בחייהם".

ולאחר־כן היה י"ד שנה בבית מדרש של שם ועבר, כפי שדרשו חכמינו ז"ל על הפסוק "וישכב במקום ההוא", "באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה", ומוכן גודל מעלת מדרגתו באותו זמן.

ולמרות זאת - הלך משם "חרנה", אשר נוסף על ב' הפירושים שבזהר, אם קאי על מלכות או על עולמות בריאה־יצירה־עשיה (כפי שזכרנו בהמאמר), הרי זה קאי גם על "חרנה" כפשוטו - "חרון אף של מקום (בעולם)", שזוהי המדרגה היותר תחתונה.

ובהיותו בחרן - עסק בבירור התמריות כו', שזהו מה שכתוב "ויהי לי שור וחמור וגו'", ודוקא על־ידי־זה נעשה הענין ד'ויפרוץ האיש מאד מאד", ב' פעמים "מאד".

וענינו בעבודה:

החילוק בין תורה למצות הוא - שהתורה היא ברוחניות, והמצות הן בגשמיות, כמו ציצית בצמר גשמי וכיוצא בזה. והרי תכלית התורה היא בשביל המצות, כמאמר רבותינו ז"ל "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ולעיתיד־לבא יהיה "מעשה גדול" - שהמעלה בזה היא מצד בירור הדבר הגשמי. ויתירה מזה - בבירור דברי הרשות, שזהו ענין נעלה יותר גם ממעשה המצות.

וזוהי גם הוראה אלינו בענין השליחות: ידוע שרבותינו נשיאנו היו שולחים שלוחים - כפי שהיה בימי אדמו"ר האמצעי, ששלח שלוחים לארץ־הקודש, וכמסופר שבתחילה לא רצו לנסוע, עד שהבטיח לשלוח להם את מאמרי החסידות, והיה שולח להם המאמרים בכתב־יד־קדשו. וזוהי הסיבה שבארץ־ישראל נמצאו הרבה ביכלאף מתורתו של אדמו"ר האמצעי.

והנה, הסיבה לכך שלא רצו לנסוע היא - בגלל שעל־ידי־זה יחסר להם בהענין ד'מאד" פעם אחת. ואף־על־פי־כן שלחו אותם, לא רק לטובת המקום, אלא גם לטובת עצמם, כיון שעל־ידי־זה מגיעים להעליו ד'מאד מאד" ב' פעמים.

וכן הוא גם בכל הדורות, עד לדור האחרון - שכאשר נוסעים בשליחות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, צריך לדעת שאין זה רק לטובת המקום, אלא גם לטובת השלוחים, שעל־ידי־זה נעשה אצלם הענין ד'ויפרוץ האיש מאד מאד", דהיינו פריצת כל הגדרים, שזהו על־ידי הפצת החסידות בשופי.

וכהסיפור אודות החסידים של אדמו"ר האמצעי, שבאחד הלילות פשה מזג האויר טוב ("א גוטע פאגאדע"), חזרו מאמר חסידות בחוץ, ובינתיים התחיל לרדת גשם, וכאשר הבחינו שיצא גוי מבנין אחד, נכנסו ה"חוזרים" לשם להמשיך בחזרת המאמר, ואחר־כך נודע שהיה זה מקום שאסור להפגס אליו, ובפרט לדברי תורה. ונתבלבלו החסידים מזה, ונכנסו לאדמו"ר האמצעי, ואדמו"ר האמצעי שחק ("האט זיך אויסגעלאכט") מפל המאורע. וזהו אמיתית הענין ד'ויפרצת" - שאפילו הגדרים שיש להם לכאורה אחיזה ב'שולחן ערוך', נפרצים גם הם!

א וישמע ית פתגמי בני לכן דאמרין נסיב יעקב ית כל די לאבונא ומדי לאבונא קנא ית כל נכסאי הדין:

לא (א) וישמע את־דברי בני־לכן לאמר לקח יעקב את כל־אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל־הפכר הזה:

כש"כ עשה • כנס, כמו: (שמואל א יד) "ויצע חיל, ויף את צמלק".

ב ויחזא יעקב ית סבר אפי לכן והא ליתוהי עמה כמאתמלי ומדקמוהי:

(ב) וירא יעקב את־פני לכן והנה איננו עמו בתמול שלשום:

ג ואמר יי ליעקב תוב לארעא דאבהתך ויליגדתך ויהי מימרי בסעדה:

(ג) ויאמר יהוה אלי־עקב שוב אל־ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך:

פא שיעור יומי ליום חמישי ז' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת ויצא

כ"י- שוב אל-ארץ אבותיה • ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחבר לטמא, אי אפשר להשרות שכינתי עליך (ב"ר) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 201)

לשיטתו, שהמניעה להשראת השכינה היתה החבור לטמא, לא שהותו בחוץ לארץ.

בעודך מחבר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך (רש"י לא, א) לפי שיטת רש"י בפשוטו של מקרא לא היתה לארץ ישראל בזמן האבות קדשה מיוחדת. ואזיל כאן

(ה) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה לחקלא אל-צאנו:

שהרי בעז ובית דינו משבט יהודה, אומרים: "פרחל וכלאה אשר בנו שתיים וגו'", הקדימו רחל ללאה.

כ"י- ויקרא לרחל וללאה • לרחל תחלה, ואחר-כך ללאה, שהיא היתה עקרת הבית, שבשכילה נזדוג יעקב עם לבן, ואף בגיה של לאה מודים בדרך,

(ה) ויאמר להן ראה אנכי את-פני אביכן פייאנו אלי בתמל שלשם ואלהי אבי היה עמך:

הואמר להן חזי אנא את סבר אפי אבוכן ארי ליתוהי עמי כמאתמלי ומדקמוהי ואלהה דאבא הנה בסעדי:

(ו) ואתנה ידעתי כי בכל-בחי עבדתי את-אביכן: ואתיין ידעתיין ארי בכל חילי פלחית את אבוכן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 147 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מלאכתו של הקב"ה

תורה ותפלה, אף פשמותעסקים בענייני עולם הזה, אין זו מלאכתו של הקב"ה.

ועל זה באה ההוראה, שלמדים דיני מלאכת פועל דוקא מעבודת יעקב אצל לבן, שלא היתה באוירה קדושה בבית מדרשו של שם ועבר וכיוצא בזה, אלא בחרן שהיה "חרון אף של מקום", ואפילו מקום כזה העלה יעקב, ועשהו מכון לשיבתו יתברך.

וקמו כן בעבודת בני ישראל, שפשמותעסקים בענייני עולם הזה, מקום ש"אין תחתון למטה ממונו" (לשון אדמו"ר הזקן בתיא פרק ל"ו), ומעלים אותו להיות מקום אשר בו יתגלה אור קדשתו יתברך, הנה עבודה כזו נקראת "מלאכתו" של הקב"ה, כי הרי זהו רצונו יתברך שתתגלה שכינתו גם במקום כזה, וכמאמר חכמינו ז"ל (תנחומא נשא טז, ובכמה מקומות. וראה תניא ריש פרק ל"ו) "נתאנה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".

כי בכל-בחי עבדתי את-אביכן: (לא, ו)

כתב הרמב"ם בסוף הלכות שכירות: "בדרך שמוזהר בעל-הבית שלא יגזל שכר עני, ולא יעכבנו, כן העני מזהר שלא יגזל מלאכת בעל-הבית, ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן.. וכן חייב לעבד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן...".

נמצא, דזה ש"חייב לעבד בכל כחו" למדים מעבודת יעקב בבית לבן הארמי בחרן.

ויש לבאר זה בדרך החסידות:

אמרו חכמינו ז"ל (אבות פרק ב משנה טז) "נאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעלתו", שבגוי ישראל הם ה"פועלים" שחייבים לעשות את "מלאכת בעל-הבית" - הקב"ה.

והנה, אפשר שיעלה על הדעת ש"מלאכת בעל-הבית" בעבודת ה' היא דוקא פשעוסקים בדררים נעלים, כגון

שפתי חכמים

בזה מה שפירש רש"י בפרשת וישלח (לעיל לב' י"ד ואלהי) 'שפתי הבטחות' וכו', שבראה משם 'ש'איה עמך' האמור פה רצונו לומר לשמך בדרך: תורה ד

כבר הובטח על זה והנה אנכי עמך ושמך תיך' וגו' (לעיל כ"ח טז). אלא רצונו לומר, שם אשרה שכינתי עליך, ויחוייב מזה שיובטח שלא יתגר בדרך. ויתורץ

לא (ג) ז לא שהוא תנאי שאם תשוב אהיה עמך, אלא מראה מקום הוא לו, מפני שקאן אי אפשר בו: ח אבל אין לפרש 'איה עמך' לשמך בדרך, כי

(ז) וַאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וְהַחֲלֵף אֶת־מִשְׁכַּבְּתִּי עֲשֶׂה מְנִים וְלֹא־נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהַרְעַ עֲמֹדִי:

ז"י: עֲשֶׂה מְנִים • אין 'מוֹנִים' פחות מעֲשֶׂה. מְנִים • לשון סכום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו' מאה פעמים.

(ח) אִם־כֹּה יֹאמֹר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָל־הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמֹר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקָדִים:

(ט) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אַבְיָכֶם וַיִּתֵּן־לִי: ט ואפרש יי' את גיטי דאבוכון ויהב לי:

(י) וַיְהִי בַּעַת יָחַם הַצֹּאן וַאֲשָׁא עֵינִי וָאֶרָא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעֵתִידִים הָעֲלִים עַל־הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים:

ז"י: וְהִנֵּה הָעֵתִידִים • אף־על־פי שהבדילם לבן כלם, שלא יתעברו הצאן דגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבדי לעדר שבנד יעקב (ב"ד). וברדִים • תרגומו 'ופציתין', פיישימ"ר

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מֶלֶאךָ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי:

(יב) וַיֹּאמֶר שְׂאֵנָא עֵינִיךָ וְרֵאחַ כָּל־הָעֵתִידִים הָעֲלִים עַל־הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָבֶן עֲשֶׂה לָךְ:

(יג) אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְבֶּה אֲשֶׁר נִדְרַתְּ לִי שֵׁם נָדָר עָתָה קוֹם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתְּךָ:

(ז) ז' 'מוֹנִים' הוא לשון מְנִין, דהוא עֲשֶׂה, וכתוב 'עֲשֶׂה מוֹנִים', משמע עֲשֶׂה פְעָמִים עֲשֶׂה, דהיינו מאה, אֲבָל 'מוֹנִים' אין פירושו פְעָמִים: 'הא דנקט רש"י 'תנאו' ולא נקט 'משכבתו', משום דאין הפסד בזה אם מחליף משכבתו, כגון אם היה חייב ליתן לו (ז) ז' 'מוֹנִים' הוא לשון מְנִין, דהוא עֲשֶׂה, וכתוב 'עֲשֶׂה מוֹנִים', משמע עֲשֶׂה פְעָמִים עֲשֶׂה, דהיינו מאה, אֲבָל 'מוֹנִים' אין פירושו פְעָמִים: 'הא דנקט רש"י 'תנאו' ולא נקט 'משכבתו', משום דאין הפסד בזה אם מחליף משכבתו, כגון אם היה חייב ליתן לו

אותן שולדו לו ליעקב, דאם בן מה אֶתָּא לֹא־שְׁמַעֲנִין, אֶלָּא מוכרח אֶתָּה לומר שצאן לבן דיו, ודיאף באו לבאן, ועל זה פירש 'אף על פי' וכו': ל רצונו לומר, שאין שחור מעבדו, אֶלָּא אותו חוט של לבן פתוח ומסבב כל גופו: תורה יא

מעות ונתן לו משלטין אין הפסד בזה, לְכָךְ נקט 'תנאו', עיקר התנאי היה מחליף בדפירש רש"י לְקַמֵּן (פסוק מא דה ותחלף). היית משנה תנאי שביינינו מְקוֹד לְטֹלוֹא וכו': תורה ח (י) ב כלומר, מה שכתוב 'והנה העתידים העולים' וגו' ודאי לא קאי על

שיעור יומי ליום שישי ח' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת ויצא פג

ראשה", להיות משוחה למזבח. אשר נדרת לי.
וצריך אתה לשלמו, שאמרת: "יהיה בית אלהים",
שתקריב שם קרבנות.

כ"י. האל בית-אל. כמו אל בית-אל, ה"א יתרה
וידר המקראות לדבר בן, כמו: (במדבר לד) "כי אתם
באים אל הארץ כנען". משחת שם. לשון רבוי
וגדלה, כשנמשח למלכות, כך: "ויצק שמן על

יד ואמיבת רחל ולאח ואמרן לה העוד
(פען) לנא חלק ואחסנא בבית אבונא:

(יד) ותען רחל ולאח ותאמרנה לו העוד לנו חלק
ונחלה בבית אבינו:

כ"י. העוד לנו. למה נעבב על ירך מלשוב, כלום אנו מנחלות לירש מנכסי אבינו כלום בין הזכרים?.

טו הלא נוכרין אתחשבנא לה ארי זבנא
ואכל אף מיכל ית בספנא:

(טו) הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל
גם-אכול את-כספנו:

ולא נתננו לה אלא בשכר הפעלה. את-כספנו. שעבב
דמי שכר פעתה.

כ"י. הלא נכריות נחשבנו לו. אפלו בשעה שדרך
בני אדם לתת נדוניה לבנותיו בשעת נשואין, נהג
עמנו כנכריות. כי מכרנו. לה (שעבדת אותו בנו י"ד שנה

טז ארי כל עותרא די אפרש יי מאבונא
דילנא הוא ולבנא ובען כל די אמר יי לה
עבד:

(טז) כי כל-העשר אשר הציל אלהים מאבינו לנו
הוא ולבנינו ועתה כל אשר אמר אלהים אליך
עשה:

הפריש, וכן כל לשון הצלה שבמקרא, לשון הפרשה,
שמפרישו מן הרעה ומן האויב.

כ"י. כי כל-העשר. כי זה משמש בלשון 'אלא',
כלומר: 'משל אבינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל
הקדוש-ברוך-הוא מאבינו, שלנו הוא. הציל. לשון

♦ יום שישי ח' כסלו ♦

יז וקם יעקב ונטל ית בנוהי וית נשוהי על
גמליא:

(יז) וקם יעקב וישא את-בניו ואת-נשיו על-
הגמלים:

כ"י. את-בניו ואת-נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר: (לקמן לה) "ויקח
עשו את-נשיו ואת-בניו וגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' ח"ל עמ' 144 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מתי יש להקדים נקבות לזכרים?

הנה, זכר ונקבה - איש ואשה - מורים על עבודת המוח
ועבודת הלב. כי עיקר ענין המוחין ולימוד התורה הוא
באיש, ויחודה של האשה לגבי האיש הוא בענין הרגש
והמדות.

על הפסוק "ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו על
הגמלים" (לא, יז) פירש רש"י "הקדים זכרים לנקבות, ועשו
הקדים נקבות לזכרים".
יש לבאר שתי הנהגות אלו של יעקב ועשו למעלייתא,
ובעבודת האדם לקונו:

שפתי חכמים

(טו) מ פירוש, של אותן שש שנים עשרה שנים
שעבדת אותו בשכר, כי על הארבע מכרנו: תורה טו
(יז) נ מפני שהיה שטוף בזימה ודיו
נשיו עיקר (ראים): תורה יח

טעם ודעת, אלא זקוקים לעבודה נעלית יותר, שלמעלה מהגבלת השכל. ועבודה זו הוא עלידי הלב דוקא (ראה 'המשך' תרס"ו עמ' ס ואילך). ולכן "עשו הקדים נקבות לזכרים", כי אדם שצריך להתגבר על נטיותיו ותאוותיו, בחינת "עשו", אי-אפשר לו להסתפק בעבודה שבמידה והגבלה על-פי הסדר וטעם ודעת, אלא צריכה להיות עבודה שלמעלה מסדר, ולמעלה ממידה והגבלה.

קודמים לנקבות. והיינו, שהמוח ישלוט על הלב (תניא פ"ב ובכ"מ), דהמדות צריכות להיות מונהגות על-ידי השכל. כי רק כאשר המדות מונהגות על-ידי השכל, אזי חמדת הלב והנהגת האדם היא כדבעי. ולכן, יעקב "הקדים זכרים לנקבות", כי הסדר הרצוי הוא תחילה עבודת המוח ועל-ידיה הוא בא לעבודת הלב. אמנם כאשר ישנם מניעות ועיכובים בעבודת ה' וצריך להתגבר עליהם, אזי לא די בעבודה "מסודרת" ועל-פי

יח ודבר ית כל גיתיהי וית כל קננה דקנא
גיתיה קננה די קנא בפדן ארם למיתי לות
יצחק אביהי לארעא כנען:

(יח) וינהג את-כל-מקנהו ואת-כל-רכשו אשר רכש
מקנה קנינו אשר רכש בפדן ארם לבוא אלי-יצחק
אביו ארצה כנען:

כ"י • מקנה קנינו • מה שקנה מצאנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים.

יט ולכן אזל למגז ית ענה וכסיאת רחל ית
צלמניא די לאברהם:

(יט) ולכן הלך לגזו את-צאנו ותגנב רחל את-
התרפים אשר לאביה:

כ"י • לגזו את-צאנו • שמתן ביד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב. ותגנב רחל את-התרפים • להפריש את אביה מבעבודת אלילים נתפונה (כ"י).

כ וכסי יעקב מן לבא דלכן ארמאה על דלא
חוי לה ארי אזל הוא:

(כ) ויגנב יעקב את-לב לכן הארמי על-בלי הגיד
לו כי ברח הוא:

כא ואזל הוא וכל די לה וקם ועבר ית פרת
ושוי ית אפוהי לטורא דגלעד:

(כא) ויברח הוא וכל-אשר-לו ויקם ויעבר את-הנהר
וישם את-פגיו הר הגלעד:

כב ואתתנה ללכן ביומא תליתאה ארי אזל
יעקב:

(כב) ויגד ללכן ביום השלישי כי ברח יעקב:

כ"י • ביום השלישי • שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם.

כג ודבר ית אחוהי עמה ורדף בתרוהי
מהלף שבעת יומין ואדבק יתה בטורא
דגלעד:

(כג) ויקח את-אחיו עמו וירדף אחריו דרך שבעת
ימים וידבק אתו בחר הגלעד:

כ"י • את-אחיו • קרוביו. דרך שבעת ימים • כל
אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללכן, הלך
יעקב לדרכו. נמצא יעקב רחוק מלכן ששה ימים,
דרך שבעת ימים, ולא נאמר: וירדף אחריו שבעת ימים) •

שפתי חכמים

אלא להפרישו וכו'; תורה כ
(כג) כלומר, אלו היה אצל מקום
צאן לכן (מקוה שבעת ימים); תורה כד

(יט) ע אמר זה משום קרא שאחרי
(פסוק כ"ב) שבתוב 'ביום השלישי' וגו',
למה לא נודע לו עד יום השלישי: פ
דאם לא כן, 'אשר לאביה' מיותר,

(יח) פירוש, המקנה של קנינו שקנאו
על ידי מכירת צאנו. ופירוש וינהג את
כל מקנהו, המקנה שנולד לו
בשכרו; תורה יט

החיצוניות בשביל הפנימיות

כלומר: גם הנכרי בעצמו, מצד שרשו (ששרשו של כל דבר הוא בקדושה), הוא מרגיש שצריך להוסיף דבר בקדושה; אלא שלהיותו הצינור הממשיך זאת - זה מתבטא באופן שמבלבלו מתפלתו. אמנם בפנימיות - הרי זה רק להוסיף את הפונה.

ומכאן הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:

גם כשישנם העלמות והסתרים על עבודת ה', הנה האמת היא שדבר זה בפנימיותו הוא טוב, ורק בחיצוניותו הוא נראה כדבר המעלים. וכאשר האדם יודע שבפנימיות דבר זה טוב ובאופן כזה עובד את עבודתו, על-ידי זה נפעל שגם בגילוי יראה כף.

בספר 'אור המאיר' איתא בשם מורנו המגיד מוהעזריטש נ"ע, דמה שרדף לבן אחר יעקב אבינו, הוא מפני שיעקב השאיר אחריו אותיות התורה שעדיין לא בירךם והציאם מלבן, ולזאת הוצרך לבן לרדוף אחר יעקב - ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו. וזאת על-ידי שנוספה פרשה בתורה - סיפור רדיפתו אחרי יעקב.

וחזינו מהא, שיכול להיות ענין שבחיצוניות ובפועל הוא לגמרי היפך הקדושה, אמנם בפנימיות הרי הפונה בזה היא לשם שמים - כדי להוסיף בקדושה.

על-דרך המבואר בספר תניא קדישא, שכאשר יהודי עומד ומתפלל, ועומד לנגד גוי ומבלבלו - הרי זה בכדי לעוררו שיוסיף בכונת התפלה.

כד ואתא מימר מן קדם יי לות לבן ארמא
בחילמא די ליליא ואמר לה אסתמר לך
דילמא תמליל עם יעקב מטב עד ביש:

(כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לִבָּן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה
וַיֹּאמֶר לוֹ הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן-תִּדְבֹר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב
עַד-רָע:

נש"א • מטוב עד-רע • כל טובתך של רשעים, רעה היא אצל הצדיקים (יבמות קג) •

כה ואדביק לבן ית יעקב ויעקב פרס ית
משפנה בטורא ולבן אשרי ית אחוהי
בטורא דגלעד:

(כה) וַיִּשָּׁג לִבָּן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תָקַע אֶת-אֵהָלוֹ בְּהָר
וּלְבָן תָקַע אֶת-אֲחִיו בְּהַר הַגִּלְעָד:

כו ואמר לבן ליעקב מה עבדת וכסיתא מני
ידברתא ית בנתי כשביות חרבא:

(כו) וַיֹּאמֶר לִבָּן לַיַּעֲקֹב מָה עֲשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי
וַתִּנְהַג אֶת-בְּנֵי כְשָׁבִיּוֹת חָרֵב:

נש"א • כשביות חרב • כל חיל הבא למלחמה קרויי חרב.

כז למה אטמרת למיזל וכסיתא מני ולא
חזיתא לי ושלחתך פון בחדא ובתושבחה
בתופין ובכנרין:

(כז) לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי
וְאַשְׁלַחְךָ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתָךְ וּבְכִנּוּר:

נש"א • ותגנב אותי • גנבת את דעתי.

כח ולא שבקתני לנשקא לבני ולבנתי כען
אסבלתא למעבד:

(כח) וְלֹא נִמְשַׁתְּנִי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבִנְתִּי עִתָּה הַסְבַּלְתָּ
עִשׂוֹ:

שפתי חכמים

(כו) ר דהא לא נופל לשון שביה גבי
חרב, אלא היה לו לומר 'כשביות
חיל': תורה כז

אצלו כי כל זמן שיהיה מחובר אצל
רשע אין השכינה שורה עליו, וכל
להבין: תורה כה

(כד) ק ונראה לי דהכי קאמר, שאל
תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך,
כלומר שישב עמך לחרן, והוא רעה

(כט) יִשְׁ-לֹאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם
אָמַשׁ אֶמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עַם-יַעֲקֹב
מִטּוֹב עַד-רָע:

כט"י יִשְׁ-לֹאֵל יָדַי. יש פה וחיל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע, וְכָל 'אֵל' שֶׁהוּא לְשׁוֹן קָדֵשׁ, עַל שֵׁם עֶזְרוֹ וְרַב
אוֹנִים הוּא.

(ל) וַעֲתָה הֲלֹךְ הַלְכָתָּ כִּי-נִכְסְף נִכְסַּפְתָּה לְבֵית
אֲבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת-אֱלֹהֶי:

כט"י נִכְסַּפְתָּה. חֲמַדָּת, וְהִרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (תהלים פד) "נִכְסַּפְתָּה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי", (איוב יד) "לִמְעַשֶׂה יָדֶיךָ
תִּכְסֹּף".

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלִבִּי כִּי יֵרָאִיתִי כִּי אֶמְרָתִי
פֶן-תִּגְזֹל אֶת-בְּנוֹתַי מִעַמִּי:

כט"י כִּי יֵרָאִיתִי וְגו'. הִשְׁבִּיחוּ עַל רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן, שֶׁאָמַר לוֹ: "וַתִּנְהַג אֶת בְּנוֹתַי וְגו'".

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נָגֵד
אֲחִינוּ הַכֹּהֵן לְךָ מִה עֲמָדִי וְכַח-לְךָ וְלֹא-יִדַּע יַעֲקֹב
כִּי רָחֵל גִּנַּבְתֶּם:

כט"י לֹא יִחְיֶה. וּמֵאוֹתָה קָלָלָה מִתָּה רָחֵל בְּדֶרֶךְ (ב"ר). מִה עֲמָדִי. מִשְׁלָךְ.

(לג) וַיָּבֵא לָבֵן בְּאֶהֱל-יַעֲקֹב. וּבְאֶהֱל לָאָה וּבְאֶהֱל
שְׁתֵּי הָאִמָּהוֹת וְלֹא מִצָּא וַיֵּצֵא מֵאֶהֱל לָאָה וַיָּבֵא
בְּאֶהֱל רָחֵל:

כט"י בְּאֶהֱל-יַעֲקֹב. הוּא אֶהֱל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב
תָּדִיר אֶצְלָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (לִקְמֹן מו) "בְּנִי רָחֵל אֵשֶׁת
יַעֲקֹב", וּבִכְלֵן לֹא נֶאֱמַר: "אֵשֶׁת יַעֲקֹב". וַיָּבֵא בְּאֶהֱל

(לד) וְרָחֵל לִקְחָה אֶת-הַתְּרָפִים וַתִּשְׁמֹם בְּכָר הַגִּמְלָה
וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשָׁשׁ לָבֵן אֶת-כָּל-הָאֶהֱל וְלֹא
מִצָּא:

שפתי חכמים

(לג) שֶׁ רָצוּנוּ לְתַרְץ לָמָּה נֶאֱמַר 'אֶהֱל
יַעֲקֹב', וְכִי הָיָה חֲשׁוֹד בְּעֵינָיו לַעֲבֹד
עֲבֹדֹת אֱלִילִים, וּבִפְרָט בְּשׁוּבוֹ אֶל בֵּית
אֲבִיו שָׁגָם הוּא עֲצָמוֹ אָמַר (לעיל פסוק ל')
'כִּי נִכְסַּף נִכְסַּפְתָּה לְבֵית אֲבִיךָ לָמָּה

גִּנַּבְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ, וְהָלַךְ בֵּית אֲבִיו לֹא
עוֹבְדֵי אֱלִילִים הֵם, לָבֵן פִּירֵשׁ 'הוּא
אֶהֱל רָחֵל' וְכו'; תִּרְצֶה לֹמַר, הָא אֶהֱל
יַעֲקֹב הוּא אֶהֱל רָחֵל כִּדְפִירֵשׁ רִש"י
בְּסֻמוֹף, וְאִם כֵּן לָמָּה לִיָּה וַיָּבֵא בְּאֶהֱל

רָחֵל, הָא בְּכָר חֲפֵשׁ בּוֹ, וְעוֹד קָשָׁה הָיָה
לוֹ לֹמַר 'וַיֵּצֵא מֵאֶהֱל שְׁתֵּי הָאִמָּהוֹת
וַיָּבֵא בְּאֶהֱל רָחֵל', דְּהָא בְּכָר יָצָא
מֵאֶהֱל לָאָה וְכָא לֵאמֹר שְׁתֵּי הָאִמָּהוֹת,
לָבֵן פִּירֵשׁ 'בְּשִׁנְיָא' וְכו'; תוֹרָה לֵד

פז שיעור יומי ליום שישי ח' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת ויצא

כ"י • בכר הגמל • לשון פרים וכסות, כתרגומו: | וב' ערובין': (דף ט) 'הקפיה בעביטין', והן עביטי
'בעביטא דגמלא', והיא מרדעת העשויה כמין בר.

ל(ה) ותאמר אל-אביה אל-יחר בעיני אדני כי לוא
אוכל לקום מפניך כי-דרך נשים לי ויחפש ולא
מצא את-התרים:

ל(ו) ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן
מה-פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי:

כ"י • דלקת • רדפת, כמו: (איכה ד) "על ההרים דלקונו", וכמו: (שמואל א ט) "מדלק אחרי פלשתים".

ל(ז) כי-מששת את-פל-פלי מה-מצאת מכל פלי
ביתך שים פה גגד אחי ואחייך ויוכיחו בין שנינו:

כ"י • יוכיחו • ויבררו עם מי הדין, אפרובי"ר בלע"ז.

ל(ח) זה עשרים שנה אנכי עמך רחליך ועניך לא
שכלו ואילי צאנך לא אכלתי:

כ"י • לא שכלו • לא הפילו עבורם, כמו: (הושע ט)
"רחם משכיל", (איוב כא) "תפלט פרתו ולא תשכל".
ואילי צאנך • (ב"ק סה) מכאן אמרו: איל בן יומז קרוי

ל(ט) טרפה לא-הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי
תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה:

כ"י • טרפה • על-ידי ארי וזאב. אנכי אחטנה •
לשון: (שופטים כ) "קלע באבן אל-השערה ולא יחטא",
(מלכים א א) "אני ובני שלמה חטאים", חסרים. 'אנכי
אחטנה' אם חסרה, חסרה לי, שמדי תבקשנה.
אנכי אחטנה • תרגומו 'דהנה שגיא ממנינא',

מ(ה) הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדר
שנתי מעיני:

כ"י • אכלני חרב • לשון "אשד אוכלה". וקרח • כמו: (תהלים קמז) "משליך קרחו", תרגומו: 'גלידא'. שנתי •
לשון שנה.

שפתי חכמים

ל(ז) א מלשון 'אותה הוכחת לעבדך' (לעיל ב"ד יד), לא מלשון 'הוכיח אברהם את אבימלך' (לעיל ב"א כ"ה), דאם לא בן יוכיחו אותנו מיבעי ליה: תורה לח
ל(ח) ב והא דבפרשת שלח (במדבר טז) פירש רש"י (ד"ה או ד"ה איל) בתוך
שנתו קרוי 'כבש' ולשלשה עשר חדשים קרוי 'איל', היינו לענין קרבן, ועיין בתוספות בבא קמא (ס"ה ד"ה איל): תורה לט
(לט) ג הוסיף מלת 'אם חסרה', שלא תאמר ביוון שאמר (פסוק ל"ח) 'ועניך לא
שכלו' וגו', אם בן מאי זה דכתיב 'אנכי אחטנה', לכן פירש 'אם חסרה', כלומר אם קרה מקרה בשום פעם שחסרה שום בהמה, 'אנכי אחטנה', פירוש עלי ה'יה להשלים חסרונה: תורה מ
(מ) ד שהוא לשון בליה: תורה מא

מא דנן לי עסרין שנין בביתך פלחמך ארבע
עסרי שנין במרתין בנתיך ושת שנין בענך
ואשניתא ית אגרי עשר זמנין:

(מא) וזה לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע
עשרה שנה בשתי בנתיך ושש שנים בצאנך
ותחלף את משפרכי עשרת מנים:

כ"י – ותחלף את משפרכי • היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא, ומעקדים לברדים.

מב אילולא פון אלהה דאבא אלהה
דאברהם ודחיל לה יצחק הנה בסעדי ארי
כען ריקן שלחתי ית עמלי וית ליאות ידי
גלי קדם יי ואוכח פרמשא:

(מב) לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה
לי כי עתה ריקם שלחתי את עמי ואת יוגיע כפי
ראה אלהים ויוכח אמש:

שכחו עיני ורחרי הוא כמת, יעקב נתנא לומר
"אלהי", ואמר: "ופחד יצחק". ויוכח • לשון תוכחה
הוא, ולא לשון הוכחה הוא.

כ"י – ופחד יצחק • לא רצה לומר: 'אלהי יצחק',
שאין הקדוש-ברוך-הוא מיוחד שמו על הצדיקים
בחייהם, ואף-על-פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע:
"אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק", בשביל

• שבת קודש ט' כסלו •

מג ואתיב לבן ואמר ליעקב בנתי
ובנתי בני וענא עני וכל די את חזי דילי
הוא ולבנתי מה אעביד לאלין יומא דין או
לבניהן דילידן:

(מג) ויען לבן ויאמר אלי-יעקב הבנות בנתי והבנים
בני והצאן צאני וכל אשר-אתה ראה לי-הוא
ולבנתי מה-אעשה לאלה היום או לבניהן אשר
ילדו:

כ"י – מה-אעשה לאלה • איך תעלה על לביה להרע להן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת וישב התשי"א)

– "צאני", עליך להתנהג בדרך שלי, דרכים של לבן
הארמי, שלא להתחשב באיסורים של רמאות, השגת גבול
וכיוצא בהם. שכן, בהנהגה שלך לעסוק בענייני מסחר
על-פי תורה, קשה "לעשות חיים" ("מאכן א לעבן").
ועל-זה מסר יעקב את נפשו כל כ' שנה שהיה בביתו של
לבן – "ותדד שנתי מעיני", ועד ש"לא שכב" – לא רק
בשביל עניינים רוחניים, כלימוד התורה בבית עבר, אלא גם
על עניינים שאודותם טוען לבן ששכינים אליו, "הבנות
בנתי והבנים בני והצאן צאני", על עניינים אלה מסר יעקב
את נפשו (כאמרו) **"עבדתך"** ארבע עשרה שנה בשתי
בנותיך ושש שנים **בצאנך** ("שהיו על-פי תורה, שעל-די-
זה יתבררו ניצוצות הקדושה שנמצאים ברשותו של לבן,
וימשך אלוקות גם בדרך הגשמיים).

לבן טען ליעקב אבינו (וקר טוענים יורשי לבן שבכל דור
לנכדיו של יעקב) "הבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני":
בשלבם אתה (יעקב) בעצמך – יהודי זקן ששייך לדור
הישן – יכול להתנהג כרצונך, ללמוד תורה יומם ולילה,
אבל מה רצונך מהילדים? הילדים הצעירים שנמצאים
בזמן מודרני – טוען לבן – שכינים לי, "הבנות בנתי
והבנים בני", ולמה הנך עושה אותם בעלי-מום
("קאליקעס") שלא יוכלו להתאים את עצמם להנהגת
העולם? רצונך ללמדם יהדות – מהיכי תתי, אבל עליך
לעשות זאת בצורה מודרנית, באמצעים חדישים, ולא
לעשותם "בטלנים!"
ועל-דרך-זה – ממשיך לטעון – "הצאן צאני": בנוגע
לתורה ותפלה – אינני מתערב, אבל ענייני מסחר, "הצאן"

שפתי חכמים

הוא אומר 'אלהי' שאעשה להן, שיעקב לא ביקש זה
מפניו: תורה מד

שהקדוש ברוך הוא אומר 'אלהי' יצחק: תורה מג
(מג) ה לא ששאל ליעקב מה תרצה

(מב) וקשה, והא בפרשת וישלח
למקן ל"ב י) בתיב 'ואלהי יצחק' ויש
לומר דהכי פירושו, שיעקב אומר איך

(מד) וַעֲתָה לְכֶה נְכֹרֶתָה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהָיָה לְעֵד
בֵּינִי וּבֵינֶךָ:
כש"י וְהָיָה לְעֵדִי • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.

(מה) וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֶה מִצִּבְּהָ:
מִה וַיְנָסִיב יַעֲקֹב אֶבְנָא וַיִּזְקֶפֶה קָמָא:

(מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאָחִיו לְקַטּוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים
וַיַּעֲשׂוּ-גִל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל-הַגִּל:
כש"י לְאָחִיו • הֵם בָּנָיו שֶׁהָיוּ לוֹ אֲחִים, נִגְשִׁים אֵלָיו לְצָרָה וּלְמִלְחָמָה (כ"ה).

(מז) וַיִּקְרָא-לוֹ לָזָן וְגַר שֶׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גִּלְעָד:
כש"י וְגַר שֶׁהָדוּתָא • תַּרְגוּמוֹ שֶׁל גִּלְעָד.
מִז וַקְרָא לֵה לָזָן וְגַר שֶׁהָדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא
לֵה גִלְעָד:

(מח) וַיֹּאמֶר לָזָן הִגַּל הָיָה עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ הַיּוֹם
עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ גִּלְעָד:
כש"י (עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ) גִּלְעָד • גִּל עַד.

(מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצְחָק יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי
נִסְתֵּר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ:
מִט וּסְכוּתָא דִּי אָמַר יִסְף מִימְרָא דִּי בֵּינִי
וּבֵינֶךָ אַרְי נְתַפְסִי גִבְר מְחַבְרָה:

כש"י וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר וְגו' • וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר בָּהֶר
הַגִּלְעָד, וְכִמוֹ שֶׁכָּתוּב: (שופטים יא) "וַיַּעֲבֹר אֶת-מִצְפֶּה
גִּלְעָד". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ מִצְפָּה? לְפִי שֶׁאָמַר כָּל

(נ) אִם-תֵּעָנֶה אֶת-בְּנֹתַי וְאִם-תִּתְקַח נָשִׁים עַל-בְּנֹתַי
אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רֹאֶה אֱלֹהִים עַד בֵּינִי וּבֵינֶךָ:
נ אִם תֵּעָנִי יְת בְּנֹתַי וְאִם תִּסַּב נָשִׁין עַל בְּנֹתַי
לֵית אִנְשׁ עִמָּנָא חֲזִי מִימְרָא דִּי סְהִיד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ:

כש"י בְּנֹתַי בְּנֹתַי • שְׁתֵּי פְעָמִים, אֵף בִּלְהֵךְ וְזִלְפָּה בְּנוֹתָיו הָיוּ מִפְּלָגֶשׁ. אִם-תֵּעָנֶה אֶת-בְּנֹתַי • לְמוֹנֵעַ מֵהֶם
עֹנֶנֶת תִּשְׁמִישׁ (יומא עז).

(נא) וַיֹּאמֶר לָזָן לַיַּעֲקֹב הִנֵּה הִגַּל הָיָה וְהִנֵּה הַמִּצְבָּה
אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ:
נא וַאֲמַר לָזָן לַיַּעֲקֹב הֵא דְגִוְרָא הָדִין וְהָא
קָמָתָא דִּי אַקִּימִית בֵּינִי וּבֵינֶךָ:

כש"י יָרִיתִי • כְּמוֹ: "יָרָה בָּיִם", כְּזֶה שֶׁהוּא יוֹרֵה הַחֵץ.

שפתי חכמים

(מד) ו הואיל ובתיב סתמא, ודאי קאי
אדלמעלה, 'אלהי אבי'. ועוד יש
לומר, דאי קאי אברית, ו'היתה' מיבעי
ליה: תורה מד
(מט) ו רצונו לומר, דהא דמצינו שהר
הגלעד נקרא 'מצפה', כמו שמביא
רש"י הפסוק (שופטים יא כט), ולמה נקרא
גו': תורה נ
כן, ומפרש הפסוק בעצמו, בשביל זה
נקרא נמי 'מצפה', לפי שאמר 'יצף ה'
והא דאקמית ביני ובינך:

נב סהיד דגורא הדין וסהידא קמא אם אָנא
לא אַעבר לְתַתָּה ית דגורא הדין ואם את לא
תעבר לְתַתָּה ית דגורא הדין ונת קמתא הדין
לבישו:

(נב) עַד הַגֵּל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אֲסִי לֹא־אֶעְבֹּר
אֵלַיִךְ אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאֶם־אֶתָּה לֹא־תַעְבֹּר אֵלַי
אֶת־הַגֵּל הַזֶּה וְאֶת־הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לָרְעָה:

כ"י • אֲסִי־אֲנִי • הָרִי 'אִם' מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲשֶׁר־ח', כְּמוֹ: (לעיל כד) "עַד אִם דְּפַרְתִּי דְּבָרִי". לָרְעָה • (כ"י) לָרְעָה
אִי אֶתָּה עוֹבֵר, אֲבָל אֶתָּה עוֹבֵר לְפָרְקִמְטִיא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 129)

רשב"י רִזִּין דְּאִוְרִיתָא, חֵלֶק הַנִּסְתֵּר שֶׁבְּתוֹרָה? אֵלָּא, הַמִּחְצָה
הַמְבְּדִילָה בֵּין גִּלְיָא דְּתוֹרָה לְבֵין פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה אֵינָה
חֻמָּה, אֵלָּא גֵל, שְׂאִפְשֹׁר לַעְבֹּר אוֹתוֹ לְטוֹבָה. בְּכָךְ מַעְבִּיר
ה'גֵּל' עִצְמוֹ אֶת הַפִּסְקָר שֶׁמִּתֵּר וְאֶף צָרִיךְ 'לַעְבֹּר אוֹתוֹ',
כְּאִשֶּׁר בְּטוֹל הַמִּחְצָה אֵינוֹ לָרְעָה ח"ו אֵלָּא לְטוֹבָה.

וְאִם אֶתָּה לֹא תַעְבֹּר אֵלַי אֶת הַגֵּל הַזֶּה . . לָרְעָה (לא),
(נב)

אֲבָל אֶתָּה עוֹבֵר לְפָרְקִמְטִיא (רש"י)

מְבַאֵר בְּחִסְדוֹת, שֶׁ"גֵּל" רוֹמֵז לְ"ג"ג בְּעִמּוֹר. וְיֵשׁ לְבָאֵר אֶת
הַקִּשּׁוֹר שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. דְּהִנֵּה לְכַאוֹרָה קִשְׁיָה, כִּי צַד גֵּלָה

נג אֵלֶּהָ דְּאִבְרָהִם וְאֵלֶּהָ דְּנַחֲשׁוֹר וְדוֹנוֹן
בֵּינָנָא אֵלֶּהָ דְּאִבְרָהִם וְקִיִּים יַעֲקֹב בְּדִדְחִיל
לָה אִבְרָהִם יַעֲקֹב:

(נג) אֵלֶּהִי אֲבְרָהָם וְאֵלֶּהִי נַחֲשׁוֹר יִשְׁפֹּטוּ בֵּינוֹנוּ אֵלֶּהִי
אֲבִיהֶם וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפָחַד אָבִיו יַעֲקֹב:

כ"י • אֵלֶּהִי אֲבְרָהָם • קֹדֶשׁ (כ"י). וְאֵלֶּהִי נַחֲשׁוֹר • חוֹל. אֵלֶּהִי אֲבִיהֶם • חוֹל.

נד וְנִכְסֵי יַעֲקֹב נִכְסְתָא בְּטוֹרָא וְקִרָא לְאַחֵיהִי
לְמִיכָל לְחֶמָא וְאַכְלוּ לְחֶמָא וּבִיתוֹ בְּטוֹרָא:

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בְּהָר וַיִּקְרָא לְאַחָיו לְאָכַל־לֶחֶם
וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיֵּלִינוּ בְּהָר:

מְאָכַל קְרוֹי לְחֶמֶס, כְּמוֹ: (דניאל ה) "עַבְדִּי לְחֶם רַב", (ירמיה
יא) "נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ".

כ"י • וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח • שְׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתָּה.
לְאַחָיו • לְאוֹהֲבָיו שְׁעִם לָכֵן. לְאָכַל־לֶחֶם • כָּל דְּבַר

א וְאַקְדָּם לָכֵן בְּצִפְרָא וְנִשְׁק לְבִנְהִי וְלִבְנֵתָה
וּבְרִיךְ יִתְהֵן וְאֵזֵל וְתֵב לָכֵן לְאַתָּרָה:

לב (א) וַיִּשְׁפֹּם לָכֵן בַּפֶּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לְבָנָיו וְלִבְנֹתָיו
וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָכֵן לְמִקְמוֹ:

ב וַיַּעֲקֹב אֵזֵל לְאַרְחָה וַעֲרֵעוּ בָּה מְלֹאכְנָא
דִּי:

(ב) וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדֶרֶכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בּוֹ מְלֹאכֵי אֱלֹהִים:

כ"י • וַיִּפְגְּעוּ־בּוֹ מְלֹאכֵי אֱלֹהִים • מְלֹאכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּאוֹ לְקִרְאָתוֹ לְלוֹתוֹ לְאַרְצָא.

שפתי חכמים

דְּלַעֲיֵל אָמַר יַעֲקֹב 'לִקְטוּ אֲבָנִים',
שְׁהוּא לְשׁוֹן צִיּוּר, וְלֹא שְׁיִיף לְצוּוֹת
לְאַנְשִׁים שְׂאִינָן סְרִים לְמִשְׁמַעְתָּה, לָכֵן
פִּירֵשׁ עַל כֵּנִי: כ רְצוֹנוֹ לְתַרְץ דְּהִיָּה לוֹ
לְאָכּוֹל בָּשָׂר, שְׁהָרִי שְׁחַט לָהֶם
בְּהֵמוֹת: תורה א

לְמַחְקוֹ: תורה נד
(נד) * כָּאֵן לֹא פִירֵשׁ רִש"י כְּמוֹ גָּבִי
'וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחָיו' (פסוק מ"ז) וּפִירֵשׁ
רִש"י שֵׁם "ד"ה לֹאחִיו" כֵּנִי, דְּכָאֵן אֵין
שְׁיִיף לומר שְׁעֵשָׂה מִשְׁתָּה לְבָנָיו. וְהָא
דְּלֹא פִירֵשׁ לַעֲיֵל כְּמוֹ הָכָא, יֵשׁ לומר

(נב) ח רְצוֹנוֹ לומר, ד'אם' מְשַׁמֵּעַ לְשׁוֹן
סָפֵק, וְכָאֵן אִי אִפְשָׁר לְפָרְשׁוּ כֵן, לָכֵן
פִּירֵשׁ 'אם' מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲשֶׁר',
פִּירוּשׁ בְּמִקּוֹם שִׁי"ן, כְּאֵלּוֹ אָמַר 'עַד
הַמִּצְבָּה שְׂאִנִּי לֹא אֶעְבֹּר' וכו'; תורה נג
(נג) מ פִּירוּשׁ, וְאֵינוֹ רִשְׁאִי

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֵשׁ רָאָם מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא
 יְיָ דִין וַיִּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הֵהוּא מַחְנֵים:
 פ פ פ

כ"ט • מַחְנֵים • שְׁתֵּי מַחְנוֹתַי, שֶׁל חוּצָה לְאַרְץ שְׂבָאוּ עִמּוֹ עַד כָּאן, וְשֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׂבָאוּ לְקִרְאָתוֹ (כ"ד)

: (נחמאומא)

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק"י, מחנ"ם סימן חסלת פרשת ויצא

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים עדר - רעו

שפתי חכמים

לב (ג) ל וקשה, והא גבי עולים ויורדים' (לעיל כ"ח י"ב) פירש רש"י (ד"ה עולים) שלא היו שניהם יחד אלא עולים תחילה ואחר כך יורדים, ולפי שפירש רש"י בריש פרשת וישלח יעקב מלאכים (פסוק ד') מלאכים ממש, צריך לומר דהכי פירוש, ונדאי המלאכים של חוץ לארץ רצו נמי לעלות קודם שירדו מלאכי ארץ ישראל, אלא שיעקב עיבדן בעל כרחן לפי שרצה לשלחן לעשו, אם כן שמע מינה שמולאכים ממש היו:

המשך ביאור למס' נדה ליום שיש עמ' א

- 11 הכוונה נחל מאביו, אלא הכוונה נחל בנגסי האם - בנכסי אמו
- 12 שמתה אף היא בו ביום, להנחיל את נכסיה לאחיו מן האב שנולדו
- 13 מאשה אחרת. שאם לא היה נולד, היו בני משפחת האם יורשים
- 14 את נכסיה, אך עתה כיון שיש לה ולד יורש הוא את נכסיה,
- 15 ומורישם במיתתו לאחיו מאביו.
- 16 מוסיפה הגמרא: ודוקא בן יום אחר, אבל עובר לא נחל את אמו
- 17 להנחיל את נכסיה לאחיו מאביו. מאי טעמא, דהוא מית פרישא -
- 18 מפני שמעוברת שמתה, בדרך הטבע מת עוברת לפנייה, ואין הבן
- 19 יורש את אמו
- 1 כוונת המשנה שהוא נחל, לכאורה כוונתה מאביו, וכן מנחיל
- 2 למאן - למי הוא מנחיל, לאחיו מאביו, שהרי אין אדם מוריש את
- 3 נכסיו אלא לקרוביו מצד אביו ולא לקרוביו מצד אמו, וקשה,
- 4 מדוע צריך התנא לומר זאת, הלא אי בעי מאביו לירתי ואי בעי
- 5 מיניה לירתי - אם ירצו ירשו מאביו ואם ירצו ירשו ממנו. כלומר,
- 6 הרי במיתתו הנכסים מתחלקים בין אחיו כפי שהיו מתחלקים
- 7 ביניהם אם היו יורשים אותם מאביהם בלעדיו, ומה ההבדל אם
- 8 הוא נחל ומנחיל או לא, הרי בכל אופן אחיו נוטלים חלקו כאילו
- 9 לא נחל את אביו כלל.
- 10 הגמרא מביאה שני תירוצים. תירוצ ראשון: אמר רב ששת, אין

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' ב

- 14 לפני הזמן הם כקטנים, הא תוך זמן בלאחר זמן, שהם גדולים.
- 15 הגמרא מבארת שרוב לא הבין את כוונת רב המנונא: ולא היא -
- 16 ואין זו דחייה לדברי רב המנונא, אלא דבא קטעי - טעה בהבנת
- 17 דבריו, הוא סבר שרב המנונא ממשנה ותידה קדייק - מדייק
- 18 מפסקה מיותרת במשנה, ועל זה הקשה רבא אדייק מסיפא
- 19 לידוק מרישא - שעד שהוא מדייק מהסיפא ידייק מהרישא להיפך.
- 20 ולא היא - ולא זו היתה כוונת רב המנונא, אלא רב המנונא מנופא
- 21 דמתניתין קא דייק - מגוף דברי המשנה מדייק את דבריו,
- 22 וכדלהלן, הא ששנינו שלאחר זמן אף על פי שאמרו אין אנו יודעים
- 23 לשם מי נדרנו נדריהם נדר יחייב דמי - כיצד מדובר, אי דלא איתי
- 24 - אם לא הביא שתי שערות באותו המקום, שהן סימני הגדלות,
- 25 קמן הוא, ומדוע נידרו נדר, אלא לאו דאיתי - אלא מדובר שהביא
- 26 שתי שערות,
- 1 'לפנים' רומזת שתוך זמן כ'לפני' זמן, והמילה 'זאת' היא לשון
- 2 נקבה, ומכאן סימן לזכור שרבי חנינא, ששמו הוא לשון נקבה, הוא
- 3 שאמר שתוך זמן כלפני זמן.
- 4 הגמרא מקשה על השיטה שתוך הזמן כלאחר הזמן: מתיב -
- 5 הקשה רב המנונא, שנינו במשנתנו, אחר זמן ואחרי שנים
- 6 עשרה ויום אחד לנקבה ואחרי שלש עשרה לזכור) אף על פי
- 7 שאמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו נדריהם נדר
- 8 והקדשן הקדש. ויש לדייק, שדווקא אחר זמן הוזה הדין כן, שהם
- 9 נחשבים גדולים, הא תוך זמן כלפני זמן, שהם קטנים.
- 10 רבא מנסה לדחות את הוראיה: אמר ליה רבא לרב המנונא, אימא
- 11 (אמור) רישא, ותראה שיש לדייק ממנה להיפך, ששנינו קודם
- 12 הזמן הוזה אף על פי שאמרו יודעים אנו לשם מי נדרנו לשם מי
- 13 הקדשנו אין נדריהם נדר ואין הקדשן הקדש, ויש לדייק, שדווקא

צדקך: ה את־חקיך אֲשֶׁמֶר אֶל־תְּעוּבוּנִי עַד־מָאֵד:
 ב ט בָּמָה יִזְכָּרְנָה אֶת־אֲרֻחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמְצוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנָתִי אִמְרָתְךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדֵה לְמִדְנֵי חֲקִיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרָתִי כָּל מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 פֶּעַל כָּל־הוֹן: טו בִּפְקוּדֶיךָ אִשְׁיָחָה וְאֶפְיטָה
 אֲרַחֲתֶיךָ: טז בַּחֲקִיתְךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ז זֶמֶל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעִינִי וְאֶפְיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִפְּנֵי מִצְוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גָּעַרְתָּ זָדִים
 אֲרוּרִים הַשֵּׁנִים מִמְצוֹתֶיךָ: כב גֵּל מַעְלֵי חִרְפָּה
 וְבוּז כִּי עֲדִיתְךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשְׁיַח בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדִיתְךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְּרָתִי וְתַעֲנֵנִי לְמִדְנֵי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינֵנִי וְאִשְׁיָחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסֵּר מִפְּנֵי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבָקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָ הוֹדֵה אֶל־תִּבְיָשֵׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח לג הוֹרֵנִי יְיָ הוֹדֵה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרָנָה עֹקֵב: לד הִבִּינֵנִי וְאַצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצְוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטְלֵנִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבָתִי לִפְקֻדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדֵה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתְךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־בִמְחַתִּי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בְּרַחֲבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִרְשָׁתִּי:
 מז וְאִדְבַּרְה בְּעֲדִיתְךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאֲשַׁתְּעָשֶׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאִשְׁאֵר
 כְּפִי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאִשְׁיָחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָרְךָ לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
 נַחֲמָתִי בְּעָנִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיתָנִי: נא זָדִים הִלְצֵנִי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: נ וְהוֹדֵה וְאֶתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אַחֲזָתִנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלֵל חֲקִיךָ
 בְּבֵית מְגוּרִי: נה זָכַרְתִּי כִּלְיָה שְׁמֹךְ יְיָ הוֹדֵה
 וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זאת הִיִּתְהַלֵּל כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֲלָקִי יְיָ הוֹדֵה אִמְרָתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרָתְךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיָחָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשָׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלֵי רִשְׁעִים עוֹדְנֵי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צדְקָךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי
 פְּקוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְיָ הוֹדֵה מְלֵאכָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמִדְנֵי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָ הוֹדֵה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמִדְנֵי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעָתָה אִמְרָתְךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמִדְנֵי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פְּקוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִפְנֵי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֲלַמֵּד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלָפִי זֶהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עֲשׂוּנֵי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינֵנִי וְאֲלַמְּדָה
 מִצְוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׂמְחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְיָ הוֹדֵה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתָנִי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי: עח יֵבֶשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוּנֵי אֲנִי
 אִשְׁיַח בִּפְקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וְיִדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: בב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה כְּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרָתְךָ: בו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רִדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בו כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֵרְתִי
 פְקָדֶיךָ: בז כַּחֲסֹדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנָה אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרָתְךָ
 שַׁעֲשְׁעִי אֲוֹ אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצְוֹתֶיךָ מְאֹד: צז מִה־אֶתְּהַבְתִּי תוֹרָתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הַיּוֹם שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הֵיאֵלִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹת לִי: ק מוֹצָנִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצְרָתִי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֵאתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרָתִנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנָאתִי אֶל־כָּל־אֶרֶח
 שֶׁקֶר: קה גֵּר־לְרִגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נַפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחְלָתִי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנָאתִי
 וְתוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנֵי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: קטו סוֹרוּ־מִמֵּנִי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שֶׁקֶר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לִכֹּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִתְנִיחָנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לַתַּשׁוּעָתְךָ וְלִאֲמָרָת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֹדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תוֹרָתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֱב וּמִפֶּזֶ: קכח עַל־כֵּן אֶל־
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שֶׁקֶר שָׁנָאתִי:
 פ קִבֵּט פְּלָאוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרָתָם נַפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: קלב פִּנְה־אֵלֵי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְּנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי־מַיִם יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרָתְךָ: צ קל צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלח צִמְתָּתִנִּי קִנְאָתִי בִּי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פְּקָדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צֹרֵר
 וּמְצֹק מִצְאוּנֵי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק מה קִרְאתִי
 בְּכָל־לַב עֲנֵנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קִרְאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשׁוּעָה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסֹדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרָתְךָ
 רַחֲמִי: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֲנֵנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרָתְךָ לֹא

שְׂכַחְתִּי: קִנֵּה רִיבָה רִיבִי וּגְאַלְנִי לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִּי:
 קִנֵּה רַחֲזוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוּעָה בִּי־חֲקֹךְ לֹא דָרָשׁוּ:
 קִנֵּה רַחֲמִיךָ רַבִּים | יְהוָה בְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קִנֵּה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוּתֶיךָ לֹא נִמְיָתִי: קִנֵּה רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטְמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנֵּה רֵאֶה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה בְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קִס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וְלַעֲוֹלָם כֹּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קִסָּא שְׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פֶּתַח לִבִּי:
 קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֹב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתַּעֲבֶה תוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי:
 קסד שֶׁבַע בְּיוֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךָ:
 קסה שְׁלוֹם רֹב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁכַרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמְרָה גִּפְשִׁי עֲדוּתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוּתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדֶּדֶךָ:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַכִּינֵנִי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹנִתִי לִפְנֶיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הַצִּילְנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 קעב תַּעֲזֵן לִשְׁוִנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצוֹתֶיךָ צִדֵּק:
 קעג תְּהִי־יִדְךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחַרְתִּי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שִׁעֲשָׁעִי:
 קעה תַּחֲיֵי־נַפְשִׁי וְתִהְלֹךְ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹרְנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי בְּשֶׁה אֲבֹד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצוֹתֶיךָ לֹא
 שְׂכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' נדה ליום שבת קודש עמ' א

1 פעמים נבעלה, לפיכך בכל אופן יש להתירה לכהונה. מוסיפה
 2 הגמרא: ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא כדי לחדר בה את
 3 התלמידים לראות אם ידעו להשיב על דבריו. אבל הלכה למעשה
 4 מודה רבי עקיבא שאינה ביאה, ולא נפסלה לכהונה.

משנה

5 במשנה לעיל (מוד): התבאר מאיזה גיל ביאת נקבה נקראת ביאה.
 6 כעת מבארת המשנה מאיזה גיל ביאת זכר נחשבת ביאה: בן תשע
 7 שנים יום אחד – שנכנס יום אחד לשנתו העשירית, שָׁבָא עַל יָבֻמָּתוֹ
 8 – אשת אחיו שמת בלי ילדים, ביאתו ביאה לכל דבר, ולפיכך
 9 קָנְיָה להיות אשתו וזוכה בנכסי אחיו המת ככל יבם. ואולם אם
 10 ירצה לגרשה אין נותן לה גט עד שִׁנְדִּיל ויהיה בן שלש עשרה שנה
 11 ויום אחד, מפני שקנאה מחמת קידושי אחיו שהיו קידושין גמורים
 12 מן התורה, ואילו גירושיו של זה אינם גירושין כיון שאינו בן דעת,
 13 ואין בכוחם להפקיע קידושין מן התורה.

14 וּמִטְמֵא בְּנֶגְדָה – אם בא על נדה נטמא שבעת ימים כדן בועל נדה,
 15 וטומאתו חמורה לטְמֵאָה גם מִשְׁבֵּב תַּחְתָּו – מצע ששכב או שישב
 16 עליו, בְּעֻלָּיוֹן של זב. כלומר, וטומאת המצע תהיה כטומאת בגד
 17 שנישא על הזב, שהוא ראשון לטומאה ומטמא אוכלים ומשקים
 18 בלבד. אבל אם בא עליה כשהוא פחות מבן תשע שנים ויום אחד,
 19 אינו אלא כנוגע בנדה, שהוא עצמו רק ראשון לטומאה, ואינו
 20 טמא לשבעה אלא ליום אחד בלבד וטובל ונטהר לערב.
 21 ואם הוא אחד מהפסולים פוֹסֵל בביאתו בת כהן מתרומת בית
 22 אביה. ואם הוא כהן אינו מִאֲכִיל בְּתֻרְמָה את יבמתו בת ישראל,
 23 אף על פי שקנאה בביאתו.

25 ואם רבע בהמה פוֹסֵל אֶת הַבְּהֵמָה מִלַּהֲקִרְיָבָה עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ.
 26 ומדובר באופן שהיה רק עד אחד בדבר, או על פי הבעלים, שאז
 27 אין הבהמה נסקלת ומותרת בהנאה להדיוט, ורק למזבח אסורה.
 28 ואם היו שני עדים בדבר נִקְלָלָה הבהמה על ידו וְיָדוּ –בגללו, כדן
 29 בהמה הנרבעת לאיש. ואם בָּא עַל אֶחָת מִכָּל הָעֲרִיזוֹת הָאֵמוּרוֹת
 30 בְּתוֹרָה שנאמרה בהם מיתת בית דין, כיון שביאתו ביאה הרי הן
 31 מוֹסְתִין עַל יָדוֹ, והוא פְּטוּר מפני שהוא קטן ואינו בן עונשין.

גמרא

32 שנינו במשנה שאינו נותן גט עד שיגדיל, משמע שכשיגדיל וירצה
 33 לגרשה, אינה צריכה חליצה אלא גט בלבד. מקשה הגמרא:
 34 וְלִכְשִׁינְדִּיל, בְּגִט מִנִּי לָהּ – האם די לה בגט ואינה צריכה חליצה,
 35 וְהִתְנַיָּא, עֲשׂוּ חֲכָמִים אֵת בִּיאת בֶּן תִּשְׁעָ בְּמֵאָסָר בְּגִדוֹל – כמו מעשה
 36 קידושין של גדול ביבמתו. שכמו שקידושין גדול ביבמתו אוסרים
 37 אותה על שאר האחים, כך כשבא עליה אחד האחים כשהוא בן
 38 תשע שנים ויום אחד אוסר אותה על שאר אחיו. ומזה יש לך
 39 לדייק, מִה מֵאָסָר בְּגִדוֹל אם לבסוף לא ייבם ורוצה לגרשה צריך
 40 גִּט לְמֵאָסָר – צריך לתת לה גט כדי לפוטרה מקידושין אלו שנתן
 41 לה, וְחִלְצָה לְיוֹקָתָהּ – וצריכה גם חליצה כדי לפוטרה מזיקת יבום
 42 שנשארה בה, אִם בִּיאת בֶּן תִּשְׁעָ אם כשהגדיל אינו רוצה לכונסה
 43 צריך לתת לה גִּט (למאמרו) [לביאתו] – לפוטרה מהקנין שקנאה
 44 על ידי ביאתו, וְחִלְצָה לְיוֹקָתָהּ, ומוכח שלא די לה בגט בלבד כפי
 45 שמשמע ממשנתנו.
 46 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב, הֵכִי קָאָמַר – כך היא כוונת משנתנו,
 47

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראווי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' כסלו מפרק יח עד סוף פרק כב	יום רביעי - ו' כסלו מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד' כסלו מפרק כג עד סוף פרק כח	יום חמישי - ז' כסלו מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה' כסלו מפרק כט עד סוף פרק לד	יום שישי - ח' כסלו מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט' כסלו פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

קונטרס אחרון

והנה לקיום מצוה

שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת ואפי' מעשה מרכבה וכש"כ תפלה שהיא בחי' מוחין ודו"ר שכליים והטעם כנ"ל. ועוד זאת שבאמת מאד גדלה וגבהה מעלת המצות מעשיות וכן לימודם על מעלת המוחין שהן דו"ר שכליים כי הגם דכתיב ולדבקה בו ע"י מדותיו מ"מ איננו דבק אפי' במדות העליונות אלא במציאותן ולא במהותן וכמ"ש ואנכי עפר ואפר וכש"כ באור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא בי' באורו והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא שמחיה את כולם ולא במהותו אפי' לעליונים כמ"ש קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לכד עלולים הנאצלים משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שבע"ה בהתלבשות הפרצופים אבל לא נבכרים אפי' בנשמות דאצי' כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'.

1 והנה, לקיום מצוה שא"א אפשר לעשות על ידי אחרים
2 מבטלין תלמוד תורה¹⁵, ואפילו – הענינים הנעלים ביותר
3 בתורה, מעשה מרכבה, וכל שכן – שמבטלים תפלה שהיא
4 בחינת מוחין ודחילו ורחימו – יראה ואהבה שכליים, והטעם
5 בנזכר לעיל – בגלל ענין
6 בירור הניצוצות הנעשה
7 על ידי מצוות מעשיות,
8 שזה דוקא הוא תכלית
9 ההשתלשלות. ועוד זאת,
10 שבאמת מאד גדלה
11 וגבהה מעלת המצות
12 מעשיות, וכן לימודם, –
13 של ההלכות, על מעלת
14 – וגדלות, המוחין שהן
15 דחילו ורחימו – יראה
16 ואהבה שכליים. –
17 העליונות מתבטאת
18 (נוסף על ביצוע הכוונה
19 העליונה בענין
20 ה"בירורים") גם
21 בהתאחדות הנפש עם
22 אלקות, דבר הנעשה על
23 ידי מצוות מעשיות או

24 על ידי לימוד ההלכות של המצוות המעשיות – גם בכך ישנן
25 עליונות וגדלות לגבי המוחין ואהבה ויראה שכליים, כי הנם
26 דבתיב¹⁶: "ולדבקה בו" – בהקדוש ברוך הוא, וזאת על ידי
27 מדותיו, – שעל ידי מדת החסד ואהבה של האדם הוא נדבק
28 במדת החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש
29 ברוך הוא, מבלי מקום איננו דבק אפילו במדות העליונות
30 אלא במציאותן, – ב"מציאות" המדות, ולא במהותן, – הוא
31 נדבק במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות
32 ובפנימיות המדות, וכמו שכתוב¹⁷: "ואנכי עפר ואפר". –
33 שלפי המוסבר ב"אגרת הקודש" סימן ט"ו בשם המגיד
34 ממזריטש, שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו
35 שהאירה בגופו מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה
36 הגדולה (שהיא מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש
37 ברוך הוא, עד שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד
38 שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד
39 של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם
40 של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה מורכב מארבעת
41 היסודות אש, רוח, מים, עפר. ועל ידי שריפתו, נתנדפו שלשת
42 היסודות אש, רוח, מים – בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד,
43 שהוא האפר, הרי למרות שהוא אותו מהות ועצם של העץ,

44 אבל אין לאפר שום ערך לגבי העץ שהיה "עץ נחמד למראה
45 וטוב למאכל", וכעת הוא אפר בלבד. כך, למשל, אין שום ערך
46 למדת החסד ואהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו היא
47 בגוף, לגבי מדת וספירת החסד שבספירות העליונות. על כן
48 פנים, הרי שאינו דבק
49 אפילו לא במדות
50 העליונות – רק במציאותן
51 בלבד ולא במהותן. וכל
52 שכן – שאינו דבק באור
53 אינסוף ברוך הוא,
54 דלית מחשבה תפיסא
55 ביה – שאין מחשבה
56 ה"תופסת" בו, באורו
57 והתפשטות החיות
58 ממנו יתברך, – אי
59 אפשר להיות "תפיסה"
60 באור זה, כפיאם
61 במציאותו, שהוא –
62 אורו יתברך, שמתחיה את
63 כלם, ולא במהותו, –
64 במהותו אי אפשר להיות
65 "תפיסה", אפילו – לא ל–
66 נבראים ולמלאכים של

67 העולמות עליונים, כמו שכתוב¹⁸: "קדוש קדוש קדוש ה'
68 צבאות כו'", – ש"ה צבאות" קדוש ומובדל מהם, כך אומרים
69 הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה"בריאה", והם
70 אומרים זאת על "ה צבאות", שאפילו מהות האור קדוש
71 ומובדל מהם, לכן "עלולים הנאצלים" – המדרגות של עולם
72 ה"אצילות" שהן "עלולים", וה"עלול" הרי משיג את ה"עילה"
73 "עילות" לגבי ה"עלולים", וה"עלול" הרי משיג את ה"עילה"
74 שלו, הם משיגים כל אחד ב"עלתו" – כפי הסדר ש – נמנה
75 ב"עץ חיים" – בהתלבשות ה"פרצופים", – כפי שמסביר
76 ב"עץ חיים" איך ה"פרצופים" של הספירות העליונות של
77 "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלוכש הוא "עלול" של
78 המתלבש – מבין ומשיג ה"עלול" ב"עילה" ו"פרצוף" שלו
79 המתלבש בו, אבל לא בנבראים, אפילו – לא, בנשמות
80 האצילות, – שלמרות שהן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן
81 כבר נפרדו מהכלים של עשר ספירות, כפי שאומר ב"אגרת
82 הקודש" סימן כ'¹⁹ – הן כבר נקראות "נבראים" ואי אפשר
83 שתהיה להן "תפיסה" והשגה במהות האלקות, כמו שכתוב²⁰
84 במשה רבינו עליו השלום: "וראית את אחרי כו"²¹. – את
85 החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי, שאפילו
86 במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה מצד מצוה

15. מועד קטן ט, א. 16. ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. 17. וירא יח, כז. 18. ישעי' ו, ג. 19. קל, סע"א. 20. תשא לג, כב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סיי"ט".

- 1 - אלא מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את ה"אחוריים"
- 2 והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא את המהות. אך,
- 3 מעשה המצוות - יסביר רבנו הזקן להלן - הוא ענין של מהות
- אלקות, ובשעה שיהודי אחדו אתרוג בידו יחד עם שאר המינים
- ומקיים את המצוה - הרי הוא תופס במהות האלקות. וכך הדבר
- בכל המצוות המעשיות.

יום שני ד' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצות... עד עמ' 312, הלומד הסוד.

- 7 מה'שאינ'כן מעשה המצות - "מעשה אלקים המה" הנה
- 8 - אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי
- 9 שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), אלא למרות
- 10 שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים - הם הרי בכל זאת
- מעשים אלקיים. כיצד אכן
- הדבר? - הרי זה בדרך
- השתלשלות מכלים
- דאצילות לבריאה
- יצירה עשירה, - שהכלים
- ד"אצילות" הבאים
- 17 ב"ביע" הם האלקות של
- 18 עולמות ב"ע, ממהותן
- 19 ועצמותן דחיצוניותן,
- 20 כמו על-דרך-משל
- 21 אתרוג ומינו - שאר
- 22 שלשת המינים, שידח עם
- 23 האתרוג הם מהווים מצות
- 24 ד' מינים, הלכיש בהן
- 25 הקדוש-ברוך-הוא
- 26 ממהותן ועצמותן
- 27 דחסדים [פנימית]
- 28 [פנימים]
- 29 אנפין, והיינו מבהינת
- 30 חיצוניותן,

קונטרס אחרון

- משא"כ מעשה המצות מעשה אלקים המה הנה בדרך
- השתלשלות מכלים דאצי' לבי"ע ממהותן ועצמותן
- דחיצוניותן כמו עד"מ אתרוג ומינוי הלכיש בהן
- הקב"ה ממהותן ועצמותן דחסדים [פנימית] [פנימים]
- דו"א והיינו מבחי' חיצוניותן כנודע בכל מצות מעשיות
- משא"כ האדם אפי' יש לו נשמה דאצי' מאחר
- שמלוכת בגוף לא יוכל למצוא בנפשו ולהשיג
- מהותן ועצמותן של פנימית החסדים דו"א דאצי' (כי
- האצי' היא בחי' חיה בכללות העולמות אבי"ע שהיא
- בחי' מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי כלל)
- כ"א מציאותן ע"י דחילו ורחימו שכליים. ומו"ש וראית
- את אחורי הוא בדרך נבואה דוקא. (שהוא התפשטות
- הגשמיות כמו"ש בר"מ פ' משפטים). והיינו הטעם
- לפי שא"א לנבואה להשיג כלום במהות האלקות שהוא
- הבורא ובלי השגה אין זו הלכשה ותפיסא ודביקות
- אמיתית. משא"כ האתרוג עד"מ חיותו נמשכה
- ממהות פרישת משפטים²⁴). - הרי מה שמשה רבנו ראה
- בראייה ד"תופסת" את המהות, היה זה אכן בדרך של נבואה.
- שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיות - יכול להיות ענין של
- ראיה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם לא מצד נבואה - אין
- הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות ומדריגת ה"אצילות",
- והיינו הטעם, - על כך, לפי שאי אפשר לנבוא להשיג
- כלום במהות האלקות, שהוא הבורא, ובלי השגה - אין
- זו תלפשה ותפיסא ודביקות אמיתית. - הרי אי אפשר לאדם
- להיות דבוק באמת אפילו לא במדותיו של הקדוש-ברוך-הוא
- שזן מדות ה"אצילות". על-כל-פנים, הרי שאהבה ויראה
- שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן "תפיסה" ודביקות
- במציאות האלקות בלבד אך לא במהות האלקות. מה'שאינ'
- כן האתרוג על-דרך-משל, חיותו נמשכה ונשתלשלה

- 31 שמחיצוניות החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין" מלוכש
- 32 באתרוג ובמינוי, כנודע בכל מצות מעשיות. מה'שאינ'כן
- 33 האדם, - שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה וליראה
- 34 שכליים, אפילו - אם, יש לו נשמה דאצילות, מאחר
- 35 שמלכשת בגוף - לא יוכל למצוא בנפשו²² - ולא יוכל
- 36 ולהשיג - בשכלו, מהותן ועצמותן של פנימית החסדים
- 37 ד"זעיר אנפין" דאצילות (כי האצילות היא בחינת "תיה"
- 38 בכללות העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשה, -
- 39 בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי',
- 40 ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש,
- 41 רוח, נשמה וחי', שעשיה היא נפש, יצירה - רוח, נשמה -
- 42 בריאה, ואצילות - חי'. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי', ששהיא
- 43 - חי' היא בחינת מקיף מלמעלה ואינה מתלבשת בכלי

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[בנפשו] כמו ב"ת דויקה בידו". 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח רסצ"ח. הלי' ת"ת פ"ד ס"ס". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטן, ב ואילך".

מצוה? התיורץ על־כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים גשמיים
אחרים, החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם והסתה,
ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים". מה־שאינ־בן
בכוונתו – בכונת מצות אחרו, אינו משיג ותופס, – מהות

"מלכות דאצילות", שהיא

שורש האתרוג, כפי

שיסביר להלן, אף הַיּוֹדֵעַ

הַסּוֹד, – אף מי שיודע

סוד כוונת האתרוג על־פי

קבלה וחסידות – בכל

זאת אין הוא משיג ותופס

על־ידי הכוונה אֶלֶּא

מְצִיאֹתָהּ, וְלֹא מְהוּתָהּ.

– את מציאות "מלכות

דאצילות", שורש האתרוג

– הוא יודע, תופס ומשיג

על־ידי הכוונה, אך לא

את המהות של "מלכות

דאצילות", שלא כפי

שהדבר באחיות אתרוג

וקיום המצוה, שהוא אוֹחוֹ

ותופס מהות האתרוג

ושרשו באלקות, אֶךְ בְּלִמּוּד הַלְבוּת אֶתְרוֹג – לא כשהוא

מכוון את הכוונה הרוחנית של אתרוג, שעליה דובר לעיל –

אלא בלימוד הלכות אתרוג, מְשִׁיג וְתוֹפֵס הָאֶתְרוֹג מִמַּשׁ –

שהרי מדובר כאן אודות האתרוג הגשמי בו מקיימים מצוה –

לא אודות ענינו הרוחני למעלה – ואת האתרוג הגשמי הוא

הרי מבין את מהותו, וּמְצִיאוֹתוֹ בְּהִלְכָּה, בְּבְחִינַת דְּבוּר

וּמְחֻשָּׁבָה, – כשהוא מבטא בדיבור את הדינים וההלכות של

אתרוג ומבין במחשבה את הדינים וההלכות, וְכִלְּשָׁבִיב הַלּוֹמֵד

הַסּוֹד, – של מצות אתרוג, שהוא יודע את הענין הפנימי של

מצות אתרוג על־פי קבלה וחסידות, וכיוון שהוא הרי מבין את

מהותו של האתרוג עצמו, שהרי לא מדובר כאן אודות ענינים

רוחניים או אודות מדריגות שלמעלה מזה – פרצופים של עולם

ה"אצילות" – אלא מדובר אודות אתרוג גשמי, ובוֹה הוא יודע

את הסוד ואת הענין הפנימי.

מִמָּהוּת חִיצוֹנִית דְּכָלִּים דְּנוֹקְבָא דְ"עִיר אֲנִפִּין" דְּאֶצִּילוֹת,

שְׁהוּא בְּחִינַת אֱלֻקוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ־חַיִּים²⁵ שֶׁכָּל

הַפְּרוֹת הֵן בְּאֶצִּילוֹת, – ב"אצילות" ישנו השורש לכל

ה"פירות", כִּי לִמָּד כָּלִים דְּאֶצִּילוֹת יִרְדּוּ לְבְרִיאַת־הַצִּיּוֹרָה

עֲשִׂיָּה – להיות האלקות

של עולמות בִּיעָ, (וְהֵן

יּוֹד מֵאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן

נִבְרָא הָעוֹלָם), עַל־יְדֵי

הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּנוֹקְבָא

דְּעֲשִׂיָּה, מְהוּת בְּמָהוּת,

– שמהות הכלים של

"מלכות דאצילות"

מתלבשת במהות "מלכות

דעשיה", ומ"מלכות

דעשיה" הרי נבראים כל

הנבראים של עולם

ה"עשיה", ביניהם גם

הפירות, כמו למשל

האתרוג, אך, בדברים

גשמיים אחרים האלקות

היא באופן של העלם

והסתה, ואילו במצוה –

היא בגלוי, בלי שום העלם והסתה (כמוסבר בפרק כ"ג בחלק

הראשון של ספר ה"תניא"), כִּי הַכָּלִים דְּאֶצִּילוֹת נַעֲשׂוּ נִשְׁמָה

בְּעֲשִׂיָּה שְׁהִיא – בחינת הנשמה של עולם ה"עשיה" היא

בְּחִינַת אֱלֻקוֹת מִמַּשׁ, לְפִי שֶׁבְּאֶצִּילוֹת "אִיהוּ – "אור אין

סוף", וּגְרָמוּהִי – הכלים הנקראים "גרמוהי", חֲדָ, – הם דבר

אחד, הַמֵּאצִּיל – "אור אין סוף", וְהַנֵּאֲצֵל, – הכלים

ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין סוף" – הם דבר אחד, וְעַל־יְדֵי

הַתְּלַבְּשׁוֹת מְהוּת הַנִּשְׁמָה – שמהכלים ד"אצילות", בְּמָהוּת

הַכָּלִים דְּנוֹקְבָא דְּעֲשִׂיָּה נִתְהוּה הָאֶתְרוֹג. נִמְצָא, בְּשִׁתּוֹפֵס

הָאֶתְרוֹג וּמִנְעֻנְעוֹ בְּהִלְכָּתוֹ – חֲרִי זֶה תוֹפֵס מִמַּשׁ חִיּוּתוֹ,

הַמְּלַבֵּשׁ בּוֹ מְנוֹקְבָא דְּאֶצִּילוֹת, – מ"מלכות דאצילות",

הַמְּחִיחֵת – "מלכות דאצילות", בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַמֵּאצִּיל

בְּרוֹךְ־הוּא. – שהאציל "מלכות דאצילות". אבל מתעוררת

השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחזו פרי גשמי אחר שאינו

יום שלישי ה' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 312, אבל דוקא סודות... עד עמ' 312, אשר שם.

קונטרס אחרון

אבל דוקא סודות המצוה דלא גרע מלימוד

הלכותיה ואדרבה כו' אף שאינו משיג המהות. משא"כ

המצוה, שאת המצוה

עצמה, החפץ הגשמי של

המצוה, הוא יודע ומבין

את מהותה, דְּלֹא גִרַע

מְלִמּוּד הַלְבוּתָהּ, – של

אֶבֶל דְּנוֹקָא סוֹדוֹת

הַמְצִיָּה, – לא סודות

המדריגות הרוחניות של

סדר ההשתלשלות, כפי

שיסביר להלן, אלא סוד

1 המצוה, וְאֶדְרְבָּהּ כו', – הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, אָף
2 שְׂאִינוּ מְשִׁיגִים הַמְּהוּת. – של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה
3 שמדובר בעניינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה
4 עצמה – האתרוג – הוא מבין את מהות האתרוג – הרי
5 שבכללות הענין יש ענין
6 של ידיעה ו"תפיסה"
7 במהות. כל האמור הוא
8 באשר לכוונת וסוד
9 המצוה, מִה־שְׂאִינוּ יֵבֶן
10 בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, –
11 בידיעת ולימוד סדר
12 ההשתלשלות של
13 העולמות והספירות
14 שלמעלה, אָף אִם מְשִׁיגִים
15 הַמְּצִיאוֹת – של
16 המדריגות הרוחניות של
17 סדר ההשתלשלות, לֹא עֲדִיף מִצֵּד עֲצָמוֹ – מצד הדבר עצמו
18 של ידיעת ולימוד ההשתלשלות, כְּלִמּוּד הַמְּצִאוֹת – ההלכות
19 של המצוות, שְׂמִשְׁיָג וְתוֹפֵס הַמְּהוּת, – מבחינת טעם אחר
20 אפשר שיהיה לו עדיפות ועליונות, כפי שיסביר להלן, שזה מביא
21 ל"לב שלם", ליראה שהיא תכלית כל המצוות, אך מצד עצמו
22 אין זה עדיף מלימוד ההלכות של המצוות שבהן הוא יודע ומשיג
23 את המהות, וּמַעֲלָה עָלָיו כָּאֵלּוּ קִנָּם בְּפַעַל מִמֶּשׁ, – בלמדו
24 ההלכות של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה בפועל
25 ממש, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁶: "זאת התורה כו'". – לעולה ולמנחה,
26 אומרת על-כך הגמרא²⁷, מי שעוסק בתורה הרי הוא כאילו
27 הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלמוד הנגלה של הלכות
28 המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד
29 פנימיות התורה, הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של
30 "מהות", שבלמוד ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר
31 בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים
32 הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך
33 שבהלכות, הרי ירדה בענינים הגשמיים שאודותם דנים בהלכות
34 – הרי מבין הוא "חכמתו יתברך" בהשגת המהות, ונעשה על-
35 ידי-זה אופן היחוד העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק
36 ה' ב"תניא", ששכל האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה
37 של תורה שהיא חכמתו יתברך, ועל-ידי-זה נעשה גם היחוד של
38 נפש האדם (שלמעלה משכל) עם "אורי-אין-סוף" ברוך-הוא
39 המלוכש בחכמתו יתברך. כל האמור הוא בשעה שההשגה
40 שהוא מבין בתורה היא השגת המהות, וכאמור לעיל, הרי זה
41 דוקא בלימוד המצוות של תורה שבהן ישנה השגת המהות,

קונטרס אחרון

בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא
עדיף מצד עצמו מלימוד המצוות שמשיג ותופס
המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש
זאת התורה כו' אלא שידעת המציאות מההשתלשלות
היא ג"כ מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה
כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה
ללב שלם כו' שהוא העיקר והשגת המציאות הוא
להפשיט מגשמיים כו' רק שזו היא מצוה אחת מתרי"ג

ואילו בלימוד וידיעת סדר ההשתלשלות, שדנים במדריגות
רוחניות, כמו אופנים, חיות ושרפים של עולמות בריאה-יצירה
עשיה, או אף למעלה מזה – בפרצופים של עולם ה"אצילות"
וכו' – שם אין השגת המהות אלא ידיעת המציאות בלבד.
אף-על-פי-כן – יסביר
רבנו הזקן להלן – ישנה
מעלה ועליונות בידיעת
ולימוד סדר
ההשתלשלות, שלא זו
בלבד שאינה נופלת
מלימוד המצוות של תורה
– אלא היא אף למעלה
מזה. אֵלֶּא שְׂדִיעֵת
הַמְּצִיאוֹת
מִה־הִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, הִיא
גַּם-יֵבֶן מִצְוָה רַמָּה
וְנִשְׂאָה²⁸, וְאֶדְרְבָּה עוֹלָה עַל כָּלָנָה, – על כל שאר המצוות
ולימוד הלכות התורה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²⁹: "וידעת היום כו'", –
כלומר, שצריכה להיות דעת והשגה באלקות, וכן כתוב³⁰: "דע
את אלקי אביך כו'", – שגם משמעותו היא שצריכה להיות
דעת והשגה באלקות, וּמְבִיָּאָה ל"לב שלם" כו', – כפי שמסיים
בדברי הימים: "ועבדוהו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא
שיהיה "ועבדוהו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא
תשבית" ב"לקוטי תורה"³¹, הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא
תכלית כל המצוות, ככתוב³²: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים
האלה ליראה את ה' אלקינו" – הרי שתכלית כל המצוות היא
להגיע ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידיעת
סדר ההשתלשלות, שמקיימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע
את אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה'
אלקינו", ובלשון רבנו הזקן: שְׂהוּא הַעֲקָר, – "לב שלם" ויראת
ה' הם עיקר ותכלית כל המצוות, וכאמור לעיל, של"לב שלם"
וליראה מגיעים על-ידי ידיעת והשגת סדר ההשתלשלות,
למרות שהיא ידיעת והשגת המציאות בלבד, וְהַשְׁמָנָה
הַמְּצִיאוֹת³³ הִיא לְהַפְשִׁיט – הענינים של מדריגות סדר
ההשתלשלות, מְגַשְׁמִיּוֹת כו'. – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות
הענינים. בהתאם להערת הרבי בכמה מקומות³⁴, לימוד
פנימיות התורה באופן של "יתפרנסון מיני", באופן של "פרנסה"
והשגה, הוא דוקא כשזה בא בביאורים המסבירים את הענינים
בהסברים של שכל והשגה – תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה
השגה והבנה יסודית בענינים אלה, רַק שְׂהוּ – מצות "וידעת
היום", שתהיה ידיעה והשגה באלקות, הִיא מִצְוָה אַחַת

26. צו ז, לו. 27. מנחות קי, א. 28. בתניא לפנינו: "מצות רבה ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", ככפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", ככפנים, ולא כבדפוסים שלפנינו. 29. ואתחנן ד, לט. 30. דברי הימים א' כח, ט. 31. שבהערה 28. 32. ואתחנן ו, כד. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנדרו" – משא"כ בהשגת מציאות האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה – לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיים – שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי – (ובמילא גם במהות), כ"א להיפך ענינה התפשטות הגשמיים והאפשרות להשיג מהות. [עפ"י – מובן שייכות "והשגת... כו" כאן]]. 34. ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

- 1 מתרי"ג, - מ' 613 המצוות, והאדם צריך לקיים כל תרי"ג, -
 2 המצוות, לפי שהן השתלשלות המהות החיצונית דברים
 3 דאצילות, - כפי שהסביר
 4 לעיל המעלה שבזה, לכן
 5 - לכן, צריך להרבות
 6 בלימוד כל התרי"ג -
 7 מצוות, ללימוד ההלכות
 8 של כל המצוות, וקיומן
 9 בפעל ממש - שהלימוד
- הרי מביא לידי מעשה, לקיים בפועל כל המצוות, כמחשבה דבור
 ומעשה, שהן בריאה יצירה עשיה, - (מחשבה היא בריאה,
 דיבור - יצירה, ומעשה -
 עשיה), לברר בירורין
 אשר שם. - בעולמות
 בריאה יצירה עשיה, וכפי
 שהוסבר לעיל, שבידור
 הניצוצות הוא תכלית סדר
 ההשתלשלות.

יום רביעי ו' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראו.

- 19 ועוד זאת, - נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות
 20 מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה
 21 של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין רוחני, ואילו המצוות
 22 המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגלל ענין
 23 ה"בידורים" הנעשים על-
 24 ידי מצוות מעשיות, ואשר
 25 הם תכלית ההשתלשלות;

קונטרס אחרון

- 26 הרי זו מעלה מצד הכוונה
 27 העליונה והתכלית,
 28 המבוצעת על-ידי מצוות
 29 מעשיות, אך בעצם אהבה
 30 ויראה של הנפש הן
 31 למעלה מהמצוות
 32 המעשיות. להלן יסביר
- ה'אדם קדמון', שהיא המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר
 ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם,
 שנשמות ישראל הן הרי מ'עולם התיקון', הרי כבר נתקנו
 על-ידי שם "מ"ה" (ש"מ"ה" - מתקן), ושם "מ"ה" הוא הארה
 בלבד הבאה מה"מצח"
 של "אדם קדמון". וזהו
 שכתוב³⁵: "לפני מלך
 מלך כו". - לבני
 ישראל - ש"אלה
 המלכים אשר מלכו בארץ
 אדם, על-פי קבלה,
 הכוונה: ה"מלכים"
 והספירות של "עולם
 התורה", שהם "לפני"

ועוד זאת שבאמת

הבירורין שבבי"ע מרפ"ח ע"י תורה ומצות במחשבה
 דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג
 שבפנימיות א"ק ונר"ן שכבר נתקנו ע"י מ"ה הוא יוצא
 מהמצח הארה בעלמא. וז"ש לפני מלך מלך כו'
 וה"ט שהאדם חי במזונות דצ"ח ומבררן במ"ה שבו
 וחי בהם לפי שהם מס"ג. ועוד זאת כמ"ש לפני לא

- 33 רבנו הוקן, שגם בעצם, מצד השורש שלהם, הבירורים של
 34 המצוות המעשיות הם למעלה מהשורש של הנפש. ובלשון
 35 רבנו הוקן: שפאמת הברורין שפבראה יצירה עשיה
 36 מרפ"ח, - מ' 288 הניצוצות של תהו, בירורים אלה מתבררים
 37 על-ידי תורה ומצות כמחשבה דבור ומעשה, - על-ידי
 38 לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל-ידי מעשה המצוות,
 39 ובירורים אלה גבוהין בשרשן מנפ"ש רוח"נ נשמה שפאדם, כי
 40 הבירורים הן מ - שם "ס"ג" שפפנימית "אדם קדמון",
 41 ונפ"ש רוח"נ נשמה שפבר נתקנו על-ידי - שם "מ"ה", הוא
 42 השם "מ"ה" יוצא מה"מצח" - של "א"ק, הארה בעלמא.
 43 - הארה בלבד מבחינת "א"ק" (אדם קדמון), לא פנימיות "א"ק".
 44 שם "ס"ג" ושם "מ"ה" הם שניהם מארבעת השמות היוצאים
 45 מארבעת האופנים והגימטריאות של שם הוי': כששם הוי' הוא
 46 במילוי ווא"וין הוא בגימטריא "ס"ג", והוא שם "ס"ג", וכששם
 47 הוי' הוא במילוי אל"פין הוא בגימטריא "מ"ה", והוא שם "מ"ה";
 48 וכידוע בקבלה, שהשם "ס"ג" שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון",
 49 ושם "מ"ה" - ל"תיקון". וזה מה שרבנו הוקן אומר, שהבירורים
 50 של המצוות המעשיות - שרשם בשם "ס"ג" שבפנימיות "א"ק"
- ולמעלה מ'מלך מלך לפני ישראל' המוסב על עולם התיקון.
 שכן, עולם התיקון הוא הארה בלבד מ"א"ק", ואילו 'תהו'
 (שמ'תהו' בא ענין הניצוצות והבירורים) הוא משם "ס"ג"
 שמפנימיות "א"ק". ונהנינו מעצמא - זה הטעם, שהאדם חי
 במזונות דומם צומח חי, ומבררן ב"מ"ה' שבו, - כיוון
 שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם "מ"ה", ובכוח זה היא
 מבררת הבירורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, ב"הם,
 - לאחר שהאדם מברר הניצוצות שבדומם צומח חי וממשיך
 עליהם מעליונות שרשם שבתהו - הוא "חי" בהם, הם מוסיפים
 לו תוספת חיות ברוחניות, לפי שהם - הבירורים והניצוצות
 שבדומם צומח חי ב"מ"ה'. - שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע
 שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח"
 ואפילו מ"חי" - יצטרך להזדקק עבור חיותו למזונות שהוא
 מקבל מדומם צומח חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם
 לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"³⁶, שלא
 מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי
 הוי'" שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו
 יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"³⁷, אם-כן מדוע

– בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה עילאה", וְהַטָּעַם, – טעמו
של דבר, מִפְּנֵי שָׂכָה – בטיפה, נִמְשָׁךְ מִהוּתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ
דְּחֻקָּהּ עֲלָאָה. – כל האמור הוא בקשר לטיפה הבאה
מהכלים של "חכמה", מִהֲשִׁיאוֹן בֶּן דְּרִבּוּר וּמִחֻשָּׁה, –
שבשכל שהוא מבטא
בדיבור או מהרהר
במחשבה – אין מעצמיות
ה"חכמה", וְאִפְּלוּ
בְּהִשְׁכָּלָהּ הַשְּׂכָל בְּאִיּוֹ
חֻקָּהּ – למרות שזו
השכלה שלא "נשמעות"
בה עדיין אותיות, גם לא
אותיות המחשבה, שכן
היא עדיין למעלה
מאותיות, אף-על-פי-כן,
הֵרִי חֻקָּהּ זו – היא, רק
הָאֶרֶץ מִתְפַּשֶּׁטֶת
מִמָּהוּת הַשְּׂכָל שֶׁנִּפְשָׁה
וְעֲצָמוּתוֹ, וְהָאֶרֶץ זו
היא רק לְבוֹשׁ לְמָהוּתוֹ
וְעֲצָמוּתוֹ שֶׁל הַשְּׂכָל,
וְהַשְּׂכָל – כשלעצמו,
הוא הָאֶרֶץ וּלְבוֹשׁ –

בלבד, לְמָהוּת הַנֶּפֶשׁ. – הרי שאין בהשכלת שכל זה ממהות
הנפש, שלא כפי שהדבר בטיפה, שלמרות שהיא גשמית, הרי
יש בה ממהות ועצמות הנפש, כפי שיסביר להלן: מִהֲשִׁיאוֹן בֶּן
הַטָּעַם, נִמְשָׁךְ בָּהּ גַּם מִמָּהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעֲצָמוּתָהּ הַמְלֻכָּשֶׁת
בְּמַחֲוִי, וְלִכֵּן מוֹלִידָה בְּדוּמָה לָהּ מִמֶּשׁ. – בדומה לנפש,
שהרי יש בטיפה מעצמיות הנפש, וְהוּא הַתְּפָרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת
הַמְּלָאכִים הַיּוֹצֵאִין מִ"נִשְׁקִין" – ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג
רוחני, ובמילא עבודתם היא עבודה רוחנית, לְהַנְשָׁמוֹת
הַיּוֹצֵאִין מִחֻלָּים. – שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות
הבאות מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה
מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם באהבה
ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון שנשמות הרי
באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו הזקן הסביר
לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו השפעת השכל
מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד ולא של "עצם"?
יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון שהכלים ד"אצילות"
נעשים נשמה לבריאה-יצירה-עשיה, יש במילא מהנשמה שני
סוגי השפעה: השפעה של "הארה" שהיא אהבה ויראה
שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת במצוות מעשיות. אִךְ
הַכִּלִּים דְּאִצִּילוֹת נַעֲשִׂים נִשְׁמָה לְבְרִיאה-יצירה-עשיה, –
ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה, וְהַלֵּכֶךְ – ולכן, דְּחִילוֹ
וְדִחְוִי – יראה ואהבה שְׂכָלִים הֵן בְּמִלָּאכִים ד"נִשְׁקִין" –
שהוא ענין רוחני והארה בלבד, מִתְאַרֵּת חִיצוֹנִית דְּחֻקָּהּ

1 עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי" שבלחם (ובדומם ובחי)? אלא,
2 ה"מוצא פי הוי" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי
3 הוי" שבאדם. שכן, האדם הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא
4 ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ובשמות זה שם "ס"ג" שלמעלה
5 משם מ"ה". וְעוֹד זֹאת,
6 – מצד עוד דבר ישנה
7 עליונות במצוות
8 המעשיות לגבי האהבה
9 והיראה של הנפש, כְּמוֹ
10 שְׂכָנוֹב:38 – "וּפְנֵי"
11 הפנימיות שלי, לֹא
12 וְרָאוּ39 – שְׂפָנִימִית
13 הָעֵלְיוֹן אִינֹו יִכּוֹל לִירֹד
14 לְמִטָּה, – אי אפשר
15 שתהיה בהתגלות למטה,
16 רק חִיצוֹנִיתוֹ – של
17 העליון, וּבְחִינַת אֲחֻרָיִם,
18 – בלבד, כנאמר לעיל
19 "וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ", שֶׁהוּא
20 נִזְכָּלוֹת חֻקָּהּ עֲלָאָה. –
21 חכמה עליונה. הרי
22 שהאהבה והיראה של
23 הנפש על-ידן האדם דבוק

24 במדות העליונות, שהן הפנימיות והעצמיות של הספירות, אי
25 אפשר שימושך בנפש מפנימיות ועצמות המדות – כִּי-אִם
26 מחיצוניותן בלבד, ואילו מהמצוות המעשיות, הבאות מנצח
27 הוד-יסוד של הספירות, שהן החיצוניות והגילוי של הספירות –
28 יכול להימשך מפנימיותן ועצמיותן במצוות המעשיות. וְעוֹד
29 זֹאת, – קיימת מעלה במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה
30 של הנפש. שכן, האהבה והיראה שהן ענין רוחני, הן למשל כמו
31 דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק
32 הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא
33 גשמית – יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם
34 יכול להיות "יפה כח הבן מכח האב"⁴⁰, שהענינים שלא היו
35 בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על-דרך-זה יסביר רבנו
36 הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות
37 גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל
38 השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים",
39 ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה הגשמית
40 מתבטא ה"עצם". שְׁהֵרִי הַדְּרִבּוּר מְדַבְּרִי חֻקָּהּ עֲלָאָה – חכמה
41 עליונה, אִינֹו מוֹלִיד, – אינו בורא "יש מאין", כמו למשל
42 מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה של מציאות
43 חדשה, וְהַטָּעַם שֶׁנִּמְשָׁכָה מִחֻלָּה עֲלָאָה – כמו
44 למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַמּוֹלִיד
45 וּמִתְהוּה יֵשׁ מֵאִין. וְגַם הַמְשָׁכַת חֻקָּהּ עֲלָאָה – מהאור של
46 "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה שבאדם, כְּלוּלָה בָּהּ.

- 1 בִּנְיָה־דָּעַת - המאירה בְּבִרְיָאָה־יִצְחָה־עֲשִׂיתָ. - ואין זה יָכוֹל לְהַתְגַּלּוֹת אֵלָא עַל־יְדֵי הָאֶרֶת הַכָּלִים דְּוָקָא, 9
2 "עצם", למרות שזה בא
3 מכלים ד"אצילות",
4 וְהַטַּעַם, - טעמו של 1
5 דבר הוא, מִשּׁוּם 2
6 דְּפִנְיִית הַקְּמָחָה־כִּינָה 3
7 דָּעַת וּמָהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ 4
8 שֶׁל אֹר פְּנִימִי - אֵינוֹ
- והטעם משום דפנימית חב"ד ומהותו ועצמותו של אור פנימי אינו יכול להתגלות אלא ע"י הארת הכלים דוקא היורדים למטה כמפת האדם ממוחין וכמ"ש בפני לא יראו.
- הנעשה על־ידי מצוות מעשיות. ובלשון רבנו הזקן:
וְכִּי מִן כָּל דִּין... עד עמ' 314, הלכותיהן.
הנעשה על־ידי מצוות מעשיות. ובלשון רבנו הזקן:
וְכִּי מִן כָּל דִּין אִפִּי' בְּנִשְׁמָה דְּאִצִּי' אִפִּי' בְּנִשְׁמָה דְּאִצִּילוֹת, אִפִּי' שְׁחִיָּא מְכַלִּים דְּאִצִּילוֹת, וְכֵן בְּנִפְשֵׁי רִחְמֵי מְכַלִּים דִּי־יִצְחָה - אֵהָבָה

יום חמישי ז' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנז, ובר מן כל דין... עד עמ' 314, הלכותיהן.

- 17 להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מצד עצם העבודה, יש יתרון מעלה
18 במצוות מעשיות לגבי אהבה ויראה שכליים; שכן, אהבה ויראה
19 שכליים הן ענין של
20 "העלאת" בלבד, וזה
21 "פועל" כך למעלה ענין 5
22 של "העלאת האורות", 6
23 שאין זו תכלית הכוונה, 7
24 אלא תכלית הכוונה היא
25 ענין של "המשכה", להמשיך אלקות למטה בעולם - דבר עֲשִׂיתָ⁴² - הִנֵּה רְחִימוֹ (אולי צ"ל: דְּחִילוֹ וְרְחִימוֹ) - אֵהָבָה
- וְכִּי מִן כָּל דִּין אִפִּי' בְּנִשְׁמָה דְּאִצִּי' אִפִּי' שְׁחִיָּא מְכַלִּים דְּאִצִּילוֹת, וְכֵן בְּנִפְשֵׁי רִחְמֵי מְכַלִּים דִּי־יִצְחָה - אֵהָבָה

קונטרס אחרון

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן - עיין אוה"ת אחרי תקמ"ט ואילך". תמצית הביאור שם ב"אור התורה" פרשה אחרי (עמוד תקמט ואילך) של הרבי ה"צמח צדק": ישנן שלש בחינות, שתי בחינות של העלאת, מלמטה למעלה, ובחינה אחת של המשכה, מלמעלה למטה: ישנה עליה והסתלקות של האורות המסתלקים מהכלים, עליה זו היא ענין של "שממה" לגבי הכלים, כמאמר (תק"ז בהקדמה) "וכד אנת תסתלק מנייהו אשתארו כולוהו שמהן כגופא בלא נשמתא", שבשעה שהאור מסתלק מהכלי, נשאר הכלי כגוף בלא נשמה. ענין שני של העלאת מלמטה למעלה - העליה של הכלים העולים לאורות העליונים, על דרך כפי שהדבר בעליית העולמות בשבת ויום הכפורים, שאז היא עליית העולמות, שכן הכלים אז בעליה אל האורות העליונים. וישנו ענין שלישי - המשכה מלמעלה למטה, להמשיך אורות עליונים למטה בעולם, כפי שהדבר נעשה על ידי מצוות מעשיות דוקא. והוא שואל שם ב"אור התורה": כיוון שעליית האורות היא חסרון, ענין של שממה לגבי הכלים, והרי הוא אומר ב"קונטרס אחרון" שנפש רוח ונשמה של האדם לגבי גופו, הן ענין של אור לגבי כלי, וכן גם אהבה ויראה, הרי שעל ידי אהבה ויראה של האדם שהן העלאת האורות מהכלים הרי זה חסרון חסוּשָׁלוֹם; כיצד יכולים לומר כך - הרי אהבה היא "עמוד" לכל התורה והמצוות? ומסביר שם ב"אור התורה": למרות שבאופן זמני זה חסרון, שכן זו היא העלאת של האורות, אך על ידי העלאת נמשכים אחר־כך אורות עליונים יותר. למשל: אדם בשעת שינתו, הרי זה העלאת והסתלקות של המוחין והשכל שלו, אך על ידי זה נעשה שכלו מרוענן ומחודש, שהוא יכול להבין שכל יותר טוב מאשר לפני שינתו. ועל־דרך־זה העלאת שבראש השנה, הענין של "דורמיטא דז"א", ענין של דורמיטא ושינה, שעל ידי זה נמשך - על ידי תקיעת שופר והתפילות - אור עליון. אך זה דוקא על ידי הענין של תקיעת שופר שהיא מצוה מעשית, נמשך על ידה המשכה עליונה וגדולה יותר בגלל ההעלאת שהיתה לפני זה. כך הדבר בענין האהבה, כאשר אחרי האהבה ישנם העבודה וקיום המצוות, נמשך אז, על ידי עליית האורות של האהבה - אור עליון. אך, תכלית הכוונה האמיתית היא ענין של המשכה, להמשיך אלקות למטה, וזאת על ידי מצוות מעשיות. בכך הוא מסביר שם ב"אור התורה" ההבדל בין "כלות הנפש" כפי שהיה בנדב ואביהוא "בקרבתם לפני ה'", שהיתה כלות הנפש, ונחשבה לחטא, מפני שלא זו היתה הכוונה העליונה - ולעומת זה מסירת נפש היא למעלה מתורה ומצוות, כפי שאנו רואים שה"מגיד" אמר ל"בית יוסף" שיזכה לענין של מסירת נפש בפועל, ולאחר מכן אמר לו, שבגלל ענין מסוים לא יזכה לכך. וה"בית יוסף" הרי היה "לא פסיק פומי" מגירסא" (כך הוא הלשון ב"אור התורה" שם), והרבי אמר פעם שזה היה לפני שה"בית יוסף" חיבר את השולחן ערוך וזיכה את כלל ישראל לכל הדורות הבאים - ובכל זאת מסירת נפש היא למעלה מכל זה. הרי ההבדל בין "כלות הנפש" ל"מסירת נפש" הוא, ש"כלות הנפש", כיוון שזאת כלותה של הנשמה, ולאחר מכן אין שום עבודה של קיום התורה ומצוות, "רצוא" בלי "שוב", הרי אין זה לפי הכוונה האמיתית, שכן הרצון העליון הוא הרי המשכה, להמשיך אלקות בעולם. ואילו במסירת נפש שבה ישנה הרי גם מסירת הגוף, שהוא מוסר גופו ונפשו, ומסירת הגוף היא ענין של מעשה הממשיך המשכה למטה - הרי זה לפי הכוונה האמיתית העליונה בזמנים ובענינים שנדרש בהם ענין של מסירת נפש. וכיוון שההעלאת שבזה היא העלאת כללית, שהוא מוסר את כל ישותו להקדוש ברוך הוא - הרי זה למעלה מהמשכה פרטית שישנה בענינים שונים של תורה ומצוות.

42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש לחפש בכת"י דקנ"א דלכאורה חסר כאן וצ"ל: וכן בנפש רוח נשמה וכלים דביי"כ כו' בכלים

העולמות, להתגלות אור עליון למטה, ולא לעלות התחתון
למעלה, שזה אינו אלא לפי שעה. — כל עליה היא ענין זמני
בלבד, שכן לאחר מכן מן ההכרח שתומשך חזרה למטה, ואם
גם זאת, — כשנדרשת עליה, אין זו עליה של האור, שהוא ענין

של הסתלקות, אלא דוקא
עליות הכלים האורות
עליונים היא מעלת
השבת ויום הכפורים, —
שאו "עליית העולמות",
שהכלים הם בעליה אל
האורות, אבל לא עליות
והסתלקות האורות
חסד ושלום, כמו שכתוב
בפסוקי עין חיים⁴⁴,
ונפשיהו נשמה של
האדם לגבי גופו בעולם
הזה חשיבי — נחשבות,
כאורות לגבי כלים, וכן
דחילו ורחימו — יראה
ואהבה, שכלים לגבי
מצות מעשיות דוקא. —
הן כאורות לגבי כלים.
ולכן התפלל משה רבנו
עליו השלום תפלות

במנין "ואתחנן"⁴⁵, — תקט"ו (515) תפלות, במנין "ואתחנן",
שיכנס לארץ ישראל, על קיום מצות מעשיות דוקא. — כי
שלימות קיום המצוות היא בארץ ישראל, ולכן התפלל תפלות
רבות אלו כדי ליכות לקיום מצוות מעשיות בארץ ישראל, שכן,
קיום המצוות המעשיות הוא תכלית כל ההשתלשלות, כי על
ידן ממשיכים אלקות למטה בעולם, והוא הדין לדיבור גשמי
של תלבויתיהן. — שכן גם על-ידי לימוד ההלכות של המצוות
שלומדים בדיבור גשמי ממשיכים אור למטה.

1 (אולי צריך לומר יראה ואהבה) שכלים שלהם — שהן ענין של
2 "העלאה", מעוררים גם כן בכלים דיצירה עשה בחינת
3 העלאה ממטה למעלה ב"אתערותא דלתתא", —
4 בהתעוררות מלמטה, שהן עצמן ענין של "העלאה" — והן

5 מעוררות למעלה בכלים
6 ענין של "העלאה". וזהו
7 בחינת הסתלקות לבד
8 חסד ושלום. — שמסתלק
9 למעלה ענין ופעולה
10 מהכלים, כמו אהבה
11 ויראה עצמן כשהן אינן
12 באות בענין של מצוות —
13 הרי זה ענין של העלאה
14 והסתלקות בלבד. ואילו
15 כשהן בא בענין של
16 מצוות, הרי להיפך — זה
17 מוסיף ב"המשכה"
18 שמהמצוות. אבל בחינת
19 המשכה מלמעלה
20 למטה, הוא על-ידי
21 מצות מעשיות דוקא,
22 להמשיך אור בכלים,
23 ובחינת תפלות
24 דוקא, שחינוניות
25 העליון יורד למטה, ופנימיות התחתון עולה למעלה. —
26 שנמשכת אלקות בעולם וזה פועל תשוקה ועליה בנבראים
27 לאלקות. וזהו שכתוב בזה פירוש פקודי הנזכר לעיל⁴³:
28 "דאית סדורא כו". — שישנו סדר של העלאה וסדר של
29 המשכה, ושתיהן צריך גבוהה, — לעבודת ה', העלאה
30 והמשכה, על-ידי העלאת "מן נוקבין" מ — שם "ס'ג", —
31 הנעשה על-ידי ביורי הניצוצות, בבחינת עובדא ומלואא. —
32 ע"י מעשים ודיבור, וזהו תכלית ההשתלשלות, — של

קונטרס אחרון

ג"כ בכלים דיצוי עשי' בחי' העלאה ממטה למעלה
באתערותא דלתתא וזהו בחי' הסתלקות לבד ח"ו.
אבל בחי' המשכה מלמעלה למטה הוא ע"י מצות
מעשיות דוקא להמשיך אור בכלים ובחינוניות התחתון
דוקא שחינוניות העליון יורד למטה ופנימיות התחתון
עולה למעלה וז"ש בזה פ' פקודי הנ"ל דאית סדורא
כו' ושתיהן צורך גבוה העלאה והמשכה ע"י העלאת
מן מס"ג בבחי' עובדא ומלואא וזהו תכלית ההשתלשול
להתגלות אור עליון למטה ולא לעלות התחתון למעלה
שזה אינו אלא לפי שעה ואף גם זאת דוקא עליות
הכלים לאורות עליונים היא מעלת השבת ויוה"כ.
אבל לא עליות והסתלקות האורות ח"ו כמו"ש בפע"ח
ונר"ן של האדם לגבי גופו בעוה"ז חשיבי כאורות לגבי
כלים וכן דו"ר שכלים לגבי מצות מעשיות דוקא
ולכן התפלל משה רבנו תפלות כמנין ואתחנן על קיום
מצות מעשיות דוקא וה"ה לדבור גשמי של תלבויתיהן.

יום שישי ח' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 314, אך להבין איך... עד עמ' קנח, ובה"ג.

קלף גשמי והוא מרפ"ח הניצוצות — ימשיך אור בכלים דו"עיר
אנפין ונוקבא דאצילות, שפכר — הכלים של הספירות,
נבררו ונתקנו על-ידי
שם מ"ה להיות בחינת
אלקות — ששם מ"ה
מברר, הנה המשל לזה
היא — ענין הוריעה
והנטיעה, שהנטיעה —
שזורעים או נוטעים,

קונטרס אחרון

אך להבין איך האתרוג שהוא מרפ"ח שלא נבררו
עדיין וכן קלף התפילין ימשיך אור בכלים דו"ן דאצי'
שכבר נבררו ונתקנו ע"י שם מ"ה להיות בחי' אלקות.
הנה המשל לזה היא הוריעה והנטיעה שהגרעין מעורר

65 אך להבין, איך האתרוג שהוא מרפ"ח — 288 הניצוצות,
66 שלא נבררו עדיין, — שכן, האתרוג כפרי גשמי הרי חיותו
67 מ"נוגה", שבה יש מרפ"ח
68 הניצוצות של תהו, וזה
69 באופן כמו "קודם
70 הברור", לפני שנתברר
71 להיות אלקות, וכן קלף
72 התפילין, — עליו נכתבות
73 פרשיות התפילין, שהוא

1 מְעוֹרֵר כַּח הַצּוּמָה שְׁבָאֲרִין, שֶׁהוּא דָּבָר ה': "תְּדַשָּׂא
2 הָאֲרִין כּו' – דשא, עֵץ פָּרִי כּו'", – שהצמיחה היא הרי
3 לא מהגרעין, כִּי־אם מ"כח הצומח" (כפי שהוסבר ב"אגרת
4 הקדוש" סימן כ'), הגרעין משמש כ"העלאת מ"ן" והתעוררות
5 של הפרט המסויים של
6 כוח הצומח שהתבטא
7 באותו גרעין, הרי כוח זה
8 נכלל ב"כח הצומח"
9 הכללי שבארץ (אחרי
10 שהגרעין נרקב ונפסד).
11 שאז זה מעורר ומפעיל
12 את כוח הצומח שבארץ
13 שאכן יצמיח אותו עץ
14 פרי מסוגו של הגרעין
15 שזרע, והכוח הצומח
16 העצמי, עצם כוח הצומח,
17 הוא המאמר "תדשא
18 הארץ דשא" וכו' שהוא
19 מקור כל סוגי הצמיחה.

20 מה שהגרעין מעורר את כוח הצומח שהוא כוח רוחני וכוח
21 אלקי, הרי זה עַל־יְדֵי הַעֲלָאת "מִין נִזְקָבִין" לְשִׁרְשׁוֹ, –
22 שהגרעין ששרשו הוא מכוח הצומח, נעשה "העלאת מ"ן",
23 התעוררות מדבר נמוך יותר לענין עליון יותר, התעוררות
24 מהמקבל אל המשפיע. הרי הגם שהגרעין הנזרע אין לו כל
25 ערך לגבי כוח הצומח, בכל זאת הוא מהווה "העלאת מ"ן"
26 לעורר את כוח הצומח, כיוון שהוא השורש שלו. כָּכָה
27 מְעוֹרְרִים הַקֶּלֶף – של התפילין, וְהָאֲתָרוּג – מד' המינים,
28 עַד רוֹם הַמַּעֲלֹת, – והמדריגות, שֶׁהוּא שֵׁם "ס"ג" שְׁלִפְנֵי
29 – ולמעלה מִהַשְּׁבִירָה, – של שבירת הכלים, שֶׁהוּא – שם
30 "ס"ג" הוא מַהוּת וְעֲצֻמּוֹת אוֹרוֹת שֶׁבְּ"אֲדָם קְדָמוֹן", –
31 שהוא הפרצוף הראשון, המחשבה הקדומה, המחשבה
32 הראשונה, של "אין סוף", הכולל כל סדר ההשתלשלות,
33 ובפרצוף זה ישנן המהות וה'עצמות' של הפרצוף ואין זה
34 הארה בלבד; הרי ששם "ס"ג" הוא ממהות ו'עצמות' האורות
35 של "א"ק", וְלֹא הָאֲרֶה בְּעֶלְמָא בְּמֹו שֵׁם "מ"ה" ש' – בא
36 מְמַצָּח. – של "א"ק". כל האמור הוא בקיום מצות תפילין
37 או מצות אתרוג, כשמקיימים אותן במעשה, וְכֵן בְּלִמּוּד וְעִיּוֹן
38 הַלְבוּתֵיהֶן – ההלכות של מצות תפילין ושל מצות אתרוג,
39 מְעוֹרֵר בְּחִינַת חֻכְמַה־בִּינְה־דַעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּכָלִּים
40 ד'עִיר־אֲנָפִין וְנוֹקְבָא, וְעַד רוֹם הַמַּעֲלֹת נִסְכָּן בְּחִינַת
41 חֻכְמַה־בִּינְה־דַעַת שֶׁבְּ– שם "ס"ג" דְּפִנִּימִית "אֲדָם קְדָמוֹן",
42 הַיּוֹצֵא דָרֶךְ הָעֵינִים כּו'. – של "א"ק", "עינים" כמו ענין

קונטרס אחרון

כח הצומח שבארץ שהוא דבר ה' תדשא הארץ כו'
עץ פרי כו' ע"י העלאת מ"ן לשרשו ככה מעוררי'
הקלף והאתרוג עד רום המעלות שהוא שם ס"ג
שלפני השבירה שהוא מהות ועצמות אורות שבא"ק
ולא הארה בעלמא כמו שם מ"ה שממצחו וכן בלימוד
ועיון הלכותיהן מעורר בחי' חב"ד שבע"ס דכלים דזו"ן
ועד רום המעלות ג"כ בחי' חב"ד שם"ג דפנימית
א"ק היוצא דרך העינים כו' וכל הנ"ל הוא במ"ע
אבל לא בלימוד פרטי הלכות איסורי ל"ת לכאורה
ובפרט בדלא שכיחי כלל כמו פרטי הלכות פיגול.

הראיה, הן ענין של פנימיות, שלא כמו המצח שהוא ענין של
חיצוניות. על-כל-פנים, הרי שענין מעשה המצוות, מה שהוא
עושה מצוה בדבר גשמי, מעורר גבוה מאד בשורש עד בשם
"ס"ג" שלמעלה משבירת הכלים, וכן גם בלימוד ההלכות של
המצוות מעוררים
בפנימיות של המדריגה
העליונה מאד, שכן
כשלומדים אודות המצוה
הרי "מעלה עליו כאילו
קיים בפועל ממש"; אך,
כיצד הדבר כשלומדים
פרטי ההלכות של איסור
לא-תעשה, שבכך הרי
לא שייך הענין של
"כאילו קיים", ובמיוחד
בדברים שאינם שכיחים
כלל, שבהם לא שייך
אפילו הענין כפי שהוא
ב"לא תעשה" שיכול

להיות שההימנעות ממנה יש בה ענין חיובי – שכן "ישב ולא
עבר עבירה" נותנים לו שכר "כאילו עשה מצוה"⁴⁶ – גם ענין
חיובי זה לא שייך בדברים אלה שאינם שכיחים כלל, ובכל
זאת אנו אומרים, שיש להרבות בלימוד ההלכות יותר מאשר
בלימוד סדר ההשתלשלות המביא לאהבה וליראה? יסיבר
רבנו הזקן להלן, שיש ענין בלימוד התורה המשתווה גם
ב'מצוות עשה" וגם במצוות לא-תעשה, שלימוד הענין בלבד,
גם כשאנו יכול להביא לידי מעשה של קיום מצוה-עשה או
להישמר מלא-תעשה – ובכל זאת לימוד ההלכה עצמו יש בו
המעלה העליונה ביותר, מה שעל-ידי הלימוד נעשה האדם
מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה), כי כל פרטי ההלכות הם
המשכות מ"חכמה עילאה" של המאציל ברוך-הוא. ובלשון
רבנו הזקן: וְכָל הַנּוֹכָר לְעִיל – שמעשה המצוה או לימוד
ההלכה של המצוה, מעוררים למעלה מעלה עד בשם "ס"ג"
שלפני השבירה, הוּא בְּמַצּוֹת־עֲשֵׂה, אֲבָל לֹא בְּלִמּוּד פְּרָטִי
הַלְכוֹת אֲסוּרֵי לֹא־תַעֲשֶׂה לְבִאֲרָה, וּבְפֶרֶט בְּדָלָא שְׂכִיחֵי
בְּלָל – בפרטי דיני לא-תעשה שאינם שכיחים כלל שיהיו
במעשה, הרי במילא גם לא שייך שם הענין של "ישב ולא
עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שההימנעות
עצמה יהיה בה ענין חיובי, כְּמוֹ פְּרָטִי הַלְכוֹת פְּגוּל וּבִהָא
נִזְנָא. – וכדומה, שאינם שכיחים כלל, ואס-כן מדוע צריך
להרבות גם בלימוד הלכות אלו יותר מאשר בלימוד סדר
ההשתלשלות המביא לאהבה ויראה?

יום שבת קודש ט' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנת, אך עוד זאת... עד עמ' קנה, מהנברא.

קונטרס אחרון

אך עוד זאת השוה בכל כי כל דחילו ורחימו
שכליים של המלאכים הן בחי' נבראים מאין ליש
והן בחי' נפש רוח דבי"ע. אבל פרטי ההלכות הן
המשכות ח"ע דהמאציל ב"ה המלוכשת בגשמות
והלכשה זו אינה כהלכשת ח"ע בדו"ר שכליים דהתם
הלבוש הוא מעלים ומסתיר לגמרי כהסתר והעלם
הארץ החומריית לגבי ח"ע המלוכשת בה כמ"ש
כולם בחכמה עשית והיינו חיצוניות דחיצוניות דכלים
דמל' דאצי' שבעשיה שהיא מסותרת לגמרי ברוח
נפש דעשיה וכן בבריאה היא מסותרת לגמרי ברוח
נפש שהם בחי' נבראים כהסתר והעלם הבורא
מהנברא.

1 אך עוד זאת השוה בכל⁴⁷, – ישנו עוד דבר השווה בלימוד
2 כל ההלכות, גם של מצוות-עשה וגם של מצוות-לא-תעשה,
3 כולל גם כאלו שאינן שכיחות כלל, כי כל דחילו ורחימו –
4 יראה ואהבה, שכליים של המלאכים – הן בחינות נבראים
5 מאין ליש, והן בחינות
6 נפש רוח דבריאה
7 יצירה-עשיה, – לא ענין 1
8 של "נשמה" ואלקות, כי 2
9 אם "נפש רוח" שהן נברא. 3
10 מה שהוא מדייק לומר 4
11 האהבה ויראה של 5
12 מלאכים, למרות שברצונו 6
13 לומר גם על האהבה 7
14 ויראה של נשמות, שאינן 8
15 משתוות ללימוד ההלכות 9
16 – הרי זה מפני שבאהבה 10
17 ויראה של נשמות, (א) 11
18 הנשמות עצמן אינן 12
19 נבראים ממש, כי-אם כפי
20 שאלקות באה בענין של נברא ונשמה, (וב) באהבה ויראה של
21 נשמות ישנו הרי ענין של מצוה, מה-שאין-כן באהבה ויראה של
22 מלאכים שאינן ענין של מצוה, הרי שם מודגש יותר איך אהבה
23 ויראה הן ענין של נברא בלבד, וזה מביא שגם בנשמות, עצם
24 הענין של אהבה ויראה הוא ענין של נברא, אך פרטי ההלכות
25 הם ענין של אלקות, אבל פרטי ההלכות – הענינים השונים
26 של הלכות המצוות, הן המשובות חכמה עלאה – עליונה,
27 דהמאציל ברוך-הוא המלכשת בגשמות, – בענינים גשמיים
28 בהם דנה ההלכה, כמו "המחליף פרה בחמור" וכדומה,
29 והלכשה זו, – מה ש"חכמה עילאה" (עליונה) מלוכשת
30 בענינים גשמיים של ההלכות, אינה כהלכשת חכמה עלאה
31 בדחילו ורחימו – ביראה ובאהבה שכליים, – שבכל מה
32 שנברא הרי ישנה מ"חכמה עילאה", שהרי "כולם בחכמה
33 עשית", ובמיוחד באהבה וביראה שכליים ישנו הרי הענין מה
34 שהן באות משכל ומחכמה, ושורש כל עניני החכמה הוא

47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת שמיני תסב ואילך". 48. תהלים קד, כד.

המשך ביאור למס' נדה ליום ראשון עמ' א

7 רב פפא מנסה לפשוט את הספק: אמר רב פפא, נחיו אנן – נראה
8 אנחנו לפשוט ספק זה, שכן שנינו במשנה (שם), אשה שהיתה
9 למודה – רגילה להיות רואה דם ליום חמשה עשר, ושינתה פעם
10 אחת וראתה ליום עשרים, זה וזה – גם יום חמשה עשר וגם יום
11 עשרים אסורין בתשמיש,

1 האשה קובעת וסת בימי זיבתה, לענין שתצטרך שלש פעמים
2 לעקור קביעות זו, ולענין שאם לא בדקה עצמה טמאה, אולם יש
3 להסתפק, מיהו מהו דניחוש לה – האם אינה צריכה לחשוש כלל
4 ליום זה, או שאף שלא קבעה וסת, מכל מקום צריכה לחשוש ביום
5 זה ואסורה בתשמיש. אישית – שתק רב יהודה מדסקרתא ולא
6 אמר ליה ולא מידי – ולא אמר לו דבר.

יום ראשון

יום שלישי

ג כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: יח"כב.

תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו'.

מההפך בין הנהגת הבעל-שם טוב להנהגת המגיד, כי הבעל-שם טוב היה עסוק בנסיעות שונות, והמגיד ישב בביתו. עוד זאת: בימי נשיאות המגיד, כבר היה מפרסם ענין התסידות גם במרחקים, על ידי נסיעות החבריא קדישא, ורבים מבצלי בתים בינונים נתקשרו לתורת התסידות והיו נוסעים למעזריטש.

יום שני

יום רביעי

ד כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: משא"כ . . . 312 הלומד הסוד.

למים אחרונים נוטלים קצה האצבעות, ואחר כך מצבירים אותם, בשםם לחים צדין, על השפתיים.

יום שלישי

יום חמישי

ה כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כט"לד.

תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.

"והנה סלם מצב ארצה" - תפלה היא סלם ההתקשרות של הנשמה באלקות. והגם שהוא "מצב ארצה", התחלת התפלה היא בהודאה לבד, אבל "וראשו מגיע השמימה", בבחינת בטול עצמי. אבל בא לזה על ידי הקדמת ההשגה וההכנה בפסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע וקריאת שמע.

יום רביעי

יום שישי

ו כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש"י.

תהלים: לה"לח.

תניא: ועוד זאת . . . קנו לא יראו.

אאמו"ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואס קודם צאת הנפש מהגוף. נאך יעמאלט גייט מען שוין אינגאנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ"ט פון יעדער נאכט האלט מען נאך אין מיטן יריד, און מען קען נאך אויפטאן.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: קריאת שמע שעל המטה היא ב'זעיר אנפין' [=באופן קטן] כהודוי שבטרם צאת הנפש מהגוף. אלא שאז עוזבים לגמרי את ה'יריד', וכבר מסתים המסחר של "היום לעשותם", ובקריאת שמע שעל המטה של כל לילה, עדין נמצאים בעיצומו של היריד, ואפשר עדין לפעל.

יום
חמישי

שבת

ז כסלו

ה'תש"ד

הפטורה: ועמי - תלמי שדי. ויברח יעקב - ובאשה שמור. ובנביא העלה - ובנביא נשמר.

שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: לט-מג.

תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.

ש'לש ח'כמות הן: ח'כמת בטול החמר, על ידי הוראת שקוץ ותעוב כל ענינים הגופניים והחמריים - ח'כמת המוסר.

ח'כמת הפרת מעלת הצורה והרוחני במדות ובמשכלות והוראת אפני הקרוב אליהם - ח'כמת ההקצרה.

ח'כמת הגברת הצורה על החמר, הוראה במעלת חמר מזכך ובמעלת הצורה כשנקבעה בהחמרי, והתכללותם יחד מבלי אשר ימצא ראש וסוף, להיות כי נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן, אל אחד בראש, ולכונה אחת לגלות אור קדשת חביון עזו יתברך נבראו ושניהם כאחד דוקא משלימים אותה השלמות, אשר עלה בראונו יתברך - ח'כמת תורת התסירות.

יום
שישי

יום ראשון

ח כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, פ' ראשונה עם פירש"י.

תהלים: מד-מח.

תניא: אך להבין . . . קנח וכה"ג.

א מענש זאל זיך מתבונן זיין, ווי גרויס חסדי הבורא ב"ה זיינען, אז אזא קטן שבקטנים ווי דער מענש איז, קען ער מאכען א נחת רוח גדול צום גדול הגדולים וכמ"ש ולגדולתו אין חקר, דארף דער מענש זיין תמיד באגייסטערט און טאן די עבודה בלב ונפש חפצה.

יתבונן האדם עד כמה גדולים חסדי הבורא ברוך-הוא, שפזה קטן שבקטנים כפי שהוא האדם, יכול לגרם נחת רוח גדול לגדול הגדולים, וכמו שכתוב "ולגדלתו אין חקר". על האדם להיות תמיד נלהב ולבצע את העבודה בלב ונפש חפצה.

שבת
קודש

יום שני

ט כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שני עם פירש"י.

תהלים: מט-נד.

תניא: אך עוד . . . קנח מהנברא.

יום ה'לדת את אדמו"ר האמצעי - תקל"ד - ויום הסתלקותו - תקפ"ח. ומנוחתו כבוד בניעזשין.

ט' בכסלו תקנ"ד אמר רבנו הזקן מאמר - והוא חלק פרק נ"ג מספר של בינונים (תניא) המדבר על-דבר בית ראשון. למחרתו אמר חסידות עוד הפעם - סיום פרק הנ"ל עד גמירא [סופן]. כי המאמרים מראש השנה תק"ן עד י' כסלו תקנ"ד (אשר בהם נכללו לקוטי עצות משנים הקודמות) מהם נסדרו נ"ג פרקי ספר של בינונים.

המקדיש בהמה בסתם - לבדק הבית או למזבח? יום ראשון ג' כסלו ה'תש"פ

על המזבח, אבל העור שאינו ראוי למזבח שייך לבדק הבית ואין הכהנים זוכים בו (מה שאין כן לדעת רבי אליעזר, כיון שהבהמות נמכרות לצורך עולות – הקונה את הבהמה ויקריבה לעולה הרי היא כשאר עולות שהעור ניתן לכהנים) ואם כן הרמב"ם שפסק כרבי יהושע סותר את דבריו בהלכה זו שהיא כדעת רבי אליעזר!

ומבאר ה'לקוטי הלכות' (זבחים פ"ב, זבח תודה ד"ה פרט למקדיש): אמנם הגמרא מעמידה הלכה זו שהמקדיש בהמה וזכר אין עורה לכהנים לפי רבי יהושע, אך הרמב"ם יפרש שלדעת רבי אליעזר ודאי עור הבהמה לא ניתן לכהנים, כי הבהמה הנקנית מהקדש לצורך עולה, שם הקדש עליה ואינה שייכת לכהנים (ואינה דומה לעולה רגילה שעורה ניתן לכהנים, כי הקניה מוציאה אותה מחולין והעור ניתן לכהנים) אלא כוונת הגמרא לחדש שגם לרבי יהושע הסובר שהמקדיש בהמת זכר שדעתו להקדישה להקריבה למזבח כעולה, אין לומר שהיא כשאר עולות שעורותיהן לכהנים, אלא המקדיש את בהמתו בסתם כוונתו להקדיש את העור ל'בדק הבית'.

והרמב"ם אכן פוסק כרבי אליעזר שהמקדיש בהמה סתם חלה עליה קדושת 'בדק הבית'. וההלכה בהל' מעשה הקרבנות היא גם לדעת רבי אליעזר שהמקדיש בהמתו בסתם שנמכרת לצורך עולה, כשהיא קריבה כעולה, אין עורה לכהנים.

הלכות ערכים וחרמים פרק ה, הלכה ז: המקדיש את בהמתו סתם... רואין: כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח - הוקרים ומקריב לצרכי עולות, ונקריבו אותן עולות... והקדים - יפלו לבדק הבית, שפתם הקדשות לבדק הבית.

המקדיש בהמתו סתם, בלי לפרש האם כוונתו ל'בדק הבית' (קדושת דמים) או למזבח (קדושת הגוף), לדעת רבי אליעזר, כוונתו ל'בדק הבית' ואף בהמות הראויות להקריבה ימכרו לקונים אותם כדי להקריבם והתשלום מועבר לבדק הבית. ולדעת רבי יהושע, בהמות זכרים הראויות להקריבה כעולות מקריבים אותן כעולות, כי כוונת המקדיש להקריב למזבח (שקלים פ"ד מ"ז). ופסק הרמב"ם כרבי אליעזר ש"המקדיש את בהמתו סתם... ימכרו לצרכי עולות... והדמים יפלו לבדק הבית סתם הקדשות לבדק הבית".

והקשה ה'לחם משנה' (הל' מעשה הקרבנות פ"ה הכ"א): בהל' מעשה הקרבנות (שם) כתב הרמב"ם שהמקדיש נכסיו בסתם והיו בהם בהמות זכרים "דינן שיקרבו עולות" (כי המקדיש סתם דעתו למזבח) אבל עורות הבהמות נתפסים בקדושת 'בדק הבית' שלא כשאר קדשי מזבח שעורותיהם לכהנים. ומבואר בגמרא (זבחים קג, א) שזו דעת רבי יהושע שהמקדיש בהמות סתם, דעתו להקדיש למזבח, וזהו רק בבשר שקרב

איסור קיום כלאי זרעים יום שני ד' כסלו ה'תש"פ

כלאים הוא מדאורייתא ומכל-מקום המקיים אינו לוקה משום שהוא לאו שאין בו מעשה – שאם כן היה כותב בפירוש שעובר על 'לא תעשה' ועם זאת אינו לוקה משום שאין בו מעשה (וכדרכו בהביאו דין 'לאו שאין בו מעשה'), וגם היה צריך לחלק בין קיום כלאים על ידי מעשה לקיום כלאים ללא מעשה. אלא וודאי שלדעת הרמב"ם אינו לוקה כי האיסור הוא מדרבנן, כמו שכתב להלן (פ"ב ה"ז, וכן כתבו התוספות בבא קמא פא, א ד"ה אין) שחכמים חייבו לעקור כלאים משום מראית עין שלא יחשדוהו שזרעם.

וה'ישועות מלכו' (קריית ארבע הל' כלאים א, ג) מחלק: כלאים שנזרעו באיסור אסור לקיימם מן התורה, כי כל מה שיצמח בא על ידי זריעתו (אך אין לוקים אלא על תחילת הזריעה), וגם אם נזרעו על ידי אחר, צריך לעקור את הגידול כדי להפרישו מאיסור. אבל כלאים שצמחו מאליהם – מן התורה אכן אין איסור לקיימם, אך חכמים חייבוהו לעקור, משום מראית עין שלא יחשדו שהוא זרעם.

הלכות כלאים פרק א, הלכה ג: ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו, אלא עוקר אותן; ואם קיים, אינו לוקה. ומבאר ה'כסף משנה':

הרמב"ם פסק כדעת חכמים (מועד קטן ב, ב), שאסור לקיים את הכלאים, אך למרות שעושה איסור ("שרואה כלאים זרע ואינו מבטלו" – רש"י שם ד"ה אף) אין לוקים עליו. ומשמע בירושלמי (כלאים פ"ח ה"א) שאינו לוקה משום ש'לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו' אך המקיים כלאים על ידי מעשה – לוקה.

אך מהר"י קורקוס כתב: לדעת חכמים, גם אם מקיים כלאים על ידי מעשה, כגון שעשה גדר סביב שדה הזרוע כלאים, אינו לוקה. ואף שהמנכס או המחפה שני מיני זרעים "כגון שהיתה חיטה אחת ושעורה אחת... מונחין על הארץ וחיפה אותן בעפר... הרי זה לוקה" (לעיל ה"ב) – הרי זה משום זרע כלאיים ולא משום מקיים.

ומוסיף ה'חוט המשולש' (ס' כד): אין לומר שהרמב"ם (שפסק כחכמים) סובר שהאיסור לקיים

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו יום שלישי ה' כסלו ה'תש"פ

הרמב"ם פוסק כר' יוסי ור' שמעון (כלאים פ"ז מ"ה) שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכן המסכך גפנו על תבואת חברו - לא נאסרה תבואת חברו.

הלכות כלאים פרק ה, הלכה ח: אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו; לפיכך, המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו, ולא נתקדשה התבואה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קט

לא אסר של חבירו, כי בדבר שאינו שלו אין שם 'תקרובת עבודה-זרה' עליו.

ומבאר הגר"ע איגר (בהגהותיו לש"ע א"ח סי' רנ"ג ס"ב) את מחלוקת הראשונים:

גם הר"ש סובר שאין אדם אוסר של חבירו באיסור של מחשבה, אלא שלדעת התוספות כל מעשה שנדרש לו גם מחשבה או רצון אינו אוסר אם אינו שלו, אבל לדעת הר"ש רק אם עיקר האיסור הוא במחשבה, אינו אוסר שאינו שלו (כמו בעבודה-זרה שללא מחשבתו אין כאן עבודה-זרה ובשל חבירו אין מחשבתו מועלת), אבל באיסור שעיקרו הוא המעשה ונדרש גם רצונו, אוסר גם בשל חבירו (כמו בפרת חטאת שהמלאכה היא הפוסלת רק שנדרש גם רצון).

וכך גם בכלאים: עיקר האיסור הוא מעשה התערובת, ולכן אלמלא גזירת הכתוב היה יכול לאסור את של חבירו.

וכתבו התוספות (יבמות מג, ב ד"ה אין) שרק באיסור התלוי במחשבה, כגון השוחט בהמת חברו לעבודה-זרה (ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ח ה"א), אינו אוסר את של חברו, אבל אם האיסור אינו תלוי במחשבה ורצון אלא במעשה (כגון הנותן חלב בתבשיל בשרי של חברו), אדם אוסר גם במה שאינו שלו. ואף לענין כלאים, אין אדם אוסר תבואה שאינה שלו כי האיסור נקבע במחשבה, כמו ששנינו (כלאים פ"ה מ"ו) שירק הגדל בכרם נאסר בכלאים רק אם בעליו רוצה בקיומו.

אך לדעת הר"ש (כלאים שם) גם בדבר התלוי במחשבה יכול לאסור דבר שאינו שלו, כמו שמצינו (ב"ק נו, א) לענין פרת חטאת (הנפסלת אם נעשית בה מלאכה) שהעושה מלאכה בפרת חבירו פסלה, אף שהפסול הוא רק אם המלאכה נעשית לרצונו. והמסכך גפנו על תבואת חבירו לא אסרה, כי גזירת הכתוב היא "לא תזרע כרמך - ולא של אחר". ובעבודה-זרה

הרחקה מן ה'ערים' ב'כלאי הכרם' יום רביעי ו' כסלו ה'תש"פ

להרחיק מהגפנים ארבע אמות, ומהגדר חמש אמות. ובית הלל מקילים ואומרים שמודדים ארבע אמות מן הגדר, אך מן הגפנים אין צריך להרחיק אלא שלוש אמות (ובוריעה מאחורי הגדר אין צריך להרחיק כלל, כי הגדר מפסיקה בין הגפנים).

ותמה הראב"ד על שיטת הרמב"ם (כבית הלל): מדוע צריך להרחיק מאחורי הגדר ארבע אמות, והרי הגדר מפסיקה בין הגפנים לזרעים?

ומבארים מפרשים (כסף משנה, ר"י קורקוס): הגדר נחשבת כאילו היא עיקר הגפנים כי הגפנים מודלים עליה ולכן צריך להרחיק משם ארבע אמות. ומה שכתב הרמב"ם שגם מצד הגפנים צריך להרחיק ארבע אמות, הרי זה משום שהגדר אינה עדיפה על עיקרי הגפן אלא רואים את הגדר והגפנים כשתי שורות בכרם שמרחיקים מכל אחת מהן ארבע אמות (מרכבת המשנה).

ועל שיטת הראב"ד תמה ה'כסף משנה': אם הגפנים רחוקות מן הגדר שלוש אמות, לדעת בית הלל, מרחיקים מהגדר ארבע אמות, ואילו מן הגפנים אין צריך להרחיק אלא אמה אחת בלבד. ותמוה, איך יתכן שמהענפים שעל הגדר יש להחמיר ולהרחיק ארבע אמות, ואילו מעיקרי הגפנים די בהרחקת אמה אחת בלבד?

הלכות כלאים פרק ח, הלכות ב-ג: הנוגע שורה אחת של חמש גפנים או יותר, וערקן על גבי כותל שגובהו עשרה... הרי אלו נקראין 'ערים'; וצריך להרחיק מן הערים ארבע אמות... ומחיקן מודדין? מן עקר הגדר שערקן עליו. כיצד? הרחיק את השורה של גפנים מן הכותל אמה, ונמצא הערים מן הגפנים ולכותל - מודד מן הכותל ארבע אמות, וזרע; ונמצא בין הזרע ובין עקרי הגפנים חמש אמות.

שורת גפנים שהשריגים והאשכולות שלהם נסמכים על גבי גדר גבוהה עשרה טפחים נקראת 'ערים' (הגפנים שהדלה על הגדר יוצרים כעין עריסה). ומשום איסור כלאי זרעים צריך להרחיק זריעת תבואה וזרעים מה'ערים' ארבע אמות, כדין כרם. לדעת בית שמאי מודדים ארבע אמות מהגפנים לשדה הזרוע. ולדעת בית הלל מודדים מן הגדר לשדה (כלאים פ"ו מ"א). ומפרש הרמב"ם שהנידון הוא בזריעה מאחורי הגדר ולחוץ: לדעת בית שמאי מודדים מן הגפנים ואם הגפנים רחוקים מן הגדר אמה אחת, מרחיק מן הגדר עוד שלוש אמות וזרוע. ובית הלל מחמירים ולדעתם צריך להרחיק ארבע אמות מן הגדר "ונמצא בין הזרע ובין עקרי הגפנים חמש אמות". ופסק הלכה כבית הלל. ולדעת הראב"ד הנידון הוא בזריעה מצד הגפנים: אם הגפנים רחוקות מן הגדר אמה אחת, לדעת בית שמאי צריך

'ספיקא דאורייתא לחומרא' יום חמישי ז' כסלו ה'תש"פ

ועל שיטת הרמב"ם הקשה ה'שב שמעתתא' (ש"א פ"ג) אמרו בגמרא (ב"מ ז, א) שבהמה שהיא 'ספק בכור' (של בהמה טהורה) אינה נכנסת לזיר עם שאר הטלאים כדי להפריש מהם מעשר בהמה, כי התורה אמרה "העשירי יהיה קודש" – ולא שכבר קדוש, היינו שבהמת 'ספק בכור' היא 'ספק קדוש' ואינה חייבת במעשר.

ולדעת הרמב"ם שמן התורה 'ספיקא דאורייתא' מותר, יש לתמוה: הרי ספק בכור הוא כחולין, ואיך יתכן לומר על

הלכות כלאים פרק י, הלכה כז: בְּגֵד צִמְרָן שֶׁאֵבֵד בּוֹ חוּט פְּשִׁתָּן... אִם לֹא נָכַר, הֲרִי זֶה מֵתָר... וּבְכָר בְּאֵרְנוּ בְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁכָּל אֲסוּרֵי סָפְקוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים; וְלִפְיָכָּךְ הִקְלֹוּ בְּסָפֵק זֶה.

לשיטת הרמב"ם 'ספיקא דאורייתא לחומרא' הוא מדרבנן שהחמירו בספק איסור של תורה, אבל מן התורה ספק מותר (ראה הל' איסור"ב פ"ח ה"ז, הלי ט"ז פ"ט ה"ב) אך לשיטת הרשב"א (קדושין עג, א) 'ספיקא דאורייתא' אסור מן התורה.

שהתורה לא הזהירה על הספק ורשאי האדם להכניס עצמו לספק איסור, אבל אם אחר כך יתברר לו שנכשל והדבר אכן היה אסור, הרי הוא צריך כפרה.

וכיון ש'ספיקא דאורייתא' אינו הופך את האסור למותר, בהמה שהיא 'ספק בכור' ויתכן שכלפי שמיא גלוי שהיא בכור והוא 'כבר קדוש', לא יכולה לחול עליה קדושת בכור.

בהמה זו 'כבר קדוש'? אלא מכאן ראייה לכאורה, לשיטת הרשב"א ש'ספיקא דאורייתא' אסור מן התורה, ולכן ספק בכור הוא 'כבר קדוש'.

והגר"ש שקאפ (שערי יושר, שער הספקות פ"ב) מתרץ:

לדעת הרמב"ם 'ספיקא דאורייתא' מן התורה לקולא לא משום שעל ידי העלם הידיעה נהפך האיסור להיתר, אלא

האם צריך לתת לעניים ספק פאה?

ספק מתנות עניים אינו רק 'ספק ממון' כי-אם גם 'ספק איסור', כי דין נדר עליו ועובר עליו ב'בל תאחר' ו'בל יחל', ולכן אף שיש להסתפק בכונתו, נוקטים לחומרא ככל ספק דאורייתא.

ובזה תתיישב גם תמיהת הש"ך (י"ד סי' רנט סי"ד) על הרשב"א שמצד אחד נקט (כשיטת הרמב"ם) שיש יד לפאה כי ספק דאורייתא לחומרא, ומצד שני כתב בתשובתו (סי' תרנו) שהמקדיש בלשון שיש להסתפק בו ומת, ואי אפשר לברר מה היתה כונתו - אין ההקדש יכול להוציא מידי היורשים אם אין ראייה לדבריהם, כי היורשים מוחזקים. ומדוע בזה אין אומרים 'ספק דאורייתא לחומרא'?

והביאור: כאשר המקדיש מת, לא חל על היורשים חיוב הנדר של מורישם (רמ"א חו"מ סי' ריב סי"ז), ואין כאן 'ספק איסור' אלא 'ספק ממון' ואין מוציאים ממון מספק כי 'המוציא מחבירו עליו הראיה'. אבל כאשר בעל השדה קיים והספק הוא בהפרשת הפאה (האם הפריש גם את הערוגה השניה), שהוא 'ספק איסור' - בזה אומרים 'ספק דאורייתא לחומרא'.

הלכות מתנות עניים פרק ב, הלכה יג: **פַּעַל הַשְּׂדֵה שֶׁהִפְרִישׁ פָּאָה, וְאָמַר: 'הֲרִי זֶה פָּאָה, וְנָם זֶה, אוֹ שֶׁאָמַר: 'הֲרִי זֶה פָּאָה, וְזוֹ' - הֲרִי שְׂתִינָהּ פָּאָה.**

האומר "ערוגה זו תהא פאה וגם זו", הרי זו פאה. אך האומר "ערוגה זו תהא פאה וזו" - מסתפקת הגמרא (נדרים ו, ב) האם יש 'יד' לפאה, היינו האם חל דין פאה גם על הערוגה השניה אף שאין כאן דיבור מושלם אלא 'יד' (דיבור מקוטע)?

ופסק הרמב"ם שהאומר "הרי זו פאה וזו" - שתיהן פאה. ומבאר ה'כסף משנה' על פי דברי הר"ן (שם ז, א): אף שספק הגמרא אם יש 'יד' לפאה לא נפשט, נוקט הרמב"ם לחומרא משום שהוא ספק דאורייתא (וכן דעת הרמב"ן והרשב"א).

והר"ן (שם) תמה על זה: אמנם באיסורים 'ספק דאורייתא לחומרא' אבל כאן הספק הוא האם חייב לתת את הפאה לעניים, היינו 'ספק ממון', ובממון 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ומדוע פסק הרמב"ם ש'ספק פאה' נותנו לעניים? ומבאר ה'חתם סופר' (שו"ת י"ד סי' רמ. נדרים שם):

הזוכה מן ההפקר מתי פטור מן המעשרות שבת קודש ט' כסלו ה'תש"פ

כרמו וזכה בו לעצמו... פטור מן המעשרות, כי המפקיר את כרמו חזר וזכה בפירות ולא בקרקע, ולכן פטור ממעשרות (ובמתנות עניים חייב שנאמר 'שדך וכרמך'), ואילו הזוכה בנכס הגר החזיק גם בקרקע ולכן חייב.

וה'פאת השלחן' (סי' ה סקל"א) כתב שמשלשון הרמב"ם "שדך וכרמך אני קורא בו, מפני שהיה לו, והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים, הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות.

ה'תוספות יום טוב' (פאה פ"ה מ"ה) ביאר את דברי הרמב"ם "זוכה בו לעצמו", שאין הכוונה שזכה בקרקע הכרם אלא רק בפירות, כי אם זכה בכרם "למה פטור הרמב"ם מהמעשרות"? ולפי זה, המשך דברי הרמב"ם "אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים פטור מן הכול", הן ממתנות עניים והן ממעשרות, הוא רק אם זכה בפירות בלבד, אבל אם זכה גם בקרקע יתחייב הן במתנות עניים והן במעשרות.

וכך כתב גם הר"ש (פאה פ"א מ"ו) על דברי הירושלמי (קדושין פ"א ה"ה) בגר שמת ואין לו יורשים שנכסיו הפקר, אשר מי שתפס וזכה בקרקעותיו חייב הן במתנות עניים והן במעשרות, שאין זו סתירה להלכה שלפנינו 'המפקיר את

הלכות מתנות עניים פרק ה, הלכה כז: **הַמִּפְקִיר אֶת כְּרָמוֹ, וְהַשְּׂבִים בְּבִקְרָה וְזָכָה בּוֹ לְעֶצְמוֹ, וּבִצְרוֹ - חֵיב בְּפִרְשֵׁי וּבְעִלְלוֹת וּבְשִׁבְחָהּ וּבְפָאָה; שְׂדֵהוּ "שְׂדֵךְ" וְ"כְרָמָהּ" אֲנִי קוֹרֵא בּוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ, וְהָרִי הוּא שְׁלוֹ. אֲבָל אִם זָכָה מִן הַהִפְקָר בְּשָׂדֶה שֶׁל אַחֲרִים, הֲרִי זֶה פָּטוּר מִן הַכֹּל. וּבֵין כֵּךְ וּבֵין כֵּךְ פָּטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת.**

ה'תוספות יום טוב' (פאה פ"ה מ"ה) ביאר את דברי הרמב"ם "זוכה בו לעצמו", שאין הכוונה שזכה בקרקע הכרם אלא רק בפירות, כי אם זכה בכרם "למה פטור הרמב"ם מהמעשרות"? ולפי זה, המשך דברי הרמב"ם "אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים פטור מן הכול", הן ממתנות עניים והן ממעשרות, הוא רק אם זכה בפירות בלבד, אבל אם זכה גם בקרקע יתחייב הן במתנות עניים והן במעשרות.

וכך כתב גם הר"ש (פאה פ"א מ"ו) על דברי הירושלמי (קדושין פ"א ה"ה) בגר שמת ואין לו יורשים שנכסיו הפקר, אשר מי שתפס וזכה בקרקעותיו חייב הן במתנות עניים והן במעשרות, שאין זו סתירה להלכה שלפנינו 'המפקיר את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ג' ט' כסלו ה'תש"פ

הציה - גואל¹². מה שאין בן במוכר להדיוט. זה¹⁷
חמר בהדיוט מבהקדש.¹⁸

(11) כסף. (12) וכשתשיג ידו יגאל את כולה.

ג. המקדיש את ביתו או את בהמה טמאה שלו או¹⁹
שאר מטלטליו¹³ - הרי אלו נערכין בשווייהן, בין²⁰
טוב ובין רע¹⁴. ואם פדה אותן המקדיש או אשתו²¹
או יורשו - מוסיף חמש¹⁵. וכופין את הפעלים²²
לפתח ראשון¹⁶. והדמים לבדק הבית¹⁷. בין שהיה²³
הבית מבתי ערי חומה¹⁸ בין שהיה מבתי החצירים¹⁹
- הרי זה נגאל לעולם²⁰.

(13) הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו:
"ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית
דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא
במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית.
(14) לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין
בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא
בערכי אדם ובשדה אחוזה. (15) "ואם גאול יגאלנה -
לרבות את האשה ואת הורשו". והטעם, שהבעלים מוסיפים
חומש, כי נוח להם לשלם יותר, כדי שיישאר חפצו אצלו,
על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של
חבירו". (16) להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש.
(17) בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. (18) ערים
המוקפות חומה. (19) עיירות פתוחות מאין חומה.
(20) אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן
ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.

ד. גאלו אחר מיד ההקדש: אם היה בית ערי חומה,²⁶
וקם ביד הגואל שנים עשר חדש - נחלט²¹; ואם היה²⁷
בית החצירים, והגיע היובל והוא ביד הגואל - חוזר²⁸
לבעלו ביובל²².

(21) נשאר לו לצמיחתו, ואפילו ביובל אינו יוצא. אבל נשאר
ביד הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה
ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר.
(22) כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה
נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעלו עד
שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

ה. המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית²³,
אף על פי שעבר על עשה - מה שעשה עשוי, וחלה²⁴
קדשה עליה. ונפדית כשהיא תמימה²⁵. ומעריך²⁶
אותה הפכה בדימה, והדמים לפלו לבדק הבית. ואין²⁷
הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה למזבח²⁸
למה שהיא ראויה²⁹; שפל דבר הראוי למזבח -
אינו יוצא מידי מזבח לעולם²⁰.

(23) שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית.

יום ראשון ג' כסלו ה'תש"פ הלכות ערכין וחרמין

פרק חמישי

(1) שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין
היובל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש
בתנאי הפדייה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית
כיצד פודים אותה. הקדיש נכסיו סתם והיו בהם דברים
הראויים למזבח מה יעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה
שהוקדשה למזבח והוממה, המקדיש דמי בהמה למזבח,
הקדיש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדיש שדה
אחוזה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.

א. המקדיש שדה אחוזה²⁴ - מצוה עליו לפדותה¹
הוא, שהאדון קודם³. ואם לא רצה - אין כופין²
אותו. במה דברים אמורים? בזמן שמצוה יובל³
נוהגת, שאם יגיע יובל ולא יגאלנה - תצא לפניהם,⁴
כמו שבארנו⁵; אבל בזמן שבטלו היובלות⁶, שהרי
אינה יוצאת לפניהם, אלא סופה להפדות לעולם -
כופין את האדון לפתח בה תחלה⁷. והיא נפדית
בשויה⁸, כשאר ההקדשות. אם נמצא מי שמוסיף⁸
עליו וגואל אותה - גאל; ואם לאו - אומרין לו:
הגיעתך⁹, ויתן מה שאמר. ואינו פותח בפחות¹⁰
מארבע פרוטות, פדי שהיא החמש שמוסיף¹¹
פרוטה¹⁰.

(2) שירשה ממורישיו. (3) שנאמר במתפיס בהמה טמאה
"ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון
תחילה והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. (4) שאין כופים
אותו. (5) נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפוי ועומד
הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד
בוה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. (6) "משגלו שבט
ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה (בסוף ימי הבית הראשון)
בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה"
- "בזמן שכל יושביה עליה". (7) מפני החומש, שהבעלים
מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא
חביבה עליו, יוסיף בפדיונה. (8) ולא בשכר קצוב חמישים
שקלים לבית כור. (9) הרי היא שלך. (10) שכבר נתבאר
שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו
פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן
הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית
המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה
ליים המלח.

ב. רצה האדון למפר שדות אחרות משדותיו או¹³
ללוות¹⁴ פדי לפדות שדה זו שהקדיש - הרשות
בידו. בין בזמן שהיובל נוהג בין בזמן שאין היובל¹⁵
נוהג. והוא קודם לכל אדם. וכן אם רצה לגאל¹⁶

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט.
דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא
מדרבנן.

ח. הקדוש נכסיו סתם, והיו בהן יינות ושמן¹⁸
וסלתות³⁹ ועופות הראויין לקרב על גבי המזבח⁴⁰ -
ימכרו לצרכי אותו המין ויקריבו אותן, והדמים²⁰
ילקח בהן זכרים ויקריבו עולות.²¹

(39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים.
(40) תורים ובני יונה.

ט. ומפני מה יקריבו דמי אלו עולות⁴¹, ודמי
הבהמה התמימה יפלו לבדק הבית? לפי שהבהמה
הקדושה למזבח, אם נפל בה מום - יש לה
פדיון, כמו שיתבאר⁴²; והסלת והיין והשמן
והעופות שנפסלו⁴³ - אין להן פדיון. שנאמר:
והעמיד את הבהמה⁴⁴ וגומר; כל שישנו בכלל
העמדה והערכה - יש לה פדיון, וכל שאינו בכלל
העמדה והערכה - אין לה פדיון⁴⁵.

(41) ואינם נופלים לבדק הבית. (42) ודברים שיש להם
פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם.
(43) שנטמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם
אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם.
(44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". (45) "כל שישנו
בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל
העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם
פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק
הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות,
ובירושלמי אמרו: "נאמר 'לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר
יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים
מדברים הנקריבים לה' אפילו יינות ושמן יחיו לעולה),
יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף
יקריבו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב
אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון,
אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

י. הקדוש נכסיו סתם, והיתה בהן הקטרת שנותנין
לאמנין⁴⁶ בשכרן⁴⁷ עד שיחזרו⁴⁸ ויקחו אותה⁴⁹, כמו
שבארנו בשקלים⁵⁰ - הרי זו⁵¹ תנתן לאמנין בשכרן,
כמו שעושים במותר הקטרת⁵². וכן עושים אם יש
בנכסיו אחד מסמנין⁵³ הקטרת.⁵⁴

(46) העוסקים בפיתום (מיוזג הסממנים) הקטורת.
(47) שכר עבודתם. (48) הגזברים. (49) מכסף התרומה
החדשה שבלשכה. (50) שכן היו עושים הגזברים במותר
הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה.
שאיין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית
שס"ח מנים. שס"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלושה
מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום
הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר.
ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא

(24) בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית
אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף
אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדינה בין תמימה לבעלת
מום. (25) אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה
לחטאת ולשלמים. (26) "המתפס תמימים לבדק הבית
כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים
אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים
למזבח.

1 ו. ומפני ששטור להקדיש תמימין לבדק הבית?
2 שנאמר: ושור ושה שרוע וקלוט²⁷ נדבה תעשה
3 אתו. מפי השמועה²⁸ למדו: נדבה לבדק הבית²⁹.
4 וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין
5 מקריבין בעל מום למזבח³⁰. שנאמר 'אותו' - אותו³¹
6 אתה עושה נדבה לבדק הבית, ואין אתה עושה
7 תמימים נדבה לבדק הבית. ולא הבא מכלל עשה
8 - פעשה הוא³².

(27) אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו,
קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור.
(28) מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסיני. (29) לדמי
קדשי בדק הבית. (30) שנאמר "ואשה לא תתנו מהם
(מבעלי מומים) על המזבח לה". (31) אותו בעל מום.
(32) ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה,
שנאמר: "אל משה לאמר" - לא - אמור" בדברים, כלומר,
אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם "תורת כהנים"
לפסוק זה, אמרו בפירושו: "וחכמים אומרים אינו בלא
תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו
ה"משנה למלך" בזה.

9 ז. המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו
10 סתם³³ - רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב
11 על גבי המזבח, זכרים ימכרו לצרכי עולות³⁴
12 ויקריבו אותן עולות, והנקבות³⁵ ימכרו לצרכי
13 שלמים³⁶ ויקריבו אותן שלמים, והדמים יפלו לבדק
14 הבית³⁷; שסתם הקדשות - לבדק הבית. ועל זה
15 נאמר: ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה',
16 כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש. כלומר: כל
17 הראוי לקרבן על גבי המזבח יקרב³⁸.

(33) ולא פירש אם לקדיש מזבח או לקדיש בדק הבית
הקדיש. (34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה.
(35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. (36) הבאים
גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. (37) וכרבי אליעזר, האומר
סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח.
(38) כמשמעות הכתוב: "יהיה קדש". דרשה זו לא נמצאת
בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר"
לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל
הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק
שאחרי זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" והלא דין תמורה
אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב,
שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם

"בעלי מומים מעיקרם (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשוננו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטה או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדיש למזבח ייפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראוייה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

- יג. שְׁחַט בָּהּ שְׁנִימִים⁶⁶ או רֹב שְׁנִימִים⁶⁷ וְעֵדִין הִיא¹⁵
מִפְּרָכָסֶת⁶⁸ - הֲרִי הִיא פְּחִיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ⁶⁹ וְנִעְרְכָתָה.¹⁶
וְהֲרִי הִיא בְּכָלל וְהַעֲמִיד וְהַעֲרִיף עַד שְׁתִּמּוּתָהּ.¹⁷

(66) שני סימני השחיטה הווטש והגרירת. (67) שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. (68) מפרפרת בידיה וברגליה. (69) "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתזז את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרכסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה, או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.

- יד. הַמִּקְדִּישׁ בְּהֶמָּה תְּמִימָה לְדָמֶיהָ - הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ¹⁸
גּוֹפָהּ. פִּינֵצָה? הָאוֹמֵר: דָּמִי בְּהֶמָּה זֶה הִקְדָּשׁ¹⁹
לְמִזְבֵּחַ⁷⁰ - הִיא עֲצָמָה תִּקְרָב⁷¹. הַקְדִּישׁ אֶחָד²⁰
מֵאֲבִרֶיהָ לְדָמֶיו, וְאָמַר: דָּמִי רִגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זֶה²¹
הִקְדָּשׁ לְמִזְבֵּחַ - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם פְּשֻׁטָה קִדְּשָה²²
בְּכֻלָּהּ אוֹ לֹא פְּשֻׁטָה⁷². וּלְפִיכָךְ תִּקְרָב⁷³ וְלֹא תִפְדָּה.²³

(70) שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. (71) מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. (72) ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. (73) היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.

שנ"ד, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרשים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. (51) הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. (52) בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. (53) שאינו מקטורת מפוטמת שבמקדש, אלא סממן פרטי חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיטום הקטורת.

- יא. הַמִּקְדִּישׁ בְּהֶמָּה תְּמִימָה לְמִזְבֵּחַ, וְנִפְל בָּהּ מוֹם¹
וְנִפְסָלָהּ⁵⁴ - הֲרִי זֶה נִעְרְכָתָה⁵⁵ וְנִפְדִיתָה⁵⁶. וְעַל זֶה נֹאמַר:²
וְאִם כָּל בְּהֶמָּה טְמֵאָה⁵⁷ אֲשֶׁר לֹא יִקְרְבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן³
לָהּ, וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה וְגוֹמֵר. וַיָּבִיֵא בְּדָמֶיהָ קֶרְבָּן⁴
אַחֵר כְּמוֹתָהּ.⁵

(54) להקברה, שאין בעל מום קרב על המזבח. (55) על ידי כהן. (56) מוכרים אותה ויוצאת לחולין. (57) שאין הכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש, שהרי אמורה היא במקום אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" על כורחך בבהמה טהורה שהוממה ונפסלה הכתוב מדבר, וקוראה הכתוב: טמאה. ומכאן, הלשון: "ירעו עד שיסתאבו" המצוי בתלמוד במקום: עד שיוממו.

- יב. כָּל הַמִּקְדִּישׁ בְּהֶמָּה בְּחִיָּהּ, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין⁶
טְמֵאָה, בֵּין קֹדֶשׁ (בְּדָק) הַבֵּית⁵⁸ בֵּין קֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ⁷
שֶׁנִּפְל בָּהֶן מוֹם, או תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְקֶרֶב⁵⁹ כְּמוֹ⁸
שִׁיתִּבָּאָר - הֲרִי זֶה צָרִיכָה הַעֲמָדָה בְּבֵית דִּין,⁹
שֶׁנֹּאמַר: וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה. לְפִיכָךְ, אִם מָתָה⁶⁰
הַבְּהֶמָּה קֹדֶם שֶׁתַּעֲרֹף וְתִפְדָּה⁶¹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ¹¹
אַחֵר שֶׁמָתָה⁶², אֶלָּא תִקְרָב⁶³. אָבֵל אִם הַקְדִּישׁ¹²
שְׁחוּטָה אוֹ נִבְלָה לְבִדָּק הַבֵּית⁶⁴ - הֲרִי זֶה תִפְדָּה¹³
כְּשֶׁאָר מִטְּלָטְלִין⁶⁵.¹⁴

(58) לאחר שהקדישה למזבח. (59) והקדישה לדמיה. (60) ואינה ראוייה עוד להעמדה. (61) ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה. (62) ואפילו נשחטה. (63) "והעמיד" - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה". (64) שדמיהם יפלו לבדק הבית. (65) שחלה עליהם קדושת בדק הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - ייפדו ללא עמדה, שכלל הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכלול כשם "שהוא חייב בכלול" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מוכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלויה בו.

יח. פמה דברים אומרים⁸⁷? בקדשי מזבח⁸⁸; אבל בקדשי בדיק הבית, האומר: דמי ראש חמור זה או כבדו הקדש⁸⁹, או דמי ראש עבד זה או כבדו הקדש, הואיל והוא דבר שהנשמה תלויה בו - הרי זה חייב בדמי כלו⁹⁰. שכל הקדש בדיק הבית קדשת דמים הוא⁹¹.

(87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו. (88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו הקדיש אבר שהנשמה תלויה בו לא נתקדש אלא אותו אבר בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי אבר שנפשו תלויה בו, בקדשים כאלו. (89) וסתם הקדש לבדיק הבית. (90) שנאמר "בערכך נפשות" לומר שערך כל הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלויה בו, שאם אמר ערך לבי עלי נותן ערך כולו. (91) לדעת הרדב"ז נתכוון רבינו, כיוון שהקדיש לבדיק הבית, הקדיש את דמיו, וכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו הרי זה ממילא כאילו הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו אבר זה אין לו דמים ושיווי כלל.

יט. האומר: ערכי עלי למזבח⁹² - מביא בערב⁹³ קרבן. ואם אין ידו משגת לערף שלם⁹⁴ - הרי זה דבר ספק אם נדון בהשג יד⁹⁵, הואיל והוציא בלשונו ערף, או אינו נדון בהשג יד, הואיל ולמזבח נדר⁹⁶. וכן המקדיש שדה אחזתו למזבח⁹⁷ - הרי זה נפדית, והדמים יביאו בהן עולות למזבח. ויש בדבר ספק, אם פודין אותה בערף הקצוב בה⁹⁸ או פודין אותה בשויה, הואיל ולמזבח הקדש⁹⁹. ודנין בכל אלו וביצא בהן להחמיר¹⁰⁰.

(92) שכסף ערכי יהא קרבן למזבח. (93) הקצוב בתורה. (94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן מה שבידו ונפטר. (95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא לפי שוויו. (96) שכסף שדהו יהא קרבן למזבח. (97) חמישים שקל לזרע בית כור. (98) ולא מצינו בקרבנות מזבח שהוממו, שיפדו פחות משווים. (99) שבהקדש אומרים "יד הקדש על העליונה". ואם טובת ההקדש, שלא ישלם לפי שכר קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא הדין להיפך.

פרק ששי

(1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדיק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש

טו. וכיצד עושין⁷⁴? מוכרין אותה פלה למי שיקריב אותה⁷⁵, ודמיה חליץ⁷⁶ חוץ מדמי אותו אבר⁷⁷. ואם היה אבר שהנשמה תלויה בו⁷⁸ - פשטה קדשה בכלה⁷⁹.

(74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכלה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. (75) שנדר להביא עולה. (76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזרו המעות חולין", כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. (77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נדר להביא עולה שלמה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה זוז מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זוויים. (78) כגון לב או כבד. (79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.

טז. היתה בהמה בעלת מום שאינה ראויה לקריב⁸⁰, והקדיש אבר מאברה⁸¹ לדמיו⁸², בין שהנשמה תלויה בו בין שהנשמה אין תלויה בו - לא נתקדש אלא דמי אותו אבר בלבד⁸³. כיצד? כגון שאמר: דמי רגל פרה זו או דמי לפה הקדש למזבח - הוא והקדש שתפין בה⁸⁴.

(80) על המזבח. (81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. (82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין לומר בו פשטה קדושה בכלול. (83) לא שותפות לחצאין, אלא כל אחד זוכה בשלו.

יז. וכן האומר: ראש עבד זה או לב חמור זה הקדש למזבח⁸⁴, או שאמר: ראשי הקדש למזבח - אינו חייב אלא בדמי ראשו⁸⁵. ורואין פמה ישוה אותו אבר אלו היה נמכר⁸⁶, ויביא בדמיו קרבן.

(84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. (85) מכיוון שאינם ראויים להקריבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא דמי אותו אבר בלבד. (86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר, הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישמו אותו אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם, וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדיש וההקדש שותפים הם לחצאים ממש, מכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם

16 פֶּל מֵה שֵׁישׁ לוֹ, וְאַפְּלוֹ תַּפְּלִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ¹⁵, וְאֵין
17 צְרִיךְ לומר כְּלִי אֲמָנוּתוֹ וּבְגָדָיו; שֶׁהֶפֶל הֶקְדֵּשׁ אוֹ
18 חֶרֶם¹⁶.

(15) משנה שם, וילווה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה, ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). (16) שאפילו בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג, הט"ז ד"ז אע"פ שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם הט"ו.

19 ד. מֵה בֵּין חֲרָמֵי כֹהֲנִים¹⁷ לְחֲרָמֵי שָׂמִים? שֶׁחֲרָמֵי
20 שָׂמִים - הֶקְדֵּשׁ¹⁸, וְנִפְדִּין¹⁹ בְּשֹׁוֹיָהֶן, וְיִפְּלוּ הַדָּמִים
21 לְבֶדֶק הַבֵּית²⁰, וַיֵּצְאוּ הַנֶּכְסִים לְחֵלְוִין; וְחֲרָמֵי כֹהֲנִים
22 - אֵין לָהֶן פְּדִיּוֹן לְעוֹלָם²¹, אֲלֹא נִתְּנִין לְכֹהֲנִים
23 פְּתוּרָמָה²², וְעַל חֶרֶם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: לֹא יִמָּכֵר
24 וְלֹא יִגָּאֵל - לֹא יִמָּכֵר לְאַחֵר, וְלֹא יִגָּאֵל לְבָעֲלִים²³.

(17) שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. (18) ואסור ליהנות מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם כחולין, כשאר ממונו של כהן. (19) מידי הגזבר, ע"י הבעלים או ע"י אחרים. (20) שעל דעת כן החרים, שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. (21) כל עוד שלא נתנם לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן למכרם לכל מי שירצה (רש"י בבכורות לב). וכן בתוספתא ערכין פ"ד, מ"א. (22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:). אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז) וכמבואר בסמוך ה"ה. (23) 'תורת כהנים' לפסוק זה, וכגירסת הגר"א שם. ועל-כרחך בחרמי כהנים הכתוב מדבר, שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק הבית (תוספות לערכין כח: דיבור-המתחיל חרמי).

25 ה. וְאַחַד הַמִּחְרִים קָרַע אוֹ מִטְּלָטְלִין - הֲרִי
26 אֵלוֹ נִתְּנִין לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמֶר²⁴ בְּשִׁעָה
27 שֶׁהָחִירִים²⁵. חֲרָמֵי כֹהֲנִים, כָּל זֶמֶן שֶׁהֵן בְּבֵית
28 הַבְּעֲלִים²⁶ - הֲרִי הֵן הֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם²⁷; וְשֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לָהּ. נִתְּנוּ
29 לְכֹהֵן - הֲרִי הֵן כֹּהֲלִין לְכָל דְּבָרֵיהֶם²⁸; וְשֶׁנֶּאֱמַר:
30 כָּל חֶרֶם בִּישְׂרָאֵל לָךְ יְהִיָּה²⁹.

(24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. (25) אבל אינו נותנם לכל כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:). וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז, ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם). (26) טרם שהגיעו ליד הכהן. (27) אסורים בהנאה ומועלים בהם. (28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו לזרים. (29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

31 ו. כֹּהֵן שֶׁהִיתָה לוֹ שְׂדֵה חֶרֶם³⁰ שְׂזָכָה³¹ בָּהּ אַחֵר

דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו - חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

1 א. אַחַד הָאוֹמֵר: הֲרִי זֶה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבֵּית², או
2 חֶרֶם³ לְבֶדֶק הַבֵּית, או חֶרֶם לְשָׂמִים⁴; וְכֵן כָּל
3 נֶכְסִיו, אִם אָמַר כָּל נֶכְסִיו הֶקְדֵּשׁ⁵ או חֶרֶם לְבֶדֶק
4 הַבֵּית או חֶרֶם לְשָׂמִים - הֲרִי אֵלוֹ יִפְּלוּ לְבֶדֶק הַבֵּית⁶.
5 אֲבָל אִם אָמַר חֶרֶם סֶתֶם⁷ - הֲרִי אֵלוֹ לְכֹהֲנִים⁸.
6 שֶׁסֶתֶם חֲרָמִים - לְכֹהֲנִים⁹; וְשֶׁנֶּאֱמַר: כָּל חֶרֶם
7 בִּישְׂרָאֵל לָךְ יְהִיָּה¹⁰.

(2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית". (3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאיותו לענין אחר, אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). (4) לה', השוכן בשמים. (5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. (6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורנו שם, כל-שכן כאן, שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". (7) ולא פירש למי. (8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. (9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'", נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן ה"א (שם). (10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה, "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך יהיה" - מלמד, שסתם חרמים לכהנים.

8 ב. מִחְרִים אֲדָם מִן בְּקָרוֹ¹¹ וּמִצִּיָּאֵנוּ וּמִעֲבָדָיו
9 וּמִשְׁפָּחוֹתָיו הַכֹּנְעָנִים¹² וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ. אֲבָל לֹא
10 יִחְרִים כָּל בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא כָּל עֲבָדָיו, וְלֹא כָּל שְׂדוֹתָיו,
11 וְלֹא כָּל מִין שֵׁישׁ לוֹ מִשְׁאֵר הַמִּטְּלָטְלִין; וְשֶׁנֶּאֱמַר:
12 מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ¹³. וְאִם הִחְרִים אֶת הַכֹּל, אֲפֹלוּ הַחֲרִים
13 כָּל נֶכְסִיו - הֲרִי אֵלוֹ מִחְרָמִין¹⁴. בֵּין שֶׁהִחְרִים
14 לְכֹהֲנִים בֵּין שֶׁהִחְרִים לְבֶדֶק הַבֵּית.

(11) מקצת בקרו. (12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא העברים, "שאינן אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן הכ"א. (13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח). ושם אמרו: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י). מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, ה"ג. (14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"ז, וכן מפורש במשנה ערכין כג: המקדיש נכסיו מעלין לו תפיליו (מרכבת המשנה).

15 ג. וְכָל מִי שֶׁהִחְרִים אוֹ הֶקְדֵּשׁ כָּל נֶכְסִיו - לוֹקְחִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב.). "ומקדישין אותם הקדש עילויו". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בברייתא בגמרא שם, וכתב ה"קריית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. (44) ברייתא שם. (45) חרמי כהנים. (46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור-המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפיס".

ט. האומר: שור זה הקדש⁴⁷ לאחר שלשים יום, וישחטו בתוך שלשים יום - הרי זה מתר בהנאה⁴⁸.
הקדישו למזבח - הרי זה הקדש למזבח⁴⁹. אבל אם אמר: הרי זה הקדש מעכשיו לאחר שלשים יום⁵⁰, וישחטו בתוך שלשים יום - הרי זה אסור בהנאה⁵¹.
ואם הקדישו בתוך השלשים למזבח - אינו מקדש⁵².

47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, ה"א. (48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בה"ש חגיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכיניו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. (49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. (50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. (51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם-משנה). (52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבה"ל גירושין פ"ט, הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זה ספק מגורשת, שמה אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בה"ל

1 הַיּוֹבֵל וְהַחֲרִימָה³² - הֲרִי זֶה מִחֲרָמָה, וְיִוצָאָה לְאֶחָיו
2 הַכֹּהֲנִים³³. שְׁנֹאמַר: לִכְהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ - מִלְּמֹד,
3 שֶׁשָּׂדֶה חֲרָמוֹ לוֹ כְּשֶׂדֶה אֲחֻזָּה לְיִשְׂרָאֵל³⁴, שְׁאֵם
4 הַחֲרִימָה - הִיא מִחֲרָמָה מִדֵּד.

30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. (31) יש להגיה כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקרית ספר למבי"ט. והכוונה לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלה בעלים, שיוצאה לכהנים ביובל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"כ. (32) חרם סתם, שהוא לכהנים. (33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים, והרי היא תחת ידי, תהא שלי. (34) וסדר הכתוב: "והיה השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

5 ז. מִכֵּר הַכֹּהֵן שָׂדֶה חֲרָמוֹ³⁵, וְהַקְדִּישָׁה לִזְקָן, אָפְלוּ
6 הִיָּה הַלּוֹקֵחַ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהַחֲרִימָה - הֲרִי
7 זֶה³⁶ כְּשֶׂדֶה מִקְנֶה³⁷, וְחֻזְרָת לִכְהֵן שְׁמִכָּרָה פִּיּוּבֵל³⁸.
8 אָבֵל קָרַקַע אוֹ מִטְּלָטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וְלוֹיִם³⁹ - אֵינֶם
9 מִחֲרִימִין אוֹתָן. שֶׁהֲרִי אוֹמַר כְּשֶׂדֶה: כִּי אֲחֻזָּת עוֹלָם
10 הִיא לָכֶם⁴⁰; וּמִטְּלָטְלִין הֶקְשִׁיו⁴¹ לְקָרַקַעוֹת בַּחֲרָמִין,
11 שְׁנֹאמַר: מִכָּל אֲשֶׁר לִי⁴² וּמִשָּׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ.

35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל, כבהלכה הקודמת. (36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו. והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. (37) שלא זכה בה ממורישיו, אלא לקחה מאחר. (38) כמבואר לעיל פ"ד, הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לכהנים, "שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.). (39) שזכו בקרקע ממורשיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן. (40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלוויים, הוא-הדין לכהנים (לחם-משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור-המתחיל כמאן. שעיקר הטעם הוא מהכתוב, "אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלוויים, הוא-הדין לכהנים. (41) הושוו. (42) אלו מטלטלין (שם כח.).

12 ח. הַמִּקְדִּישׁ קֶדְשִׁי מִזֶּבֶחַ לְבִדֵּק הַבֵּית - הֲרִי הַהֶקְדֵּשׁ
13 חָל עָלֶיהֶן, וְתַעֲרֹךְ הַבְּהֵמָה וְתַפְּדָה, וְיַפְּלוּ דָמֶיהָ
14 לְבִדֵּק הַבֵּית, וְהַבְּהֵמָה תִּקְרַב לָמָּה שֶׁהִזְתָּה בַּתְּחִלָּה⁴³.
15 אָבֵל הַמִּקְדִּישׁ קֶדְשִׁי בְּדֵק הַבֵּית לְמִזְבֵּחַ וְאָמַר: הֲרִי
16 זֶה עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ חֲחִירִימָם לַכֹּהֲנִים - לֹא עֲשֵׂה
17 כָּלוּם⁴⁴, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ מִזֶּבֶחַ וְלֹא הַחֶרֶם⁴⁵ חָל עַל
18 קֶדְשִׁי בְּדֵק הַבֵּית, שְׁאֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאֵינוֹ
19 שְׁלֹו⁴⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ג' כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קיז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה-למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מתנה אפרים).

14 יג. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֶמְהָ לְשָׁמִים, בֵּין
15 שֶׁהָיָה תָמִים בֵּין שֶׁהָיָה בְּעַל מוֹם⁶⁵ - הָרִי זֶה
16 מִתָּרֵם⁶⁶. וְאִין צָרִיף לֹאמַר שֶׁהַחֲרִימוּ הִכְהֵן לְשָׁמִים
17 אַחֵר שֶׁבָּא לִידּוֹ⁶⁷.

1 י. הַמִּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵין בָּהּ אֶלָּא עֶכּוֹב
2 גִּזְבְּרִין בְּלִבְדִּי⁵³. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא תִשָּׁחַט עַד
3 שֶׁתִּפְדֶּה⁵⁴. לְפִיכָּה⁵⁵, אִם עֶבֶר וּשְׁחִטָּה - הָרִי זֶה
4 כְּשֶׁרָה⁵⁶.

(65) ששניהם מתנה הם לכהן, אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. (66) ופדייתו מבוארת להלן הי"ד. (67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, ה' בכורות פ"א, ה"ג.

(53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד ששימוה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, זהו דין תורה (תמורה לב: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל גופא). (54) שההקדש נתפס על גוף העולה. (55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. (56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

18 יד. וְכִיצַד פּוֹדִין אוֹתָן⁶⁸? אוֹמְדִין כְּמָה אָדָם רוֹצֶה
19 לָתֵן בְּבִכּוֹר זֶה פְּדֵי שִׁיחָהּ לוֹ וְתִהְיֶה הַרְשׁוּת פִּדּוֹ
20 לָתֵנוּ לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה, לְקָרְבוֹ⁶⁹ אוֹ לְרַעוּ⁷⁰, וְכָל
21 הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר - יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֵנוּ לְכָל כֹּהֵן
22 שִׁירָצָה. וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת⁷¹.

5 יא. מִתָּרִים אָדָם בֵּין קָדְשֵׁי קָדְשִׁים⁵⁷ בֵּין קָדְשִׁים
6 קְלִים⁵⁸, בֵּין חֲרָמֵי כֹהֲנִים בֵּין חֲרָמֵי בֶדֶק הַבַּיִת⁵⁹.
7 וְאִם הָיוּ קָדְשִׁים שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵיוֹתָן⁶⁰ - נוֹתֵן אֶת
8 דְּמֵיהֶן בֵּין לַכֹּהֲנִים בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן
9 הַקָּדְשִׁים אַחֵר שֶׁיִּפְדּוּ לְמָה שֶׁהֵן⁶¹.

(68) כשישראל החרים, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. (69) לכן בתו כהן או לכן אחותו. (70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פ"ב, הי"ח והל' בכורות פ"א, הי"ד. (71) משנה בערכין כח: ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

(57) כגון עולה. (58) כגון שלמים ותודה. (59) כלומר, מתפס את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב:). (60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרים, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. (61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

23 טו. הַמִּתָּרִים אֶת הַמַּעֲשֶׂר⁷² - הָרִי זֶה כְּמִתָּרִים שְׁלָמִי
24 נִדְּבָה, לְפִי שְׁאִינוּ חֵיב בְּאַחֲרֵיוֹתָן⁷³.

(72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"א, ה"ד). (73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ז).

10 יב. הָיוּ נִדְּבָה⁶² וְהַחֲרִימָן - פִּיצַד פּוֹדִין אוֹתָן?
11 אוֹמְדִים כְּמָה אָדָם רוֹצֶה לָתֵן בְּבִהְמָה זֶה לְהַעֲלוֹתָהּ
12 עוֹלָה שְׁאִינוּ חֵיב בָּהּ⁶³, וְכָל הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר⁶⁴ -
13 יִקְרִיב בְּהֶמָּה זֶה נִדְּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה.

25 טז. הַמִּקְדִּישׁ שֶׁקָּלוּ⁷⁴ לְבֶדֶק הַבַּיִת - הָרִי זֶה⁷⁵
26 קָדְשׁ⁷⁶. הַקָּדִישׁ בְּפוֹרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת - אֵינֶן קָדְשׁ⁷⁷.
27 אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁן הִכְהֵן אַחֵר שֶׁבָּא לִידּוֹ - הָרִי אֵלּוּ
28 קָדְשׁ⁷⁸.

(62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואין יחול החרם עליהם? (63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדבתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדבתו. (64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובה, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפס שיפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה

(74) שהוא חייב באחריותו עד שייגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. (75) בכת"י תימן: הרי זה. (76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. (77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות-יו"ט שם), וראה בבאורנו לעיל אות מג. (78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, הי"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָרִי הוּא חַיִּב בְּדָמֵי עֲצָמוֹ. וּמִתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת
וְלֹאֲכַל⁹⁴, שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוֹפּוֹ כְּעֶבֶד⁹⁵.

(93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. (94) שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט.) אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). (95) שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל ה"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט.).

כא. אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו⁹⁶. כיצד?
כגון שהחריב בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים או
שדה מקנתו⁹⁷ - הרי אלו אינן מחרימין; שאין אדם
מקדיש דבר שאין גופו שלו⁹⁸.

(96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" - מה ביתו שלו, אף כל שלו. (97) שעתידיה לחזור ביובל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו. (98) ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח.). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.

כב. אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו⁹⁹. כיצד?
היה לו פקדון פנד אחר, וכפר בו זה שהוא אצלו
- אין הבעלים יכולין להקדישו¹⁰⁰. אבל אם לא כפר
בו - הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא¹⁰¹.

(99) בבא קמא סט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. (100) בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע י"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. (101) בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור-המתחיל לא כתבין.

כג. במה דברים אמורים¹⁰²? במטלטלין; אבל
קרנע שגזלה אחר וכפר בה, אם יכול להוציאה
בדינן¹⁰³ - הרי זה יכול להקדישה, ואף על פי
שעדין לא הוציאה; שהקרנע עצמה הרי היא
ברשות בעליה¹⁰⁴.

(102) שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. (103) ע"י ראיות מספיקות. (104) שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל ה' שבועות פ"ז, ה"ד.

כד. הגוזל את חברו ולא נתיאשו הבעלים¹⁰⁵ -

יז. המחרים⁷⁹ חצי עבדו ושפחתו - הוא והפנהנים
שתפין בו⁸⁰. אבל אם הקדיש או החריב לשמים⁸¹
חצי עבדו - כלו קדש, כמו שבארנו⁸². וכל המקדיש
עבדו ושפחתו הפנענים⁸³, או המקדיש כל נכסיו
והיו בהן עבדים - הרי גופן קדש⁸⁴. לפיכך אסורים
להנות בהן עד שיפדו⁸⁵.

(79) חרמי כהנים. (80) תוספתא ערכין פ"ד, ה"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). (81) שהוא לבדק הבית. (82) לעיל פ"ה, ה"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בביאורנו שם. (83) שגופם קנוי לו. (84) גיטין לח: (85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

יח. ואין הגזפרין רשאים לקח דמיהן מאחרים
ולהוציא אותן לחרות⁸⁶; אלא מוכרין אותן
לאחרים, ואחרים מוציאים אותן לחרות אם רצו⁸⁷.

(86) וכל שכן, שאין הגזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזולזלים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור-המתחיל אין הגזברים). (87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פ"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם הטעם כדי שלא יזלזלו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספינו 'תשובות רבינו' מה שהשיב לחכמי לניל בזה.

יט. המקדיש ידי עבדו - כל היתר על פרנסתו⁸⁸
קדש. וכיצד הוא מתפרנס עבד זה⁸⁹? לזה ואוכל,
ועושה⁹⁰ ופוצע. והוא שיעשה פחות פחות משה
פרוטה⁹¹ ויפרע; שאם עשה פרוטה - ראשון
ראשון קנה הקדש⁹².

(88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידי יושן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). (89) שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים. (90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם ע"ב). (91) ואין הקדש חל על פחות משה פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משה פרוטה, אלא שאין ברעת המקדיש, שיחול על פחות משה פרוטה. (92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישיב (שם).

כ. המקדיש את עצמו - לא הקדיש אלא דמיו⁹³,

- 1 שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוּלִין לְהַקְדִּישׁ; זֶה - לְפִי שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ,
2 זֶה - לְפִי שְׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ¹⁰⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 105) שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזול. (106) בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתייאשו הבעלים, ראה דינו בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.
- 3 כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלוּעִין¹⁰⁷ אוּ בִּיצִים וְכִיּוּצָא
4 בְּהֵן, וּבָא לִזְקָתָהּ וְנִטְלָה אֶחָת¹⁰⁸ וְהָלַךְ לוֹ: אִם הָיוּ דְּמֵי
5 פֶּל אֶחָת וְאֶחָת¹⁰⁹ קָצוּבִין¹¹⁰ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסְקָה¹¹¹,
6 וְאֵין הַמוֹכֵר יְכוּל לְהַקְדִּישׁ דְּלַעַת זֶה, שְׁהָרִי אֵינָהּ
7 בְּרִשְׁוֹתוֹ; וְאִם אֵין הַדְּמִים קָצוּבִין וְהַקְדִּישָׁה¹¹² -
8 מְקַדְּשָׁתָּהּ; שְׁעִדִּין בְּרִשְׁוֹתוֹ הִיא, שֶׁזֶה שְׁלֻקָּהּ לֹא
9 לְקַחְהָ דְּרָף גְּזֻלָּה¹¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 107) ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. (108) על-מנת לשלם לו. (109) בדפוסים קדומים: ואחת. (110) קבועים. (111) המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. (112) המוכר. (113) אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".
- 10 כו. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם¹¹⁴.
11 פִּיצֵד? מַה שֶׁתַּעֲלֶה מִצֻּדְתִּי מִן הַיָּם קֵדֶשׁ, מַה
12 שֶׁתּוֹצִיא שְׂדֵה זֶה מִן הַפְּרוֹת חֲרָם¹¹⁵ - לֹא אָמַר פְּלוֹם.
- 114) נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קריית ספר להמב"ט). (115) לכהנים.
- 13 כז. הַאֲמִיר לְחִבְרוֹ: שְׂדֵה זֶה שְׁמִכְרָתִי לָךְ
14 לְכִשְׁאֲקָחָהּ מִמֶּךָ מְקַדְּשָׁתָּהּ¹¹⁶, וְלִקְחָהּ - אֵינָהּ
15 מְקַדְּשָׁתָּהּ. לְפִי שֶׁשֶּׁשֶּׁהַקְדִּישָׁה לֹא בָּאָה בְּרִשְׁוֹתוֹ¹¹⁷.
- 116) בכת"י התימנים: מוקדשת. (117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שאי-אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט).
- 16 כח. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ מַעֲשֶׂה יָדִי אֲשֶׁתוֹ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה
17 וְאוֹכֵלָתָהּ¹¹⁸, וְהַמּוֹתֵר¹¹⁹ חֲלִין. אָמַר לָהּ: יִקְדָּשׁוּ יָדֶיךָ
18 לְעוֹשִׂיהֶן¹²⁰ - הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁעֲבָדִין לוֹ¹²¹, הָרִי כָּל
19 מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ קֵדֶשׁ¹²². הָא לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְאוֹמַר:
20 אֵילָן זֶה קֵדֶשׁ, שֶׁפֶּל פְּרוֹת שִׁיעֲשֶׂה לְהַבָּא קֵדֶשׁ¹²³.
21 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח): וכרבי יוחנן הסנדלר. (119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו
- חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. (120) להקדוש-ברוך-הוא שעשאן. (121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ג. (122) שהידיים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. (123) הוֹאִיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, ה"א, ופ"ב, ה"י.
- כט. הַאֲמִיר לְחִבְרוֹ: שְׂדֵה זֶה שְׁאֵנִי מוֹכֵר לָךְ
לְכִשְׁאֲקָחָהּ מִמֶּךָ תִּתְקַדֵּשׁ - הָרִי זֶה מְקַדְּשָׁתָּהּ¹²⁴
כִּשְׁיִקְחָהּ, שְׁהָרִי עֲתָהּ¹²⁵ (בָּא) יָדוֹ לְהַקְדִּישָׁה¹²⁶.
שְׂדֵה זֶה שֶׁמִּשְׁפָּנִתִּי לָךְ¹²⁷ לְכִשְׁאֲפָדְנָה מִמֶּךָ¹²⁸ תְּהִי
קֵדֶשׁ - מִשְׁיַפְּדָה אוֹתָהּ תִּתְקַדֵּשׁ, שְׁהָרִי בִּידוֹ
לְפָדוּתָהּ¹²⁹. וְאִפְּלוּ הַיָּתֶה מִמִּשְׁפָּנֶת לִזְמַן קָצוּב¹³⁰,
שְׁהָרִי בִּידוֹ לְפָדוּתָהּ אַחֵר הַזְּמַן¹³¹.
- (124) בכת"י התימנים: מוקדשת. (125) טרם שמכרה. (126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט). (127) כנגד הלוואתך. (128) כשאחזיר לך חובך. (129) וכל שבירו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו). (130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. (131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו).
- ל. הַמִּשְׁפִּיר בֵּית לְחִבְרוֹ וְחִזְרוּ וְהַקְדִּישׁוּ - הָרִי זֶה
קֵדֶשׁ, וּפְקָעָה הַשְּׁכִירוֹת¹³². וְאִם דָּר בּוֹ הַשּׁוֹכֵר -
מְעַל¹³³.
- 132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, ה"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מ"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתומת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד-בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור-המתחיל היכי דמי. (133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך-עיון (לח"מ ומשנה-למלך).
- לא. יִרְאֶה לִי, שְׁאֵף עַל פִּי שְׁאֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 ראשון הרי הוא הקדש, ועלה של כסף - אינו
23 הקדש¹⁴³. חבית של יין שתעלה בידי ראשונה
24 הקדש, ועלה¹⁴⁴ של שמן, בין שהיין יקר מן השמן
25 באותו מקום¹⁴⁵ או השמן יקר מן היין - אינו
26 הקדש¹⁴⁶. התפיס בה אחרת ואמר: זו פזו - הרי
27 השנייה הקדש¹⁴⁷. וכן כל פיוצא בזה.

1 שלא פא לעולם, אם אמר: הרי עלי להקדישו - הרי
2 זה חייב להקדישו פשיבוא לעולם משום נדרו. ואם
3 לא הקדיש - הרי זה עובר משום פל תאחר ולא
4 יחל דברו, ומשום פכל היצא מפיו יעשה, פשאר
5 הנדרים¹³⁴.

(134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

6 לב. פיצד? האומר: הרי עלי להקדיש פל שתעלה
7 מצודתי מן הים, הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא
8 שדה זו, הרי עלי להחרים או לתן לשבויים פל
9 שאשתכר בשנה זו, וכל פיוצא במאמרים אלו - הרי
10 זה חייב לתן ולעשות בהן מה שאמר פשיבואו לידו.
11 וזה ופיוצא בו פכלל נדרים הוא, לא פכלל
12 הקדשות¹³⁵.

(135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין
ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו
(= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר
כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור
עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו
בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היוצא מפיו
יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים
אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן
הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל
אם אמר: יתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא
קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם
מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים
נדר מורישם. ובשו"ע חושן משפט סימן ריב, סעיף ז
בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

13 לג. ראיה לדבר זה, מה שאמר יעקב אבינו: וכל
14 אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. ונאמר: אשר נדרת
15 לי שם נדר¹³⁶. והרי האומר¹³⁷: לא אפטר מן העולם
16 עד שאהיה נזיר - חייב לנהוג בנזירות¹³⁸ ואף על פי
17 שעדין לא נדר בנזיר¹³⁹; הואיל ואמר שינדר בנזיר
18 - חייב להנזיר¹⁴⁰. וזה פיוצא בו. וכן ראוי לדון.

(136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא
היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו.
(137) ושמה תדחה ראייה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי,
אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי
לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך
מביא רבינו ראייה שניה (רדב"ן). (138) מיד, "שמה ימות
עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד.
(139) להיות נזיר מעכשיו. (140) מיד, ולקבל עליו נזירות,
כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל
עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזיר מחמת נדרו (מעשה
רוקח).

19 לד. הקדש טעות - אינו הקדש¹⁴¹. פיצד? האומר:
20 שור שחור שניצא מבית ראשון הרי הוא הקדש,
21 ויצא לבן - אינו הקדש¹⁴². דינר זהב שניעלה בידי

(141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ח,
ה"ג). (142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור
שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר
"שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה
בנזיר ל: ובתוספות שם). (143) שם, התיאור הראשון -
בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם).
(144) בכת"י התימנים: ועלת. (145) נמצא שעלה בידו
פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות.
(146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: (147) הדבר תמוה, אם
הראשונה אינה קדושה, איך יתפיס בה אחרת, ובמה
תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפיס באחרת".
כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש,
אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא
שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה
(ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא
(נזיר לא), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו
(תמורה יז). "יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור
לומר שור שחור ואמר לבן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל'
נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם.
וב"קריית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע
שהראשונה אינה קודש, היה מתפיס השניה בבהמה אחרת
קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה,
ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

פרק שביעי

(1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן,
שאינן הקדש שני טעון חומש בפדינונו, דין הקדש שוה מאה
דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה
בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע
מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על
ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

א. ההקדשות? אין פודין אותן לא פקדקע, ולא
בפבדים, שהרי הקשו¹ לקדקעות², ולא בפטרות³
(מפני), שאין גופן ממון⁴. שנאמר: ונתן את הפסח⁵
- אחד הפסח ואחד שאר המטלטלין⁶ ששוין כסף,
ואפלו סבין⁷.

(2) שאדם מקדיש לבדק הבית. (3) הושוו. (4) כמבואר
לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. (5) שאחרים חייבים לו כסף,
ונתנו לו שטרות אלו לראיה. (6) הנייר אינו שוה כלום,
ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:).
(7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא
כז, יט) "ויסוף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו
נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ג' כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמ"ש²³; שְׁנָאֵמָר: וְאִם הַמְקִדִּישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסֵּף
חֲמִישִׁית - הַמְקִדִּישׁ וְלֹא הַמִּתְפִּיס²⁴.

(20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה . . . והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדיש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאו אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממנו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". (21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבירו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומם, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל" וגו' - מקדיש ולא מתכפר (תמורה י.). (22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. (23) כשהומם ובא לפדותו, וכמבואר בסמוך. (24) את השני בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא-מציעא נד: וברש"י).

ה. לְפִיכֶן, אִם חִלַּל²⁵ בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה שְׁנִיָּה, בֵּין בְּקִדְשֵׁי בְדֵק הַבַּיִת בֵּין בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנֵפֶל בָּהֶם מוֹם²⁶, אוּ שְׁהָמִיר בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ²⁷, כִּשְׁהוּא פֹדֶה אֶת הַשְּׁנִיָּה²⁸ שְׁחָלַל עָלֶיהָ אוּ אֶת הַתְּמוּרָה לְעַצְמוֹ²⁹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֲמִשָּׁה³⁰.

(25) פדה, החליף הקדש לחול. (26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, הי"א-יב. (27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיהן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. (28) כגון שנפל גם בשניה מום. (29) שהמקדיש עצמו הוא הפודה, ובחקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. (30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

ו. הַמְפָּרִישׁ אֶשֶׁם לְהַתְּכַפֵּר בּוֹ³¹ וְנָפַל בּוֹ מוֹם, וְהוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ וְחָלְלוּ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְכַפֵּר בְּאֶשֶׁם אַחֶר³², וְנִתְקַהּ³³ הַבְּהֵמָה שְׁחָלַל עָלֶיהָ לְרַעֲיָהָ³⁴, כִּמּוֹ שְׁיִתְּכַבֵּא בְּמִקְוָמוֹ³⁵ - הָרִי הוּא³⁶ סָפֵק אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמִשָּׁה³⁷, הוֹאִיל וְהוּא קָרְבֵּן עוֹלָה³⁸ וְהָרִי הוּא גֹוֹף אַחֵר וְקִדְשָׁה אַחֶרֶת³⁹, אוּ אֵינוֹ מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמֵשׁ, מִפְּנֵי שְׁהִיא בְּאֵה מִפְּנֵי הַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן שֶׁכֶּכֶר הוֹסִיף עָלָיו חֲמִשָּׁה⁴⁰.

(31) לשם אשמו. (32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. (33) נעקרה מדין קרבן אשם. (34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. (35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, ה"טו. (36) אשם זה שניתק לרעה. ובכ"י תימן: הרי היא. (37) בשעת פדיונו. (38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא,

"שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור-המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד-לומר: בשקל הקודש". (8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". (9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא-קמא ז, א.

ב. כָּל הַפֹּדֶה קִדְשׁוֹ - מוֹסִיף חֲמִשָּׁה¹⁰. וְאֶחָד הַמְקִדִּישׁ עֲצָמוֹ אוּ אֶשְׁתּוֹ אוּ הַיִּירֶשׁ - מוֹסִיפִים חֲמִשָּׁה¹¹, כִּמּוֹ שְׁבִאֲרֵנוּ¹². וְאִם הַחֲמֵשׁ לֹא יִהְיֶה אֲלָא מִן הַמְטַלְטְלִין¹³. וְהַחֲמֵשׁ שְׁמוּסִיף - הָרִי הוּא בְּהַקֹּדֶשׁ עֲצָמוֹ¹⁴, וְדִין אֶחָד לָהֶם.

(10) משנה בבא-מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל . . . ויסף חמישית כסף ערכך עליו". (11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. (12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. (13) בבא-מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. (14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:): "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתווסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה ה' מעילה פ"א, ה"ה (לפי האור שמח).

ג. הַפֹּדֶה קִדְשׁוֹ - אִין הַחֲמֵשׁ מַעֲפֵב, אֲלָא מֵאֲחֵר שֶׁנָּתַן אֶת הַקֶּרֶן יִצָּא הַקֹּדֶשׁ לְחָלִין וּמִתָּר לְהִנּוּת¹⁵ בּוֹ. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹⁶, שְׁאִסּוּר לּוֹ לְהִנּוּת עַד שְׁיִתֵּן הַחֲמֵשׁ, שְׁמָא יִפְשַׁע¹⁷ וְלֹא יִתֵּן. אֲבָל בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי עֲנֵג שֶׁבֶת¹⁸, הַתִּירוֹ לּוֹ לְאָכַל וְאִם עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נָתַן אֶת הַחֲמֵשׁ, וְהָרִי הַגּוֹזְרִין תּוֹכְעִין אוֹתוֹ¹⁹.

(15) בבא-מציעא נד, א. שארבעת הזוזים (=דמי הקרן) פדו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). (16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). (17) יתעצל ויחייאש ולא יתן עוד (רש"י בבא-מציעא נד.). (18) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". (19) זהו טעם שני, שהרי הגוזרים תובעים אותו, ולא יפשע, ומשום עונג שבת התירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא-מציעא נד. כרבי יוחנן).

ד. קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנֵפֶל בָּהֶן מוֹם וְנָפַדוּ, אִם פָּדָה הַמְקִדִּישׁ עֲצָמוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ כִּשְׁאֵר הַהִקְדָּשׁוֹת²⁰. וְהַמְקִדִּישׁ שֶׁפָּדָה לְעַצְמוֹ הוּא שְׁמוּסִיף חֲמֵשׁ, לֹא הַמִּתְכַּפֵּר בָּהּ שֶׁפָּדָהּ²¹. וְהַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן הוּא שְׁחֵיב בְּתוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ, אֲבָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנִי²² אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו

שבהדיוט שם. (39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדיונו (כסף-משנה). (40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכת"י התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קריית ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדיונו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבר, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"ז, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאים מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין מוציאים מידי, כדן כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

ז. קדשי בדק הבית - אין עושין תמורה⁴¹, שלא דנה תורה בתמורה אלא בקדשי מזבח⁴². פיצד? היו לפניו בהמת חלין ובהמת קדשי בדק הבית, ואמר: זה חלופת זו, או זו תמורת זו - לא אמר כלום⁴³. אבל אם אמר: הרי זו תחת זו, הרי זו מחללת⁴⁴ על זו - דבריו קיימין, ויצאתה בהמה הראשונה לחלין⁴⁵, ונתפסה השנייה⁴⁶.

(41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א ה"ב, הנוסח: "קרבנות בדק הבית אין עושים אותם תמורה". (42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר... ולא ימירונו - והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המיר ימירונו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל... מה מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית" (לשון רבינו בהל' תמורה שם). (43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים בקדשי בדק הבית. (44) פדויה. (45) אם בעלת מום היא, כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. (46) תמורה כז, ב.

ח. אחר קדשי בדק הבית ואחר קדשי מזבח שפול בהן מום - אין פודין אותן לכתחלה אלא בשויהן. ואם עבר וחללן על פחות משויהן, אפלו הקדש שנה מאה דינר שחללו על שנה פרוטה - הרי זה פדיון⁴⁷, ויצא לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים, שהוא צריך חקירת דמים⁴⁸, וחיב להשלים את דמיו⁴⁹.

(47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): "אל תנון איש את אחיו" - אחיו ולא הקדש (בבא-מציעא נז:). ואפילו דין 'ביטול מקח' (= אונאה יותר על שתות),

ט. פיצד? היתה לו בהמת קדשי מזבח שפול בה מום, והרי היא שנה עשרה, ובהמת חלין ששנה חמשה, ואמר: הרי זו מחללת על זו - הרי זו נפדית, ויוצאת לחלין, אבל צריך להשלים החמשה. וכן אם היתה הבהמה הראשונה קדשי בדק הבית - הרי זו יוצאת לחלין להגזו ולהעבד⁵⁰, ותפנס השנייה תחתיה, דין תורה. אבל מדבריהם צריך חקירת דמים, אם היתה זו שחלל עליה שנה או ישלים דמיה⁵¹.

(50) שהקדשים אסורים בגיזה (= גיזת צמרם) ואסור לעבוד בהם, ככתוב (דברים טו, ט). (51) במס' ערכין כט, א. משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא בשווים, והוה דין תורה, ש"ערכך" משמעה השינוי המלא ('קריית ספר').

י. שמו אותה שלשה⁵² ואמרו שזו בדמיה, אפלו פאו אחר בן מאה ואמרו: של קדש היתה יפה - אינו חוזר. הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא החמירו בה⁵³. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו שלשה ואמרו שהונה⁵⁴ ההקדש בכל שהוא⁵⁵ - חוזר⁵⁶.

(52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. (53) תמורה כז, ב. (54) נתאנה. (55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיוט נקנה המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא מציעא נז:). (56) תמורה כז, ב.

יא. אין פודין את ההקדש אכסרה⁵⁷, אלא בחקירת דמים, כמו שבארנו⁵⁸. ואם פדה - יד הקדש על העליונה. פיצד? פרה זו תחת פרה זו של הקדש, טלית זו תחת טלית זו של הקדש - הקדשו פדיון⁵⁹, ויד הקדש על העליונה: אם היתה השנייה יפה מן הראשונה ביותר - לוקחין אותה הגזברין ושותקין⁶⁰; ואם אינה יפה - משלים⁶¹ את הדמים, כמו שבארנו⁶², ומוסיף חמש. אבל אם אמר: טלית זו בעשר סלעים תחת טלית של הקדש, ופרה זו בעשר סלעים תחת פרה זו של הקדש, אפלו היתה של הקדש שנה חמש ושלש עשר - הרי זה מוסיף חמש ונותן שתי סלעים ומחצה⁶³, שהרי בדמים קצובים פדה⁶⁴. ושניה אינה טעונה חמש, כמו שבארנו⁶⁵.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ג' כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברשות ההדיוט הוול. (74) וכשהוקר - ברשותו הוקר. (75) והרי ההדיוט יכול המוכר לחזור בו במקרה זה. (76) "בית-דין אוררים (=מקללים) אותו ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה. . . הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". (77) ה'ל' מכירה פ"ז, ה"ב. (78) נמצא על כרחו, הקדש אינו יכול לחזור, והפודה מקבלו במנה (קידושין שם). והשווה ה'ל' מכירה פ"ט, ה"ב.

יד. המקדיש פל נכסיו והיתיה עליו כתבת אשה⁷⁹ או שטרי בעלי חובות - אין האשה יכולה לגבות כתבתה מן ההקדש ולא בעל חוב את חובו; שההקדש מפקיע השעבוד שקדם⁸⁰. אבל כשימכר ההקדש הקרקע שלו ותצא השדה לחלין - יש לבעל חוב ולאשה לגבות מן הפודה, שהרי שעבודה עומד על קרקע זו⁸¹.

79 שגירש את אשתו וחייב לה כתובתה. (80) משנה, ערכין כג, ב. וכן אמרו (כתובות נט:): "הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. וכל זה מדברי סופרים, אבל מדין תורה, כל נכסי הלווה משועבדים למלוה, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבט החוצה". והוא-הדין קרקעות שלו, כמבואר בבבא-כתרא קעה, ב - וברשב"ם שם, וכן פסק רבינו בה'ל' מלוה ולווה פ"א ה"ה, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ('קרי' ספר', וכן ב'מעשה רוקח'), ולדעת הראב"ד, אין הקדש מפקיע מידי שעבוד, אלא כשהוא קדוש קדושת הגוף, כגון ששעבד הלווה את שורו למלוה וחזר והקדישו, מפקיע ההקדש את שעבוד המלוה, והלה גובה את חובו ממקום אחר, אבל קדושת דמים של בדיק הבית אינה מפקיעה, וכן דעת רש"י בכתובות נט, ב. וראה ב'תוספות' גיטין מ, ב דיבור-המתחיל היכי דמי, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. וכדברי רבינו מבואר ב'ירושלמי' כתובות פ"ח, ה": "הקדיש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה. . . רבי אבהו בשם רבי יוחנן, מועלין מעילה גמורה". הרי שאפילו קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד המלוה, ולפיכך מועלים בהם (מראה הפנים, שם). (81) ואין אומרים כבר נפקע שעבודם ונמחל, כמבואר בהלכה הבאה.

טו. הא למה זה דומה? ⁸² לשני לקוחות⁸³, שפיתכה⁸⁴ לראשון: דין ודברים אין לי עמך⁸⁵, ומכר⁸⁶ לשני - שהיא טורפת מן השני⁸⁷.

(82) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים, אין זו התחלת הלכה, כי היא מחוברת להלכה הקודמת. (83) שלקחו נכסי הבעל. (84) האשה, אשת המוכר. (85) שאם אצטרך לגבות את כתובתי, לא אטרוף נכסים אלו ממך. (86) הלוקח הראשון. (87) לגביית כתובתה, כי מאחר שאינה מחוייבת לוותר, אלא רצתה לעשות נחת-רוח ללוקח הראשון, ולסלק זכותה מעליו, יכולה היא לומר, לזה הסכמתי לוותר ולא לזה (כסף-משנה). והראב"ד אינו מודה בכל המשל הזה, שהרי הלוקח השני יכול לומר לאשה: אם תשתי ותתפשרי עמי - הרי טוב, ואם לא - אחזיר שטר

(57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדוייקת ('תורת כהנים' בחוקותי), שנאמר (ויקרא כז, יב) "והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", יעיין בדבר - אם טוב ואם רע הוא. אכסרה - לשון יוונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב, מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. (58) לעיל ה"ח. (59) ויוצא לחולין, ובקדשי בדיק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא "הוא ותמורתו יהיה קודש". או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם, שאינם עושים תמורה (בבא-מציעא נה. וב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל פרה זו). (60) כיוון רבינו למה שאמרו ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד, ה"ב) "הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס הכל. . . שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו, שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך נתכוונתי (=אלא טעיתי)? אמר להם, לכשיבדק". כלומר, אם בדקוהו הולכים אחר דבריו, אבל כל זמן שלא נבדק, אומרים: ודאי הרבה בהקדישו. וזהו שדייק רבינו: ושותקים. כלומר, אין בודקים אותו, אבל אם בדקוהו ומצאנוהו טועה, ודאי לא נתפס המותר בקדושה ('אור שמח'). (61) בכת"י התימנים: משלים. (62) לעיל ה"ח. (63) שכל חומש הוא רביע הקרן, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ה. (64) ונידונים כקרן בלבד, ועליה מוסיף החומש (בבא-מציעא נה.). ומפרש רבינו, שעיקר חידוש הברייתא שם, הוא בזה שמוסיף חומש על הקרן, אע"פ שנתאנה המקדיש הפודה ופדה את ההקדש יותר מכדי דמיו, משלם חומש לפי דמי הקרן המתפסת (כסף-משנה). (65) לעיל ה"ד.

יב. הפודה מיד ההקדש, משך⁶⁶ במנה⁶⁷ ולא הספיק לתן הדמים עד שעמד במאתים - נותן מאתים; שנאמר: ונתן את הפסך וקם לו⁶⁸ - בנתינת הפסך הוא שלו⁶⁹. משכו במאתים ולא הספיק לתן את הדמים עד שעמד במנה - נותן מאתים; לא יהא פח הדיוט חמור מפח הקדש, והרי קנה במשיכה⁷⁰ ונתחייב בדמים⁷¹.

(66) את החפץ מידי הגזבר לרשותו. (67) על-מנת ליתן בפדינו מאה דינר. (68) ראה בבאורנו לעיל אות ו. (69) ועדיין לא קנה, נמצא שהחפץ נתייקר ברשות ההקדש ולזכותו (קידושין כט.). (70) שאם משכו מידי ההדיוט - קנהו, שההדיוט קונה מחבירו במשיכה. (71) וכשהוול, ברשותו הוול (שם).

יג. פדה במאתים ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו עד שעמד במנה - כבר קנה בנתינת הפסך⁷² ומושך את שלו, וזכה הקדש במאתים⁷³. פדה במנה ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים - מה שפדה פדויה⁷⁴, ואינו נותן אלא המנה שפדה נתן. ואין אומרים קאן: לא יהא פח הדיוט חמור מפח הקדש⁷⁵; שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל מי שפרע⁷⁶, כמו שיתבאר במקומו⁷⁷, ואין הקדש ראוי לקבל מי שפרע⁷⁸.

(72) שכבר אמרנו: קונים מההקדש בכסף. (73) וכשהוול -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חוב מפסיד לגמרי. (100) גזברי ההקדש. (101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו ('מרכבת המשנה' ע"פ דברי הש"ס ערכין כג.) וכך גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל-חוב מפסיד, ופודים אותו סתם, וכל הכסף להקדש.

יז. המקדיש כל נכסיו ואחר כך גרש את אשתו, וגבתה כתובתה¹⁰² מן הפודה מן ההקדש - אינה גובה עד שידירנה הנאה¹⁰³, שמא קנוניא¹⁰⁴ עשו על ההקדש¹⁰⁵. ואין אומרים: אלו רצה, היה אומר: בטעות הקדשתי, וישאל על הקדשו¹⁰⁶ לחכם¹⁰⁷ ויחזיר לו¹⁰⁸.

(102) באה לגבות כתובתה. (103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירנה לעולם. (104) ערמה. (105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה לו (משנה, ערכין כג.) והשווה הל' אישות פ"ז, ה"ט. (106) נדר הקדשו. (107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ו, הל"ד. (108) בכת"י התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגו" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגו", כי מי יאמר שידמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ז). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג.) - בניגוד לרבי יהושע - מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה. . . ידינה הנאה, שמא יעשה קנוניא על נכסים של זה", ומדויק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף-משנה).

יח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: מנה לפלוני חוב עלי, או פלי זה של פלוני הוא¹⁰⁹, שמא יעשו קנוניא על ההקדש¹¹⁰. ואפלו היה שטר פיד בעל חוב - אינו גובה על פי זה¹¹¹ אלא בדרך שגובין כל בעלי חובות¹¹², כמו שבארנו¹¹³.

(109) ופקדון הוא בדי. (110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבאדם בריא הכל מודים, שחוששים לקנוניא על ההקדש. (111) מן ההקדש בלא שבועה. (112) מן הפודה על-מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, ובשבועה תחילה. (113) לעיל הט"ז. ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רדב"ז).

יט. במה דברים אמורים¹¹⁴? בבריא; אבל חולה שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש¹¹⁵: מנה לפלוני פדי - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים¹¹⁶, שהרי הוא הולך למות¹¹⁷. לפיכך¹¹⁸, אם אמר: תנו¹¹⁹ אותה לו - נוטל בלא שבועה¹²⁰. ואם לא אמר 'תנו' - אין נותנין; אלא אם כן היה פידו שטר מקיים¹²¹ - הרי זה נוטל מן ההקדש¹²² מפני הצוואה¹²³. ואם

מכירת השדה ללוקח הראשון, שאתו אין לך כל דין ודברים, כמו שאמרו בכגון זה בכתובות קט, ב. ובהל' טוען ונטען פט"ו, ה"א. אולם רבינו סובר, שהלוקח הראשון שלא היתה לו זכות עצמית לסלק את האשה, אלא היא עצמה כתבה לו: דין ודברים אין לי עמך, הרי זו כאילו אמרה לך לבד ויתרתי ולא לבא-כחך, ולפיכך אין הלוקח השני יכול לומר: אחזיר שטרי לבעליו (לחם-משנה), וראה בהל' מלוה ולווה פ"ט ה"ח, וב'מגיד משנה' שם.

טז. וכיצד פודין קרקע זה?⁸⁸ משיביעין את האשה או בעל חוב תחלה⁸⁹, בדרך כל הפא לפרע מנכסים משעבדים⁹⁰, ואחר כך מכריזין עליהם ששים יום בבקר ובערב, כמו שבארנו⁹¹, ואומדין⁹² כמה אדם רוצה לתן בשדה על מנת לתן לאשה כתובתה⁹³ ולבעל חוב את חובו⁹⁴. ואחר שפודין אותה ולוקח אותה הלוקח אפלו בדינר⁹⁵, פדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון⁹⁶, חוזר הפודה ומגבה לאשה כתובתה או לבעל חוב את חובו. אפלו היה החוב מאה והשדה שוה תשעים - על מנת כך פודה אותה הרוצה לפדותה⁹⁷. אבל אם היה החוב שנים בדמי השדה, כגון שהיתה שוה מאה ויש עליו חוב וכתבת אשה מאתים - אין פודין אותה על מנת לתן החוב או הפתקה⁹⁸, אלא פודין אותה סתם⁹⁹; שאם התנו¹⁰⁰ לתן - אינה נפדית כלל¹⁰¹.

(88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. (89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. (90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה, שבועות מה). וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדיט, ומה לי משועבדים לגבוה" - בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. (91) לעיל פ"ד, הכ"ז. (92) טעות דפוס, רצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכת"י תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. (93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה חסכים לקבל את כספה על-יד על-יד, בתשלומים. (94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאין דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). (95) שהוא עודף על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. (96) וזהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל-חוב עצמו, כי אם הבעל-חוב יפדנה בינר זה (=העודף על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הרוואה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא לקחה בלי פדיון (לחם-משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג.). (97) כי אי-אפשר לצמצם בשינוי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. (98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. (99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל-

ההקדש, המקדיש או המחריש בזמן הזה, החילוק בין קרקע ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור להקדיש כל ממנו, והמפזר ממנו במצוות אל יפזר יותר מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו בדברי תורה.

- א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדָר בֵּית דִּין נִפְנִין² לַחֲפֵשׁ⁷ וּלְבַדֵּק עַל צָרְכֵי צְבוּרָה³ וְעַל עֲנִינֵי הַהֲקָדָשׁוֹת⁴.
- וּבִדְקֵינָן עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפּוֹדִים אֶת הַהֲקָדָשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִין⁵, וְגוֹבִין אֶת הָעֲרֵכִין וְאֶת הַדְּמִים⁶ מִכָּל הַחֵיב בָּהֶן, כְּדִי שִׁיְהִיָּה כָּל הָעָם עֲתִיד לִתֵּן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים⁷ לַחֲזֹק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

(2) מתפנים. (3) כגון לרדן דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלו קנינו לכל צרכיו.

- ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֲקָדָשׁוֹת אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה בְּקִיָּאִין⁸.
- וְכֵן בְּשִׁגְוִבִין מִטְּלָטְלִין שְׁמִמְשַׁכְּנִין מִחֵיבֵי עֲרֵכִין - שְׁמִין אוֹתָן בְּשִׁלְשָׁה⁹. וְכִשְׁמַעְרִיכִין בְּהֶמָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִשְׁאֵר מִטְּלָטְלִין¹⁰ - שְׁמִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשָׁה. אֲבָל בְּשִׁמְעִיכִין אֶת הַקֶּרֶקֶעוֹת¹¹, אוֹ אִם הִזְקֵקוּ לִגְבוֹת עֲרֵכֵי אָדָם מִן הַקֶּרֶקֶע שְׁלֹשָׁה¹² - אֵין מַעְרִיכִין אוֹתָן אֲלָא בְּעֶשְׂרָה וְאַחַד מֵהֶן כֶּהֱן, שֶׁהָרִי כֶּהֱן כְּתוּב בְּפָרָשָׁה¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: דְּמִי עָלִי, אוֹ דְּמִי פְּלוֹנִי עָלִי, אוֹ דְּמִי יָדִי אוֹ רִגְלִי עָלִי, בְּשִׁשְׁמִין אוֹתוֹ כֶּמָּה הוּא שָׁוֶה אוֹ כֶּמָּה דְּמִי יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ - שְׁמִין בְּעֶשְׂרָה וְאַחַד מֵהֶן כֶּהֱן¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים".

לשונו זה, הוא ממשנה בריש סנהדרין. ומסתימת לשון הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "ואדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קריית ספר' להמבי"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(עלפי 'לקוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

(8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם.

- 1 אַחֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ¹²⁴ אָמַר 'תְּנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹²⁵,
- 2 אֲלָא הָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר בְּעָלֵי חוּבוֹת: אִם נִתְקַיֵּם שְׁטָרוֹ
- 3 - נִשְׁפָּע¹²⁶ וְגוֹבָה מִן הַפּוֹדָה¹²⁷ וְלֹא מִן הַהֲקָדָשׁ¹²⁸.

(114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. (115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף-משנה). (116) בניו או יורשיו. (117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא-בתרא קעד:). אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי דיבור, אמר: מנה לפלוני בידי, אפילו הבריא נאמן, שכל אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף-משנה). (118) הואיל והוא נאמן. (119) נוסף על: מנה לפלוני בידי. (120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתה אדם נאמן. (121) מאושר ע"י בית-דין שאינו מזויף. (122) בלא שבועה. (123) שצויה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתה כלעיל. אבל אם לא אמר "תנו", ואין ביד המלוה "שטר מקויים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתה, כי "אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ ממון כל כך" (בבא-בתרא קעה. וכפירוש רבינו גרשום שם). אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו, שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה (נמוקי יוסף, שם). (124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי הכסף-משנה). (125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם הם, וזה שאמר: מנה לפלוני בידי, אינו אלא חוזר בו מהקדישו, ואינו יכול (על-פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה רבו של רבינו). (126) שלא נפרע עדיין. (127) על מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. (128) כדי שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל-חוב לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הראב"ד: אם אמר החולה: מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש, ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן (רדב"ז ולחם-משנה).

- 4 כ. מִי שִׁיָּצָא עָלָיו קוֹל¹²⁹ שֶׁהִפְקִיר אֶת נִכְסָיו אוֹ
- 5 הִקְדִּישָׁן¹³⁰ אוֹ הִחְרִימָן¹³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ¹³², עַד
- 6 שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה¹³³.

(129) ולא הוחזק הקול בבית-דין, ולא בדקו אחריו, ראה הל' אישות פ"ט, הכ"ב. (130) לבדק הבית. (131) וסתם חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. (132) לאסרם עליו, או להחזיקם כהפקר. (133) גיטין פט, א.

יום שני ד' כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלישי, ושלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבין העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבה. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

ה. הבעלים²² קודמין לכל אדם²³, מפני שהם²⁴ מוסיפין חמש²⁵. ואין מוסיפין חמש על עליון²⁵ של שאר הפודים, אלא על מה שנתנו הם תחלה. כיצד? אמרו הבעלים: הרי זה שלנו בעשרים, ובא אחד ואמר: הרי הוא שלי בעשרים - הבעלים קודמין, מפני שהן מוסיפין חמש ונותנין חמש ועשרים. בא אחד ואמר: הרי הוא שלי באחת ועשרים, אם שתקו הבעלים ולא הוסיפו פלוס - מוכרין אותה להם בחמש ועשרים²⁶; ואם הוסיפו הבעלים על עשרים ואחת אפלו פרוטה אחת - הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה אחת: אחת ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש שהן חביבין בו משום חמש המתן שנתנו תחלה. וכן אם בא השני ואמר: הרי הוא שלי בעשרים ושתים, ובא שלישי ואמר בעשרים ושלוש, ובא רביעי ואמר בעשרים וארבע, ובא החמישי ואמר בעשרים וחמש, והוסיפו הן על העשרים וחמש אפלו פרוטה אחת - כופין אותן לתן שלשים ופרוטה: חמש ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש מחמש שהן חביבין בו. לפי שאין הבעלים מוסיפין חמש על עליון של זה, אלא חמש מה שנתנו תחלה מוסיפין על מה שנתן האחרון, אם רצו²⁷.

(22) שהקדישו את החפץ. (23) בפדיונו. (24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחור. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25) העלאת המחיר. (26) אבל אין מוסיפים חומש על

(10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון. (11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבטלו היבולות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. (14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הושווה לקרקעות אותו ככתוב "והתחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

ג. כשפודין ההקדשות מיד ההקדש, בין שהיו קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות¹⁵. אמר אחד: הרי הן שלי בעשר סלעים, ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בשלשים, ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בחמשים, חזר בו של חמשים לבדו - ממשפנין מנכסיו עשר ונותנין אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים. ונמצא ההקדש נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו אחרי כן של ארבעים - ממשפנין מנכסיו¹⁶ עשר, ונותנין את ההקדש לבעל השלשים. וכן עד הראשון. חזר בו הראשון שנתן עשר - מכריזין על ההקדש פעם שניה ומוכרין אותו. אם נפדה בפחות מעשר - נפרעין משל בעל העשר את המותר.

(15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. (16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

ד. במה דברים אמורים¹⁷? כשחזרו זה אחר זה¹⁸; אבל חזרו פלן כאחד - משלשין ביניהם בשנה¹⁹. כיצד? אמר הראשון: הרי הוא שלי בעשר, ואמר השני בעשרים, ואמר השלישי בארבע ועשרים, וחזר בו השלישי והשני כאחד - נותנין אותו לראשון בעשר, וממשפנין מנכסיו השני בשבע ומנכסיו שלישי בשבע²⁰; ונמצא ההקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתן כאחת ונמכר ההקדש בשלש - ממשפנין מנכסיו כל אחד משלשתן שבע סלעים. וכן על דרך זו לעולם²¹.

(17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם

לכהנים. (36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה. (37) מחמת רעבון. (38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאנו רוצה לפדותם. אבל אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הקדיש או החריש עבד שונכנס למצות³⁹ - פודהו²² וילכו דמיו לים המלח, כשאר דמים וערכין של זמן²³ הזה⁴⁰. ואם היה עבד עובד פוכבים ומזלות - לא²⁴ מעלין⁴¹ ולא מורדין⁴².²⁵

(39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. (40) "עבד נכרי מאי". וסובר רבינו שהבעייתא שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. (41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. (42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

י. מתר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפלו²⁶ בפרוטה⁴³, ומשליך אותה לים המלח. וחקמים דנו²⁷ שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם²⁸ הדבר. אבל בזמן המקדש - לא יפדה לכתחלה אלא²⁹ בשויו, כמו שבארנו.³⁰

(43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחלה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

יא. מי שהחריש בזמן הזה מטלטלין סתם⁴⁴ - הרי³¹ אלו נתנין לכהנים הנמצאין באותו מקום⁴⁵. אבל אם³² החריש שדה בארץ ישראל סתם או שהחרימה³³ לכהנים - אינה חרם; שאין שדה חרמים נוהג אלא³⁴ בזמן שהיובל נוהג⁴⁶. החריש לכהנים קרקע בחוץ³⁵ לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי הוא כמטלטלין³⁶ בארץ ישראל ותנתן לכהנים⁴⁷.³⁷

(44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. (45) ואפילו בחוץ לארץ. (46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביוכל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים

הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27) אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן בכלום. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

ו. כמה דברים אמורים²⁸? שלא שמו ההקדש¹ שלשה ממחין; אבל אם שמו אותו שלשה ממחין² ואמרו שהוא שוה מה שנתן האחרון²⁹, והוסיפו³ הבעלים על עליו אפלו פרוטה אחת - הרי הן⁴ מוסיפין חמש על עליו של אחרון, ונותנין אחת⁵ ושלשים ודינר ופרוטה³⁰.⁶

(28) שאין מוסיפים חומש על עליו אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה⁷ עשרים, ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו⁸ הבעלים ולא הוסיפו כלום - הבעלים קודמין, שאף⁹ הן חייבין לתן חמש ועשרים מפני החמש. בא אחר¹⁰ ונתן שש ועשרים³¹ - הוא קודם³². ואם רצו¹¹ הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה - נותנין אחת¹² ושלשים ופרוטה³³, כמו שבארנו. ועל דרך זו¹³ לעולם³⁴.¹⁴

(31) והבעלים שתקו. (32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. (33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מתרימין³⁵ בזמן¹⁵ הזה, שאין שם מקדש כחטאינו כדי לחזק את¹⁶ בדיקו³⁶. ואם הקדיש או העריך או החריש: אם¹⁷ היתה בהמה - נועל דלת בפניה עד שתמות¹⁸ מאליה³⁷; ואם היו פרות או כסות או פלים - מניחין¹⁹ אותן עד שירקבו; ואם היו מעות או פלי מתכות -²⁰ ישליכן לים המלח³⁸ או לים הגדול כדי לאבדן.²¹

(35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממונו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה, וחי עוד שלושים וחמש שנים אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל-לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן-תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו'", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב"ן, ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על"פי י"ן מלכות' ספר הפלאה סימן י"ז)

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו..."

שמו של ספר "הפלאה" מורה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סיומו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואין הוא תיווך הדברים על-פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה מבחינת 'יחידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה.

יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשי"ת עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עבדתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובנתינת הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן

נוהג אלא בזמן שהיובל נהג" ובהשוואה לעבר עברי השנוי שם ש"אינו נהג אלא בזמן שהיובל נהג" ועל כורחך שאינו נהג כלל. (47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לעניין ערכין וחרמים, אבל לעניין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

יב. אף על פי שההקדשות וההתרומות והתרומות
מצות, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו
כדי לכף יצרו⁴⁹ ולא יהיה כלי⁵⁰, ויקים מה שצוה
נביאים: כבד את ה' מהונך; אף על פי כן, אם לא
הקדיש ולא העריף ולא התרים מעולם - אין בקדש
כלום. הרי התורה העידה ואמרה: וכי תחידל לנדר
לא יהיה כף חטא⁵¹.

(48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם".
(49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה, אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכוון דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כלי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאר הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמציני - מותר ומצוה לו לידור. (50) קמץ, שחס על כל פרוטה משלו. (51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חטא". אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נדר הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.
והעושה כן - עובר על דעת הכתוב. שהרי הוא
אומר: מקל אשר לו - ולא כל אשר לו, כמו שבאר
חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא
מאבד כל ממונו ויצטרף לבריות, ואין מרחמין
עליו. וכו' וכיוצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטה⁵²
- מקלל מבלי עולם⁵³. אלא כל המפזר ממונו
במצות - אל יפזר יותר מחמש⁵⁴. ויהיה כמו שצוה
נביאים מכלל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין
בדברי עולם⁵⁵. אפלו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי
חסה תורה על המזון ואמרה שייביא כפי מסת
ידו⁵⁶, קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן אלא
מחמת נדרו שלא ינדר אלא פראי לו; שנאמר:
איש כמתנת ידו ככרפת ה' אליהם אשר נתן לה⁵⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני ד' כסלו – ספר זרעים – הלכות כלאים קבט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(ט) "ספר המצוות לא-תעשה (רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם (רטז). (2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה: לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) " (שם (רטז). (3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, שם) " (שם (ריז). (4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י) " (שם (ריח). (5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא) " (שם, מב).

ויבאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעצין שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינם ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזרעונים נחלקין לג' חלקים.

- 1 א. הזרע שני מיני זרעים פאחד בארץ ישראל -
- 2 לוקה², שגאמר: שדך לא תזרע פלאים.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמות לפיה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה. וקשה על תירוץ הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כייאם פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. כי אילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותן בהל' מתנות עניים, מדוע יחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר הי"ד החזקה הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על-פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירווח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על"פ 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 252)

(2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם - משנה-למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבלי-גבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על"פ י"ן מלכות ספר הפלאה סימן י"ז)

(52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהציילה - זהו חסיד שוטח; ובירושלמי אמרו: "איהו חסיד שוטח? ראה תינוק מבבעב בנהר אמר לכשאחלוץ תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". (53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". (54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקרבן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. (55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי. (56) קצבת יכולתו. (57) והכתוב מדבר בקרבנות עולות ראה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סליקו להו הלכות ערכין ותרמין בסיעתא דשמיא נגמר ספר הפלאה, ומנזן פרקיו שלשה וארבעים פרקים: הלכות שביעות - שנים עשר פרקים. הלכות נדרים - שלשה עשר פרקים. הלכות נזירות - עשרה פרקים. הלכות ערכין ותרמין - שמנה פרקים.

תהי. ידך לעזרני, פי פקודיך בתרתי

ספר שביעי והוא ספר זרעים

הלכותיו שבע. וזהו סדורן:

א. הלכות פלאים. ב. הלכות מתנות עניים. ג. הלכות תרומות. ד. הלכות מעשרות. ה. הלכות מעשר שני ונטע רבעי. ו. הלכות פכורים ושאר מתנות כהנה שבגבולין. ז. הלכות שמטה ויובל.

הלכות פלאים

יש בכללן חמש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לזרע זרעים פלאים¹. (ב) שלא לזרע תבואה או ירק בפגם². (ג) שלא להרביע בהמה פלאים³. (ד) שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה פאחד⁴. (ה) שלא ללבש פלאים⁵.

(1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". (12) קידושין לט. (13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. (14) שם אמרו: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט).

מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, שהוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכך קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

ד. אין אסור משום פלאי זרעים אלא הזרעים הראויין למאכל אדם¹⁵; אבל עשבים המרים וכיוצא בהן מן העקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא בהן - אין בהן משום פלאי זרעים.¹⁶

(15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג"ה, לענין כלאי הכרם. (16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא-הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראייה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם שאסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראיה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על-כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

ה. פלאי האילנות - הרי הם בכלל מה שגאמר: שדך לא תזרע פלאים¹⁷. כיצד? המרקיב אילן¹⁸ באילן, כגון שהרקיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח¹⁹ - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ. וכן המרקיב ירק באילן²⁰ או אילן בירק - לוקה בכל מקום.²¹

(17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע

ב. ואחד הזרע או המנפיש²² או המחפה, כגון שהיתה חטה אחת וישעורה אחת או פול אחד ועדשה אחת מנחין על הארץ ויחפה אותן בעפר, בין בידו בין ברגלו בין בכלי - הרי זה לוקה. ואחד הזרע בארץ או בעצין נקוב²³; אבל הזרע בעצין שאינו נקוב - מכין אותו מכת מרדות²⁴.

(3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זרע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכוונתו לייפות את הקרקע (כסף-משנה שם הלכה ב). (4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה-דעה סימן רצ"ט ס"ק ד). (5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנכב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף-משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). (6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע).

ג. אסור לזרע פלאים²⁵ לנכרי²⁶. ומתן לומר לנכרי לזרע לו²⁷ פלאי זרעים. ואסור לאדם לקיים פלאי זרעים בשדהו²⁸, אלא עוקרין. ואם קימן - אינו לוקה²⁹. ומתן לישראל³⁰ לזרע פלאי זרעים בידו בחוצה לארץ. ואפילו לערב הזרעים לכתחלה³¹ ולזרען בחוצה לארץ - מתן. ודברים אלו דברי קבלה³².

(7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. (8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עודרין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". (9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף-על-פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל ישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת" (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף-משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. (10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה-למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". (11) בירושלמי שם: "הכל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני ד' כסלו – ספר זרעים – הלכות כלאים קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטו. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

(29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף-משנה). (30) הכוונה למה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ב: "במה-דברים-אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב הלכה ג. (31) נדרים נה. (32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. (33) כן כתב רבינו גם בפרק ה מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כר' יוחנן בן נורי (ברכות לו). האומר: "אורז מין דגן הוא". (34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). (35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). (36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב הלכה ג. (37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג הלכה ג. (38) (ראה להלן פרק ב מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). (39) (ראה להלן פרק ג הלכה ו). (40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. (41) וראה להלן פרק ה הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. (42) כוונתו למה ששנינו בכלאים פרק ה משנה ה "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו "הוראה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים כל זמן שלא ניכר הזרע (ביאור הגר"א ליו"ד סימן רצז, ס"ק יב).

ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרע מהן שדות, כגון הפשתן⁴³ והתורדל⁴⁴, ואלו הן הנקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גנה זרעונים שאין דרכן בני אדם לזרע מהם אלא ערוגות וערוגות⁴⁵ קטנות, כגון הלפת והצנון והתורדים והבצלים והפספס והפרפס והמרור וכיוצא בהן, ואלו הן הנקראים מיני ירקות.

(43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. (44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. (45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

פרק שני

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזרע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית-דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

א. זרע שנתערב בו זרע אחר, אם היו אחד מעשרים וארבעה, כגון סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלש³ סאה של שעורים - הרי זה אסור לזרע את המערב, עד שימזעט את החטין או יוסיף על⁴ השעורים. ואם זרע⁵ - לוקה⁶.

(2) כלאים פ"ב מ"א. (3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובש"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצר, כ"ד סאה של חטים שנתערב בהם שני קבים

כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטו. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

1 ו. ואסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות
2 פלאים²¹. ומתוך לזרע²² זרעים וזרע אילן פאחד. וכן
3 מתוך לערב זרעי אילנות ולזרען פאחד. שאין לה
4 פלאים באילנות אלא הרבכה בלבד²³.

(21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה-למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביוה"ד-ע' סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים). (22) תוספתא פרק א. (23) קידושין שם.

5 ז. הזרע זרעים פלאים²⁴, וכן המרכיב אילנות²⁵
6 פלאים, אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתירין
7 באכילה, ואפלו לזה שעבר²⁶ וזרען. שלא נאסר
8 אלא זריעתן בלבד²⁷. ומתוך לטע יחור²⁸ מן האילן
9 שהרכב פלאים, ולזרע מזרע הירק שזרע פלאים.

(24) כלאים פרק ח משנה א. (25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף-משנה). (26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף-קטן כא. (27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". (28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

10 ח. הזרעונין²⁹ נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהם
11 הוא הנקרא תבואה³⁰, והיא חמשה מינין³¹: החטים,
12 והבסמין, והשעורין, ושבלת שועל, והשפופ.
13 והשני מהן הוא הנקרא קטנית³², והן כל זרעים
14 הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול
15 והאפונים והעדשים והדחן והארז³³ והשמשמין
16 והפרגין³⁴ והספיר³⁵ וכיוצא בהן. והשלישי מהן
17 הוא הנקרא זרעוני גנה, והן שאר זרעונין שאינן
18 ראויין למאכל אדם³⁶, והפרי של אותו הזרע מאכל
19 אדם, כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החציר³⁷
20 והקצח³⁸ וזרע לפת³⁹ וכיוצא בהן. וזרע פשתן - הרי
21 הוא בכלל זרעוני גנה⁴⁰. כשיזרעו כל מיני זרעונים
22 אלו ויצמחו - נקרא הצמח פלו כל זמן שלא נקר
23 הזרע דשא⁴¹, ונקרא ירק⁴².

רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר, שבסך-הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כיצד? חרדל¹⁴ שנתערב בתבואה, והרי החרדל זרעין ממנו קב¹⁵ בכל בית סאה, אם נתערב ממנו אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה¹⁶ של תבואה או של קטנית - חיב למעט. וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה זרעין ממנו סאתים בכל בית סאה¹⁷, אם נתערב ממנו חצי קב¹⁸ בכל סאה¹⁹ של תבואה או של קטנית - ימעט.

(14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). (15) שהוא שיטית הסאה. ב"ירושלמי" שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבעה בסאה. (17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרע בית סאה צריך מהם כפול מחיטים ושעורים. (18) היינו חלק אחד מעשרים וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. (19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן²⁰: אם היה שלשת רביעים בכל סאה - הרי זה ימעט, ואם לאו - אינו צריך למעט; לפי שבית סאה זרעין בו שלש סאים זרע פשתן. ועל דרך זה משערים בכל הזרעים האחרים.

(20) "ירושלמי" שם סוף ה"ב.

ו. במה דברים אמורים?²¹ בשלא נתפון לערב ובשלא נתפון לזרע השני מינין שנתערבו; אבל אם נתפון לערב זרע בזרע אחר²² או לזרע השני מינין²³, אפלו היתה חטה אחת בתוך כרי של שעורים - אסורה לזרעה. וכן כל פיוצא בזה.

(21) "ירושלמי" שם ה"א. (22) כלומר, עירב כדי לזרוע שניהם וליהנות מהם (כסף-משנה). (23) כלומר, נתערבו מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוי לזרוע שניהם וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות משני המינים.

ז. הזרע²⁴ שדהו מין מן המינין, וכשיצמח ראה בו פלאים²⁵: אם היה המין האחד²⁶ אחד מעשרים וארבעה בשדה - הרי זה ילקט עד שימעיטנו; מפני מראית העין, שמא יאמרו פלאים זרע בכונה²⁷. בין שהיה המין האחד שצמח תבואה וקטנית בתבואה וקטנית²⁸, או זרעוני גנה²⁹ בתבואה וקטנית ובזרעוני גנה. ואם היה הצומח פחות מכן - אינו צריך למעט.

(24) מועד קטן ו, א. (25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו

שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כדפרוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". (4) ב"ירושלמי" שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובות אוסרתם, ואין התערובות נאסרת אלא-אם-כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובות ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר משישים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן זק"ש. (5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. (6) "הגר"א (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה"ירושלמי" הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

ב. וכל שהוא פלאים עם הזרע - מצטרף לאחד מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש⁸ סאה של חטים שנתערב בה שני קבין⁹ שעורים ושני קבין עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הכל, עד שימעט סאה של תערובת ויכר מקצתה או יוסיף על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - פלם פלאים עם החטים.

(7) משנה, כלאים שם, כתנא-קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". (8) ראה למעלה ה"א. (9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. במה דברים אמורים?¹⁰ בשנתערבו מיני תבואה זה בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות - שיעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזרעין בבית סאה¹¹ מאותו המין¹². אם נתערב בסאה¹³ של תבואה או קטנית - לא יזרע עד שימעט או יוסיף על התבואה.

(10) שם, משנה ב. (11) הוא מקום שזורעים בו סאה חטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. (12) לפי שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע בית סאה חטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. (13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א"ב: "סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חטים" - צריך לומר ש"סאה" שהוזכר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ד' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד). 26 בדפוס רומי: "האחר". וכן הוא בשו"ע יו"ד שם ס"ח. 27 למד זאת רבינו ממה שהביא להלן הלכות ח"ט, עיי"ש. 28 [בדפוס רומי: "תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה [בקטנית] וקטנית בתבואה"]. 29 שאף-על-פי שבתלוש משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה, פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזֶמֶן שֵׁשׁ מְקוֹם לַחֲשָׁד; אָבֵל בְּזֶמֶן שֶׁהַדְּבָרִים מֵרָאִין שְׁאִין זֶה מַדְעָתוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֲלֵא מֵאֲלִיָּהוּ עֲלֵיוֹ³⁰ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַעַט.

(30) כלאים פ"ב מ"ה.

ט. בַּיָּצֵד? כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אֶסְטִיס³¹, וְתִלְתָּן³² שֶׁזָּרְעָה לְמֵאֲבֵל אָדָם³³ שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִי עֲשָׂבִים; שָׂדֶה מִפְסִיד הוּא³⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

[הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם, ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מהל' מתנות עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני הצובעים "אסטיס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם) "ספיחי אסטיס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל אדם]. 32 בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגריג ('פירוש המשנה' שם). 33 שאז מפסידים אותה העשבים, כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים (בבא-קמא פא.). 34 ואם כן, הדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה.

י. וּבַמָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַתִּלְתָּן זְרוּעָה לְמֵאֲבֵל אָדָם? כִּשְׁהִיָּתָהּ זְרוּעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת³⁵ וְלָהּ גְבוּל סָבִיב. וְכֵן מְקוֹם הַגִּרְנוֹת³⁶ שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִין הִרְבָּה - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְעַקֵּר; שֶׁהָרִי הַדָּבָר יוֹדֵעַ שְׁאִינוֹ רוֹעָה שִׁיִּצְמַח צִמַּח בְּמְקוֹם הַגִּרְנוֹת³⁸. וְאִם הִסִּיר מִקְצָתוֹ³⁹ - אוֹמְרִין לוֹ: עֵקֶר הַכֹּל חוּץ מִמֵּין אֶחָד; שֶׁהָרִי גָלָה דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹעָה בְּקִיּוֹם הַשָּׂאָר.

(35) בבא-קמא שם. 36 כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס רומי. 37 כלאים, שם. 38 שמקום הגרנות צריך להיות חלק כדי לדוש בו ('פירוש המשנה' שם). 39 משנה, שם.

יא. אֵין נוֹטְעִין⁴⁰ יִרְקוֹת בְּתוֹךְ סֵדֵן שֶׁל שְׁקָמָה⁴¹ וְכִיּוּצָא בָּהּ⁴². הַטּוֹמֵן אֲגַדַּת לִפְתָּ⁴³ וְצִנּוֹן⁴⁴ וְכִיּוּצָא בָּהּ תַּחַת הָאֵילָן⁴⁵, אֲפִלוּ תַּחַת הַגֶּפֶן, אִם הָיָה מִקְצַת הָעֵלֶין מְגֻלִּין⁴⁶ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁴⁷; שֶׁהָרִי אֵינוֹ רוֹעָה בְּהִשְׁרָשָׁתוֹ. וְאִם אֵינֶן אֲגָדָה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה הָעֵלֶין מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוֹם כְּלָאִים.

(40) שם פ"א מ"ח. (41) השקמה היא תאנה מדברית

('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא-בתרא סח: במשנה). 42 כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכנים רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. 43 בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצננות". ובי'ירושלמי' מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. 44 ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. 45 במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לאו דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף-משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. 46 שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת העלים מגולים. 47 מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנשמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא-בתרא יט. ד"ה המברין) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיוון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהברין את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבא-בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף-משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המברין את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). [ומה שנקטו במשנה "המברין את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריקה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מברין לרבותא, שאפילו במברין את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל-אחת-כמה-וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במברין, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

יב. שָׂדֶה שֶׁהִיָּתָה זְרוּעָה⁴⁸, וְקָצַר הַזֶּרַע וְנִשְׁאָרוֹ הֶעָקְרִין בְּאֶרֶץ, אִף עַל פִּי שְׁאִין מוֹצִיאִין צִמַּח אֲלֵא אַחֵר בַּמָּה שָׁנִים - לֹא יִהְיֶה זֹרֵעַ בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה מִן אַחֵר עַד שִׁיעָקֵר הֶעָקְרִין.

לראות האפיל שיעא. וכלאים שהנצו⁶¹ - אין
ממתנים להן⁶², אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין
את כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.
(60 שם. 61) שם, מימרא של רבי יוחנן. (62) עד אחד
באדר.

יום שלישי ה' כסלו ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) יבאר שיש מינין בורעים אחד נראה כשנים, או איפכא,
וכן באלון. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין.
כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו
זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו
זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה
חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין
שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים
ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים
שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם
זרוע ביניהם חרדל.

א. יש מינין בורעין שהיה המין האחד נפרד
לצורות הרבה, מפני שגוי מקומות² והעבודת³
שעובדין הארץ, עד שיראה כשני מינין. ואף על פי
שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן
כלאים זה בזה.

(2) ולפיכך יש להם שם לווי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי
ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים
אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה
לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. ויש בורעים שני מינין שהן דומין זה לזה⁴
וצורת שגיהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי
כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם
זה.

(4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה
בזה".

ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם
עלשי שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפספר עם
פספר הרים⁸, ותהדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת
המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן כלאים זה בזה.
ובן החטין עם הזונין¹⁰, והשעורים עם שפלת
שועל¹¹, והפסמין¹² עם השיפון¹³, והפול עם
הספיר, והפרקדן עם הטפח¹⁴, ופול לכן עם
השעועים, והקשות עם המלפפון, והכרוב עם
התרבותור¹⁵, והתהדן עם הלעזנין - אינן כלאים זה
עם זה. אבל הצנון עם הנפוסין, והתהדל עם
הלפסן, ודלעת יוגית עם דלעת מצרית או עם דלעת
הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו
כלאים זה בזה.

(48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם
מ"ג (הובאה להלן ה"ג) "היתה שדהו זרועה חטים כו' אם
צימחה לא יאמר אזרע ואחר-כך אופך, אלא הופך ואחר-כך
זרוע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באלון (שם
מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו (משנה
ראשונה שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

יג. היתה שדהו⁴⁹ זרועה חטים, ונמלך לזרעה
שעורים קדם שיעמחו החטים - ימתין לה עד
שיפסדו החטים ויתלעו בארץ כמו שלשה ימים,
אם היתה שדהו רוח⁵⁰, ואחר כך יתפכה⁵¹ במחרשה
ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפך את פלה עד
שלא תשאיר חטה שלא נעקרה, אלא חורש את
השדה בדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי
שתרוה⁵².

(49) שם, משנה ג. (50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא
מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא (= מקום רוח ממים), אבל לא במקום הגרדי (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן בירושלמי שם ה"ב.
(51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתלע ויופך ואח"כ
יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם
התלע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון
במשנה: ימתין עד שיתלע או יהפך את הזרע. (52) כן
הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה",
והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי
שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו
שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס
בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו (פירוש המשנה
(שם).

יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שעורים
- יהפך ואחר כך יזרע⁵³. ואם הוריד בהמתו⁵⁴
לתוכה וקרקסה את הצמח - הרי זה מתר לזרע שם
מין אחר.

(53) משנה, שם. (54) תוספתא, שם.

טו. באחד באדר⁵⁵ משמיעין על הכלאים, וכל אדם
יוצא לגנתו ולשדהו ומנקין אותן מן הכלאים.
ובתמשה עשר⁵⁶ בו יוצאים שלוחי בית דין
ומסבבים⁵⁷ לבדק.

(55) שקלים פ"א מ"א. (56) משנה, שם. (57) וסובבים.

טז. בראשונה⁵⁸ היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי
בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן. התקינו שהיהו
מפקירין את כל השדה שיעמאו בו כלאים. והוא
שיעמאו בה⁵⁹ מין אחר אחד מארבעה ועשרים;
אבל פחות מכן - לא יעמו בה.

(58) שקלים שם מ"ב. (59) מועד קטן ו, א.

יז. וחוזרין שלוחי בית דין בחלו של מועד⁶⁰ הפסח

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 5) והן "חסא גנית וחסא הררית". (6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדבריי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (9) חרדל המדינה. (10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך הישור, כמו ליבם הזונה. (11) שעורים מדבריות. (12) חיטה מדברית. (13) מין ממיני החיטים המדבריות. (14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין". (15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.
- ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו כלאים. **פיצד?** התפוח עם החזרד¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם השקדים, והשיזפין¹⁸ עם הרימין, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן כלאים זה בזה. אבל האגסים עם הקרוסטמלים, והפרישים עם העזרדין - אינן כלאים זה בזה.
- 16) תפוח יערי. ומשליכים פריו לחזירים. (17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.
- ה. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהן שני מינין בטבען, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול, עד שיראו בשני גונין ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.
- ~ נקודות משיחות קודש ~
- "...לא חששו להם לכלאים זה עם זה, שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין."
- החידוש בדין זה הוא שאף שבכלאים אסור לערבו לכתחילה במאתיים כמו בתרומה ובשאר איסורים הבטלים בששים ש"אין מבטלין איסור לכתחילה". אבל בכלאים כשנראים מין אחד מותר לזרוע אותם יחד, כי אין כאן מציאות של איסור כלאים שמבטלים אותו, ומלכתחילה אין כאן איסור.
- ההוראה מכך בעבודת האדם: בנוגע למראית עין, יכול אדם לחשוב "מאי כולי האי"? ומה כל ה"רעש" על עניין שאין בו מעשה או דיבור, אעפ"כ אמרה תורה "ולא תתורו... אחרי עיניכם" ו"עין רואה והלב חומד", וגם אם בטוח שיצליח להילחם עם היצר שלא ימשך אחריו, הרי שהראיה עצמה עושה פגם בנפשו. אבל אם נזהר ב"מראית העין" מלכתחילה לא קיימת בעולמו מציאות של איסור כלל.
- 1) **פיצד?** הלפת¹⁹ עם הצנון - אינן כלאים זה בזה, מפני שפריהן שוין. והלפת עם הנפוס - אינן כלאים זה בזה, מפני שהעלין שלהן שוין. אבל צנון עם הנפוס, אף על פי שהעלין דומין זה לזה והפרי דומה לפרי - הרי אלו כלאים, הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל פיוצא באלו.
- 19) [אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק].
- ז. במה מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן כלאים זה עם זה? כדי שיהיו נראים מבדלין זה מזה. אבל אם נראין שגזרעו בערפוביבא - הרי זה אסור.
- ח. ושעורין רבים יש בהרחקה הזאת, הכל לפי גדל השדה הנזרעת ולפי רב העלין ושלוח היונקות²⁰.
- 20) הענפים הרכים.
- ט. **פיצד?** שדהו שהיתה זרועה מין תבואה, ובקש לזרע בצדה מין תבואה אחרת בשדה אחת - מרחיק ביניהן בית רבע²¹. והוא כעשר אמות וחמש אמה²² על עשר אמות וחמש אמה מרבע. בין מן האמצע בין מן הצד²³. ואם לא היה ביניהן בשעור הזה - אסור; ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך ששה טפחים.
- 21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. (22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. (23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.
- י. היתה שדהו זרועה ירק, ובקש לזרע בצדה שדה ירק אחר, אפלו דלעת - מרחיק בין שתי השדות ששה טפחים על ששה טפחים מרבע. בין מן הצד בין מן האמצע. ופחות משעור זה - אסור; ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך טפח²⁴.
- 24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".
- יא. היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה, והשניה שבצדה ירק או דלעת - מרחיק ביניהן בית רבע.
- יב. במה דברים אמורים שצריך להרחקה בשעורין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

טז. במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר
המבדיל? בשזרע בתוך שדהו; אבל אם היתה שדהו
זרועה חטים - מתר לחברו לזרע³⁵ בצדה שעורים.
שנאמר: שדך לא תזרע בלאים - אין האסור אלא
שיזרע שדהו בלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע
בלאים³⁶. ולא עוד, אלא אפילו זרע בתוך שדהו
שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד
שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים - הרי זה
מתר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף
שדה חברו.

~ נקודות משיחות קודש ~

..." אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע
בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע.. שלא נאמר והארץ
לא תזרע."

בעניין זה שונה איסור כלאים מאיסור שביעית, שבו אין
מחלקים בין שדהו לשדה חברו, ואסור לעבוד את האדמה
בשביעית, גם אם אינה שדהו, כי באיסור שביעית נאמר
"ושבתה הארץ שבת לה".

ויש לומר ההסבר בזה: מבואר ב'מורה נבוכים' שהטעם
באיסור שביעית הוא שלא להכחיש את הקרקע בעבודה
שנה אחר שנה, ולכן אין כל הבדל בין שדהו או שדה חברו,
אבל טעם האיסור בכלאים הוא "שמערבב כוחות
העליונים הנותנים כח הצמיחה... אין לך כל עשב ועשב
מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, המכה אותו ואומר לו
גדל". ולכן האיסור הוא רק ב"שדך", כי מזל שדה שייך
לאדם עצמו, ושדה חברו היא במזל חברו.

ועל-פי-זה תובן המשך ההלכה ש"אפילו זרע בתוך שדהו
שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים סמוך לשדה
חבירו שהיא זרועה שעורים הרי זה מותר, מפני שנראו
השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חברו". כי מאחר
שטעם איסור כלאים נוגע לערבוב המזלות בשמים, נוגע
עד כמה נראה הדבר בעיניים, כי מלאכים יכולים להבחין
במציאות הדבר רק כפי שנראה לעין (כמו האדם), ואינם
יודעים מחשבות אדם כמו הקב"ה, ולכן אין שייך כאן
ערבוב הכוחות העליונים.

ההוראה בעבודה היא, שלעולם אל ימנע אדם לזרוע
בשדה חברו, כלומר להשפיע לזולת, מפני חשש רוחני
"שלא לערבב הכוחות". ואומרים לו: אל תתערב
בחשבונות בנוגע לרוחניות ובעניינים שבין אדם לקונו
שאינם שייכים אליך, ואפילו בדברים שנראה לאחרים
כשייכים לזולת..

(על-פי "עין מלכות" ספר זרעים סימן ב')

(35) "שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו

הללו? בין שתי שדות²⁵; אבל אם היתה שדהו
זרועה ירק, ורצה לזרע בצדה שורה של ירק ממין
אחר - היו לעשות בין השדה ובין השורה תלם
אחד, ארכו ששה טפחים בלבד ורחבו כעמק²⁶.

(25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו,
של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות.
ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה
וחצי. (26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה:
"צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה
שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו
אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

יג. היתה שדהו זרועה תבואה, ורצה לזרע בתוכה
שורה של ירק, אפילו שורה של דלועין שעלין
שלהן ארפים ומסתבכין - מרחיק ביניהן ששה
טפחים. ואם נמשכו העלים של דלעת ונכנסו
לתבואה ונסתבכו בה - יצק מן התבואה שעליה
הדלעת עד שלא יתערבו העלין. ואין צריך לומר,
שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר - שדין
להיות ביניהן תלם אחד²⁷, כמו שיתבאר.

(27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. וכן
מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטים
ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זורע
אחת חיטה ואחת שעורה".

יד. הרחיק²⁸ בין שני המינים הרחקה הראויה להן,
והיה מין זה נוטה על גבי מין זה, בין שנטתה תבואה
על התבואה או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה
או תבואה על הירק - הפל מתר, שהרי הרחיק
בשעור. חוץ מדלעת יונית, שהיא נמשכת הרבה.
לפיקך, אם נטתה - יצק מלפניה, כמו שבארנו.

(28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה
על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

טו. היה בין שני המינים בור²⁹ או ניר³⁰ או גפה³¹
או דרך³², או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או
חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או
אילן שהוא מסך על הארץ הוא³³, או סלע שהוא
גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה³⁴ - הרי זה מתר
לסמך המין האחד לצד אחד מאלו, והמין האחר
לצד השני. הואיל ואחד מפל אלו מבדיל ביניהן,
הרי הן נראים מבדלין זה מזה.

(29) מקום שאינו חרוש וזורע. ויש אומרים, שצריך שיהא
בית רובע. והרדב"ז מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו
חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. (30) מקום חרוש.
(31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. (32) סתם דרך ארבע
אמות רוחב. (33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש
שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. (34) יש מפרשים,

פרק רביעי

1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

א. מתר לזרוע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין, ושתי שורות בצדן של דלועין³, ושתי שורות של פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶ ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמניין אלו עלים שלהן ארפין ונמשכין ומסתפקין, ואם יזרען שורה בצד שורה - יתערב הכל⁷, ונראה כנזרעין בערבוביא.⁸

2) כלאים פרק ג משנה ד. 3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. 4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. 5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתביה. 6) משנה שם. 7) כן הוא בשבת שם.

ב. היתה שדהו זרועה⁸ מין ממנין ירקות, ובקש לזרוע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין ומבדיל בינה ובין הירק בתלם⁹, ומניח מן הירק רחב שתים עשרה אמה ועושה שורה שניה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם, וכן עד מקום שירצה; שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתים עשרה אמה¹⁰. אבל פחות מכן - אסור, מפני העלין שמסתפקין מכן ומפן בירק שביניהם, ונראה הכל כאלו נזרע בערבוביא.

8) שם משנה ו, כדעת חכמים. 9) ראה למעלה הלכה א. 10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם, ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפילו דלעת יחידית¹¹, ובא לזרוע בצדה תבואה - מרחיק בית רבע; שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול וכל דבר שיהיה בתוך בית רבע¹² שמרחיקין בין שני

מאותו המין". 36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חברו בצדה זרועה חטים³⁷ - מתר לו לזרוע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו סמוך לשדה חברו. שהרואה יודע שאין דרך העם לזרוע תלם אחד של פשתן, ולא נתפנו זה אלא לבדק שדהו אם ראוייה היא לזרוע פשתן אם לא, ונמצא פזורע להשחתה³⁸. לפיכך³⁹ אסור לזרוע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין אחד עד שירחקו בתוף שלול⁴⁰.

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זורע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. 38) ובזרוע להשחתה אין איסור כלאים. 39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזורע להשחתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. 40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

יח. היתה שדהו⁴¹ ושדה חברו שבצדה זרועין שני מיני תבואה⁴² - לא יזרע ביניהם חרדל וחריע אפילו תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³. אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות - מתר לזרוע ביניהן חרדל או חריע. שמתר להחיק חרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני שאינן מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוף שדהו - הרי זה מתר, מפני שהן נראין מבדילין זה מזה. ואין צריך לומר, אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בזוית של זרע האחר; מפני שהן נראין בסוף שדה⁴⁶ שנגע בסוף שדה⁴⁷, שהוא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה, כמו שבארנו.

41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". 42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. 43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להיזרע שדות, וצריך עיון. 44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לבדוק שדהו. 45) שם משנה ז: "היה ראש תור חטים נכנס בתוך של שעורים מותר". 46) של האחד. 47) של בעל זרע אחר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 המינין - עולה מן המדה, בגון הקבר והסלע¹³
2 וכו' צא בהן¹⁴.
- 11 שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע".
12 שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.
- 3 ד. התלם¹⁵ או אמת המים שהן עמקים טפח¹⁶ -
4 זורעין לתוכו שלשה מיני זרעים: אחד על שפת
5 התלם מקן, ואחד מקן, ואחד באמצע.
- 15 כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.
- 6 ה. ומתר לנטע¹⁷ שני מינין בתוך גמא אחת, ואפלו
7 קשות ודלעת¹⁸. והוא שיהיה מין זה נוטה מעל
8 שפת הגמא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני,
9 ויראו נבדלין זה מזה¹⁹. וכן אם נטע²⁰ ארבעה מינין
10 בתוך הגמא והפך לארבע רוחותיה - הרי זה מתר.
- 17 שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאיין כלאים אסורים אלא בזרע ככוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורען בבית אחת ככוונת כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.
- 11 ו. הרוצה לזרע²¹ שדהו משר²² משר מפל מין ומין
12 - מרחיק בין²³ כל משר ומשר שתי אמות על שתי
13 אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהן פסוף
14 המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו
15 בערבוביאה²⁴.
- 21 שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. (23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן הוא גם בזורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.
- 16 ז. רצה לעשות שדהו²⁵ קרחת²⁶ קרחת מפל מין ומין

17 - לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע קרחות,
18 כל קרחת מהן בית רבע²⁷; ונמצא רחוק בין קרחת
19 וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע²⁸, שקל בית
20 סאה חמשים על חמשים²⁹.

25 שם משנה ט. (26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). (27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. (28) אין זה מדויק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". (29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

ח. ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארץ³⁰
22 והקרחת מרבעת³¹.

30 והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. (31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

ט. מיני ירקות³² שאין דרך בני אדם לזרע מהם
23 אלא מעט מעט, כמו שבארנו³³ - מתר לזרע מהם³⁴
24 אפלו חמשה מינין בתוך ערוגה אחת שהיא ששה
25 טפחים על ששה טפחים³⁵. והוא שיזרע ארבעה
26 מינין בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, וירחיק
27 בין מין ומין כמו טפח ומחצה³⁶, כדי שלא יינקו³⁷
28 זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע, אף
29 על פי שמרחיק ביניהם³⁸; לפי שמנין הרבה
30 בערוגה פזו הרי הן כנטועין בערבוביאה³⁹.
31

32 שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". (33) למעלה פרק א הלכה ט. (34) שם משנה א. (35) משנה שם. (36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:) בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון-איש). והציור לפי זה הוא: . (37) בשבת פה. "ויקים להו לרובנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדדי". (38) טפח ומחצה. (39) כן הוא בתוספות שם דיבור-המתחיל וקים.

י. במה דברים אמורים? בערוגה שהיא בקרבה⁴⁰
33 ואין שם זרע חוצה לה; אבל ערוגה בין ערוגות -
34 אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30 עֲרוּגָה וְהָן נִרְאִין מִבְּדָלִין זֶה מִזֶּה. וְאִינוּ מִפְסִיד
31 אֶלָּא מֵה שְׂבִין הַעֲגוּלִין בְּלִבָּד, שֶׁהוּא מְנִיחוֹ חֶרֶב
32 כְּדֵי שִׁירָאוּ הַעֲגוּלִין מִבְּדָלִין מִן הַקֶּרְנוֹת וּמִבְּדָלִין זֶה
33 מִזֶּה. וְאִם רָצָה שְׂלֵא יִפְסִיד כָּלֹם: אִם הָיוּ הַעֲגוּלִין
34 זְרוּעִים שְׁתֵּי - זֹרַע מֵה שְׂבִינֵיהֶן עֶרֶב, וְאִם הָיוּ
35 זְרוּעִין עֶרֶב - זֹרַע מֵה שְׂבִינֵיהֶן⁶² שְׁתֵּי, כְּדֵי שִׁירָאוּ
36 מִבְּדָלִין.

(61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב
אשי שם.

37 ט.ז. מִכָּל אֱלוֹ הַדְּבָרִים נִתְבָּאָר לָךְ, שְׂבִינֵי שְׂוֹשׁ בֵּין
38 שְׁנֵי מִינֵין הַרְחֵקָה הִרְאִיָּה לָהֶם כְּדֵי שְׂלֵא יִיָּקוּ זֶה
39 מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִרְאִית הַעֵין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶³; וְכִי
40 וְכִימֵן שִׁירָאוּ מִבְּדָלִים זֶה מִזֶּה⁶⁴ - אֵין חוֹשְׁשִׁים
41 לִיְנִיקָתָן אֶפְלוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר עֲתָה.

(63) בהלכה ט. (64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה
טו והלכה יח.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם.
בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה
לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והרואה
כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה
אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין.
והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו
נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו.
ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

42 א. הַזֹּרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה² או שְׁנֵי מִינֵי יִרְקוֹת³ עִם
43 זֶרַע הַכֶּרֶם - הָרִי זֶה לֹקְחָה שְׁתֵּים⁴: אֶחָת מִשּׁוּם שְׂדֵךְ
44 לֹא תִזְרַע כְּלָאִים⁵, וְאֶחָת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע פְּרִמָּה
45 כְּלָאִים.

(2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). (3) כן
מפורש בכלאים פ"ה מ"ח: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה
מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן
שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". (4) אם התרו בו משום
כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ("ירושלמי" שם פ"ח ה"א).
(5) ראה למעלה פ"א ה"א.

46 ב. וְאִינוּ לֹקְחָה מִשּׁוּם זֹרַע כְּלָאִי הַכֶּרֶם עַד שִׁיזְרַע
47 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁷ חֲטָה וְשַׁעֲוָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד⁸. וְכֵן
48 אִם חֲפָה אוֹתָם בְּעֶפֶר - לֹקְחָה⁹. וְכֵן אִם זֶרַע שְׁנֵי
49 מִינֵי יִרְקָה¹⁰ וְחִרְצָן אוֹ זֶרַע אֶחָד יִרְקָה וְזֶרַע אֶחָד מִין
50 תְּבוּאָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד - הָרִי זֶה לֹקְחָה.

(6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע
מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. (7) אבל בחוץ
לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה.
(8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת
יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים")
הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין

1 מְעֻרָגָה זוּ וּבְכָל רוּחַ מְעֻרָגוּתֶיהָ שְׂסָבִיבוּתֶיהָ -
2 יִרְאֶה הַכָּל כְּמַעֲרָב⁴¹. וְאִם הָטָה⁴² עָלֶיךָ שְׂבִינֵי עֲרוּגָה זוּ
3 לְבָאָן וְעָלֶיךָ שְׂבִינֵי עֲרוּגָה שְׂבִינֵי מִבָּאָן, עַד שִׁירָאוּ
4 מִבְּדָלִים - מִתֵּר. וְכֵן אִם עָשָׂה תֵּלֶם⁴³ בֵּין כָּל עֲרוּגָה
5 וְעֲרוּגָה - מִתֵּר.

(40) מימרא של רב שם. (41) כן היא לפי מסקנת הגמרא
(שם): שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסור, שמא ימלא
את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן ה"א. (42) שם
לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. (43) כרב אסי שם.

6 י.א. וְאִסוּר לְזַרְע⁴⁴ חוּץ לְעֲרוּגָה בְּלֹא תֵּלֶם וּבְלֹא
7 נְטִיָּה וְאֶפְלוּ כְּנֶגֶד הַקֶּרְנוֹת שֶׁל עֲרוּגָה שְׂאִין בֵּהֶן
8 זֶרַע⁴⁵; גִּזְרָה שְׂמָא יִזְרַע אֶרְבַּעַת מִינֵין בְּאַרְבַּע זְרוֹת
9 עֲרוּגָה⁴⁶, וְיִזְרַע מִינֵין אַחֲרֵים חוּצָה לָהּ כְּנֶגֶד הַזְרוֹת,
10 וְנִמְצָא הַכָּל כְּמַעֲרָב.

(44) שם. (45) כמו הציור הזה: (46) כמו הציור הזה:

11 י.ב. הִיָּתָה הָעֲרוּגָה שְׂשָׂה עַל שְׂשָׂה וְהָיָה לָהּ⁴⁷ גָּבּוּל⁴⁸
12 גָּבוּהַ טַפַּח⁴⁹ וְרָחֵב טַפַּח⁵⁰ סָבִיב - מִתֵּר לְזַרְע בָּהּ
13 אֶפְלוּ שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵי מִינֵין, שְׂלֹשָׁה עַל כָּל גָּבּוּל וּגָבּוּל
14 וְשְׂשָׂה בְּאַמְצָעוֹ⁵¹, וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפַּח
15 וּמְחָצָה⁵². וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת⁵³ בְּתוֹךְ הַגָּבּוּל,
16 שְׂמָא יִמְלֹאֶהוּ⁵⁴. יוֹתֵר⁵⁵ עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.

(47) כלאים פרק ג משנה א. (48) גדר קטן. (49) משנה
שם. (50) שבת פה. (51) כר' יהודה במשנה שם.
(52) ראה למעלה הלכה ט. (53) שעליו גדולים (וראה
למעלה פ"א ה"ט). (54) בכלאים שם: "מפני שהוא
ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. (55) משמונה עשר מינים,
וראה למעלה הלכה ט.

17 י.ג. וְאִסוּר לְזַרְע בְּעֲרוּגָה מִינֵי זְרָעִים⁵⁶ בְּעִנְיָן זֶה,
18 מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּלָאִים. אֶבֶל מִינֵי יִרְקוֹת, הוֹאִיל
19 וְאֵין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְזַרְע מֵהֶן אֶלָּא מְעַט מְעַט - הָרִי
20 זֶה מִתֵּר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁷.

(56) שם משנה ב. (57) בהלכה ט.

21 י.ד. גָּבּוּל שֶׁהָיָה גָּבוּהַ טַפַּח⁵⁸ וְזָרַע בוֹ מִינֵין הַרְבֵּה
22 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְנִתְמַעַט מִטַּפַּח מֵאַחַר שְׁנִזְרַע⁵⁹ בוֹ -
23 כְּשֶׁר, שֶׁהָיָה כְּשֶׁר מִתְחַלְתוֹ⁶⁰.

(58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב).
(59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרע, אסור לזרוע מין אחר.
(60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

24 ט.ו. הָרוּצָה לְמִלְאָתָהּ⁶¹ כָּל גִּנְתוֹ מִינֵי יִרְקוֹת רַבִּים וְלֹא
25 יִרְחִיק בֵּינֵיהֶם - עוֹשָׂה כָּל הַגִּנָּה עֲרוּגוֹת מְרֻבְּעוֹת,
26 אֶפְלוּ שְׂשָׂה עַל שְׂשָׂה, וְעוֹשָׂה בְּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה
27 עֲגוּלִין, אֶרְבַּעַת בְּאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ וְאֶחָד בְּאַמְצָע,
28 וְזוֹרַע מִין בְּכָל עֲגוּלָה, וְזוֹרַע אֶרְבַּעַת מִינֵים אַחֲרֵים
29 בְּאַרְבַּעַת קֶרְנוֹת עֲרוּגָה. נִמְצָאוּ תְּשַׁעָה מִינֵין בְּכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 10 ה. וְאֵין עוֹדְרִין²² עִם הַנֶּכְרִי בְּכֻלָּאִים, אֲבָל עוֹקְרִין
11 עִמּוֹ²³, כְּדִי לְמַעַט הַתְּפִלָּה²⁴.

(22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב'ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים", הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. (23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכר - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). (24) הדבר המגונה למראית עין.

- 12 ו. אֵין אָסוּר מְשוּם כְּלָאִי הַכֶּרֶם אֲלָא מִיְּגֵי תְבוּנָה
13 וּמִיְּגֵי יִרְקוֹת²⁵ בְּלִבָּד; אֲבָל שְׂאֵר מִיְּגֵי זְרָעִים²⁶ - מִתָּר
14 לְזָרְעָם²⁷ בְּכֶרֶם, וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר שְׂאֵר אֵילָנוֹת²⁸.

(25) ראה למעלה ה"א וג'. (26) שאינם נאכלים (כסף-משנה, וראה למעלה ה"ג). (27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים - אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. (28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"ה ה"ו).

- 15 ז. אָסוּר לְזָרַע יִרְקוֹת אוֹ תְבוּנָה בְּצַד הַגִּפְּנִים אוֹ
16 לְטַע גֶּפֶן בְּצַד הַיֵּרֶק אוֹ תְבוּנָה²⁹. וְאֵם עֲשֶׂה כֵּן, אִם
17 עַל פִּי שְׂאֵינוֹ לִזְקָה³⁰ - הֲרִי זֶה קִדְּשִׁי³¹, וְנֶאֱסָרוּ
18 שְׂגִיָּהִם בְּהִנָּא³², הַיֵּרֶק אוֹ הַתְּבוּנָה אוֹ הַגִּפְּנִים³³,
19 וְשׁוֹרְפִין אֹת שְׂגִיָּהִן³⁴; שְׂנֵאֲמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ³⁵ הַמְּלָאָה
20 הַזֶּרַע. וְאֶפְלוּ הַקֵּשׁ שֶׁל תְּבוּנָה³⁶ וְהַעֲצִים שֶׁל
21 גִּפְּנִים³⁷ הָאֵלוּ - אֲסוּרִין בְּהִנָּא וְשׁוֹרְפִין אוֹתָם. וְלֹא
22 יִסִּיק בֵּהֶן תְּנוּרָה³⁸ וְכִירִים וְלֹא יִכְשֹׁל בָּהֶם בָּעֵת
23 שֶׁרִפְתָּן.

(29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. (30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיוזע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). (31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובבבלי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. (32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). (33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע י"ד סי' רצו ס"ג. (34) משנה, תמורה לג, א. (35) ודרשו (קידושין נו: "פן תוקד אש". (36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו בו בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותץ". (37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה

(לט.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחורף מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (= חיטה ושעורה). אבל מ"שך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם (תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא-בתרא ז, א.]. (9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כוורע. (10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

- 1 ג. וְאֵינוֹ חֵיב¹¹ מִן הַתּוֹרָה¹² אֲלָא עַל קִנְבוּס¹³ וְלוֹף¹⁴
2 וְכִיּוּצָא בֵּהֶן מְזָרְעִים שְׂנוּגְמָרִים עִם תְּבוּנָת הַכֶּרֶם¹⁵,
3 אֲבָל שְׂאֵר הַזְּרָעִים אֲסוּרִים מִדְּבָרֵיהֶם¹⁶. וְכֵן אָסוּר
4 מִדְּבָרֵיהֶם¹⁷ לְזָרַע כְּלָאִי הַכֶּרֶם¹⁸ בְּחוּצָה לָאֶרֶץ.

(11) מנחות טו, ב. (12) על זרעים, חורף מתבואה (= חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף-משנה). (13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרוי"א" (פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). (14) מין ממיני בצלים (שם). (15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לו), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף-משנה). (16) כן הוא במנחות שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף-משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרין]. (17) קידושין לט, א. (18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח ה"ד.

- 5 ד. וְלִמָּה אָסוּרִי¹⁹ כְּלָאִי הַכֶּרֶם [בְּחוּצָה לָאֶרֶץ וְלֹא
6 אָסוּרִי כְּלָאִי זְרָעִים]²⁰ מִפְּנֵי שְׂכֻלָּאִי הַכֶּרֶם חֲמוּרִין
7 הֵם, שְׂאֵם נִזְרָעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרִי הֵן אֲסוּרִין
8 בְּהִנָּא, וְכִיּוֹן שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּהִנָּא²¹ בְּאֶרֶץ אָסוּרִי
9 לְזָרַעַן בְּחוּצָה לָאֶרֶץ.

(19) קידושין, שם. (20) ראה למעלה פ"א ה"ג. (21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו: "פן תקדש" - "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו). ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, ט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (= שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. (52) כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

יא. הרויח שֶׁעָקְרָהּ⁵³ פֶּאֲרוֹת⁵⁴ הִגְפֵּן וְשִׁלְחָה אוֹתָן עַל הַתְּבוּאָה - יִגְדֹּד⁵⁵ אוֹתָן מִיָּד⁵⁶. וְאִם אָרְעוּ אֲנָס וְלֹא סָלְקָן - הֲרִי אֵלָיו מִתְּרִין⁵⁷ וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ.¹⁷

(53) שם מ"ז. (54) ענפים. (55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "יגדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "יגדור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. (56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. (57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אֲנָס שְׂזָרַע⁵⁸ הַכֶּרֶם - כְּשִׁינֵי אֲנָס⁵⁹ יִקְצֹר הַזֶּרַע מִיָּד⁶⁰, וְאִפְלוּ בַּחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁶¹. וְאִם לֹא מָצָא פוֹעֲלִים - יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בִּשְׁכָּרָן⁶². בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכֶּן אוֹ שְׁלֹא מָצָא פוֹעֲלִים - הֲרִי זֶה מִבְּקֵשׁ בְּנִחַת וְקוֹצֵר⁶³. וְאִם נִשְׁתַּחֲא הַזֶּרַע⁶⁴ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת שִׁיקְדָּשׁ⁶⁵ - הֲרִי זֶה יִקְדָּשׁ וְיֵאָסֵרוּ שְׁנֵיהֶם.²⁰

(58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. (59) והניח הכרם לבעלים. (60) שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). (61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" ('פירוש המשנה'). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיוון שמניעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ו'תפארת ישראל'). (62) במשנה: עד שליש, וב'ירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטין, יתן להם ארבעה. וראה בבבא-קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. (63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". (64) שלא באונס (הגר"א בבאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). (65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מֵאֵימָתִי תְּבוּאָה⁶⁶ או יִרְקָ⁶⁷ מִתְּקַדְּשִׁין? מִשְׁוֹשְׁרֵישׁוֹ⁶⁸. עֲנָבִים - מִשְׁיַעֲשׂוֹ כְּפּוֹל הַלֶּבֶן⁶⁹. שְׁנָאָמֵר: הַמִּלָּאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וְתְּבוּאָת הַכֶּרֶם - עַד שִׁיזְרַע זֶה⁷⁰ וְיִהְיֶה זֶה⁷¹ תְּבוּאָה⁷². אֲבָל תְּבוּאָה שִׁיבְשָׂה כָּל צֶרֶפָה וְעֲנָבִים שִׁבְשְׁלוּ כָּל צֶרֶפָן - אֵינָן מִתְּקַדְּשׁוֹת⁷³. [בִּיצֵד? תְּבוּאָה שִׁיבְשָׂה כָּל צֶרֶפָה וְכֹא וְנָטַע גֶּפֶן בְּתוֹכָהּ, וְכֵן עֲנָבִים שִׁבְשְׁלוּ כָּל צֶרֶפָן וְזֶרַע תְּבוּאָה או יִרְקָ בִּצְדָן, אֵף עַל פִּי שְׂזֵה אֲסוּרוֹ⁷⁴ - אֵינָן מִתְּקַדְּשׁוֹת].²⁷

אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ז), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. (38) שם.

ח. אֶחָד הַנוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְּקִיִּים³⁹, בִּיּוֹן שְׂרָאָה כְּלָאִים⁴⁰ צָמְחוּ בְּכֶרְמוֹ וְהִנִּיחָם הֲרִי זֶה קִדְּשׁ. וְאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׂאִינוּ שְׁלֹ⁴¹. לְפִיכָּה, הַמְּסַכֵּף גִּפְנוֹ עַל גִּבִּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קִדְּשׁ גִּפְנוֹ⁴² וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה. סִכֵּף גִּפֵּן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ⁴³ - קִדְּשׁ תְּבוּאָה וְלֹא קִדְּשׁ גִּפֵּן חֲבֵרוֹ. סִכֵּף גִּפֵּן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָת חֲבֵרוֹ - לֹא קִדְּשׁ אֶחָד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה, הַזֹּרֵעַ פְּרָמָה⁴⁴ בְּשִׁבְעִית - לֹא קִדְּשָׁהּ⁴⁵.

(39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. (40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". (41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד-ה, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. (42) אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג ה"טז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי 'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן. (43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. (44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. (45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

ט. הָרוּאָה כְּלָאִים⁴⁶ בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ וְקִיָּמָן - הֲרִי זֶה הָרוּאָה אֲסוּר בְּהִנִּיחָן⁴⁷, וְכָל אָדָם מִתְּרִין בָּהֶן. וְאֵלּוֹ קִיָּמָן בְּעַל הַכֶּרֶם - הִיָּה מְקַדֵּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ שִׁבְאָרְנוּ.¹²

(46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' ראב"ד). (47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. הָאֲנָס⁴⁸ שֶׁזָּרַע⁴⁹ כְּלָאִים בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ: אִם נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעֵלִים⁵⁰, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְיַאֲשׁוּ - הֲרִי זֶה קִדְּשׁ מִן הַתּוֹרָה⁵¹; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעֵלִים, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְיַאֲשׁוּ - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵².

(48) הגזלן. (49) כלאים פ"ז מ"ו. (50) רוצה לומר, משיתחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). (51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתיאשו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משתרשים" (הובאה למעלה ה"ג). (85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") - משתריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

- טז. גִּפְן שֵׁבִישׁוֹ⁸⁶ הֶעֱלִין שָׁלָה וְנִפְּלוּ, כְּדָרָךְ שֶׁתִּיבֹשׁ
הַגִּפְן בַּיָּמִי הַקָּרִי - אֲסוּר לְזַרַע בְּצִדָּה יָרֵק אוֹ תְּבוּאָה;
וְאִם זֶרַע - לֹא קִדְּשׁוֹ⁸⁷. וְכֵן הַזֶּרַע בְּעֶצֶיץ שְׁאִינוֹ
נִקְוֶה⁸⁹ הַמֵּנַח בְּפָרָם⁹⁰ - לֹא קִדְּשׁוֹ⁹¹, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּתַח
מִדְּרוֹת⁹². אֲבָל עֶצֶיץ נִקְוֶה⁹³ - הָרִי הוּא כְּאֶרֶץ⁹⁴.

(86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. (87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). (88) שם. (89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. (90) כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מדרות, שהרי בעצין נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג]. (91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסורו חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. (92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). (93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. (94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

- יז. הִיָּה עֹבֵר בְּפָרָם⁹⁵ וְנִפְּלוּ מִמֶּנּוּ זֵרַעִים, אוֹ שִׁיבֹא
עִם הַזִּבְלִים⁹⁶ אוֹ עִם הַמַּיִם⁹⁷, אוֹ שֶׁהָיָה זֹרַע אוֹ
זֹרֶה⁹⁸ בְּשִׂדָּה לְבָן⁹⁹ וְסִעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו וְנִפְּלוּ
הַזֵּרַעִים בְּפָרָם, וְצִמְחוּ - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שְׁנֵאֲמַר:
אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זֵרַע¹⁰⁰. וְחֵיב לְעַקְר¹⁰¹ כְּשִׁיבֹאָה;
וְאִם קִיָּמָן - הָרִי זֶה קִדְּשׁוֹ¹⁰². סִעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְפָנָיו
וְרוּאָה הַזֵּרַעִים¹⁰³ שֶׁנִּפְּלוּ לְפָרָם - הָרִי זֶה פְּזוּרָע.
וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צִמְחוּ הָעֵשָׂבִים - יִהְיֶה כֶּסֶם
בְּמַחֲרָשָׁה וְדִין. וְאִם מִצָּאָן¹⁰⁴ שֶׁנֶּעֱשִׂי אֲבִיב¹⁰⁵ -
יִנְפֹץ אוֹתוֹ אֲבִיב כְּדִי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהִכַּל אֲסוּר
בְּהִנָּאָה¹⁰⁶. וְאִם מִצָּאָה שֶׁנֶּעֱשִׂית דָּגָן - הָרִי זֶה
תִּשְׂרֹף¹⁰⁷. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיָּמָן - הָרִי אֵלָיו יִשְׂרָפוּ
עִם הַגִּפְנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

(95) שם פ"ה מ"ז. (96) כשמזבל כרמו. (97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. (98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כ"תצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". (99) תבואה או זרע. (100) 'ספרי' שם. (101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. (102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). (103) משנה, שם. (104) ומקודם לא ראה. (105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שליש (ר"ש שם). (106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא

(66) שם מ"ז. (67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. (68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולים), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". (69) כלאים, שם. (70) התבואה או הירק. (71) הענבים. (72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות ג"ה. (73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". (74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש ה'פני משה'.

- י. פָּרָם⁷⁵ שְׁלֹא הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לְהִיּוֹת כְּפֹל הַלָּבָן אֶלָּא
עֲדִין הֵן בְּסֶרֶךְ⁷⁶, וְזֶרַע בְּתוֹכוֹ יָרֵק אוֹ תְּבוּאָה
וְהַשְּׂרִישׁוֹ⁷⁷ - הָרִי זֶה לֹא קִדְּשׁוֹ⁷⁸. וְאִף עַל פִּי כֵן,
קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין הַזֵּרַע⁷⁹; אֲבָל הַבֶּסֶר - מִתֵּר⁸⁰.
וְאִם עֵקֶר הַזֵּרַע⁸¹ קִדְּשׁוּ הָעֲנָבִים כְּפֹל הַלָּבָן -
הָרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּה⁸². מִקְצָתָן נֶעֱשִׂי כְּפֹל הַלָּבָן⁸³
וּמִקְצָתָן לֹא נֶעֱשִׂי: אֵת שֶׁנֶּעֱשִׂי - נִתְקַדֵּשׁ, וְאֵת שְׁלֹא
נֶעֱשִׂי - מִתֵּרִין.

(75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. (76) [ואף-על-פי שאמרו (ברכות לו:): "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאיש - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאיש - היינו "משיראה החרצן שלהם בחורף" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאיש וכר". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. (77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. (78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. (79) גם בהנאה, ראה להלן. (80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שיעשו כפול הלבן". וראה ברדב"ז ובישנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ל"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. (81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "הבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). (82) כלומר הגפנים, כנ"ל. (83) תוספתא, שם.

- טו. עֲנָבִים שֶׁנֶּעֱשִׂי כְּפֹל הַלָּבָן וְזֶרַע בְּצִדָּה תְּבוּאָה
אוֹ מִיָּנִי יָרֵקוֹת, וְלִקֵּט הַזֵּרַע קִדְּשׁוֹ שִׁשְׁרִישׁ - הָרִי זֶה
מִתֵּר⁸⁴ בְּהִנָּה⁸⁵. וְאִם הַשְּׂרִישׁ - אֲסוּר.

(84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת -

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. (123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לד, ב - אמרו ש,קנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). (124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (125) עץ האטר. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

15 כ. זה הפלל: פל המוציא עלין מעקר¹²⁶ - הרי זה
16 ירק, וכל שאינו מוציא עלין - הרי זה אילן. והעלף
17 - אילן לכל דבר¹²⁷.

(126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. (127) כדעת בית הלל (ברכות לו). וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

18 כא. הרוצה ירק בכרם¹²⁸ ואמר: פשאגיע לו¹²⁹
19 אלקטנו - מתר¹³⁰. הגיע לו ועבר מעליו¹³¹ ואמר:
20 פשאחזור לו אלקטנו, אם שעה עד שהוסיף אחר
21 ממאיתם - הרי זה קדש.

(128) כלאים פ"ה מ"ו. (129) ולא נתייחס מלקוט אותו ולעקרו. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא-בבא ב: ד"ה נתייחס). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתייחס מלקוטו בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

22 כב. וכיצד משערי¹³² שיעור זה? רואין, אם נחתך
23 ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ, בכמה זמן
24 ייבש. הגע בעצמך שייבש עד שלא תשאר בו לחה
25 במאה שעה, אם נשתהה פארץ משהגיע לו חצי
26 שעה - הרי הוסיף במאיתם לאסר; ואם שעה פחות
27 מחצי שעה - מתר.

(132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

28 כג. אסור לעבר בעצין נקוב¹³³ שזרוע בו ירק בתוך
29 הכרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם פארץ
30 כדי להוסיף אחר ממאיתם - הרי זה קדש.

(133) כלומר, מחזיקין בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל - 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחנה תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור"

אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על-פי המשנה (תמורה לג): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. (107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשיש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: "זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג]. (108) [אם הוסיפו הגפנים מאתים, כנ"ל].

1 יח. הרוצה בכרם¹⁰⁹ עשב שאין דרך בני אדם
2 לזרעו, אף על פי שהוא רוצה בקיומו לבהמה או
3 לרפואה - הרי זה לא קדש, עד שיקים דבר שפמיהו
4 מקימין רב העם באותו מקום. כיצד? המקלים קוצים
5 בכרם בערב¹¹⁰, שרוצים בקוצים לגמליהם - הרי זה
6 קדש¹¹¹.

(109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמז:). (111) [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה ט].

7 יט. הארוס¹¹² והקיסוס¹¹³ ושושנת המלך¹¹⁴ ושאור
8 מיני זרעים¹¹⁵ - אין פלאים בכרם¹¹⁶. הקנבוס¹¹⁷
9 והקנרס¹¹⁸ וצמר גפן¹¹⁹ - הרי הן פשאור מיני ירקות
10 ומקדשים בכרם. וכן כל מיני דשאים¹²⁰ שעולין
11 מאליהן בשדה - הרי הן מקדשין בכרם. ופול
12 המצרי¹²¹ - מין זרעים הוא ואינו מקדש¹²².
13 הקנים¹²³ והגרד¹²⁴ והאטדין¹²⁵ - מיני אילן הן ואין
14 פלאים בכרם.

(112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). (113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). (114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). (115) משנה שם. (116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. (117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוס". (118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על-ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). (119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם, ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). (120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). (121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כִּשְׁהִיהָ בֵּין שְׁפָתֵי הָעֹגֹל
הַזֶּה וּבֵין שׁוּרוֹת הַגִּפְּנִים שְׁחוּצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע
אֲמוֹת; אֲבָל אִם הִיא בִּינֵיהֶם אַרְבַּע אֲמוֹת מִצְמָצְמוֹת
אוּ פְּחוֹת - וְרֹאֵין אֶת הָעֹגֹל כְּאִלוּ הִגִּיעַ לַשּׁוּרָה
הַסְּמוּכָה לוֹ, וּכְאִלוּ רָחַב הָעֹגֹל אַרְבַּעִים אֲמָה;
וְרֹאֵין, כָּל גֶּפֶן שֶׁתַּפֵּל בְּתוֹךְ עֹגֹל זֶה שֶׁל אַרְבַּעִים
אֲמָה - הִרִי הִיא מִתְקַדֶּשֶׁת.

(6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על
שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם
במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים
וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע
או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות
אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם
הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות
בלבד, הן נאסרות.

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזוֹרַע אוּ מְקַיֵּם תוֹךְ
הַכֶּרֶם; אֲבָל הַזּוֹרַע חוּץ לַכֶּרֶם וְסָמוּךְ לוֹ - הִרִי זֶה
מִקְדָּשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת⁸ שֶׁל גִּפְּנִים הַסְּמוּכוֹת לְזָרַע בְּאַרְבֵּי
כָּל הַזָּרַע, וְיֹתֵר אַרְבַּע אֲמוֹת חוּץ לְזָרַע, וּמִתְקַדֵּשׁ מִן
הַזָּרַע רָחַב אַרְבַּע אֲמוֹת בְּאַרְבֵּי כָּל הַשּׁוּרָה שֶׁל כֶּרֶם.
וְאִם זָרַע בְּצֵד גֶּפֶן יְחִידִית - אֵינוֹ מִקְדָּשׁ מִן הַזָּרַע
אֲלָא שֶׁשָּׂה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

(8) כדעת בית הלל.

ד. יִלְדָּה פְּחוֹת מִטְּפַח - אֵינָה מִקְדָּשֶׁת אֶת הַזְּרָעִים.⁹
בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂתִים כִּנְגֵד שְׁתֵּים וְאַחַת
יּוֹצְאָה זָנֵב¹⁰; אֲבָל אִם הִיא כָּל הַכֶּרֶם בֶּן - הִרִי זֶה
מִקְדָּשׁ.¹¹

(9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם
אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו
חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה - אסור
גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת
רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים".
והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין
זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן
התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח.
(10) שדינם ככרם קטן. [והנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד
ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל
שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב"
וכתב רבינו בפרק י' מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה
פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים
לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'",
נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על
פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית
אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע
על יד הגפן]. (11) שאז נחשב הוא ככרם.

ה. שְׁתֵּי גִבּוֹת זוֹ עַל גִּבּ זוֹ: הַתְּחַתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם -
זוֹרַע אֶת הָעֲלִיּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מִגִּיעַ לְאֹוִיר עֲשׂוּרָה

שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין
מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה
שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת
הגפן, אבל מעביר באויר - אינו נאסר בדיעבד. ומקור אסור
זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב"ירושלמי" (שם) שאויר
הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו
נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת
רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה
פ"ה מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת
פא, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

כד. בְּצֵל שְׁנוֹטְעוֹ כֶּכְרֶם¹³⁴, וְאַחֵר כֶּךָ נֶעֱקַר הַכֶּרֶם¹³⁵,
וְאַחֵר כֶּךָ עֲמָחוּ בְּצִלִּים מִן הָעֵקֶר הַנְּטוּעַ, אֵף עַל פִּי
שְׂרָבּוֹ הַגְּדוּלִּים עַל עֵקֶרוֹ בְּמֵאֲתַיִם¹³⁶ - הִרִי אוֹתוֹ
הָעֵקֶר בְּאֶסוּרוֹ¹³⁷; שְׂאֵין גְּדוּלֵי הַתֵּר מַעֲלִין¹³⁸ אֶת
הָעֵקֶר הָאֶסוּר.

(134) נדרים נז, ב. (135) שאם לא נעקר, גם הגידולים
שצמחו אחר-כך הם גידולי אסור. (136) כלומר, הגידולים
הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד
שכלאי הכרם בטלים בהם. (137) משמע שהגידולים
שצמחו אחר-כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב
שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמוהו.
(138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני הט"ז, ובפ"ד מהל'
שמיטה ויובל הכ"א.

יום רביעי ו' כסלו ה'תש"פ

פרק ששי

(1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה
גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע
בה גפנים או איפכא. המברך את הגפן בארץ והזורע תחת
מותר האפיפירות. המותח זמורה מאילן לאילן.

א. הַזּוֹרַע יֵרֶק אוּ תְּבוּאָה בְּכֶרֶם, אוּ הַמְקַיֵּמוֹ עַד
שְׁהוּסִיף בְּמֵאֲתַיִם² - הִרִי זֶה מִקְדָּשׁ מִן הַגִּפְּנִים
שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שֹׁשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה³ לְכָל רוּחַ. עֲגָלוֹת⁴ וְלֹא
מִרְבָּעוֹת. וְרֹאֵין כָּל הָעֹגֹל שֶׁרָחַב שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים
אֲמָה כְּאִלוּ הוּא כָּלוּ מְלֵא יֵרֶק⁵, וְכָל גֶּפֶן שֶׁתְּהִיָּה
בְּתוֹךְ עֹגֹל זֶה - נִתְקַדֶּשֶׁה עִם הַיֵּרֶק, וְכָל שְׁחוּץ
לְעֹגֹל - אֵינֶן מִתְקַדְּשוֹת.

(2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו
עכשיו באיסור - נאסרו מיד בהשרשה. (3) אף על פי
שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי
שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה - בזורע
בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של
קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. (4) וראה בפרק י"ב
מהלכות שבת הלכה יח, שלענין שבת חושבים אותן
מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה,
כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע - אמה ושני חומשין
באלכסון". (5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא
האמצעית עגולה ירק".

1 טַפְּחִים קָרוֹב לְפָרֶם; שְׁאוּר עֲשָׂרָה טַפְּחִים סְמוּךְ
2 לְפָרֶם אוֹ לְגֶפֶן יַחֲדִית - אֲסוּר לְזַרְעָהּ בּוֹ זָרְעִים.
3 וְאִם הָיְתָה הָעֲלִינָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם - הָרִי זֶה זֹרֵעַ אֶת
4 הַתַּחְתּוֹנָה עַד שֶׁהוּא מְגִיעַ לַמָּטָה מְשַׁלְּשָׁה טַפְּחִים
5 מֵעַקֵּר הַגִּפְּנִים.

"שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם, זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לכרם".
ביאור ההלכה על-פי פנימיות העניינים: מבואר בדרושי חסידות, שההבדל בין אותיות הכתב ובין אותיות החקיקה, שאותיות הכתב הן מציאות אחרת מהקלף, וגם אחרי שנכתבו אפשר להפרידם. משא"כ אותיות החקיקה הם דבר אחד עם הלוחות שעליהם נחקקו, באופן שאי אפשר להפריד ביניהם כלל. וענינו בעבודת האדם: שקיום התו"צ צריך להיות אצלו באופן של חקיקה, היינו שהוא והתורה נעשים דבר אחד, עד שהתענוג הגשמי של האדם הוא מהתורה עצמה, ועד שהתענוג פועל השמנת הגוף מתענוג (כידוע ש"אומרים על רבי נחום מצ'רנוביל שהיה שמן בגופו מעניית אמן-יהא-שמי-הרבא").

"שתי גנות זו ע"ג זו, והירק בינתיים" מורה על שתי דרגות בתענוג, ג"ע התחתון וג"ע העליון. מצד גדרי האדם, הרי ה"כרם" שהוא השלימות והנחת וכו' הוא בעליונה, היינו לעתיד לבוא, כמאמר חז"ל "פה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", אבל באמת נחת-רוח האמיתית היא מ"התחתונה" מכיון שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים דווקא.

ומקדים הרמב"ם הפסק-דין בנוגע לאדם, שגם אצלו צריכה להיות "התחתונה עשויה כרם", כי שלימות העבודה היא שתענוג הנברא הוא מתענוג הבורא, שלכן "פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", ורק אחר-כך ממשיך "ואם היתה העליונה עשויה כרם", היינו אם לא הגיע לשלימות העבודה, שמקדים "פה שעה אחת בתשובה ומעש"ט בעולם הזה" ואח"כ מוסיף "פה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב".

(על-פי "זין מלכות" ספר זרעים סימן ג')

(12) אבל אינו נאסר.

6 ו. מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֵהוּ זָרוּעָה יָרַק אוֹ תְבוּאָה, וְנִמְלַךְ
7 לְטַע בָּהּ גִּפְּנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזָּרְעִים בְּמַחְרָשָׁה¹³
8 וְאַחֵר כֶּךָּ נוֹטֵעַ, וְלֹא יִטַּע וְאַחֵר כֶּךָּ יִהְפֹּךְ. הָיְתָה
9 נְטוּעָה גִּפְּנִים, וְנִמְלַךְ לְזַרְעַ בָּהּ זָרְעִים - מְשַׁרֵּשׁ אֶת
10 הַגִּפְּנִים וְאַחֵר כֶּךָּ זֹרֵעַ אֶת הַזָּרְעִים. וְאִם רָצָה לִקֵּץ
11 אֶת הַגִּפְּנִים עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאָר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִטַּפַּח
12 סְמוּךְ לְאַרְצָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזַרְעָה¹⁴ וְאַחֵר כֶּךָּ יַחְזֹר
13 וְיִשְׁרֹשׁ אֶת הַנִּשְׁאָר בְּאַרְצָן מִן הַגִּפְּנִים.

13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

14 ז. הַמְּבָרִיךְ¹⁵ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָן, אֶפְלוּ הַבְּרִיכָה בְּתוֹךְ
15 הַדְּלָעַת שְׂיִבְשָׁה וְנִעְשָׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל
16 חֲרִשׁ¹⁶: אִם הָיָה הָעֵפֶר עַל גִּבָּה שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים אוֹ
17 יוֹתֵר - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזַרְעַ עַל גִּבָּה; וְאִם הָיָה עַל
18 גִּבָּה פָּחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לְזַרְעַ עַל גִּבָּה, וּמִתֵּר לְזַרְעַ
19 בְּצִדָּהּ¹⁷.

(15) והוא שיטמיננה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאי למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במבריק, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המבריק" לרבותא, שאפילו במבריק ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במבריק לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילן ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

20 ח. הַבְּרִיכָה כְּסֻלְעָה¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֵפֶר עַל גִּבָּה
21 אֶלָּא שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת - מִתֵּר לְהִבִּיא זָרַע עָלֶיהָ. בְּמָה
22 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁאִין עֵפֶר הַגֶּפֶן נִרְאָה¹⁹; אֲבָל אִם
23 נִרְאָה²⁰ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק שְׂשָׁה טַפְּחִים לְכָל רוּחַ
24 וְאַחֵר כֶּךָּ יִזְרַע. כְּמוֹ שֶׁמֶרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יַחֲדִית שֶׁלֹּא
25 הַבְּרִיכָה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר.

(18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהוברכה הגפן כולה. (20) שהוברכה רק זמורה.

26 ט. הַמְּבָרִיךְ שְׁלֹשׁ גִּפְּנִים וְעֶקְרֵיהֶם נִרְאִין: אִם יֵשׁ
27 בִּינְיָהן²¹ מְאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הָרִי אֵלּוּ
28 מְצֻטְרְפִין לְשָׂאָר גִּפְּנִים הַעוֹמְדוֹת²³, וּכְאֵלוּ לֹא
29 הַבְּרִיכָן²⁴; וְאִם לֹא - אֵינֶם מְצֻטְרְפוֹת.

(21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבם ככרם. (23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריקה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הענפים הצומחים. (38) כן הוא במשנה שם: "עשן כדי שיהלך עליהן החדש אסור".

טו. פֶּרֶחַ 39 הַיּוֹצֵא מִן הָעֵרִיס אוֹ מִן הַדִּלִּית 40 - רֹאֵין 25
אוֹתוֹ כְּאִלוֹ מִשְׁקֶלֶת תְּלוּיָה בּוֹ עַד הָאָרֶץ, וְאָסוּר 26
לְזַרְעַ תְּחִתָּיו. וְכֵן הַמּוֹתֵם זְמוּרָה מְאִילָן לְאִילָן - 27
אָסוּר לְזַרְעַ תְּחִתָּיהָ. 28

(39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40) הוא הגפן בלא ערים.

טז. קָשֶׁר חֶבֶל אוֹ גָּמִי בְּזִמְזוּרָה, וְקָשֶׁר הָרֹאשׁ הָאֶחָד 29
בְּאִילָן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזַרְעַ תַּחַת הַחֶבֶל 41. וְאִם מִתַּח 30
חֶבֶל זֶה כְּדִי שִׁיִּהְלְכוּ עָלָיו הַשְּׂרִיגִים וְהָעֵלִים - הָרִי 31
הוא כְּאִפְיָרוֹת, וְאָסוּר לְזַרְעַ תְּחִתָּיו. 32

(41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שנים כנגד שנים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביבו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

א. הָבָא לְזַרְעַ 2 בְּצַד הַכֶּרֶם - מִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶרְבַּע 33
אֲמוֹת 3 מִעֲקָרֵי הַגִּפְנִים 4 וְזוֹרַע. וְאִם גֶּפֶן יְחִידִית הִיא 34
- מִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁשֶׁה טְפָחִים 5 וְזוֹרַע. הִיתָה שׁוֹרֶה 35
אֶחָד 6 שֶׁל גִּפְנִים זוֹ בְּצַד זוֹ, אֶפְלוּ הֵן מֵאָה - אֵין 36
זֶה כֶּרֶם, אֲלֹא כֶּגֶפֶן יְחִידִית, וּמִרְחִיק מִן הַשׁוֹרֶה 37
שְׁשֶׁה טְפָחִים וְזוֹרַע. הִיוּ שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת 7 - הָרִי אֶלּוֹ 38
כֶּרֶם, וְצִדֵּה לְהִרְחִיק אֶרְבַּע אֲמוֹת מִכָּל צֶד וְאַחֵר כֶּף 39
יִזְרַע. 40

(2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. (3) במשנה (פ"ו שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. (4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. (5) שם ובפ"ג משנה ז. (6) בבית הלל שם פ"ד משנה ה. (7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. וְכִמְהָ יִהְיֶה בְּכָל שׁוֹרֶה? שְׁלֹשׁ גִּפְנִים 8 או יוֹתֵר. 41
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהְיָה בֵּין כָּל גֶּפֶן וּגֶפֶן 42
מֵאֶרְבַּע אֲמוֹת עַד שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת 9; אֲבָל אִם הָיָה בֵּין 43
שְׁתֵּי הַשׁוֹרוֹת שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת חוּץ מִמְּקוֹם הַגִּפְנִים 44
עֲצָמָן 10 - הָרִי אֶלּוֹ כְּמִבְדִּלוֹת זוֹ מִזֵּו וְאֵינָן כֶּרֶם אֶחָד, 45
וְאֵינוּ מִרְחִיק אֲלֹא שְׁשֶׁה טְפָחִים מִכָּל שׁוֹרֶה. וְכֵן אִם 46
הָיָה בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מֵאֶרְבַּע - הָרִי אֶלּוֹ כְּגֶפֶן אֶחָד 11, 47
וּמִרְחִיק שְׁשֶׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ. 48

(8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית הלל אוסר שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית הלל במשנה שם.

אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

1. הִיוּ פָּחוֹת מִשְׁלֹשׁ 25 - אֵין מִצְטָרְפִין 26, אֲלֹא 1
מִרְחִיק מִהֵן שְׁשֶׁה טְפָחִים 27 לְכָל רוּחַ וְזוֹרַע. 2

(25) כן נראה במשנה ששנינו "המבריק שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

3. יֵא. כָּל הַזּוֹרַע תַּחַת הַשְּׂרִיגִים 28 וְהָעֵלִין הַיּוֹצֵאֵין מִן 3
הַגֶּפֶן - הָרִי זֶה קָדֵשׁ, וְאִף עַל פִּי שֶׁהָזַרַע רָחוֹק 4
מִעֲקָר הַגֶּפֶן כְּמָה אֲמוֹת. 5

(28) הענפים.

יב. הַדִּלָּה 29 אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת אֶפְפִּירוֹת 30 - לֹא 6
יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפְפִּירוֹת, וְאִף עַל פִּי שְׁאֵין 7
עֲלִיהֶן לֹא עֲלִין וְלֹא שְׂרִיגִים. וְאִם זֶרַע, הוֹאִיל וְאֵין 8
הַזֶּרַע תַּחַת סִכּוֹ הַגֶּפֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אִם 9
הַדִּלָּה 31 הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת כְּדִי 32 אִילָן שְׁאֵינוּ עוֹשֶׂה 10
פְּרוֹת, כְּגוֹן הָאֶרֶז וְהַבְּרוֹשׁ, אֲבָל אִם הַדִּלָּה עַל מִקְצַת 11
אִילָן מֵאֲבָל - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזַרְעַ תַּחַת כְּדִי הָאִילָן 12
שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוּ עֲלֵיהֶן שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שְׁאֵין אָדָם מִבְטֵל 13
אִילָן מֵאֲבָל וְעוֹשֶׂה אֶפְפִּירוֹת לְגֶפֶן. וְאִם נִמְשְׁכוּ 14
הַשְּׂרִיגִים אַחֵר שְׁזָרַע וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרַע - הָרִי זֶה 15
מִחֲזִירָם לְמָקוֹם אַחֵר. 16

(29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפיפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". (32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

יג. הַזּוֹרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֶפְפִּירוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתֵר 17
אִילָן שְׁאֵינוּ עוֹשֶׂה פְּרוֹת 33, וְנִמְשְׁכוּ שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן 18
וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרַע - הָרִי זֶה אָסוּר לְקַיְמָה 34 או 19
לְהַחֲזִיר הַשְּׂרִיגִים. אֲלֹא כִּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֶּרַע. 20

(33) שדינו כאפיפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

יד. קָנִים הַיּוֹצֵאֵין מִן הָעֵרִיס 35 וְחָס עֲלֵיהֶן לְפִסְקָן 21
כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁחִית הָאֶפְפִּירוֹת 36 - הָרִי זֶה מִתֵּר לְזַרְע 37 22
תְּחִתָּיהֶן. וְאִם הִנִּיחָם 38 כְּדִי שִׁיִּהְלְכוּ עֲלֵיהֶן הַשְּׂרִיגִים 23
וְהָעֵלִין הַיּוֹצֵאֵין - הָרִי זֶה אָסוּר לְזַרְעַ תְּחִתָּיהֶן. 24

(35) היא אפיפירות שלמעלה. (36) חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל העריס. (37) שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם

14 חֲבֵרוֹ שׁוֹרָה אַחַת כְּנַגְדָּהּ קְרוּבָהּ לָהּ, אָף עַל פִּי
15 שְׁמִפְסִיק בִּינִיָּהּ דֶּרֶךְ הַיַּחֲדִיד אוֹ דֶּרֶךְ הַרְבֵּים²² אוֹ גֵּדֶר
16 שֶׁהוּא נִמְוָה מִעֲשָׂרָה טַפְחִים²³ - הָרִי אֵלּוֹ
17 מִצְטָרְפוֹת²⁴ לְהִיּוֹת שְׁתֵּינָהן כָּרִם. וְהוּא שְׂיֵהִיָּה בִּינִיָּהּ
18 פְּחוֹת מִשְׁמוֹנָה²⁵.

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחיק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

19 ו. נָטַע שׁוֹרָה אַחַת בְּאַרְצָן וְשׁוֹרָה²⁶ אַחַת בְּמִדְרָגָה:
20 אִם גְּבוּהָהּ הַמִּדְרָגָה מִן הָאֲרֶץ עֲשָׂרָה טַפְחִים - אֵינָם
21 מִצְטָרְפִין²⁷; פְּחוֹת מִכֵּן - מִצְטָרְפִין.

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

22 ז. הַנּוֹטֵעַ חֲמֵשׁ גִּפְנִים²⁸ שְׁתֵּים כְּנַגְדָּה שְׁתֵּים וְאַחַת
23 יוֹצֵאת זָנָב²⁹ - הָרִי זֶה נִקְרָא כָּרִם קָטָן³⁰ וְצִרִיף
24 לְהִרְחִיק מִהֵן אֲרָבַע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. אֲבָל אִם נָטַע³¹
25 שְׁתֵּים כְּנַגְדָּה שְׁתֵּים וְאַחַת בְּאַמְצָע³², אוֹ שְׁלֹשׁ בְּשׁוֹרָה
26 זוֹ וְשְׁתֵּים כְּנַגְדָּה³³ בְּשׁוֹרָה שְׁנִיָּה - אֵינָם כָּרִם, וְאֵינוֹ
27 מִרְחִיק מִהֵן אֵלָּא שְׁשֵׁה טַפְחִים³⁴ לְכָל רוּחַ.

(28) שם פ"ד משנה ו. (29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים בארץ ישראל ('תוספות יום-טוב'). וראה להלן הלכה ט. (30) ראה להלן הלכה יג. (31) במשנה שם. (32) כזה: (33) כזה: (34) כמו מגפן יחידית.

28 ח. כָּרִם שֶׁחֲרֵב³⁵, אִם יֵשׁ בוֹ לְלֶקֶט עֲשָׂרָה גִּפְנִים לְכָל
29 בֵּית סָאָה³⁶ וְהָיוּ נְטוּעוֹת שְׁתֵּים כְּנַגְדָּה שְׁתֵּים³⁷ וְאַחַת
30 יוֹצֵאת זָנָב, אוֹ יֵשׁ בוֹ לֶכֶן שְׁלֹשׁ כְּנַגְדָּה שְׁלֹשׁ³⁸ - הָרִי
31 זֶה נִקְרָא כָּרִם דֶּלֶל³⁹, וְאִסּוּר לְזָרַע בְּכָלּוֹ.

(35) שם פ"ה משנה א. (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב). (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א"ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.

32 ט. כָּרִם שֶׁאֵינוֹ נְטוּעַ⁴⁰ שׁוֹרוֹת שׁוֹרוֹת אֵלָּא מְעַרְבָּב:
33 אִם יֵשׁ בוֹ לֶכֶן שְׁתֵּים כְּנַגְדָּה שְׁלֹשׁ⁴¹ - הָרִי זֶה כָּרִם;
34 וְאִם לֹא - אֵינוֹ כָּרִם, אֵלָּא דִּי לְהִרְחִיק שְׁשֵׁה
35 טַפְחִים מִכָּל גֶּפֶן וְגֶפֶן וְזוֹרַע.

(40) שם. (41) (הרדב"ז) כתב שהכוונה לשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז"ח, אבל יותר מסתבר כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שתיים כנגד שלש". שאף-על-

וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז). שאין שורה פחות משלושה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' בכלאים שם). (9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. (10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). (11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

1 ג. הָיוּ שְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת¹², אָף עַל פִּי שְׁנֵי בִּינֵיהֶן פְּחוֹת
2 מְאַרְבַּע - הָרִי אֵלּוֹ כָּרִם, וְרוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעִיּוֹת
3 כְּאִלוֹ אֵינָם¹³. וְכֵן¹⁴ אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שׁוֹרוֹת¹⁵ וּבֵין כָּל
4 שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - הָרִי זֶה זֹרַע
5 בֵּין הַשׁוֹרוֹת¹⁶.

(12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. (13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד). (14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. (15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור' שמעון). (16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

6 ד. לְפִיכָךְ, הַנּוֹטֵעַ אֶת כָּרְמוֹ מִתְחִלָּה¹⁷ וְהִרְחִיק בֵּין
7 כָּל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת - מִתֵּר לְהִבִּיאַ זָרַע
8 בְּתוֹכוֹ, וּמִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרָה שְׁשֵׁה טַפְחִים¹⁸ בְּלִבָּהּ.
9 אֲבָל אִם זָרַע חוּצָה לוֹ - צִרִיף לְהִרְחִיק מִשׁוֹרָה
10 הַחִיצוֹנָה אֲרָבַע אַמּוֹת כְּשֶׁאֵר הַכָּרְמִים¹⁹. וְאִין דִּין
11 בֵּין הַשׁוֹרוֹת שֶׁל זֶה הַכָּרִם כְּכָרִם שֶׁחֲרֵב בְּאַמְצָע²⁰,
12 שֶׁהָרִי מִתְחִלָּה נָטַע מִרְחִיקִין.

(17) משנה שם. (18) כגפן יחידית. (19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה יג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחקה בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בבאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). (20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

13 ה. הִיתָה בְּשָׂדֶה זֵי²¹ שׁוֹרָה אַחַת שֶׁל גִּפְנִים וּבְשָׂדֶה

22 גָּדוֹל שֶׁהָיָה בֵּין פֶּלַ שְׂוֵרָה וְשְׂוֵרָה שְׂמוֹנָה אַמּוֹת⁵⁶ או
23 יָתֵר - אֵין לוֹ מַחֹל.

(52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה וכמה שכרם הנטוע שמים כנגד שמים ואחת יוצאת זנב שוורדי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.

24 יד. הָיָה הַגֶּדֶר⁵⁷ הַמְקִיף אֶת הַכֶּרֶם פָּחוֹת מֵעֶשְׂרֵה
25 טַפָּחִים, או שֶׁהָיָה גָּבוֹה עֶשְׂרֵה טַפָּחִים וְאֵין בוֹ רֹחֵב
26 אַרְבָּעַה טַפָּחִים⁵⁸ - אֵין לוֹ מַחֹל⁵⁹, אֲלֹא מִרְחִיק
27 מִסּוֹף הַגֶּפְנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ עַד הַמְחִיצָה.
28 אֲפִלוּ הָיָה בֵּין הַגֶּפְנִים וּבֵין הַמְחִיצָה אַרְבַּע אַמּוֹת
29 וּמְחִיצָה - זוֹרֵעַ אֶת חֲצֵי הָאָמָה.

(57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחרין שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שניה לענין מחול (רדב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דווקא (=דריסת רגלים) לחיזוק.

30 טו. גֶּדֶר שֶׁהוּא גָּבוֹה⁶⁰ עֶשְׂרֵה טַפָּחִים, וְכֵן חֲרִיץ
31 שֶׁהוּא עֶמֶק עֶשְׂרֵה טַפָּחִים וְרֹחֵב אַרְבָּעָה - הָרִי זֶה
32 מִתֵּר לְטַע כֶּרֶם בְּצֵדוֹ מִפְּאֵן וּיְרִיקוֹת בְּצֵדוֹ מִפְּאֵן.
33 אֲפִלוּ מְחִיצָה שֶׁל קָנִים⁶¹, אִם אֵין בֵּין קֶנֶה לַחֲבֵרוֹ
34 שֶׁלֹּשָׁה טַפָּחִים⁶² - הָרִי זֶה מְבַדֵּלֶת בֵּין הַכֶּרֶם וְהַיָּרֵק
35 בְּגֵדֵר.

(60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמחובר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

36 טז. גֶּדֶר הַמְבַדִּיל בֵּין כֶּרֶם וְיָרֵק שְׁנֹפְרִין עַד עֶשְׂרֵה
37 אַמּוֹת - הָרִי זֶה כְּפִתּוּחַ⁶³ וּמִתֵּר; הֵיתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר
38 מֵעֶשְׂרֵה - כִּנְגֵד הַפְּרֻצָּה אֲסוּרָה⁶⁴ עַד שִׁיִּרְחִיק מִן
39 הַגֶּפְנִים בְּשַׁעוֹר. נִפְרָצוּ בוֹ פְּרֻצוֹת רְבוּפוֹת⁶⁵; אִם הָיָה
40 הָעוֹמֵד כְּפָרוּץ⁶⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר כְּאִלוֹ אֵין שָׁם פְּרֻצָּה;
41 הָיָה פְּרוּץ מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יוֹרֵעַ כִּנְגֵד כָּל
42 הַמְקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים⁶⁷ עַד שִׁיִּרְחִיק בְּשַׁעוֹר.

(63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

פי שכרם שחרב אינו כרם אלא בשמים כנגד שמים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"י קורקוס, אלא שנפלו טעויות סופר בדבריו).

1 י. הָיוּ הָעֶקְרִים מְכֻנְיָן⁴² וְהַנּוֹף אֵינוֹ מְכֻנֵּן - הָרִי זֶה
2 כֶּרֶם; הַנּוֹף מְכֻנֵּן וְהָעֶקֶר אֵינוֹ מְכֻנֵּן - אֵינוֹ כֶּרֶם. הָיוּ
3 דְּקוֹת⁴³ וְאֵינָן מְכֻוֹנוֹת, הָעֵבֹי וְהָרִי הֵן מְכֻוֹנוֹת - הָרִי
4 זֶה כֶּרֶם. פִּיעֵד הוּא יוֹדֵעַ⁴⁴ אִם הֵן מְכֻוֹנוֹת - מְבִיא
5 חוֹט הַמִּדָּה וּמוֹתֵת מָזוֹ לָזוּ.

(42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא וירושלמי שם. (44) שם ושם.

6 יא. כֶּרֶם שֶׁחָרַב בְּאֻמָּצֵו⁴⁵ וְנִשְׁאָר שְׁלֹם מִפֶּל
7 סְבִיבּוֹ: אִם יֵשׁ בְּקִרְחָת⁴⁶ שְׁבָאֻמָּצֵו שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
8 אַמָּה⁴⁷ - הָרִי זֶה מִרְחִיק מֵעֶקְרֵי הַגֶּפְנִים אַרְבַּע אַמּוֹת
9 לְכָל רוּחַ⁴⁸ וְזוֹרֵעַ בְּאֻמָּצֵה הַקִּרְחָת; וְאִם אֵין בָּהּ שֵׁשׁ
10 עֶשְׂרֵה אַמָּה - הָרִי זֶה לֹא יָבִיא זֵרַע לְשָׁם; וְאִם
11 הֵבִיא, הוּאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ מִן
12 הַגֶּפְנִים שֶׁל כֶּרֶם - הָרִי זֶה לֹא קָדַשׁ⁴⁹.

(45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שבזרע באמצע הכרם שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עיין בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות]. (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המותר". (49) ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

13 יב. וְכֵן מְקוֹם שֶׁנִּשְׁאָר פְּנוֹי בְּלֹא גֶפְנִים בֵּין סוֹף
14 הַכֶּרֶם וּבֵין הַגֶּדֶר שָׁלוּ, וְהוּא הַנִּקְרָא מַחֹל הַכֶּרֶם⁵⁰:
15 אִם יֵשׁ בוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה⁵¹ - מִרְחִיק מִן הַגֶּפְנִים
16 אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַשָּׂאֵר.

(50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). (51) כבית-הלל במשנה שם. והחשבון של שמים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדווקא (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג.).

17 יג. הָיָה בוֹ פָּחוֹת⁵² מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה - לֹא יָבִיא
18 זֵרַע לְשָׁם; וְאִם הֵבִיא, הוּאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת
19 - הָרִי זֶה לֹא קָדַשׁ⁵³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶרֶם
20 גָּדוֹל⁵⁴; אֲבָל בְּקָטָן⁵⁵ - אֵין לוֹ מַחֹל, אֲלֹא מִרְחִיק
21 אַרְבַּע אַמּוֹת מִסּוֹף הַגֶּפְנִים וְזוֹרֵעַ עַד הַגֶּדֶר. וְכֵן כֶּרֶם

- 1 יז. מַחֲצֵת הַכֶּרֶם⁶⁸ שְׁנִפְרָצָה⁶⁹ - אוֹמְרִים לוֹ⁷⁰
- 2 'גְּדֵר'⁷¹. גְּדֵרָה וְנִפְרָצָה⁷² - אוֹמְרִים לוֹ 'גְּדֵר'⁷³.
- 3 נִתְיָאשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גְדָרָה - הָרִי זֶה קִדְשׁ⁷⁴.
- (68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. (70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הנדעו. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחד, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון-איש).
- 4 יח. בֵּית שְׁחָצִי מִקְרָה⁷⁵ וְחָצִי אֵינוֹ מִקְרָה, וּגְפָנִים
- 5 נְטוּעוֹת בְּצֵד זֶה - מִתֵּר לְזֵרַע יִרְקוֹת בְּצֵד הָאֶחָד;
- 6 שְׁהָרִי פִי תִקְרָה⁷⁷ פָּאֵלוֹ יֵרֵד וְסִתֵּם, וְנַעֲשֶׂה בִּינְיָהִן
- 7 בְּמַחֲצֵה⁷⁸. וְאִם הִשְׁוֶה אֶת קְרוֹי⁷⁹ - אָסוּר⁸⁰.
- (75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא-אם-כן הרחיק (רש"י שם). ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.
- 8 יט. חֲצִיר קִטְנָה שְׁנִפְרָצָה בְּמִלּוֹא⁸² לְגִדּוּלָה, וְהָיוּ
- 9 הַגְּפָנִים בְּגִדּוּלָה - אָסוּר לְזֵרַע בְּקִטְנָה⁸³. וְאִם זָרַע -
- 10 הַזֵּרְעִים אָסוּרִין⁸⁴, וְהַגְּפָנִים מִתְרִין⁸⁵. הָיוּ הַגְּפָנִים
- 11 בְּקִטְנָה - מִתֵּר לְזֵרַע⁸⁶ בְּגִדּוּלָה. הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּגִדּוּלָה
- 12 פֶּסֶן מִפָּאֵן וּמִפָּאֵן⁸⁷ - הָרִי הִיא פְּמִבְדֵּלֶת מִן הַקִּטְנָה,
- 13 וְאֵין הַקִּטְנָה מְבַדֵּלֶת מִן הַגִּדּוּלָה.
- (81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. (82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. (83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). (84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). (85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. (86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. (87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כחלי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.
- 14 כ. חֲרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּכֶרֶם⁸⁸ עֲמֻק עֲשָׂרָה⁸⁹ וְרָחֵב
- 15 אַרְבָּעָה: אִם הָיָה מְפֹלֵשׁ⁹⁰ מֵרֹאשׁ הַכֶּרֶם וְעַד סוּפוֹ -
- 16 הָרִי זֶה נִרְאָה כְּבִין שְׁנֵי הַכֶּרְמִים⁹¹ וּמִתֵּר לְזֵרַע
- 17 בְּתוֹכּוֹ; וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּפָנִים מְסַפְּכִין עָלָיו, כְּמוֹ
- 18 שְׂבָאֲרָנִי⁹². וְאִם לֹא הָיָה מְפֹלֵשׁ⁹³ - הָרִי הוּא כְּגַת
- 19 שְׂבָאֲמָצֵעַ הַכֶּרֶם, שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה עֲשָׂרָה
- 20 וְרָחֵבָה אַרְבָּעָה אוֹ יֵתֵר - אָסוּר לוֹ לְזֵרַע בְּתוֹכָהּ⁹⁴,
- 21 אֲלֹא אִם בֵּין הָיָה בְּקִרְחָתָה⁹⁵ שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה⁹⁶.
- (88) כלאים פ"ה משנה ג. (89) שהוא רשות בפני עצמו. (90) פתוח מחוץ לכרם. (91) והחריץ - רשות אחרת. (92) למעלה פ"ה הלכה ח, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה כב. (93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש רוחות (ר"ש שם). (94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן שם בדין שומרה. (95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים. (96) שהוא ככרם שחרב באמצעותו, שמרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.
- 22 כא. שְׂבִיל שְׂפִין שְׁנֵי הַכֶּרְמִים - הָרִי הוּא כְּכֶרֶם
- 23 שְׂחָרֵב מְאֻמָּצֵעוֹ⁹⁷: אִם יֵשׁ בִּינְיָהֶם שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה
- 24 - מִרְחִיק מִזֶּה אַרְבָּע אֲמוֹת וּמִזֶּה אַרְבָּע אֲמוֹת וְזוֹרַע
- 25 אֶת הַמּוֹתֵר; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִפָּאֵן - לֹא יִבֵּיא זָרַע
- 26 לָשֵׁם.
- (97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא מחול הכרם (=שמותר בשתים עשרה אמה, ראה למעלה הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדין הכרם שחרב מאמצעו (=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.
- 27 כב. שוֹמְרָה שְׂבָכְרָם⁹⁸, אִם גְּבוּהָה עֲשָׂרָה וְרָחֵבָה
- 28 אַרְבָּעָה - מִתֵּר לְזֵרַע בְּרֹאשֶׁהּ יֵרֵק⁹⁹; וּבִלְבָד שֶׁלֹּא
- 29 יִהְיוּ הַשְּׂרִיגִין נוֹגְעִין בָּהָ¹⁰⁰, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְאֶה יֵרֵק
- 30 בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם מְלַמְעֵלָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?
- 31 בְּמִרְבַּעַת¹⁰¹; אֲבָל אִם הָיְתָה הַשּׁוֹמְרָה עֲגֻלָּה¹⁰² -
- 32 צְרִיכָה שִׁיהִיָּה בְּתוֹכָהּ חָלָל אַרְבָּעָה טְפָחִים, כְּדִי
- 33 שְׁתִּהִיָּה מְפֻלָּגָת מִן הָאֶרֶץ, וְצְרִיכָה עֶפְרָ¹⁰³ עַל רֹאשָׁהּ
- 34 מְלַמְעֵלָה שְׁלִשָּׁה טְפָחִים.
- (98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

107) משנה שם. (108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים, והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה אחת, הוא מותר כשיהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש המשנה שם). (109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה ראשונה שם). (110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן בהלכה הסמוכה.

11 כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוהה
12 עשרה¹¹¹ ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף
13 על פי שהרחיק ששה. ואם הרחיק ששה וזרע - לא
14 קדש¹¹². וכן הרחיק לכתחלה וזרע? ארבע
15 אמות¹¹³ לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החריץ או
16 שאר המקום המקף גדר.

(111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י עהרפורט, "גבוהה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה הקודמת. (112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג (הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. (113) בתוספתא שם: "רבן גמליאל ובית דין, התקינו שיהו מרחיקין ארבע אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בגת, שמרחיק ארבע אמות וזורע, והוא הדין לדעת חכמים באופן שהיה החריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף-משנה).

פרק שמיני

(1) יבאר איזהו עריס ופסקי עריס וכמה מרחיקים מהם. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד מודדין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן. מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לעניין כלאים.

17 א. הגפנים שגדלו כברייתן, והרי השריגים
18 והאשכולות שלהן משלכין בארץ - הן הנקראין
19 כרם. אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה גבוהה
20 מעל הארץ, כדי שיהיו האשכולות והשריגים
21 נמשכין עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על
22 אותה המטה והדלה אותו - הרי זה נקרא עריס.
23 ואותם הקנים ופיוצא בהן שעשה מהן מטה או
24 שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראים
25 אפיקרות². ודינים אחרים יש בעריס.

(2) ראה למעלה פ"ו הי"ב.

26 ב. הנוטע שורה אחת של חמש גפנים או יתר
27 וצדקן על גבי פתל גבוהה עשרה ופיוצא בו, או
28 שנטען בצד חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה - הרי
29 אלו נקראין עריס. וצריך להרחיק מן העריס ארבע
30 אמות⁴ ואחר כך יזרע, בדרך שמרחיק מן הכרם.

(3) כלאים פ"ו מ"א. (4) ואף-על-פי ששורה אחת של גפנים

לשזור הכרם (פירוש המשנה שם). (99) במשנה שלפנינו שם: "זורעים בתוכה", ובכ"י מינכן: "בראשה". ואף-על-פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש, לא התירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם). (100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה שאמר: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה, שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבדל ביניהם, שבערסן פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם עריס אחת". ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומרה. וראה בפאה פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע. (101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם). (102) ובדבר העגול, נתמעט הרוחב מן הצדדין. ועיין רב"ז. (103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע בה בכל אופן (ירושלמי שם).

1 כג. הבית שפפרם¹⁰⁴: אם היה יותר משלשה¹⁰⁵
2 טפחים על שלשה טפחים עד ארבעה¹⁰⁶ - זורעין
3 בתוכו ירק; ואם היה פחות משלשה על שלשה -
4 הרי הוא פסול ואין זורעין בתוכו.

(104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו". (105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר. (106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן: משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם: "משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום, משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". וזהו פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד ארבעה על-ידיזזה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

5 כד. גפן יחידית¹⁰⁷ שהיתה נטועה בתוך הנקע¹⁰⁸ או
6 בתוך החריץ - מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח
7 וזורע את כל החריץ, בדרך שעושה במישור. ואם
8 היה עמוק עשרה¹⁰⁹ והיה רחב שפת החריץ למעלה
9 ארבעה - אסור לזרע בתוכו אף על פי שהרחיק
10 ששה¹¹⁰.

שבבד השני: 0,6 (כבבד הקודם). גוף הגפנים 49/120 (כבבד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבבד הקודם: 2,9 באמה. בסך-הכל: 1/60 8) = שמונה אמות וחלק אחד מששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף-על-פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של 1,4) = אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד מששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה עריס - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת העריס הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד מששים).

- ה. עריס שחבר אמצעו ונשתתיו בו חמש גפנים
בבד הגדר מכאן וחמש גפנים בבד הגדר האחר
מבגדן - זהו הנקרא פסקי עריס¹¹. אם יש ביניהן
שמונה אמות ואחד מששים באמה¹² - הרי זה
מרחיק מכל שורה ששה טפחים¹³ וזרע¹⁴; והוא
שלא יזרע תחת האפיקרות, כמו שבארנו¹⁵.

(11 קטעי עריס. 12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק מששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב"ירושלמי" שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד משה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב"כסף משנה". 13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשיהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשיהיו עריס, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחיק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). 14) בין בינן לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף-על-פי שבקדחת הכרם צריך שש-עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז ה"א) - בפסקי העריס די בריוח שמונה אמות ועוד. 15) למעלה בפ"ו ה"ב.

- ו. ה"ה ביניהן שמונה אמות בצמצום - הרי זה לא יזרע לשם¹⁶. ואם יזרע, הואיל והרחיק מכל שורה ששה טפחים - הרי זה לא קדש¹⁷. ואם אין שם גדר¹⁸ - מרחיק מכל שורה ששה טפחים וזרע; שאין כאן לא עריס ולא פסקי עריס. חזר ובנה הגדר - חזר עריס למקומו¹⁹.

(16) משנה, שם. 17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא מקדישין כו' מותר פסקי עריס". 18) "ירושלמי" שם: "חבר הגדר, אין כאן עריס ולא פסקי עריס", וראה למעלה ה"ד. 19) "ירושלמי" שם.

- ז. גנה קטנה²⁰ שהיא מקפת גדר, ועריס את הגפנים

אינה כרם, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים (למעלה פ"ז ה"א), כשהיו עשויות עריס, הרי הן ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות.

- ג. ומהיכן מודדין? מעקר הגדר שערסן עליו.
פיצד? הריחיק את השורה של גפנים מן הפתל אמה,
ונמצא העריס מן הגפנים ולפתל - מודד מן הפתל
ארבע אמות וזרע, ונמצא בין הזרע ובין עקרי
הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרע מצד הגפנים -
מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות⁷, שנמצא רחוק
מן הפתל חמש אמות. ועל דרך זו דינין בכל עריס.

(5) כבית-הלל במשנה, שם. 6) כלומר, מאחורי הכותל ולחוץ (שלא מצד הגפנים). ואף-על-פי שבכל מקום אמרו שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים מפסיק הוא (ראה למעלה שם, הלכה טו) - כאן בעריס הואיל והגפנים ערוסים על הגדר, חזר הגדר על עצמו להיות כעיקרי הגפנים. וכן הוא ב"ירושלמי" שם: "היו שם שתי אמות (בין הגפנים לבין הכותל) מאן-דאמר מעיקר הגפנים מושחים (= מודדים), אינו אסור אלא שתי אמות, מאן-דאמר מעיקר הגדר מושחים, אסור עד שתי אמות [אחרות]" (כסף-משנה), והראב"ד חולק, ובפירוש המשנה כתב רבינו כדעת הראב"ד, וכאן חזר בו. 7) שכל השטח מעיקרי הגפנים ועד הכותל, והכותל בכלל, הרי הוא ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צדדיו.

- ד. אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע או שננטע
ואחר כך עשה הגדר, הואיל וערסן - הרי זה עריס.
נהרס הגדר או נסתם החריץ - אין כאן עריס¹⁰,
אלא הרי כל השורה בגפנים יחידים.

(8) ירושלמי פ"ו ה"ד. 9) שם. ולא דוקא נהרס לגמרי, אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס (רדב"ז). 10) פ"ו מ"ו. [ומדובר כשהיו שתי שורות של גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו, כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים והיו נטועות כאריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח כזה: כאן מופיע ציור!!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא כרם מעורב (למעלה פ"ז ה"ט), ורק העריס מחשיבו לכרם. המרחק בין גפן לגפן חברתה בשורה שלה, הוא: ארבע אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק, בקו שוה, בין שתי השורות: 2,9) = שתי אמות ותשע עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06) = ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא-הדין בעריס). הגפנים שבשורה הפנימית תופסים מקום של 49/120 (=ארבעים ותשע, חלקי מאה ועשרים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: 0,6) = שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו 0,2) = שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג ה"ט שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. שיש כאן דין ערים, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרחוק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (= שיצאה זנב) וזרע שם].

י. גִּפְן שְׁעֵלָה³³ הָעֵץ שֶׁלָּהּ מִן הָאָרֶץ מַעֲט וְאַחֵר כֶּף נֶעְקָם וְנִמְשָׁף עַל הָאָרֶץ וְחֹזֵר וְעֵלָה כְּמוֹ אֲרֻכָּה³⁴, כְּשֶׁמוֹדֵדִין בֵּין הַגִּפְן³⁵ וּבֵין הַזֶּרַע שֶׁשֶׁה טִּפְחִים אוֹ אֲרֻבַּע אֲמוֹת³⁶ - אֵין מוֹדֵדִין אֶלָּא מִסּוּף הָאֲרֻכָּה³⁷, לֹא מַעֲקָר הַגִּפְן הָרָאוּן.

(33) שם פ"ז מ"א: "הארכובה שבגפן". (34) היא אחד מפרקי הרגל. (35) גפן יחידית. (36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. (37) בפירוש המשנה שם, כתב: "וזה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא ב'ירושלמי', וכאן השמיטו רבינו. ועי' רדב"ז.

יא. כָּבֵר בְּאֶרְנוֹ³⁸, שָׂאָף עַל פִּי שְׁמֵרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין הַגִּפְן פֶּשְׁעוֹר, צָרִיף לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא תִסְכַּף הַגִּפְן עַל הַיֶּרֶק אוֹ יִסְכַּף הַיֶּרֶק עַל הַגִּפְן. זֶרַע יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה וְצִמְחָה, וְאַחֵר כֶּף סָכַף עָלֶיהָ אֶת הַגִּפְן - הַקָּשִׁין מִתְרִין³⁹, וְהַדָּגָן יִדְלַק. הָיוּ שְׂרָשֵׁי הַגִּפְן⁴⁰ יוֹצְאִין לְתוֹף הָאֲרֻבַּע אֲמוֹת שֶׁבֵּין הַכֶּרֶם וְהַתְּבוּאָה - יַעֲקֹר. הָיוּ שְׂרָשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹף הָאֲרֻבַּע אֲמוֹת - מִתֵּר.

(38) למעלה פ"ו הי"א. (39) 'ירושלמי' (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה ב'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר-כך - אסורין, מאחר שהוסיף מאתים. (40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פיהא (= מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר". [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בביאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ו'תוספתא כפשוטה' שם]. והסביר הרדב"ז: "שרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

יב. כָּל הַהֲרַחֲקוֹת וְהַשְׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכָל־אֵימָה - בְּאֵמָה בַּת שֶׁשֶׁה טִּפְחִים⁴¹ שוֹחֲקוֹת⁴². וְלֹא יִצְמָצֵם⁴³ בְּמִדּוֹת הַכָּלֵאִים, שָׂאִין מִצְמָצְמִים אֶלָּא לְהַחֲמִיר⁴⁴.

(41) עירובין ב, ב - מימרא של רבא. (42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתי ('ערוך' ערך סחק). וראה בפ"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. (43) למדוד הטפחים מצומצמים. (44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות, אף-על-פי שאינן שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

יג. כָּל הַשְׁעוּרִין הָאֵלּוּ שְׁמֵרְחִיקִין בֵּין הַגִּפְנִים

1 סָכִיב לָהּ²¹ מִפְּחוּץ עַל כָּל כְּתָלֶיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ²² מְלֵא בּוֹצֵר וְסָלוֹ²³ מִכָּאֵן וּמְלֵא בּוֹצֵר וְסָלוֹ מִכָּאֵן, הוֹאִיל 2 וְהָיָה מְקַפֵּת גִּדְרָה²⁴ - זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יֶרֶקוֹת²⁵; וְאִם 3 אֵין [כָּה] כְּשֶׁעוֹר הַזֶּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ²⁶, מִפְּנֵי 4 שְׁנִירָאָה הַכֹּל כְּעָרִים אֶחָד וְיֶרֶק בְּתוֹכוֹ²⁷.

(20) עדיות פ"ב מ"ד. (21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. (22) בתוך הגינה. (23) שיעמוד בוצר הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבוצר ואמה לסלו ('ירושלמי' כלאים פ"ו ה"א). (24) כלומר, אף-על-פי שערים תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. (25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף-על-פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. (26) ואפילו אם הרחיק כדין. (27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מחוברים (פירוש המשנה).

ח. גִּפְנִים שֶׁהָיוּ זְרוּעִים בְּמִדְרָגָה גְּבוּהָה וְהָעָרִים 6 שְׁלָהֶן יוֹצְאִים²⁸ וּמִסְכָּף עַל הַשְּׂדֵה²⁹: אִם עוֹמֵד בְּאָרֶץ 7 וּבּוֹצֵר אֶת כָּל - רוֹאִין כָּל הַמָּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעָרִים 8 כָּאֵלּוּ הוּא מְקוֹם עֲקָרֵי הַגִּפְנִים, וְאוֹסֵר אֲרֻבַּע אֲמוֹת 9 בְּשְׂדֵה לְכָל רוֹחַ מְשַׁפֵּת הָעָרִים³⁰; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל 10 לְבַצֵּר עַד שִׁיעָלָה בְּמִדְרָגָה אוֹ בְּסֵלֶם - אֵין אֶסוֹר 11 לְזַרְעַ אֶלָּא תַּחַת הָעָרִים בְּלִבְדוֹ³¹.

(28) שם פ"ו מ"ב. (29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין ערים וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב"ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כלהלן. (30) כלומר, מן הכותל שהערים עליו, כנ"ל. (31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו הי"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

ט. שְׁנֵי כְּתָלִים³² הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגִּפְנִים נְטוּעִים 13 בְּזוֹיּוֹת בִּינֵיהֶם, וְהָעָרִים יוֹצְאִים עִם הַכְּתָלִים מִתּוֹךְ 14 הַקָּרֶן וְכָלָה - מִרְחִיק מַעֲקָרֵי הַגִּפְנִים פֶּשְׁעוֹר וְזוֹרְעַ 15 בְּמָקוֹם הַכָּלָה שָׂאִין עָלָיו עָרִים. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע 16 מְכֻן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים שֶׁבִּינֵיהֶן הָעָרִים, הוֹאִיל 17 וְהִרְחִיק פֶּשְׁעוֹר - הָרִי זֶה זוֹרְעַ בֵּין הַכְּתָלִים. 18

(32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל הערים מקרן בין שתי קירות וילך הלוך ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאילו הוא משולש, על הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף-על-פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ז ה"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילקוט (= הישראל) ביד", אבל ב"ירושלמי" (שם ה"ז): "אמר רבי יודן, עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל: "כקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שברישא) יורד ולוקט, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א. (56 פ"י הלכות יא"ב.

1 וְהַתְּבוּאָה או הֵיֶרֶק - אֵינָן אֵלָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵ או
2 בְּסוּרְיָא⁴⁶; אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְץ - מִתֵּר לְזַרְעוֹ⁴⁷ בְּצֵד
3 הַגִּפְנִים⁴⁸ בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם לְכַתְחִלָּהּ. וְלֹא אָסְרוּ בְּחוּצָה
4 לְאַרְץ אֵלָא לְזַרְעוֹ שְׁנֵי מִיְנֵי יֶרֶק או תְּבוּאָה עִם
5 הַחֲרָצֵן בְּמַפְלֵת יֶד⁴⁹. וְאִם אָמְרוּ⁵⁰ לְתִינוּק נְכָרִי⁵¹ לְזַרְעוֹ
6 לְחוּצָה לְאַרְץ - מִתֵּר. אֲבָל לֹא יֹאמְרוּ לְנָכְרִי
7 גָּדוֹל, שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל⁵³.

יום חמישי ז' כסלו ה'תש"פ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1 יבאר המרכיב זכר על בהמה שאינו מינו. וסימני פרדות
שמות לזווג. הילודין מן הכלאים אם מותרין בהנאה, ואם
מותרים בהרכבה. העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה.
היושב בעגלה שמושכין אותה כלאים. בהמת פסולי
המוקדשין.

13 א. הַמֵּרְכִיב זָכָר עַל נִקְבָּה שְׁאִינוּ מִיְנָהּ², בֵּין בְּבִהְמָה
14 בֵּין בְּחִיָּה וּבְעוֹף³, וְאִפְלוּ בְּמִיְנֵי חִיָּה שְׁפִימִים⁴ - הָרִי
15 זֶה לֹוֶקָה מִן הַתּוֹרָה כָּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין
16 בְּחוּצָה לְאַרְץ⁵; שְׁנֵאמְרוּ: בְּהִמָּתָךְ לֹא תִרְבִּיעַ פְּלָאִים.
17 וְאֶחָד בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף שָׁלוּ או שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶. וְאִינוּ
18 לֹוֶקָה עַד שְׁיִכְנִים בִּידוֹ כְּמִכְחֹל בְּשׂוּפְרָתָה⁷; אֲבָל
19 אִם הֵעֵלָם זֶה עַל זֶה בְּלִבָּד או שְׁעוֹרָן פְּקוּלָה⁸ - מִפִּין
20 אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת⁹.

2 אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין
במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה - מותר. ולמדו
כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטני
צמר ופשתים". (3) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך
לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל
אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן חיה
ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" - "בהמתך" משבת,
שכשם שבשבת נתרבו גם חיה ועוף שנאמר "לא תעשה כל
מלאכה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך", - "וכל בהמתך"
מרבח כל מיני בעלי חיים, כמו כן לענין כלאים.
4 "המרביע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה
שווה "למינהו" - "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר
"למינהו" בים, ללמדך שכשם שביבשה יש איסור כלאים,
כמו כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו
מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל.
5 שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (6) ספרא פרשת
קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים
מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמורו". (7) כך קבלו
חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה
ההרבעה בידיו ממש. (8) עוררם בקול להרבעה. נואף על
פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול - לוקה"
שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה
בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש
בשור ובחמור יחדיו", אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו
שאינו בו מעשה, ואין לוקים עליו - בזה אמרו כי בקולו הוא
עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בהרבעה לא אסרה התורה

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל השיעורין האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה, אינן
אלא בארץ ישראל כו' אבל בחוצה לארץ מותר לזרוע כו'".
וצריך עיון: ידועה גודל ההרחקה בנזיר "אמרי נזירא סחור
סחור, לכרמא לא תקרב" כדי שלא יבוא לידי תקלה,
ועל-דרך-זה תיקנו סייגי זהירות בעניינים רבים. ועפ"ז גם
כאשר לא הוסיף אחד ממאתיים, ואיסורו הוא איסור
אכילה בלבד, אין לעשות כל פעולה העלולה להביא לידי
תקלה, וא"כ היאך מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם
לכתחילה.

(על-פי יין מלכות' ספר זרעים סימן ד')

45 קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן
התורה או רק מדרבנן. (46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין
תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד
והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א).
47 קידושין, שם. הואיל וגם בארץ אינו לוקה באופן זה
(למעלה פ"ה שם). (48) אבל על גבי הגפנים - אסור, מפני
ששרשי הזרעים נכנסים אל תוך שרשי הגפנים, והרכבה
אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה
(כסף-משנה). [ראה למעלה פ"ב ה"א, שדעת רבינו
שהרכבת שרשים בשרשים - אסורה]. (49) שכיון שבארץ
ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"א ה"ב), גזרו בזה אף
בחוצה לארץ. (50) שבת קלט, א. (51) אבל לתינוק
ישראל - אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל
לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז).
52 לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיטה ושעורה וחרצן
במפלות יד (כסף-משנה). (53) שבת, שם.

8 יד. וְאִם עַל פִּי שְׁמֵתָר לְזַרְעוֹ הֵיֶרֶק בְּצֵד הַכֶּרֶם
9 בְּחוּצָה לְאַרְץ, הָרִי אוֹתוֹ הֵיֶרֶק הַזֶּרֶע שֶׁסָּסְרוּ
10 בְּאִכְלָהּ⁵⁴ וְאִפְלוּ בְּחוּצָה לְאַרְץ. וְהוּא שְׁיִרְאָה אוֹתוֹ⁵⁵
11 לֹוֶקֶט וּמוֹכֵר; אֲבָל סִפְקוֹ - מִתֵּר, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ
12 בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת⁵⁶.

54 שאף-על-פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר
שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור
אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם)
- אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראיה מהא
דלהלן, שאם ראהו לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו
באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין
שם (ראה בכסף-משנה). (55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט,
הובאה בקידושין לח:): שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. הילודים מן הפלאים: אם היו אמותיהן מין
 אחד²⁵ - מתר להרביבן זה על זה; ואם היו שני
 מינין²⁶ - אסור להרביבן זה על זה, ואם הרביב -
 לוקה²⁷. וכן אם הרביב זה הנולד²⁸ אפלו על מין
 אמו²⁹ - לוקה³⁰. ביצד? פירד שאמו חמור - מתר
 להרביבו על פירדה שאמה חמור³¹, ואסור
 להרביבו³² אפלו על החמור; אבל פירד שאמו סוס
 - אסור להרביבו³³ על פירדה שאמה חמור. וכן כל
 פירצא בזה. לפיכך, הרוצה להרביב פירד על פירדה
 או למשך בשתי פרדות - בודק בסימני אונים וזנב
 וקול; אם דומין זה לזה - פירדע שאמן ממין אחד
 ומתירין.

(25) וכן אבותיהם מין אחד. (26) וגם אבותיהם שני מינים.
 (27) זה לא ייתכן אלא אם נפסוק שבוודאי "אין חוששין
 לזרע האב", אבל אם זה ספק - אינו לוקה. שהרי אם וודאי
 הוא שחוששין לזרע האב - מותר לכתחילה, כמו שאמרו
 בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם
 כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם
 הרביב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו
 שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי
 אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם
 אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא.
 ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו
 שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש
 להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרביב [אינו]
 לוקה, וכן אם הרביב זה הנולד אפילו על מין אמו [אינו]
 לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו
 שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע
 האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין
 לזרע האב, ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרביבו על מין
 אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין
 חוששין. (28) מסוס וחמורה. (29) חמור הבא מחמור
 וחמורה. (30) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה.
 (31) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין
 אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות
 מין אחד, כנ"ל. (32) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת
 ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (33) ואינו לוקה, כנ"ל.

ז. פל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה
 כאחד, והיה אחד מהן מין טהור והשני מין
 טמא³⁴ - הרי זה לוקה בכל מקום³⁵; שנאמר: לא
 תחרש בשור ובחמור יחדו. אחד החורש או הזורע³⁶
 או המושך בהם עגלה או אבן כאחד³⁷, או הנהיגם
 כאחד ואפלו בקול - לוקה; שנאמר: יחדו - מפל
 מקום³⁸. אבל המזונג³⁹ - פטור, עד שיקמשך או
 ינהיג.

(34) בכלאים פרק ח משנה א"ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם
 אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם בהמה וחיה עם חיה,
 בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה

אלא בעושה מעשה, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו].
 (9) שאסור מדרבנן. וראה לכך ממה שהתירו להכניס מין
 ושאינו מינו לדיר, ולא אמרו שמותר גם להעלות זה על זה.

ב. מתר להכניס שני מינין לסהר אחד. ואם ראה
 אותם רובעים זה את זה - אינו זקוק להפרישן.
 ואסור לישראל לתן בהמתו לעובד פוכבים
 להרביעה¹⁰ לו¹¹.

(10) באינו מינה. (11) כלומר, בשביל הישראל, ואיסורו
 משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי
 אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מזהיר על
 רביעת בהמה באינו מינה - כאן מדובר, כנראה, באופן
 שאומר לו להרביע על ידי העלאה זה על זה, בלי מעשה
 של "כמכחול בשפופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה
 אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר
 לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול,
 אפילו אם אומר לו להרביעו בשביל הגוי.

ג. מי שעבר והרביב בהמתו¹² פלאים - הרי הנולד
 מהם מתר בהנאה¹³. ואם היה מין טהור עם מין
 טהור¹⁴ - מתר באכילה¹⁵, כמו שבארנו במאכלות
 אסורות.

(12) המדובר בשני מינים טמאים. (13) אבל באכילה לא,
 שהרי הם טמאים. (14) כגון בהמה עם חיה.
 (15) "בהמתך לא תרביע כלאים וכו'" מה בהמתך היוצא
 ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן),
 מכלל דלהדיוט שרי (=מותר אף באכילה).

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה, אף על
 פי שמתעברין זה מזה ודומין זה לזה, הואיל והם
 שני מינין - הרי הם פלאים ואסור להרביבן. ביצד?
 הזאב עם הכלב, והכלב הפרי¹⁶ עם השועל,
 והצבאים¹⁷ עם העזים, והיעלים¹⁸ עם הרחלים,
 והסוס עם הפירד¹⁹, והפירד עם החמור, והחמור עם
 העורוד²⁰, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן
 פלאים זה בזה.

(16) כלב הציד מיוחס לכפר. (17) עפרים. (18) הם מין
 חיה. (19) נולד מן הסוס והחמור. (20) חמור מדברי.

ה. מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר²¹ עם
 השור²², והרמק²³ עם הסוס - מתר להרביבן זה עם
 זה, מפני שהן מין אחד. אבל איו עם איו בר -
 פלאים זה בזה. מפני שהאיו (ביתי) - ביציו מבפנים,
 ואיו בר - ביציו מבחוץ, מפלל שהם שני מינין.
 והכוי - פלאים עם החיה ועם הבהמה; ואין לוקין
 עליו, מפני שהוא ספק²⁴.

(21) השור המדברי. (22) לפי ששניהם מין בהמה.
 (23) מין ממיני הסוסים ונזכר במגילת אסתר "בני הרמכים".
 (24) אם הוא מין חיה או מין בהמה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ז' כסלו - ספר זרעים - הלכות כלאים קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא, ומן התורה אינו חייב מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא.

ט. עגלה שהיו מושכין אותה בלאים - היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישיתו גורמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג - שניהן לוקין. ואפילו מאה שהנהיגו בלאים באחד - כלן לוקין.

י. מותר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה באחד, כגון אדם שחורש עם השור או מושך עגלה עם חמור וכיוצא בזה; שנאמר: בשור ובחמור יחדו - לא באדם וחמור או באדם ושור.

יא. בהמת פסולי⁴⁶ המקדשין, אף על פי שהיא גוף אחד, עשאה הפתוב פשגי גופין. מפני שהיתה קדש⁴⁷, ונעשת⁴⁸ בקדש וכל מערבין זה בזה⁴⁹, ונמצאת בהמה זו בבהמה טמאה עם הטהורה המערבין באחד. הרי הוא אומר: ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לזי. מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין⁵⁰. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין או המרביע - הרי זה לוקה משום בלאים. ואסור זה מדברי קבלה.

(46) כלומר, פסולי המוקדשין שנפדו. (47) לפני שפדו אותה. [נצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (48) לאחר פדיון. (49) כלומר, חולין, שמותרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש שאסורה בגיזה ועבודה כקדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (50) הוצרך רבינו לכך לשיטתו שאין איסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לענין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול.

פרק עשירי

(1) יבאר כלאי בגדים שאינו אלא בצמר ופשתים בלבד. צמר רחל בת עז אם יש בה משום כלאים. קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן. הכלאים אם יש להם שיעור. והקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה. כלאי בגדים אם יכול לעשותן ולמוכרם או לישב עליהם. מנעל שהוא כלאים. ותופרי כסות אם תופרין כדרכן. אין איסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום. בגד צמר שחיברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת. הלוקח כלי צמר מן הגוי, והרואה כלאים של תורה על חבירו בשוק. ודין המלביש את חבירו כלאים. וכהן שלבש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג. ומפרשה רבינו שם: "כשאמר כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל לחרוש מותר) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'. אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה עניין שאמר הכתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", רוצה לומר: לענין הרבעה שנאמר "בהמתך לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור", וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטרין". (35) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (36) בספרי פרשת כי תצא: "לא תחרוש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את הדש וכו' תלמוד לומר יחדיו מכל מקום". (37) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדיו, רוצה לומר לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או לחרישה וזולתה. (38) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי הספרי (שהובא למעלה) שמ"יחדיו" למדו שחרישה לא דווקא]. (39) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י: "המזווג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם".

ח. אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור, בין בהמה עם בהמה פחזיר⁴⁰ עם הפכש, או חיה עם חיה פחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה פכלב⁴¹ עם העז או עזי עם החזיר וכיוצא בהם - על כל אלו לוקה מן התורה; שחיה בכלל בהמה⁴² היא, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות. אבל מדברי סופרים⁴³, שני מינין שהן בלאים בהרבעה - אסורים לחרש בהן באחד ולמשכן ולהנהיגן. ואם עשה בהן מלאכה באחד או משך או הנהיג - מכין אותו מכת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שפיים, כגון עז עם שבוט⁴⁴; ואם עשה - פטור⁴⁵.

(40) חזיר הוא מין בהמה. (41) שהוא מין חיה. (42) בבא קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" - "שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור, תלמוד לומר לא תחרוש". ורבינו השמיט כאן "עוף". (43) שהרי אמרו בבבא קמא שם "אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שגם כששניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור, ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (44) בעיא היא שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים להתחבר, שהרי העז לא ייכנס לים והדג לא ייצא ליבשה. ולא נפשטה הבעייה. (45) מאחר שלא נפשטה הבעייה, אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי גם העז וגם השבוט שניהם ממין טהור. (עיי' שבת קיט. וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, אין לי אלא בגד, מניין לרבות את הלבדים, תלמוד לומר שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונוז". כלומר, מכיון שאסרה תורה או שוע או טווי או נוז, על-כרחו שלבדים בכלל בגד, שהרי מדבר שהוא שוע בלבד, ואינו טווי, אי-אפשר לעשות אלא לבדים]. (15) כלומר, כלאים מן התורה. וכן הוא בכלאים פ"ט משנה ט: "לבדים אסורים מפני שהם שועים".

והראב"ד השיג: "לבדים אינם מן התורה, שאין טוויין אלא שוע בלבד". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה: "שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה הענינים כולם (כלומר, שוע טווי ונוז), וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדברי סופרים, וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק, וכן אמרו בגמרא, ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרתי לך, אל יכנס בלבך ספק, שהוא שכת ההלכה ההיא האמורה בגמרא נדה (סא:)" אבל שוב חזר בו רבינו, וכתב במהדורה שניה שם: "כך אמרו מקצת הגאונים, וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה, ומה שנזכר בגמרא נדה (שם) והלכתא כמר זוטרא, שאמר: עד שיהיה שוע טווי ונוז, אינו לשון התלמוד, אבל הוא לשון איזה מפרש" (רדב"ז), וכן הוא בכסף-משנה, וראה במשנה עם פירוש המשנה הוצאת במברגר, וכן הוא בהגהות לפירוש המשנה דפוס ניאפולי כ"י שכטר (הגר"ש ליברמן במבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם ז"ל עמ' ז). (16) כלומר, ערבם וטווה אותם, אבל לא שע אותם, ועיין כסף-משנה]. (17) כן הוא שם משנה ח: "אין אסור משום כלאים אלא טוה וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנו, דבר שהוא שוע טווי ונוז". (ואף-על-פי שלדעת רבינו: "כל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה" (ראה למעלה), הוצרך כאן לאריגה, שבלי אריגה אין זה "בגד", ראה למעלה בדברי הספרא, וראה בהלכה הסמוכה).

- 15 ג. תפר בגד¹⁸ צמר בשל פשתן, ואפלו תפרין
- 16 במשי¹⁹, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן²⁰ או בגד
- 17 פשתים בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי
- 18 פשתים או גדלן, אפלו נתן²¹ צמר ופשתים בשק או
- 19 בקפה²² וכרכן²³ - הרי אלו פלאים. ואפלו קשר
- 20 גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי
- 21 שהרצועה²⁴ באמצע²⁵, וכן אם פפל בגדי צמר
- 22 ופשתן וקשרן - הרי אלו פלאים. שנאמר: צמר
- 23 ופשתים יחדו - מכל מקום²⁶, כיון שנתאחד נאסר.

(18) למעלה מנה רבינו דין שוע ודין טווי, וכאן כתב דין נוז. שנוז הוא או ארוג או שזור, וכשם ששוע הכוונה שגם הצמר לחוד וגם הפשתים לחוד הם שועים, והם גם שועים ביחד. וכמו כן טווי, הכוונה שגם הצמר עצמו וגם הפשתים עצמם טוויים כל אחד וגם טוויים ביחד. כמו כן גם נוז, היינו שגם הצמר וגם הפשתן שניהם לעצמם הם נוז, והם גם נוז ביחד. וזה לא יתכן אלא בחוט שזור של צמר וחוט שזור של פשתים שחיברם יחד או בגד ארוג של צמר ובגד ארוג של פשתים שתפרם יחד. אבל האורג חוט של צמר

- 1 א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר² ופשתן
- 2 בלבד³, שנאמר: לא תלבש שעטנו צמר ופשתים
- 3 יחדו. ויש בקרפי הים⁴ כמו צמר שגדל על
- 4 האבנים שבים המלח⁵, תבניתו כתבנית הזיב, והוא רך ביותר, וכלך שמו. ואסור עם הפשתן⁶
- 6 מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן
- 7 השירים והכלף⁷ אסורין מפני מראית העין⁸.

(2) צמר רחלים ואילים, שרק הם נקראים צמר סתם, שנאמר (מלכים-ב ג, ד) "ומאה אלף אילים צמר" (ירושלמי כלאים פ"א הלכה א), וראה להלן הלכה ו. (3) כלאים פ"ט משנה א. (4) שבת כ: (5) וראה בפ"ב מהלכות ציצית הלכה ב, שכתב רבינו "ים המלח". וכוונתו לים הגדול שמימיו מלוחים, וכן גם בפירושו למשנה כלים פט"ו משנה א. ובסוף פירושו לששה סדרי משנה הביא "ים המלח", וכוונתו כנ"ל לים הגדול. ועיין ב'מעדני יום-טוב' לרא"ש הלכות כלאי בגדים סימן ז אות י'. (6) הואיל והשירים (= המשי) והכלך אסורים זה בזה (כלאים שם משנה ב, והובא להלן), מפני שהכלך דומה לצמר ושירים דומה לפשתן, קל-וחומר שיש לאסור כלך עם הפשתן עצמו. ולפי זה, הוא-הדין שירים עם צמר עצמו אסור (כסף-משנה ורדב"ז). והיום שהמשי מצוי בינינו ומכירים אותו, אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר (שו"ע יו"ד סימן רצח סעיף א בשם הרא"ש). (7) משנה שם. (8) מפני שאחד מהמינים (= הוא השיריים) חלק כמו הפשתים, והשני (= הכלך) יש בו יבשות, והוא שעיר כמו הצמר (פירוש המשנה).

- 8 ב. רחל בת עז - צמרה אין לוקין עליה משום
- 9 פלאים, אבל אסור הוא מדבריהם¹⁰ מפני מראית
- 10 העין. כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור
- 11 בעולם - הרי זה פלאים מן התורה. פיצד¹¹ ? צמר
- 12 ופשתים שטרפן¹² זה עם זה וישע אותן¹³ וישע מהן
- 13 לבדין¹⁴ - הרי אלו פלאים¹⁵. טרפן וטוה אותן¹⁶
- 14 פאחד וארג בגד¹⁷ מטוי זה - הרי זה פלאים.

(9) בכורות יז. ושם למדו כן מהיקש של צמר לפשתים, "מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה", וזה נשתנה (10) ממה שאמרו שם "אין לוקין עליו", למד רבינו שמדברנן אסור משום מראית העין, כמו שיריים וכלך שלמעלה (כסף-משנה). ועז שנוול מרחל עצמרו אינו דומה כלל לצמר רחלים, אינו אסור כלל (ר"י קורקוס). (11) [דעת רבינו שאו שוע, או טווי או נוז, ראה להלן, והוא מונה אותם כולם]. (12) כלומר, ערבם ביחד. (13) סרקם במסרק והחליקם, "איש חלק" (בראשית כז, יא) תרגם אונקלוס: "גבר שעיע" (רע"ב). וסובר רבינו כדעת רש"י בנדה סא: ששוע היינו צמר ופשתים ביחד. (14) [אף-על-פי שהם שוע, ודעת רבינו ששוע בלבד הוא כלאים מן התורה, ראה להלן, הוצרך לעשיית לבדים, שאם לא עשה לבדים אינם "בגד", והתורה אמרה (ויקרא יט, יט) "ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך". וכן מפורש בספרא (פ' קדושים פרק ד הלכה יח): "ובגד כלאים, מה תלמוד

14 פְּלִאִים עִם הַפֶּשֶׁתָּן³⁶; וְאִם הָיָה הָרֵב מִן הַגְּמָלִים -
15 מִתֵּר לְעֵרְבוֹ עִם הַפֶּשֶׁתָּן, מִפְּנֵי שְׁצוּרַת הַכֹּל צוּרַת
16 צֶמֶר גְּמָלִים, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל צֶמֶר
17 הַמְעַרְבִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שְׁאִינָן חוֹטֵי צֶמֶר³⁷.

(32) כלאים פ"ט משנה א. (33) צמר של ארנבים (להלן הלכה ט). ואין לך כלאים אלא בצמר של רחלים ואילים בלבד, ראה למעלה הלכה א. (34) באופן שכל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים. אבל אם עירב חוט של צמר רחלים בתוך חוטי צמר גמלים, ואחר-כך עירב בהם חוטי פשתן - אסור, שהחוט חשוב הוא אינו בטל (להלן בסוף ההלכה, וכן הוא בכס"מ בשם התוספתא פ"ה, וראה בתוספתא כפשוטה שם). (35) משנה שם. (36) אם כל חוט וחוט שזור (ראה למעלה הלכה ג), וראה להלן הלכה ז, שמדרבנן אסור אפילו אם אינם שזורים כל אחד ואחד, כיון שארגם יחד. (37) אלא כל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים, ואילו חוט צמר - אינו בטל, ראה למעלה.

18 ז. לְפִיכָךְ, עוֹרוֹת הַכֹּבָשִׁים שְׁעוֹשִׁין מֵהֶן בְּגָדִים, אֵף
19 עַל פִּי שְׁתּוּפְרִין אוֹתָן בַּפֶּשֶׁתָּן - מִתְרִין. וְאִין חוֹשְׁשִׁין
20 לְנִימוֹת שֶׁל צֶמֶר, אֵף עַל פִּי שְׁנֹכְכֻהוּ בְּכָלל חוֹט
21 הַפֶּשֶׁתָּן³⁸ שֶׁתְּפָרוּ בוֹ, שֶׁהָיָה בְּטָלוֹ בְּמַעוֹטָן³⁹.

(38) אף-על-פי שאין כאן לא שוע (ביחד), לא טווי (ביחד) ולא נז כל אחד לחוד (ראה למעלה הלכה ג - אסור מדרבנן, כיון שהם נז (=שזורים) ביחד, ועיין ראב"ד. (39) כיון שאין כאן חוט של איסור (ראה למעלה הלכה ו), וכאן למדנו רבינו שגם בכלאים, שהם תערובת היתר והיתר, יש ביטול, ולא כדעת התוספות בנדה סא: (הובא למעלה הלכה ה), ועיין ראב"ד.

22 ח. וְכֵן הַקֶּנֶבּוֹס⁴⁰ וְהַפֶּשֶׁתָּן שֶׁתְּרַפֵּן זֶה בָּזָה: אִם רֵב
23 מִן הַקֶּנֶבּוֹס - מִתֵּר לְאַרְגֵּי הַטֹּי מֵהֶן עִם חוֹטֵי צֶמֶר;
24 וְאִם הָיָה מִחֲצָה לְמִחֲצָה - אֲסוּר.

(40) כלאים שם. ואינו כלאים עם הצמר.

25 ט. הָעוֹשֶׂה בְּגָדִים⁴¹ פֶּלֹ צֶמֶר גְּמָלִים אוֹ צֶמֶר אֲרָנָבִים
26 אוֹ קֶנֶבּוֹס, וְאַרְגָּ בּוֹ חוֹט שֶׁל צֶמֶר מִצֵּד זֶה וְחוֹט שֶׁל
27 פֶּשֶׁתָּן מִצֵּד זֶה - הָרִי זֶה אֲסוּר מִשּׁוּם פְּלִאִים⁴².

(41) תוספתא כלאים פרק אחרון. (42) ראה למעלה הלכה ג אף-על-פי שהרצועה (= של עור) באמצע". ועיין רש"י שם.

28 י. בְּגָד צֶמֶר שְׁנִפְרָם⁴³ - מִתֵּר לְפָרְפֵר⁴⁴ אוֹתוֹ בְּחוֹטֵי
29 פֶּשֶׁתָּן. וְקוֹשֶׁר⁴⁵, אֲבָל לֹא יִתְפֹּר.

(43) שנקרע. תוספתא סוף כלאים. (44) לחבר. (45) היינו שמחבר שני ראשי הקרעים, וכורך החוט סביבם וקושרו על גביהם, שכיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר, אין זה חיבור (ש"ך יורה-דעה סימן ש"ק ד בשם הרא"ש).

30 יא. לֹבֵשׁ אָדָם בְּגָדִי צֶמֶר⁴⁶ וּבְגָדִי פֶּשֶׁתָּן וְחוּגֵר

שאינו שזור, בפשתים - אינו כלאים, שהרי הצמר אינו נז. וראה ממה שאמרנו למעלה שטווי אינו כלאים אלא אם ארג, ואם כן למה לנו הטווייה, הרי הוא כלאים מצד האריג שהוא "נזו", אלא על-כרחנו שאינו נזו אלא אם כל חוט וחוט של הצמר והפשתים שזורים, או שהם בגד ארוג וחיברם, כנ"ל (וראה להלן הלכה ז שמדרבנן אסור אפילו אינם שזורים כל אחד ואחד לבדו, כיון שארגם ביחד). וגם המשנה מנתה כל שלשת הדברים הנ"ל: שוע, וטווי ונזו: "אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג" (פ"ט משנה ח) - היינו טווי. "לבדים אסורים מפני שהם שועים" (שם משנה ט) - היינו שוע. "פיו של צמר (= חגורה קטנה של צמר) בשל פשתן, אסור מפני שהם חוזרין כאריג וכו' לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו" (שם) - הרי נזו, וראה בבבאור הגר"א ליו"ד סימן ש סק"א). נלמד ממה שאמרנו שם במשנה: "לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן כו' אף-על-פי שהרצועה באמצע" (הובא להלן בדברי רבינו). (20) תוספתא כלאים פ"ה. (ולפי מה שכתבנו למעלה, צריך לומר שהחוטים היו שזורים). (21) שם משנה י: "השק והקופה מצטרפין לכלאים". וצריך לומר, שהמדובר בבגד צמר ובבגד פשתים, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (22) סל קטן. (23) כלומר שחיברם. (24) של עור, ראה בפירוש המשנה שם. (25) שם משנה ט. (26) ספרי פ' תצא שם.

1 ד. וּמִנֵּין שֶׁכָּל אֲסוּרִין אֵלּוֹ שֶׁל תּוֹרָה? שֶׁהָיָה הַצֶּרֶךְ
2 הַתְּכוּב לְהִתִּיר פְּלִאִים בְּצִיצִית, כְּמוֹ שֶׁלְמַדוֹ²⁷ מִפִּי
3 הַשְּׁמוּעָה שֶׁלֹא נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת פְּלִאִים לְפִרְשַׁת
4 צִיצִית²⁸ אֶלָּא לְהִתִּיר פְּלִאִים בְּצִיצִית, וְהַצִּיצִית חוֹטִין
5 קְשׁוּרִין בְּלִבָּד הֵן²⁹, מִכָּלל שֶׁחֲבִיר בָּזָה שֶׁלֹא בְּמָקוֹם
6 מִצְוָה אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׁאִינֹו מְמַעֵט בַּתּוֹרָה דְּבָר
7 שֶׁהוּא אֲסוּר מִדְּבָרֵי סוּפְרִים.

(27) יבמות ד. (28) שנאמר (דברים כב, יא-יב) "לא תלבש שעטני צמר ופשתים יחדיו, גדילים תעשה לך". (29) מנחות לט. [והם שזורים, כמפורש בספרי סוף פרשת שלח, תוספות נדה סא: ד" שוע].

8 ה. הַפְּלִאִים אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֶפְלוֹ חוֹט³⁰ כֹּל שֶׁהוּא
9 שֶׁל צֶמֶר בְּבָגָד גָּדוֹל שֶׁל פֶּשֶׁתָּן³¹ אוֹ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן בְּצֶמֶר
10 - אֲסוּר.

(30) [שזור, כמבואר למעלה]. (31) בנדה שם: "בגד שאבד בו כלאים (היינו שאבד החוט ואינו ניכר), לא ימכרנו לגוי". ובתוספות שם הקשו: יבטל החוט ברוב? ותיצו שלא שייך ביטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובת, כך אסור המרובה כמו המועט. (אבל לדעת רבינו, גם צמר בפשתים מתבטל (ראה להלן הלכה ו), וכאן אינו בטל מפני שחוט חשוב הוא, וראה בתוספות עבודה זרה ס"ה: ד"ה הבגד).

11 ו. צֶמֶר רַחֲלִים³² וְצֶמֶר גְּמָלִים וְכִיּוּצָא בּוֹ³³ שֶׁתְּרַפֵּן
12 זֶה בָּזָה וְטוֹה מֵהֶן טוֹי³⁴: אִם הָיָה הַחֲצִי מִן
13 הָרַחֲלִים³⁵ - הָרִי הַכֹּל כְּצֶמֶר רַחֲלִים, וְהָרִי הוּא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

60) כלאים פ"ט משנה ז': "ומנעל של זרד, אין בו משום כלאים" וכתב שם רבינו בפירושו: "ומנעל של זרד היא דמות מנעל שנותנים תחת כף הרגל". ובביצה טו. "אמר רב פפא, ערדלין אין בהם משום כלאים". ופירשו הגאונים (רא"ש נדה פ"ט שם) "כנגד העקב של רגל, יש עושין אותו של צמר וקורין אותו נמטי, אין בהם משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם". וראה להלן. 61) ה'תוספות יום-טוב' (שם) כתב "שכצ"ל ואין לו אלא עקב". זה מתאים למה שפירש רבינו במשנה שם, ולמה שכתוב שפירשו הגאונים, ראה למעלה. ועיין בביאור הגר"א ליו"ד סימן שא ס"ק יח שכתב שהגהתו של ה'תוספות יום-טוב' נכונה. 62) כדברי הגאונים, ראה למעלה, ואף הנעל קשה (הגה ביו"ד שם סעיף יג). 63) [כלומר, אף-על-פי שבכרים וכסותות שהם קשים, אמרו (למעלה הלכה יג) "והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם" - כאן בנעלים שגם הרגל קשה ואינו נהנה - מותר, וראה למעלה שם).

טז. תופרין פסות⁶⁴ - תופרין פדרפון⁶⁶, ובלבד שלא יתפנונו⁶⁷ בחמה מפני החמה⁶⁸ ובגשמים מפני הגשמים⁶⁹. והצנועין תופרים בארץ. וכן מוכרי⁷⁰ פסות⁷¹ - מוכרין פדרפון⁷², ובלבד שלא יתפנונו בחמה שיעל להם הכלאים שעל כתפן מן החמה, ולא יתפנונו בגשמים להתחמם בו. והצנועין מפשילין⁷³ במקל לאחוריהן.

64) כלאים שם משנה ו. 65) שיש בה כלאים. 66) שמניחים הבגדים על ירכותיהם לתפרם. 67) שהעללה לא אסרה תורה אלא אם נהנה, ולמדו כן (יבמות ד: ד:) מ"לא תלבש", שסתם לבישה יש בה הנאה. אבל לבישה עצמה אסורה אפילו בלי הנאה, ראה להלן הלכה יח ובכסף-משנה שם. 68) להגן על הירכים מן החום. 69) כי דבר שאינו מתכוון, מותר לכתחילה (שבת כט:). ואף-על-פי שב"פסיק רישיה ולא ימות" הלכה היא שאסור (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - בהנאה אין הדבר כן, שאם אינו מתכוון להנאה, אין זו הנאה (ר"ן הובא במלאכת שלמה שם). 70) שם משנה ה. ויש להעיר שבמשנה שם שנו תחילה דין מוכרי כסות, ואחר-כך דין תופרי כסות, ועיין במלאכת שלמה שם שכתב שסדר המשנה הוא בדרך "לא זו אף זו". 71) שיש בה כלאים. 72) ששם על כתיפו להראות לקונים.

יז. לא יקח אדם ביצה⁷³ כשהיא חמה פנגד פלאים, שהרי הוא נהנה בפלאים מפני החמה⁷⁴ או מפני הצננה⁷⁵. וכן כל פיוצא בזה.

73) ירושלמי כלאים שם הלכה ב. 74) שמונעו מלכוות בביצה, והוא מכויין לכך (רבינו אליהו מלונדריש). 75) שהבגד מתחמם מהביצה ומחמם את היד, ואף זה, כשמתכוין לכך.

יח. לא ילבש אדם פלאים צראי⁷⁶, ואפלו על גבי עשרה בגדים⁷⁷ שאינו מהנהו כלום⁷⁸, ואפלו להברית את המכס⁷⁹. ואם לבש בן - לוקה⁸⁰.

1 עליהם מבחין⁴⁷, ובלבד שלא יכרך⁴⁸ את המשיחה ויקשר בה בין כתפיו.

46) תוספתא שם. 47) שם. 48) בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "יטרוף", וכן הוא בעוד כתב-יד. וכן הוא בתוספתא שם (לפי הרא"ש נדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן כ). והיינו שלא יערב את שתי המשיחות של שני הבגדים, ויקשרם ביחד, באופן שאינו יכול לפשטם אחד אחד, אלא לאחר שיתיר את הקשר (רא"ש שם, וראה בתוספתא כפשוטה).

יב. פלאי בגדים - מתר לעשותם ולמכרם⁴⁹, ואין אסור אלא ללבשן בלבד או להתפסות בהן⁵⁰. שנאמר: לא תלבש שעטני, ונאמר: לא יעלה עליך העליה שהיא דרך לבישה⁵¹ - אסור, אבל עליה שאין דרך לבישה, כגון אהל שהוא כלאים - מתר לישב תחתיו⁵². וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של פלאים⁵³; שנאמר: לא יעלה עליך - אבל אתה מצינו תחתיו. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן פלאים - אסור לישב על העליון, שמא תכרך נימא⁵⁴ על בשרו.

49) כלאים פ"ח משנה א. 50) אסור משום העלאה, כדלהלן. 51) יבמות ד: 52) ירושלמי סוף כלאים: "אהלים אין בהן משום כלאים" (כסף-משנה). וכן הוא בתוספתא כלאים סוף פרק ה. 53) יומא טו. 54) של כלאים, ויש נימים גסים וגדולים כגון של גלופקרין ומחממת במקומה (רש"י ביצה יד:).

יג. במה דברים אמורים? ברכין, כגון יריעות ושמלות; אבל בקשין⁵⁵ שאינן נכרכין, כגון פרים וכסותות⁵⁶ - מתר לישב ולהסב עליהן, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם⁵⁷.

55) יומא שם. 56) כלאים פ"ט משנה ב: "הכרים והכסותות אין בהם משום כלאים", והיינו לשבת עליהם, הואיל והן קשות, לא גזרו בהם שמא תיכרך נימא על בשרו. אבל להתכסות בהם אסור (עיין בתוספות ביצה טו. ד"ה אלא בקשין). 57) כלאים שם. שאם בשרו נוגע בהם, יש לחשוש שמא תיכרך (תוספות יום-טוב' שם). [ומדברי רבינו להלן (הלכה טו) נראה שאין זה משום חשש שמא תיכרך אלא שבנוגע בבשרו החמירו חכמים, כיון שהוא נהנה מן הכלאים].

יד. וכן הפרכת⁵⁸ שהיא פלאים: אם היתה רכה - אסורה, שמא יסמן לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה שאינה נכרכת - מתרת⁵⁹.

58) ביצה יד: 59) שם טו.

טו. מנעל שהוא פלאים⁶⁰ ואין לו עקב⁶¹ - מתר ללבשו לה; שעור הרגל קשה הוא⁶², ואינו נהנה בשאר עור הגוף⁶³.

- 76) כלאים שם משנה ב: "אין עראי לכלאים". (77) שם.
 78) [ואף-על-פי שאמרו (יבמות שם) "דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך, הוה-אמינא כל דרך העלאה אסר רחמנא, ואפילו מוכרי כסות (כלומר, הצנועים המפשילים במקל לאחוריהם, כן הוא בירושלמי כלאים פ"ט הלכה א, ועיין שם בתוספות ישנים) כתב רחמנא לא תלבש שעטנז, דומיא דלבישה דאית ביה הנאה" - לא אמרו כן אלא ללמוד על העלאה, שאינה אסורה אלא אם נהנה, ולמדו כן מפני שסתם לבישה יש בה הנאה, אבל לא באו ללמד כך על לבישה עצמה, שגם באופן שאין בה הנאה, כגון הלבוש על גבי עשרה בגדים - גם כן היא בכלל לא תלבש, ואסור (ועיין כסף-משנה, וראה להלן הלכה כה). אבל עדיין לא יתיישב מה שאמרו בבבא קמא ק"ג. שלדעת האומר דבר שאינו מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להכריח את המכס, והלא גם בלי הנאה אסור, ואיזו כוונה צריך כאן?].
 79) כדי לעבור בו את השער שנוטלים בו המכס, לפי שאינם מקבלים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם. והמדובר במוכס שאין לו קצבה, שאם במוכס שיש לו קצבה, הרי אסור משום גזילה (פ"ה מהלכות גזילה ואבדה הלכה יא). ואף כאן האיסור מחמת הלבישה, ואף-על-פי שאינה להנאה. ראה למעלה. (80) משום "לא תלבש שעטנז".
- 1 יט. אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהן דרך
 2 חמום⁸¹, כגון הפתנת והמצנפת והמכנסים והאבנט
 3 והשמלה ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת
 4 הידים וכיוצא בהם. אבל צלצולי⁸² קטנים שעושים
 5 אותם העם בבית יד שלהן לצרר בהן מעות או
 6 תבלין⁸³, וסמרטוט⁸⁴ שמניחין עליו רטיה או
 7 מלוגמא או אספגנית⁸⁵ וכיוצא בהן - הרי אלו
 8 מתרין, אף על פי שבשורו נוגע בהן, שאין דרך
 9 חמום בכך.
- 81) ביצה טו. חגורות. (82) שם. (83) שם. (84) תוספתא וירושלמי סוף כלאים. (85) מיני תחבושת.
- 10 כ. ציץ של עור⁸⁶ או משי וכיוצא בהן שתלה בו
 11 חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם כדי
 12 להפריח הזבובין⁸⁷ - אין בו משום כלאים, שאין
 13 דרך חמום בכך⁸⁸.
- 86) היא "אסטמא" שזכרה בשבת נז: (כסף-משנה).
 87) כן מפרש רבינו "כליא פרוחי" בגמרא שם. (88) ראה ברש"י (שם) שפירש שאין בה כלאים משום שאינו טווי, ובתוספות שם בשם ריב"א משום שהוא דבר קשה.
- 14 כא. המנהיג בהמות ומכניס חבליים⁸⁹ לתוך ידו,
 15 מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר ואף על פי
 16 שפורקן על ידו. אבל אם קשרן פלן - נעשו כלאים
 17 ואסור לו לפרקן על ידו.
- (89) שם נד.
- 18 כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים⁹⁰, ומטפחות
 19 שמספגין⁹¹ בהן הכלים והקרקעות, (ומטפחת ספר
- 20 תורה)⁹², ומטפחות ספרים⁹³ - אסורים משום
 21 כלאים, שהרי הידים נוגעות בהן והן נכרכין על
 22 היד תמיד ומתחממין.
- 90) הן "מטפחות ידים" שבמשנה (כלאים פ"ט משנה ג) וכן אלעזר שפסקו בירושלמי כמותו. (91) במשנה שם: "ומטפחות הספג". (92) בדפוס רומי ליתא, וראה להלן. (93) לפי הנוסחא שבדפוס רומי "מטפחת ספר תורה" חסר כאן, מסתבר שיש לקרוא כאן: "ספרים", והיינו מטפחות ספר-תורה (ראה בפירוש רבינו שם), והם אחד משלושת הדברים (=מטפחות הידים, מטפחות הספרים, מטפחות הספג) שנחלקו בהם חכמים ורבי אלעזר, והלכה כרבי אלעזר (ראה למעלה), ואילו מטפחות הספרים (=המגלחים) שבסוף המשנה, שהם מלבוש גבר על הגוף, לא נחלקו בהם חכמים, ולדברי הכל נאסרו משום כלאים (ראה ברע"ב שם), ולכן השמיטו רבינו, וראה בר"י קורקוס וברדב"ז.
- 23 כג. אותות⁹⁴ שעושים הפוכסין⁹⁵ והגדיין⁹⁶ בפגדים
 24 כדי שיהא כל אחד מפיר את שלו, אם היתה אות
 25 של צמר בפשתן או פשתן בצמר - הרי זה אסור,
 26 אף על פי שאינו חשוב אצל⁹⁷.
- 94) שם משנה י. (95) כובסי בגדים. (96) האורגים.
 97) כלומר, אצל בעל הבגד. והיה מקום לסברא שייבטל בבגד (ראה למעלה הלכה ז) - השמיטנו שאסורים משום כלאים, שכיון שהוא ניכר - אינו בטל בתערובת.
- 27 כד. בגד צמר⁹⁸ שחברו עם בגד פשתן בתכיפה
 28 אחת - אינו חבור⁹⁹ ואין זה כלאים. קבץ¹⁰⁰ שני
 29 ראשי החוט כפחד¹⁰¹ או שתכף שתי תכיפות¹⁰² -
 30 הרי זה כלאים.
- 98) משנה שם. (99) שאינו בר קיימא, שהרי כשימשיכו אדם הוא מתפרד מיד, ראה בפירוש המשנה שם. (100) משנה שם. (101) וקשרם (רע"ב). (102) אפילו לא קיבץ ראשיהם (כסף-משנה). ויש אומרים שאינו כלאים אלא אם קשר שני ראשי החוט, כמו שאמרו לענין שבת, ראה פ"י מהלכות שבת הלכה ט (ר"ש). ויש מחלקים בין מלאכת שבת שאינו חייב אלא על מלאכה המתקיימת, לבין כלאים שאיסורו בחיבור אף-על-פי שאינו מתקיים (רדב"ז).
- 31 כה. מתר לעשות מן הכלאים תכריכין למת¹⁰³,
 32 שאין על המתים מצוה¹⁰⁴. ולעשות ממנו מרדעת¹⁰⁵
 33 לחמור¹⁰⁶ ויושב עליה¹⁰⁷, והוא שלא יהיה בשרו
 34 נוגע בה¹⁰⁸. ולא יניח מרדעת¹⁰⁹ על כתפו¹¹⁰,
 35 אפלו להוציא עליהן את הזבל.
- ~ נקודות משיחות קודש ~
- "מותר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה".
- ולכאורה קשה, היאך יקום המת בתחיית המתים לבוש בבגדי כלאים. ואף שלדעה אחת בגמרא, מכאן הראיה ש"מצוות בטלות לעתיד-לבוא" אין הכוונה שלא ינהגו בהן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִידָּה¹²⁷. וְאִפְּלוּ הָיָה רַבּוֹ¹²⁸ שֶׁלְמָדוֹ חֲכָמָה. שְׁאִין
כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוֹחָה אֶסּוּר לֹא תַעֲשֶׂה הַמְּפָרֵשׁ
בַּתּוֹרָה¹²⁹. וְלָמָּה נִדְחָה בְּהֶשֶׁב אֲבֵדָה¹³⁰? מִפְּנֵי שֶׁהוּא
לֹא שֶׁל מָמוֹן¹³¹. וְלָמָּה נִדְחָה בְּטִמְאַת מַתָּה¹³²?
הוֹאִיל וּפְרִט הַפְּתוּב 'וְלֹאחֻתוֹ'¹³³. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
לְמָדוֹ: לֹאחֻתוֹ אֵינוֹ מִטְּמָא, אֲבָל מִטְּמָא הוּא לְמַת
מִצְוָה. אֲבָל דָּבָר שֶׁאִסּוּרוֹ מִדְּבָרֵיהֶם - הֲרִי הוּא
נִדְחָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת¹³⁴ בְּכָל מָקוֹם. וְאִף עַל פִּי
שֶׁפְּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר, הֲרִי לֹא זֶה
נִדְחָה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עָלָיו
שְׁעִטָּנוֹ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ קוֹרְעוֹ עָלָיו בְּשׂוֹק, וְאֵינוֹ
פוֹשְׁטוֹ בְּשׂוֹק, עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְבֵיתוֹ. וְאִם הָיָה שֶׁל תּוֹרָה
- פּוֹשְׁטוֹ מִידָּה.

(124) ברכות יט: (125) האסורים מדברי תורה. כן נראה
בסוגיא שם. (126) בגמרא שם: "המוצא כלאים בבגדו,
פושטן אפילו בשוק", אבל בכ"י פריז שם: "הורואה כלאים
בבגדו של חברו". וכן הוא שם כ. לפי פירוש הגאונים
(אוצר הגאונים שם עמ' 84) במעשה של רב אדא בר אבהו,
שראה כותית שלבשה כרבלתא, קם וקרעה ממנה,
שכרבלתא זו היא בגד שיש בו שעטנז, הרי שגם בבגד
חבירו קורעו ופושטו. אבל יש אומרים שבבגד חבירו אינו
קורע, מכיון שחבירו אינו יודע והוא שוגג (הרא"ש בנדה
פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן ו), וראה בפירושי רבינו
אליהו מלונדריש עמוד ב הערה [23]. (127) שכל רגע ורגע
הוא עובר על איסור לבישת כלאים. (128) למדור רבינו,
ממה שאמרו בברכות שם: "פושטו אפילו בשוק. מאי
טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד', כל מקום
שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב", הרי שגם רבו
בכלל זה (כסף-משנה ורדב"ז). (129) אבל איסור דרבנן
נדחה (ברכות שם). (130) שכתוב בו "לא תוכל להתעלם",
ועל זקן שאינו לפי כבודו, נאמר "והתעלמת", ואינו חייב
להשיב האבידה, והלאו נדחה מפני כבוד הבריות (שם).
(131) וניתן למחילה (שם), וראה בתוספות שבועות ל: ד"ה
אבל. (132) שכהן מיטמא למת מצוה. (133) ברכות כ.
ופירש"י שם: "דמעיקרא כשנכתב לא-תעשה דטומאה, לא
על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים". וכן
כוונת רבינו (אור שמח). ושם שאלו עוד: "ולייגמר מינה
(כלומר: נלמוד ממה שעושה פסח מיטמא למת מצוה,
ומבטל הקרבת פסחו) שב ואל-תעשה שאני", כלומר ביטול
הקרבת הפסח אינו אלא ב"שב ואל-תעשה", ואילו כלאים
לובש על גופו ב"קום ועשה". ורבינו השמיט זאת. [אבל
צריך עיון בדברי רבינו: כיון שלא דיבר אלא על מת מצוה
שהוא ב"קום ועשה", ולא דיבר כלל על עושה פסח, למה
הביא הפסוק "ולאחותר", הלא טומאה לכהן כמת מצוה
(מבלי ביטול קרבן פסח) נלמד מהפסוק "לאחיו", עיין
רש"י שם]. (134) ברכות שם.

ל. הלובש פלאים או המתפשט בו - לוקה¹³⁵. הִיָּה
לְבוּשׁ¹³⁶ בְּכָלֵאִים כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ - אֵינוֹ לּוֹקֵה אֶלָּא
אֶחָת. הוֹצִיא רֹאשׁוֹ¹³⁷ מִן הַבֶּגֶד וְהַחֲזִירוֹ, הוֹצִיא

שהרי המצוות הן חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואין בטלות
לעולם. וכדברי הרמב"ם בהקדמה לספר ה'יד' "דבר ברור
ומפורש שהתורה הזאת קיימת לעד ואין בה שום שינוי
כו" אלא שקיומן לא יהיה מצד הציווי - מצוות בטלות -
כ"אם מצד שיהפכו לטבע העולם ולמציאותו האמיתית,
ופשיטא שמיד כשיקום המת בתחיית המתים יפשוט את
בגדי השעטנז שעליו, וילבש בגדים אחרים.

(על-פי 'ספר השיחות' תשנ"ב ח"א עמוד 29 והערה 25)

(103) שם משנה ד. (104) כר' יוחנן בנדה סא: (ולולא טעם
זה היה אסור. ואף-על-פי שאין המת נהנה מן הבגד - הרי
דעת רבינו שלבישת כלאים אסורה אפילו בלי הנאה, ראה
למעלה הלכה יח, ועיין תוספות שם, ור"ש כאן).
(105) אוכף. (106) כלאים שם. (107) מפני שהוא קשה,
וקשים מותר לישב עליהם (למעלה הלכה יג). (108) נלמד
ממה שאמרו בכרים וכסתות (למעלה שם). (109) משנה
שם. (110) שכל העלאה אסורה. ואין זה דבר שאינו
מתכוין (ראה למעלה הלכה טז), שהרי רוצה הוא בלבישה
זו ונהנה ממנה, שאינו מתכלכל בזבל.

1 כו. הַמֵּת וְהַבְּהֵמָה¹¹¹ שֶׁהֵיוּ מְלַבְּשִׁין פְּלָאִים - מֵתָר
2 לְנִשְׁאָן¹¹² עַל כְּתָפוֹ.

(111) תוספתא סוף כלאים. (112) [שאינו מתכוין להנאה,
והרי זה כמוכרי כסות, ראה למעלה הלכה טז].

3 כז. בְּגֵד צִמְרָן¹¹³ שֶׁאֲבָד בּוֹ¹¹⁴ חוּט¹¹⁵ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן, או
4 בְּגֵד פֶּשֶׁתָּן שֶׁאֲבָד בּוֹ חוּט שֶׁל צִמְרָן - הֲרִי זֶה לֹא
5 יִמְכְּרֵנוּ לְנֹכְרִי, שְׁמָא יִמְכְּרֵנוּ¹¹⁶ הַנֹּכְרִי לְיִשְׂרָאֵל. וְלֹא
6 יַעֲשֶׂנוּ מִרְדֵּעַת לַחֲמוּר¹¹⁷, שְׁמָא יִמְצָא אוֹתוֹ אַחֵר
7 וְיִקְרָעֵנוּ מֵעַל הַמִּרְדֵּעַת וְלִבְשָׁנוּ. שֶׁהֲרִי אֵין הַפְּלָאִים
8 נִכְרִי בּוֹ¹¹⁸. וְכִיצַד תִּקְנֶת¹¹⁹ בְּגֵד זֶה? צוּבְעוּ, שְׁאִין
9 הַצִּמְרָן וְהַפֶּשֶׁתִּים עוֹלִים בְּצִבְעֵי אַחֵר, וּמִידָּה הוּא נִכְרִי
10 לוֹ וְשׁוּמְטוֹ. וְאִם לֹא נִכְרִי - הֲרִי זֶה מֵתָר; שְׁמָא
11 נִשְׁמֵט¹²⁰ וְהֵלֵךְ לוֹ, שֶׁהֲרִי בִדָּק וְלֹא מִצָּאוֹ. וְכִכֵּר
12 בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת בִּיאֹת אֲסוּרוֹת¹²¹, שֶׁכָּל אֲסוּר סִפְקוֹת
13 מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְלְפִיכָךְ הִקְלּוּ בְּסִפְקָא¹²².

(113) פסחים מ: (114) שנארג בו ואינו ניכר (רש"י
בפסחים שם). (115) ראה למעלה הלכות ר"ז שרק חוט,
שהוא חשוב, אינו בטל. (116) פסחים שם. (117) שם.
(118) אבל אם הכלאים ניכרים בו, עושים אותו מרדעת
לחמור, כמבואר למעלה (תוספות שם). (119) נדה סא:
(120) שם. (121) פרק יח הלכה יז. (122) ראה בכסף-
משנה לפ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יב.

14 כח. הַלּוֹקֵחַ כָּלִי צִמְרָן¹²³ מִן הַנֹּכְרִי - צָרִיף לְבָדְקוֹ
15 יָפָה יָפָה, שְׁמָא הֵן תְּפוּרִין בְּפֶשֶׁתָּן.

(123) ראה בכלאים פ"ט משנה ז.

16 כט. הָרוּאָה פְּלָאִים¹²⁴ שֶׁל תּוֹרָה¹²⁵ עַל חֲבֵרוֹ¹²⁶,
17 אִפְּלוּ הָיָה מְהֵלֵךְ בְּשׂוֹק - קוֹפֵץ לוֹ וְקוֹרְעוֹ עָלָיו

עפרפרט ווינה ודפוס ראשון), ראה בפירושי ר' אליהו מלונדריש עמ' ד הערה 65].

לב. כהנים שלבשו¹⁴⁵ בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, אפילו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא כלאים¹⁴⁶; ולא התירו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה, בציצית.

(145) ערכין ג: ושם מבואר שאפילו במקדש לוקין על כלאים שלא בשעת עבודה (כסף-משנה). (146) ראה בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות א"ב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא כלאים כו".

והשיג הראב"ד מהגמרא ש"במקדש אפילו שלא בשעת עבודה מותר", ועוד השיג על מה שכתב הרמב"ם שלוקין רק "מפני האבנט שהוא כלאים", והלא גם בחושן ובאפוד יש כלאים. ותייץ הרדב"ז שהאבנט "מרוקם צמר, ורך היה" אבל החושן והאפוד היו קשים ואינם כלאים, ולפי"ז נמצא שהרמב"ם והראב"ד חולקים אם יש דין כלאים רק באבנט או גם בעוד בגדי כהונה, ושתי הפלוגות תלויות זו בזו, כי מחלוקתם האם הותרו כלאים בבגדי כהונה רק בשעת עבודה או כל זמן שהוא במקדש, תלוי בגדר היתר כלאים בבגדי כהונה.

לדעת הרמב"ם, ההיתר הוא על-דרך דיחוי כלאים בציצית, שנדחה והותר רק במקום מצות-עשה של ציצית, כך גם הותרו כלאים באבנט לשם עבודת כהונה, ולכן אין להתירו אלא רק בשעת עבודה, משא"כ הראב"ד סובר שיש חילוק עקרוני ביניהם, כי לגבי ציצית יש לימוד מיוחד להתיר בה כלאים, משא"כ באבנט אין לימוד מיוחד להתיר כלאים, אלא כיון שכך ציוותה התורה לעשות את האבנט, בדרך ממילא יודעים אנו שמלכתחילה אין בזה איסור כלאים, ולכן מותר גם שלא בשעת העבודה.

מכאן נובעת גם מחלוקתם, האם רק באבנט היה דין כלאים או גם באפוד ובחושן: לדעת הראב"ד שמעולם לא נאסרו כלאים בבגדי כהונה, מסתבר לרבות כלאים גם באפוד ובחושן, להדגיש שכך ציוותה תורה מלכתחילה, שכן צריך להיות אופן עשיית בגדי כהונה. אבל לשיטת הרמב"ם שנאמר איסור כלאים בבגדי כהונה, ונדחה במקום מצות-עשה, מסתבר למעט הדיחוי והיתר איסור כלאים כמה שיותר, ולכן סובר הרמב"ם שלגבי חושן ואפוד אין צריך להתיר האיסור כי "היו קשים ואינם כלאים".

על-פי"ז יש לבאר הטעם מדוע ישנו דין כלאים רק באבנט ולא בשאר בגדי כהונה, ע"פ מאמר הגמרא שחגורה בשעת התפילה יש בה משום "היכון לקראת אלוקין ישראל", וא"כ כל עשיית האבנט הוא לשם

ראשו וְהַחֲזִירוּ¹³⁸, אף על פי שלא פשט הפגד כליו¹³⁹ - הרי זה חייב על כל אחת ואחת. במה דברים אמורים? שהיה חייב אחת כל היום? קשהתרו בו התראה אחת; אבל אם התירו בו ואמרו לו: פשט פשט¹⁴⁰, והוא לבוש בו, ושהיה פדי לפשט וללבוש אחר שהתירו בו - הרי זה חייב על כל שהיה ושהיה¹⁴¹ שהתירו בו עליה ואף על פי שלא פשט.

(135) משום לא תלבש. (136) משנה במכות כא. (137) כן מפרש רבינו, מה שאמרו (שם כא): "מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי" (כסף-משנה). (138) ובכל פעם התירו בו (כסף-משנה). [ורבינו אליהו מלונדריש (פירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו עמ' ג) כתב: אף-על-פי שלא התירו בו אלא אחת, ועייין שם הערה 45]. (139) כלומר, אף-על-פי שבשעה כדי לפשוט וללבוש אינו חייב אלא-אם-כן היה שהות לפשוט כולו וללבוש - כל זה אינו אלא בשהה לחדול ולא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה והוציא ראשו - חייב, אף-על-פי שלא פשט כולו. (140) במשנה שם: "אמרו לו אל תלבש אל תלבש, והוא פושט ולובש, חייב על כל אחת ואחת", אולם בסוגיא שם, אמר רב אשי לאו דוקא פושט ולובש, אלא אפילו שהיה כדי לפשוט וללבוש חייב, וכן פסק רבינו. לפיכך כתב בהתראת העדים: "אמרו לו פשוט פשוט". (141) ואף-על-פי שלא עשה מעשה בכל פעם, חייב הוא על כל התראה והתראה - מאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו, בכל פעם שמתרים בו, חשוב כעושה מעשה הלבישה, וכן כתב הריטב"א שם בשם התוספות, והביא ראיה מהסוגיא בברכות כ. (שהבאנו למעלה הלכה כט) שמה שאינו פושט בגד כלאים וממשיך להתכסות בו, הרי הוא "קום ועשה".

לא. המלביש את חברו כלאים: אם היה הלובש מזיד - הלובש לוקה¹⁴², והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשל¹⁴³; ואם לא ידע הלובש שהפגד הוא כלאים, והיה המלביש מזיד - המלביש לוקה¹⁴⁴, והלובש פטור.

(142) שהיה לו לפשוט מיד, ושהייה חשובה כלבישה אף-על-פי שלא עשה מעשה, ולפיכך לוקה כמו שביארנו בהלכה הקודמת. ועוד שהוא כמסייע למלביש, שמזמין לו את עצמו להלבישו ומסייע כעושה מעשה (כסף-משנה). (143) ועל לאו זה אינו לוקה, שהוא לאו שבכללות. והמלביש אינו לוקה על "לא תלבש" קרי "לא תלביש", כדלהלן, - שלעולם אין לוקין על פסוק זה אלא מלקות אחת: כשלוקה הלובש - אינו לוקה המלביש, ורק כשאין הלובש לוקה, כגון בשוגג, - לוקה המלביש, כדלהלן (כסף-משנה). (144) משום "לא תלבש", קרי "לא תלביש". [נמקור דברי רבינו בתוספתא מכות פרק ג (הוצאת צוקר מנדל עמ' 244"32): "המלביש את חברו כלאים המטמא את הנזיר אף-על-פי שהמלביש מזיד (חייב - כצ"ל) והמטמא מזיד (חייב) פטור, אם היה לובש מזיד ומטמא (= ומיטמא) מזיד (חייב פטור) (היו) שניהם (שוגגין) (פטור) (פטורין)". כן צריך להגיה בתוספתא הנ"ל (ע"פ כתב-יד

18 שְׁקָצָר או מְמַה שְׁאָסֵף וְנוֹתְנוֹ לְעֵנִיִּים⁹; שְׁנִיתֵנּוּ
19 מִצֹּת עֲשֵׂה¹⁰, שְׁנֵאֲמָר: לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם.
20 וְאִפְלוּ טַחֵן הַקֹּמָה וְלִשְׁוֹ¹¹ וְאִפְאוּ פֶתֶל¹² - הֲרִי זֶה
21 נוֹתֵן מִמֶּנּוּ פָּאָה לְעֵנִיִּים.

7) כן מבואר מן המשנה פאה פ"ד מ"א: "בדלית ובדקל".
וב"ירושלמי" שם אמרו: "אילנות מנין? - תלמוד לומר:
שדך". וכנראה מדברי רבינו שחיובם מן התורה, ולא כדעת
הר"ש (פאה פ"א מ"ד) שמן התורה אינו חייב אלא בדגן
תירוש ויצהר בלבד. (8) במחזק. ע"י "ירושלמי" פאה פ"ד
ה"א. וע"י להלן פ"ב ה"טו. (9) בבא-קמא צד, א. וממה
שכתב רבינו "ונונתנו", וגם להלן כתב "שנתינתו", נראה
שכיון שכבר עבר ואסף הפאה אינו יוצא ידי חובתו
ב"עזיבה" בלבד, אלא צריך ליתן, וראה להלן פ"ב הלכות
ט"טז ('אור פני מלך'). (10) כן כתב ב'ספר המצוות'
(עשה' קכ) "והוא אמרו יתעלה, תעזוב אותם, אחר שהזכיר
הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז:), שהפאה היא לאו
שניתק לעשה. הלאו - הוא אמרו לא תכלה פאת שדך,
והעשה - הוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב שם
לא-תעשה ר"י: "ולאו זה ניתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר
כל הזרוע, יתן לעניים כשיעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו
לעני ולגר תעזוב אותם, כמו שביארנו במצות-עשה".
(11) כרבי ישמעאל שאמר (בבא-קמא שם): "ואף מפריש מן
העיסה". והלכה כדבריו, מפני שהסוגיא שם סוברת כמותו.
ואמרו שם, שטעמו משום שנאמר פעמיים בתורה "תעזוב"
בפאה, ללמד שאפילו לאחר ששינה את הפאה - מחויב הוא
לעזבה לעניים. (12) רבי ישמעאל לא הזכיר אלא "מפריש
מן העיסה", אבל הואיל ולרבי ישמעאל נתרבתה העיסה
מ"תעזוב" (ראה למעלה) - סובר רבינו שאין לחלק בין
עיסה לפת אפויה, ואף היא חייבת.

ג. אֲבָד כָּל הַקְצִיר¹³ שְׁקָצָר או נִשְׂרַף קֹדֶם שְׁנֵתָן
הַפָּאָה - הֲרִי זֶה לֹקֵה; שְׁהֲרִי עֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה, וְאִינוּ יָכוֹל לָקִים עֲשֵׂה שְׁפָה שְׁנֵתָק לֹא.

13) במכות שם אמרו שלרבי יוחנן הסובר "ביטלו ולא
ביטלו" (היינו שאינו לוקה בעבר על לאו הניתק לעשה'
אלא אם ביטל את העשה' בידים) - מדובר כאן כשאכל
הוא עצמו את העיסה. ומכיון שרבינו כתב: "אבד כל הקציר
שקצר או נשרף", נראה שסובר כדעת ריש לקיש שם שאמר:
"קיימו ולא קיימו" (היינו, שאפילו אם לא ביטל העשה'
בידים אלא לא קיימו - לוקה). וכן כתב ב'ספר המצוות'
(לא-תעשה ר"י), ראה להלן ה"ה. וראה בפט"ז מהל'
סנהדרין ה"ד, ובכסף-משנה שם. ועוד שם בפ"ח ה"ב.

ד. וְכֵן בְּלֶקֶט, כְּשִׁקְוֹצָר¹⁴ וּמֵאֲלֵם¹⁵ - לֹא יִלְקֹט
הַשִּׁבְלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקְצִיר, אֲלֹא יִנְיָחֵם
לְעֵנִיִּים; שְׁנֵאֲמָר: וְלֶקֶט קָצִירְךָ לֹא תִלְקֹט. עֹבֵר
וְלִקְטָן, אִפְלוּ טַחֵן וְאִפְהָ¹⁶ - נוֹתֵן לְעֵנִיִּים; שְׁנֵאֲמָר:
לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם¹⁷. אֲבָדוּ אוּ נִשְׂרְפוּ אַחֵר
שֶׁלִקְטָן קֹדֶם שְׁנֵתָן לְעֵנִיִּים - לֹקֵה.

(14) "זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה" (להלן פ"ד

העבודה, משא"כ שאר בגדי הכהונה משמשים לכל-לראש
בתפקידם הרגיל לכסות את האדם, אלא שנעשו באופן
מיוחד "לכבוד ולתפארת" כיון שהם בגדי קודש לעבודת
הכהונה.

(על-פי "זין מלכות" ספר זרעים סימן ו')

סִלְקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת פְּלִאִים בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא.

הַלְכוֹת מִתְּנוֹת עֵנִיִּים

1 יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת. שְׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה,
2 וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהִנִּיחַ
3 פָּאָה. (ב) שְׁלֹא יִכְלֶה אוֹתָהּ. (ג) לְהִנִּיחַ לֶקֶט. (ד) שְׁלֹא
4 יִלְקֹט הַלֶּקֶט. (ה) לְעֹזֵב עוֹלָלוֹת הַפָּרֶם. (ו) שְׁלֹא
5 יַעֲלִיל הַפָּרֶם. (ז) לְעֹזֵב פֶּרֶט הַפָּרֶם. (ח) שְׁלֹא יִלְקֹט
6 פֶּרֶט הַפָּרֶם. (ט) לְהִנִּיחַ שִׁכְחָה. (י) שְׁלֹא יֵשׁוּב לְקַחַת
7 הַשִּׁכְחָה. (יא) לְהַפְרִישׁ מִעֲשֹׂר לְעֵנִיִּים. (יב) לִתֵּן
8 צִדְקָה מִמֶּסֶת יָד. (יג) שְׁלֹא יֵאֱמָר לְכָבוֹ עַל הָעֵנִיִּים.
9 וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן

10 (1) יבאר שמצוה להניח פאה לעניים בסוף השדה או האילן.
ודין אם עבר וקצר כל השדה ואסף כל פירות האילן.
המעמר ושכח אלומה בשדה. ואם שכח מקצת קמה. מתנות
עניים אלו אם יש בהן טובת הנאה לבעלים. ודין גר האמור
במתנות עניים. ומאימתי מותרין כל אדם בלקט שכחה ופאה
ועוללות. מתנות עניים אלו אם נוהגות בחוצה לארץ. וכמה
שיעור הפאה.

11 א. הַקּוֹצֵר אֶת שְׂדֵהוּ² - לֹא יִקְצֹר אֶת כָּל הַשְּׂדֵה
12 בְּלֶה, אֲלֹא יִנְיָח³ מֵעַט קֶמֶה⁴ לְעֵנִיִּים בְּסוֹף הַשְּׂדֵה;
13 שְׁנֵאֲמָר: לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךָ בְּקִצְרָךְ. אַחַד הַקּוֹצֵר
14 וְאַחַד הַתּוֹלֵשׁ⁶. וְזֶה שְׁמֵנִיחַ הוּא הַנִּקְרָא פָּאָה.

(2) כלומר, התחלת הקצירה היא המחייבת ("ירושלמי" פאה
פ"א ה"א), אבל לפני שהתחיל לקצור - אין עוד חיוב כלל
(אור פני מלך' להרב ניסן זק"ש). (3) ולא יקצור. פאה
פ"ד מ"א: "הפאה ניתנת במחזק לקרקע", מפני ש"אמר
הכתוב לא תכלה פאת שדך בקוצרך - ללמדנו [שיניחון]
פאה מחוברת לקרקע, וזה בקציר" (פירוש המשנה, שם).
ובבבא-קמא צד, א - בברייתא: "מצות פאה להפריש מן
הקמה". (4) ואין לה שיעור (להלן ה"טו). (5) בגמר
קצירו (רש"י שבת כג:). וראה להלן פ"ב ה"יב. (6) 'ספרא'
פרשת קדושים פ"א ה"ב; חולין קלז, א. ו"ירושלמי" פאה
פ"א ה"ד, והיינו דברים שדרכם בתלישה, אבל דברים שאין
דרכם בתלישה - אין התלישה מחייבת אותם בפאה. כמו
שאמרו בחולין שם, וכמו שפסק רבינו להלן פ"ד ה"ב
(פאת השולחן' בשם 'פרי חדש').

15 ב. וְכִשֵּׁם שְׁמֵנִיחַ בְּשִׂדָּה, כִּף בְּאֵילָנוֹת⁷. כְּשִׁאֲסָף אֶת
16 פְּרוֹתֶיהֶן - מִנִּיחַ מֵעַט⁸ לְעֵנִיִּים. עֹבֵר וְקָצֹר אֶת כָּל
17 הַשְּׂדֵה אוּ אֲסָף כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן - לֹקֵחַ מֵעַט מִמֶּה

בפירושו לפאה פ"ד מ"ו. (21) [נראה מדברי רבינו, שכל האילנות חייבים בשכחה, ואין בהם הכלל האמור בפאה (פ"א מ"ד, ולהלן פ"ב ה"א) שאילן שאין לקיטתו כאחת - אינו חייב בה. ואין כן דעת הרשב"א בקידושין ב, ב - ד"ה אתרוג, והגרע"א. ועי' משנה ראשונה בפאה שם, וב'אור פני מלך]. (22) ואמרו בחולין קלא, ב: "אחרין, זו שכחה". (23) לומדים מזית (חולין, שם).

ז. נמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפרס: 15 הפרט והעוללות והפאה והשכחה. ושלש מתנות 16 בתבואה: 25 הלקט והשכחה והפאה. ושתיים 17 באילנות: 26 השכחה והפאה. 18

(24) חולין שם, ותוספתא פאה פ"ב. (25) שלא שייך בה עוללות, כמבואר להלן פ"ד הי"ז. ועיי"ש הכ"א. (26) שאין בהם לא לקט ולא פרט ולא עוללות. וב'תוספות' (חולין שם, ד"ה גמר) שאלו: "אף-על-פי שלענין עוללות אין ללמוד זית מכרם בגזירה-שוה" "אחרין אחרין", שאין בו לא כתף ולא נטף - למה לא נלמוד לענין פרט בגזירה-שוה? זו?"

ח. כל מתנות עניים אלו: 27 - אין פה טובת הגיה 19 לבעלים, 28 אלא העניים באין ונוטלין אותן על פרחן 20 של בעלים. 29 ואפלו עני שבשאר - מוציאין אותן 21 מידו. 30

(27) שם. (28) שבידו לתתם לכל מי שירצה. (29) שהרי לא נאמרה בהם לשון "נתינה" אלא "תעזוב" - לשון עזיבה (שם:). בניגוד לתרומות ומעשרות שנאמרה בהן נתינה, שנותן לכל מי שירצה (פ"ב מהל' תרומות הט"ו). (30) שנאמר (ויקרא כג, כב) "ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", ודרשו חכמים (שם): "לא תלקט לעני - להזהיר עני על שלו", שגם העני אסור לו ללקט מן הלקט של שדהו.

ט. כל גר האמור במתנות עניים: 31 - אינו אלא גר 23 צדק. 32 שהרי הוא אומר במעשר שני: 33 וכל הלווי והגר: 34 מה הלווי בן ברית, אף הגר בן ברית. 35 ואף על פי כן, אין מוציין 35 עני עובדי כוכבים ומזלות 26 ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין 27 אותן, מפני דרכי שלום. 36

(31) "לעני ולגר תעזוב". (32) ולא גר תושב (פאה השולחין). (33) בנוסח אחר כתב-יד "במעשר עני", וכן נכון (מעשה רוקח). (34) 'ספרא' פ' קדושים פ"ד ה"ד. (35) משנה, גיטין נט, ב: "אין ממחין ביד עני נכרים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום". (36) אבל אם באו לברם אין כאן דרכי שלום, שהרי יכול לומר להם: חכו עד שיבוא עניי ישראל (רדב"ן). [וראה בפ"י מהל' עבודה זרה ה"ה].

י. נאמר במתנות עניים: לעני ולגר תעזוב אתם - כל זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים לבקש ולחזור עליהם - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם; 31 שאין גופו קדוש פתומות. 38 ואינו חייב לתן להן 32

ה"א. (15) כלומר, או מאלם. זה "הנופל מתוך ידו כשמקבץ השבלים ויקצור" (שם). (16) ראה למעלה ה"ב. (17) כן כתב ב'ספר המצוות' ('עשה' קכא). "ולקט קצירך וכו' וגם זה לאו שניתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות לגבי פאה". וחזר על זה עוד שם בלא-תעשה ריא, וראה בהלכה הסמוכה.

ה. וכן פירט שנפרט מן הענבים בשעת הבצירה, 1 וכן בעוללות; שנאמר: וכרמך לא תעולל, ופרט 2 כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אתם. וכן המעמר 3 ושכח אלמה אחת: 18 בפודה - הרי זה לא יקחנה; 4 שנאמר: ושכחת עמר בפודה, לא תשוב לקחתו. 5 עבר ולקחו, אפלו טחנו ואפאו - הרי זה נותנו 6 לעניים; שנאמר: לגר ליתום ולאלמנה יהיה - זו 7 מצות עשה. הא למדת, שכל מצות לא תעשה 8 הנתק לעשה הן, 19 ואם לא קים עשה שפדה - לוקה. 9

(18) להלן פ"ה הי"ד, כתב רבינו: "שני עמרים - שכחה, ושלשה אינם שכחה". ואם כן "אלומה אחת" שכתב כאן - לא דוקא (ועי' 'אור פני מלך'). (19) זה לשון רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד): "ודע, שכלל הוא אצלנו שכל מצוות לא-תעשה שיש בה קיום עשה, כל זמן שקיים עשה שבה - אינו לוקה, ואם לא יקימו לוקה. כגון הפאה - שאם קצרה, לא יתחייב מלקות בזמן שיקצור אלא יכול ליתנה שבלים. וכן אם דש את החיטים וטחנן ולשן - נותן מן העיסה שיעור מה שהיה חייב בו מן הפאה, אבל אם אירע שאברו אותן החיטים לגמרי או שנשרפו - הרי זה לוקה, כיון שלא קיים 'עשה' שבה, כל-שכן אם ביטלו בידו, כגון שאכל את כל אותן החיטים. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות: "אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת" ונתקיים שאותה האחרת היא הפאה, שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד. - לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה שדינו כדין הפאה, לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות, כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו מה שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו, לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום 'עשה' הוא אמור יתעלה: לעני ולגר תעזוב אותם - וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות, אמר "לא תכלה פאת שדך, ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם". ואמר עוד בעומר השכחה "לא תשוב לקחתו, לגר וליתום ולאלמנה יהיה", וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שניתק לעשה, ולמדו על 'עשה' שבה ממה שאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", משמע שכל אלו חמשת הלאוין - לאו שניתק לעשה".

ו. בשם שהשכחה בעמרים, כף היא בקמה. 20 אם 10 שכח מקצת הקמה ולא קצרה - הרי זו לעניים. 11 ובשם שהשכחה בתבואה וכיוצא בה, כף יש שכחה 12 לאילנות כלן; 21 שנאמר: כי תחבט זיתך לא תפאר 13 אחריו, 22 והוא הדין לשאר האילנות. 23 14

(20) פאה פ"ו מ"ז. וב'ספרי' פרשת כי-תצא דורש "בשדה, לרבות שכחת קמה". וכן מפורש ב'ירושלמי', עי' ר"ש

במרחשון, ובשנה המאוחרת בר"ח כסליו, ומה שירד מן הגשם קודם י"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחילת הסתיו, כל זה בארץ ישראל, ועליו נאמר הדבר. וראה מה שכתב ב'כסף משנה' ליישב דברי רבינו עם הסוגיא בתענית ו, א. ו, ב. (48) ראה להלן הי"ב.

יב. פל זמן⁴⁹ שיש לעני לטל שכחת הזיתים המנחות בארץ תחת האילנות⁵⁰ - נוטל, ואף על פי שפכר התר פל אדם בשכחה שבראש האילן⁵¹. וכל זמן שיש לו לטל שכחה שבראש האילן - נוטל, ואף על פי שעדין אין לו שכחה תחתיו⁵².

(49) כן מפרש רבינו מה שאמרו בפאה פ"ז מ"ב: "כל זמן שיש לו תחתיו, יש לו בראשו". (50) עד שלא פסקו העניים מלחזור אחריה, ראה למעלה. (51) היינו אחר זמן רביעה שניה בשנה אפילה, כמבואר למעלה. (52) שעדיין לא פסקו העניים מלחזור אחריה.

יג. מתנות עניים שפשדה שאין העניים מקפידים עליהן - הרי הן של בעל השדה⁵³, ואף על פי שעדין לא פסקו העניים מלחזור על מתנותיהם.

(53) "ירושלמי" פאה פ"ח ה"א.

יד. פל מתנות העניים האלו אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל⁵⁴, בתרומות ומעשרות. הרי הפתוב אומר: ובקצרכם את קציר ארצכם, פי תקצר קצירך בשדה. וכבר נתפרש בגמרא, שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם⁵⁵. ויראה לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שכלן נוהגות בחוצה לארץ מדבריהם.

(54) שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ (קידושין לו:), ועוד שהרי מפורש בפסוק "ארצכם" ו"בשדך", כמו שמבאר. (55) כן מפורש בחולין קלז, ב: "התם בארץ, הכא בחו"ל", ועי' כסף-משנה.

טו. במה הוא שעור הפאה? מן התורה אין לה שעור⁵⁶. אפלו הניח שפלת אחת - יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים⁵⁷, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁵⁸. ומוסיף על האחד מששים לפי גזל השדה⁵⁹, ולפי רב העניים⁶⁰, ולפי ברפת הנרע. פיצד? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני - הרי זה מוסיף על השעור. וכך אם היו העניים מרבין - מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה⁶¹, שהרי נתפרך - מוסיף לפי הפרכה. וכל המוסיף על הפאה - מוסיפין לו שפך⁶². ואין לתוספת זאת שעור⁶³.

(56) פאה פ"א מ"א, וחולין שם. (57) פאה שם, מ"ב. (58) חולין, שם. (59) פאה, שם. (60) שם: לפי רוב העונה, וכתב בפיה"מ שם: "יש מי שיקרא ענוה בוי"ו;

דמיהן; שלא נאמר בהן ונתן לעניים³⁹, אלא מעצוב אתם. ואינו מצוה לעצוב אותן לחיה ולעופות, אלא לעניים, והרי אין עניים.

(37) כנראה שהכוונה שיותר גם לבעל השדה, וראה להלן. (38) כן הוא בחולין קלז, ב: "לוי זרע בכורש (= שם מקום - רש"י) ולא הוו עניים למישקל לקט, אתא לקמיה דרב ששת, אמר ליה: לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים. מיתיבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לשוב, ואם אין שם כהן, שוכר פרה ומביאה - מפני הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה". (39) שם: "והרי מתנות (= זרוע ולחיים וקיבה) דלא טבלי (אינם אוסרים כל הבהמה לפני הרמתם), ותניא וכו' ואם אין שם כהן מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן, שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבה ביה".

יא. מאימתי מתרין פל אדם בלקט⁴¹ משפכנסו המלקטים שניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים⁴² ויצאו. מאימתי מתרין פל אדם בפרט ובגללות⁴³? משפיהלכו העניים בפנים ובכאן. הנשאר אחרי כן - מתר לכל אדם. מאימתי מתרין פל אדם בשכחה של זיתים⁴⁴? בארץ ישראל⁴⁵, אם שכח אותה בראש הזית⁴⁶ - הרי זה מתר בה מראש חדש כסלו, שהוא זמן רביעה שניה בשנה אפילה⁴⁷. אבל צבורי זיתים⁴⁸ ששכחן תחת האילן - הרי זה מתר בהן משפכנסו העניים מלחזור אחריהן.

(40) פאה פ"ח מ"א. (41) [מתוך סמיכות הלכה זו להלכה הקודמת, נראה שרבינו מפרש שההיתר הוא משום "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים", וכן כתב בפירוש המשנה שם. ואף-על-פי שבבבלי בבא-מציעא כא, ב - אמרו שהטעם הוא משום יאוש בעלים, שהעניים נתייאשו מהלקט - פסק כדעת ה'ירושלמי' בפאה שם, שהביאו למשנה זו את הברייתא של רבי שמעון בן יוחאי "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים". ונראה שם שהם של בעל השדה]. (42) במשנה שם: "משליכו בה הנמושות". וכפירושו של ריש לקיש (בבא-מציעא שם) "לקוטי בתר לקוטי", וגם רבי יוחנן שם אינו חולק עליו, עי' ב'כסף משנה' וב'פירוש המשנה' לפאה שם. (43) משנה, שם. (44) שם: "ובזיתים משתרד רביעה שניה". ואין הכוונה אלא להוציא פרט ולקט ועוללות שאינם באילנות, אבל לא בא למעט פאה, שהרי אף היא נוהגת בזיתים. (45) ראה להלן הי"ד, שמדברנן נוהגות מתנות עניים גם בחוצה לארץ. וראה להלן. (46) שאם שכח על הארץ, הרי זה מותר משיפסקו העניים, כדלהלן. וראה להלן הי"ב. (47) כן כתב גם בפירוש המשנה שם: "ורביעה שניה, המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה. והשאלו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו, לפי שהוא מגדל הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבעל בנקיבה, והוא גזור ממלת תרביע, וכן אמרו (תענית ו:) מטרא בעלה דארעא. וזמן רביעה שניה בארץ הצבי (= בארץ ישראל) בשנה המבכרת הוא ב"ז במרחשון, ובשנה הבינונית בכ"ג

מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי שלא להאריך ולפרט, באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר פטור מפאה, וכללו בכלל "כל כיוצא באלו" (5) [בשבת סח. אמרו: "אוכל למעוטי ספיחי סטים". אבל בכתב יד אוקספורד שם חסרה המלה ספיחי, וכן הוא בפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת. וסובר רבינו שרק סטים אינו אוכל, אבל הספיח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה ספיחי אסטים", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. (6) והם מיני צבעים. (7) כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים מן הארץ כשאר אילנות. (8) הבצלים השמורים לזרע.

ג. קרקע פל שהוא⁹ - חִיבָת בַּפָּאָה, וְאֶפְלוּ הִיתָה²⁰
שֶׁל שְׁתַּפֵּינ; שְׁנֵאמַר: קָצִיר אֲרָצְכֶם - אֶפְלוּ שֶׁל²¹
רַבִּים²².

(9) וכדעת רבי עקיבא, ש"שדך" משמע אפילו שדה כל שהוא. ובירושלמי שואל: הגע עצמך שהייתה שבולת אחת, עד שלא קצרה - אין כאן חיוב, משקצר אין כאן שיוור? ומתריך שהיה קלח אחד ובו ה' שבלים.

ד. שְׂדֵה שְׁקָצְרוּהָ נִכְרִים לְעֶצְמָן¹⁰, או שְׁקָצְרוּהָ²³
לְסָטִים, או קָרְסְמוּהָ¹¹ נְמָלִים, או שְׁבִרְתָּה הָרוּחַ או²⁴
בְּהֶמָה - הֲרִי זוּ פְטוּרָה מִן הַפָּאָה¹²; וְשִׁחֻבַת הַפָּאָה²⁵
בְּקֶמָה¹³.²⁶

(10) ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרוה לעצמן, אבל קצרוה לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פוט לשקצרוה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט והשכחה והפאה". ואם כן "קצרוה גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט "גוי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר וכו'". (11) כמו כרסמוה, והוא מעניין כריתה. (12) שאמר הכתוב בחיוב הפאה ובקוצרכם שנהיה אנחנו הקוצרים. (13) כלומר, אף על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפריש מן העמרים, היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור - אינו מתחייב אחר כך.

ה. קָצֵר חֲצִיָּה וְקָצְרוּ הַלְסָטִים חֲצִיָּה שְׁנֵשְׂאָר - הֲרִי²⁷
זו פְטוּרָה; וְשִׁתְחִיב בַּחֲצִי שְׁקָצְרוּ הַלְסָטִים¹⁴. אֲבָל²⁸
אִם קָצְרוּ הַלְסָטִים חֲצִיָּה וְחִזּוּר הוּא וְקָצֵר הַשְּׂאָר -²⁹
נֹתֵן פָּאָה כְּשֶׁעוֹר מִה שְׁקָצְרוּ¹⁵. קָצֵר חֲצִיָּה וּמִכּוֹר³⁰
חֲצִיָּה - הַלּוֹקֵחַ נֹתֵן פָּאָה (לְכָל¹⁶). קָצֵר חֲצִיָּה³¹
וְהַקָּדִישׁ חֲצִיָּה - הַפּוֹדֶה מִיַּד הַגּוֹזֵר נֹתֵן פָּאָה³²
לְכָל¹⁷. קָצֵר חֲצִיָּה וְהַקָּדִישׁ¹⁸ - מִנִּית מִן הַנֶּשֶׂאָר³³
פָּאָה הָרְאוּיָה לְכָל¹⁹.³⁴

(14) "שחובת הפאה בקמה". (15) "נותן פאה ממה שקצר". (16) ובפירוש המשנה שם כתב: "כשידע הלוקח שקצרו חצייה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות הקדוש ברוך-הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר

ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט". (61) בפירוש המשנה כתב: "והעניים מועטין". אבל כאן השמיט זאת, שהרי אם היו העניים מרובים, יש להוסיף יותר ויותר, בשנתברך בזרע רב. (62) כיון שיש מצוה בהוספתו, כמפורש ב"ירושלמי" פאה פ"א ה"א. (63) "ירושלמי" שם: "הפאה אין לה שיעור מלמעלה". וכן אמרו (נדרים ו:): "שאם רצה לעשות כל שדהו (= לאחר שהתחיל לקצור, ראה להלן פ"ב ה"א) פאה - עושה".

יום שישי ח' כסלו ה'תש"פ

פרק שני

(1) יבאר כל הדברים שחייבין בפאה. וכמה שיעור הקרקע שיהיה חייב בפאה ודין שחיוב הפאה בקמה. הקוצר שדהו קודם שתוגמר או המקדיש שדהו והיא קמה. גוי שקצר שדהו ואח"כ נתגייר. ואם שוכרים פועלים נכרים לקצור. באיזה מקום מן השדה מניחים הפאה. ואם הפועלים מוזהרים להניחם. פאת דברים הנקצרים, אם קוצרים אותם העניים. ואם מחלקים אותם או בוזזין אותה. ודן בכמה עתות ביום מחלקין הפאה. והעני שנטל מקצת הפאה וזרקה על השאר.

א. כָּל אֶחָד, שְׂגִדּוּלּוֹ מִן הָאָרֶץ, וְנִשְׁמַר, וְלִקְיָתוֹ¹
כָּל פְּאֵתָה, וּמִכְנִיסִין אוֹתוֹ לְקִיּוֹם - חִיב בַּפָּאָה;²
שְׁנֵאמַר: וּבִקְצָרְכֶם אֶת קָצִיר אֲרָצְכֶם.³

ב. כָּל הַדּוּמָה לְקָצִיר² בְּחֶמֶשׁ דְּרָכִים אֶלּוּ - הוּא⁴
שְׁחִיב בַּפָּאָה. כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַקְטָנִיּוֹת וְהַחֲרוּבִין⁵
וְהָאֲגוּזִין וְהַשְּׁקָדִים וְהָרְמוּנִים וְהָעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים⁶
וְהַתְּמָרִים בֵּין יְבֵשִׁים בֵּין רַבִּים³, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלוּ⁴.
אֲבָל אֶסְטִים⁵ וּפּוּאָה וּכְיּוּצָא בְּהֵן - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי⁸
שְׁאִינָן אֶחָד⁶. וְכֵן כְּמֵהִין וּפְטָרִיּוֹת - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי⁹
שְׁאִין גְּדוּלְיָהֶן מִן הָאָרֶץ כְּשֶׁאֵר פְּרוֹת הָאָרֶץ⁷. וְכֵן¹⁰
הַהֶפְקֵר - פְּטוּר, שְׁאִין לוֹ מִי שִׁשְׁמָרְנוּ, שְׁהֲרִי הוּא¹¹
מִפְּקָר לְכָל. וְכֵן הַתְּאֲנִים - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שְׁאִין¹²
לְקִיטָתָן כְּאֵתָה, אֶלָּא יֵשׁ בְּאֵילָן זֶה מִה שִׁיגְמַר הַיּוֹם¹³
וְיֵשׁ בּוֹ מִה שִׁיגְמַר לְאַחַר פְּמָה יָמִים. וְכֵן יִרְק -¹⁴
פְּטוּר, שְׁאִין מִכְנִיסִין אוֹתוֹ לְקִיּוֹם. הַשּׁוּמִים¹⁵
וְהַבְּצָלִים - חִיבִין בַּפָּאָה, שְׁהֲרִי מִיבְשִׁין אוֹתָן¹⁶
וּמִכְנִיסִין אוֹתָן לְקִיּוֹם. וְכֵן הָאֲמָהוּת⁸ שֶׁל בְּצָלִים,¹⁷
שִׁמְנִיחִין אוֹתָן בְּאָרֶץ לִקַּח מִהֵן הַזֶּרַע - חִיבֹת¹⁸
בַּפָּאָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.¹⁹

(2) בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר (שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ, ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד ומכניסו לקיום - שם). (3) כדעת חכמים בירושלמי, שגם רוטבי תמרים (=תמרים רכים) חייבים בפאה שאף הם נגמרים כאחת, ולא כדברי ר' יוסי בן רבי יהודה שם הפוטרם מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת. (4) [במשנה ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(29) כחכמים הפוטרם, וטעמם בירושלמי: "כתיב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין."

- י. אין שוקרין פועלים נכרים לקצור, מפני שאין
בקיאתן בלקט ופאה³⁰. ואם שכר וקצרו את פלה³¹
- הרי זו חיבת בפאה³².

(30) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. [והנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים. (31) [כלומר, אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה. (32) היינו מן העמרין.

- יא. פועל הבית שקצור כל שדהו ולא הניח פאה -
הרי זה נותן מן השבילים פאה לעניים, ואינו צריך
לעשר. ואם נתן להם רב הקציר³³ משום פאה - הרי
זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא זרה³⁴
- נותן להם הפאה קדם שיעשר³⁵. אבל דש וזרה
ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו - מעשר³⁶ ונותן להם
מן הפרות המעשרין שעור הפאה הראויה לאותה
שדה³⁷. וכן באילנות.

(33) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לאו דווקא. (34) לא פיזר ברוח את המזן מן הזרעים. (35) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. (36) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. (37) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן.

- יב. אין מניחין³⁸ את הפאה אלא בסוף השדה, כדי
שיהיו עניים יודעין מקום שבוואו לו³⁹. וכדי
שתהיה נפרת לעוברים ולשבים ולא יחשדו⁴⁰. ומפני
הרמאים, שלא יתפזר לקצור הכל ואמר לאלו
שרואים אותו קוצר סוף השדה: בתחלת השדה
הנחת. ועוד, שלא ישמר שעה שאין שם אדם
ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו⁴¹. עבר והניח הפאה
בתחלת השדה או באמצעה - הרי זו פאה⁴². וצריך
שניחם בסוף השדה פשעור הפאה הראויה למה
שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

(38) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". (39) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. (40) שלא יהו עוברים ושבים אומרים ראו היאך פלוני שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה". וזהו

בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה". (17) יוציא הפאה כולה מן החצי שפדה. (18) כלומר, את החצי הזה שקצר. (19) מפני שחובת הפאה בקמה וחוב הפאה על מה שקצר - בנשאר.

- ו. פרם שהיה בוצר²⁰ ממנו ענבים למפר בשוק²¹,
ובדעתו שניחם השאר לגת לדרך אותו: אם היה
בוצר לשוק מכאן ומכאן - הרי זה נותן פאה למה
שבוצר לגת כפי הנשאר²²; ואם היה בוצר לשוק
מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנשאר
כפי הראוי לכל הפרם; הואיל וקצר מרוח אחת -
אינו כבוצר עראי, מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא
פטור. וכן כל הקוטף מלילות²³ מעט מעט ומכניס
לבתו, אפילו קטף בן כל שדהו - פטור מן הלקט
ומן השכחה ומן הפאה.

(20) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרך או לייבש, אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצידי הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר מצד אחד". (21) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט, כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו בצירת קבע. (22) לפי שהוא כבוצר עראי. (23) תוספתא פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי בדברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה.

- ז. הקוצר כל שדהו קדם שתגמר²⁴ ועדין לא הביאה
שליש - הרי זו פטורה²⁵. ואם הגיעה לשליש -
חיבת. וכן בפרות האילן²⁶, אם נגמרו שליש גמירתן
- חיבת.

(24) שתתבשל. (25) שאינה קצירה. (26) ושיעור שליש גמירתן נאמר לעניין מעשרות.

- ח. המקדיש שדהו והיא קמה - חיבת בפאה²⁷.
קצרה הגזר ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת
חיוב הפאה היתה קדש, שאינו חייב בפאה²⁸.

(27) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט. (28) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרכם" - פרט לשקצרוה גויים, כמו כן ממעטים קציר הקדש.

- ט. נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגיר - הרי זו
פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על
פי שאין השכחה אלא בשעת העמור²⁹.

יז. בשלש עתות ביום⁵³ מחלקין את הפאה לעניים
בשדה או מניחין אותם לבז: בשחר, ובחצי היום,
ובמנחה⁵⁴. ועני שבא שלא בזמן זה - אין מניחין
אותו לטל. כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקבצו
בו פלן לטל. ולמה לא קבעו לה עת אחת ביום?
מפני שיש שם עניות מניקות, שצריכות לאכל
בתחלת היום. ויש שם עניים קטנים, שאין נעזרין
בבקר ולא יגיעו לשדה עד חצי היום. ויש שם
זקנים, שאינם מגיעין עד המנחה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים... כו."

ומקור הדברים במשנה מס' פאה "שלש אבעיות ביום
בשחר במנחה ובחצות כו", ולדעת הרא"ש הכוונה
בשלושת הזמנים היא שנותנים באחד מהם, אבל לא
בשלושתם יחד. כי אם יתן בשלוש פעמים, הרי שיבואו
העניים ויטלו הכל בפעם הראשונה, ואין יחלק פאה
בשלושת הזמנים. וצריך להבין דעת הרמב"ם שהלא
קושיית הרא"ש מילתא בטעמא היא.

עוד צריך להבין, בנוגע למצות לקט שכחה ופאה, כתב
הרמב"ם "כל מתנות העניים האלו, אינן נוהגין מן התורה
אלא בארץ ישראל. וכן הוא בשו"ע "לקט שכחה ופאה,
אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם אין צריך להניחם".
וכתב הרמ"א "והאידינא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב
עכו"ם" ולפי זה יש להבין, מדוע לא יקיימו היום בארץ
ישראל שהרוב בה ישראל מצות לקט שכחה ופאה, ובפרט
כאשר מחפשים ומשתדלים להוסיף בברכתו של הקב"ה
ביבול השדה, בוודאי ובוודאי שצריכים להשתדל בקיום
המצוות התלויות בארץ.

(על"פ י"ן מלכות" ספר זרעים טימן ח')

(53) לא פחות ולא יותר. (54) היינו מנחה קטנה.

יח. עני שנטל מקצת הפאה זרק על השאר⁵⁵, או
שנפל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו
ומעבירין אותו ממנה⁵⁶, ואפלו מה שנטל לוקחין
אותו מידו⁵⁷ ונותן לעני אחר⁵⁸. [וכן פלגט וכן
בעמר השקחה].

(55) בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות
מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. (56) זה
מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". (57) זה
מוסב על נטל מקצת הפאה וזרק על השאר. והנה במשנה
שם: "נטל מקצת פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום"
ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר
קונסין אותו ונותנין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר
לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו,
וכן כתב בפירוש המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר
חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי

"מפני מראית העין" האמור שם. (41) זהו "מפני גזל
עניים". (42) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות
ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת
השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר
"לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור".

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמר לו: תן לנו
מצד זה, ונתן להם מצד אחר - זו פאה. וכן בעל
השדה שהפריש פאה ואמר: הרי זו פאה וגם זו⁴³,
או שאמר: הרי זו פאה וזו⁴⁴ - הרי שתייהן פאה.

(43) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו",
שוודאי היא פאה. (44) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו
אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמז בעלמא),
והסתפקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסק
רבינו לחומרא בספק ממון עניים.

יד. אסור לפועלים לקצור⁴⁵ את כל השדה, אלא
מניחין בסוף השדה כשעור הפאה. ואין לעניים בה
כלום עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו⁴⁶. לפיכך,
עני שראה פאה בסוף שדה - אסור לגע בה משום
גזל עד שיודע לו שהוא מדעת בעל הבית.

(45) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה
פאת שדך. (46) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו
שצריך לקרוא לה שם פאה.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזרעים
הנקצרים, וכן פאת הכרם והאילנות⁴⁷ - נתנת
במחבר לקרקע. והעניים בוזזין⁴⁸ אותה בידם, ואין
קוצרין אותה במגלות⁴⁹ ואין עוקרין אותה
בקדרמות, כדי שלא יפו איש את רעהו. רצו העניים
לחלקה ביניהם⁵⁰ - הרי אלו מחלקין⁵¹. אפלו
תשעים ותשעה אומרים לחלק, ואחד אומר לבז -
לזה האחד שומעין, שאמר בהלכה.

(47) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם.
(48) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספרא שם מ"תעזוב" -
"הנח לפניהם והם יבובזו". (49) בחרמשים. (50) היינו
שבעל הבית יחלק ביניהם. (51) למד כן ממה שנאמר שם
במשנה א: "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד
אומר לבזו, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם
אומרים לחלק - מחלקין ביניהם.

טז. פאה של דלית⁵² ושל דקל, שאין עניים מגיעין
לבז אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד
אותה ומחלק אותה בין העניים. ואם רצו פלן לבז
אותה לעצמן - בוזזין. אפלו תשעים ותשעה
אומרים לבז, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד,
שאמר בהלכה, ומחביין בעל הבית להוריד ולחלק
ביניהן.

(52) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה.

ובירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אף-על-פי שאינו מושך". ומכאן דברי רבינו שנחל הוא נהר. ועיי' ר"ש ורא"ש שם. (6) שם משנה ב. (7) כלומר, "כשיהיה בצד אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר" (פירוש המשניות שם). והיינו כר' יהודה שם, ולא כסתם משנה א שאמרו שלולית (דהיינו אמת המים - רע"ב שם) מפסקת בכל ענין. (8) כן הוא בירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אע"פ שאינו מושך". ואמת המים היינו שלולית, כמבואר למעלה. (9) כן הוא בירושלמי (פ"ב הלכה ב) "תני, אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת". ונראה שפירוש קבועה, היינו שיש בה מים גם בימות החמה וגם בימות הגשמים כבהלכה הסמוכה.

ג. וכן אם היה מפסיק דרך היחיד¹⁰ שהוא רחב²¹ ארבע אמות¹¹, או דרך הרבים הרחב שש עשרה²² אמה¹². אבל שביל¹³ היחיד והוא פחות מארבע¹⁴, או שביל הרבים פחות משש עשרה אמה: אם היה קבוע¹⁵ בימות החמה ובימות הגשמים - מפסיק; ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא הרי הוא כפודה אחת.

(10) שם משנה א. (11) כן הוא בבבא בתרא צ"ט: (12) שם. (13) פאה שם. (14) כן מפרש רבינו "שביל" שבמשנה שם, שהוא פחות מרחבו של דרך: פחות מארבע אמות בשביל היחיד, ופחות משש עשרה אמה בשביל הרבים. [ואף-על-פי שדרך של יחיד אינו אלא ארבע אמות בלבד - אין לתת לשביל של רבים, שהוא פחות משש עשרה אמה, דין של "דרך היחיד" על-כל-פנים - "מפני שהרבים יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואסור שיניחוהו ולא יעברו עליו" (לשון רבינו בפירוש המשנה שם), ולפיכך אין לו דין דרך אלא אם הוא רחב שש עשרה אמה, אבל בפחות מכאן יש לו דין שביל בלבד (ראה להלן בשביל צריך להיות קבוע). לעומת דרך היחיד ש"אין לו דרך אחרת והוא הולך ושב עליה תמיד" (פירוש המשנה שם), שיש לה דין דרך אף-על-פי שאינה רחבה אלא ארבע אמות בלבד]. (15) משנה שם. ובירושלמי שם מפורש, שגם בשביל הרבים צריך שיהא קבוע, וכדברי רבינו.

ד. הנה¹⁶ מפסיק בה ארץ¹⁷ בורה, שאינה זרועה²⁸ ולא חרושה, או ארץ נירה, והיא שנחרשה ולא נזרעה, או שהפסיק בה זרע אחר¹⁸, כגון שהיה חטים מכאן וחטים מכאן ושעורים באמצע¹⁹, או שקצר באמצעה, אפלו קדם שתביא שליש²⁰, וחרש מקום שקצר - הרי זו נפסקת לשתי שדות. והוא שהיה רחב כל אחד מאלו בשלושה תלמים²¹ של פתיח²², והוא פחות מבית רבע²³. במה דברים אמורים? בשדה קטנה, שהיא חמשים אמה על שתי אמות²⁴ או פחות; אבל אם היתה יתרה על זו - אין הפור או הניר מפסיקה לשתיים, אלא אם פן היתה בו רחב בית רבע; אבל זרע אחר כל שהוא - מפסיק בה²⁵.

מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר בעניין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר' מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". (58) ואין בעל השדה יוצא ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן.

יט. מי שלקח את הפאה⁵⁹ ואמר: הרי זה לאיש פלוני העני, אם עני הוא זה שלקח - מתוך שזוהי⁶⁰ לעצמו זכה בו לאותו פלוני; ואם עשיר הוא - לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון.

(59) שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא, כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני, שרשאי ללקט לעצמו, זוכה גם לאחרים. ופסק רבינו כחכמים ולפי פירושו של עולא. (60) כלומר, מתוך שיכול לזכות בו.

כ. בעל הבית שהניח פאה לעניים אלו העומדים לפניו, ובא עני אחר מאחוריו ונטלה - זכה בה; שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של מציאה עד שיגיע לידו⁶¹.

(61) כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

פרק שליש

(1) יבאר אם מניחין פאה משדה אחת לחברתה. ההפסק שעושה השדה כשתי שדות, והזורע בין האילנות. הזורע שדהו מין אחד בשתי גרנות או ב' מינין בגורן א'. האחין שחלקו או השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו. המוכר מקומות משדהו. ושנים שחלקו אילן. שדה חרובין וזיתים. והבוצר מקצת כרם להקל מעל הגפן.

א. אין מניחין² את הפאה משדה על חברתה. כיצד? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת בלה ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן. שנאמר: לא תכלה פאת שדה בקצרך - שניניח בכל אחת ואחת פאה הראויה לה³. ואם הניח משדה על חברתה - אינה פאה⁴.

(2) פאה פ"ב משנה א. (3) כן הוא בספרא פרשת קדושים (פרק א הלכה יא) "שך, לחייב על כל שדה ושדה", עיי' ר"ש בפירושו שם. וכן הוא בירושלמי שם: "שנאמר שך, ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה". (4) כן הוא בירושלמי שם: "הפריש פאה משדה לחברתה - לא קדשה".

ב. היתה שדהו זרועה בלה מין אחד, והיה נחל בתוך השדה⁵, אף על פי שאינו מושך, או אמת המים⁶, שאינו יכול לקצר מה שבשני צדיה⁷ באחת⁸, והוא שתהיה מושכת⁸ וקבועה⁹ - הרי זה כשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ומצד זה לעצמו.

(5) במשנה שם: "ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית".

- 16 משנה שם. (17 בדף' רומי: "שדה". (18) שם. (19) [המדובר כשאין כאן צורך להרחיק משום כלאים (ראה בפ"ג מהלכות כלאים), שאם יש צורך להרחיק משום כלאים, הרי ההרחקה היא כשיעור בית רובע (שם הלכה ט), ואם-כן יש כאן הפסק יותר משיעור ארץ בורה (ראה להלן ששיעור הפסק ארץ בורה, היא פחות מבית רובע) וראה ב"משנה ראשונה"]. (20) כלומר, אם הביאה שליש שחייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז) בוודאי שחייב בפאה מפסיק (ירושלמי פ"ב הלכה א, לדעת ר' מאיר אפילו בלי חרישה) אלא אפילו אם לא הביאה שליש, שאינה חייבת עוד בפאה (למעלה שם) - גם כן מפסקת, כיון שחרש (ראה בכסף-משנה, בפאת השולחן, ובתוספתא כפשוטה לפאה פ"א עמ' 44 43). (21) ירושלמי שם. (22) תלמים שעושים בתחילת החרישה בפתחתה (פירוש הרא"ש). (23) כך נראה בירושלמי שם (רדב"ז). ושיעור בית רובע הוא כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה מרובע (פ"ג מהלכות כלאים הלכה ט). (24) ירושלמי שם. (25) כדעת רב שם, ועיין בכסף-משנה.
- 1 ה. אָכְלָה גּוֹבֵאִים²⁶ או קָרְסְמוּהָ נְמָלִים בְּאִמְצָעָהּ, אִם
2 חָרַשׁ מְקוֹם שְׁאָכְלוּ - הָרִי זֶה מְפָסִיק.
- (26) תוספתא פאה פ"א, וירושלמי שם.
- 3 ו. הַזֹּרֵעַ בְּהָרֵי²⁷ שְׁאִינוּ כְּלוֹ שָׁוָה, אֲלֹא יֵשׁ בּוֹ תֵּלִים
4 גְּבוּהִים וּמְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת עֲמֻקּוֹת, אִף עַל פִּי שְׁאִינוּ
5 יָכוֹל לַחְרֹשׁ אוֹתוֹ כְּלוֹ וּלְזַרְעוֹ פְּאֻחַת, אֲלֹא נִחְרַשׁ
6 הַמְּקוֹם הַגְּבוּהַּ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְהַנְּמוֹךְ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ - הָרִי
7 זֶה כְּשֶׁזֶּדָה אַחַת, וּמִנִּיחַ פְּאֵה אַחַת בְּסוֹף הָהָר עַל כָּל
8 הָהָר.
- (27) פאה פ"ב משנה ב: "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון, אף-על-פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה לכל". וכפירוש שם בפירוש המשנה.
- 9 ז. מְדִרְגוֹת שֶׁהֵן גְּבוּהוֹת²⁸ עֲשֶׂהָ טְפָחִים - נוֹתֵן
10 פְּאֵה מִכָּל אַחַת וְאַחַת. וְאִם הָיוּ רְאשֵׁי שׁוּרוֹת
- (28) תוספתא שם.
- 11 מְעַרְבִּים²⁹ - נוֹתֵן מֵאַחַת עַל הַכָּל. הָיוּ פָּחוֹת
12 מֵעֲשָׂרָה, אִף עַל פִּי שְׁאִין רְאשֵׁי הַשׁוּרוֹת מְעַרְבִּין -
13 נוֹתֵן מֵאַחַת עַל הַכָּל³⁰. הָיָה סִלְעוֹ³¹ עַל פְּנֵי כָּל
14 הַשָּׂדֶה: אִם עוֹקֵר הוּא³² אֶת הַמַּחְרֹשָׁה מִצֵּד זֶה
15 וְנוֹתְנָהּ מִצֵּד זֶה - מְפָסִיק, וְאִם לֹא - אֵינוּ מְפָסִיק.
- (29) שם. כלומר, המדריגות עולות בשיפוע מסביב להר, ונמצאות ראשי השורות של התבואה, מעורבים (תוספתא כפשוטה). וראה פאה פ"ג משנה א. (30) בירושלמי שאלו: הרי עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה לצד אחר, והרי זה כסלע דלהלן. ויתכן כי רבינו סבור כי סלע שעל פני כל השדה חמור ממדריגות (כסף-משנה ורדב"ז). אבל צריך עיון, מאין שאב מקורו לפסוק נגד הירושלמי. (31) ירושלמי שם הלכה ב. (32) אם צריך לעקור כשחורש.
- 16 ח. הַזֹּרֵעַ שָׂדֶה³³ שֵׁישׁ בָּהּ אֵילָנוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה
17 מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת³⁴ בֵּין הָאֵילָנוֹת וְאֵין כָּל הַזֵּרַע מְעַרְבִּין
18 - נוֹתֵן פְּאֵה אַחַת³⁵ לְכָל הַשָּׂדֶה; שְׂדֵכֶר יְדוּעַ שֶׁשָּׂדֶה
19 אַחַת הִיא, וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאֵילָנוֹת נִחְלַק הַזֵּרַע.
- (33) פאה שם. (34) הן ערוגות מרובעות, דומות לדפוס שעושים בו הלבנים (פיה"מ שם). כלומר, הזרעים מחולקים מלבנות מלבנות. (35) כבית-הלל שם.
- 20 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת כָּל עֲשָׂרָה
21 בְּתוֹךְ בֵּית סָאָה³⁶; אֲבָל אִם הָיוּ כָּל עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת
22 בְּיֹתֵר מִבֵּית סָאָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן פְּאֵה מִכָּל מְלַבֵּן
23 וּמְלַבֵּן³⁷; שֶׁהָרִי הָאֵילָנוֹת מְרַחֲקִים הֶרְבֵּה, וְלֹא מִפְּנֵי
24 הָאֵילָנוֹת זֶרַע מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת.
- (36) ירושלמי על המשנה שם. (37) כן גירסת רבינו בירושלמי שם, היפך מגירסתנו. ועיין בכסף-משנה.
- 25 י. וְכֵן מְלַבְּנוֹת הַבְּצָלִים³⁸ שְׂבִין הֶקְרָק³⁹ - נוֹתֵן פְּאֵה
26 אַחַת⁴⁰ לְכָל הַבְּצָלִים, וְאִף עַל פִּי שֶׁהֶקְרָק מְבַדִּיל
27 בֵּינֵיהֶן⁴¹ וּמְשִׁימֵם מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת.
- (38) שם פ"ג משנה ד. (39) [והם זרעים באופן שאין איסור מחמת כלאים]. (40) כחכמים במשנה שם. (41) וירק הוא זרע אחר, והוא מפסיק כמבואר למעלה הלכה ד - כאן זה הפסק, שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום הירק נחלק הזרע, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ח באילנות.
- 28 יא. שָׂדֶה שְׂכָלָה זְרוּעָה מִין אֶחָד⁴², וְכִיּוֹן שֶׁהִתְחִילוּ
29 בָּהּ מְקוֹמוֹת לִיבֹשׁ⁴³ עָקֵר אוֹ תֵּלֵשׁ מֶה שֵׁיבֹשׁ מִכָּאן
30 וּמִכָּאן⁴⁴, עַד שֶׁנִּשְׁאָר הַלַּח מִפְּרֵד מְלַבְּנוֹת מְלַבְּנוֹת
31 מְרַחֲקוֹת זוֹ מִזֹּו: אִם הָיָה דְרֹךְ בְּנֵי אָדָם שֶׁם לְזַרְעַ
32 מֵאוֹתוֹ הַמֵּין עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, כְּגוֹן שֶׁבֶת אוֹ חֲדָד⁴⁵
33 - הָרִי זֶה מְנִיחַ פְּאֵה מִכָּל מְלַבֵּן וּמְלַבֵּן; שֶׁהוֹרָאָה
34 אוֹמֵר: עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת נִזְרָעוּ. וְאִם הָיָה מִין אֶחָד
35 שֶׁזֹּרְעִין אוֹתוֹ שְׂדוֹת, כְּגוֹן תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - נוֹתֵן
36 אַחַת לְכָל⁴⁶.
- (42) ודין הוא שנותן פאה אחת על הכל. (43) שם משנה ב. (44) ירושלמי שם הלכה א. (45) "שבת מלשון לעז אניט, ובלשון ערב אל-שבת. וחרדל בלשון ערב אל-חרדל, ובלשון לעז שינאפרי. שמנהג אדם לזרוע אותן פרודות בערוגות" (פירוש המשנה שם). (וצריך עיון, שכאן כתב רבינו שחרדל דרכו להזרע ערוגות ערוגות, ואילו בפ"א מהלכות כלאים הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרע שדות - אור פני מלך). (46) שם. כחכמים, ולא כרבי עקיבא.
- 37 יב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה יָבֵשׁ מִכָּאן וְיָבֵשׁ
38 מִכָּאן וְלֹא בְּאִמְצָעָהּ⁴⁸; אֲבָל לֹא מִכָּאן וּמִכָּאן וְיָבֵשׁ
39 בְּאִמְצָעָהּ⁴⁹ - מְנִיחַ מִן הַיָּבֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וּמִן הַלַּח
40 בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.
- (47) שנותן פאה אחת לכל, ובכלל זה גם מן הלח על היבש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה, וראה להלן. 66) [אף-על-פי שלגבי המוכר, אמרנו ש"אינו מפריש כלום", שהוא כ"קצר חציה ומכר חציה" (ראה למעלה) - לגבי הלוקח אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שהקמה שנפל בחלקו, היה שלו מתחילה, והקציר שנפל בחלקו של הראשון היה שלו, ואינו דומה ל"קצר חציה ומכר חציה", לפי שאין כאן שום מכירה. וטעמו של דבר נראה, לפי שדין "ברירה" (= הוברר הדבר למפרע) אינו מוחלט אצלנו, אלא מוטל בספק, ולפיכך אמרו (ביצה לח.), שבדבר שהוא מן התורה - "אין ברירה" (ראה להלן פ"ז מהלכות מעשר הלכה א). ובדבר שהוא מדרבנן - "יש ברירה" (ראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ.). ואף-על-פי ש"ספק לקט לקט" (להלן פ"ד הלכה ט), וכן כל ספק במתנות עניים - לחומרא, וחייב (למעלה שם הלכה יג) - כשהספק נפל בין שני בני אדם, כל אחד מדחהו אל השני: בעל הקמה אומר לו: לך לבעל הקציר, לפי ש"אין ברירה", והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה", ש"הלוקח נותן פאה לכל", ובעל הקציר מדחהו אל בעל הקמה, לפי ש"יש ברירה", וחייב בעל הקציר להפריש על חלקו, וראה ב"ר קורקוס, בכסף-משנה וב"אור פני מלך"]. 67) ירושלמי שם (ועיין ר"י קורקוס, כסף-משנה, רדב"ז ו"אור פני מלך"). והיינו בין בקציר ובין בקמה. 68) ושוב חלקו, וכל אחד לקח חצי בקציר וחצי בקמה, ראה כסף-משנה. 69) אין הכוונה שכל אחד חייב ליתן שיעור פאה שלם לקמה הנ"ל, אלא הכוונה שהוא יכול לתת על חלק חבירו, שמכיון שקצרו בשותפות, אף-על-פי שאח"כ חלקוה, אין כאן שתי שדות אלא שדה אחת. 70) שכיון שנפטר בחלוקה הראשונה - אינו חוזר ומתחייב (כסף-משנה). [ואף-על-פי שכשחזרו ונשתתפו עכשיו, יכולים העניים לומר לשניהם: חלקנו אצלכם - כיון שחזרו וחלקו - כל אחד מדחהו שוב אצל השני, כנ"ל].

יז. שְׂדֵה שֶׁהִגִּיעַ חֲצִיָּהּ⁷¹ עַד שְׁלִישׁ וְחֲצִיָּהּ לֹא הִגִּיעַ⁷², וְהַתְּחִיל וְקָצַר בְּחֲצִי שֶׁהִגִּיעַ חֲצִיָּהּ⁷³, וְאַחֵר כִּפֹּה הִבִּיֵּא פֶלֶא שְׁלִישׁ, וְאַחֵר כִּפֹּה גָּמַר הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן⁷⁴ שֶׁהִגִּיעַ בְּתַחֲלָה - מִפְּרִישׁ מִן הָרִאשׁוֹן⁷⁵ עַל הָאֲמָצְעִיִּים⁷⁶, וּמִן הָאֲמָצְעִיִּים עַל הָרִאשׁוֹן⁷⁷ וְעַל הָאֲחֵרוֹן⁷⁸.

71) ירושלמי שם. 72) שעדיין אינה חייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז), [וראה להלן פ"ה הלכה ט]. 73) כלומר, רביע מכל השדה. ונתחייב החצי הזה כולו על שני חצייו (= רביעיו), אבל החצי השני של השדה, שעדיין לא הגיע לשליש, לא נתחייב בקצירה זו, וראה להלן. 74) כלומר, קצר גם את הרביע הנ"ל שהניחו ולא קצרו מקודם. ועכשיו כיון שגם החצי השני של השדה, שמקודם לא הגיע לשליש, הגיע עכשיו לשליש - נתחייב הוא על ידי הקצירה של הרביע הנ"ל. 75) היינו הרביע שקצר בתחילה (ר"י קורקוס). 76) היינו הרביע השני שקצרו אחר-כך, ששני רבעים אלה הם שדה אחת. 77) על הרביע הראשון, שהם שדה אחת, כנ"ל, עכשיו לשליש. שהרי קצירת הרביע האמצעי חייב בפאה את החצי האחרון, ואף הם שדה אחת. 78) היינו החצי השני של השדה, שעכשיו הגיע לשליש.

48) ירושלמי שם, ועיין כסף-משנה. שכיון שהיבש הוא בתחילת השדה מצד זה ומצד זה, אין זה נראה כשתי שדות, שכן נוהג להתחיל בקצירה בתחילת השדה (פני משה שם). 49) שאין דרך להתחיל בקצירה מאמצע השדה, וזה נראה כשתי שדות (שם).

יג. שְׂדֵה שֶׁזָרְעָה בְּצִלִּים⁵⁰ או פִּלִּים או אֲפֻנִים⁵¹ וְכִיּוּצָא בֵּהּ, וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַכֵּר מִקְצֶתָּהּ לַחֵין בְּשִׁיק, וּמִנִּית מִקְצֶת הַשְּׂדֵה יָבֵשׁ וַיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ גֶרֶן - חֵיב לְהַנִּית פָּאָה לְזֶה שֶׁמוֹכֵר לֹחַ בְּפָנָי עֲצָמוֹ וְלְזֶה שֶׁקָּצַר אוֹתוֹ יָבֵשׁ בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁵².

50) שם משנה ג: "המחליק בצלים לחים". 51) "לא באותן שהן מין ירק, דירק לא מיחייב בפאה (למעלה פ"ב הלכה ב), אלא באותן שהם זרעים, כדתנן בפ"ג דכלאים (משנה ב): אפונין השופין מין זרעים, אפונין הגמלנים מין ירק" (ר"ש שם, ועיין שם בפירוש המשנה לרבינו). 52) שאף מי שסובר שלח ויבש הם מין אחד, מודה הוא ששוק וגורן הם שני מינים (תוספות יום-טוב).

יד. הַזֹּרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ⁵³ מִין אֶחָד, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂהוּ שְׁתֵּי גֶרְנוֹת⁵⁴ - מִנִּית פָּאָה אֶחָת⁵⁵. זָרְעָה שְׁנֵי מִינִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ גֶרֶן אֶחָת - נוֹתֵן פָּאָה לְמִין זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ וּפָאָה לְמִין זֶה בְּפָנָי עֲצָמוֹ.

53) שם פ"ב משנה ה. 54) המדובר כשעבר וקצר כל השדה, ונותן פאה מן התלוש (משנה ראשונה). 55) כיון שהם מין אחד.

טו. זָרַע שְׁנֵי זָרְעִים⁵⁶ מִמִּין אֶחָד, בְּגוֹן שֶׁזָרְעָה שְׁנֵי מִינֵי חֲטִים⁵⁷ או שְׁנֵי מִינֵי שְׁעוּרִים: אִם עֲשָׂאָן גֶרֶן אֶחָת⁵⁸ - נוֹתֵן פָּאָה אֶחָת; שְׁתֵּי גֶרְנוֹת - נוֹתֵן שְׁתֵּי פָאֹת. וְדָבָר זֶה הִלְכָה לְמַשָּׁה מְסִינִי⁵⁹.

56) פאה שם. 57) "יש ממיני חטים גסים ויש דקים, ויש מהם ירוק ויש מהם אדום" (פירוש המשנה שם). 58) הכל תלוי בגרנות. 59) שם משנה ו.

טז. הָאֲחֵין שֶׁחֲלָקוּ⁶⁰ - נוֹתְנִין שְׁתֵּי פָאֹת⁶¹. חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ⁶² - נוֹתְנִין פָּאָה אֶחָת⁶³. הִשְׁתַּפִּין שֶׁקָּצְרוּ⁶⁴ חֲצִי הַשְּׂדֵה וְאַחֵר כִּפֹּה חֲלָקוֹ - זֶה שֶׁלֶקַח הַקָּצִיר אֵינוֹ מִפְּרִישׁ פְּלוּם⁶⁵, וְזֶה שֶׁלֶקַח הַקָּמָה מִפְּרִישׁ עַל הַחֲצִי שֶׁלֶקַח בְּלִבְדוֹ⁶⁶. חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ⁶⁷ וְקָצְרוּ הַחֲצִי הָאֲחֵר בִּשְׁתַּתְּפוֹת⁶⁸ - כֹּל אֶחָד מֵהֶן מִפְּרִישׁ מִחֲלָקוֹ שֶׁבִּקְמָה עַל חֶלֶק חֲבֵרוֹ שֶׁבִּקְמָה⁶⁹, אֲבָל לֹא עַל הַחֲצִי שֶׁנִּקְצַר⁷⁰.

60) לפני הבצירה. שם פ"ג משנה ה. 61) שלכל אחד ואחד קוראים בו "שדך" (ר"ש שם). 62) לפני הקצירה (רדב"ז). 63) שהרי שותפים חייבים בפאה (למעלה פ"ב הלכה ג). 64) ירושלמי שם הלכה ד. 65) לפי שחובת הפאה בקמה (למעלה שם ה"ד), והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה". ש"הלוקח נותן פאה לכל", ולא המוכר (שם הלכה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ח' כסלו - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמחובר, ואמרו בגמרא: כעלי במכתשת ענינו שינטו הפארות על הקיר".

כ. שנים שלקח⁸⁹ אילן⁹⁰ אחד - נותנין מִמֶּנּוּ פָּאָה אחת⁹¹. לקח זה צִפּוֹנוֹ וְזֶה דְּרוֹמוֹ - זה נותן פָּאָה לעצמוֹ וְזֶה נותן פָּאָה לעצמוֹ⁹².

(89) שם פ"ג משנה ה. (90) מהאילנות החייבים בפאה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ב. (91) ששניהם שותפין באילן. (92) כיון שאינם שותפים, וחלקו של כל אחד ואחד מסוים בפני עצמו.

כא. החרובין⁹³, כל שאדם עומד בצד חרוב זה וחרבו עומד בצד חרוב זה⁹⁴ ורואין זה את זה⁹⁵ - הרי הן פלן⁹⁶ שדה אחת, ופאה אחת לכלן. הוי שני הצדדין רואין את האמצעיים ואין הצדדים רואין זה את זה - מפריש מצד אחד מן הראשונים על האמצעיים, ומן האמצעיים על הראשונים; אבל לא יפריש מצד זה על הצד האחר.

(93) שם פ"ב משנה ד. [וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג, שיש הבדל בין חרובי צלמונה שאינם ראויים למאכל רוב האדם, ואינם מחויבים במעשר אלא מדרבנן, לבין שאר החרובין שחייבים במעשר מן התורה. וראה שכן גם לענין פאה, שהרי כלל אחר בשניהם, ראה בפאה פ"א משנה ד, ובמעשרות פ"א משנה א. (94) "והטעם בחרובין, מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכים, כדתנן (ב"ב כד): בחרוב ובשקמה חמשים אמה" (ראב"י). (95) והראב"ד מפרש שהאדם עומד בראש חרוב זה, ורואה החרוב שבצד אחר. (96) בדפוס רומי, כשדה.

כב. זיתים⁹⁷, כל מה שיש מהן ברוח אחת מרוחות העיר⁹⁸, כגון זיתים שיש במערב העיר פלן או במזרח - הרי הן פשדה אחת, ופאה אחת לכלן.

(97) פאה פ"ב מ"ד. (98) לא מרוחות העולם, עיין בירושלמי שם ה"ג. ויתכן כי הלכה למשה מסיני היא, לחלק בין זיתים לשאר האילנות (משנה ראשונה).

כג. הבוצר⁹⁹ את מקצת פרמו מִפָּאָה ומִפָּאָה פָּדִי להקל מעל הגפן עד שִׁמְצָאוּ שָׁאָר הָאֲשָׁכּוּלוֹת רֵיחַ וְיוֹסִיפוּ - הוא הנקרא מִדֵּל. וכבר בארנו¹⁰⁰, שהבוצר מרוח אחת - אינו מִדֵּל, ולפיכך נותן מן הנשאָר פָּאָה הָרְאוּיָה לִפְלֵל¹⁰¹, ואף על פי שבוצר לשוק. אבל אם הדל למכר בשוק - אינו נותן פָּאָה לְזֶה שֶׁהִדֵּל¹⁰². הדל להביא בביתו¹⁰³ - נותן מן הנשאָר שֶׁהֵנִיחַ לְדֶרֶךְ פָּאָה אחת הָרְאוּיָה לִפְלֵל.

(99) שם פ"ג משנה ג. (100) למעלה פ"ב הלכה ו. (101) משנה שם. (102) שן: "נותן מן המשואר על מה ששייר". (103) ירושלמי שם. כלומר, מביאו לבית ודורך אותם, ואין זה עראי (רדב"ז).

פרק רביעי

(1) יבאר איזהו לקט. והרוח שפיזר עומרין ועירבן עם הלקט.

שכיון שבעת קצירת האמצעי (= הרביעי השני) הגיע לשליש בישול, ונתחייב בפאה על ידו - הם שדה אחת. ובכ"י נוסף: "אבל לא מן הראשון על האחרון" (מעשה רוקח, וכן הוא בדפוסים עתיקים, וכן הגיה מהר"י אבוהב). והמקור בירושלמי שם: "אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון", כלומר, מן הראשון שבצד זה על הראשון שבצד זה, דהיינו האחרון (ר"י קורקוס). שכיון שהאחרון הזה היה פטור כשהתחילו לקצור הרביע הראשון, הרי הם כשתי שדות (ר"י קורקוס).

יח. המוכר⁷⁹ מקומות מקומות⁸⁰ משדהו לאנשים הרבה, אם מכר כל השדה - כל אחד ואחד נותן פָּאָה אחת מחלקו⁸¹ שלקח. ואם התחיל בעל השדה לקצור⁸² ומכר מקצת⁸³ ושיר מקצת - בעל השדה נותן פָּאָה הָרְאוּיָה לִפְלֵל; שְׂכִינֵן שֶׁהִתְחִיל לְקַצֵּר נִתְחַיֵּב בִּפְלֵל. ואם מכר תחלה⁸⁴ - מפריש הלקוח על מה שלקח, ובעל השדה על מה ששיר.

(79) פאה פ"ג משנה ה: "המוכר קלחי אילן בתוך שדהו". (80) לדעת רש"י (חולין קלח). המדובר כשהלוקחים לא קנו קרקע אלא קלחים בלבד, וראה להלן. (81) כן כתב שם בפירוש המשנה: "ומה שאמר נותן פאה מכל אחד ואחד, חוזר על הלקוח". אבל רש"י (חולין שם) מפרש: "נותן לוקח פאה מכל אילן ואילן, ואין אחד מהם פוטר חברו, הואיל ואין השדה שלו, שאם היתה שדה שלו היה נותן מאחד על כולן". ולדעת רבינו, המדובר כשמכר גם הקרקע, ראה למעלה. (82) כרב חסדא בחולין שם. (83) כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא-קמא. (84) לפני קצירה.

יט. שדה אילן⁸⁵ - אין מפסיק בה אלא גדר גבוה⁸⁶ המבדיל בין האילנות. אבל אם היה הגדר מבדיל מלמטה, והפדים והפארות מערבין⁸⁷ מלמעלה ונוגעין בגדר⁸⁸ על גבו - הרי זה כשדה אחת ונותן פָּאָה לִפְלֵל.

(85) פאה פ"ב משנה ג. (86) במשנה שם: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר", ולא פורש כמה גבהו של הגדר, אבל בספרא פ' קדושים (פרק ב הלכה ג) מפורש: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וכן מפורש לענין כלאים (כלאים פ"ד משנה ג) "איזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים". ומכיון שכאן לא פירש רבינו כן, נראה שאף-על-פי שסתם גדר הוא, אמנם, עשרה טפחים, והוא מפסיק בין אילן לאילן לענין פאה, כשם שהוא מפסיק לכלאים - אין זה אלא אם אין הבדים והפארות מעורבין למעלה (ובאופן זה מדובר בספרא שם), אבל אם הבדים והפארות מעורבים למעלה, אין הגדר הזה מפסיק. ולכן כתב רבינו סתם: "גדר גבוה המבדיל בין האילנות". (87) ראה למעלה פ"ז מהלכות כלאים הלכה כב, וב"אור פני מלך" כאן, וצ"ע. (88) במשנה: "שער כותש אינו מפסיק", ופירש רבינו שם: "שער כותש הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי האילנות שהיו נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה

19 הפנימית ואינה יכולה להקצר עם הקמה - הפנימית
20 נצלת ומצלת את החיצונה¹⁴. שהרי היא פנופלת¹⁵
21 מתוך המגל, ואף על פי שעדיין לא נקצרה.
22 והשבלים שבקש¹⁶ - הרי הן של בעל השדה¹⁷.

(12) "ירושלמי" שם ה"ב. (13) והיא של בעל הבית, כמבואר למעלה. (14) שכיון שיכולה להקצר עם הפנימית עמה, בטלה היא אגבה. (15) זה מוסב למה שאמר בהלכה הקודמת, ששיבולת שלא נקצרה ואינה יכולה להקצר עם הקמה, הרי היא של עניים, ועל זה כתב "שהרי היא כנופלת מתוך המגל, ואף-על-פי שעדיין לא נקצרה", וכמו שכתבנו למעלה, שיש לקט במחובר (כסף-משנה). (16) תוספתא פאה סוף פ"ב. (17) [היינו שאין חוששין שמא הוא לקט, "שאין לעניים מתנה בתוך הקמה", כלומר, אין דרך לקט להיות בקמה אלא בקציר, וראה 'תוספתא כפשוטה'].

23 ה. הרוח שפזרה¹⁸ את העמרים ונתערב קציר של
24 בעל השדה עם הלקט - אומדין¹⁹ את השדה כמה
25 לקט היא ראוייה לעשות ונותן לעניים, מפני שזה
26 אנס²⁰. וכמה הוא שעור זה?²¹ ארבעה קבין תבואה
27 לכל בית כור²².

(18) פאה פ"ה מ"א. (19) משערין. (20) ולא שייך לקנוס את בעל השדה, כמו שקנסוהו כשהגדיש קצירו על גבי הלקט (להלן הלכות וז'). (21) של לקט, שהשדה ראוייה לעשות. (22) שם, כרבן שמעון בן גמליאל. ואמרו בבבא מציעא קה, ב - שהוא כור זרע ולא כור תבואה. וכן הוא ב'ירושלמי' כאן: "לכור או לבית כור - אמר ליה: לבית כור". ורבינו העתיק לשון ה'ירושלמי'. ושיעור בית כור הוא שבעים וחמשה אלף אמה בסך-הכל. כי הרי כל בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, דהיינו אלפיים וחמש מאות אמה, ובית כור הוא שלושים סאה.

28 ו. לקט שנפל לארץ ולא לקטוהו עניים²³, ובא בעל
29 השדה והגדיש את הקציר שלו על הארץ - פיצד
30 הוא עושה? מפנה הגדיש שלו פלו למקום אחר,
31 וכל השבלים הנוגעות בארץ - פלן לעניים²⁴. מפני
32 שאין אנו יודעים אי זו היא מהם שהיתה לקט,
33 וספק מתנות עניים - לעניים; שנאמר: תעזב - הנח
34 לפניהם משלך²⁵.

(23) פאה, שם. (24) שם פ"ד מ"א. (25) 'ירושלמי' שם סוף פ"ד.

35 ז. ולמה אין אומדין²⁶ אותה ויתן לעניים מה
36 שראוייה לעשות לקט? מפני שעבר והגדיש על
37 הלקט, קנסוהו. ואפלו היה שוגג²⁷, ואפלו היה
38 הלקט שעורים והגדיש עליו חטין²⁸, ואפלו קרא
39 לעניים ולא באו, אפלו הגדישוהו אחרים שלא
40 מדעתו - כל הנוגעות בארץ הרי הן לעניים.

(26) שם פ"ה ה"א. (27) שם. [ואין לזה קשר עם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא

והמרבין שדחו קודם שילקטו עניים. זרעים הנמצאים בחורי הנמלים ושבולת של לקט שנתעברה בגדיש. ודין אם ישכור הפועל על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח לעניים ללקט, או המרבין ארי בשדהו. המפקיר את הלקט עם נפילת רובו. ואי זהו פרט ואי זהו עוללות ואיזהו כתר ואיזהו נטף. כרם שכולו עוללות. ומאימתי העניים זוכין ליקח פרט העוללות. ודין המקדיש כרמו עד שלא נודעו העוללות. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור. מי שהיו לו חמשה גפנים ובצרם לתוך ביתו.

1 א. איזהו לקט²⁹? זה הנופל מתוך המגל בשעת
2 קצירה או הנופל מתוך ידו³⁰ כשמוקצין השבלים
3 ונקצר. והוא שהיה הנופל שבלת אחת או שתים³¹;
4 אבל אם נפלו שלש פאחד - הרי שלשתן לבעל
5 השדה. והנופל מאחר המגל³² או מאחר היד, אפלו
6 שבלת אחת - אינה לקט.

(2) פאה פ"ד מ"י. (3) שם: "תוך היד ותוך המגל".
(4) כבית הלל, שם פ"ו מ"ה. (5) שם פ"ד מ"י.

7 ב. היה קוצר ביד³³ בלא מגל, הנופל מתוך ידו -
8 אינו לקט. אבל התולש דברים התולשים אותם³⁴,
9 הנופל מתחת ידו - לקט. היה קוצר או תולש³⁵ דבר
10 שדרכו להתלש, ואחר שקצר מלא וזרעו או תלש
11 מלא קמצו הפהו קוץ ונפל מידו על הארץ - הרי
12 זה של בעל הבית³⁶.

(6) ב'ירושלמי' (שם ה"ה): "לקט קצירך, ולא הקוצר בידו".
(7) כן הוא בחולין קלז, א: "לקט קצירך ולא לקט קיטוף כו' מודה רבי יוסי במידי דאורחיה (= שדרכו בקיטוף). דתניא רבי יוסי אומר, קציר - אין לי אלא קציר, עוקר מניין? תלמוד לומר: לקצור. תולש מניין, תלמוד לומר: בקוצרך". וכן נראה בפאה פ"ד שם: "איזהו לקט כו' תלש מלא קומצו וכו'". הרי שגם בתולש יש לקט. (8) משנה, פאה שם. (9) שנאמר (ויקרא יט, ט) "ולקט קצירך" - אין לקט אלא מחמת הקציר, מיכן אמרו: היה קוצר כו' הכהו קוץ כו' הרי של בעל הבית ('ספרא' פ' קדושים פ"ב ה"ה, ועי' ר"ש שם).

13 ג. היה קוצר³⁷ ונשארה שבלת אחת שלא נקצרה
14 ונקצר כל שסביבותיה: אם היה ראשה מגיע לקמה
15 שבצדה ויכולה להקצר עם הקמה³⁸ - הרי היא של
16 בעל השדה; ואם לאו - הרי היא של עניים.

(10) פאה פ"ה מ"ב. ונשנתה בהלכות לקט, ומתוך זה למד רבינו שאף היא עוסקת בלקט (עיי"ש בפירושו). וכן נראה בתוספתא פ"ב: "שבולת שבקמה כו' שספק לקט לקט". וכן דעת הפירוש המיוחס לר"ש משאנץ ל'ספרא' שם, שיש לקט במחובר לקרקע, וראה ב'אור פני מלך'. (11) שמכיון שאין צורך לטירחה מיוחדת, מתחברת היא עם הקמה ובטלה אגבה.

17 ד. היו שתי שבולות³⁹ זו בצד זו, הפנימית יכולה
18 להקצר עם הקמה⁴⁰, והחיצונה יכולה להקצר עם

אומר ילקט בנו אחריו, אבל העריסין והחכורות והמוכר קמתו לחבירו לקצור, ילקט בנו אחריו. ונראה שרבינו מפרש הרישא של התוספתא על-פי המשנה הנ"ל (ואין זו הברייתא שהובאה בבבא-מציעא יב. וראה להלן): "המקבל שדה לקצור" - כשקיבל לקצור בשכר של מחצה או שליש או רביע, והתנה עם בעל השדה על-מנת שילקט בנו אחריו - "לא ילקט בנו אחריו", שכיון שעובד בשכר הרי הוא כפועל אחר, ויש כאן גזל העניים, שנשכר לו בזול עבור זה, ראה להלן בדברי רבינו, ורבי יוסי חולק בזה (אם כי יתכן שבפועל אחר מודה הוא למשנה הנ"ל, שיש חשש של הורדת שכר עבור הלוקט). "אבל העריסין והחכורות וכו' ילקט בנו אחריו", שכל אלו אינם מקבלים שכר עבורתם, אלא האריס כחוכר ולוקח קמה לקצור, שהם מקבלים את כל הקציר על אחריותם, והם משלמים שכר לבעל השדה: האריס - למחצה, שליש ורביע, והחוכר - סכום תבואה מסוים (עי' 'תוספות' בבא-מציעא קג: ד"ה ואזיל, שהיה מין אריס כזה), ולפיכך אין כאן חשש של הורדה בשכר. ראה ב'תוספתא כפשוטה' [41] אף-על-פי שאמרו במשנה שם: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור", ואמרו ב'ירושלמי' שם: "כשמכר לו שדהו וקמתו, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, אצל זה (= המוכר) אני קורא שדך, ואצל זה (= הלוקח) אני קורא קצירך", הרי שהלוקח קמה אסור לו ללקט - אין זה אלא בלוקח עצמו, אבל בנו - אינו בעל הקציר ומותר ('תוספתא כפשוטה'). (42) כלומר, מותר להתנות על מנת שילקט, כנ"ל. (43) דוקא בנו שאינו בעל הקציר, אבל אשתו שהיא כגופו - אסורה ('תוספתא כפשוטה', וראה ב'אור פני מלך'). ואמרו בבבא-מציעא שם, בדין פועל המוכר להלן, שמצד העניים אין קפידא, שלמחר גם בניהם ילקטו באופן זה. (44) ברייתא בבבא-מציעא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו", כלומר בלי תנאי, ראה למעלה. (45) כן הוא בברייתא שם בדברי רבי יוסי. וכאן גם אשתו מותרת ללקט כיון שאינו בעל הקציר, ראה למעלה. ובניו אפילו קטנים. ואף-על-פי שמציאת קטן לאביו - עשאוהו חכמים כאילו זכה לעצמו, שעניים מרוצים מזה, שילקט הבן הקטן, שלמחר גם בניהם ילקטו (שם). (46) [אינו כאריס הנ"ל, שלוקח כל הקציר, והוא משלם מחצה שליש ורביע לבעל השדה (שלפיכך מותר להתנות לפי שאינו מקבל שכר) - אלא כל הקציר של בעל השדה, והוא מקבל שכר למחצה לשליש או לרביע, ולפיכך אסור להתנות אתו, כשם שאסור בפועל, וכמפורש בתוספתא הנ"ל: "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו", ראה למעלה. אבל מביא הוא אשתו ובניו ללקט, מבלי שיתנה על זה, וכמו בפועל הנ"ל. ומקור הדברים בברייתא שם, וכדברי רבי יוסי שפסקו שם הלכה כמותו. וזה לשון הברייתא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, למחצה לשליש ולרביע - לא ילקט בנו אחריו" רבי יוסי אומר בין כך ובין כך, ילקט בנו ואשתו אחריו" (ואין דברי רבי יוסי שייכים לדבריו בתוספתא שם, שכאן מדובר בלי תנאי, ושם מדובר עם תנאי). ואף כאן כפועל, מותרת גם אשתו ללקט, אף-על-פי שהיא כגופו, לפי שאינו בעל הקציר, בניגוד לאריס שהוא בעל הקציר, שלא הותר לה ללקט, כנ"ל].

(גיטין נג:), שהרי כאן קנסו גם אם הגדישו אחרים שלא מדעתו. ועי' ב'מראה הפנים' שם]. (28) שאין כאן חשש של תערוכת לקט, בכל זאת תיקנו שכל החיטים הנוגעות בארץ הן לעניים.

ח. הצריך לרביץ²⁹ את שדהו קדם שילקטו העניים לקט שבה: אם הזקו מרבה על הפסד הלוקט - מותר לרביץ; ואם הפסד הלוקט מרבה על הפסדו - אסור לרביץ. ואם קבץ את כל הלוקט והניחו על הגדר עד שיבוא העני ויטלנו - הרי זה מדת חסידות³⁰.

(29) תוספתא פאה סוף פ"ב, ו'ירושלמי' שם ה"ג. (30) מקור דברים אלה אינו ידוע, ראה מהר"י קורקוס. ובתוספתא שם הם דברי רבי יהודה, וכנראה שמן הדין אמר ולא ממדת חסידות.

ט. זרעים הנמצאים בחורי הנמלים³¹: אם היו החורים בתוף הקמה - הרי הוא של בעל השדה, שאין לעניים מתנה בתוף הקמה; ואם היו במקום שנקצרו³² - הרי זה של עניים, שקמא מן הלוקט גררהו. ואף על פי שנמצא שחור - אין אומרים: הרי זה משנה שעברה; ששפק הלוקט - לקט³³.

(31) פאה, שם. (32) שם: "שלאחר הקוצרים". (33) כרבי מאיר שם (כסף-משנה). וראה למעלה ה"ו.

י. שבלת של לקט³⁴ שנעצרה בגדיש - הרי זה מפריש שתי שבלות³⁵ ואומר על אחת מהן: אם הלוקט היא זו - הרי היא לעניים, ואם אינה לקט - הרי המעשרות (שהיא) שחייבת בהן שבלת זו קבועים בשבלת שניה³⁶; וחוזר ומתנה פן על שבלת שניה, ונותן אחת מהן לעני והאחרת תהיה מעשר.

(34) שם פ"ח מ"ב. (35) 'ירושלמי' שם ה"ב. (36) שנייה זו אינה אחת מהשתים שהפריש תחילה, אלא שחוזר ולוקח עוד שלישיית מן הגדיש, ומתנה גם עליה, לפי שיש לחשוש שמא זו שקבע בה המעשרות היא הלוקט, ונמצא שהראשונה היא טבל (ר"י קורקוס, ועי' כסף-משנה).

יא. לא ישכור אדם את הפועל³⁷ על מנת שילקט בנו אחריו³⁹. אבל⁴⁰ האריסין והחקירין והמוכר קמתו לחבירו⁴¹ לקצור - ילקט⁴² בנו⁴³ אחריו. ויש לפועל⁴⁴ להביא אשתו ובניו⁴⁵ ללקט אחריו, ואפלו שקרו לטל חצי הקציר⁴⁶ או שלישו או רביעו בשכרו.

(37) שם מ"ו: "לא ישכור אדם את הפועלים על-מנת שילקט בנו אחריו". (38) [סתם פועל הוא שכיר יום. אבל להלן יתבאר מן התוספתא, שהוא-הדין במקבל מהתבואה הנקצרת: למחצה לשליש ולרביע]. (39) מפני שהוא גזול את העניים (פירוש המשנה שם, וכן הוא ב'ירושלמי'), שהרי הפועלים העניים נשכרים לו בזול עבור זה (הגר"א ור"ש). (40) [בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 1 (50): "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו. ר' יוסי

- 1 יב. מי שאינו מניח⁴⁷ את העניים ללקט, או שהוא
2 מניח אחד ומונע אחד, או שמסייע את אחד מהן
3 על חברו - הרי זה גוזל את העניים.

(47) משנה, שם.

- (67) שם מ"ד. (68) עב, סמ"ך. (69) כן הוא בדפוס רומי, ורוצה לומר שאשכול זה איננו סמ"ך כשיכולת של חטים. (70) לאשכול הקטן הזה. (71) ראה בהלכה הסמוכה. (72) ראה שם.

- 26 יח. אי זו היא כתף? ⁷³ פסיגין ⁷⁴ המהברות בשדרה ⁷⁵
27 זו על גבי זו? ⁷⁶ נטף? ענבים המהברות בשדרה
28 ויורדות? ⁷⁷ והוא שהיה כל הענבים ⁷⁸ שבעוללות
29 נוגעין בפס ידו? ⁷⁹ ולמה נקרא שמו עולל? מפני
30 שהוא לשאר האשכולות עולל לאיש.

- (73) תוספתא פ"ג, וירושלמי' שם ה"ג. (74) אשכולות קטנים (ר"ש שם). (75) הוא השרביט האמצעי שבאשכול (שם). (76) ולכן נקרא "כתף", שדומה לכתף הטעון משוי על כתפו (שם). (77) תוספתא וירושלמי' שם. ונקראו 'נטף' מלשון נוזל, "רוצה לומר שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו" (פירוש המשנה). וראה הלכה הקודמת. (78) "ירושלמי' שם. (79) כלומר, שהן מפוזרות כל כך, עד שכל אחת מהן יכולה לנגוע בפס ידו, ואז הן עוללות. אבל אם אין כולן יכולות לנגוע בפס ידו - אינן עוללות (כסף-משנה).

- 31 יט. ואין בעל הבית חייב לבצר העוללות ולתנן
32 לעניים⁸⁰, אלא הן בוצרין אותן לעצמן. וגרר
33 יחידים⁸¹ - הרי היא עוללת.

- (80) כמו ששינו לענין פאה (פ"ד מ"א, ולמעלה פ"ב הט"ו), "הפאה ניתנת במחור לקרקע", שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם יבואו (רע"ב, וירושלמי' שם) ואמרו בחולין קלא, ב - שבכל מתנות עניים, נאמר "תעזוב" (משנה ראשונה' שם פ"ז מ"ו, ועי' 'תוספות יום-טוב'). (81) שם מ"ד, כחכמים ולא כרבי יהודה, והוא אשכול שאין בו פסיגים (= אשכולות קטנים) וגרגירי הענבים יוצאים מן השדרה עצמה, אף-על-פי שהם שוכבים זה על זה, אינם בכלל כתף (רע"ב ורדב"ז).

- 34 כ. זמורה⁸² שהיה בה אשכול⁸³ ובארכבה⁸⁴ של
35 זמורה עוללת: אם נקצצה⁸⁵ עם האשכול - הרי היא
36 של בעל הכרם⁸⁶, ואם לאו - הרי היא לעניים.

- (82) משנה, שם. והיא ענף גדול של גפן. (83) האשכול יוצא מן הזמורה ויש לו כתף או נטף, שאינו עוללת, והוא של בעל הכרם. (84) הוא הפרק שבזמורה שממנו יוצא הענף הקטן שבו האשכול. (85) בדפוס רומי: "נקרצת", כלומר, נחתכת. (86) שהיא כשיכולת של לקט שיכולה להקצר עם הקמה, שהיא של בעל השדה, ראה למעלה פ"ד ה"ג ('תוספות יום-טוב' שם). וראה להלן הכ"ו.

- 37 כא. כרם שפלו עוללות⁸⁷ - הרי הוא לעניים⁸⁸;
38 שנאמר: וכרמך לא תעולל - אפלו פלו עוללות.
39 ואין הפרט והעוללות נהיגין אלא בכרם בלבד⁸⁹.

- 4 יג. ואסור לאדם⁴⁸ להרביץ ארי וכיוצא בו בתוך שדהו, כדי שיראו העניים ויברחו. היו שם עניים⁴⁹
6 שאינן ראויין לטל לקט⁵⁰: אם יכול בעל הבית
7 למחות בידן - ממחה; ואם לאו - מניחן, מפני
8 דרכי שלום⁵¹.

- (48) בבא-מציעא, שם. (49) תוספתא פאה פ"ג. (50) כגון אלה שיש להם מאתיים זוז, ראה להלן פ"ט ה"ג ('תוספתא כפשוטה'). (51) שלא יריב ולא יתקוטט עמו. וראה למעלה פ"א ה"ט.

- 9 יד. המפקיר את הלקט⁵² עם נפילת רבו⁵³ - אינו
10 הפקר; מאחר שנשר רבו, אין לו בו רשות⁵⁴.

- (52) תמורה כה, א. (53) היינו שיצא רובו מתחת יד הקוצר (גליון הש"ס ב'ירושלמי' פאה פ"ז ה"ג). (54) שמיד עם נשירת רובו, זיכתה אותו התורה לעניים (תמורה, שם). ואולם, אם הפקירו קודם, אין לעניים חלק בו, והרי הוא הפקר לכל (רש"י שם).

- 11 טו. אי זהו פרט⁵⁵? זה גרגר אחד או שני גרגרים⁵⁶
12 הנפרטים מן האשכול בשעת הבצירה⁵⁷. נפלו
13 שלשה גרגרים בבת אחת - אינו פרט.

- (55) שנפרט מן הענבים (למעלה פ"א ה"ה). (56) כבית הלל, פאה פ"ו מ"ה. וראה למעלה ה"א. (57) שם פ"ז מ"ג.

- 14 טז. היה בוצר⁵⁸ וכתת את האשכול והסבך⁵⁹ בעליו⁶⁰
15 ונפל לארץ ונפרט - אינו פרט⁶¹. היה בוצר ומשליך
16 לארץ⁶², כשמפנה האשכולות, אפלו חצי אשכול⁶³
17 הנמצא שם - הרי הוא פרט⁶⁴. (וכן אשכול שלם
18 שנפרט שם - הרי הוא פרט⁶⁵). והמניח את
19 הפלפלה תחת הגפן⁶⁶ בשעה שהוא בוצר - הרי זה
20 גוזל את העניים.

- (58) שם. (59) והסתבך. (60) בתוך העלים שלו. (61) מפני שלא נפרט דרך בצירה (ר"ש). וראה למעלה הלכה ב בענין לקט. (62) 'ירושלמי' שם פ"ו ה"ד. (63) כרבי חייא, שם. (64) שהרי הוא כמגדיש קציר שלו על גבי לקט, שקנסוהו חכמים שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים, אפילו אם הגדיש חטים שלו על שעורים של לקט, כמבואר למעלה הלכות ר"ז, כמו כן קנסוהו כאן שאפילו חצי אשכול, אף-על-פי שיש בו יותר משלשה גרגרים, הרי הוא של עניים (רדב"ז). (65) בדפוסים ישנים, חסרה פיסקא זו. ועי' 'כסף משנה'. (66) שלא יפול לארץ, שם פ"ז מ"ג.

- 21 יז. אי זו היא עוללת⁶⁷? זה אשכול הקטן שאינו
22 מעבה⁶⁸, כאשכול⁶⁹ שאין לו⁷⁰ כתף⁷¹ ואין ענביו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט' כסלו - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קעה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(87) שאין בכרם אשכול שיהא לו כתף או נטף. שם מ"ז.
(88) כרבי עקיבא, שם. (89) חולין קלא, א. ותוספתא פאה פ"ב.
1 **כב. אין העניים זוכין לקח פֶּרֶט וְעוֹלָלוֹת⁹⁰ עַד**
2 **שִׁתְחִיל בְּעַל הַכֶּרֶם לִבְצֹר פֶּרֶמוֹ; שְׁנֵאמַר: וְכִי תִבְצֹר**
3 **בְּרִמָּה לֹא תַעֲוֹלֵל. וְכִמְהָ⁹² יִבְצֹר וְיִהְיוּ זֹכִין בָּהֶן?**
4 **שְׁלֹשָׁה אֲשָׁפוֹלוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין רִבִּיעִי⁹³.**
(90) משנה שם, מדברי רבי עקיבא. (91) שם לא הוזכר פרט, אבל כן הוא ב'ירושלמי': "ודכוותיה, אם אין בציר אין פרט". (92) 'ירושלמי' שם ה"ו. (93) היינו רביעית הלוג יין (רע"ב). ויש אומרים רובע הקב, דהיינו לוג (מלאכת שלמה' בשם הרא"ש, והר"א אזכרי).
5 **כג. הַמְקַדֵּשׁ פֶּרֶמוֹ עַד שֶׁלֹא נִדְּעוּ הָעוֹלָלוֹת⁹⁴ - אֵין**
6 **הָעוֹלָלוֹת לְעֵנִיִּים⁹⁵; וְאִם מִשְׁנִדְּעוּ הָעוֹלָלוֹת -**
7 **הָעוֹלָלוֹת לְעֵנִיִּים⁹⁶, וְיִתְּנוּ עֹבֵר גְּדוּלָּם⁹⁷ לְהַקְדֵּשׁ⁹⁸.**
(94) פאה שם מ"ח. (95) לפי שכרם של הקדש פטור מעוללות ('ירושלמי'). (96) שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (שם). ואף-על-פי שאין לעניים בעוללות קודם הבציר (בהלכה הקודמת) - גם לבעל הבית אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדיש ('תוספות יום-טוב', ועי' בפירוש המשניות, שם). (97) שכר מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פגיו ונתבשלו (פירוש המשנה, שם). (98) כרבי יוסי במשנה שם, שהרי הכרם והאילנות של הקדש.

17 **כז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ¹⁰⁹ חֲמֵשׁ גִּפְנִים וַיִּבְצֹרם לְתוֹךְ בֵּיתוֹ: 17**
18 **אִם לְאֹכֵל עֲנִיִּים - פֶּטוּר מִן הַפֶּרֶט וּמִן הַשְּׂכָחָה¹¹⁰**
19 **וּמִן הַרְבֵּעִי¹¹¹, וְחֵיב בְּעוֹלָלוֹת¹¹²; וְאִם בְּצֹרֶן**
20 **לְעֹשׂוֹת¹¹³ יֵין - חֵיב בְּכָל, אֲלֹא אִם כֵּן שִׁיר**
21 **מִקְצֵתָן¹¹⁴.**

(109) בתוספתא פאה פ"א (הוצאת ליברמן עמ' 44..): "היו ארבעה או חמשה גפנים, בוצרין ומכניסין לתוך ביתו ופטור מן הפרט, מן השכחה ומן הפאה וחייב בעוללות". וב'ירושלמי' (שם פ"ג ה"ב): "היה לו חמש גפנים והוא בוצרין ומכניסין לתוך ביתו, פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחייב בעוללות". ורבינו הרכיב דבריו מתוך שני המקורות הנ"ל. (110) הוא-הדין שפטור מן הפאה, שהרי בצירה עראית אינה מחייבת לא בלקט ולא בשכחה ולא בפאה, כמפורש למעלה פ"ב ה"ו (כסף-משנה). (111) 'ירושלמי' שם. [ואין הדברים מבוררים, שאם כי בפרט ובשכחה שנאמר בהם בצירה, אין בצירה עראית מחייבת, היכן נאמרה בצירה ברבעי? (וראה ב'קריט ספר', ואין מקור לדבריו). ומה שאין פודים נטע רבעי במחומר (פ"ט מהל' מעשר שני ונטעי רבעי ה"ב), אין זה אלא משום שדינו כמעשר שני (שם), אבל "בצירה" לא נאמרה בו. ומה שכתב ב'קריט ספר' שעל-ידי הבצירה העראית הוא ממעט מחמש גפנים ושוב אין זה כרם - אין זה מתאים לדעת רבינו, שפסק שם ה"א ש"נטע רבעי" קדוש, ולא דוקא "כרם רבעי". ומה שאמרו בתוספתא מעשר שני פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 271.. שרק כרם רבעי (שיש בו חמש גפנים) עולה לירושלים - אין זה אלא מדרבנן. סוף דבר: דברי רבינו כאן צריכים עיון]. (112) תוספתא ו'ירושלמי' שם. והיינו משום שחייב העוללות אינו תלוי בבצירה, שהרי משנדעו העוללות אסור לבעל הבית לזכות בהם, כמבואר למעלה בהכ"ג. (113) שזוהי בצירה כדרכה. (114) שהוא פטור, מפני שהחייב נשאר במה שהשאיר ('ירושלמי' שם, ועי' כסף-משנה).

יום ש"ק ט' כסלו ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) יבאר העומר ששכחוהו בעלים ולא פועלים, או איפכא.

14 **כו. בֵּן לִוִּי¹⁰⁵ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מַעֲשֵׂר טֶבֶל¹⁰⁶, וּמִצָּא בּוֹ**

15 **עוֹלָלוֹת - נֹתֵן לְעֵנִי¹⁰⁷. וְאִם נִקְרָצָה עִם הָאֲשָׁפוֹל¹⁰⁸**

16 **- יֵשׁ לוֹ לְעֹשׂוֹת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולאלמנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכחת העיר".

- ג. עֲמְדוּ הָעֲנִיִּים בַּפְּנִיּוֹת¹³ או חֲפוּהוּ בַקֶּשׁ¹⁴ וְהוּא¹³
זָכַר אֶת הַקֶּשׁ¹⁵, או שֶׁחֲזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר¹⁴
וְהִנִּיחוֹ בַּשָּׂדֶה¹⁶ וּשְׂכָחוּ - אֵינוֹ שֶׁכָּחָה¹⁷. אָבֵל אִם¹⁵
נָטְלוּ¹⁸ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם¹⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ סְמוּךְ¹⁶
לַגֶּפֶה²⁰ או לְגֵדִישׁ או לְבָקָר או לְבָלִים²¹, וּשְׂכָחוּ -
הָרִי זֶה שֶׁכָּחָה¹⁸.

(13)=[והסתירו לן] ועל ידי זה באו לידי שכחה.
(14) ומתוך זה באו לידי שכחה. (15) שבאופן זה נגרמה
השכחה על ידי החיפוי, ואינה שכחה. אבל אם שכח גם את
הקש הרי זו שכחה. שיש שכחה בטמון. (16) כן מפורש
בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". (17) שכיוון שהחזיק בו
להוליכו לעיר - זכה בו. (18) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר
בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית
הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זו שכחה, והלכה כבית
הלל. (19) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר
יש יהיה בו שכחה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך
יש בו שכחה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו
לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אם שכחו
אחר כך אינו שכחה. (20) גפה הוא שער המגולה, והוא
ממלת גיפוד הדלתות. (21) כלי חרישה.

- ד. נָטַל עֹמֶר לְהוֹלִיכוֹ לְעִיר וְהִנִּיחוֹ עַל גִּבֵּי חֲבֵרוֹ¹⁹
וְשָׂכַח אֶת שְׁנֵיהֶן: אִם זָכַר הָעֲלִיּוֹן²² קִדְּם שִׁפְעָע בּוֹ²⁰
- אֵין הִתְחַתֵּן שֶׁכָּחָה, וְאִם לֹא - הִתְחַתֵּן שֶׁכָּחָה²³.

(22) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוהר את העליון" ואף
על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון
שהירושלמי כרך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה
שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפיהו בקש הרי זה אינו
שכחה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה, דר' יונה אמר בזוהר
את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוהר את העליון". וטעמו של
דבר, כמו למעלה בחיפיהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא
שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסוהו.
(23) אבל העליון, לעולם אינו שכחה מאחר שנטלו להוליכו
לעיר.

- ה. עָפוּ עֲמָרֵינוּ בְּרוּחַ חֲזָקָה לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ וְשָׂכַח²²
שֵׁם עֹמֶר - אֵינוֹ שֶׁכָּחָה; שְׁנֵאֵמַר: קִצְרִיךְ בַּשָּׂדֶה²³.
אָבֵל אִם פִּזַּר²⁴ הָעֲמָרִים בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ וְשָׂכַח - הָרִי זֶה²⁴
שֶׁכָּחָה²⁵.

(24) בעיא שם ונפשטה.

- ו. הַנּוֹטֵל עֹמֶר רֹאשׁוֹן וְשְׁנֵי וְשְׁלִישִׁי וְשָׂכַח הָרְבִיעִי: אִם²⁶
הָיָה שֵׁם שְׁשִׁי²⁵ - אֵין הָרְבִיעִי שֶׁכָּחָה עַד שִׁטְלָה²⁷
הַחֲמִישִׁי²⁶; וְאִם הָיוּ חֲמִשָּׁה בְּלִבָּד²⁷ - מְשִׁישָׁהא פָּדִי²⁸
לְטַל הַחֲמִישִׁי²⁸ הָרִי הָרְבִיעִי שֶׁכָּחָה²⁹.

(25) ואם כן נשארו שלושה עמרים. (26) שכיוון שנטלו
ודילג על הרביעי הרי היא שכחה, אבל אם לא נטל

ודין עשה עמריו לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר. הנוטל
עומר ראשון ושלישי ושכח הרביעי, או שדה שעומריה
מעורבבין ושכח. ודין הקוצר בלילה או הסומא. ותבואה
שקצורה אגודות קטנות. שנים שהתחילו לקצור מאמצע
השורה זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו לפניהם
ולאחריהם. המפנה אלומות ממקום למקום ושכח. שתי
כריכות המובדלות זו מזו אם הן שכחה. היו כל העומרים
קב קב ואחד מד' קבין ושכחו. שכח אילן בין האילנות,
מסויים או בלתי מסויים. היה כל שדהו זית נטופה. זית
העומד באמצע השורות לבדו. איזהו שכחה בעריס.
והמפקיר כרמו והשכים וזכה בו.

- א. הָעֹמֶר שֶׁשָּׂכַחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שֶׁכָּחוּ בַעַל¹
הַשָּׂדֶה², שֶׁכָּחוּ בַעַל הַשָּׂדֶה וְלֹא שֶׁכָּחוּהוּ פּוֹעֲלִים,²
שֶׁכָּחוּהוּ אֱלוֹ וְאֱלוֹ וְהָיוּ שָׁם אַחֲרֵים עוֹבְרִין וְרוֹאִין³
אוֹתָן בַּעַת שֶׁשָּׂכַחוּהוּ - אֵינָה שֶׁכָּחָה⁴, עַד⁴
שִׁישְׁכָּחוּהוּ כָּל אָדָם⁵. וְאֶפְלוּ עֹמֶר הַטְּמוּן⁵, אִם⁵
נִשְׁכַּח - הָרִי זֶה שֶׁכָּחָה⁶.

(2) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן
ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד
בשדה. (3) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה,
שנאמר "קצירך - ושכחת", שבעל הקציר ישכח.
וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי
תקצור - ושכחת", שהקוצר ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו
[הפועלים ובעל השדה] ורואים אותו אחרים, אינה שכחה,
שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. (4) כן הוא
בתוספתא פרק ג (לפי נוסחת כתב-יד ווין וכתב-יד בעל פני
משה): "אפילו אחרים עוברים בדרך וראו את העומר
ששכחוהו אין שכחה". ומפרשה רבינו בששכחוהו גם
פועלים וגם בעל השדה. (5) כחכמים, ולא כר' יהודה.
ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכחת עומר בשדה",
"בשדה לרבות את הטמון". שהם מפרשים, "בשדה": בתוך
השדה.

- ב. הָיָה בַעַל הַשָּׂדֶה בְּעִיר וְאָמַר: יוֹדַע אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים⁷
שֶׁכָּחוּ עֹמֶר שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְשֶׁכָּחוּהוּ⁸ - הָרִי זֶה⁸
שֶׁכָּחָה⁹. וְאִם הָיָה בַּשָּׂדֶה וְאָמַר בֶּן, וְשֶׁכָּחוּהוּ⁹ - אֵינָה⁹
שֶׁכָּחָה¹⁰. שֶׁהַשְּׂכוּחַ מִעֲקָרוֹ⁹ בַּשָּׂדֶה - הוּא הַשְּׂכָחָה¹⁰;
אָבֵל בְּעִיר, אֶפְלוּ זָכוֹר וּלְבָסוֹף שְׂכוּחַ - הָרִי זֶה¹¹
שֶׁכָּחָה¹¹; שְׁנֵאֵמַר: וְשֶׁכָּחָתָ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה - וְלֹא בְּעִיר¹².

(6) צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו
אחר כך. (7) כיוון שסוף סוף שכחוהו שניהם. (8) אף
כאן צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה.
(9) כלומר, לפני ששכחוהו הפועלים. (10) אבל זכור בעת
ששכחוהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדהו, אינו שכחה, אף
על פי ששכח הוא אחר כך. (11) שכיוון שאינו עומד בצד
שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן
שכח גם הוא הרי זו שכחה. (12) כלומר, בשדה - שכוח
מעיקרו הרי זו שכחה, אבל זכור ולבסוף שכוח אינה שכחה,
ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכוח הרי זו שכחה. ואין
לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכחה ובעיר אין שכחה

שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבוצ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקבצו נעשים עומרים". (41) שהרי הוקשה שכחת קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן, וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה.

י. הקוצר שהתחיל לקצר מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו: של אחריו - שכחה, ושלפניו - אינו שכחה; שנאמר: לא תשוב לקחתו - אינו שכחה עד שיעבר ממנו ויניחנו לאחריו. זה הכלל: כל שהוא בכל תשוב - שכחה, וכל שאינו בכל תשוב - אינו שכחה.

יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחריהם: שלפניהם - שכחה⁴², מפני שכל אחד מהן זה שלפניו הוא לאחריו של חברו⁴³; והעמור⁴⁴ ששכחוהו לאחריהם במקום שהתחילו ממנו - אינו שכחה, מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח⁴⁵. וכן השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין אחוריהם - אינו שכחה, מפני שהוא באמצע השורה שמן מערב למזרח, שעדין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח.

(42) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכחה. (43) ששנים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיון שאם היה בא ליטול מה ששכח חברו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה", זה מוסב גם על הבבא הראשונה כשיחיד שכח לאחריו, וגם על הבבא השנייה כששנים שכחו לפנייהם. (44) צריך-להיות: ו"הקמה" (רדב"ז). (45) כן הוא במשנה (ג"ד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכח - ואלו הן ראשי שורות: שנים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחרייהם כו' ואת שלאחרייהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחרייהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכח, שכיון שהם שנים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא וודאי הניחוהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל.

יב. הקוצר⁴⁶ ואלם אלמנות אלמנות, ופנה האלמנות - והן הנקראין עמרים - מקום זה למקום אחר, ומקום השני למקום השלישי⁴⁷, ומקום השלישי לגרן, ושכח העמר בפעם שפנה מקום למקום:

החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבודתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. (27) שלא נשארו בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברא שיתחיל מצד שני כדלעיל בשלושה. (28) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי זהו הזמן המוכיח על שכחה.

ז. שני עמרים מערבין ושכח אחד מהן - אינה שכחה²⁹ עד שיטל את כל סביבותיו.

(29) שמחמת הערכוביא לא נראה העומר, והרי זו שכחה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכחה בטמון?

ח. הלוח³⁰ והשום והבצלים וכיוצא בהן, אף על פי שהן טמונין בארץ³¹ - יש להן שכחה. הקוצר פלילה ושכח קמה³², או שעמר פלילה ושכח עמר, וכן הסומא ששכח - יש להן שכחה³³. ואם היה הסומא או הקוצר פלילה מתפנן לטל את הגס³⁴ - אין לו שכחה³⁵. וכל האומר: הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטל - יש לו שכחה; שכל המתנה על מה שכתוב בתורה³⁶ - תנאו בטל³⁷.

(30) והוא מין ממיני הבצלים. (31) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". (32) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. (33) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכחה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. (34) הגדולים. (35) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצורם, ואין כאן "כי תקצור קצירך". (36) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". (37) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תיפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכחה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכחה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר. וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכחה והיא לעניים.

ט. תבואה שקצרה³⁸ עד שלא נגמרה³⁹ להאכילה לבהמה, וכן אם קצרה אגדות קטנות⁴⁰ ולא עשאה עמרים, וכן השומים והבצלים שתלשן אגדות קטנות להמכר לשוק ולא עשאו עמרים להעמיד מהן גרן - אין להם שכחה⁴¹.

(38) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכחה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". ובירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נזרעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכחה. (39) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן - אינה קציר כלל. (40) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין ההוא

יז. היו פל העמרים של קב קב ואחד של ארבעה
 קבין ושכחו - הרי זה שכחה⁵⁶; יתר על הארבעה -
 אינו שכחה⁵⁷. וכן אם היו של שני שני קבין ואחד
 יתר על שמונה קבין - אינו שכחה⁵⁸.

(56) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב קב ויהיו
 ארבעה עומרים, ואין שכחה אלא בשניים - כל זמן שלא
 חולקו, יש להם שכחה. (57) מזה שלא אמרו במשנה אלא
 ארבעת קבין הם שכחה, למד רבינו שיותר מארבעת קבים
 הם דבר מסויים ואינו שכחה. (58) נלמד ממה שלמעלה
 (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראיה מן הירושלמי (שם סוף
 הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של
 שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שביותר משמונת
 קבים, אינה שכחה. ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא
 שמונת קבים, הרי זו שכחה. ומה שאמרו בירושלמי שם:
 "רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא
 "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן].

יח. העמר שיש בו סאתים⁵⁹ ושכחו - אינו שכחה;
 שגאמר: ושכחת עמר בשדה - ולא גדיש. אף על
 פי שכלן סאתים סאתים⁶⁰. שכח שני עמרים, אף על
 פי שיש משניהן סאתים⁶¹ - הרי אלו שכחה⁶². וכן
 יראה לי, שהן שכחה אפילו היה בשניהן יותר
 מסאתים⁶³.

(59) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילו-גרם.
 (60) שהרי הוא כגדיש. (61) בכתב-יד מעשה רוקח נוסף:
 "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". (62) שאינם
 מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה
 שם ולא כרבן גמליאל. (63) פשוט הוא, שגם אלה אינם
 גדיש, אלא עמרים.

יט. קמה שיש בה סאתים ושכחה⁶⁴ - אינה
 שכחה⁶⁵. אין בה סאתים⁶⁶ - רואין את השבילים
 הדקות פאלו הן פריאות וארבות, ואת השדופות
 פאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה (להיות) הקמה
 אחר אמן זה לעשות סאתים ושכחה - אינה
 שכחה.

(64) כולה. (65) אף על פי ששכחת קמה נלמדה ממה
 שנאמר "בשדה" (=ושכחת עומר בשדה) - "לרבות את
 הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכחת קמה
 משכחת עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו
 כן בקמה. (66) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כחש
 השיבולים, אבל ראוייה היא לעשות סאתיים.

כ. שכח סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה
 - אינן מצטרפים⁶⁷, ושניהם שכחה. וכן בשום
 ובבצלים ובפרות האילן⁶⁸, אם שכח מקצתן
 בקרקע⁶⁹ ומקצתן תלוש ובשניהם סאתים - אינן
 מצטרפין, אלא שניהם שכחה.

(67) לשיעור סאתיים שאינו שכחה. (68) [במשנה שם:

אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכחם
 - יש לו שכחה, וכשיפנה⁴⁸ ממקום שהוא גמר
 מלאכה לגרן - אין לו שכחה⁴⁹; ואם פנה העמרים
 למקום שאינו גמר מלאכה ושכח - אינו שכחה,
 וכשיפנה ממקום שאינו גמר מלאכה לגרן - יש לו
 שכחה.

(46) שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות
 לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה.
 המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה.
 זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו
 שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר
 מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין
 שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. (47) כן מפרש
 רבינו מה שאמרו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות
 לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה.
 (48) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן
 לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. (49) כלומר, זה שנשכח
 בעת שהוליך למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פינה
 למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי
 הוא שכחה.

יג. אי זהו מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום
 שדעתו לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם⁵⁰ או
 להוליכן שם למקום גדיש שהוא הגרן⁵¹. ומקום
 שאינו גמר מלאכה הוא המקום שמקבצין בו
 העמרים כדי לעשות מהן אלמות גדולות כדי
 להוליכן למקום אחר.

(50) ואינו מכון לעימור חדש. (51) רוצה לומר, שדעתו
 שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן.

יד. שתי פריכות⁵² המבדלות⁵³ זו מזו - שכחה,
 ושלש - אינן שכחה. שני עמרים המבדלין זה מזה
 - שכחה, ושלשה - אינן שכחה.

(52) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. (53) שאם הן
 מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה.

טו. שני צבורי זיתים וחרובין המבדלין זה מזה -
 שכחה, ושלשה - אינם שכחה. שני הצני פשתן⁵⁴ -
 שכחה, ושלשה - אינם שכחה.

(54) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעוקרים
 אותם הם כהוצני דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמיירי
 כשהוריעו, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר
 פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה".

טז. שתי גפנים, וכן בשאר האילנות שנים
 המבדלין זה מזה - שכחה, ושלשה - אינן שכחה.
 שגאמר: לעני ולגר תעזוב אתם - אפילו היו שנים,
 אחד לעני ואחד לגר.

(55) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות
 החייבים בפאה.

שפך. (79) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן נקרא שמו בישני לקוח מבושה.

כד. הִיָּה מְסִים בְּדַעְתָּי⁸⁰ - הִיָּה זֶה בְּמִפְרָסָם וְיָדוּעַ.
הִיָּה עוֹמֵד בְּצַד הַדֶּקֶל - הַדֶּקֶל מְסִימוֹ⁸¹. הִיָּה שְׁנִיָּה
זֵית נְטוּפָה - זֵה מְסִים אֶת זֵה⁸². הִיָּה כָּל שְׂדֵהוּ זֵית
נְטוּפָה וְשִׁכָּח אֶחָת מֵהֶן אוֹ שְׂתִים - יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה⁸³.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁלֹא הַתְּחִיל⁸⁴ בְּאֵילָן זֶה
הַמִּפְרָס; אֲבָל אִם הַתְּחִיל בּוֹ וְשִׁכָּח מִקְצָתוֹ - הִיָּה
זֵה שְׁכָחָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִפְרָס⁸⁵. וְהוּא שְׁנִיָּה
הַנִּשְׁאָר בּוֹ פָּחוֹת מִסְּאֵתִים; אֲבָל סְאֵתִים - אֵינָה
שְׁכָחָה⁸⁶, אֲלֵא אִם כֵּן שִׁכָּח כָּל הָאֵילָן⁸⁷, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(80) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (81) שם, שהרי
הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום.
(82) ואינם שכחה. (83) לפי שאז בטלה חשיבותם.
(84) ושכחו כולו. (85) שכיוון שהתחיל בו בטלה חשיבותו,
והרי זה דומה למה ששנינו בערלה פרק ג משנה ח, שאם
נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (86) שכיוון שהתחיל בו
ודאי יזכרנו. (87) שאפילו אם יש בו סאתיים - הרי זה
שכחה, שכיוון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

כה. זֵית הָעוֹמֵד בְּאֲמָצֵעַ הַשּׁוּרֹת לְבָדוֹ וְשִׁלֵּשׁ
שׁוּרֹת שֶׁל זֵיתִים מְקִיפִין אוֹתוֹ מְשַׁלֵּשׁ רִחוּתָיו, אֵף
עַל פִּי שְׁאִין בְּכָל שׁוּרָה מֵהֶן אֲלֵא שְׁנֵי זֵיתִים, שְׁכָּח
אֶת הָאֲמָצֵעִי - אֵינוֹ שְׁכָּחָה, שְׁהָרִי הַשּׁוּרֹת
הַסְּתִירוּהוּ⁸⁸. וְלָמָּה אֲמַר⁸⁹ זֵית בְּלִבְדוֹ⁹⁰? מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה
חָשׁוּב בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמָן⁹¹.

(88) שהרי זה כמו חיפואו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים
צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה
א. ורק בחיפואו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים.
(89) החכמים במשנה. (90) הלא הוא הדין בשאר אילנות.
וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות כגכה.
(91) בזמן אדריאנוס שהחריב הזיתים. ולדעת רבי יוסי אין
אז שכחה בזיתים - מאותו הטעם.

כו. אֵיזָהוּ שְׁכָּחָה? בְּעָרִיס⁹² - כָּל שְׁאִינוֹ יָכוֹל לִפְשֹׁט
אֶת יָדוֹ וְלִטְלֹה⁹³. וּבִפְרָס⁹⁴ - מִשְׁעֵבֶר מִן הַגֶּפֶן וּמִן
הַגִּפְנִים⁹⁵ וְיִשְׁכָּח אוֹתָהּ. בְּדָלִית וּבִדְקָל⁹⁶ - מִשְׁעִיר
הַיִּמְנוֹת⁹⁷. וְשִׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת - מִשְׁיַפְנָה וְיִלְף לֹא.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁלֹא הַתְּחִיל בּוֹ⁹⁸; אֲבָל אִם
הַתְּחִיל בּוֹ⁹⁹ וְשִׁכָּחוֹ - אֵינָה שְׁכָּחָה עַד שֶׁיִּבְצֹר אֶת
כָּל סִבְכִּיו.

(92) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה.
(93) פירוש: אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר
באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וליטלה.
(94) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על
הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר
ממלת רגל". (95) היינו שתי גפנים שהן שכחה.

"וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי
שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים
הרי זו שכחה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן
מדובר כשהתחיל באילן, ושכח מקצת מפירותיו, שבאופן
זה אם שכח סאתיים אין זה שכחה, ולא ששכח את כל
האילן. (69) כלומר, מחוברים לקרקע.

1 כא. הַשּׁוֹכֵחַ עֹמֵר בְּצַד הַקֶּמָּה⁷⁰ שְׁאִינָה שְׁכָּחָה⁷¹ -
2 אֵינָה שְׁכָּחָה. שְׁנֹאֲמַר: כִּי תִקְצֹר וְשִׁכָּחָה עֹמֵר; עֹמֵר
3 שְׁסִיבֹתָיו קָצִיר⁷² - שְׁכָּחָה, אֲבָל עֹמֵר שְׁסִיבֹתָיו
4 קָמָה - אֵינָה שְׁכָּחָה. וְכֵן אִם שִׁכָּח קָמָה בְּצַד קָמָה
5 שְׁאִינָה שְׁכָּחָה, אֲפִלּוּ קָלַח אֶחָד⁷³ - הִיָּה זֶה מַצְלַת
6 אֶת הַשְּׁכָּחָה, וְיִהְיֶה מִתֵּר לְקָחָתָהּ. אֲבָל אִם שִׁכָּח
7 עֹמֵר אוֹ קָמָה בְּצַד עֹמֵר שְׁאִינוֹ שְׁכָּח, אֲפִלּוּ הִיָּה בּוֹ
8 סְאֵתִים⁷⁴ - אֵינוֹ מַצִּיל אוֹתָהּ, וְהִיָּה הַשְּׁכָּחָה לְעֵנִיִּים.
9 אֵין קָמַת חִבְרוֹ מַצְלַת עַל עֹמֵר שֶׁלּוֹ, וְאֵין קָמַת
10 שְׁעוּרִים מַצְלַת עַל עֹמֵר חֲטִיִּם, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַקֶּמָּה
11 מִמֵּין הָעֹמֵר.

(70) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכחה) מצלת את
העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא
את הקמה". (71) יש אומרים שאפילו אם שכחה, אם יש
בה סאתיים, שאינה שכחה, מצלת היא על העומר שבצידה.
(72) שלא שכחה, שאם שכחה - כיוון שאינה מצלת עצמה,
כל שכן שאינה מצלת אחרים. (73) שלא שכחו.
(74) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכחה, ואף על פי כן
אינו מציל את השכוח.

12 כב. הַשּׁוֹכֵחַ אֵילָן בֵּין הָאֵילָנוֹת, אֲפִלּוּ הִיָּה בּוֹ בְּמָה
13 סְאִין פְּרוֹת⁷⁵, אוֹ שֶׁשִּׁכָּח שְׁנֵי אֵילָנוֹת - הִיָּה הֵן
14 שְׁכָּחָה; שְׁלֹשָׁה - אֵינָן שְׁכָּחָה.

(75) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם
סאתיים, אינה שכחה - אין זה אלא בקמה ובעומרים,
ססאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו
חשוב כל כך.

15 כג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֵילָן שְׁאִינוֹ יָדוּעַ
16 וּמִפְרָסָם בְּמָקוֹם⁷⁶, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה עוֹמֵד בְּצַד הַגֶּת אוֹ
17 בְּצַד הַפְּרָצָה, אוֹ בְּמַעֲשִׂיו⁷⁷, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה זֵיתִים
18 הַרְבֵּה, אוֹ בְּשִׁמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה לוֹ שֵׁם יָדוּעַ, כְּגוֹן זֵית
19 הַנְּטוּפָה בֵּין הַזֵּיתִים, שֶׁהוּא נוֹטֵף שֶׁמֶן הַרְבֵּה, אוֹ
20 הַשְּׁפָכְנִי⁷⁸ אוֹ הַבִּישְׁנִי⁷⁹; אֲבָל אִם הִיָּה בּוֹ אֶחָד
21 מִשְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ שְׁכָּחָה. שְׁנֹאֲמַר: וְשִׁכָּחָה
22 עֹמֵר בְּשִׁדָּה - עֹמֵר שֶׁאֵתָה שׁוֹכָחוֹ לְעוֹלָם וְאֵין אֵתָה
23 יָדוּעַ בּוֹ אֲלֵא אִם תִּשׁוּב וְתִאָּהוּ; יֵצֵא זֶה, שֶׁאֵתָה
24 זֹכְרוֹ לְאַחֵר זְמַן וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא תִפְגַּע בּוֹ, מִפְּנֵי
25 שֶׁהוּא יָדוּעַ וּמִפְרָסָם.

(76) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (77) ידוע לרוב זיתיו או
לרוב שמנו. (78) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן
פירשוהו שפכוני, ועניינו שפיכת שמן לרוב נגזר ממלת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהלכות מעשר הלכה א (עין שם), ובפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

ג. ואחר כך מפריש מן השאר⁸ אחד מעשרה, והוא הנקרא מעשר שני, והוא לבדו, ואוכלין אותו בירושלים. ועליו נאמר: ואם גאל יגאל איש ממעשרו. ועליו נאמר: עשר תעשר ואכלת לפני יי אלהיך במקום אשר יבחר.⁹

(8) מן השמונים ושמונה הנותנים אחרי הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה קכח.

ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע¹⁰ ובשניה ובשלישית ובשביעית ובחמישית. אבל בשלישית ובששית מן השבוע, אחר שמפרישים מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים אלו מעשר שני, אלא מעשר עני¹¹. ועליו נאמר: מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך ובה הלוי. ועליו נאמר: כי תכלה לעשר.¹²

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו' שנת המעשר" - "שאיין בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה".

ה. שנת השמיטה פלה הפקר, ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני¹³. ובחוצה לארץ, שאין בה שמיטת קרקע¹⁴ - מפרישין בארץ מצרים¹⁵ ובעמון ובמואב¹⁶ מעשר ראשון¹⁷ ומעשר עני¹⁸; מפני שהארצות אלו קרובות לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה¹⁹ בשביעית²⁰. והלכה למשה מסיני²¹, שיהיו מפרישים בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית. אבל בארץ שנער²² - מפרישין בשביעית מעשר שני²³, בסדר רב השנים²⁴.

(13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות שמיטה ויובל, הלכות כה-כז. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר בעמון ומואב שלא טיהרו בסיוחן, ושמועולם לא כבשום אף עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון ומואב שטיהרו בסיוחן וכבשום עולי מצרים - שמיטת קרקע נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות כז-כח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירוש המשנה בידים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיוחן, ראה בפאת השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם.

(96) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על גבי אילנות אחרים. (97) שכן היה הדרך לעלות עליו ולבצרו. (98) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור", "משירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בזו. (99) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר.

כז. המפקיר את פרמו, והשפים בבקר וזכה בו לעצמו ובצרו - חיב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי 'שדך' ו'כרמך' אני קורא בו¹⁰⁰, מפני שהיה שלו והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים - הרי זה פטור מן הפל. ובין כך ובין כך - פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

(100) בבבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב" מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו "מ"תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן אפילו לאחר אפיה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שדך" ו"כרמך".

פרק נשיי

(1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר בגורן ורוצה ליתנו לעני קרובו או מידעו. שני עניים שקבלו שדה בארסות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדהו קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

א. מתנה אחרת ששית² יש לעניים בזרע הארץ, והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא מעשר עני.

(2) חוץ מחמש המתנות שנזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה, פרט ועוללות (רדב"ד).

ב. וזהו סדר תרומות ומעשרות: אחר שקוצר זרע הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו³ מפריש ממנו אחד מן החמשים⁴, וזהו הנקרא תרומה גדולה⁵, ונותנה לפה. ועל זה נאמר בתורה: ראשית דגנך תירשך ויצהרך. ואחר כך מפריש מן השאר⁶ אחד מעשרה, וזהו הנקרא מעשר ראשון, ונותנו ללוי. ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל וגומר; ונאמר: ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל.⁷

(3) אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה מהלכות תרומות הלכות ד-ה). וראה בפ"ג מהלכות מעשרות הלכה ח ובהוספה שם. (4) היא תרומה בינונית (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר המצוות (עשה קכו, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א

19 הפירות - לא יפחת מפרדי שיעמקם ויקח בדימיהן
20 מזון שתי סעודות.⁴¹

(29) משנה פאה שם. (30) הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב שתים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות, כדלהלן (עירובין פב:). (31) חיטה מדברית, והיא מחמשת מיני דגן (פירוש המשנה שם). (32) במשנה שם: "קב וחצי כוסמין". רצ"ע. (33) תאנים יבשים (פירוש המשנה שם). (34) תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם). (35) במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הך, כי המנה היא מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים וחמשה סלעים. (36) של לוג (פירוש המשנה). (37) ירושלמי. (38) ירושלמי. וכן בבבלי עירובין כט. (39) ירושלמי. (40) ירושלמי ובבלי עירובין שם, וכן נזכרו שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. (41) משנה שם. וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

21 ט. היה לו דבר מועט⁴² והעניים מרבין ואין בו כדי
22 לתן לכל אחד ואחד פשעור - נותן לפניהם והן
23 מחלקין ביניהם.

(42) שם משנה ו.

24 י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה
25 לבעלים⁴³, אלא העניים באים ונוטלין על פרחו.
26 ואפלו עני ששישראל - מוציאין אותו מידו⁴⁴. אבל
27 המתחלק בבית - יש לו טובת הנאה לבעלים⁴⁵
28 ונותנו לכל עני שירצה⁴⁶.

(43) לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה בו נתינה (נדרים פד:). (44) כן הוא בתוספתא פאה פ"ב (הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפורט) והיינו שאין לעני זכות לתתו לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן. (45) חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר וגו'" (נדרים שם). (46) ואי אפשר להוציא מידו בעל-כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני, אלא נותנו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

29 יא. היה לו מעשר בגרן⁴⁷ ורצה לתנו לעני קרובו
30 או מידעו - יש להפריש מחצה לתנו לו, והחצי
31 מחלקו לכל עני שיעבר פשעור שאמרנו.

(47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה", וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני יותר מכשיעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

32 יב. במה דברים אמורים שאינו נותן לעני אלא כדי
33 שבעו? בשדה⁴⁸; אבל אם היה המעשר בבית -

(17) במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו מן הסברה שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18) משנה שם, כדעת רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן עזריה. (19) על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל. (20) מדברי רבי טרפון שם. (21) במשנה שם: "מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה. (22) היא בבל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות (ידים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23) לפי שהיא רחוקה מארץ ישראל. (24) משנה שם.

1 ו. מעשר ראשון שלקח הלוי - מפריש ממנו אחד
2 מעשרה ונותנו לפהן, והוא הנקרא תרומת מעשר.
3 ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר.

4 ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם²⁵
5 מעשר עני - נותן לכל עני²⁶ שיעבר עליו מן
6 המעשר כדי שבעו²⁷; שנאמר: ואכלו בשעריך
7 ושבעו²⁸.

(25) בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית. (26) אף-על-פי שמעשר עני שבוטל אין בו טובת הנאה לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י) - אינו כפאה שהעניים בוזזים אותה (למעלה פ"ב הלכה טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה "תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא (נדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות" (וכן לשון רבינו להלן הלכה י) - הרי שאף הוא מתחלק (משנה ראשונה). (27) ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה שם. וכן הוא בספרי פר' כיתבאו (לדברים כו, יב) היינו כדי שביעה של יום אחד - שתי סעודות, כדלהלן (תפארת ישראל). (28) [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים כו, יב "ואכלו בשעריך ושבעו" מדבר במעשר עני שבבית. וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

8 ח. כדי שבעו במה? אם מן החטים²⁹ נותן - לא
9 יפחת מחצי קב³⁰. ואם מן השעורים - לא יפחת
10 מקב. ואם מן הפסמין³¹ - לא יפחת מקב³². ומן
11 הגרגרות³³ - לא יפחת מקב. ואם מן הדבילה³⁴ -
12 לא יפחת ממשקל חמש ועשרים סלע³⁵. ואם מן
13 הזין - לא יפחת מחצי לג. ואם מן השמן - לא
14 יפחת מרביעית³⁶. ואם מן הארז - רבע הקב³⁷. נתן
15 לו ירק - נותן לו משקל לטרא³⁸, והוא משקל
16 חמשה ושלשים דינר. מן החרובין - שלשה קבין³⁹.
17 מן האגוזים - עשרה⁴⁰. מן האפרסקין - חמשה. מן
18 הרמונים - שנים. אתרוג - אחד. ואם נתן לו משאר

- 1 מחלקו לכל העניים אפלו פזית פזית⁴⁹. שאינו מצוה
2 לתן כדי שבעו אלא בשדה, שהרי אינו מוצא שם
3 לקח; שנאמר: ואכלו בשעריך ושבעו⁵⁰.

- 48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5).
49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין
נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש
הלכה י - משנה-למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא",
וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא
שיעור שביעה (משנה-למלך). (50) [ראה למעלה הלכה ז
הערה כז, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה
אשר בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במתחלק בגורן. אבל
עדיין קשה, למה לא נתחייב גם במתחלק בתוך הבית לתת
כדי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשעריך ושבעו".
ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].
- 50) המוכר את שדהו⁶² קרקע ופרות⁶³ והעני⁶⁴ -
הרי זה מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה.
והלוקח אסור בהן, אף על פי שעדיין לא נתן
דמים⁶⁵. ואפלו לזה הדמים ולקחה⁶⁶ - הרי זה אסור
במתנות עניים.

- 4 יג. באו⁵¹ איש ואשה לפית⁵² - נותנין לאשה תחלה
5 ופוטרינ אותה ואחר כך נותנין לאיש. אב וכו'⁵³,
6 איש וקרובו, שני אחיו, שני שתפין, שהיה אחד
7 מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו⁵⁴.

- 51) יבמות ק. (52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין,
נותנין לאשה תחילה ופוטרינ אותה, מאי קאמר? הכי
קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח)
נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשתה
של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). [ונראה
שאין בשתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה
(כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושה כל
כך, וכן נראה במאירי שם]. (53) קידושין לב. תוספתא
מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. (54) אף-
על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן
בגזירה-שוה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא
תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט
לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב.), כמו כן
מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני
לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא.).

- 8 יד. שני עניים⁵⁵ שקבלו שדה באריסות⁵⁶ - זה
9 מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו⁵⁷, וכן
10 חברו מפריש מחלקו ונותן לו.

- 55) פאה פ"ה משנה ה. (56) "ופירוש אריסות השותפות
בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח
הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות).
57) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני
מוזהר על שלו (חולין גיטין שם).

- 11 טו. המקבל שדה לקצור⁵⁸ - אסור בלקט שכחה
12 ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח
13 חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה
14 בשכרו⁵⁹. אבל אם אמר לו בעל השדה: שלישי מה
15 שאתה קוצר בלבד הוא שלך או רביע מה שתקצר
16 - הרי זה אין לו כלום עד שיקצרו⁶⁰, ובשעת הקציר

ה. פֶּא הָעֲנִי וְשָׂאֵל דִּי מַחְסוּרֵי וְאִין יַד הַנּוֹתֵן מִשְׁגָּת 20
- נֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְּׂגָת יְדוּ¹⁰¹. וְכִמְהָ? עַד חֲמִישִׁית 21
נִכְסָיו - מִצְוָה¹¹ מִן הַמִּבְחָר; וְאֶחָד מִעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו 22
- בִּינוּנִי¹²; פְּחוֹת מִכָּאן - עֵין רָעָה. וְלַעוֹלָם לֹא יִמְנַע 23
עֲצָמוֹ מִשְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל¹³ בְּשָׁנָה, וְכָל הַנּוֹתֵן פְּחוֹת 24
מִזֶּה - לֹא קָיָם מִצְוָה. וְאֶפְלוּ עָנִי הַמַּתְפָּרֵס¹⁴ מִן 25
הַצֹּדֵקָה - חֵיב לָתֵן צֹדֵקָה לְאַחֵר. 26

(10) בבא-מציעא לא, ב: "נתון תתן, אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת (אם אי-אפשר לו ליתן מתנה מרובה - רש"י) מניין? תלמוד לומר: נתון תתן" ('אור פני מלך'). (11) כתובות נ, א. "באושא התקינו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש". וכן הוא ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"א. (12) שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", ולמדו מכאן ב'ספרי' (הובא ב'תוספות' תענית ט. ד"ה עשר) למעשר כספים. (13) בבא-בבא ט, א. (14) גיטין ז, ב.

ו. עֲנִי שְׂאִין מִכִּירִין אוֹתוֹ וְאָמַר: רַעֲב אָנִי, הָאֲכִילוּנִי 27
- אֵין בּוֹדֵקִין¹⁵ אַחֲרָיו שְׂמָא רַמְאִי הוּא, אֶלָּא 28
מִפְּרָנְסִין אוֹתוֹ מִיָּד¹⁶. הִיָּה עֲרֵם וְאָמַר: כְּסוּנִי - 29
בּוֹדֵקִין אַחֲרָיו שְׂמָא רַמְאִי הוּא. וְאִם הָיוּ מִכִּירִין 30
אוֹתוֹ - מִכְּסִין אוֹתוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ מִיָּד¹⁷, וְאִין בּוֹדֵקִין 31
אַחֲרָיו. 32

(15) בבא-בבא, שם. (16) שהרי יש לו צער רעב. ונאמר (ישעיה נח, ז) "פרוס לרעב לחמך" - פרוס מיד (שם). (17) 'ירושלמי' פאה פ"ח ה"ו. ובבבלי בבא-בבא שם: "כי תראה ערום וכסיתו. כשיראה לך", פירושו שאתה מכירו.

ז. מִפְּרָנְסִין וּמִכְּסִין¹⁸ עָנִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת עִם 33
עָנִי יִשְׂרָאֵל¹⁹, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם²⁰. וְעָנִי הַמַּחְזִיר עַל 34
הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מִרְבָּה, אֲבָל נּוֹתְנִין 35
לוֹ מַתָּנָה מוֹעֲטָת²¹. וְאִסּוּר לְהַחְזִיר אֶת הָעֲנִי שֶׁשָּׂאֵל 36
רִיקָם, וְאֶפְלוּ אֶתָּה נּוֹתֵן לוֹ גְּרוּגְרָת אַחַת²²; שְׁנֵאמַר: 37
אֵל יֵשֵׁב דָּף נִכְלָם. 38

(18) ברייתא בגיטין סא, א: "מפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל", וכסות בכלל פרנסה (רדב"ז). [וראה פאה פ"ח מ"ז: "לן נותנין לו פרנסת לינה", והיינו מיטה וכסת, כדלהלן בהלכה הסמוכה. ועי' רש"י כתובות מה. ד"ה מפרנסין]. (19) לשון הברייתא בגיטין שם. ומשמע דווקא ביחד עם ישראל, וראה למעלה פ"א ה"ט. (20) ראה שם נט, ב - ש"מפני דרכי שלום" דאורייתא היא. (21) ב"ב שם. וראה בתוספות ד"ה לא, שהמדובר בגבאי צדקה, אבל לדעת רבינו אף היחיד מחויב (רדב"ז). (22) [ב'ירושלמי' פאה פ"ח ה"ה: "המסבבין על הפתחים אין נזקקין להם לכל דבר. אמר רבי יונה, ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגון דיליה", ויתכן כי רבינו גורס שם "מן גרוגרת דיליה"].

ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעָנִי²³ הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מִכְּכָר 39
אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוֹנְדִיוֹן²⁴ בְּשָׂהִי הַחֲטִים אֲרֻבַּע סָאִין²⁵ 40
בְּסָלַע²⁶. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ²⁷ כָּל הַמַּדּוֹת. וְאִם לָן - נּוֹתְנִין 41

שמיטה ויובל שם. (73) שלא ניתן אלא לצרכו של העני, כנ"ל. (74) שהכוונה שגם חבירו יחזיר לו שושבינות (הלכות זכיה ומתנת שם הלכה ב) [ואף-על-פי שרק במעות הדין כן, ולא בפירות (עיין שם הלכות ב"ט) - אין זה אלא בעשיר הנותן, אבל עני הנותן אף בפירות דעתו למתנת על-מנת להחזיר, ראה שם הלכה טו והערה נוספת נז]. (75) כלומר, נותנים אותו לרב העיר כמתנה ואין זה בזיון התורה, אבל לשלוח לו צדקה גנאי הוא לו (אור-זרוע שם סימן כו, וראה ברדב"ז והגר"א ביו"ד סימן רנא ס"ק כג). (76) ספרי פר' ראה (לדברים כו, יב).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני. ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו משלישית השקל. ואם בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום. עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים. עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים זוז לבית הכנסת.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לָתֵן צֹדֵקָה לְעָנִיִּים², כְּפִי מַה שְּׂרָאוֹי 1
לְעָנִי, אִם הִיתָה יַד הַנּוֹתֵן מִשְׁגָּת. שְׁנֵאמַר: פְּתַח 2
תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֵאמַר: וְהַחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשָׁב 3
וְחֵי עִמָּךְ. וְנֵאמַר: וְחֵי אֲחִיךָ עִמָּךְ. 4

(2) ראה להלן ה"ז, שמשום דרכי שלום מפרנסים גם עניי גויים עם עניי ישראל. (3) ראה בפ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"א, שגם גר תושב מצוה להחיות.

ב. וְכָל הָרוֹאֶה עָנִי מִבִּקֵּשׁ וְהָעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ וְלֹא 5
נָתַן לוֹ צֹדֵקָה - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא 6
תִּאֲמָץ אֶת לִבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיּוֹן. 7

ג. לְפִי מַה שֶּׁחָסַר הָעֲנִי⁴ אֶתָּה מִצְוָה לָתֵן לוֹ: אִם 8
אֵין לוֹ כְּסוּת - מִכְּסִים אוֹתוֹ, אִם אֵין לוֹ כְּלֵי בֵּית - 9
קוֹנִין לוֹ, אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה⁵ - מְשִׂאִין אוֹתוֹ. וְאִם 10
הִיתָה אִשָּׁה - מְשִׂאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ⁶. אֶפְלוּ הִיָּה 11
דְּרָכָו⁷ שֶׁל זֶה הָעֲנִי לָרֶכֶב עַל הַסּוֹס וְעַבְדֵּי רֵץ לְפָנָיו, 12
וְהָעֲנִי וְיָרַד מִנִּכְסָיו - קוֹנִין לוֹ סוֹס לָרֶכֶב עָלָיו וְעַבְדֵּי 13
לְרוֹץ לְפָנָיו; שְׁנֵאמַר: דִּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יַחְסֵר לוֹ. 14
וּמִצְוָה אֶתָּה לְהַשְׁלִים חֲסִרוֹנָו⁸, וְאֵין אֶתָּה מִצְוָה 15
לְעֲשׂוֹר. 16

(4) כתובות סז, ב. (5) שם: "[אשר יחסר] לו, זו אשה, וכן הוא אומר: אעשה לו עזר כנגדו". (6) במשנה, שם. וראה להלן פ"ח ה"ט"ו. (7) כתובות, שם. (8) שם.

ד. יְתוֹם שֶׁבָּא לְהַשְׂיֵאוֹ אִשָּׁה⁹ - שׂוֹכְרִין לוֹ בֵּית 17
וּמַצִּיעִים לוֹ מִשָּׂה וְכָל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ וְאַחֵר כָּף 18
מְשִׂאִין לוֹ אִשָּׁה. 19

לְשִׁנְיָהּ⁵⁹. הָאוֹמֵר תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָרִין לְעֲנִיִּים - יִתְּנוּ⁴
לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁶⁰.⁵

(57) תוספתא בבא קמא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 370..). (58) בעיר שהוא דר שם (שו"ע יו"ד סי' רנח ס"ד). (59) חצי לזה וחצי לזה (רדב"ז ושי"ך שם סק"ו). ובספר תורה יקראו בו אלו זמן מה ואלו זמן מה (רדב"ז). (60) שהוא דר בה (שו"ע יו"ד שם ס"ה). שכיון שאמר סתם "לעניים", ודאי שאין דעתו לעניים קרובים בלבד ולא לאחרים (רדב"ז).

משפט' סי' קסג ס"ב, וראה להלן]. (53) [אף-על-פי שמן הדין אי-אפשר לפסוק עליו כל זמן שלא ישב שם שלשה חדשים לפחות, להלן פ"ט ה"ב]. (54) שכיון שכר פסקו עליו והוא יחיד, בטל הוא לגבי אותה העיר, ואינו יכול לתבוע מהם בחזרה ולהביא לעניי עירו, כמו ברבים להלן. (55) היינו רוב אנשי אותה העיר (רדב"ז). (56) לתלמיד-חכם המתעסק בצרכי ציבור (רש"י שם).

1 טו. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר⁵⁷ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת, או
2 תָּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכֹּנֶסֶת - יִתְּנוּ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת
3 שֶׁהוּא רְגִיל בּוֹ⁵⁸. וְאִם הָיָה רְגִיל בְּשָׁנִים - יִתְּנוּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ג'ט' כסלו ה'תש"פ

המעוות ובין לא הרצה לפניו את המעוות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגזול שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזול, אבל כאן שלא הוחזק גזול אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מה. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ' "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. (10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. (11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". (12) לפי שגזול אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

15 ב. וצָרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֵס
16 וְשֶׁהוּא אָנוֹס וְדָאִי, לֹא שְׂסִמְכוּ עַל פִּי. וְכָל מוֹדְעָה
17 שָׂאִין פְּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יִדְעֻנּוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוֹס
18 הֵיךְ - אֵינָהּ מוֹדְעָה.

19 ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוּ בְּעוֹשֶׂה
20 פְּשָׁרָה¹³; אֲכַל בְּמִתְּנָה אוּ בְּמַחֲלָה, אִם מְסַר מוֹדְעָה
21 קִדְּם מִתְּנָה, אִף עַל פִּי שָׂאִינוּ אָנוֹס - הֲרִי הַמִּתְּנָה
22 בְּטֵלָה. שָׂאִין הוֹלְכִין בְּמִתְּנָה אֲלֵא אַחֵר גְּלוּי דַּעַת
23 הַנּוֹתֵן; שָׂאִם אֵינוּ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת¹⁴ בְּכָל לְבוֹ - לֹא
24 קָנָה הַמְּקַבֵּל מִתְּנָה. וְהַמַּחֲלָה מִתְּנָה הִיא¹⁵.

(13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). (14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף

יום ראשון ג' כסלו ה'תש"פ

הלכות מכירה

פרק עשירי

(1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

6 א. מִי שֶׁאָנְסוּהוּ²⁴ עַד שֶׁמָּכַר³, וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקַּח⁴,
7 אָפְלוּ תְלוּהוּ⁵ עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין
8 בְּמִטְלָטְלִין⁶ בֵּין בְּקִרְקָעוֹת⁷; שֶׁמִּפְּנֵי אָנוֹס גָּמַר
9 וּמִקָּנָה⁸. אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדְּמִים בְּפָנֵי הָעֵדִים⁹.
10 לְפִיקָה, אִם מְסַר מוֹדְעָה¹⁰ קִדְּם שְׂמִימָכָר, וְאָמַר לְשָׂנִי
11 עֵדִים¹¹: דַּע, שֶׁזֶּה שָׂאִנִּי מוֹכֵר חִפְצִי פְלוֹנִי אוּ שֶׁזֶּה
12 פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שָׂאִנִּי אָנוֹס - הֲרִי הַמְּמָכָר בְּטָל.
13 וְאָפְלוּ הַחֲזִיק בְּמָה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּד¹²,
14 וּמַחְזִיר הַדְּמִים.

(2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מה. פסק רבא הלכה כרב הונא. (3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. (4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. (5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. (6) כן נראה בבבא קמא סב. (7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מה:). (8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). (9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מה: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. (15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

ה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ²⁹ בָּאֵס; שְׁהָרִי הוּא ³⁰ חֲמֶסֶן, מִפְּנֵי שְׁפֹפֶה אֶת הַמוֹכֵר לַמֹּכֵר שְׁלֹא בְּרִצּוֹנוֹ ³¹. אֲבָל הַגּוֹזֵל ³² וְהַחֲזֹק בְּגִזְלָן וְאַחֵר כֶּף לָקַח שָׂדֶה שְׁגוֹל - אֵין הַמוֹכֵר צָרִיךְ לְמַסֵּר מוֹדְעָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת גִּזְלָה.

(29) שצריך מודעה. (30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. (31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. (32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הר"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

ו. עֲדֵי הַמוֹדְעָה ³³ יֵשׁ לָהֶם לַחֲתֹם הֵם עֲצָמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמוֹדְעָה עָלָיו, וְאֵין כֶּכָּף כְּלוּם. וְאֶפְלֹי אָמַר לָהֶם ³⁴ בְּפָנֵי הָאֵס: בְּרִצּוֹנִי מִכְרָתִי בְּלֹא אֵס - הָרִי הַמוֹדְעָה קִימָת; כְּשֶׁשׁ שְׂאֲנָסוּ שְׁמִכָּר בְּלֹא רִצּוֹן, כֶּף אֵנְסוּ עַד שְׂאֲמַר: בְּרִצּוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.

(33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. (34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

ז. וְכֵן אִם הוֹדָה ³⁵ בְּפָנֵיהֶם ³⁶ שְׁלָקַח הַדְּמִים אַחֵר שְׁמִסְרָה מוֹדְעָה עַל כֶּף - אֵינוֹ חַיֵּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שְׂהָאֵס אֵנְסוּ עַד שְׁוִידָה, וְהָעֲדִים כֶּכָּר יָדְעוּ שְׂהוּא אֵנְסוּ. אֲבָל אִם מָנָה הַדְּמִים בְּפָנֵיהֶם - חַיֵּב לְהַחֲזִיר.

(35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד-משנה וקס"ג משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון

ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשִׁהֲכָהוּ ¹⁶ או תִּלְאָהוּ עַד שְׁמִכָּר, או שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שְׂאֵפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין בִּידֵי עֶפְו"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל ¹⁷ - הָרִי זֶה אֵנְסוּ. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר פְּרָדָס מִחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹר שְׁנִים, וְלֹא הָיָה שֹׁטֵר חוֹב ¹⁸ בִּידֵי הַמִּשְׁכִּיר, וְאַחֵר שֶׁאֲכָלוּ הַשׁוֹכֵר שְׁלֹשׁ שָׁנִים ¹⁹ אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִמְכְּרֵנוּ לִי, אֲכַבֵּשׁ שֹׁטֵר שְׁכִירֹת וְאֶטְעֵן שְׂהוּא לְקוֹחַ בִּידֵי; וְאֶמְרוּ חֲכָמִים, שְׂדֵה אֵנְסוּ ²⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה ²¹. לְפִיכָף, אִם ²² תִּבְעוּ הַמִּשְׁכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכִפְר בּוֹ ²³ וְטָעַן שֶׁהִפְרָדָס שְׁלוֹ ²⁴, וְאַחֵר כֶּף מִסֵּר הַמִּשְׁכִּיר מוֹדְעָה ²⁵, וְאַחֵר כֶּף מִכָּר לַשׁוֹכֵר שְׁכָפַר בּוֹ - הָרִי הַמִּמְכָּר בְּטָל; שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ עֲדִים שְׂהוּא אֵנְסוּ. וְהֵם הָעֲדִים שְׁכָפַר בְּפָנֵיהֶם ²⁶ בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֲדֵי הַמוֹדְעָה ²⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה ²⁸.

(16) בגמרא הביאו: תליה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. (17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי-מעלה (כגון, "עלי ועליך", אבי ורבה על עצמם), כלומר, שבדודאי מציינים לדין, מפני שלא תמיד הבית-דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). (18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). (19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). (20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. (21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. (22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. (23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. (24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). (25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי-אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). (26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. (27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד-משנה מביא, שמספיק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ד' כסלו - ספר קנין - הלכות מכירה קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקונה: אם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהקנה; 10
ואם לא נתקיים התנאי - לא קנה. וכבר בארנו 11
משפטי התנאים בהלכות אישות.³ 12

(2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא-מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). (3) פרק ו.

ב. במה דברים אמורים? בשקנה⁵ בדרך מן 13
הדרכים שקונין בהן⁶, והרי יש עליו לקיים את 14
התנאי. אבל אם לא קנה עתה⁷, והתנה עמו: שאם 15
נתקיים התנאי זה יקנה, ואם לא נתקיים לא יקנה - 16
אף על פי שנתקיים התנאי, לא קנה; שזו אסמכתא 17
היא⁸, שהרי סמך קנייתו לעשות כן וכך⁹, וכל 18
אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. 19

(4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). (5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. (6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על-מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על-מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן-משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא-מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). (7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. (8) "אף-על-פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). (9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

ג. פיצד? המוכר בית לחברו או נתנו לו במתנה על 20
מנת¹⁰ שילף עמו לירושלים ביום פלוני, והחזיק זה 21
בבית - הרי זה קנה כשילף עמו לירושלים באותו 22
היום¹¹; ואם עבר אותו היום ולא הלך - לא קנה. 23
אבל אם התנה ואמר לו: אם תלך¹² עמי לירושלים 24
ביום פלוני או אם תביא לי דבר פלוני, אמתן לך בית 25
זה או אמכרנו לך בכך וכך; והלך עמו באותו היום 26
או שהביא לו, אף על פי שהחזיק בבית אחר שקיים 27
התנאי¹³ - לא קנה, שזו היא אסמכתא. וכן כל 28
פיצא בה. 29

הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז. (36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

ח. העידו עליו³⁷ עדי המכר³⁸ שבטל המודעה³⁹ - 1
הרי המודעה בטלה. ואם אמר⁴⁰ לעדי המודעה: 2
היי יודעין, שפל קנין שאני לוקח לבטל המודעה, 3
ומודעי המודעיו⁴¹, שהפל בטל, ואני אומר כן אלא 4
מפני האנס שאתם יודעין, ואין בדעתי להקנות לזה 5
האנס לעולם - הרי המכר בטל⁴². ואף על פי שקנה 6
מידו⁴³ לבטל המודעה, על הדרך שבארנו. 7

(37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד-משנה). (38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). (39) לדעת הכסף-משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. (40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. (41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. (42) אך לדעת התוספות (שם) דיבור המתחיל האי מאן דמטר מודעה יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם-כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. (43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

יום שני ד' כסלו ה'תש"פ

פרק אחד עשר

(1) נתבארו בו משפטי התנאים שהן אסמכתא והדומה לזה מחייבים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

א. המקנה בין קרקע בין מטלטלין, והתנה תנאין 8
שאפשר לקמן², בין שהתנה המקנה בין שהתנה 9

(10) ש"האומר על-מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על-מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב"טור" שם העתיק בדברי רבינו "על

ו. וְכֵן כָּל תְּנָאין שְׁמַתְנִין בְּנֵי אָדָם בִּינִיהֶן, אָף עַל
פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבְשִׁטָּר: אִם יִהְיֶה כֶּף אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה
כֶּף - אֲתָן לָךְ מִנֶּה אוֹ אֲקַנְהָ לָךְ בֵּית זֶה, וְאִם לֹא
יִהְיֶה אוֹ לֹא תַעֲשֶׂה - לֹא אֲקַנְהָ לָךְ וְלֹא אֲתָן לָךְ;
אָף עַל פִּי שֶׁעֲשִׂה אוֹ שֶׁהִיָּה הַדָּבָר - לֹא קִנְהָ. שְׂפָל
הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָמַר וְהִקְנֶה;²¹
שֶׁהָרִי דַעְתּוֹ עֲדִין סוֹמְכֶת שְׂמָא יִהְיֶה אוֹ שְׂמָא לֹא
יִהְיֶה.

(21) בבא-מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

ז. כָּל הָאוֹמֵר²² 'קִנְהָ מַעֲכָשׁוּ'²³ - אֵין פָּאן אֲסַמְכְּתָא
כָּלל, וְקִנְהָ; שְׂאֵלוֹ לֹא גָמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנֶה
מַעֲכָשׁוּ. פִּיצֵד? 'אִם בְּאֵתִי מִפָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי,
קִנְהָ בֵּית זֶה מַעֲכָשׁוּ', וְקִנְי מִיָּדוֹ עַל כֶּף - הָרִי זֶה
קִנְהָ, אִם פֶּא בְּתוֹךְ הַזְמַן שֶׁקִּבַּע. וְכֵן כָּל פִּיוצָא בְּזֶה.

(22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה
שכתב למעלה בהלכה בג (הגרא"א סימן רז ס"ק ה).
(23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו
שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

ח. מִי שֶׁמֹּכֵר חֲצָרוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ, וּפְרָשׁ²⁴ בְּשַׁעַת
הַמִּכְרִיהָ²⁵ שְׁהוּא מוֹכֵר בְּדִי לִילָף לְמָקוֹם פְּלוֹנִי²⁶, אוֹ
מִפְּנֵי הַמָּטָר שְׁנִמְנַע בְּדִי לְקִנּוֹת²⁷ חֲטִים בְּדָמִי חֲצָרוֹ²⁸
- הָרִי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנָא²⁹. לְפִיכָף, אִם יֵרֵד הַמָּטָר
אַחֵר שֶׁמֹּכֵר, אוֹ פָּאוֹ חֲטִין וְהִזְלֹ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ³⁰
לִילָף לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שְׂלֹא נִסְתִּיעַ לוֹ לְהַעֲלוֹת³¹
אוֹ לְקִנּוֹת חֲטִים - הָרִי זֶה מִחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים,
וְתִחְזֹר לוֹ קֶרְקַע; שֶׁהָרִי פִּרְשׁ שְׂאִינוֹ מוֹכֵר אֱלָא
לְעִשּׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וְהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה³². וְכֵן כָּל פִּיוצָא
בְּזֶה.

(24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. (25) דוקא בשעת מכירה,
אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום
- אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). (26) קידושין ג.
(27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". (28) כתובות צז.
(29) אף-על-פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל-שכן שלא כפל
תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא
מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן"
(כסף-משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו
או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר
מטלטלי אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). (30) קידושין
ג. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן
כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. (31) [כן גם בלחם-
משנה ומשנה-למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי:
"לעלות", וכן במגיד-משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש
הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום
פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם
כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב
למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד-

תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכן היה כתוב
בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם
ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא
אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה
חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. (11) כלומר: מאז ולמפרע,
משעת פעולת החזקה. (12) ואין כאן אמירת מעכשיו.
(13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי
בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה
החזקה ואיננה.

ד. לְפִיכָף¹⁴, הַנּוֹתֵן עֲרֻבּוֹן¹⁵ לְחִבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם
אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֲרֻבּוֹנִי מִחוּל לָךְ, וְהִלָּה אוֹמֵר: וְאִם
אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֲכַפֵּל לָךְ¹⁶ עֲרֻבּוֹנִי; אִם חוֹזֵר בּוֹ
הַלּוֹקֵחַ - קִנְהָ זֶה הָעֲרֻבּוֹן, שֶׁהָרִי הוּא תַּחַת יָדוֹ¹⁷;
וְאִם חוֹזֵר בּוֹ הַמוֹכֵר - אֵין מִחֲזִיר אוֹתוֹ לְכַפֵּל
הָעֲרֻבּוֹן, שֶׁזֶה אֲסַמְכְּתָא הִיא, וְאֲסַמְכְּתָא לֹא קִנְהָ.

(14) בבא-מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי.
(15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א.
(16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע
רו, ס"ק כד). (17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן
ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול
לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבוני -
נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר
אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו".
נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי
שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל
לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא
אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה
שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד
ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי
יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה
דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של
מוכר. וכמו שאמרנו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר
זכויותין] דאמר לבטלן זכוותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון
דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חבירו -
דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן,
וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין
מגיד-משנה וכסף-משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע¹⁸ מִקְצַת חוּבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת
הַשְּׁטָר¹⁹, וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נִתְּנִי לָךְ עַד יוֹם פְּלוֹנִי,
תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן
הַשְּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזֶה אֲסַמְכְּתָא הִיא²⁰.

(18) משנה בבא-בבא-בבא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי.
(19) הלוא פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה
ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את
השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שלישי.
(20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר:
"אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם
היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת
שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד-משנה).

על-מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזול (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף-על-פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יא. מְכַר קֶרְקַע⁴¹ לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמוֹכֵר וְאָמַר
לַלּוֹקֵחַ: כְּשִׁיחֲזִיר לִי מְעוֹת⁴² תַּחֲזִיר לִי הַקֶּרְקַע זֶה -
הָרִי הַפְּרוֹת שֶׁל מוֹכְרִי⁴³. מְכַר לוֹ סֶתֶם, וְאָמַר לוֹ
הַלּוֹקֵחַ⁴⁴ מִדַּעְתּוֹ: כְּשִׁיחֲזִיר לָךְ מְעוֹת תִּבְיָאֵם לִי וְאֵין
אֲחֲזִיר לָךְ קֶרְקַע זֶה - הָרִי הַתְּנָאִי קֵנִים, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל
פְּרוֹת. וְאֵין בָּהֶּן אֶבֶק רִבִּית, שֶׁהָרִי מִדַּעְתּוֹ חֲזִיב עֲצָמוֹ
בַּתְּנָאִי זֶה⁴⁵.

(41) בבא-מציעא סה: (42) ולא קצב לו זמן. (43) [אף-
על-פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות,
שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא
במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד
(ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי
מפורש על-מנת שיחזירה לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד,
אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק
יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. (44) בבא-מציעא
שם. (45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו
הלוואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין
כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

יב. מַעֲשֶׂה⁴⁶ בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לְקִנּוּת לָהּ חֲצִיר
מִשְׁמַעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ⁴⁷, וְאָמַר שְׁמַעוֹן הַמוֹכֵר
לְרְאוּבֵן הַשְּׁלִיחַ: אִם יֵחִיו לִי מְעוֹת, תַּחֲזִיר לִי
פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קֶרְקַע זֶה; וְהָשִׁיבוּ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ:
אֲתָה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אֲחִים. פְּלוֹמֵר, הַדָּבָר
קְרוֹב שֶׁהָיָה תַּחֲזִיר לָךְ, וְאֵינָהּ מְקַפֶּדֶת עַל זֶה. וְכָא
מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הָרִי זֶה הַשְּׁלִיחַ לֹא
קָנָה כְּלוֹם⁴⁸. שֶׁהָרִי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ⁴⁹ שֶׁל קְרוֹב זֶה
עַל דְּבָרֵי הַשְּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה,
וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה.

(46) בבא-מציעא סז. (47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה
בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. (48) בשביל האשה, כלומר
לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא
והערה מב). (49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה"
ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

יג. אִסְמַכְתָּא⁵⁰ שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ⁵¹ עֲלֶיהָ בְּבֵית דִּין חֲשׁוּב⁵²
- הָרִי זֶה קָנָה. וְהוּא שְׁתַּפְּסִים⁵³ זְכוּיָתוֹ⁵⁴ בְּבֵית דִּין.
וְהוּא שֶׁלֹּא יָהִי אָנוּס⁵⁵.

(50) נדרים כז. (51) אף-על-פי שכל קנין הוא מעכשיו,
שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלל הקנין ואיננו (ראה
למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל
(למעלה הלכה ז) - אף-על-פי-כן צריך כאן בית-דין חשוב,
מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית-דין, לא היו מרצונו
הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית-דין (כסף-
משנה). (52) בפירוש המשנה (בבא-בתרא פרק גט פשוט)

משנה ולחם-משנה ומשנה-למלך]. (32) ודוקא אם נתעכב
הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח
קיים, שגילויו דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור,
היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק
אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח
(מגיד-משנה).

ט. אֲבָל הַמוֹכֵר סֶתֶם³³, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלָבוֹ
שְׁמַפְנֵי כֶּף וְכֶף הוּא מוֹכֵר, וְאֵף עַל פִּי שְׁמַרְאִין
הַדְּבָרִים³⁴ שְׁאִינוֹ מוֹכֵר אֲלָא לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף, וְלֹא
נַעֲשֶׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהָרִי לֹא פָּרַשׁ, וְדְבָרִים שֶׁבִּלָּב
אֵינָן דְּבָרִים.

(33) קידושין מט: (34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו
לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו
ש"דברים שבלב אינם דברים".

י. מִי שֶׁהִקְנָה³⁵ לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנַת שְׁתַּתֵּן
מִקָּח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפְלוֹנִי': אִם נָתַנוּ אוֹ מְכָרוּ
לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קֵנִים הַתְּנָאִי, וּמְכָרוּ
לְאַחֵר³⁶, אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוּ וְלֹא נָתַנוּ בְּזִמְן שֶׁקָּבַע לוֹ -
לֹא קָנָה. וְכֵן הַמוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ³⁷ שֶׁהִתְנָה שִׁיחֲזִיר לוֹ
הַמִּקָּח בְּזִמְן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשִׁיחֲזִיר לוֹ הַמְּעוֹת³⁸ - הָרִי
הַמְּכָר קֵנִים³⁹, וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה⁴⁰.

(35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר
לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים
מח: בענין "קני על-מנת להקנות". ועיין מגיד-משנה.
(36) שאף-על-פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר-כך יתן או ימכור
לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי.
שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה
אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה-
למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג,
באומר הרי זה גיטך על-מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת
לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר
ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני
וייהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא
תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא
תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן-האזל. (37) ואילו
בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה
הלוקח. וראה להלן. (38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני",
שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן.
(39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו
מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג
הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל
הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו
זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן-משפט סימן ריב סק"י,
והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:). שזמנו
קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה-שאינ-כן בהלכה
יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיחזיר לו מעות" ולא קצב לו זמן,
ראה להלן]. (40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך
להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה

1 יד. מִי־צָדַד? הֲרֵי שֶׁהַתַּפְּסִים שָׁטְרוּ אוֹ שׁוֹכְרוֹ בְּבֵית דִּין,
2 וְקָנוּ מִמֶּדֶד, שֶׁאֵם לֹא בָּא בְיוֹם פְּלוּנִי וְנָתַן שֹׁטֶר זֶה
3 לְבַעַל דִּינּוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוֹ נוֹתְנִים.
4 וְאֵם עֲפָכּוֹ נָהָר אוֹ חֲלִילִי⁵⁶ מִלְּכוּבָא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כָּל
5 פְּיוּצָא בְּזֶה. וְהוּא שִׁיחִיָּה בְּבֵית דִּין חֲשׂוֹב.

6 טו. המְחִיב עֲצָמוֹ בְּמִזְוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תִּנְיָא כָּלָל, אָף
7 עַל פִּי שְׂלֹא הָיָה חֵיב לוֹ כָּלֹם - הֲרִי זֶה חֵיב⁵⁷;
8 שְׂדָרָב זֶה מִתְּנָה הִיא, וְאִינָה אֲסֻמְכָתָא. בִּיַּעֲד?
9 הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הָיוּ עָלַי עֲדִים'⁵⁸ שְׂאֵנִי חֵיב לְפָלוּנִי
10 מִנָּה', אוֹ שִׁכְתֵּב לוֹ בְּשִׁטְרָם⁵⁹: 'הֲרִינִי חֵיב לָךְ מִנָּה',
11 אָף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם עֲדִים⁶⁰, אוֹ שְׂאֹמֵר לוֹ בְּפָנֵי
12 עֲדִים: 'הֲרִינִי חֵיב לָךְ מִנָּה בְּשִׁטְרָם'⁶¹, אָף עַל פִּי
13 שְׂלֹא אֹמֵר 'אַתָּם עֲדִי'; הָאִיל וְאֹמֵר 'בְּשִׁטְרָם' - הֲרִי
14 זֶה כְּמִי שְׂאֹמֵר 'הָיוּ עָלַי עֲדִים', וְחֵיב לְשִׁלָּם. אָף
15 עַל פִּי שְׂשִׁנְיָהִם מוֹדִים, וְהָעֲדִים יוֹדְעִים, שְׂלֹא הָיָה
16 לוֹ אֲצִלוֹ כָּלֹם. שְׁהָרִי חֵיב עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שִׁישְׁתַּעֲבֹד
17 הָעֶרֶב⁶². וְכֵזָה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנוֹים.

יז. וּמִפְנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ⁶⁷ שְׂיֵהִיָּה זֵן אֶת בִּתּוֹ
 - חֵיב לְיוֹנָה? מִפְּנֵי שֶׁפֹּסֵק בְּשַׁעַת נִשְׁוֹאִין, וְהַדָּבָר
 דּוֹמֶה לְדַבְרִים הַנִּקְנִין בְּאִמְרָה⁶⁸.

67) [כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן.] 68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיוזן את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה למלך), ומתוך שגם לריש לקיש שא"אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיפסק מידה", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה. כ"ל. ועיי"ש בלחם-משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב.]

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר קנין - הלכות מכירה קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנה כשנמצאים ב"ערי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה, והמקח קיים. ובפרט שישנו גם העניין ש"ראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו ועזורו" הרי בוודאי שאין מקום להונאה, ולכן נגמר הקנין בשלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה)

(2) משנה בבא-מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". (3) ברייתא שם. (4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאה) ממון". (5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאור" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לחיקוק ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. (6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור הונאה ש"קים ליה בדובייתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"כל תונן", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

ב. וְכִמְהָ תֵּהָא הוֹנִיָּה? וְיִהְיֶה חֵיב לְהָשִׁיב? שְׁתוּתָּהּ⁸
בְּשִׁוְהָ⁹. מִיָּצֵד? הֲרִי שְׁמַכְרָ שְׁוֵה שֵׁשׁ בְּחֻמְשָׁ¹⁰, או
שְׁוֵה שְׁבַע בְּחֻמְשָׁ¹¹, או שְׁוֵה חֲמֵשׁ בְּשֵׁשׁ¹², או שְׁוֵה
שֵׁשׁ בְּשֵׁבַע - הֲרִי זֶה הוֹנִיָּה; וְנִקְנָה הַמֶּקַּח¹³, וְחֵיב
הַמֵּאֲנָה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנִיָּה וְלְהַחֲזִירָה פָּלֶה¹⁴
לְמַתְאַנָּה.
20

(7) משנה בבא-מציעא מט: ומימרת סיכום של רבא שם ג:
(8) ששית. (9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן.
(10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. (11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראייה לדבריו (מגיד-משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). (12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. (13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. (14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

ג. הִיתָה¹⁵ הַהוֹנִיָּה פְּחוּת מִזֶּה¹⁶ בְּכָל שְׁהוּא¹⁷, פְּגוֹן²¹

יח. בְּשִׁהִי חֲכָמִי סִפְרָד רוֹצִים לְהִקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא⁶⁹,
כִּף הָיָה עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חֵיב לְחַבְרוֹ⁷⁰ מִזֶּה
דִּינְרִין, וְאַחֵר שֶׁחֵיב עֲצָמוֹ קוֹנִין מִבְּעַל חוֹב⁷¹, שְׁכָל
זִמְן שִׁיחִיָּה כִּף אוֹ שִׁיעֲשֶׂה כִּף - הֲרִי הַחוֹב זֶה מִחוּל
לִי⁷² מִעֲכָשׁוֹ⁷³, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרִינִי
תוֹכְעוֹ בְּמִמּוֹן שֶׁחֵיב עֲצָמוֹ בּוֹ. וְעַל הָרֶךְ זֶה⁷⁴ הִינֵנו
עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבִּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין,
וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוּמִין לָהֶם.
8

(69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). (70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". (71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף-על-פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם-משנה). (72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). (73) כלומר, שכוונתו היא, שהתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם-משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. (74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן-משפט סימן רד, סעיף טז).

יום שלישי ה' כסלו ה'תש"פ

פרק שנים עשר

(1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

9 א. אֲסוּר לְמוֹכֵר אוֹ לְקוֹנֶה² לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵירוֹ;
10 שְׁנֵאמַר³: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנֶה מִיָּד
11 עַמִּיתְךָ, אַל תּוֹנֵה. וְאִךְ עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא
12 תַּעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקָה, מִפְּנֵי שְׁנֵתָן לְהַשְׁכּוֹן⁵. וְכֵן
13 שְׁוֹנֶה בְּמִזִּיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֵׁשׁ בְּמִכָּר זֶה הוֹנִיָּה⁶
14 - חֵיב לְשַׁלֵּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההוניה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: "... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות צורך סעודות שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקנין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה.

שיטת הרי"ף ורבינו). (25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל
אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה
וכו'". וגם בדפוס רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי
המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד-משנה ובשו"ע
חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל
ענין חדש. ואח"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים
למעלה. (26) כרב כהנא (בבא-מציעא נה). שאין אונאה
לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. (27) אפילו אם היא
רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה,
אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של
נחושות) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות
הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא-
מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). (28) זהו לשון
הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה
פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום
"לפרוטה".

ה. עד מתי? יהיה לו לחזור? ולתבוע ההונאה? או
לבטל המקח? עד פדי? שיראה? לתגר? או
לקרוב? ואם שיה יותר? מזה, אפלו לקח שנה
מזה במאיתם - אינו חוזר.

(29) משנה בבא-מציעא מט: (30) במשנה (שם) כתוב:
"מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר),
שאף "מי שפרע" אין כאן. (31) בשתות. וכן הוא בשו"ע
(רכז סעיף ז). (32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם.
(33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:): "זה וזה (=)
שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי
שיראה לתגר או לקרובו". (34) את המקח. (35) סוחר
בעל מקצוע. (36) הבקי בענינים אלו. (37) שאז "מחל על
אונאתו" (רש"י שם). (38) שאין חילוק באונאה של "יותר
משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז).
וראה להלן פרק כז הלכה ה', שאם היתה האונאה בכדי
שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

ו. במה דברים אמורים? בלוקח, שהרי המקח
בידו? ומראהו? אכל המוכר? חוזר בהונאה
לעולם? ואין צריך לומר בבטול מקח? שאינו
יודע דמי זה שמכר? עד שיראה פמותו שנמכר
בשוק. לפיכך? אם היה המקח דבר שאין פמינו
שנוי והוא פלו שנה? כגון פלפלין? וכיצא בהן
- הרי זה אינו חוזר אלא עד פדי שישאל על שער
שבשוק בלבד.

(39) בבא-מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא). עובדא,
שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. (40) טעם זה
הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסוימת.
(41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו,
ומתוך כך מעירים לו על האונאה. (42) שאין המקח תחת
ידו. (43) ללא כל הסתייגות בזמן. (44) בעבודא שהורה
בה רב נחמן (שם נא). שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה
יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק

1 שְׁמַכְר שְׁנָה שְׁשִׁים דִּינָר בְּחֻמְשִׁים וּפְרוּטָה¹⁸ - אֵינוֹ
2 חֵיב לְהַחְזִיר כְּלוּם¹⁹; שְׂכָל פְּחוֹת מְשֻׁתּוֹת דֶּרֶךְ הַכֹּל
3 לְמַחֵל בְּזוּ²⁰.

(15) מימרת הסיכום של רבא (בבא-מציעא נ:). (16) פחות
משתות. (17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי,
ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול.
(18) המגיד-משנה מגיה בדברי רבינו: "וזה שבעים דינר
בששים ופרוטה", שבוזה אין אונאה שתות לא ביחס לשווי
של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה
היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים
דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום
הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבוזה אפשר לבטל את
המקח, וביחס לשווי של המקח יש פחות משתות שהוא
בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד
ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת
ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות
(עיין לחם-משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג,
העתיק כנוסחת המגיד-משנה. (19) ואף מיד אינו יכול
לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין
מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה', שגם באונאה שתות
או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי
שיראה לתגר או לקרובו. (20) שכן הוא דרך מקח וממכר,
שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום,
ו"דרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא
עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש).
הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה
התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו
בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז,
ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

ד. היתה ההונאה? יתרה על השתות בכל שהוא,
כגון שמכר שנה ששים בחמשים פחות פרוטה²² -
בטל מקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה
פלו; אבל המתאנה אותו אינו יכול לחזור²³, אם רצה
זה לקבל²⁴. ואף על פי שבטל המקח²⁵, אין
המתאנה²⁶ חייב להחזיר עד שתהיה ההונאה יתר על
פרוטה²⁷. היתה פרוטה בשוה - אינו מחזיר, שאין
הונאה לפרוטות²⁸.

(21) בבא-מציעא נ: שבין מצד המקח ובין מצד הכסף,
יש כאן אונאה יותר משתות. (23) משנה בבא-מציעא נא.
"מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר
לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת
שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה
יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש
זכות לחזור בו, אבל המתאנה אינו יכול להרויח על-ידי
העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הרי"ף
בבא-בבא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד.
בתוספות ד"ה אי לאו. (24) ואינו תובע האונאה. אבל אם
רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה
- גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד-משנה וכסף-משנה לפי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ה' כסלו - ספר קנין - הלכות מכירה קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק הזהב). (68) שבמקום שמקפידין על משקל המטבעות, אף בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

- 14 יא. עד מתי חייב להחזיר הדינר⁶⁹ או הסלע?
- 15 בפ"ר⁷⁰ - עד כדי שיראה לשלחני⁷¹; בפ"ר⁷²,
- 16 שאין לשלחני מצוי שם - יש לו להחזיר עד ערבי
- 17 שבת⁷³. שאין מפרסלע וחסרונה ודמיה⁷⁴ אלא
- 18 השלחני. והוא הדין⁷⁵ למוכר ספרים, אבנים טובות
- 19 ומרגליות. שיש ללוקח לחזר עד שיראה אותם
- 20 לתגרים הבקאים בהן ככל מקום שהן; שאין הפל
- 21 בקיאים בדברים אלו. לפיכך⁷⁶, אם לא היה מכיר⁷⁷
- 22 באותה מדינה, והולך המקח למקום אחר, או שבא
- 23 הבקי לאחר זמן מרבה והודיעו שטעה - הרי זה
- 24 חוזר⁷⁸.

(69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד-משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. (70) משנה, שם נב. (71) האיש שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. (72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). (73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. (74) כמה שוויה האמיתי בדמים. (75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. (76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. (77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. (78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

- 25 יב. הנותן סלע חסרה לחברו, אם היה מכירה⁷⁹,
- 26 אפלו לאחר שנים עשר חדש⁸⁰ - הרי זה מחזירה⁸¹.
- 27 ואם היה אפשר להוציאה על ידי הדחק - אינו
- 28 יכול⁸² להחזירה⁸³ לאחר זמן, אלא אם כן קבלה⁸⁴
- 29 ממנו במדת חסידות.

(79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. (80) [אף-על-פי שכן הוא לשון המשנה (נב). - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על-ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד-משנה שם בשם רב האי). וראה באבן-האזל].

(טז). (45) שוויו האמיתי של המקח. (46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד-משנה). (47) שכל בני המין יש להם מחיר אחד, ללא יוצא מן הכלל. (48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

- 1 ז. וכן⁴⁹ אם נודע⁵⁰ שבא לידו בממכרו, וידע שטעה
- 2 ולא תבע - אינו יכול לחזור ולתבע, שהרי מחל.

(49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת. (50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

- 3 ח. כשם⁵¹ שהונגה להדיוט, כך הונגה לתגר, אף על
- 4 פיה⁵² שהוא בקי⁵³. וכשם שהונגה בפרות ובבהמה⁵⁴,
- 5 כך יש דין הונגה במטבעות⁵⁵.

(51) משנה בבא-מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה. (52) בזה מסבירה הבריתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. (53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, ויותר עליה. (54) משנה, שם נז: כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם-משנה].

- 6 ט. פיצד? הרי שהיה דינר של זהב בעשרים
- 7 וארבעה דינר של כסף, וצרפה⁵⁶ בעשרים דינר⁵⁷ או
- 8 בעשרים ושמונה⁵⁸ - הרי זה מחזיר את ההונגה.
- 9 ה"ה יתר על זה⁵⁹ - בטל הצרוף⁶⁰. פחות מכאן⁶¹ -
- 10 מחילה⁶².

(56) החליפה, ועיין "ערוך השלם" (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי (מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): "חזיקה אמר לצורפה בירושלים". (57) שזה כמו "שזה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משווי של המקח, ונתאנה המוכר. (58) שזה כמו "שזה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. (59) יתר על שתות. (60) כדין ביטול מקח. (61) פחות משתות. (62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

- 11 י. וכן⁶³ אם היתה הסלע חסרה⁶⁴ שתות⁶⁵, והיו
- 12 מוציאים⁶⁶ הסלעים ממנין⁶⁷ ולא במשקל⁶⁸ - מחזיר
- 13 ההונגה.

(63) משנה, שם נא: (64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). (65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השהו רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא: שתות. (66) שבמקום זה היו מוציאים וכו'. (67) לפי מנין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל-שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". (96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. (97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שווי של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. (98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

יום רביעי ו' כסלו ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1) נתבארו הצדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

- א. המלוקח² פלים בכלים או פהמה בבהמה, אפלו¹⁹ מחט בשירים או טלה בסוס - אין לו הונאה; שנה²⁰ רוצה במחט יותר מן השירים. אבל המלוקח פרות²¹ בפרות³, בין ששמו אותם קדם המכירה בין ששמו²² אותם אחר מכירה - יש להן הונאה.²³

(2) בבכא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה. ומפרשה רבינו לענין אונאה, ועיין ראב"ד. (3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

- ב. הלוקח בדמים⁴ אכסרה⁵, כגון שחפץ ממעות⁶ ואמר לו: מכר לי פרתך באלו⁷ - אף על פי שקונה⁸ בחליפין⁹, קנה ומחזיר הונאה, כמו שבארנו¹⁰. והוא הדין ללוקח פרות אכסרה¹¹ בסלע או בשתים¹², שקנה ומחזיר אונאה. פעל הבית שמכר פלי¹³ תשמישו¹² - אין לו הונאה; שאולולי לא הרבו לו¹⁴ הדמים¹³ לא היה מוכר לו פלי תשמישו.¹⁵

(4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, ובהכרעת הרי"ף. (5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. (6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. (7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). (8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לענין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לענין שלפנינו: אונאה. (9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא

(81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. (82) הלוקח. (83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. (84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.). "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארנו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה בהוצאה). ובכתב-יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק עלידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

- יג. המוכר לחברו שנה ארבע בחמש⁸⁵, שהרי¹ המקח⁸⁶ בטל כמו שבארנו, ולא הספיק⁸⁷ להראות² לתגר או לקרובו עד שהוקר ועמד בשבע - לוקח³ יכול לחזור בו, ולא המוכר; שהרי הלוקח אומר⁴ למוכר⁸⁸: אלו לא הונתי לא היית יכול לחזור, ועתה שהונתי תחזור?! היאך יהיה החוטא⁵ נשכר⁸⁹?

(85) שאז יש אונאה יותר משתות. (86) כלומר: "שהמקח". וראה להלן פ"ז הלכה ח. (87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ח). (88) מימרת רב חסדא (בבא-בבא פג"ד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא-הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). (89) ולפיכך, אף שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל-שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

- יד. וכן⁹⁰ מוכר שמכר שנה חמש בארבע⁹¹, וזל⁸ ועמד בשלש⁹² - מוכר יכול לחזור בו⁹³, ולא לוקח; שהרי אומר לו המוכר ללוקח: לא מפני שהונתי¹⁰ תחזור בך.¹¹

(90) גם זה שם. (91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. (92) שאז יוצא שהלוקח-המאנה, הוא שהתאנה. (93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

- טו. המוכר שנה חמש בשש⁹⁴, ולא הספיק¹² להראותו עד שהוקר ועמד בשמונה⁹⁵ - הרי המוכר¹³ חייב להחזיר⁹⁶ האחת של הונאה⁹⁷; שהרי נקנה¹⁴ המקח⁹⁸ וחייב להחזיר, וכשהוקר ברשות לוקח¹⁵ הוקר. וכן אם מכר שנה שש בחמש, והוזלו ועמדו¹⁶ על שלש - הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של¹⁷ הונאה; שהרי נקנה המקח, וברשות הלוקח הוזל.¹⁸

(94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). (95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ו' כסלו - ספר קנין - הלכות מכירה קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. (10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. (11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. (12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. (13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאליתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

1 ג. האומר לחברו: על מנת שאין לך עלי אונאה -
2 יש לו עליו הונאה. במה דברים אמורים? בסתם;
3 שאין יודע במה הונאה יש בו כדי שימחל.¹⁴ ואין
4 צריך לומר, אם אמר לו: על מנת שאין בו הונאה;¹⁶
5 שהרי יש בו¹⁷. אבל במפרש¹⁸ - אין לו הונאה; שפך
6 תנאי שבממון - קיים¹⁹.

(14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. (15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן-ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. (16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. (17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. (18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. (19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

7 ד. פיצד²⁰? מוכר שאמר ללוקח: חפץ זה שאני
8 נותן במאתים, יודע אני שאינו שווה אלא מנה, על
9 מנת שאין לך הונאה אני מוכר לך - אין לו עליו
10 הונאה. וכן לוקח שאמר למוכר: חפץ זה שאני
11 לוקח ממך במנה, יודע אני ששוה מאתים, על מנת
12 שאין לך עלי הונאה אני לוקח ממך - אין לו עליו
13 הונאה.

(20) כל ההמשך הוא לשון הבריתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

14 ה. הנושא והנותן באמונה - אין לו עליו אונאה.
15 פיצד? חפץ זה בכך וכך לקחתיו, כך וכך אני
16 משתפר בו²¹ - אין לו עליו הונאה²².

(21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר.
(22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שווי האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).
17 ו. והנושא והנותן באמונה, אם לקח פלים רבים או
18 בגדים בממון אחד²³ - לא יחשב²⁴ את הרע
19 באמונה²⁵ ואת היפה בשוה²⁶, אלא זה וזה באמונה²⁷
20 או זה וזה בשוה²⁸. ויש לו להעלות²⁹ על המקח
21 שכר הפתח³⁰, ושכר החמור³¹, ושכר פנדל³²; אבל
22 שכר עצמו, מפני שהוא כפועל³³ - אינו מוסיף³⁴
23 אותו על המקח, אלא מפרש³⁵ ואומר לו: כך וכך
24 אני משתפר.

(23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששוים יותר, ובהם רעים, ששוים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). (24) אין המוכר יכול לחשוב. (25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. (26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. (27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. (28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. (29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. (30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. (31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. (32) המלון, שאלי נדדק המוכר בעת העבירו את סחורתו. (33) שכר טירחתו כפועל. (34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. (35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

25 ז. העפום³⁶ אין לו הונאה³⁷; שנאמר: איש את
26 אחיו³⁸. ועפום³⁹ שהונאה³⁹ את ישראל - מחזיר הונאה
27 בדינין שלנו⁴⁰; לא יהיה זה חמור מישראל⁴¹.

(36) בכורות יג: (37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. (38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. (39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). (40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. (41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

28 ח. אלו דברים⁴² שאין להם הונאה⁴³: הקרקעות⁴⁴,
29 והעבדים, והשטרות⁴⁵, וההקדשות⁴⁶. אפלו מכר
30 שוה אלה בדינר⁴⁷ או שוה דינר באלף - אין בהן
31 הונאה. שנאמר: או קנה מיד עמיתך - דבר הנקנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). (60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י'). (61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

- י. בית דין שִׁמְכְרוּ נְכָסֵי יְתוּמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקִרְקָעוֹת
- בֵּין בְּמִטְלָטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְׁתוֹת⁶² - הֲרִי זֶה
- מַחִילָה, בְּהִדְיוּט; טָעוּ בְּשִׁתּוֹת - בָּטֹל הַמָּקָח. וְאִם
- רָצוּ שְׁלֹא לְבָטֹל הַמָּמָכָר וַיַּחְזִירוּ הַהוֹנָה⁶³ -
- מַחְזִירִין; לֹא יִהְיֶה כַּח הִדְיוּט⁶⁴ חֲמוּר מִהֶן⁶⁵.

(62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. (63) יפעלו, שתחזור להם האונאה, כלומר יתבעו ההוניה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). (64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. (65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

- יא. נִרְאֶה לִי, שְׁפִית דִּין שִׁמְכְרוּ קִרְקַע אוֹ עֲבָדִים⁶⁶
- שֶׁל יְתוּמִים שָׁוָה מְנָה בְּמֵאֲתָם⁶⁷ - אֵין הַלּוֹקֵחַ יִכּוֹל
- לְחַזֵּר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כַּח הִדְיוּט⁶⁸ חֲמוּר מִכֶּן
- הַיְתוּמִים⁶⁹. וְכֵן הָדִין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס⁷⁰ שִׁמְכָר קִרְקַע
- וְעֲבָדִים, שְׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יִכּוֹל לְחַזֵּר בְּהוֹנָה, כְּדִין
- הַהִדְיוּט.

(66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. (67) שהלוקח נתאנה. (68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). (69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית-הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית-דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). (70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

- יב. הָאֲחִין וְהַשְּׁתֵּפִין שִׁחְלְקוּ הַמִּטְלָטְלִין⁷¹ - הֲרִי הֵן
- כְּלֻקּוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְׁתּוֹת - נִקְנָה מְקָח, וְאֵין מַחְזִיר
- כָּלוּם; יֵתֵר עַל שְׁתּוֹת - בָּטֹל מְקָח; שְׁתּוֹת - קִנְיָה
- וּמַחְזִיר אֲוֵנָה. וְאִם הִתְנוּ בִּיגִיָּהם שִׁחְלְקוּ בְּשׁוּם

- 1 מִיד לִיד⁴⁸. וַיֵּצְאוּ הַקִּרְקָעוֹת; וַיֵּצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהָקָשׁוּ
- 2 לְקִרְקָעוֹת⁴⁹; וַיֵּצְאוּ שְׁטָרוֹת⁵⁰, שְׁאֵין גּוֹפֵן קִנְיָ אֶלָּא
- 3 לְרִאֲיָה שְׁבִהֶן⁵¹; 'עֲמִיתָךְ' - וְלֹא הִקְדָּשׁ⁵².

(42) משנה בבבא מציעא נו. (43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. (44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כ"ר (בדקדוקי-סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'"] וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש" (45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. (46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. (47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נו). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. (48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. (49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). (50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. (51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. (52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

- 4 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכָר נְכָסֵי עַצְמוֹ⁵³; אָבֵל
- 5 הַשְּׁלִיחַ שִׁטְעָה⁵⁴ כָּכָל שְׁהוּא⁵⁵, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין
- 6 בְּקִרְקָעוֹת - חֲזוּר⁵⁶. וְנִרְאֶה לִי⁵⁷, שֶׁכֵּן הָדִין
- 7 בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס⁵⁸ שִׁטְעָה כָּכָל שְׁהוּא, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין
- 8 בֵּין בְּקִרְקָעוֹת - חֲזוּר⁵⁹. וְאֵינוּ דוֹמָה לְבֵית דִּין⁶⁰,
- 9 מִפְּנֵי שְׁהוּא יְחִיד⁶¹.

(53) ולא על ידי שליח. (54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). (55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. (56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. (57) סברת עצמו. (58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - כן, היינו, אבי הבנים - היתומים. (59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית-דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל

אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). (82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. (83) ובקרקע אין דין אונאה. (84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. (85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). (86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציין ממון מספק, כך אין משיבין על ספק. (87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסט על הקרקע.

יז. השוכר את הפלים או את הפהמה - יש להם אונאה; שהשכירות מכירה בת יומה היא. ואם יש בה האונאה שתות או יותר, בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר - הרי זה מחזיר האונאה⁸⁸, ואפילו לאחר זמן מרבה⁸⁹.

(88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). (89) שלא נתנו זמן מסוים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

יח. נראה לי, שהקבלן יש לו האונאה⁹⁰. כיצד? כגון שקבל עליו לארג בגד זה בעשרה זוזים, או לתפור חליק זה בשני זוזים - הרי זה יש לו האונאה; וכל אחד משניהם, בין קבלן בין בעל הבגד, חוזר לעולם כמוכר⁹¹.

(90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. (91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

יום חמישי ז' כסלו ה'תש"פ

פרק ארבעה עשר

(1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

א. כבר בארנו², שהנושא ונותן באמונה, ואמר: כך וכך אני משתכר - אין לו האונאה. ואפילו אמר: זה לקחתי בסלע, ובעשר אני מוכר³ - מתיר⁴. אבל בית דין תביין⁵ לפסק השערים⁷ ולהעמיד שוטרין⁸ להם. ולא יהיה כל אחד ואחד⁹ משתכר כל מה שירצה, ולא

הדינין⁷², וטעו בשתות - בטלה חלקה; שהדינין ששמו ופחתו שתות או הותרו שתות - מכרן בטל.

(71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. (72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הפהמה והמרגלית והספה⁷³ וספר תורה - הרי הן פשאר מטלטלין, ויש בהן האונאה. אין לה דבר שאין בו האונאה חוץ מארבעה דברים שמינו חכמים; והוא שיהיה מוכר קונה בנכסי עצמו, כמו שבארנו.

(73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש", ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כשם⁷⁴ שאין לקרקעות האונאה, כך שכירות קרקע אין לו האונאה. אפילו שוכר טרקלין גדול בדינר בשנה⁷⁵, או רפת קטנה בדינר בכל יום⁷⁶ - אין לו האונאה.

(74) בגמרא (שם נו:): יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומוזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. (75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). (76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתנאה.

טו. השוכר את הפועל לעשות עמו, בין בקרקע בין במטלטלין - אין לו האונאה; מפני שהוא קונה אותו לזמן⁷⁷, ועבדים אין בהם האונאה⁷⁸.

(77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. (78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שוכרו⁷⁹ לזרע לו קרקע, ואמר: זרעתי בה זריעה הראוי בה⁸⁰, וקאו עדים⁸¹ שזרע בה פחות מן הראוי לה - הרי זה ספק אם יש לו האונאה, מפני הזרע⁸², או אין לו האונאה, מפני הקרקע⁸³. לפיכך⁸⁴ אין מוציין⁸⁵ מיד נתבע. וכן אין משיבין⁸⁶ אותו אלא שבועת הסת⁸⁷, מפני צד הקרקע שיש כאן.

(79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). (80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). (81) ואין

1 אֵלָא שְׁתוּת בְּלִבְדּוֹ יִפְסְקוּ¹⁰ לָהֶם בְּשֻׁכְרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכְּרוּ
2 הַמוֹכְרִים¹¹ יִתֵּר עַל שְׁתוּת¹².

ד. אָסוּר¹⁷ לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁸ בְּדִבְרֵים
10 שֵׁשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֵלָא זֶה מְבִיא מִגְרָנוּ וּמוֹכְרֵי,
11 וְזֶה מְבִיא מִגְרָנוּ וּמוֹכְרֵי, בְּדֵי שִׁמְכָרְנוּ בְּזוּל.
12 וּבְמִקּוֹם שֶׁהַשְּׂמֵן מְרֻבָּה¹⁹, מִתֵּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֻׁמֵּן.
13

(17) שם צא. (18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין
בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב
רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע
רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). (19) שם:
אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן,
משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אֵין אוֹצְרִין²⁰ פְּרוֹת שֵׁשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ
14 יִשְׂרָאֵל, וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁרְבוּ יִשְׂרָאֵל²¹, שֶׁהֵרִי מְגִיעַ
15 מִדְּבַר זֶה צִעַר לְיִשְׂרָאֵל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
16 בְּלוֹקֶת מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמְּכַנִּים מְשָׁלוּ - מִתֵּר
17 לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּצָה²² אוֹצֵר.
18

(20) אוגרים. שם צ: (21) בברייתא שם: "אין אוצרים פירות
דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ
ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי
דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה
בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה
לארץ. וראה למעלה הלכה ד הערה יז. (22) מונח תלמודי
ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון:
"רוצה אדם בקב שלו" (בבא מציעא לח.).

ו. מִתֵּר לְאֹצֵר²³ פְּרוֹת שֵׁשׁ שְׁנִים²⁴; עֶרֶב שְׁבִיעִית,
19 וְשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבְשִׁנֵּי²⁵ בְּצִרְתָּ²⁶ - אֶפְלוּ
20 קֵב חֲרוּבִין לֹא יֵאָצֵר, מִפְּנֵי שְׂמִכְנִים מְאֹרָה²⁷ בְּשֻׁעֲרִים.
21 וְכָל הַמְּפַקִּיעַ²⁸ שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאֵצֵר פְּרוֹת בְּאֶרֶץ אוֹ
22 מְקוֹם שֶׁרְבוּ יִשְׂרָאֵל - הֵרִי זֶה כְּמִלּוֹה בְּרִבִּית.
23

(23) בבא-בטרא צ: (24) לאגור בשנה ששית בשביל
הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם
שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין
תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק
בסוף השנה. (25) שם. (26) רעב גדול. (27) קללה.
(28) שם (צ:): נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?²⁹ בְּפְרוֹת שֵׁשׁ בָּהֶן חַיֵּי
24 נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבַלִּין³⁰, כְּגוֹן פְּמוֹן וּפְלַפְלִין - מִתֵּר
25 לְאֹצֵר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל³¹, וְלִהְיוֹצִיא אוֹתָן³² מִמְּקוֹם
26 לְמִקּוֹם, כְּשֶׁאֵר הֶעָקְרִין³³.
27

(29) שם. (30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן
טעם בתבשיל. (31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה
לארץ (ראה למעלה הלכה ה). (32) ראה להלן הלכה ח.
(33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר
העיקרין.

(2) פי"ג הלכה ה. (3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף
ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה
ומתנה על זה מראש. (4) שהרי נתרצה הלוקח בכך.
(5) בבא-בטרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקנא,
ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח
מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" -
"המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים
יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא
כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן
פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.)
"שפרהדרין (= פקידים המלך) הללו חובטים אותם (= מכים
את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם
שם). (6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד
שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית-הדין קא מזהיר להו
רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י
מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה
מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן
ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא-הדין בשערים.
(7) לקבוע המחירים. (8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא
שם. (9) כלומר, בית-הדין צריך לדאוג לזה. (10) הבית-
דין. (11) בבא-בטרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור
לו להשתכר יותר משתות. (12) וכל זה אם שער המחירים
עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש
כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם
(הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם
רש"י).

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?¹³ בְּדִבְרֵים שֵׁשׁ בָּהֶם חַיֵּי
3 נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינּוֹת שְׂמָנִים וּסְלִתוֹת; אֲבָל הָעֶקְרִין¹⁴,
4 כְּגוֹן הַקֶּשֶׁט וְהַלְבוּנָה¹⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין
5 לָהֶם שְׁעַר, אֵלָא יִשְׁתַּכְּרוּ כָּל מָה שִׁירְצָה.
6

(13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם
רבינו מהברייתא בבא-בטרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרים
פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות,
אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי
שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) -
הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים
(ראה במגיד-משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת
רשב"ם בבא-בטרא צא. (14) שרשים. (15) מיני בשמים.

ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין¹⁶ פְּעָמִים בְּבִיצִים; אֵלָא הַתֵּגֶר
7 הָרָאוּשׁוֹן הוּא מוֹכְרֵן בְּשֻׁכְרֵי, וְהַלּוֹקֶת מִמֶּנּוּ מוֹכְרֵן
8 בְּקֶרֶן בְּלִבְדּוֹ.
9

(16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים".
ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוחה
דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא

בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף-על-פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף-משנה).
יב. כָּשֶׁם ⁴⁷ שְׁהוֹנֶנָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָּרָ, כִּן יֵשׁ הוֹנֶנָה ¹⁸ בְּדִבְרֵיהֶם ⁴⁸; שְׁנֵאמַר ⁴⁹: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ ¹⁹ וְיֵרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ ⁵⁰ - זֶה הוֹנֶנָה דְּבָרִים ⁵¹. ²⁰

(47) משנה (בבא-מציעא נח:) ככתבה וכלשונה.
 (48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג.
 (49) ברייתא (שם). (50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. (51) שאלו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פי"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.
יג. בִּיצֵד ? הֲיָה בַעַל תְּשׁוּבָה ⁵² - לֹא יֹאמַר לוֹ: זָכָר ²¹ מַעֲשֵׂיךָ הָרָשׁוֹנִים! וְאִם הִיָּה בֶן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר ²² לוֹ: זָכָר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ ⁵³! הֲיָה גֵר וְכָא לְלַמֵּד תּוֹרָה ²³ - לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שְׁאָכַל נְבִלּוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא ²⁴ וּלְלַמֵּד תּוֹרָה שְׁנִיתָנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! הִיוּ חֲלָאִים ²⁵ וְיִסּוּרִים בָּאֵין עָלָיו, אוֹ שְׁהִיָּה מְקַבֵּר אֶת בְּנָיו - לֹא ²⁶ יֹאמַר לוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁאִמְרוּ חֲבָרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאֶתְךָ ²⁷ פְּסָלְתָּךְ ⁵⁴, זָכַרְנָא מִי הוּא נָקִי אָבֵד. ²⁸

(52) ברייתא שם, כלשון רבינו. (53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כ"אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). (54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

יד. הִיו חֲמָרִין ⁵⁵ מִבְּקָשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם: ²⁹ לָכוּ אֲצֹל פְּלוּנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שְׁלֹא מְכַר תְּבוּאָה ⁵⁶ מֵעוֹלָם. נִשְׁאָלָה שְׁאֵלָה ⁵⁷ עַל דְּבַר חֻקָּה - לֹא יֹאמַר ³¹ לְמִי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חֻקָּה: מִה תִּשָּׁיב בְּדָבָר זֶה? ³² אוֹ: מִה דַּעְתָּךְ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדִבְרֵים ³³ הַלְלוּ ⁵⁸. ³⁴

(55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. (56) ויש בזה משום בושא לפלוני זה או לחמרים אלו. (57) בבא-בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד-משנה]. (58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין בדעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות (ל"ת רנא).

טו. כָּל הַמֵּאנָה אֶת הָגֵר, בֵּין בְּמִמּוֹן בֵּין בְּדִבְרֵים - ³⁵ עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיָן ⁵⁹. שְׁנֵאמַר: וְגַר לֹא תוֹנֶה - זֶה ³⁶ הוֹנֶנָה דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֵנוּ - זֶה הוֹנֶנָה מִמּוֹן ⁶⁰. הָא ³⁷ לְמִדָּתָ, שְׁכָל הַמֵּאנָה אֶת הָגֵר - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיָן: ³⁸ מִשּׁוֹם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ ⁶¹, וּמִשּׁוֹם אֵל תוֹנוּ ³⁹ אִישׁ אֶת אַחֵיו ⁶², וּמִשּׁוֹם וְגַר לֹא תוֹנֶה ⁶³. ⁴⁰

ח. אֵין מוֹצִיאִין ³⁴ פְּרוֹת שֵׁישׁ בֶּהָן חַיִּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן ¹ יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלִתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ ² אוֹ לְסוּדָא ³⁵, וְלֹא מִרְשׁוֹת מְלָךְ זָה ³⁶ לְרְשׁוֹת מְלָךְ ³ אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. ⁴

(34) שם (צ:). (35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). (36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד-משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא-קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. רִשְׁאִין ³⁷ בְּנֵי הָעִיר לְקִין לָהֶם שְׁעָרָה ³⁸ לְכָל דְּבַר ⁵ שְׁיָצֵאוּ, וְאִפְלוּ בְּשַׁר וְלֶחֶם ³⁹, וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם ⁴⁰ לְכָל ⁶ מִי שְׁיַעֲבֹר יַעֲנֶשׁוּ אוֹתוֹ כִּן וְכָךְ. ⁷

(37) מותרים. ברייתא בבא-בתרא ח: (38) לקבוע מחירים. (39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. (40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. רִשְׁאִין ⁴¹ אֲנָשִׁי אֲמֻנִיּוֹת ⁴² לְפִסָּק בֵּינֵיהֶם, שְׁלֹא ⁸ יַעֲשֶׂה אֶחָד בָּיוֹם שְׁיַעֲשֶׂה חֲבֵירוֹ, וְכִיּוּצָא בְּנָה, וְכָל ⁹ מִי שְׁיַעֲבֹר עַל הַתְּנָאי יַעֲנֶשׁוּ אוֹתוֹ כִּן וְכָךְ. ¹⁰

(41) תוספתא (בבא-מציעא פ"א) וכן הוא בגמרא בבא-בתרא ט. (42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁴³ בְּמִדֵּינָה שְׂאִין בַּה חֻכָּם ¹¹ חֲשׁוֹב לְתַגָּן ⁴⁴ מַעֲשֵׂה הַמִּדֵּינָה וּלְהַצְלִיחַ דִּרְכֵּי ¹² יוֹשְׁבֵיהָ; אָבָל אִם יֵשׁ בַּה אֲדָם חֻכָּם חֲשׁוֹב - אֵין ¹³ הַתְּנָאי שְׁלֵהֵן מוֹעִיל בָּלוֹם ⁴⁵, וְאֵין יְכוּלִין לַעֲנֹשׁ ¹⁴ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שְׁלֹא קִבֵּל הַתְּנָאי ⁴⁶, אָלֹא אִם בֶּן ¹⁵ הַתְּנָה עֲמָהֶם וַעֲשׂוּ מִדַּעַת הַחֻכָּם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד ¹⁶ לְפִי הַתְּנָאי שְׂאִינוּ מִדַּעַת הַחֻכָּם - מְשַׁלֵּם. ¹⁷

(43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא-בתרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. (44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). (45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד-משנה בשם ריב"ש). (46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו".
(69) "[לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא הדין גם באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תונו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

יח. גְּדוּלָה⁷⁰ הוֹנֵת דְּבָרִים מֵהוֹנֵת מָמוֹן; שְׁנֵה נֶתָן לְהַשְׁבִּיחַ⁷¹, וְזֶה לֹא נֶתָן לְהַשְׁבִּיחַ⁷², וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוֹפּוֹ⁷³. וְהָרִי הוּא אֹמֵר⁷⁴ בְּהוֹנֵת דְּבָרִים: וְיִרְאֶת מֵאֲלֹהֶיהָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְסוּר לְלֵב⁷⁵. הָא לְמִדַּת⁷⁶: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסוּר לְלֵב, נֶאֱמָר בּוֹ: וְיִרְאֶת מֵאֲלֹהֶיהָ⁷⁷. וְכָל הַצּוּעֵק מֵהוֹנֵת דְּבָרִים - נִעְנֶה מִיָּד⁷⁸; שְׁנֵאמַר: כִּי אֲנִי יי'.

(70) שם נח: (71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). (72) אי אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. (73) שם, בשם רבי אלעזר. (74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. (75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. (76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). (77) "שאיין דייני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף-על-פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיג, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. (78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא קמא (צג.): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה"ספרי") ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

יום שישי ח' כסלו ה'תש"פ

פרק חמשה עשר

(1) נבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה², בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא³ - הוֹזֵר⁴ לְעוֹלָם⁵; שְׁאִין הוֹנִיָּה⁶ אֵלָא בְּדָמִים⁷, אֲבָל בְּחֻשְׁבּוֹן - הוֹזֵר⁸.

(2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. (3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פ"ב

(59) שם נט: (60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב"ספר המצוות" ל"ת רנב"רג. (61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). (62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב"ספרא" קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב"ספר המצוות" ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד-משנה ובלחם-משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ, הוצאת ר"נ אפשטיין עמוד 210): "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הולזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישאל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. (63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

1 טז. וְכֵן אִם לְחֻצוֹ⁶⁴ וְהוֹנֵהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה
2 לְאֵוִין: מְשׁוּם אֵל תוֹנוֹ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמְשׁוּם וְלֹא
3 תוֹנוֹ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶⁵, וּמְשׁוּם וְלֹא תִלְחֻצְנוּ⁶⁶.

(64) שם. (65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. (66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

4 יז. וּמִפְנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לֹא שֶׁל הוֹנֵת דְּבָרִים
5 אֶף בְּהוֹנֵת מָמוֹן, וְעַל לֹא שֶׁל הוֹנֵת מָמוֹן אֶף
6 בְּהוֹנֵת דְּבָרִים⁶⁷? מִפְנֵי שֶׁהוֹצִיא הַפְּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם
7 בְּלִשׁוֹן הוֹנִיָּה סֵתָם⁶⁸, וְכָפַל לְאֵוִין בְּגֵר בְּשְׁנֵי הַדְּבָרִים
8 בְּפִרְשׁוֹ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחִץ⁶⁹.

(67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. (68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד-משנה). (21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. (22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. (23) וכן כתב הר"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב ה"ה). (24) בבא-מציעא פ. (25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא-אם-כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא-אם-כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

ד. אין מחשבין פחת המום. ²⁶ אפלו מכר לו פלי שנה עשרה דינרין, ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו אסר ²⁷ - מחזיר את הפלי ²⁸, ואינו יכול לומר לו: הילך אסר פחת המום; שהלוקח אומר: בחפץ שלם אני רוצה. וכן אם רצה הלוקח ²⁹ לקח פחת המום - הרשות ביד המוכר; שהוא אומר לו: או תקנה אותו כמו שהוא, או טל דמים שלך ולך. ³⁰

(26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. (27) שהוא אחד מעשרים וארבעה דינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. (28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיי' ביצה ז.). (29) אף-על-פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא-מציעא נ: ד"ה ואילו).

ה. כל שהספימו עליו בנז המדינה ³⁰ שהוא מום שפחיתו בו מקח זה - מחזירין; וכל שהספימו עליו שאינו מום - הרי זה אינו מחזיר בו ³¹, אלא אם פירש ³². שכל הנזשא ונותן סתם, על מנהג המדינה ³³ הוא סומך.

(30) דבר שבהגיון הוא. (31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוה קפידיה קפידא". (32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. (33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא-מציעא פג. ובבא-בתרא ב.

ו. כל הלוקח סתם ³⁴, אינו לוקח אלא הדבר השלם מכל מום. ואם פירש המוכר ואמר: על מנת שאין אתה חוזר עלי במום - הרי זה חוזר, עד שפירש המום שיש בממקרו וימחל הלוקח; או עד שיאמר לו: כל מום שימצא במקח זה, הפחת דמיו ³⁵ עד כך וכך, קבלתי אותו. שהמוחל צריך לידע הדבר שימחל לו בו ויפירש אותו, כמו המפרש בהנהיגה ³⁶.

(34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נו: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד

ה"ג). (4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיי' להלן הלכה ב. (5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. (6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. (7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי-אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. (8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לויתור ומחילה.

ב. פיצד? מכר לו מאה אגוזים בדינר, ונמצא מאה ואחר ⁹ או תשעים ותשעה ¹⁰ - נקנה המקח ¹¹, ומחזיר את הטעות, ואפלו לאחר כמה שנים ¹². וכן ¹³ אם נמצאו ¹⁴ המעות חסר או יותר מן המנין שפסקו ¹⁵ - חוזר ¹⁶. ואפלו לאחר שקנו מיד ¹⁷ שלא נשאר לו אצל חברו כלום - חוזר ¹⁸, שקנן בטעות הוא ¹⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(9) ונתאנה המוכר. (10) ונתאנה הלוקח. (11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושי בבבא-בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף-משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף-משנה גם רבינו מודה לו בזה). (12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). (13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. (14) קידושין מז. (15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם-משנה). (16) לתבוע החסר לו. (17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. (18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). (19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

ג. וכן המוכר ²⁰ לחברו קרקע או עבד ²¹ או בהמה או שאר מטלטלין, ונמצא במקח מום שלא ידע ²² בו הלוקח - מחזירו אפלו לאחר כמה שנים ²³; שזה מקח טעות הוא ²⁴. והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום; אבל אם נשתמש בו ²⁵ אחר שראה המום - הרי זה מחל, ואינו יכול להחזיר.

(20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר

ומשמיענו שאף-על-פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף-משנה.

י. וכן⁵⁴ המוכר שפחה לחברו, ואמר לו: גִּדְמַת⁵⁵ היא, חֲגֶרֶת היא, סוּמָא היא, שוּטָה היא, נִכְפִּית⁵⁶ היא, ולא היה בה מום מאלו המומין⁵⁷ שִׁמְנָה, ונמצאת נכפית⁵⁸ - הרי זה מקח טעות. וכן כל פייצא כזה.

(54) ברייתא שם. (55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. (56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). (57) הגלויים. (58) מום בלתי גלוי.

יא. מכאן אני אומר⁵⁹, שהמוכר חפץ לחברו במאה דינרין, ואמר לו: חפץ זה אינו שנה אלא זוז אחד, על מנת שאין לך עלי אונאה - הרי זה יש לו עליו אונאה. שהרי אומר: פִּינּוֹן שְׂרָאִיתִי שאמר שאינו שנה אלא זוז, ידעתי שאינו מתכוון אלא להשביח דעתי. עד שיפרש כדי ההונאה שיש במקחו בודאי⁶⁰, או קרוב לה⁶¹ בכדי שהדעת טועה⁶²; שהרי ידע בודאי הדבר שמחל בו. וכנה ראוי לדון.

(59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד-משנה). (60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. (61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומכרו בשבע. (62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

יב. המוכר עבד⁶³ או שפחה - אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו. והן⁶⁴ הנקראין סמפון. שאם היה זה סמפון גלוי - כבר ראהו⁶⁵; ואם אינו נראה⁶⁶, כגון שומא בפשור⁶⁷ או נשיכת כלב⁶⁸, או ריח הפה או החטם וכיפצא בהן⁶⁹ - הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו, אינו מחזיר; שאין העבדים לתשמיש המטה⁷⁰, אלא למלאכה.

(63) קידושין יא. וכתובות נז. (64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. (65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. (66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. (67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן-העזר סימן לט סעיף ד). (68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). (69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". (70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. (35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. (36) למעלה פרק יג הלכות ג"ד.

ז. המוכר פרה לחברו³⁷, ומנה בה מומין גלויים ומומין שאין נכרין³⁸, ולא היה בה מאותן המומין הגלויין שמנה, ונמצא בה מום מאותן שאינן נכרין - הרי זה מקח טעות, וחזור, ואף על פי שפרש המום שנמצא. שהרי הלוקח אומר³⁹: פְּשָׁרָאִיתִי שאין בה אלו המומין שנראין שמנה, אֲמַרְתִּי: כֵּן אֵין בָּהּ אֵלּוֹ שְׂאִינָן נִרְאִין שִׁמְנָה, ואינו מפרש מומין אלו אלא כדי להשביח דעתו⁴⁰.

(37) בבא-מציעא פ. (38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. (39) מדברי הרי"ף שם. (40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר-כך (רש"י שם).

ח. פיצד⁴¹ פרה זו עורת היא⁴², חגרת היא⁴³, נשכנית היא⁴⁴, רבצנית היא⁴⁵, ונמצאת רבצנית בלבד או נשכנית⁴⁶ - הרי זה מקח טעות⁴⁷; הרי בה כל המומין⁴⁸ שמנה - אין זה מקח טעות. וכן אם היתה חגרת⁴⁹ ונמצאת נשכנית, אף על פי שאינה עורת - אין זה מקח טעות.

(41) כן הוא בגמרא שם. (42) מום גלוי. (43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. (44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. (45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא-מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי-ניכרים. (46) כלומר, היו בה מומים בלתי-גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. (47) כמו שהסביר רבינו למעלה. (48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף-משנה). (49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

ט. הראה לו המום⁵⁰ שיש בה, ואמר לו: מום זה יש בה⁵¹ ומום פלוני [ומום פלוני]⁵², אף על פי שאותן המומין שמנה⁵³ נראין, ונמצאו בה פלן או מקצתן - אין זה מקח טעות.

(50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. (51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). (52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "ומום פלוני" בכ"י תימן. (53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף-על-פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום-טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). (5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. (6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). (7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

ב. מכר לו⁸ זרעים הנאכלין⁹, פגון חטים¹⁰ ושיעורים, וזרען ולא צמחו - אינו חייב באחריותו¹¹. אפלו היה זרע פשתן, שרב בני אדם¹² קונין אותה לזריעה; הואיל ואוכלין¹³ אותה, אינו חייב באחריות זריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חייב באחריותו¹⁴. והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה¹⁵ ולצביעה. וכן כל פיוצא בזה.

(8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. (9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. (10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". (11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. (12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". (13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. (14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. (15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מכאן¹⁶ אתה למד, שכל הלוקח מחברו מקח, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלזנית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר: החזר לי מקחי לכאן! אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפיל¹⁷ להביא ממכרו או למכרו שם. ואפלו אבד או נגנב אחר שהודיעו¹⁸ - הרי הוא ברשות מוכרו¹⁹. אכל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום - הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכרו²⁰.

(16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. (17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד-משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). (18) שיש בו מום (כסף-

יג. נמצא בו שחין רע⁷¹ או חלי המתיש את פחו, או שהיה נכפה⁷² או משעמם⁷³ - הרי זה מום, מפני שמבטלו ממלאכתו. וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בה מדברים אלו המגאלים - הרי זה מום; מפני שנפשו של אדם אוננת מהם, ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה. וכן אם נמצא לסטים מזין⁷⁴ - הרי זה מום המאבד את בלו; מפני שהמלך תופס אותו והורגו. וכן אם נמצא מכתב למלכות⁷⁶ - הרי זה מום ומחזירו; מפני שהמלך תופשו למלאכתו בכל עת שירצה. אבל אם נמצא גנב⁷⁷ או חוטף או גונב נפשות⁷⁸, או בורח תמיד⁷⁹, או זולל וסובא, וכיוצא בדברים אלו - אינו יכול להחזיר; שכל העבדים בחזקת שיש בהן כל הדעות הרעות. אלא אם כן פירש.

(71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. (72) ברייתא בבבא-מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. (73) משוגע (שם). (74) גולן עם כלי זיין עליו, בבא-בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד-משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברשי" כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. (75) שם. (76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסוימת למדינה. (77) שם. (78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). (79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום ש"ק ט' כסלו ה'תש"פ

פרק נשיה עשירי

(1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

א. המוכר² זרעוני גנה³, שאין עצמן של זרעונים נאכל לחברו, ולא צמחו - חייב באחריותו, ומחזיר לו את הדמים⁴ שלקח ממנו; שחזקתו לזריעה⁵. והוא שלא צמחו מחמת עצמן⁶; אבל אם לקחה הארץ בברד וכיוצא בו - אינו חייב באחריותו⁷; שמא מחמת הקרד לא צמחו. וכן כל פיוצא בזה.

(2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. (3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). (4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:). לפי שאינו אלא גרם בנוק ("גרמא בנוזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן

אדמה (רשב"ם שם). (32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

- 12 ו. המוכר³³ בהמה לחברו לטביחה³⁴, ושחטה³⁵
- 13 ונמצאת טרפה³⁶, אם נודע בודאי³⁷ שהיתה טרפה³⁸
- 14 כשלקחה - הרי זה מחזיר לו את השחטה, ויחזיר
- 15 המוכר את הדמים. מפאן אתה למד³⁹, שהמוכר דבר
- 16 שהיה מום בממקרו, ועשה בו הלוקח מום אחר⁴⁰
- 17 קדם שיודע לו⁴¹ המום הראשון: אם עשה דבר
- 18 שדרכו לעשותו, כגון זה ששחט⁴² את הטרפה -
- 19 פטור; ואם שנה ועשה מום אחר קדם⁴³ שיודע לו
- 20 המום [הראשון] - מחזיר המקח לבטלו, ומשלם
- 21 דמי המום⁴⁴ שעשה.

(33) חולין ג"א, וכתובות עו: (34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. (35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). (36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. (37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. (38) מהדין הקודם. (39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. (40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם-משנה). (41) אחרי שעמדה לשחיטה. (42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייודע לו מחזיר המקח" וכו'. (43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

- 22 ז. קנה⁴⁴ בגד וקרעו לעשות ממנו חלוק⁴⁵, ואחר כך
- 23 נודע המום מחמת הקריעה⁴⁶ - מחזיר לו את
- 24 הקרעים⁴⁷. תפירו ואחר כך נודע המום, אם השפית⁴⁸
- 25 - נוטל שבת התפירה⁴⁹ מן המוכר. וכן כל פיוצא
- 26 בזה.

(44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (45) כתונת. (46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. (47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח

משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם-משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. (19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. (20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

- 1 ד. הלוקח מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או
- 2 נגנב - הרי הוא ברשות הלוקח²¹, עד שיחזיר המקח
- 3 למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת ארץ הזמן²² - הרי
- 4 זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר²³ ולא
- 5 הודיעו - הרי זה ברשות הלוקח.

(21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. (22) בכתב-יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. (23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

- 6 ה. המוכר²⁴ שור לחברו ונמצא²⁵ נגחן²⁶ - יכול
- 7 לומר לו: לשחיטה מכרתיו לך²⁷. בזה דברים
- 8 אמונים²⁸? בשהיה הלוקח קונה לשחיטה
- 9 ולחרישה²⁹; אבל אם היה יודע³⁰ שהוא קונה
- 10 לחרישה בלבד³¹ - הרי זה מקח טעות³², וחוזר. וכן
- 11 כל פיוצא בזה.

(24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. (25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). (26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. (27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליצוי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתוך שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:): שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. (28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". (29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). (30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנסתא). (31) שהוא עובד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. 60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. 61) את פעולת הבדיקה. 62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

- 21 יב. השוחט את הבכור⁶³ ומכרו, ונודע⁶⁴ שלא
- 22 הראהו⁶⁵ למתח⁶⁶: מה שאכל - אכל, ויחזיר לו את
- 23 הדמים⁶⁷; והנשאר⁶⁸ מן הבשר ביד הלוקחות -
- 24 יקבל⁶⁹, ויחזיר להם את הדמים. וכן השוחט את
- 25 הפרה ומכרה, ונודע שהיא טרפה: מה שאכל -
- 26 אכל⁷⁰, ויחזיר לו את הדמים; ומה שלא אכל -
- 27 יחזיר את הבשר לטבח⁷¹, ויחזיר לו את הדמים.

63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שיפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). 64) ללוקח. 65) המוכר. 66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח). 67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. 68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עז. 69) במגיד משנה ובמגדל עז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למסור למוכר, שמה ימכרו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. 70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. 71) והוא ימכרו לגויים. וראה למעלה בדין בכור.

- 28 יג. מכר הלוקח⁷² בשר זה של טרפה לנכרים, או
- 29 שהאכילו לכלבים - יחשב עם הטבח על דמי
- 30 הטרפה⁷³, ויחזיר לו הטבח את המותר⁷⁴. וכן כל
- 31 פיוצא בזה⁷⁵.

72) גם זה משנה שם. 73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטרפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). 74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטרפה, ואם יש הפרש בין

בקריעה למען התפירה שלאחריה. 48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. 49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

- 1 ח. המוכר קרקע⁵⁰ לחברו, ואכל פרותיה, ולאחר
- 2 זמן נראה לו פה מום, אם רצה להחזיר קרקע
- 3 לבעלים - מחזיר כל הפרות שאכל⁵¹. ואם היה
- 4 תצור⁵² ודר פה - צריך להעלות לו שקר.

50) בבא מציעא (סו"ט) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. 51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 52) משנה שם סד. על נושא דומה.

- 5 ט. המוכר⁵³ דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד
- 6 המקח מחמת אותו המום⁵⁴ - הרי זה מחזיר את
- 7 הדמים.

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

- 8 (י). [ביצד⁵⁵?] המוכר שור לחברו שאין לו
- 9 טוחנות⁵⁶, והניחו הלוקח עם הפקר שלו, והיה
- 10 מניח המאכל לפני כלן ואוכלין, ולא היה יודע⁵⁷
- 11 שזה אינו אוכל, עד שמת פרעב - הרי זה מחזיר
- 12 לו את הנבלה⁵⁸, ויחזיר זה את הדמים. וכן כל
- 13 פיוצא בזה.

55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. 56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). 57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. 58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

- 14 יא. היה המוכר סרסור, שלוקח מזה ומוכר לזה
- 15 ואינו משהה המקח עמו, ולא ידע במום זה - הרי
- 16 הסרסור נשבע שבועת הסת שלא ידע במום זה,
- 17 ויפטר⁵⁹. מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור⁶⁰ בפני
- 18 עצמו ולהחזירו לו קדם שימות, והיה הסרסור
- 19 מחזירו על המוכר הראשון; הואיל ולא עשה⁶¹,
- 20 הוא הלוקח הפסיד על עצמו⁶². וכן כל פיוצא בזה.

ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. (78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. (79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). (80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י']. (81) כגון, נבילה וטריפה. (82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). (83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). (84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). (85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. (75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

1 **יד. המוכר בשר לחברו⁷⁶ ונמצא בשר בכור, פרות**
2 **ונמצאו טבלים⁷⁷, יין ונמצא יין נסך⁷⁸ - מה שאכל**
3 **אכל, ויחזיר לו את הדמים. וכן כל המוכר דבר**
4 **שאסור לאכלו מן התורה כן הוא דינו⁷⁹, בין שהיה**
5 **אסור בכרת⁸⁰ בין שהיה אסורו בלאו בלבד⁸¹. אבל**
6 **המוכר דבר לחברו שאסור אכילתו מדברי**
7 **סופרים⁸²: אם היו הפרות קניין - מחזיר את**
8 **הפרות, ונוטל את דמיו; ואם אכלן - אכל, ואין**
9 **המוכר מחזיר לו כלום⁸³. וכל אסורי הנאה, בין**
10 **מדברי תורה בין מדבריהם⁸⁴ - מחזיר את הדמים,**
11 **ואין בהן דין מכירה כלל⁸⁵.**

(76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. (77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו)

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'ט' כסלו ה'תש"פ

לגזבר". וחרם זה אינו אלא סתם חרמין (שלא פירש 26
27 לשמים וכדומה).

יום ראשון ג' כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קמה.

מצות לא תעשה קי.

יום שני ד' כסלו ה'תש"פ

מצות לא תעשה קיא. רטו.

28 **המצוה הקי"א — האזהרה שהזהרנו מלפדות סתם**
29 **חרמי הארץ גם כן, והוא אמרו "לא ימכר ולא יגאל"**
30 **(ויקרא כז, כח). ולשון ספרא: "לא יגאל לבָעלים, מה-**
31 **יעשה בו? "כַּשְׂדָּה הַחֵרֶם לִפְנֵי תִהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", יָכוֹל**
32 **אף-על-פי שפרש לשם? תלמוד לומר: "הוא". וכבר**
33 **נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: שזו חרמין במסכת ערכין**
34 **(כח). ושם נתבאר שסתם חרמין לפניהם. ושם אמרו:**
35 **"חרמי פהנים אין להם פדיון אלא נתינים לפניהם**
36 **בתרומה".**

37 **המצוה ה'רט"ו — האזהרה שהזהרנו מלזרוע**
38 **פלאים, והוא אמרו יתעלה: "שָׂדֶךְ לֹא-תִזְרַע פְּלָאִים"**
39 **(שם יט, יט), וכֵּלָאִי זֵרְעִים אֵלּוּ אֵין אִסּוּר לִזְרֹעַם אֵלָא**

12 **הַמִּצְוָה הַקַּמָּה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוְנו לְדוֹן בְּדִינֵי**
13 **חֲרָמִים, הֵינּוּ שְׁמֵי שֶׁחֲרָמִים דָּבָר מְרֻכָּשׁ וְאִמְרָה הִרִי זֶה**
14 **חֲרָם' — יִתֵּן אוֹתוֹ הַדָּבָר לִפְנֵי; אֵלָא אִם פֶּרֶשׁ לְשָׁם,**
15 **שָׂאזְ הוּא לְבָדֵק הַבֵּית. לְפִי שְׁסֵתִם חֲרָמִים לִפְנֵינִים, וְהוּא**
16 **אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵף כָּל-חֲרָם אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ לֵה'**
17 **מִכָּל-אֲשֶׁר-לוֹ מֵאֲדָם וּבִהֶמָּה" (ויקרא כז, כח). וְרִמּוֹ לִנּוֹ עַל**
18 **כֶּף שְׁסֵתִם חֲרָמִים לִפְנֵינִים, בְּאִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּשְׂדָּה**
19 **הַחֵרֶם לִפְנֵי תִהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" (שם, כא). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי**
20 **מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מַעֲרָכִים (כח). וּבְרִישׁ נִדְרִים (פֶּרֶק ב**
21 **מִשְׁנָה ד).**

22 **הַמִּצְוָה הַקַּי" — הַאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּמַכֵּר שְׂדֵה**
23 **שֶׁחֲרָמֵינוּ אוֹתוֹ בְּעָלֵי, וְאִפְלוּ לִגְזֹבֵר שֶׁהוּא הַמִּמָּנָה עַל**
24 **הַהֶקְדֶּשׁ, וְהוּא אִמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל-חֲרָם וְגו' לֹא יִמְכֹּר"**
25 **(שם, כח). וְלִשׁוֹן סַפְרָא (פֶּרֶשׁת בַּחוּקוֹת): "לֹא יִמְכֹּר**

יום חמישי ז' כסלו ה'תש"פ

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

המצוה המ"ב — האזהרה שהזהרנו מללבוש בגד
הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כמרי עבודה
זרה באותו הזמן, והוא אמרו ותעלה: "לא תלבש
שעטנז" (דברים כב, יא). וזה מפרסם היום אצל נזירי
הקבטים המצרים. העובר על לאו זה — חייב מלקות;
וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם
בשבת (נד). ובסוף מכות (כ).

המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנצטוינו להניח
פאה (קצה בשדה) מן-התבואה והפרות וכיוצא בהן והוא
אמרו ותעלה: "תעזוב אתם" (ויקרא יט, י) אחר שהפיר
הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז), שהפאה היא
לאו שנתק לעשה. הלוא — הוא אמרו: "לא תכלה פאת
שדך" (לא תעשה רי); ותעשה — הוא אמרו (בהמשך):
"לעני ולגר תעזוב אתם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו
במסכת פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה הרי"י — האזהרה שהזהרנו מלקצור כל-
הנורע, אלא יניח ממנו שארית לעניים בפאת השדה,
והוא אמרו ותעלה: "לא-תכלה פאת שדך בארץ" (שם)
כג, כב), ולאו זה נתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר
כל-הנורע, יתן לעניים כשעור הפאה מן-הקציר, והוא
אמרו ותעלה: "לעני ולגר תעזוב אתם" (שם) כמו שבאנו
במצות עשה (מצות עשה קכ — לעיל). והפאה חובה גם
לאילן כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן-
התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
במסכתא שחברה לה ("פאה").

יום שישי ח' כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

המצוה הקכ"א — הצווי שנצטוינו להניח את-הלקט
(שבלים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצירך
לא תלקט לעני ולגר תעזוב אתם" (ויקרא כג, כב), וגם זה
לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת
מכות (טז): לגבי פאה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא
בארץ.

המצוה הרי"א — האזהרה שהזהרנו מלקחת
השבליים הנופלות בשעת הקצירה, אלא ינחו לעניים,
והוא אמרו ותעלה: "ולקט קצירך לא תלקט" (שם). וגם
זה נתק לעשה (מצות עשה קכא), כמו שבאנו בפאה.
וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד משנה י).

1 בארץ ישראל, והנורעם שם — חייב מלקות דאורייתא;
2 ובחוצה לארץ — מתר. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
3 במסכת פלאים.

יום שלישי ה' כסלו ה'תש"פ

מצות לא תעשה רטז.

4 המצוה הרי"ז — האזהרה שהזהרנו מלנורע
5 תבואה בפרם, וכן שאר ירקות. ומין זה מן-הכלאים
6 נקרא: כלאי הפרם, והוא אמרו ותעלה: "לא-תנורע בך
7 כלאים" (דברים כב, ט). ולשון ספרי (פרשת דברים כב, ט):
8 "לא-תנורע בך כלאים" — מה אני צריך, והלא כבר
9 נאמר: "שדך לא-תנורע כלאים", וזה כולל בלי ספק
10 הפרם והנורעים? אמרו: מלמד שכל-המקנים כלאים
11 בפרם — עובר בשני לאוין. ודע שאין כלאי הפרם
12 אסורים מן-התורה אלא בארץ ישראל, והנורעם בארץ
13 ישראל — לוקה מלקות דאורייתא. ובתנאי שינורע חטה
14 ושעורה וחרצון (= גידולי הכרם) במפלת יד (בבת אחת).
15 ומדרבנן אסור לנורע גם בחוצה לארץ, והנורע בחוצה
16 לארץ חטה ושעורה וחרצון (= גידולי הכרם) במפלת יד
17 — לוקה מדרבנן. אבל הרפכת אילן לוקין עליה
18 בכל-מקום, והאזהרה על כך נכללת בכלל אמרו: "שדך
19 לא-תנורע כלאים". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו
20 במסכת פלאים.

יום רביעי ו' כסלו ה'תש"פ

מצות לא תעשה ריז. ריח.

21 המצוה הרי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהרביע
22 (להכילא לצורך גידול צאצאים) כלאי (שני מיני) בהמה,
23 והוא אמרו: "בהמתך לא-תרביע כלאים" (ויקרא יט, יט),
24 ואם הרביע בהמה — לוקה, ובתנאי שיכריב בידו אבר
25 הנזכר בנזקה במכחול בשפופרת, ובפרוש אמרו (בבא
26 מציעא זא). בנזאפים (שאינן נסקלין אלא): עד שיצאו
27 בשם מנאפין, ובכלאים: עד שיכניס במכחול
28 בשפופרת, ואז ילקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק
29 ח' מפלאים.

30 המצוה הרי"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות
31 מלאכה בכלאי בהמה ביחד, והוא אמרו: "לא-תחרש
32 בשור-ובחמור יחדו" (דברים כב, י). ואם עשה בהם
33 מלאכה, כגון שחרש בהם או דש או הנהיג יחד —
34 לוקה, שנאמר "יחדו" הפונה בזה שלא יאחדם ביחד
35 בשום מלאכה מן-המלאכות. מן-התורה אינו חייב מלקות
36 אלא על שני מינים: שאחד מהם בהמה טהורה והאחר
37 בהמה טמאה כשור וחמור, שאם חרש בהם או משך או
38 הנהיג — לוקה; אבל מדרבנן לוקה על כל-שני מינים
39 שיהיו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

המצוה הקכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלקחת עמר
השקחה, והוא אמרו: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב
לקחתו" (שם), וכן השקחה נוהגת לכל בין בתבואה בין
באילן. וגם זה נתק לעשה, שאם עבר ולקחה — חזיב
להחזיר לעניים, והוא אמרו יתעלה: "לגר ליתום
ולאלמנה" (שם, כא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
פאה. ודע שכלל הוא אצלנו: שכל-מצות לא-תעשה
שיש בה (אפשרות) לקיים עשה, כשקיים (=כל זמן שניתן
לקיים) עשה שבה — אינו לוקה; ואם לא יקיימו —
לוקה, כגון הפאה — שאם קצרה (=לעניים) לא יתחזיב
מלקות בזמן שיקצר אלא יכול לתנה שבליים. וכן אם דש
את-החטים וטחנן ולשן — נותן מן-הבצק שעור מה-
שהיה חזיב בו מן-הפאה. אבל אם ארע שאבדו אותן
החטים לגמרי או שגשפרו — הרי זה לוקה, כיון שלא
קיים עשה שבה; כל-שכן אם בטלו בידו, כגון שאכל את
כל-אותן החטים עד גמירא. ואל תחשוב שאמרם בגמרא
מכות (טז): "אנו אין לנו אלא זאת (שילוח הקן) ועוד
אחרת" (מצב שבו שיך לבטל בהן את העשה הניתק ללא —
ועל ידי כך להתחייב מלקות), ונתקיים (ומתברר שם בגמרא)
שאותה ה"אחרת" היא הפאה (אל תחשוב) שמשמע שלא
יהא דין זה אלא בפאה בלבד — לא, אלא ענין "אחרת"
רצונו לומר: הפאה וכל-מה-שדינו כדין הפאה. לפי
שהפטר והלקט והשקחה והעוללות כל-אחד מהם הוא
לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו (בהם) מה שאפשר בפאה
מענין קימו ולא קימו (צורת קיום העשה או אי-קיומו) או
בטלו ולא בטלו (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי
ביטולו). לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום
עשה הוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" — וזה
נאמר בפאה ובלקט ובפטר והעוללות. אמר: "לא-תכלה
פאת שדה. ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל
ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם". ואמר עוד
בעמר השקחה: "לא-תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה
יהיה". ובין שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו
שנתק לעשה ולמדו על עשה שבה ממה שאמר: "לעני
ולגר תעזב אתם", משמע שכל-אלו חמשת הלואין לאו
שנתק לעשה, וכל-זמן שקיים עשה שבה — אינו לוקה,
כמו שזכרנו; ואם נבצר ממנו קיום עשה שבה — לוקה.
וכל-זמן שאפשר לו לקיימו, אף-על-פי שלא קיימו עתה
— אינו לוקה, אלא נצוהו לקיימו בלבד עד שגדע שפכר
אי אפשר וישעבר על הלאו ולא נשארה שום אפשרות
לקיים עשה שבו — (רק) אז לוקה. ודע ענין זה והבינהו.

המצוה הקכ"ג — הצווי שנגצטינו להניח לעניים
את-השאריה הנשארות בפרם בשעת בציר פרותיו, והן
הנקראות עוללות (אשכול קטן שיחסו הגדול בעולל-תינוק),
וגם בהן אמר הכתוב: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם, יט),
אחר שהזכיר את-העוללות. וכבר נתבאר דיני מצוה
זו במסכת פאה (פרק ז). ואינה נוהגת מן-התורה אלא
בארץ.

המצוה הרי"ב — האזהרה שהזהרנו מלכלות את-
הפרם בשעת בצירתו (לא לבצור את העוללות), והוא אמרו
יתעלה: "וכרמך לא תעולל" (שם), אלא ינחו האשכולות
הקיצוניות (העוללות נמצאות בקצה) — לעניים. אבל אין
דבר זה בשאר האילנות ואפלו הדומים לפרם (וזהו אוהרה
יחודית בפרם), לפי שהאזהרה באמרו: "כי תחבט זיתך לא
תפאר אחריו" (דברים כד, כ) היא שלא יקח את-השקחה
ומן-הזית נלמד הדין (אך ורק) בשקחה לשאר האילנות.
וגם זה (הלאו של "עוללות") נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני
מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ד).

יום ש"ק ט' כסלו ה'תש"פ

מצות עשה קכד. מצות לא תעשה ריג.

מצות עשה קכב. מצות לא תעשה ריד.

המצוה הקכ"ד — הצווי שנגצטינו להניח לעניים
מה-שנשר ונפל מן-הענבים בשעת הבציר, והוא אמרו:
"ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא
יט, י), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק
ז) ואינה נוהגת מן-התורה אלא בארץ.

המצוה הרי"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף את-
הגרגרים הנופלים מן-הפרם בשעת בצירתו, אלא ינחו
לעניים, והוא אמרו: "ופרט כרמך לא תלקט" (שם), וגם
זה נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה
(פרק ז משנה ג).

המצוה הקכ"ב — הצווי שנגצטינו להניח עמר
השקחה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), והוא אמרו
יתעלה: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו לגר
ליתום ולאלמנה יהיה" (דברים כד, יט), זה שאמר "לגר
ליתום ולאלמנה יהיה", — הוא הצווי להניחו והוא
העשה, כמו שאמר בלקט ופאה "תעזב אתם", שהוא
העשה כמו שבארנו (מצוות עשה ככ-כבא), וגם זו אינה
נוהגת מן-התורה אלא בארץ. וכבר נתבאר גם דיני
מצוה זו במסכת פאה (פרק ה ופרק ו).

ירמיה פרק כה כח-לז

כח וְהָיָה כִּי יִמָּאֲנוּ לִקְחַת־הַפֶּסֶם מִיָּדְךָ לְשָׂתוֹת וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁתּוֹ תִּשְׁתּוּ: כט כִּי הִנֵּה בָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי עָלֶיהָ אֲנֹכִי מִחֵל לְהָרַע וְאַתֶּם הַנֶּקֶה תִּנָּקוּ לֹא תִנָּקוּ כִּי חָרֵב אָנִי קָרָא עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת: ל וְאַתָּה תִּנָּבֵא אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם יְהוָה מְמָרוֹם יִשְׂאָג וּמִמְעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלּוֹ שֹׁאֵג יִשְׂאָג עַל־נֹהוּ הַיָּדָד בְּדִרְכִּים יַעֲנֶה אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: לא בָּא שְׁאוֹן עַד־קֶצֶה הָאָרֶץ כִּי רִיב לִיהוָה בְּגוֹיִם נִשְׁפָּט הוּא לְכָל־בֶּשֶׂר הַרְשָׁעִים נִתְּנָם לַחֲרֵב נָאִם־יְהוָה: לב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנֵּה רָעָה יָצְאָת מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וְסָעַר גָּדוֹל יַעֲזוֹר מִיִּרְכַּת־אֶרֶץ: לד וְהָיוּ חֲלָלִי יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִקֶּצֶה הָאָרֶץ וְעַד־קֶצֶה הָאָרֶץ לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יַאֲסִפּוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ לְדָמֹן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ: לה הִילִילוּ הָרָעִים וְזָעְקוּ וְהִתְפַּלְּשׁוּ אֲדִירֵי הָצֶאֱן פִּי־מִלְאוּ יָמִיכָם לְמַבּוֹת וּתְפֻצוֹתֵיכֶם וּנְפִלְתֶּם כִּכְלִי חֲמָדָה: לו וְאָבַד מָנוֹס מִן־הָרָעִים וּפְלִיטָה מֵאֲדִירֵי הָצֶאֱן: לו קוֹל צַעֲקַת הָרָעִים וַיִּלְלָת אֲדִירֵי הָצֶאֱן פִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־מַרְעֵיתָם: לו וְנִדְמּוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף־יְהוָה:

רש"י

(כט) מחל. מתחיל: (ל) על נוהו. מתאבל על חורבן ביתו: הירד. ל' הוי שצועקין עושי מלאכה כבדה בקול רם לזרו זה את זה להתחזק ודורכי גתות רגילין בה: יענה. כל לשון ענייה צעקת קול רם היא: (לא) נשפט. מתווכח בדין: (לב) מגוי אל גוי. שאני מסכסכן זה בזה: מירכתי. כתרגמו מסיפי: (לד) הילילו. ל' יללה:

מצודת דוד

(כח) כי ימאנו וכו'. ר"ל אם יתעצמו להנצל מן הפורעניות: שתו תשתו. ר"ל בע"כ תשתו: (כט) אשר נקרא שמי עליה. להיות נקראה עיר ה': אנכי מחל. אני מתחיל להביא הרעה ואתם תהיו נקיים מהרעה בתמיה הנה לא תנקו: (ל) ממרום ישאג. וכפל הדבר ואמר וממעון קדשו וכו' וחזר ופירש שהוא ישאג על נוהו ור"ל הוא קרא גזירת חורבן על ירושלים: הייד. כדרך דורכי היין המרימים קול הייד לזרו זא"ז כן ירים קול על כל יושבי הארץ לגזור עליהם חורבן ואבדון: (לא) בא שאון. קול שאון המקום בא עד קצה הארץ ר"ל הגזירה היא על כולם: נשפט הוא. הוא יתווכח עם כל בשר והויכוח יהיה אשר יתן את הרשעים לחרב כי בזה מודיע להם פשעם ותחשב לויכוח, וכן כי באש ה' נשפט (ישעיה סו): (לב) הנה רעה יוצאת. הרג ואבדון תצא מעם בבל אל כל עם ועם: וסער גדול. המיית מלחמה יתעורר מסוף הארץ והוא בבל: (לג) חללי ה'. הנהרגים בגזירת המקום: לא יספדו. על כי יהיו רבים לא יספיקו להספידם ולהכניסם במקום מיוחד או לקברם אבל יהיו מונחים על פני האדמה כמו הזבל: (לד) הילילו הרועים. למלכי יהודה ושריו יאמר הילילו וזעקו אתם מנהיגי העם ואתם אדירי הצאן ר"ל אתם הגבורים שבעם התפלשו בעפר דרך צער ואבלות כי מלאו

מצודת ציון

(כח) ימאנו. מל' מיאון: (כט) מחל. מל' התחלה: (ל) ממרום. מהשמים הרמים: ישאג. ענין צעקה: וממעון. ענין מדור כמו השקיפה ממעון קדשך (דברים כו): נוהו. מדורו כמו ואת נוהו השמו (תהלים עט): הייד. המלה ההיא מיוחדת לקריאת דורכי היין לזרו עצמם וכן הייד השבתי (ישעיה טו): כדורכים. הם הצועדים ופוסעים על הענבים להוציא היין: יענה. ענין הרמת קול וכן וענו הלויים וכו' קול רם (דברים כו): אדם: (לב) וסער. רוח סערה: יעזר. מל' התעוררות: מירכתי. מסוף וכן ולירכתי המשכן (שמות יג): (לג) יאספו. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט): לדומן. ענין זבל: (לד) הילילו. מל' יללה: והתפלשו. ענין הגלגול בעפר כמו עפר התפלשי (מכה א). אדירי. ענין חוזק: מלאו. נשלמו וכן במלאת ימי טהרה (ויקרא יב): ותפוצותיכם. ענין פיזור וכן כי נפץ העם (ש"א יג): (לה) מנוס. ענין בריחה: ופליטה. שארית וכן אל יהיה לה פליטה (לקמן ג): (לו) ויללת. מל' יללה: שודר. ענין עושק וגזל: מרעיתם. מל' מרעה: (לז) ונדמו. ענין חורבן וכריתה כמו גם מדמן תדומי (לקמן מח): נאות. מדור כמו בנאות דשא (תהלים כג):

ימיכם להביא מקצתכם לטביחה ובא זמן תפוצותיכם להיות מקצתכם נפוצים בגולה: ונפלתם ככלי חמדה. ר"ל לא תהיה נפילתכם ככלי בזוי הנופל בארץ שאין היזק בנפילתו אלא היזק רב וקלון מתמיד יהיה לכם בהנפילה ההיא ככלי חמדה הנופל לארץ שההיזק רב במה שנפחת בנפילה: (לה) ואבד מנוס. לא יוכלו לברוח מיד האויב: ופליטה. מלת ואבד משמשת בשתים לומר שיאבד פליטה ושארית מה מאדירי הצאן המה הגבורים: (לו) קול צעקת. ר"ל הנה נשמע קול צעקת וכו': כי שודר ה'. ר"ל מה' באה השדירה בגזירה: מרעיתם. מקום שהרועים רעו את הצאן והוא למשל על ירושלים: (לז) ונדמו. המדורות היושבות בשלום יהיו חרבים מפני חרון אף ה' שיחרה בהם:

קהלת פרק יא ה"ח

ה כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִהֲדַרְךָ הָרוּחַ כַּעֲצָמִים בְּבִטָּן הַמְּלָאָה כָּכָה לֹא תִדַּע אֶת־מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הַכֶּלֶל: ו בִּפְקֹל זָרַע אֶת־זֶרְעֶךָ וְלַעֲרֹב אֶל־תַּנַּח יָדְךָ פִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכְשָׁר הֲזֶה אוֹיֵה וְאִם־שְׂנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים: ז וּמִתּוֹק הָאוֹר וְטוֹב לַעֲיִנִּים לִרְאוֹת אֶת־הַשָּׁמֶשׁ: ח פִּי אִם־שְׂנֵים הֶרְבֵּה יִחִיהַ הָאָדָם בְּכֻלָּם יִשְׂמַח וְיִזְכֹּר אֶת־יָמָיו הַחֹשֶׁךְ כִּי־הֶרְבֵּה יִהְיוּ כְּלִישְׁבָּא הַכֶּלֶל:

רש"י

אחסר מנכסי ואעני, לא אעסוק בתורה ואתבטל ממלאכתי ואעני, לא אשא אשה ויהי לי בנים ואצטרך להוציא עליהם: (ו) בבקר זרע את זרעך וגו'. אם למדת תורה בילדותך למד תורה בזקנותך אם היו לך תלמידים בילדותך יהיו לך תלמידים בזקנותך, נשאת אשה בת בנים בילדותך שא אשה בת בנים בזקנותך עשית צדקה בילדותך עשה צדקה בזקנותך: כי אינך יודע אי זה יכשר. אם תלמידים ובנים שבילדותך יתקיימו לך או שמא לא יתקיימו אלא שבזקנותך, מצינו ברבי עקיבא שהיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מגבת ועד אנטיפרת וכולן מתו מפסח ועד עצרת ובא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ולענין הבנים מצינו באבצן שלשים בנות שלח חוצה ושלשים הביא לבניו וכולם מתו בחייו, ובזקנותו הוליד את עובד ונתקיים לו: (ז) ומתוק האור. מתוק הוא אורה של תורה: וטוב לעינים לראות את השמש. ואשריהם תלמידים שעניניהם רואים הלכה מלובנת ומחווירת על בוריה כך נדרש באגדת תילים: (ח) בכולם ישמח. יהיה שמח בחלקו ובלבד שיזכור ימי החושך ויטיב מעשיו שינצל מהם והם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים: כי הרבה יהיו. באותן הימים יותר מימי החיים: כל שבא. עליו יהיה הבל וחושך יש הבל שהוא לשון פורענות וצרות כמו כי בהבל בא ובחושך ילך:

(ה) כאשר אינך יודע ... כעצמים בבטן המלאה. דברים הנסגרים והנעצמים בבטן שהיא מלאה ואף על פי שבוטלת לחוץ, כאשר אינך יודע הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח, כלומר ידיעות שתי אלו שוות לא זו גלויה לך ולא זו גלויה לך פעמים אתה סבור להכיר בעבי' שיבא הרוח ואינו בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ אחרת והרי לשון זה כמו (בראשית יג) כגן ה' כארץ מצרים (ישעיה כד) כשפחה כגבירתה (שם כד) כקונה כמוכר ופעמים שהוא משה מוקדם למאוחר ופעמים שהוא משה מאוחר למוקדם אף כאן למד ידיעת הרוח מידיעת הבטן כלומר אין לך לשמור את הרוח לראות בעבי'. (הגהה. ענין זה הוא מסורס בדברי רש"י ומהופך וצריכים להגיה כפי אשר הוא בספרים המדויקים ואז יובן שפיר וכך היא הנוסחא האמיתית: כאשר אינך יודע. הרי זה מקרא מסורס נדרש מסופו לראשו כאשר אינך יודע עצמים בבטן המלאה דברים הנסגרים והנעצמים בבטן המלאה ואע"פ שפולטת לחוץ אינך יודע מה בבטנה כך אינך יודע דרך הרוח, כלומר ידיעות שתי אלה שוות וכו' מס' שפתי חכמים): כעצמים. אינך לישורש בלעז כינו עוצם עיניו: ככה לא תדע וגו'. אף גזירותיו של מקום לענין עניות ועשירות כך עלומות הם ממך ולא תמנע מן החסד לדאוג שמא

מצודת ציון

(ה) אינך. אין אתה: כעצמים. ענין סגירה וסתירה. כמו ועוצם עיניו (ישעיה לג טו): (ו) יכשר. מלשון כשר וטוב:

ככה לא תדע את וגו': את הכל. רוצה לומר, שום דבר ממעשה ה' לא תדע. ומוסב למעלה לומר אין לך להמתין על הרוח ולפחד מן הגשמים, כי לא תוכל לדעת מתי יהיו: (ו) בבוקר. לכן בבוקר זרע שדך, וגם בערב אל תנח ידך מן הזריעה, רוצה לומר, בכל עת תזרע שדך ולא תמתין על הרוח: כי אינך יודע. ולא תוכל לדעת איזה הזריעה יהיה כשר וטוב אם זה של בוקר או זה של ערב, ואפשר יהיו שניהם יחד טובים זה כזה: (ז) ומתוק האור. יפה הוא האור. יאמר בלשון שאלה, כי האור אינו דבר הנאכל שיומתק, ורוצה לומר יפה חיי האדם עוד נהנה מאור היום: וטוב. דבר טוב הוא לעינים עודם יכולים לראות את השמש. והוא כפל ענין במלות שונות: (ח) כי אם וגו'. כי אפילו אם יחיה האדם שנים הרבה ישמח בכל הימים, ואף יום אחד לא יקוץ בחיים עם רבוי: ויזכור. אבל בחייו יזכור את ימי החושך אשר שכב בקבר אשר יהיו מרובים יותר מימי החיים, ועל ידי זה יראה להכשיר מעשיו: כל שבא הבל. כל היסורים הבא שמה הבל מבלי תועלת, כי בעוד האדם חי בא תועלת מן היסורים, כי על ידי זה מפשפש במעשיו, אבל אחר המיתה אין מקום לפשפוש מעשים, ולכן יזכור בהם למען יכשיר מעשיו עודו חי:

מצודת דוד

(ה) כאשר אינך יודע. כמו שאינך יודע באיזה דרך הרוח מהלך עם כי תשמע קולו, וכמו הולד הנסגר בבטן המלאה שאינך יודע אם הוא זכר או נקבה עם כי תראה בליטת הבטן,

פ ר ק ש ל ש ע ש ר

א השוחט והמעלה בחוץ – חיב על השחיטה וחיב על העלה. רבי יוסי הגלילי אומר: שחט בפנים והעלה בחוץ – חיב. שחט בחוץ והעלה בחוץ – פטור, שלא העלה בחוץ אלא דבר פסול. אָמְרוּ לוֹ: אָף השוחט בפנים ומעלה בחוץ, כִּינן שהוציאו פסלו.

ב טמא שאכל, בין קדש טמא ובין קדש טהור – חיב. רבי יוסי הגלילי אומר: טמא שאכל טהור – חיב, וטמא שאכל טמא – פטור, שלא אכל אלא דבר טמא. אָמְרוּ לוֹ: אָף טמא שאכל טהור, כִּינן שנגע בו, טמאָהוּ. וטהור שאכל טמא – פטור, שאינו חיב אלא על טמאת הגוף.

פירוש ברטנורא

יג א השוחט. קדשים בחוץ והעלן בחוץ. בהעלם אחד. חיב על השחיטה וחיב על ההעלאה. שהן שני גופי עבירה, דתרויהו כתיבי אשר ישחט ואשר יעלה: כִּינן שהוציאו פסלו. ואפילו הכי חיב, והוא הדין לשוחט בחוץ ומעלה בחוץ. ור' יוסי הגלילי אומר לך, מה לשוחט בפנים ומעלה בחוץ שכן היתה לו שעת הכושר, תאמר לשוחט בחוץ ומעלה בחוץ שלא היתה לו שעת הכושר. ואין הלכה כר' יוסי הגלילי:

ב הטמא שאכל כר'. משום דפליגי ר' יוסי הגלילי ורבנן בתרויהו ודמו הנך תרתי פלוגתא אהדיה, תנינה נבי הדדי: **רבי יוסי הגלילי אומר וכו'**, כשנטמא הגוף ואחר כך נטמא הבשר כולי' עולא לא פליגי דחייב כרת. כי פליגי, שנטמא הבשר ואחר כך נטמא הגוף, רבנן אית להו איסור כולל, דמתוך שחל עליו איסור טומאת הגוף לאסרו בבשר טהור שהיה מותר בו מתחלה, חל נמי אף על הבשר טמא ואע"פ שהיה אסור ועומד, כדי שיתחייב עליו אף משום טומאת הגוף. ור' יוסי הגלילי לית ליה איסור חל על איסור באיסור כולל ואין איסור של טומאת הגוף חל על איסור של טומאת בשר. ואין הלכה כר' יוסי הגלילי: **וטהור שאכל טמא פטור**, מן הכרת. וסופו את הארבעים משום (ויקרא ו) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל: שאינו חיב אלא על טומאת הגוף. כדכתיב (שם) וטומאתו עליו ונכרתה, בטומאת הגוף הכתוב מדבר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנה זו עוסקת בדין טמא שאכל קודש, והובאה כאן, משום שנחלקו בה רבי יוסי הגלילי וחכמים שנחלקו במשנה הקודמת.

טמא שאכל – מבשר הקדשים, בין קדש טמא ובין קדש טהור – בין שאכל בשר קודש שנטמא ובין שאכל בשר קודש טהור, חֲזַב – במזיד חייב כרת, שכתוב (ויקרא ז, ב): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; ואם אכל בשוגג, מביא קרבן עולה ויורד (ויקרא ז, ב). **רבי יוסי הגלילי אומר: טמא שאכל טהור** – אדם טמא שאכל קודש טהור, חֲזַב – במזיד כרת ובשוגג קרבן, וְטִמְאָה שֶׁאָכַל טָמֵא – אבל טמא שאכל קודש טמא, פְּטוֹר – מכרת ומקרבן, שֶׁלֹא אָכַל אֶלָּא דָּבָר טָמֵא – והאוכל בשר קודש שנטמא אינו עובר אלא בלאו, שכתוב (ויקרא ז, ט): "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל".

אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי יוסי הגלילי: אָף טָמֵא שֶׁאָכַל טָהוֹר – קודש טהור, כִּינן שנגע בו, טִמְאָהוּ – ואף על פי כן כשאוכלו חיב, והוא הדין לטמא שאכל קודש טמא, שהרי אין הבדל אם נטמא הבשר על ידו או שנטמא על ידי אחרים. בגמרא מבואר, שאם נטמא האדם תחילה ואחר כך נטמא בשר הקודש, אף רבי יוסי הגלילי מודה שחייב עליו כרת כשאכלו, ולפיכך טמא שאכל טהור, אף שטמא קודם בנגיעה, מכל מקום כשאכלו חיב, שהרי טומאת גופו קדמה לטומאת הבשר. לא נחלקו אלא שנטמא הבשר ואחר כך נטמא האדם, שרבי יוסי הגלילי סובר: אין איסור חל על איסור, כלומר הואיל ונאסר עליו תחילה (כשהיה טהור) בשר זה משום איסור טומאת הבשר, שוב לא חל עליו איסור טומאת גופו כשנטמא, ולפיכך כשאכלו אינו חיב כרת או קרבן משום טומאת הגוף. וחכמים סוברים, הואיל ואיסור כולל הוא, שהרי כשנטמא גופו, נאסר בבשר טהור שהיה מותר בו מתחילה, לפיכך איסור חל על איסור, שמתוך שחל איסור טומאת הגוף על בשר טהור, חל גם על הבשר הטמא; ואף על פי שהיה הבשר אסור עליו קודם שנטמא גופו, משום טומאת הבשר, הריהו מתחייב עליו עכשיו, לאחר שנטמא, אף משום טומאת הגוף. הלכך טמא שאכל קודש טמא, אף שנטמא הבשר תחילה ואחר כך נטמא האדם, חיב כרת (במזיד) וקרבן (בשוגג). וְטִמְאָה שֶׁאָכַל טָמֵא – בשר קודש טמא, פְּטוֹר – מכרת ומקרבן, אבל עובר הוא בלאו, כמו שהזכרנו לעיל, וחייב מלקות, שֶׁאִינוּ חֲזַב – במזיד כרת ובשוגג קרבן, אֶלָּא עַל טִמְאָת הַגּוֹף – כשהוא בעצמו טמא, שכתוב (ויקרא ז, ב): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים... וטומאתו עליו ונכרתה", ודרשו

יוס ראשון

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא יז, ג-ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה, או אשר ישחט מחוץ למחנה; ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה', דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו". – פסוק זה בא ללמדנו שהשוחט קדשים מחוץ לעזרה, אם היה מזיד חייב כרת. כן כתוב (שם שם, ח-ט): "איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם, אשר יעלה עולה או זבח; ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה', ונכרת האיש ההוא מעמיו". – פסוק זה מלמדנו, שהמקריב קדשים מחוץ לעזרה, אם הקריב במזיד חייב כרת. ואם שחט או הקריב בשוגג, חיב להביא חטאת, שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת, חייבים על שגגתה חטאת (חוצץ משלוש עבירות, מגדף ומבטל מילה וקרבן פסח, שעל שגגתו פטורים). – משנתנו דנה במי ששחט והקריב בחוץ בשוגג, אם חיב שתי חטאות או חטאת אחת בלבד. ונחלקו בזה תנאים במשנתנו.

השוחט – קדשים, והמעלה – והמקריב אותם, בחוץ – לעזרה, כלומר ששחט קרבן בשוגג מחוץ לעזרה ואף הקריבו בשוגג מחוץ לעזרה, אפילו עשה שניהם בהעלם אחד, דהיינו שלא נודע לו בינתיים (בין השחיטה וההקריב) ששגג בשחיטתו, חֲזַב עַל הַשְּׁחִיטָה – קרבן חטאת, וְחֲזַב עַל הַעֲלָה – ואף על ההקריבה חיב חטאת, כלומר שחייב שתי חטאות, לפי שהשחיטה וההקריב שני גופי עבירה הם, שהרי התורה מצווה על כל אחת ואחת להודו, כמו שהבאנו לעיל, בהקדמה למשנתנו. **רבי יוסי הגלילי אומר: שחט בפנים והעלה בחוץ** – אם שחט את הקרבן בפנים העזרה כדינו, והקטירו מחוץ לעזרה, חֲזַב – על ההעלאה, אבל שחט בחוץ והעלה בחוץ – שאף השחיטה עשה מחוץ לעזרה, פְּטוֹר – על ההעלאה, שֶׁלֹא הָעֵלָה בַּחוּץ אֶלָּא דָּבָר פָּסוּל – שהרי מששחטו בחוץ נפסל, ושוב לא היה ראוי להעלה בפנים, הלכך אינו חיב על העלאתו בחוץ. ברם, על השחיטה הוא חיב. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי יוסי הגלילי: אָף הַשּׁוֹחֵט בַּפְּנִים וּמַעֲלָה בַּחוּץ, כִּינן שהוציאו – מן העזרה, פָּסְלוּ – כדין קרבן היוצא מחוץ לעזרה, ואף על פי כן חיב על ההעלאה, שהרי אמרת: "שחט בפנים והעלה בחוץ, חיב", והוא הדין לשחט בחוץ והעלה בחוץ. ברם, רבי יוסי הגלילי סובר, שאין לדמות זה לזה, שכן השוחט בפנים היתה לו שעת הכושר ליקרב בפנים, הלכך כשמעלהו בחוץ חיב; אבל השוחט בחוץ ומעלה בחוץ, לא היתה לו שעת הכושר בכלל, ונמצא שלא העלה בחוץ אלא דבר פסול, לפיכך פטור על ההעלאה. והלכה כתנא קמא.

ג חֲמֹר בְּשָׁחִיטָה מִבְּעֵלְיָהּ, וּבְעֵלְיָהּ מִבְּשָׁחִיטָהּ. חֲמֹר בְּשָׁחִיטָה לְהַדְיוֹט – חֵיב, וְהַמְעֵלָה לְהַדְיוֹט – פְּטוּר. חֲמֹר בְּעֵלְיָהּ, שְׁנִים שְׁאֲחָזוּ בִּפְסִינָן וְשָׁחֲטוּ – פְּטוּרִים, אֲחָזוּ בְּאֶבֶר וְהִעֲלוּהוּ – חֵיבִין. הָעֵלָה, וְחֹזֵר וְהִעֲלָהּ, וְחֹזֵר וְהִעֲלָהּ – חֵיב עַל כָּל עֲלִיָּה וְעֲלִיָּה; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִינוּ חֵיב אֶלָּא אַחַת; וְאִינוּ חֵיב עַד שִׁיעֲלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִפְּלוּ הָעֵלָה עַל הַסֵּלַע, אוֹ עַל הָאֶבֶן – חֵיב.

ד אַחַד קֳדָשִׁים בְּשָׂרֵין, וְאַחַד קֳדָשִׁים פְּסוּלִין שֶׁהָיָה פְּסוּלִין בְּקִדְשׁ, וְהִקְרִיבֵן בַּחוּץ – חֵיב. הַמְעֵלָה בְּזֵית מִן הָעוֹלָה וּמִן הָאֻמּוּרִין בַּחוּץ – חֵיב. תִּקְמִין, וְהִלְבֹּנָה, וְהִקְטִירָתָהּ, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן הַמִּשְׁחָה, וּמִנְחַת נֶסֶכִין, שֶׁהִקְרִיב

פירוש ברטנורא

ג שֶׁשְׁחָטוּ לְהַדְיוֹט כּוּ'. השו"ת קדשים בחוץ לאכילת הדיוט חייב: המעלה בחוץ. לצורך הדיוט, פטור משום העלאת חוץ. דגבי שחיטה כתיב דם יחשב לאיש, אפילו השוחט לאיש. וגבי העלאת כתיב לעשות אותו לה', אינו חייב כשמעלהו בחוץ עד שיכין בו לה'; ושהוא פטורים. דכתיב (שם י"ז) דם יחשב לאיש ההוא, אחר ולא שנים: והעלוהו חייבין. דכתיב (שם) איש איש וגו' אשר יעלה כו', שאין תלמוד לומר איש איש אלא לרבות שנים שאחזו באבר והעלוהו, שהן חייבין: העלה. ונודע לו: וחזר והעלה. מאותה בהמה עצמה, חייב על כל אחת ואחת: עד שיעלה לראש המזבח. דכתיב (בראשית ה') ויבן נח מזבח לה'. אלמא אפילו במת יחיד שהיה בחוץ אינה העלאת בלא מזבח: אפילו העלה על הסלע. דכתיב (ויקרא י"ז) וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד, ולא מזבח בבמת יחיד. ובפרשת המעלה בחוץ כתיב. והלכה כרבי יוסי:

ד שֶׁהָיָה פְּסוּלִין בְּקִדְשׁ. כגון ה'לן והוצא והנשחט חוץ למזנו וחזין למקומו, הואיל ובפנים אם עלו לא ירדו, מתקבל בפנים קרינן ביה וחייבין עליהן בחוץ, דכתיב (שם) לעשות אותו לה', כל הנעשה לה' חייבין עליו בחוץ, וכל שאינו נעשה לה' אין חייבין עליו בחוץ: המעלה בזית מן העולה ומאמורין. חצי

משניות מבוארות – קה"ת

חכמים: "וטומאתו עליו" – בטומאת הגוף הכתוב מדבר.

י ו י ו

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בדיני שחיטת קדשים או הקטרתם מחוץ לעזרה.

חֲמֹר בְּשָׁחִיטָה מִבְּעֵלְיָהּ – יש בשחיטת קדשים בחוץ חומרה שאינה בהעלאת קדשים בחוץ, וּבְעֵלְיָהּ מִבְּשָׁחִיטָהּ – ויש בהעלאת קדשים בחוץ חומרה שאינה בשחיטה. חֲמֹר בְּשָׁחִיטָהּ, שֶׁשְׁחָטוּ – קדשים בחוץ, לְהַדְיוֹט – לצורך הדיוט, היינו שנתכוון לשחוט לצורך אדם, ולא לשם ה', חֵיב – במזיד כרת, ובשוגג חטאת. וְהַמְעֵלָה – קדשים בחוץ, לְהַדְיוֹט – לכבודו של הדיוט, ולא לשם ה' (יתפאר ישראלי: "מלאכת שלמה"), פְּטוּר – מכרת ומחטאת.

בגמרא למדים זה מן המקראות, שכן בשחיטת כתוב (ויקרא יז, ד): "דם יחשב לאיש...", ודורשים: אפילו השוחט לאיש, היינו לצורך הדיוט, הרי הוא חייב; ובהעלאת כתוב (שם שם, ט): "לעשות אותו לה'" – אינו חייב כשמעלהו בחוץ עד שיכין בו לה'. חֲמֹר בְּעֵלְיָהּ, שכן שְׁנִים שְׁאֲחָזוּ בִּפְסִינָן וְשָׁחֲטוּ – יחד קרבן בחוץ, פְּטוּרִים – מכרת ומחטאת; אֲחָזוּ בְּאֶבֶר וְהִעֲלוּהוּ – אבל אם שניים נטלו אבר של קרבן, והקטירוהו יחד בחוץ, חֵיבִין – במזיד כרת ובשוגג חטאת; ואף זה נדרש מן המקראות, שכן בשחיטה כתוב: "דם יחשב לאיש ההוא", ודורשים "לאיש" – אחד ולא שניים, ובהעלאת כתוב (שם שם, ח): "איש איש... אשר יעלה", שאין תלמוד לומר "איש איש", אלא לרבות שניים שאחזו באבר והעלוהו, שהם חייבים. הָעֵלָה – בשוגג מבהמת קדשים חוץ לעזרה, ונודע לו שחטא, ושכח, וְחֹזֵר וְהִעֲלָהּ – בשוגג מאותה בהמה חוץ לעזרה, ונודע לו, ושכח, וְחֹזֵר וְהִעֲלָהּ, חֵיב עַל כָּל עֲלִיָּה וְעֲלִיָּה; דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן – אף על פי שכל ההעלאת היו מבהמה אחת, הואיל ונודע לו בין העלאת להעלאת שחטא, הרי הוא חייב חטאת על כל העלאת והעלאת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִינוּ חֵיב אֶלָּא אַחַת – חטאת אחת על כל ההעלאת.

בגמרא מבואר טעם מחלוקתם, שכתוב בענין המעלה בחוץ (ויקרא יז, ט): "לעשות אותו לה'", ודורשים: "אותו" – על השלם הוא חייב ואינו חייב על חסר, וסובר רבי יוסי שלשון "אותו" נופל על הקרבן כולו, ומכאן שהמעלה בחוץ אינו חייב עד שיעלה כל הבהמה, ואם העלה ארבעה או חמישה איברים בזה אחר זה, אינו חייב אלא חטאת אחת; ורבי שמעון סובר, שלשון "אותו" נופל על כל אבר ואבר, היינו שכל אבר צריך להיות שלם ולא חסר, ולפיכך המעלה ארבעה או חמישה איברים בזה אחר זה, כמבואר לעיל, חייב על כל העלאת

והעלאת. והעלאת. – זו דעת ריש לקיש. רבי יוחנן אמר, שאף רבי יוסי סובר, שלשון "אותו" נופל על כל אבר ואבר, ואם העלה בחוץ ארבעה או חמישה איברים בזה אחר זה, חייב על כל העלאת והעלאת; לא נחלקו אלא במי ששחט קרבן בפנים, ולקח ממנו אבר אחד והעלהו בחוץ בשניים או שלושה חלקים בזה אחר זה, שרבי שמעון סובר: חייב על כל העלאת והעלאת, שלא נאמר "אותו" לחייב על השלם ולא על החסר אלא בשחוט חוץ, אבל בשחוט פנים ("במוקטרי פנים") חייב אף על החסר, שהרי שנינו שאיברים שפקעו מעל המזבח, אף שחסרים הם, מחזירים אותם למזבח (לעיל ט, ו); ורבי יוסי סובר שאף בשחוט פנים אם העלה מהם בחוץ אינו חייב אלא על אבר שלם ולא על החסר, ולפיכך המעלה אבר אחד בחוץ בשניים או שלושה חלקים בזה אחר זה, אף שנודע לו כינתים, אינו חייב אלא חטאת אחת (גמרא זבחים קה, ב; בתוספות שם מבואר הענין בדרך אחרת: ובמשנה למלך – הל' מעשה הקרבנות יט, יא – מובאר כל הסוגיא באריכות). וְאִינוּ חֵיב – המעלה קרבן בחוץ, עד שיעלה לראש המִזְבֵּחַ – שיעשה בחוץ מזבח ויעלה עליו, שכתוב (בראשית ח, כ): "ויבן נח מזבח לה'", ומכאן שגם בחוץ, אין העלאת אלא על מזבח. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִפְּלוּ הָעֵלָה עַל הַסֵּלַע, אוֹ עַל הָאֶבֶן, חֵיב – שכתוב (שופטים יג, יט): "ויקח מנחה את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה'". ומכאן שאפילו לא בנה מזבח אלא העלה על הסלע, הרי זו העלאת. ובברייתא בגמרא מובא טעמו של רבי שמעון מפסוק אחר (ענין שם קה, ב; וכן מובא בברטנורא). – הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "כל אלו הדברים (שבמשנתנו) קבלה, וסמכוה לפסוקים".

באור משנה ד

אַחַד קֳדָשִׁים בְּשָׂרֵין – בין קרבנות כשרים, וְאַחַד קֳדָשִׁים פְּסוּלִין שֶׁהָיָה פְּסוּלִין בְּקִדְשׁ – ובין קרבנות שנפסלו בעזרה, כגון אלו ששינו לעיל (ט, ב), שאם עלו על המזבח לא ירדו, וְהִקְרִיבֵן בַּחוּץ – אם הקריב אחד מאלו חוץ לעזרה, חֵיב – במזיד כרת ובשוגג חטאת, שכל קרבן המתקבל בפנים והעלהו בחוץ, חייבים עליו; אבל פסולים שדינם שאם עלו על המזבח ירדו, אין חייבים עליהם משום העלאת חוץ, שכתוב (ויקרא יז, ט): "לעשות אותו לה'" – כל הנעשה לה' חייבים עליו בחוץ; וכל שאינו נעשה לה', אין חייבים עליו בחוץ. הַמְעֵלָה בְּזֵית מִן הָעוֹלָה וּמִן הָאֻמּוּרִין בַּחוּץ – כחצי זית מבשר העולה וכחצי זית מחלבה (גמרא), חֵיב – שהואיל והעולה כולה למזבח, לפיכך מצטרף בה הבשר עם האימורים לכזית להתחייב

מֵאֶחָד מֵהֶן בְּזֵית פָּחוּץ – חֵיב. רַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד שֵׁיקָרִיב אֶת כָּלֹו. וְכֵלָם שֶׁהִקְרִיב בַּפְּנִים, וְשִׁיר בְּהֶן בְּזֵית, וְהִקְרִיב בַּחוּץ – חֵיב. וְכֵלָם שֶׁחֲסְרוּ כֹל שֶׁהֶן, וְהִקְרִיב בַּחוּץ – פָּטוּר.
הַמִּקְרִיב קֶדְשִׁים וְאִמּוּרִיהֶם בַּחוּץ – חֵיב. מִנְחָה שְׁלֹא נִקְמְצָה וְהִקְרִיבָהּ בַּחוּץ – פָּטוּר. קִמְצָה, וְחֹזֵר קִמְצָה לְתוֹכָהּ, וְהִקְרִיבָהּ בַּחוּץ – חֵיב.
וְהַקֹּמֵץ וְהַלְבֹנָה שֶׁהִקְרִיב אֶת אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ – חֵיב. רַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד שֵׁיקָרִיב אֶת הַשְּׁנִי. אֶחָד בַּפְּנִים וְאֶחָד בַּחוּץ – חֵיב. שְׁנֵי בְּזֵית לְבֹנָה שֶׁהִקְרִיב אֶת אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ – חֵיב. רַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד שֵׁיקָרִיב אֶת

פירוש ברטנורא

זית מזה וחצי זית מזה: חייב. דכולה כליל: הלבונה. של מנחת נדבה: והקטורת. של כל יום פרס שחרית ופרס בין הערבים: ומנחת כהנים. שהיא כליל וראויה להעלה בקומץ של מנחת ישראל. אבל שיירי מנחת ישראל אינו חייב על העלאתן בחוץ: מנחת כהן משיח. עשירית האפה שהוא מכבי בכל יום: בזית. דהיינו שיעור הקטרה: עד שיקריב את כולו. דקסבר כל המתירין מפסלי בחסרון, וכל זמן שלא קרבו כולו לא הווי הקטרה לצאת בעלים ידי חובתן, ולרבנן הני גמי הוי הקטרתן בכזית, היכא דכולו קיים ולא חסרו קודם הקטרה: ושיירי מהן זכין חייב. שהרי בזה נגמרה הקטרה: וכולן שחפרו כל שחן. קודם הקטרה על ידי איבוד או שריפה, נפסלו בחסרון, דכתיב (ויקרא כ') ותגורת מן המנחה, פרט לשחורה היא או שחפר קומצה קודם הקטרה: ה המקריב קדשים ואימוריהן. שהקריב הבשר והאימורים מחוברים בו, חייב משום אימורים. ולא אמרין הרי בשר חוצץ בין האימורין לאש ודכוותה בפנים לאו העלאתה היא דרחמנא אמר (שם א') על העצים אשר על האש, והמעלן בחוץ נמי לא יתא חייב. לא אמרין הכי לפי שמין במינו אינו חוצץ: מנחה שלא נקמצה. אינה ראויה לפנים. הלכך המקריבה בחוץ פטור: קמצה וחזר קומצה לתוכה. והקריבה בחוץ חייב. שכיוצא בה בפנים כשרה כדתן בהקומץ נתערב קומצה בשיריה לא יקטיר ואם הקטיר כשרה:

ו הקומץ והלבונה. של מנחת נדבה. שניהם מתירים את שיריה לאכילה הלכך רבי אלעזר פוטר דבני הקטרת כל המתיר: אחד בפנים. תחלה ואח"כ השני בחוץ חייב. שזה גמר ובו הכל תלוי: שני בזיזי לבונה. מתירים לחם הפנים: מי חזן. שנתמלאו לשם ניסוך המים בחג הסוכות אם נסך אותן בחוץ חייב דסבר ניסוך המים בחג דאורייתא היא הלכך מחייב עלה בחוץ ואין הלכה כ"א בבולה מתניתין ונסוך המים בחג לאו דאורייתא היא אלא הלכה

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ו

הקמץ והלבונה – של מנחת נדבה, ששניהם מתירים את שיירי המנחה לאכילה, כמו שכתוב (ויקרא ב, ג): "וקמץ משם מלא קומצו מסלתו ומשמנה על כל לבונתה, והקטיר הכהן את זכרתה המזבחה. והגותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", ומכאן שאין שיירי המנחה נאכלים אלא לאחר הקטרת הקומץ והלבונה, שֶׁהִקְרִיב אֶת אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ – אם הקריב את הקומץ או את הלבונה מחוץ לעזרה, חֵיב – שכל אחד בפני עצמו ראוי להקטרה בפנים. רַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד שֵׁיקָרִיב אֶת הַשְּׁנִי – דהיינו עד שיקריב את כל המתיר, כדבריו במשנה ד. אֶחָד בַּפְּנִים וְאֶחָד בַּחוּץ – אם הקטיר את הקומץ או את הלבונה בפנים ואחר כך הקטיר את המתיר השני בחוץ, חֵיב – לפי שגמר בו את הקטרת כל המתיר. שְׁנֵי בְּזֵית לְבֹנָה – שהקטרתם מתירה את לחם הפנים לאכילת הכהנים, שֶׁהִקְרִיב אֶת אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ – מחוץ לעזרה, חֵיב – שכל אחד ראוי להקטרה בפני עצמו. רַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד שֵׁיקָרִיב אֶת הַשְּׁנִי – את כל המתיר. אֶחָד בַּפְּנִים וְאֶחָד בַּחוּץ – אם הקטיר בידך אחד בפנים ואחר כך את הבידך השני בחוץ, חֵיב – שגמר בו את ההקטרה. הַזֹּרֵק מִקְצַת דָּמִים בַּחוּץ – כגון מתנה אחת, ואפילו מחטאות הפנימיות שכל מתנותיהן מעכבות, כמו ששינונו לעיל (ה, א-ב): "מתנה אחת מהן מעכבת", חֵיב – אף לדעת רבי אלעזר, שהרי כל הניתנים על המזבח החיצון, אם נתנם מתנה אחת כיפר; ואף בחטאות הפנימיות, כל הזאה מצוה בפני עצמה היא, שכן אם נשפך הדם אחר שנתן מתנה אחת, סובר רבי אלעזר שמביא פה אחר וגומר שאר המתנות, ואינו צריך להתחיל את ההזיות מתחילה. רַבִּי אֱלֵעָזָר אומר: אֵיךְ הַמִּנְסֵף מִי חַג בְּחָג בַּחוּץ, חֵיב – המים שנתמלאו לשם ניסוך על המזבח בחג הסוכות, אם ניסך אותם בחג מחוץ לעזרה, חייב כדין מעלה בחוץ. רַבִּי נְחֵמְיָה אומר: שְׁיָרֵי הָדָם שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ, חֵיב – בגמרא מבואר, שרבי נחמיה מדבר בשיירי הדם של החטאות הפנימיות, והוא סובר שאם לא שפך את שיירי הדם על היסוד של המזבח החיצון, לא כיפר, ולא כפי ששינונו (ה, א-ב): "אם לא נתן לא עכב", הלכך עבודה היא להתחייב עליה בחוץ. ברם, בשיירי הדם של שאר הקרבנות מודה רבי נחמיה ששפיכתם אינה אלא למצוה ולא לעכב, הלכך הזורקם בחוץ פטור. ואין הלכה לא כרבי אלעזר ולא כרבי נחמיה.

עליהם. הַקֹּמֵץ – מן המנחה, וְהַלְבֹנָה – ממנחת נדבה, וְהַקְטָרְתָּ – שמקטירים בכל יום במקדש, פרס בשחרית ופרס בין הערבים, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים – שאין בה קומץ, וכולה קרבה על גבי המזבח, וּמִנְחַת כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁכָּן – מנחת חביתין שהיה הכהן הגדול מקריב בכל יום (ויקרא ו, טו), וּמִנְחַת נִסְכֵּין – שמביאים עם הקרבן, שֶׁהִקְרִיב מֵאֶחָד מֵהֶן – מן הקומץ או מן הלבונה או מן הקטורת או ממנחת כהנים וכו', בְּזֵית בַּחוּץ – חוץ לעזרה, חֵיב – אף על פי שבפנים דינם להיקרב כליל, המקריב מהם בחוץ כזית בלבד, היהו חייב. רַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר – את המעלה בחוץ, עד שיקריב את כָּלֹו – את כל הקומץ או כל הלבונה או כל הקטורת או כל מנחת הכהנים וכו', כדינם בפנים. וְכֵלָם – כל אלו שנימנו לעיל, שֶׁהִקְרִיב בַּפְּנִים – העזרה, וְשִׁיר בְּהֶן בְּזֵית – שלא הקריב בפנים, וְהִקְרִיב בַּחוּץ – חוץ לעזרה, חֵיב – אפילו לדעת רבי אלעזר, לפי שבכזית זה נגמרה ההקטרה. וְכֵלָם שֶׁחֲסְרוּ כֹל שֶׁהֶן – קודם ההקטרה, כגון שנאבד מהם קצת או נשרף, ונפסלו משום חסרון, שכתוב (ויקרא ג, א): "והגותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", פרט למנחה שחסרה היא או שחפר קומצה קודם הקטרה, וְהִקְרִיב בַּחוּץ – כשהם חסרים, פָּטוּר – שהואיל ולא היו ראויים להיקרב בפנים, אין חייבים עליהם בחוץ, כמו שבארנו לעיל.

י ו ט ו י

באור משנה ה

הַמִּקְרִיב קֶדְשִׁים וְאִמּוּרִיהֶם בַּחוּץ – מי שהקריב מחוץ לעזרה בשר קרבנות (ותאכלים) עם האימורים כאחד, חֵיב – משום הקרבת האימורים, שדינם להיקרב על המזבח. ואף על פי שהבשר חוצץ בין האש לאימורים, אין זו חציצה שפוסלת בהקטרת פנים, לפי שמין במינו אינו חוצץ. מִנְחָה שְׁלֹא נִקְמְצָה – שלא הרים ממנה הכהן את הקומץ, וְהִקְרִיבָהּ בַּחוּץ – את כל המנחה, פָּטוּר – שמנחה זו לא היתה ראויה לפנים, הואיל ולא הוברר עדיין הקומץ, הלכך אינו חייב עליה בחוץ. קִמְצָה – הרים הכהן את הקומץ מן המנחה, וְחֹזֵר קִמְצָה לְתוֹכָהּ – והוחזר הקומץ לתוך המנחה, וְהִקְרִיבָהּ בַּחוּץ – את כל המנחה, חֵיב – שבכגון זה אם הקריבה בפנים, כשרה היא בדיעבד (מנחות ג, ג), הלכך חייב עליה בחוץ.

השני. אחד בפנים ואחד בחוץ – חייב. הזורק מקצת דמים בחוץ – חייב. רבי אלעזר אומר: אף המנסך מי חג
בחג בחוץ – חייב. רבי נחמיה אומר: שירי הדם שהקריבן בחוץ – חייב.

ז המולק את העוף בפנים והעלה בחוץ – חייב. מלק בחוץ והעלה בחוץ – פטור. השוחט את העוף בפנים
והעלה בחוץ – פטור. שחט בחוץ והעלה בחוץ – חייב. נמצא דרך הכשרו מפנים – פטור בחוץ; דרך הכשרו
בחוץ – פטור בפנים. רבי שמעון אומר: כל שחיבין עליו בחוץ – חייבין על פיוצא בו בפנים שהעלהו בחוץ;
חוץ מן השוחט בפנים ומעלה בחוץ.

ח החטאת שקבל דמה בכוס אחד, נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים, בפנים וחזר ונתן בחוץ – חייב, שפלו ראוי
לבא בפנים. קבל דמה בשני כוסות, נתן שניהם בפנים – פטור; שניהם בחוץ – חייב; אחד בפנים ואחד בחוץ

פירוש ברטנורא

למשה מסיני: שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב. בשירי דמים הפנימים מיירי וסבר דשירי הדם מעכבים בהם הילכך עבודה היא לכתחייב עליה בחוץ אבל
בשירי הדם של מזבח החיצון מודה ר' נחמיה שאינם אלא למצוה ולא לעכב הילכך הזורק בחוץ ודאי פטור. ואין הלכה כרבי נחמיה:

ז מלק בחוץ. נבלה היא שאין מליקה אלא בפנים לכך פטור על העלאתו בחוץ וא"ל והלא כל הנעלים בחוץ נפסלו ביציאתן וכן השוחט בחוץ פסול הוא
וחייבין על העלאתו התם רחמנא רבייה אבל לענין שאר פסולים מתקבלים בפנים בענין: שחט בחוץ והעלה בחוץ חייב. אף על העלאתו. דכל שמתחייב
על שחיטתו בחוץ אם חזר והעלן הוא או אחר, חייב: נמצא דרך הכשרו בפנים. בגמרא קאמר, תני דרך חיובו בפנים פטור בחוץ, ודרך חיובו בחוץ
פטור בפנים. כגון שחט העוף בפנים והעלה בחוץ פטור. שחט בחוץ והעלה בחוץ חייב. מלק בחוץ והעלה בחוץ חייב. מלק בחוץ והעלה בחוץ פטור.
נמצא, במקום שמתחייב על העלאתו אם נעשית העבודה הראשונה בפנים כגון במליקת פנים פטור על העלאתו אם נעשית המליקה בחוץ. ודרך שמתחייב
על העלאתו אם נעשית עבודה הראשונה בחוץ כגון בשחיטה, פטור בפנים, אם נשחט בפנים והעלה בחוץ: רבי שמעון אומר כו'. במלתייה דתנא קמא
חסורי מחסרה והכי קתני, וכן השוחט בהמה בלילה בפנים והעלה בחוץ פטור, דאינה מתקבלת בפנים, דכתיב (ויקרא י"ט) ביום זבחכם, ולא בלילה, ונמצא
הזבח פסול ולפיכך אינו חייב על העלאתו. אבל אם שחט בלילה בחוץ והעלה בחוץ חייב, מפני שהשחיטה בחוץ בלילה כשרה היא לפיכך חייב שתיים על
השחיטה ועל ההעלאתו. ופליג רבי שמעון בהא ואמר, כל שחיבין עליו בחוץ חייבין על פיוצא בו בפנים שהעלהו בחוץ. כלומר, כשם שהשוחט בחוץ
בלילה והעלה בחוץ חייב, כך אם שחט בפנים בלילה והעלה בחוץ חייב על ההעלאתו, חוץ מהשוחט עוף בפנים והעלהו בחוץ שהוא פטור אע"פ שאם
שחט והעלה בחוץ חייב. ואין הלכה כר' שמעון:

ח נתן בחוץ וחזר ונתן בפנים חייב. מלאת דפשיטא היא, ומשום סיפא נקט לה, נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ שאינו נותן בחוץ אלא שירי הדם, חייב.
ומתניתין כרבי נחמיה דסבר שריים מעכבים. ואינה הלכה: שניהן בחוץ חייב. אחת. ואם היתה לו ידיעה בנתיים, חייב שתיים: אחד בפנים. ואח"כ השני

משניות מבוארות – קהתי

בפנים והעלה בחוץ. פטור (שהואיל ונשחטה בלילה, נפסלה מלהיקרב
בפנים, ולפיכך אינו חייב על העלאתה). שחט בלילה בחוץ והעלה
בחוץ. חייב (לפי שהשחיטה בחוץ בלילה כשרה היא. הלכך חייב
שתיים: על השחיטה ועל ההעלאתו). רבי שמעון אומר – בענין זה
חולק רבי שמעון על תנא קמא ואומר: כל שחיבין עליו בחוץ. חייבין
על פיוצא בו בפנים שהעלהו בחוץ – כלומר: כשם שהשוחט בחוץ
בלילה ומעלה בחוץ, חייב, כך השוחט בפנים בלילה ומעלה בחוץ,
חייב על ההעלאתו, חוץ מן השוחט בפנים ומעלה בחוץ –
כלומר חוץ מן השוחט עוף קדשים בפנים ומעלה בחוץ, שהוא פטור,
אף על פי שהשוחט עוף קדשים בחוץ ומעלה בחוץ, חייב. ואין הלכה
כרבי שמעון.

בארנו דברי רבי שמעון כביאורו של הרב מברטנורא, שהוא לפי דעת זעירי
בגמרא. אבל במסקנת הגמרא מתפרשים דבריו בדרך אחרת (עיי' שם ק"א, ב).

באר משנה ח

החטאת שקבל דמה בכוס אחד – בכלי שרת אחד, נתן בחוץ
– זרק מן הדם מחוץ לעזרה, ונתן בפנים – ואחר כך נתן
מתנות הדם בעזרה, בפנים ונתן בחוץ – או שנתן מן הדם
תחילה בעזרה, ואחר כך זרק את השירים בחוץ, חייב – בגמרא
מבואר, שמשנתנו עוסקת בחטאת פנימית, ורבי נחמיה היא, הסובר
ששירי הדם בחטאות פנימיות מעכבים (אם לא שפך את שירי הדם
על יסוד המזבח החיצון. לא כיפר הקרבן). ולפיכך אף כשנתן בפנים
וחזר ונתן בחוץ, חייב, שפלו ראוי לבא בפנים – שכל הדם
שבכוס ראוי לבוא בעזרה, לפיכך חייבים על זריקתו בחוץ. קבל
דמה בשני כוסות, נתן שניהם בפנים, פטור – פיסקה זו (נתן
שניהם בפנים פטור) מיותרת, ולא נשנתה אלא אגב שאר הדינים
דלקמן: שניהם בחוץ – זרק את הדם משני הכוסות חוץ לעזרה,
חייב – אם היה שוגג ולא היתה לו ידיעה בנתיים, חייב חטאת אחת.

יום רביעי

באר משנה ז

משנתנו דנה במי שמולק או שוחט או מקטיר קרבנות עופות מחוץ לעזרה.

המולק את העוף – קרבן העוף, בפנים – העזרה, כמצוותו,
והעלה בחוץ – והקטירו מחוץ לעזרה, חייב – משום העלאת חוץ,
כדין השוחט קרבן בהמה בפנים והעלהו בחוץ. מלק בחוץ – את
קרבן העוף, והעלה בחוץ – והקטירו מחוץ לעזרה, פטור –
שכתוב בענין שחיטת קדשים מחוץ לעזרה (ויקרא י"ג): "אשר ישחט"
– על השחיטה הוא חייב ואינו חייב על המליקה; וכיון שאין מליקה
בחוץ אלא בפנים, הרי זה כמעלה נבילה, ולפיכך פטור בין על המליקה
ובין על ההעלאתו. השוחט את העוף בפנים – שלא כמצוותו,
שהרי דינו במליקה, והעלה בחוץ – את העוף ששחט בפנים, פטור
– על ההעלאתו, לפי שנפסל בשחיטה בפנים. שחט בחוץ והעלה
בחוץ – שחט את קרבן העוף והקטירו מחוץ לעזרה, חייב – על
השחיטה ועל ההעלאתו, שהתורה ריבחה שחיטת עוף קדשים בחוץ,
שחייבים עליה (מ"א או אשר ישחט"). וכל שמתחייב על שחיטתו בחוץ,
אם חזר והעלהו – הוא או אחר – בחוץ, חייב גם על העלאתו. נמצא
דרך הכשרו מפנים – בגמרא מבואר: דרך חיובו (הכשר חיובו)
בפנים, כלומר מליקת קרבן העוף, שכשנעשתה בפנים, חייבים על
העלאתו בחוץ, פטור בחוץ – אם נעשתה המליקה בחוץ, פטורים
על העלאתו בחוץ; דרך הכשרו בחוץ – לפי הגמרא: דרך חיובו
(הכשר חיובו) בחוץ, כלומר שחיטת קרבן העוף, שכשנעשתה בחוץ,
חייבים על העלאתו בחוץ, פטור בפנים – אם נעשתה השחיטה
בפנים, פטורים על העלאתו בחוץ. רבי שמעון אומר: כל שחיבין
עליו בחוץ, חייבין על פיוצא בו בפנים... בגמרא מבואר,
שרבי שמעון חולק על דברי תנא קמא, שחסרים בנוסח משנתנו, ואלו
הדברים שיש להוסיף לפני דברי רבי שמעון: וכן השוחט בהמה בלילה

— פטור; אחד בחוץ ואחד בפנים — חייב על החיצון, והפנימי מכפר. למה הדבר דומה? למפריש חטאתו ואברה, והפריש אחת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות! שחט שתיהן בפנים — פטור; שחט שתיהן בחוץ — חייב; אחת בפנים ואחת בחוץ — חייב על החיצונה, והפנימית מכפרת. בשם שדמה פטור את בשרה, כך הוא פטור את בשר חבתה.

פרק ארבעה עשר

א פרת חטאת ששפרה חוץ מגתה, וכן שעיר המשתלח שהקריבו בחוץ — פטור, שנאמר (ויקרא יז, ד): "ואל־פתח אהל מועד לא הביאו", כל שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד, אין חייבין עליו.

ב הרובע, והנרבע, והמקצה, והנעבד, והאתנן, והמחיר, והפלאים, והטרפה, ויוצא דפן, שהקריבן בחוץ — פטור,

פירוש ברטנורא

בחוץ, פטור. ואפילו לרבי נחמיה דסבר כוס אחד עושה את חבירו דחוי להיות נשפך לאמה, הלכך אפילו שיריים לא היו: והפנימי מכפר. להכשיר חובת שהם הנורק תחלה בחוץ לא עשה המשור כיוצא בו: שתיהן בחוץ חייב. על כל אחת ואחת. דבשעת שחיטה כל אחת היתה ראויה בפנים: אחת בפנים, והשניה אחר כן בחוץ, פטור. דהויה לה חטאת שנתכפרו בעליה, ולמיתה אולה ואינה מתקבלת בפנים: חייב על החיצונה. דהא הויה לפנים ראויה מהן שירצה וקריבה: בשם שדמה פטור את בשרה. מן המעילה, [דוריקת דם מוציאה בשר קודש קדשים מן המעילה דיהבה בה] שעת היתר לכהנים: כך הוא פטור את בשר חבתה. ואע"פ שפסולה [ואשחט שניהם בפנים קא]. ואשמועינן הכא דהכא דמונחות שתיהן וקדם וזרק את דם האחת, פטור את חבתה מן המעילה משום שנתכפרו בעליה, דקיימא לן החטאות המתות לא נתנין ולא מועלין:

יד א פרת חטאת. פרה אדומה. שנאמר בה חטאת היא: חוץ מגתה. מערכה של עצים מסודרין כמין גת היו עושים לה במקום ששוחטים אותה בה המשחה כנגד פתחו של היכל. ואם שחטה חוץ למקום ההוא פסולה. אבל אינו חייב עליה משום שחט קדשים בחוץ, דרחמנא פטריה מדוכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו, ומדקפיד קרא לענושו שלא הביאו, שמע מינה בעומד להביאו שם משתעי קרא: כל שאינו ראוי לבוא. כו' שאינו עתיד להקריב:

משניות מבוארות — קהתי

על פי שאסור ליהנות מהן, הנהנה מהן אינו מועל (רש"י).

בארנו את הסיפא לפי רש"י. וכן מבואר גם בברטנורא. אבל בתוספות מקשים על פירוש זה, ומבארים, שמדובר כאן דיוקא בכגון שנשחטו שתיהן בבת אחת, שהואיל והוא יכול לזרוק מאיזו שירצה, לפיכך זריקה של אחת מהן פוטרת את חבתה ממעילה, אבל אם נשחטו בזה אחר זה, והיינו שנשחטה השנייה קודם שזורק דם הראשונה, אין זריקת הראשונה מפקיעה את השניה מן המעילה, שאין השניה נקראת "חטאת שנתכפרו בעליה", אלא אם כן נשחטה אחר זריקת דם הראשונה (עיין "תפארת ישראל").

יוס חמישי

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו מוסיפות לדרון בהקריבה בחוץ, והן מונות קדשים שהמקריבם בחוץ פטור.

פרת חטאת — פרה אדומה, שכתוב בה (במדבר יט, טז): "חטאת היא", ומכאן היא נקראת גם "פרת חטאת", ששפרה חוץ מגתה — חוץ ממקום המתוקן לשריפתה; מקום זה היה דומה לגת, והיו שורפים שם את הפרה ואוספים אפרה; ואם שרף את הפרה מחוץ לאותו מקום, וכן שעיר המשתלח — ביום הכיפורים לעזאזל המדברה, שהקריבו בחוץ — לאחר שהתוודע עליו הכהן בפנים, פטור — משום הקרבת חוץ, שנאמר: "ואל־פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה..." ונכתר האיש ההוא מקרב עמו", ומכאן, כל שאינו ראוי לבא אל פתח אהל מועד — שאינו עומד להקריב בעזרה, אין חייבין עליו — על הקרבתו בחוץ לא כרת ולא חטאת; הלכך פרה אדומה ושעיר המשתלח, הואיל ואינם עומדים לבוא אל פתח אהל מועד, אין חייבים על הקרבתם בחוץ.

באור משנה ב

הרובע — פר שרבע אשה, והנרבע — פרה שנרבעה לאיש, והמקצה — לצורך עבודה זרה, והנעבד — שעבדו אותו לשם עבודה זרה, והאתנן — בהמה שניתנה אתנן לזונה, והמחיר — בהמה שהמירו אותה במחיר כלב, והפלאים — כגון הנולד ממיש ורחל, והטרפה — כגון דרוסת חיה, ויוצא דפן — שלא נולד דרך הרחם אלא יצא דרך דופן האם שנחתכה; כל אלו שהקריבן בחוץ — הואיל והם קדשים פסולים שלא היה פסולם בקדש, פטור — מכרת ומחטאת, שנאמר — בענין שחיטת חוץ: "ואל פתח אהל מועד לא הביאו

ואם היתה לו ידיעה בינתיים, וחזר ושכח, חייב שתיים; ואחד בפנים ואחד בחוץ — זרק את הדם מכוס אחד בעזרה, ואחר כך זרק מהכוס השני בחוץ, פטור — שעל ידי זריקת הכוס הראשון נדחה הכוס השני מן הזריקה להיות נשפך אל האמה, נמצא שאינו ראוי לבוא בפנים, ולפיכך פטור על זריקתו בחוץ; אחד בחוץ ואחד בפנים — זרק את הדם מכוס אחד בחוץ ואחר כך זרק מהכוס השני בפנים, חייב על החיצון — על זריקת הדם מחוץ לעזרה, והפנימי מכפר — הזריקה מהכוס השני בפנים מכשירה את הקרבן, שזריקת הדם מהכוס הראשון בחוץ לא פסלה את הדם שבכוס השני לזריקה בפנים. למה הדבר דומה? למפריש חטאתו ואברה — והוא: המפריש חטאתו ואברה, והפריש אחת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות! — והלכה היא, שיכול להקריב לחטאתו איזו מהן שירצה. שחט שתיהן בפנים, פטור — אף פיסקה זו לא נשנתה אלא אגב שאר הדינים, שהרי אין צורך להשמיענו בזה שפטור, הואיל ולא עשה כלום בחוץ; שחט שתיהן בחוץ, חייב — על כל אחת ואחת, שבשעת שחיטה כל אחת היתה ראויה לפנים. אחת בפנים ואחת בחוץ — שחט אחת בפנים ואחר כך שחט את השנייה בחוץ, פטור — שלאחר ששחט את הראשונה בפנים, נעשתה השנייה "חטאת שנתכפרו בעליה באחרת", ושוב אינה ראויה לבוא בפנים, שכן חטאת שנתכפרו בעליה דינה שתמות (עיין באורנו לתחילת פרק ח). אחת בחוץ ואחת בפנים — אם שחט תחילה אחת מהן מחוץ לעזרה ואחר כך שחט את השנייה בפנים, חייב על החיצונה — שהואיל ויכול היה להקריב איזו מהן שירצה, הרי זו ששחט תחילה בחוץ ראויה היתה לפנים, ולכן חייב עליה משום שחוט חוץ. והפנימית מכפרת — חטאת כשרה היא, ולא נפסלה משום הראשונה ששחט בחוץ. בשם שדמה פטור את בשרה, כך הוא פטור את בשר חבתה. אם שחט שתיהן בפנים וזרק דמה של אחת מהן, הריהו פטור את בשרה ממעילה, שזריקת הדם מוציאה בשר קדשי קדשים ממעילה, דהיינו שהנהנה ממנו אינו חייב קרבן מעילה, הואיל והותר לכהנים משנזרק דם; וכשם שזריקת דמה פוטרת את בשרה ממעילה, כך זריקה זו פוטרת את בשר השנייה שנשחטה עמה, שלא יהיו מועלים בבשרה, שמשנזרק דמה של הראשונה נעשתה השנייה "חטאת שנתכפרו בעליה", שדינה למיתה, והלכה היא בחטאות המתות, שאף

שְׁנֵאמַר (ש): "לִפְנֵי מִשְׁפַּח ה'", כָּל שְׂאִינוֹ רָאוּי לִפְנֵי מִשְׁפַּח ה', אֵין חִיבִין עָלָיו. פְּעָלִי מוֹמִין, בֵּין פְּעָלִי מוֹמִין קְבוּעִים, בֵּין פְּעָלִי מוֹמִין עוֹבְרִים, שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ – פְּטוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: פְּעָלִי מוֹמִין קְבוּעִין – פְּטוּר, וּבְעָלִי מוֹמִין עוֹבְרִין – עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה. תּוֹרִים שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ, וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעֲבָר זְמַנָּהּ, שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ – פְּטוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: בְּנֵי יוֹנָה שֶׁעֲבָר זְמַנָּהּ – פְּטוּר, וְתּוֹרִים שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ – בְּלֹא תַעֲשֶׂה. אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי מִחְסַר זְמַן – פְּטוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: הֵרִיז בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁהִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: כָּל שֶׁהָיָה רָאוּי לְבֹא לְאַחַר זְמַן – הֵרִיז בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: כָּל שֶׁאֵין בּוֹ כֶּרֶת – אֵין בּוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה. ג. מִחְסַר זְמַן – בֵּין בְּגוֹפּוֹ, בֵּין בְּכַעֲלָיו. אֵיזָה הוּא מִחְסַר זְמַן בְּכַעֲלָיו? הִזְבַּ, וְהִזְבָּה, וְיִזְלָדָת, וּמִצְדָּע, שֶׁהִקְרִיבוּ חֲטָאתָם וְאַשְׁמָם בַּחוּץ – פְּטוּרִין; עוֹלוֹתֵיהֶן וְשִׁלְמֵיהֶן בַּחוּץ – חִיבִין. הַמַּעֲלָה מִבְּשֵׁר חֲטָאתָם, מִבְּשֵׁר אֶשֶׁם, מִבְּשֵׁר

פירוש ברטנורא

ב. בלא תעשה. הואיל וראויין לבא לאחר זמן אין בהם כרת אלא לאו גירדא דלא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום (דברים י"ב): **תורים שלא הגיע זמנן.** [כרתנן בחולין] (כ"ב ע"ב) משהיביו כשרין ומקמין הכי פסולין] דתורים גדולים ולא קטנים בעינן; **ובני יונה שעבר זמנן.** דבני יונה קטנים ולא גדולים, ופסולים מתחלת הציהוב ואילך: **בלא תעשה.** הואיל וראויין לאחר זמן יש בהן לא תעשה לשורטנן בחוץ: **אותו ואת בנו.** ששחט אחד מהן ובא להקריב השני בו ביום ואסור משום אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כ"ב): **ומחוסר זמן.** בין שהיה מחוסר זמן בגופו שלא היה שבעת ימים תחת אמו, בין שהבעלים מחוסרים זמן בדמפרש לקמן. וצריכא לאשמועינן פלוגתא דר' שמעון ורבנן בכולהו, דאי אשמועינן בבועלי מומין, בהא קאמרי רבנן משום דמאיס, אבל תורים ובני יונה דלא מאיס. אימא מודו ליה לר' שמעון. ואי אשמועינן תורים ובני יונה, משום דלא חזו ואידהו, אבל בעלי מומין דחזו ואידהו אימא מודה להו ר' שמעון דרבנן. ואי תנא הני תרתי, משום דפסולא דגופא, אבל אותו ואת בנו דפסולא מעלמא אתי להו אימא מודו ליה רבנן לר' שמעון, צריכא. ואין הלכה כר' שמעון:

ג. הזב והזבה. שהקריבו בחוץ, בתוך ימי ספרן; **והיולדת.** שהקריבה בתוך מלאת: **פטורין.** שאין מתקבלין לא לחובה ולא לנדבת: **ואשמן.** בגמרא פריך, זב וזבה ויולדת בני אשם גינהו. ומשנן, תני מצורע בהדיהו, שהמצורע מביא אשם: **עולותיהן ושלמיהן.** בגמרא פריך, הני בני שלמים גינהו. ומשנן, תני

משניות מבוארות – קהתי

בבמת ציבור עד שתבואו אל המנוחה, זו שילה, ותקריבו. והרי שחובות גלגל מחוסרי זמן הם עד שיבואו לשילה ויקריבו שם, ואמרה התורה: "לא תעשון" אותם בגלגל, ומשמע בין בבמת יחיד בין בבמת ציבור; ומכאן, שמחוסר זמן בבמה הרי הוא ב"לא תעשה" (גמרא ורש"י זבחים קיד, א). **וְחֻכְמִים אֲמָרִים: כָּל שֶׁאֵין בּוֹ כֶּרֶת, אֵין בּוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – הואיל ועכשיו אינו ראוי להקריבה, ואינו חייב כרת על הקרבתו בחוץ, אף ב"לא תעשה" אינו עובר, ופטור הוא לגמרי. והלכה כחכמים.

י ו ש י

באר משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקדמת, שהמקריב בחוץ מחוסר זמן פטור, באה משנתנו לבאר פרטי הלכה זו. כן מוסיפה משנתנו ללמד, שהמעלה בחוץ דבר שאינו עומד להקטרה על המזבח אלא לאכילה, וכן העושה בחוץ עבודה שאינה גמר עבודה, כפי שיבואר, הרי הוא פטור.

מִחְסַר זְמַן – ששנינו לעיל, שהמקריבו בחוץ פטור, **בֵּין בְּגוֹפּוֹ** – של הקרבן, שעדיין לא נמלאו לו שבעה ימים מיום שנולד, כמו שבארנו במשנה הקודמת, **בֵּין בְּכַעֲלָיו** – שעדיין לא הגיע זמן בעליו להקריבו, כמו שמשנתנו מפרשת מיד. **אֵיזָה הוּא מִחְסַר זְמַן בְּכַעֲלָיו?** **הִזְבַּ** – שכתוב בו (ויקרא טו, יג-טז): "וכי יהיה הזב מזוהב וספר לו שבעת ימים לסתרותו וכבס בגדיו, ורוחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה... ועשה אותם כהן אחד חטאת והאחד עולה"; **וְהִזְבָּה** – שכתוב בה (שם טז, כח-ל): "ואם טהרה מזוהב, וספרה לה שבעה ימים... וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה... ועשה כהן את האחד חטאת ואת האחד עולה"; **וְיִזְלָדָת** – שכתוב בה (ויקרא יב, ו): "ובמלאת ימי טהרה לכן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת"; **וּמִצְדָּע** – שכתוב בו (ויקרא יד, י): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים (אחד לאשם ואחד לעולה) וכבשה אחת בת שנתה תמימה" (לחטאת), **שֶׁהִקְרִיבוּ חֲטָאתָם וְאַשְׁמָם בַּחוּץ** – בתוך ימי הספירה, דהיינו: הזב והזבה שהקריבו חטאתם בחוץ לפני יום השמיני לטהרתם, או היולדת שהקריבה חטאתה בחוץ לפני מלאת ימי טהרה לכן (בתוך ארבעים יום ללידתו) או לבת (בתוך שמונים יום ללידתה). או מצורע

להקריב קרבן לה' **לִפְנֵי מִשְׁפַּח ה'** – דורשים: **כָּל שְׂאִינוֹ רָאוּי לִפְנֵי מִשְׁפַּח ה'** – שאינו ראוי להקריבה על המזבח משום הפסול שבו, **אֵין חִיבִין עָלָיו** – על הקרבתו בחוץ; ואפילו נפסל באחד הדברים שנימנו לעיל לאחר שהוקדש לקרבן, ונמצא שהיה ראוי מתחילה, ונדחה אחר כך משום פסולו, מכל מקום הואיל ועכשיו אינו ראוי לפני משכן ה' – אין חייבים עליו. **פְּעָלִי מוֹמִין** – קרבנות בעלי מומין, **בֵּין פְּעָלִי מוֹמִין קְבוּעִים** – שלא יתפאו לעולם, **בֵּין פְּעָלִי מוֹמִין עוֹבְרִים** – שיתפאו במשך הזמן, **שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ** – חוץ לעזרה, **פְּטוּר** – משום שאינם ראויים להיקרב בפנים. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: פְּעָלִי מוֹמִין קְבוּעִין** – שהקריב בחוץ, **פְּטוּר** – שאינם ראויים להקריבה, **וּבְעָלִי מוֹמִין עוֹבְרִין** – הואיל וראויים הם להקריבה לאחר זמן, המקריבים אותם בחוץ **עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – כמבואר להלן בסוף משנתנו; ברם, מודה רבי שמעון, שאין חייבים כרת (במזיד) ולא חטאת (בשוגג). **תּוֹרִים שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ** – להיות ראויים להקריבה, שעדיין קטנים הם, ותורים אינם כשרים אלא כשהם גדולים, **וּבְנֵי יוֹנָה** – או בני יונה, **שֶׁעֲבָר זְמַנָּהּ** – ואינם ראויים עוד להקריבה, שכבר גדולים הם, ובני יונה אינם כשרים אלא קטנים, **שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ** – לעזרה, **פְּטוּר** – שאינם ראויים לפני משכן ה'. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: בְּנֵי יוֹנָה שֶׁעֲבָר זְמַנָּהּ, פְּטוּר** – על הקרבתו בחוץ. **וְתּוֹרִים שְׁלֹא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ** – המקריבים בחוץ **עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה** – הואיל וראויים להקריבה לאחר זמן. **אוֹתוֹ וְאֵת בְּנֵי מִחְסַר זְמַן** – ששחט אחד מהם, והרי אסור לשחוט את השני באותו היום, כמו שכתוב (ויקרא כב, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ועבר והקריב את השני בחוץ באותו היום, **וּמִחְסַר זְמַן** – או שהקריב בחוץ מחוסר זמן, כגון תוך שבעה ימים ללידתו, והרי כתוב (שמות כב, כט): "שבעת ימים יהיה עם אמו"... **פְּטוּר** – על הקרבתו בחוץ. **רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: הֵרִיז בְּלֹא תַעֲשֶׂה; שֶׁהִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: כָּל שֶׁהָיָה רָאוּי לְבֹא לְאַחַר זְמַן** – כל שיהא ראוי להקריבה לאחר זמן, **הֵרִיז בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵין בּוֹ כֶּרֶת** – אינו ענוש כרת, אבל עובר בלאו, ומבואר טעמו בגמרא, שנאמר (דברים יב, ח): "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו" – אמר להם משה לישראל: כשתכנסו לארץ ישראל, "ישרות" (היינו נדרים ונדבות) הקריבו בכמות, אבל חובות לא תקריבו, ואפילו

קִדְשֵׁי קֳדָשִׁים, מִבְּשֵׁר קֳדָשִׁים קָלִים, וּמוֹתֵר הָעֶמֶר, וְשֵׁתִי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וְיִשְׂרֵי מִנְחֹת, הַיּוֹצֵק, הַבּוֹלֵל, הַפּוֹתֶת, הַמּוֹלֵחַ, הַמְּגִישׁ, הַמְּסַדֵּר אֶת הַשְּׁלֵחָן, וְהַמְּטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, וְהַקּוֹמֵץ, וְהַמְּקַבֵּל דָּמִים בַּחוּץ – פָּטוּר. אֵין חֵיבִין עָלָיו לֹא מִשּׁוּם זָרוֹת, וְלֹא מִשּׁוּם טְמֵאָה, וְלֹא מִשּׁוּם מִחְסַר בְּגָדִים, וְלֹא מִשּׁוּם רַחוּץ יָדִים וְרַגְלָיִם. ד' עַד שְׁלֹא הֻקַּם הַמִּשְׁכָּן, הָיוּ הַבְּמוֹת מְתוּרוֹת, וְעִבּוּדָה בְּכַוְנוֹת. מִשְׁהוּקָם הַמִּשְׁכָּן, נֶאֱסְרוּ הַבְּמוֹת, וְעִבּוּדָה

פירוש ברטנורא

נזיר בהדיהו, שזויר מביא שלמים: בחוץ חיובין. שהן מתקבלות בפנים נדבה לשמן לאחר שהקריבו חטאתם והמצויע את אשמו: מבשר חטאת מבשר אשם כו'. דכל הני נאכלים לכהנים ואין קרבים לגבי מזבח, ורחמנא אמר (ויקרא י"ז) אשר יעלה עולה או זבח, מה עולה שהיא קרבה על גבי מזבח, אף כל שהוא קרב על גבי מזבח: מבשר קדשי קדשים. כבשי עצרת שהם שלמי צבור ויש להם תורת קדשים: היוצק, השמן על המנחה: הבולל. הפותת, הבולל המנחה בשמן. ופותרת פתים: המגיש. שמניף את המנחה שמעונה תנופה. ומגישתה ברוץ. המנחה שהיא מעונה הנגשה בפנים בקרן דרומית מערבית כדכתיב (שם כ"ב) והנגיש אל המזבח: המסדר. לחם הפנים על השלחן: פטור. דאמר קרא אשר יעלה עולה או זבח, מה העלאה שהוא גמר עבודה, אף כל שהוא גמר עבודה, יצאו אלו שאין אחר מהן גמר עבודה: אין חיובין עליו משום זרות. אם עשה זר אחת מכל העבודות הללו, כגון שבלל או פתח וכו'. וכן טמא, או מחוסר בגדים, או מי שאינו רחוק ידים ורגלים, אינו חייב מיתה אע"פ שנפסל אותו דבר שעבד בו: והעבודה בכבודות. דכתיב (שמות כ"ד) וישלח את נערי בני ישראל, אלו הבכורות שהעבודה בהם: משווקם המשכן נאסרו הבמות. דכתיב (ויקרא י"ז) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, מכלל דבאוהל מועד תלי אסורא. ודוקא לישראל נאסרו הבמות, אבל נכרים מותרים להקריב לשמים בכל מקום, ואפילו בזמן הוה. ואסור לישראל להיות שלוחם לקרבים ולא לסייעם. אבל להורות להם סדר הקרבה שרי:

משניות מבוררות – קהתי

דרומית מערבית: או המסדר את השלחן – שערך לחם הפנים על שולחן בחוץ, והמטיב את הנרות – או שתיקן את נרות המנוחה בחוץ. והקומץ – מן המנחה, והמקבל דמים – בכלי, בחוץ – לעזרה, פטור – שכתוב: "אשר יעלה עולה או זבח", מה העלאה שהיא גמר עבודה, אף כל שהיא גמר עבודה חייב, יצאו עבודות אלו – היוצק והבולל והפותרת וכו' – שאינן גמר עבודה, העושה אותן בחוץ פטור. אין חיבין עליו לא משום זרות – אם עשה זר (לזו או לישראל) את העבודות הללו בפנים, כגון שיצק או בלל או מלח וכו', אף על פי שכל עבודות אלו פסולות בזר, אינו חייב עליה מיתה בידי שמים; שכתוב בתורה (במדבר י"ז, ט): "ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמביט לפרוכת ועבדתם, עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יימות" (בידי שמים), ודרשו מפסוק זה, שאין זר חייב מיתה בידי שמים אלא על עבודה תמה, דהיינו עבודה שגומרת את המעשה, ולא עבודה שיש אחריה עבודה, כלומר שאינה גמר עבודה: ולא משום טמאה, ולא משום מחסר בגדים, ולא משום רחוק ידים ורגלים – וכן אם עשאו בפנים כהן טמא, או מחוסר בגדים (שלא היה לבוש כל בגדי הכהונה). או כהן שלא קידש ידים ורגלים, אף על פי שנפסלה עבודתו, דהיינו שנפסל אותו דבר שעבד בו, אינו חייב עליה מיתה בידי שמים, שכל אלו אינם חייבים מיתה בידי שמים אלא בעבודות שהן גמר עבודה, כמו שבארנו לעיל בזה.

באור משנה ד

החל במשנתנו ועד משנה ט עוסקות המשניות בענין הבמות, דהיינו מקומות שהיו מקריבים עליהן קרבנות מחוץ למשכן ולמקדש. ואמנם היו תקופות שבהן מותר היה לישראל להקריב קרבנות בבמות. אבל בזמן שנבנה בית המקדש נאסרו הבמות לישראל, כפי שנלמד במשניות שלפנינו.

עד שלא הוקם המשכן – קודם שהוקם המשכן במדבר, היו הבמות מותרות – מותר היה לישראל להקריב את קרבנותיהם בבמות שהיו מקימים בכל מקום שירצו כמו שהקריבו מאדם הראשון ועד משה רבנו, ועבודה בכבודות – שכתוב (שמות כד, ח): "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים", ודרשו: אלו הבכורים שהעבודה בהם. משווקם המשכן, נאסרו הבמות – אסור היה להקריב קרבנות בבמות אלא על המזבח שבמשכן בלבד, שנאמר (ויקרא י"ז, ט): "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה" לפני משכן ה', דם יחשב לאיש ההוא... ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", מכאן שהזהירה תורה מלהקריב חוץ למשכן, ועבודה בפנינים – כמפורש בתורה. קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים –

שהקריב חטאתו ואשמו בחוץ לפני יום השמיני לטהרתו, – ולא נקטה המשנה "ואשם" אלא משום מצורע; כל אלו פטורין – על ההקרבה בחוץ, לפי שבעלי הקרבנות הללו לא היו ראויים עדיין לכפרה, ולא היו קרבנותיהם ראויים לבוא בפנים; והרי זה מחוסר זמן ובעליו. שהמקריבו בחוץ פטור. עולותיהן ושלמיהן בחוץ – אבל אם הקריבו עולותיהם בחוץ בתוך ימי הספירה, שהרי הזב והזבה והזולת והמצורע מקריבים מלבד החטאת גם עולה, כפי שהבאנו בפסוקים לעיל, אף על פי שגם העולות אינן ראיות להקרבה עד שישלימו ימי הספירה; או נזיר, שביים מלאות ימי נזרו צריך הוא להביא חטאת ועולה ושלמים (במדבר י"ז, ט), אם הקריב שלמיו בחוץ לפני יום מלאות ימי נזרו (אמנם נזיר לא נזכר כאן, אבל המעשה נקטה "ושלמיהם" משום נזיר). חקבין – לפי ששולחן ושלמים באים גם לנדבה, ונמצא שראויים הם לפנים (והקרב על המזבח) בכל זמן קרבנות נדבה, הלכך אף כשהם מחוסרי זמן בעליהם, חייבים על הקרבנות בחוץ. מה שאין כן חטאת ואשם, שאינם באים אלא לכפרה בלבד, לאחר שהגיע זמן חיובם של בעליהם להקריבם, ולפיכך אם הקריבו חטאת ואשם בחוץ קודם זמן חיובם, פטורים, כמו ששינו לעיל. המעלה – בחוץ, מבשר חטאת – חיצונית, או מבשר אשם, או מבשר קדשי קדשים – אחרים, היינו מכבשי עצרת שהם שלמי ציבור ויש להם תורת קדשי קדשים (עין לעיל ה, ח); שכל אלה נאכלים לכהנים ואינם קריבים על המזבח; או המעלה בחוץ מבשר קדשים קלים – שנאכל לכל אדם, ומותר העמר – או מותר מנחת העומר (שמנחת העומר שהיו מקריבים ביום ששה עשר בניסן, דינה שנקמצת ככל מנחה, והמותר נאכל לכהנים). ושתי הלחם – או שתי הלחם שמביאים בחג השבועות, שנאכלות הן לכהנים, וְלֶחֶם הַפָּנִים – או לחם הפנים, היינו שתיים עשרה חלות שעורכים כל שבת על שולחן הזהב בהיכל, וישירי מנחות – הנאכלים לכהנים; המעלה כל אלו בחוץ פטור, שכתוב בהקרבת חוץ (ויקרא י"ז, ח): "אשר יעלה עולה או זבח", ודרושים: מה עולה שהיא ראיה להעלאה, אף כל שראוי להעלאה חייב, יצאו אלו שנאכלים הם ואינם ראויים להעלאה (לקרב על המזבח). המעלה אותם בחוץ פטור. וכן העושה בחוץ עבודות דלקמן: היוצק – את השמן על המנחה, כמו שכתוב (ויקרא ב, א): "ויצק עליה שמן"; או הבולל – את סולת המנחה בשמן, כמו שכתוב (שם שם, ח): "סולת בלולה בשמן"; או הפותת – את המנחה לפתחים, כמו שכתוב (שם שם, ט): "פתות אותה פתים"; או המולח – את קומץ המנחה או בשר הקרבנות, כמו שכתוב (שם שם, יג): "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח... על כל קרבןך תקריב מלח"; או המגיש – את המנחה, או המגיש – אותה למזבח בחוץ, שכן מנחה טעונה תנופה והגשה למזבח (לקרן

בפתניהם. קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים, קדשים קלים בכל מחנה ישראל. ה באו לגלגל, התרו הבמות; קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים, קדשים קלים בכל מקום. ו באו לשילה, נאסרו הבמות – לא היה שם תקרה, אלא בית של אבנים מלמטן, ויריעות מלמעלה, והיא היתה מנוחה. קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה.

פירוש ברטנורא

ה באו לגלגל. ולא היה שם בית אלא ויריעות המשכן של מדבר: חותרו הבמות. דרחמנא אמר אשר ישחט במחנה וכו' ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, פרט לגלגל שלא היה שם מחנה, שכבר בטלו המחנות והתחילו להיות נפוצים בכל הארץ. ומהאי טעמא נמי קדשים קלים נאכלין בכל מקום, שהרי לא היה שם מחנה כמו שהיה במדבר:

ו באו לשילה נאסרו הבמות. דכתיב (דברים י"ב) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה, מכלל דכשיבואו אל המנוחה, הבמות אסורות. ומנוחה זו שילה שהיתה שם מנוחה שלא היו נוסעים ממקום למקום כמו במדבר: בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה. דכתיב (שמואל א' א') ותביאנהו בית ה' שילה, אלמא בית היה, וכתיב (תהלים ע"ה) וימוש משכן שילה, אלמא של ויריעות היה, מלמד שלא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה: ומעשר שני בכל הרואה. ולעיל לא תני מעשר שני, לפי שכל י"ד שנה שהיו בגלגל לא נתחייבו במעשרות עד שכבשו וחלקו. ובכל הרואה היינו בכל מקום שרואין משם שילה, דאמר קרא (דברים י"ב) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום שאתה רואה:

משניות מבוארות – קהתי

ישראל שילה וישיכנו שם את אהל מועד, ונתנו בו את המזבח והארון, נאסרו הבמות – אסור היה להקריב על במות, אלא צריך היה להביא ולהקריב באוהל מועד. לא היה שם תקרה, אלא בית של אבנים מלמטן, ויריעות מלמעלה – משכן שילה לא היה עשוי קרשים כמו במדבר, אלא היה בית של אבנים בלי תקרה, ויריעות המשכן היו פרוסות מלמעלה במקום התקרה, ומכאן נקרא "בית", כמו שכתוב (שמואל א' א, כד): "ותביאנהו בית ה' שילה", ונקרא גם "משכן", כמו שכתוב (תהלים עה, ט): "ויטוש משכן שילה", והיא היתה מנוחה – שכתוב (דברים יב, ט): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה", ופירושו: כשתעברו את הירדן (שם יא, לא) מותרים אתם להקריב בבמות עד שתבואו אל המנוחה, ודרשו: "מנוחה" זו שילה, שנחו אז לאחר ארבע עשרה שנות הכיבוש והחלוקה, ולפיכך כשבאו לשילה נאסרו הבמות. קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים – בתוך כתלי בית ה' בשילה: קדשים קלים ומעשר שני – שכן נתחייבו במעשר שני לאחר שכבשו וחלקו את הארץ, בכל הרואה – מותר לאכלם בכל מקום שרואים משם את שילה (דס"י), ויש מפרשים: בכל הרואה: בכל מקום שרואים משם קצת מבית ה' (דס"ט); ודרשו דין זה מן הכתוב (דברים יב, ג): "השמר לך פן תעלה עולותיך, בכל מקום אשר תראה" – בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום אשר תראה. בגמרא מובא, שימי שילה נמשכו שלוש מאות וששים ותשע שנים.

כמפורש בחטאת ובאשם ובמנחה: "בוצר אהל מועד", קדשים קלים – נאכלים, בכל מחנה ישראל – כפי שהיו חונים בדגליהם.

שבת קודש

באור משנה ה

באו לגלגל – כשעברו את הירדן בימי יהושע ובאו לגלגל (יהושע ד, יט), התרו הבמות – אמנם בגלגל העמידו את המשכן שהיה במדבר, ובתוכו מזבח הנחשת שעשה משה רבנו, אבל הארון לא היה בתוכו, והיה המזבח נקרא "במה גדולה" או "במת ציבור". שהיו מקריבים עליה קרבנות ציבור; ואילו לגבי היחיד הותרו הבמות, שיותר היה לכל אחד ואחד לבנות לו במה בכל מקום שירצה, ולהקריב עליה קרבנות. במת יחיד זו נקראת במה קטנה, ולא היה מקריב בה אלא דבר הנידר ונידב כעולות ושלמים. – היתר הבמות בגלגל למדים מן הכתוב (ויקרא יז, ג-ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה... ואל פתח אהל מועד לא הביאו..." הרי תלה הכתוב איסור הבמות במחנה, ולפיכך כשנכנסו לארץ ובטלו המחנות, שהיו הולכים בכל הארץ לכבשה ולא היו חונים סביבות המשכן כמו במדבר, הותרו הבמות. קדשי קדשים – שהיו קרבים על המזבח במשכן, נאכלים לפנים מן הקלעים – כמצוותם, קדשים קלים בכל מקום – שהרי לא היה שם מחנה, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ו

באו לשילה – כמו שכתוב (יהושע יח, א): "ויקהלו כל עדת בני

המשך ביאור למס' נדה ליום שישי עמ' ב

10 נחשבים כשנה. ואילו לשיטת חכמים שלושים יום בשנה אינם
11 נחשבים כשנה, ולכן אמרו שרק אחר שלוש שנים יום אחד
12 מתקדשת בביאה.
13 הגמרא מקשה על שיטת דבי רבי ינאי: מיתבי, שנינו בברייתא
14 שתינוקת בת שלש שנים, ואפילו בת שתי שנים יום אחד, מתקדשת
15 בביאה, כיון שיום אחד בשנה נחשב כשנה, דברי רבי מאיר.
16 וחקמים אומרים, אינה מתקדשת בביאה עד שתהיה בת שלש שנים
17 ויום אחד.

1 לחייה. לשיטת רבי מאיר כיון שכעת היום האחרון של שנתה
2 השלישית, נחשבת כבר ראויה לביאה, ומקודשת. ואילו לשיטת
3 חכמים אינה ראויה לביאה עד למחר, כשתיכנס יום אחד לשנתה
4 הרביעית, לפיכך אינה מקודשת.
5 ורבי יוחנן אמר, שלשים יום בשנה חשובין שנה איבא ביניהו –
6 ההבדל ביניהם הוא, האם שלושים יום מתוך השנה השניה
7 נחשבים כשנה שלימה, לרבי מאיר שאמר 'בת שלוש שנים
8 מתקדשת בביאה, כוונתו לבת שנתיים ושלושים יום בלבד, שכבר
9 אז נחשבת 'בת שלוש שנים' מפני שלשיטתו שלושים יום בשנה

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כ ע"ב: מספרת הגמרא: **רַב פָּפָא אִיקְלַע לְבֵי בְּנֵי־שָׁתָא** - נזדמן לבית הכנסת **דְּאֵבֵי גּוֹבֵר, וְקָרָא הָרָאשׁוֹן אֲרֻבָּעָה, וְשִׁבְחִיהָ רַב פָּפָא.**

שנינו במשנה: **אֵין פּוֹחֲתִין מִהֶן וְאֵין מוֹסִיפִין וכו',** הפותח והחותם בתורה מברך לפניו ולאחריה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את הדין האחרון: **הַתָּא, הַפּוֹתֵחַ לְקִרְוַת רָאשׁוֹן, מִבְּרַךְ בְּרַכַּת הַתּוֹרָה לְפָנֶיהָ -** לפני הקריאה, **וְהַחוֹתֵם** [-האחרון] **מִבְּרַךְ לְאַחֲרֶיהָ,** והאמצעים אינם מברכים כלל. כך היה המנהג בזמן המשנה. אומרת הגמרא: **וְהָאֵידֵנָא דְּבוֹלָהּ מִבְּרַכֵּי -** ומה שבזמננו כל הקוראים מברכים **לְפָנֶיהָ וְלְאַחֲרֶיהָ, הֵינּוּ מַעֲמָא** - הטעם הוא, משום דְּתַקְּיָנוּ דְּכָּנֵן גְּזִירָה מְשׁוּם הַנִּכְנָסִין באיחור לבית הכנסת אחר שברך הראשון, ולא שמעו שברך הראשון בתחילה, ויטעו שאין מברכים על התורה לפניו, **וּמְשׁוּם הֵיזְצִיאִין** לפני שמסיימין את הקריאה, ולא ישמעו את האחרון מברך בסוף ויטעו שאין מברכים לאחריה.

שנינו במשנה: **בְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחולוֹ שָׁל מוֹעֵד קוֹרִין אֲרֻבָּעָה וכו',** הגמרא דנה על אופן חלוקת הפסוקים בקריאה של ראש חודש: **כָּעָא מִינֵיהּ עוֹלָא בֵּר רַב מְרַבָּא, פְּרָשֶׁת [-הקריאה של] רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, כִּיצַד קוֹרִין אוֹתָהּ** באופן שתתחלק בין ארבעת העולים. ומבאר עולא את שאלתו: פרשת התמיד שהיא **'צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי'** וגו', **דְּתוּיִין תְּמִינָא פְּסוּקֵי -** שהם שמונה פסוקים, **הֵיכִי נַעֲבִיד -** כיצד נעשה חלוקתה, **נִיקְרִי תְּרִי תִּלְתָּא תִּלְתָּא פְּסוּקִין -** יקראו השנים הראשונים כל אחד שלשה פסוקים, אי אפשר, שהרי **פְּשׁוֹ לָהּ תְּרִי -** ישארו שני פסוקים בסוף הפרשה, **וְאֵין מְשִׁירִין בְּפִרְשָׁה -** אסור לסיים את הקריאה סמוך לסוף פרשה באופן שישארו פחות משלשה פסוקים בפרשה. אלא **נִיקְרִי אֲרֻבָּעָה אֲרֻבָּעָה -** יקראו שנים הראשונים ארבעה פסוקים, **פְּשׁוֹ לָהּ -** ישארו עבור השנים הנוספים רק **שִׁבְעָה** פסוקים, שפסוקי פרשת **'וביום השבת' תוּיִן תְּרִי,** ופרשת **'ובראשי חדשיכם' תוּיִן חֲמִשָּׁה, וְהֵיכִי נַעֲבִיד, נִיקְרִי -** יקרא השלישי **תְּרִי** פסוקים **מִהָא [-וביום השבת], וְחַד פְּסוּק מִהֶנָּה -** מפסוקי **'ובראשי חדשיכם',**

אי אפשר, שהרי **אֵין מִתְחִילִין בְּפִרְשָׁה פְּחוֹת מִשְׁלָשָׁה פְּסוּקִים,** כלומר, ההלכה היא, שלעולם אין מתחילין לקרוא פרשה על דעת שיקרא ממנה פחות משלשה פסוקים. ואם כן אין השלישי יכול לסיים קריאתו אחר פסוק ראשון של **'ובראשי חדשיכם'.** אלא **לִיקְרִי -** שיקרא השלישי **תְּרִי מִהָא -** שני פסוקי **'וביום השבת' ויתלתיא מִהָא -** ושלשה מ'ובראשי חדשיכם', אם כן **פְּשׁוֹ לָהּ תְּרִי -** ישארו רק שני פסוקים בפרשה, ואין מְשִׁירִין בפרשה פחות משלשה פסוקים.

אָמַר לוֹ רַבָּא לְעוּלָא, זֵי לֹא שְׁמַעְתִּי - מה ההלכה לענין קריאת ראש חודש לא שמעתי מפורש, אלא שבקריאה אחרת **כִּי־צִא בַּה שְׁמַעְתִּי** מה ההלכה, וממנה נוכל ללמוד לראש חודש.

דְּתַנֵּן (תענית כו.) לגבי קריאת התורה של אנשי מעמד, **כִּי־זֶם הָרָאשׁוֹן** של השבוע היו קוראים פרשיות **'בְּרָאשִׁית'** (בראשית א-ח) **וְהֵי רְקִיעַ'** (שם א-יח) שהם מעשה בריאת יום ראשון ושני. **וְתַנִּי עָלָה -** ושנינו בברייתא על משנה זו, פרשת **בְּרָאשִׁית** היתה נקראת **בְּשָׁנִים, וְהֵי רְקִיעַ בְּאַחֶה. וְתוּיִן בַּה -** והקשינו על כך (שם כז:), **כִּשְׁלָמָא 'הֵי רְקִיעַ' בְּאַחֶה,** משום דְּתִלְתָּא פְּסוּקֵי הָיוּ שהם קריאת אדם אחד, **אֵלָא 'בְּרָאשִׁית' בְּשָׁנִים** כיצד, הרי חֲמִשָּׁה פְּסוּקֵי בלבד הָיוּ, ונמצא שאחד יקרא רק שנים, **וְתַנִּי תְּקוּרָא בְּתוֹרָה לֹא יַפְחוֹת מִשְׁלָשָׁה פְּסוּקִים. וְאִיתָמַר עָלָה -** ונאמרה על כך מחלוקת אמוראים, כיצד יש לנהוג, **רַב אָמַר,** הראשון קורא שלשה פסוקים ראשונים, והשני **דּוֹלָג -** חוזר לאחור וקורא שוב פסוק שלישי ושנים אחרונים. **וְשִׁמוּאֵל אָמַר,** הראשון **פּוֹסֵק** באמצע פסוק שלישי, והשני מתחיל ממקום שפסק ראשון.

רָאשׁוֹן - מן שלשה שקרא ארבעה פסוקים משובח, וכן שני, וכן שלישי. אם לא עשה הראשון ועשה השני, או אם לא קראו לא הראשון ולא השני ארבעה פסוקים וקרא אותן השלישי – משובח. ואם יש להן ריוח בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים – כולן משובחין. **מְשׁוּם הַנִּכְנָסִין -** שאם יכנס אדם לבית הכנסת אחר שבירך ראשון, ואם לא ישמע את האחרים מברכין, יאמר: אין ברכה בתורה לפניו. **וּמְשׁוּם הֵיזְצִיאִין -** ולא שמעו את החותם מברך לאחריה, והראשונים לא ברכו, יאמרו היוצאים: אין ברכה בתורה לאחריה. **כִּיצַד קוֹרִין -** בארבעה בני אדם. **אֵין מְשִׁירִין בְּפִרְשָׁה כּו' -** לקמן מפרש טעמא. ואין מתחילין נמי לקמן אמרינן לה, ומפרש טעמא. **לִיקְרִי -** שלישי תרי מהא שני מקראות דפרשת **"וביום השבת",** ותלתיא קראי **"ובראשי חדשיכם"** פשו להו תרי וכו'. **כִּי־זֶם הָרָאשׁוֹן -** גבי מעמדות תנן ליה במסכת תענית, כיום הראשון באחד בשבת. **דּוֹלָג -** השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו. **פּוֹסֵק -** הראשון קורא חצי הפסוק השלישי, ופוסקו.

ויתלתיא מִהָא - ושלשה מ'ובראשי חדשיכם', אם כן **פְּשׁוֹ לָהּ תְּרִי -** ישארו רק שני פסוקים בפרשה, ואין מְשִׁירִין בפרשה פחות משלשה פסוקים.

58 שלא בשעת וסתה, ואולם צריכה בדיקה, ואם ישבה ולא בדיקה,
59 כגון שנגה או נאנסה או הוידה ולא בדיקה, מהורה, אבל הניע שעת
60 וסתה ולא בדיקה ממהרה.
61 הגמרא ממשיכה להקשות על רב חסדא: הא מדיסיפא רבי מאיר,
62 רישא לאו רבי מאיר – הרי ממה ששנינו בספא רבי מאיר אומר,
63 אם היתה במחבוא והגיע שעת וסתה ולא בדיקה הרי זו טהורה,
64 מוכח שתחילת המשנה אינה כרבי מאיר, ושלא כרב חסדא
65 שהעמידה כרבי מאיר. מתרצת הגמרא: באמת פולק רבי מאיר
66 היא, והכי קאמר, אם לא היתה בפחבא והניע שעת וסתה ולא בדיקה
67 ממהרה, ומדוע דווקא באופן שלא היתה במחבא, משום שרבי מאיר
68 אומר אם היתה בפחבא והניע שעת וסתה ולא בדיקה מהורה,
69 שחרה מסלקת את הדימים.
70 אופן נוסף בבאור החזקת טהרה: רבא אמר, כוונת המשנה לומר,
71 שבתוך אחד עשר ימי זיבה, אינה ממהרה מעת לעת, שאף שבכל
72 הנשים הדין הוא שאם ראו דם, הרי הן מטמאות טהרות שנתעסקו
73 בהן מעת לעת קודם הראייה, וכדברי המשנה לעיל (ב). בימי זיבה
74 אין חוששים לכך, אלא מטמאה רק משעת הראייה.
75 הגמרא מקשה על רבא: מיתבי, הנהי, והנהי, והשומרת יום כנגד
76 יום, והיוולדת, כולן – כל הנשים הללו שראו דם, הרי הן מטמאות
77 מעת לעת – כל מה שנגעו בו מעת לעת לפני ראיית הדם,
78 שחוששים שמא יצא הדם מהמקור בשיעור זמן מעת לעת קודם
79 מציאת הדם, אלא שבתחילת בית הירח עכבדו, ולכן לא ראוהו עד
80 לאחר מעת לעת. הרי מפורש בברייתא שגם זבה שראתה דם, אין
81 אומרים דיה שעתה, אלא מטמאה מעת לעת, ושלא כדברי רבא.
82 מסיקה הגמרא: תיובתא – פירכא היא לדברי רבא, ואי אפשר
83 ליישבם.
84 רב הונא בר חיאי מבאר בשם שמואל באופן נוסף את החזקת
85 טהרה: רב הונא בר חיאי אמר בשם שמואל, כוונת המשנה לומר,
86 שאינה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבה, וכגון, אם ראתה ארבע
87 ראיות ובין ראיה לראיה חמשה עשר יום, לא קבעה וסת, שהרי
88 חלק מהראיות היו באחד עשר ימי זיבה.
89 הגמרא דנה בעצם דברי רב הונא בר חיאי, שאין האשה קובעת
90 וסת בימי זיבה: אמר רב יוסף, אני הוא תלמידו של רב יהודה
91 שהוא תלמיד של שמואל ולא שמעי לי, הא שמעתיא – מעולם לא
92 שמעתי מרב יהודה בשם שמואל שמועה זו שאין האשה קובעת
93 וסת בימי זיבה.
94 אבי מוכיר לרב יוסף שהוא עצמו אמר שמועה זו: אמר ליה אבי,
95 את אמרת ניהלן – ואמרת לנו שמועה זו קודם חוליך בשם
96 רב יהודה בשם שמואל, ואהא אמרת לן – ואת דבריו אמרת לנו
97 לענין מה ששנינו במשנה (להלן סג). היתה האשה למהרה – רגילה
98 להיות רואה דם ביום חמשה עשר (יום), ושינתה וראתה ליום
99 עשרים, זה וזה – גם יום חמשה עשר וגם יום עשרים אסורין לשמש,
100 וכן אם שינתה פעמים לראות ליום עשרים, עדיין זה וזה אסורין,
101 שעדיין לא נפק הקביעות מיום חמשה עשר, מאחר ורק פעמים
102 לא ראתה בו, ואין הוסיף נפקר אלא בשלש פעמים.
103 ואמרת לן עלה – ואמרת לנו על משנה זו, אמר רב יהודה אמר
104 שמואל, לא שנו שברגילה לראות ביום חמשה עשר קבעה וסת
105 לכך, אלא אם היתה רגילה לראות ביום חמשה עשר למבילתה,
106 שהן עשרים ושתים יום לראיתה, שהרי האשה טובלת שבעה ימים
107 לאחר ראיית הדם. דהתם בימי נדתה קאי לה – שבאופן זה, כל
108 ראיותיה הן בימי נדה, והן מצטרפות לקביעות וסת, אבל אם היתה
109 רגילה לראות דם ביום חמשה עשר לראיתה, דבימי זיבה קאי –
110 שראיותיה הן בימי זיבה, שהרי מהיום השמיני לראיתה ועד יום
111 שמונה עשר הם אחד עשר ימי זיבה, לא כקבעה וסת, שאין האשה
112 קובעת וסת בימי זיבה. והרי דברים אלו הם כדברי רב הונא בר
113 חיאי בשם שמואל, שאין האשה קובעת וסת בימי זיבה.
114 רב פפא מסתפק בכוונת שמואל: אמר רב פפא, אמרייא לשמעתא
115 קמיה רב יהודה מדיסקתא – אמרתי שמועה זו לפני רב יהודה
116 מדסקרתא, ושאלתי אותו, אמנם למדנו שמקבע לא קבעה – שאין

1 ואולם שבעת ימי הנדה אינם בחזקת טהרה, וצריכה בדיקה
2 שחרית וערבית. ומכל מקום, אם ישבה לה ולא בדיקה, בין אם שנגה
3 בין נאנסה ובין הוידה ולא בדיקה, אינה חוששת שמא נטמאה ולא
4 הרגישה, אלא היא בחזקת מהורה, שאף שלכתחלה צריכה
5 בדיקה, כדיעבד בחזקת טהורה היא.
6 ובאשה שיש לה וסת קבוע לראות בזמן מסוים, אם הניע שעת
7 וסתה – זמן הקבוע לראיתה, ולא בדיקה, הרי זו בחזקת ממהרה,
8 שכן הסתם ראתה בשעת וסתה, שחזקה אורח בזמנו בא.
9 רבי מאיר מחדש שפעמים גם בשעת וסתה היא בחזקת טהרה: רבי
10 מאיר אומר, אותה אשה שיש לה וסת קבוע, אם היתה בפחבא
11 מפני לסטים וכדומה, והניע שעת וסתה ולא בדיקה, הרי זו מהורה,
12 מפני שטבע האשה שחרה מסלקת ממנה את הדימים, ולכן, אף
13 שהגיע זמנה לראות דם היא בחזקת טהרה.
14 המשנה חוזרת לדין אחד עשר ימי זיבה: מה ששנינו שאחד עשר
15 ימי זיבה בחזקת טהרה, הוא רק באשה שעדיין לא נעשית זבה,
16 אבל ימי ספירת שבעה נקיים של חג, ושל חגה שראו שלשה
17 ימים, וכן אשה שראתה דם יום או יומים והיא שומרת יום כנגד
18 יום הראייה, הרי אלו הימים בחזקת ממהרה, ואינם בחזקת נקיים
19 בלא בדיקה, כיון שכבר נפתח מעיניה.

גמרא

20 הגמרא תבאר לענין מה נאמרה החזקת טהרה במשנתנו. שואלת
21 הגמרא: למאי הלכתא – לגבי איזו הלכה נאמרה החזקת טהרה.
22 עונה הגמרא: אמר רב יהודה, לומר, שבימים אלו שהיא בחזקת
23 טהרה אינה צריכה בדיקה שחרית וערבית שלא ראתה דם, גם אם
24 רוצה לסעוק בטהרות, שלא כמו בימי נדה, שאם עוסקת בטהרות
25 צריכה לבדוק את עצמה שחרית וערבית.
26 הגמרא מקשה על רב יהודה מהסיפא: והא מדיקתני סיפא – והרי
27 ממה ששנינו בסוף המשנה ישבה ולא בדיקה הרי היא טהורה,
28 מכלל ודלתחלה בציא בדיקה – משמע שלכתחלה צריכה בדיקה,
29 ולא כדברי רב יהודה שאינה צריכה בדיקה. מתרצת הגמרא:
30 סיפא אתאן לימי נדה – סוף המשנה באה ללמד לגבי ימי נדה, והכי
31 קאמר, כל אחד עשר יום שלאחר שבעת ימי הנדה היא בחזקת
32 טהרה, ולא בציא – אינה צריכה בדיקה, אבל בימי נדתה בציא
33 בדיקה, ואולם גם בימים אלו אם ישבה ולא בדיקה, כגון שנגה או
34 נאנסה או הוידה ולא בדיקה, הרי היא בחזקת טהרה.
35 רב חסדא מבאר שהחזקת טהרה נאמרה לענין אחר: רב חסדא
36 אמר, לא צריכא אלא לרבי מאיר, דאמר (לעיל יב): אשה שאין לה
37 וסת קבוע לראות בזמן מסוים, אסורה לשמש, שמא תראה דם
38 בשעת תשמיש. ובאה המשנה לחדש, דהני מילי בימי נדתה,
39 שבהם יש לחשוש שמא תראה דם בשעת תשמיש, אבל בימי
40 זיבה, האשה בחזקת טהרה קריא – ועומדת, ומותרת לבעלה.
41 הגמרא מקשה על רב חסדא: אי הכי, אמאי – (מדוע) אמר רבי
42 מאיר שממשו שאשה זו אסורה לבעלה יוציא ולא יחזיר עולמית,
43 הרי עדיין מותרת לו באחד עשר ימי זיבה. מתרצת הגמרא: רבי
44 מאיר חייב את בעלה להוציאה, משום שחושש דלמא אתא
45 לקולא בימי נדה – שמא יבוא ליכשל בה בימים הראויים לנדה,
46 שבימים אלו הרי חושש רבי מאיר שמא תראה דם בשעת
47 תשמיש.
48 הגמרא מוסיפה להקשות על רב חסדא: הא מדיקתני סיפא הניע
49 שעת וסתה ולא בדיקה, מכלל דאשה שיש לה וסת עסקינן – מוכח
50 שאנו עוסקים באשה שיש לה וסת, שלא כרב חסדא שהעמיד את
51 משנתנו באשה שאין לה וסת. מתרצת הגמרא: תפרי מדיקתני והכי
52 קתני – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה וכך יש לשנות
53 בה, כל אחד עשר יום בחזקת מהורה, והאשה שריא – מותרת
54 לבעלה, ובימי נדה אסורה לבעלה, במה דברים אמורים שבימי נדה
55 אסורה לבעלה, באשה שאין לה וסת, וכדעת רבי מאיר שאשה
56 שאין לה וסת אסורה לבעלה, אבל יש לה וסת, מותרת לבעלה
57

נדה. פרק רביעי – בנות כותים דף לט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רכא רש"י

יִשְׁבָּה לֹה וְלֹא בִדְקָה – אבל נשים קאי, ולא לעיל מהדר. ספאה – דארוח בזמנו בא.
במחבא – מחמת ליסטין או כרכום. ימי חוב – ימי ספירה. ושומרת יום – כיון שנפתח
מעיינה וראתה היום, אף על גב דבתוך אחד עשר היא, הויא למחר בחזקת טמאה.
גמרא לומר שאינה צריכה בדיקה – שחירת וערבות, ומשעברו – צריכה לבדוק,

כדאיתא בפרק קמא (נדה יא.א). והא מדקתני
סיפא ישבה – דמשמע דיעבר, מכלל כר. והאי
דפריך כן, ודלסקא דעתך דהאי "ישבה" – אחת
אחד עשר קאי. לימי נדה – לימים שראוין
לנדה, כגון אחר אחד עשר שבין נדה לנדה.
בחזקת טמאה – שנסתלקו דמיה בנדותה ויצאו.
בימי נדה – לאחר שעברו אחד עשר, וראויים
לכא ימי נדה. בעיא בדיקה – לכתחלה, אבל
ישבה ולא בדיקה – דיעבר טהורה. דאם הניח
וסת הקבוע נדה, ולא בדיקה – הויא דאי
טמאה. לא נצרכא – הא דקתני "כל אחד עשר
בחזקת טהרה" אלא לרבי מאיר, בסוף פרק
ראשון בגמרא. אמאי יוצא – תשמע כל אחד
עשר? דלמא אתיא לקלוקלא בימי נדה –
בימים הראויים לנדה אסורה לשמש, שגא
תקלקלנו. רבא אמר – מנהיגין דקתני "כל אחד
עשר בחזקת טהרה" לומר – שאם תראה בהם
– אינה מטמאה מעת לעת, לפי שמסולקין
דמיה. הנהי – כלומר, אשה שראוהא –
מטמאה מעת לעת בראיית תחלת נדוטה.
החובה ושומרת יום – כלומר, והרואה בתוך
אחד עשר, בין שראוהא שלשה ימים דהויא זבה,
בין שראוהא יום אחד דהויא שומרת יום –
מטמא מעת לעת בראייה ראשונה. היולדת –
שיצא דם בפתיחת הקבר – מטמאה מעת לעת
בראייה ראשונה. חייא בר בר הונא – פירושו:
אמנותין מהדר. בתוך ימי זיבתה – כגון
ראתה שלש פעמים מחמשה עשר לחמשה
עשר – אז וסת לענין דיה שעתה וא לענין
שאם לא בדיקה תהיה טמאה, דמחמשה עשר
לחמשה עשר הוו ימי זיבה. וכן כל הדמים
מששלמו שבעת ימי נדות עד שמונה עשר,
דשלמי ימי זיבה בהדי נדות. לא שמי' לי הא
שפעתא דהי – דרב יוסף תלמידו דרב יהודה,
שהוא תלמיד של רב ושמואל. וחלה רב יוסף,
ונעקר תלמודו. וכשהיה שומע מימרא דרב
ושמואל ואינו נזכר לאותה שמועה, מתמיד:
ולאו תלמידו של רב יהודה אנן? ולא אמר לי
שמועה זו ואבוי תלמידו מחכירו (נדרים נא.א).
את אמרת ניהלן – קודם חולייך. הכי גרסינן
ואתא אמרת ניהלן – על משנה זו אמרת לנו
משמיה. דאין אשה קובעת לה וסת בימי זיבה.
למורה = רגילה. יום חמשה עשר – לקמן
מפרש: ליום חמשה עשר לטבילתה. ושניתה לה
וסת – ליום עשרים פעם אחת. זה וזה אפויין –
– אין צריך לומר חמשה עשר שעבר אסור –
שהרי כל היום המתניה שגא תראה, דקיימא לן
דחייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לוסתה. ואין
צריך לומר יום עשרים שראתה בו – שהרי נדה
היא. אלא הכי קאמר: כשיחזור ויגיע חמשה
עשר – אסורה לשמש, שהרי יום וסתה הוא.
ועדיין לא דילגנו אלא פעם אחת, ואין וסת
נעקר בפחות משלש פעמים. ובשיעור יום
עשרים לראייה של עשרים – אסורה לשמש,

לא צריכה לרבי מאיר – ומועיל מה שהיא בחזקת טהרה, שמוותרת לשמש כל זמן שלא
גירשה. אי נמי: אינו חייב לגרשה, עד שעברו אחד עשר יום. והיוולדת כולן מטמאות
מעט לעת – אף על גב דמעוברת דיה שעתה – היינו בשאר דם שראוהא מעוברת,
ולא בראיית דם לידה שראוהא מחמת פתיחת הקבר. ויש מפרשים דהבא כרבי יוסי, דבעי
שלש עונות. אי נמי: כגון שקדם כבר ראתה פעם
אחת, וקסבר דבשני מטמאה מעט לעת, ולית ליה
דיין שעתן כל ימי עיבורה. ואשמעין: אף על גב
דראייה שניה זו מחמת אונס לידה ראתה, אפילו
הכי מטמא מעט לעת. הקשה הרב רבינו יעקב
מאורליני"ש: דהבא תני דבזה ושומרת יום
מטמאה מעט לעת, ואפילו הכי מפרש רב יהודה
לעיל דכל אחד עשר יום אינה צריכה בדיקה.
ובפרק קמא (נדה יא.א) אמרין דאשה שיש לה
וסת וארבע נשים ואשה שעברו עליה שלש
עונות – דיין שעתן, וחנא החם: אף על פי שאמרו
"דיין שעתן", צריכות להיות בודקותו ויש לומר:
דיש לה וסת, איכא למימר, כיון דארוח בזמנו בא
– צריכה בדיקה בשעת וסתה. ואתכן נמי איכא
למימר דצריכה בדיקה, שלא תשתבח תורת
בדיקה מהן. בתולת דמים – כשתראה, ומעוברת
ומניקה – לכשיעברו ימי עיבורה ומניקותה, לפי
שהורגלו זמן מרובה בלא בדיקה. חקנה, אף על גב
דלא אתיא תו לדידי בדיקה, ולכא למיזוג בה מידי
– מכל מקום גור לה, או אחריו. אבל תוך אחד
עשר יום – אינה צריכה בדיקה, דזמן מועט הוא,
ולא תשתבח תורת בדיקה. דאדא תוך עשר יום
תבדוק, וכן זמן מועט יש משבדקה. רב הונא בר
חייא אמר שמואל לומר שאינה קובעת וסת בימי
זיבתה – ולא מיבעיא בימי ספירת זיבה ממש
דאינה קובעת, אלא משמע דאפילו בימים
הראויים לזיבה, אף על גב דאינה זבה ומעיינה
סתם – אינה קובעת. כגון שראוהא פעם אחת תוך
אחד עשר יום. ופליג רבאי יוחנן ורש לקיש
דאמרי בסמוך: אשה קובעת לה וסת תוך קמי
זיבתה ממש, דהיינו באמצע ספירת זיבתה דומיא
דתוך ימי נדוטה, וכל שבין דקובעת בימים
הראויים לזיבה. וקיימא לן כרבי יוחנן לגבי
שמואל, כדאמר פרק "מי שהוציא אורו" (עירובין
מזב).

ישבה לֹה וְלֹא בִדְקָה, שָׁנָה, נֶאֱסָה, הַיּוֹדָה וְלֹא
בִדְקָה – מְהֵרָה. הִנֵּיעַ שְׁעַת וְסִתָּה וְלֹא בִדְקָה –
הָרִי זֶה מְמָאָה. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אִם הָיְתָה בְּמַחְבֵּא,
וְהִנֵּיעַ שְׁעַת וְסִתָּה וְלֹא בִדְקָה – הָרִי זֶה מְהֵרָה, מִפְּנֵי
שֶׁחֲדָה מְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים. אָבִל יָמִי הִזָּב וְהִזְבָּה,
וְשׁוֹמֵרֶת יוֹם פְּגָנָה יוֹם – הָרִי אֵלּוּ בְּחֻזְקַת מְמָאָה.
גְּמָרָא לְמַאי הִלְכְּתָא? אָמַר רַב יְהוּדָה: לִזְמַר שְׁאִינָה
צָרִיכָה בְּדִיקָה. – וְהָא מְדַקְתְּנִי סִיפָא "יִשְׁבָּה וְלֹא
בִדְקָה" – מִכְּלָל דְּלִכְתַּחֲלָה בְּעֵינָא בְּדִיקָה! – סִיפָא
אֲתָאן לִימֵי נָדָה, וְהָכִי קָאָמַר: כֹּל אַחֵר עֶשֶׂר בְּחֻזְקַת
מְהֵרָה – וְלֹא בְּעֵינָא בְּדִיקָה, אָבִל בִּימֵי נָדָה – בְּעֵינָא
בְּדִיקָה. יִשְׁבָּה וְלֹא בִדְקָה, שָׁנָה, נֶאֱסָה, הַיּוֹדָה וְלֹא
בִדְקָה – מְהֵרָה. רַב חֲסֵדָא אָמַר: לֹא צָרִיכָא אֵלָּא
לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אִשָּׁה שְׁאִין לָהּ וְסִתָּה אֲסוּרָה
לְשִׁמּוּשׁ, הֵנִי מִיָּלִי – בִּימֵי נָדָה, אָבִל בִּימֵי זִיבְתָּה –
בְּחֻזְקַת מְהֵרָה קֵיַמָּא. – אִי הָכִי, אֲמַאי אָמַר רַבִּי מֵאִיר
יּוֹצֵיא וְלֹא יְחִיז עוֹלָמִית? – דְּלִמָּא אֲתָיָא לְקַלְקוּלָא
בִּימֵי נָדָה. – הָא מְדַקְתְּנִי סִיפָא "הִנֵּיעַ שְׁעַת וְסִתָּה
וְלֹא בִדְקָה" – מִכְּלָל דְּבִאֲשָׁה שְׁשִׁישׁ לָהּ וְסִתָּה עֲסָקִין!
– חֲסוּרֵי מַחְפָּרָא וְהָכִי קֶתְנִי: כֹּל אַחֵר עֶשֶׂר בְּחֻזְקַת
מְהֵרָה וְיִשְׂרָאִי לְבַעֲלָהּ, וּבִימֵי נָדָה אֲסוּרָה. בְּמָה דְּבָרִים
אָמּוּרִים – בְּאִשָּׁה שְׁאִין לָהּ וְסִתָּה, אָבִל יֵשׁ לָהּ וְסִתָּה
– מוֹתֶרֶת, וְצָרִיכָה בְּדִיקָה. יִשְׁבָּה וְלֹא בִדְקָה, שָׁנָה,
נֶאֱסָה, הַיּוֹדָה וְלֹא בִדְקָה – מְהֵרָה, הִנֵּיעַ שְׁעַת
וְסִתָּה וְלֹא בִדְקָה – מְמָאָה. – הָא מְדִסְפָא רַבִּי מֵאִיר
– רִישָׁא לֹא רַבִּי מֵאִיר! – בּוֹלָה רַבִּי מֵאִיר הָיָא, וְהָכִי
קָאָמַר: אִם לֹא הָיְתָה בְּמַחְבֵּא, וְהִנֵּיעַ שְׁעַת וְסִתָּה
וְלֹא בִדְקָה – מְמָאָה, שְׂרָבִי מֵאִיר אָמַר, אִם הָיְתָה
בְּמַחְבֵּא וְהִנֵּיעַ שְׁעַת וְסִתָּה וְלֹא בִדְקָה – מְהֵרָה,
שֶׁחֲדָה מְסַלֶּקֶת אֶת הַדָּמִים. רַבָּא אָמַר: לִזְמַר שְׁאִינָה
מְטַמְּאָה מַעַת לַעַת. מִיתִיבִי: הִנֵּדָה, וְהִזְבָּה, וְהַשְׁוֹמֵרֶת
יוֹם פְּגָנָה יוֹם, וְהַיּוֹלֶדֶת – בּוֹלָן מְטַמְּאָת מַעַת לַעַת.
הַיּוֹבֵתָא. רַב הוֹנָא בְּרִי הֵיִיא אָמַר שְׁמוּאֵל: לִזְמַר

שְׁאִינָה קוֹבְעַת לָהּ וְסִתָּה בְּתוֹךְ יָמִי זִיבְתָּה. אָמַר רַב יוֹסֵף: לֹא שְׁמִיעִי לִי הָא שְׁמַעְתָּתָא. אָמַר
לִיה אַבְיִי: אֵת אֲמַרְתָּ נִיחָל, וְהָא אֲמַרְתָּ לָן, הָיְתָה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר
(יוֹם), וְשִׁנְתָּה לְיוֹם עֶשְׂרִים – זֶה וְזֶה אֲסוּרִין לְשִׁמּוּשׁ. שִׁנְתָּה פְּעָמִים לְיוֹם עֶשְׂרִים – זֶה וְזֶה
אֲסוּרִין. וְאֲמַרְתָּ לָן עֲלָה אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׂנָא אֵלָּא חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לְטַבִּילְתָּהּ
שֶׁחֵן עֶשְׂרִים וְשָׁנִים לְרֵאֲיָתָה, דְּהָתָם בִּימֵי נָדָה קָאִי לָהּ, אָבִל חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לְרֵאֲיָתָה, דְּבִימֵי
זִיבְתָּה קָאִי – לֹא קִבְּעָה. אָמַר רַב פֶּפְא, אֲמַרִיתָא לְשִׁמְעָתָא קָמִיָּה רַב יְהוּדָה מְדַסְקְרָתָא:
מִקְבָּע לֹא קִבְּעָה, מִיחָשׁ מִהוּ דְּנִיחָוֵשׁ לָהּ? אִישְׁתִּיק וְלֹא אָמַר לִיה וְלֹא מִיָּדִי. אָמַר רַב פֶּפְא:
נָחִיז אֲנִי, הָיְתָה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רֹאָה לְיוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר, וְשִׁנְתָּה לְיוֹם עֶשְׂרִים – זֶה וְזֶה אֲסוּרִין.
ואמר

שגא תקבע וסת מעשרים לעשרים, שהרי שניה פעם אחת ליום עשרים וכן פעמים ליום עשרים. זה וזה אסורין, יום חמשה עשר ויום עשרים הבא. אבל שלש פעמים ליום
עשרים – הותר יום חמשה עשר, ונאסר יום עשרים. לא שנו – דליום חמשה עשר היו וסת קבוע, דלביעי תלתא זימני למיעקריה. אלא שהיתה רגילה לראות יום חמשה
עשר לטבילתה – לסוף שבעת ימי נדה, ורואה ליום חמשה עשר שהוא יום עשרים ושנים לראייתה. דכבר שלמו ימי זיבה לסוף שמונה עשר, והרי ארבעה ימים שהגיעו ימים
שראויה להיות בהם נדה. מקבע לא קבעה – בתוך ימי זיבה, דתבעי תלת זימני למיעקריה. דבדאי זימנא הוא דעקר לה, ואם ישבה ולא בדיקה – טהורה. מיהו מהו דניחוש
לה – אם היתה רגילה מחמשה עשר לחמשה עשר, והיינו תוך ימי זיבה, מי בעיא למיחש ולא תשמע ליום חמשה עשר קודם ראייה, שגא תראה?

אלמא מרש ירחא מנינן – ואם תאמר: דילמא משום ראיא ראשונה קרי ליה "תוך ימי נדה"? ופירש רש"י: דריק מדקאמר "קובעת תוך ימי נדותה" משמע דפעם שלישית, דהוא הקביעות, הוי בימי נדה. אלמא חשיב כאילו ראתה ריש ירחא. והקשה לו רבינו יצחק בן אבירם: דלמה לא תירץ לו כגון שראתה ריש ירחא וחמשה בירחא שלשה ימינא, והשאתה הוי ממש תוך ימי נדה, וקבעה

וסת ודיה שעתה אם תראה בחמשה בירחא של חודש רביעי או שצריכה לפרוש מבעלה כל חמשה בירחא עד שתעקור וסתה שלש פעמים? והשיבו רש"י: משום דבפרק קמא (נדה יא.א.) מוקמינן דרבי יוחנן במועין סתום משום דפריך אמנותינן דדתם דקתני דבימי נדה אינה צריכה בדיקה ולבדוק דלמא קבעה לה וסת כרבי יוחנן ולכן נקמשה אוקי האב מילתיה דרבי יוחנן במעין סתום שראתה בשלישי בחמשה בירחא ולא ברש ירחא דראייה שלישית היא ממעין סתום ומתניתין דפרק קמא (שם יא.א.) כגון שראתה תרי ימינא ריש ירחא וחמשה בירחא ובשלישית כי ראתה ריש ירחא לא תבדוק בחמשה בירחא שפילו תראה לא קבעין לה וסת, דמעין פתוח הוא. אבל פעם ראשונה ושניה בודקת בימי נדה שזאת תראה בשלישי בחמשה בירחא ולא ברש ירחא. ולהכי לא היה מצי לשנוי כגון דראתה שלש ימינא ריש ירחא וחמשה בירחא. דאם כן הוה ליה מעין פתוח. אלא משני כגון שראתה תרי ימינא ריש ירחא אחד, דהוי מעין סתום, ובשלישי נמי אף על גב דכבר ראתה בעשרים וחמשה מה שראתה ברש ירחא חשיב מעין סתום כדמשני דהא דחזאי בעשרים וחמשה דמים יתרים הוא דאיתוספ בה. ועוד נראה לפרש דהכא דייק דחשיב כאילו ראתה בשלישי ברש ירחא. דאי לא הכי, אמאי קבעה לה וסת, הלא ראיא זו אינה מעין האחרות שבאו בימי נדותה. ומיהו תימנה לומר כיון כדמעיסקא נקטה וחשיב כאילו ראתה ריש ירחא, כיון דאכתי לא קבעה לה וסת ברש ירחא. ולא דמי להדיא דלעיל, דכבר קביע לה וסת לעשרים ושנים, כדקאמר "ודיהה למודה לראות". ונראה לפרש: דמירי כגון שראתה שלש ימינא ברש ירחא וחמשה בירחא. ואין לחוש אם אין התלמוד מזכיר תלתא ימינא, דהכי נמי בפרק קמא (שם יא.א.) לא קאמר תלתא ימינא גבי "קבעה וראתה". והא דנקט והשאת חזאי בחמשה בירחא

ובריש ירחא לא חזאי – לאו משום דעל ידי ראייה זו השתא קבעה לה וסת. דהא קבעה לה כבר משלש ימינא קמאי. אלא לומר לך שדיה שעתה בראייה זו, כדריב דוסא דאמר בפרק קמא (נדה ד.ב.) דאין דיה שעתה אלא בשעת וסת דוקא. ומיהו אף בלא ראתה השתא הוה מצי למימר דקבעה לה וסת לעין שאסורה בחמשה בירחא עד שתעקור הוסת שלש פעמים. והשתא מוכח אף על גב דברבינא לא חזאי ריש ירחא קבעה לה וסת בחמשה בירחא משום דכיון שראתה שלש ימינא חמשה בירחא גם בחדש רביעי חשוב כאילו ראתה ריש ירחא. והכי נמי עשרים ושנים מעשרים ושנים מנינן. והוי מצי למימר: וליתעמך דאוקמית מילתיה דרבי יוחנן במועין פתוח. אם כן תקשה מתניתין דפרק קמא (שם יא.א.) דקתני דאינה בודקת בימי נדה. אי נמי: הא חשיב מעין סתום, ומעין פתוח פירש כמו שפירש רש"י בלשון שני בפרק קמא (שם יא.א.): שראתה אבג"ד, ובהכי איירי מתני דדתם, דבהכי לא קבעה לה וסתה.

הדרן עלך בנות כותים

וחמשי בירחא. והשאת חזאי בחמישי בירחא – דהוה ליה תלת ימינא בחמישי בירחא, ומעכשיו ידעה לה וסת בחמישי בירחא. ופעם שלישית הוה ימי נדה. לפי חשבון הראי שראתה ריש ירחא. ומקרי לפעם שלישית "תוך ימי נדה" – אלמא לפי חשבון הראי מנינן. אמר לא אלא הכי אמר רב יוחנן – כגון דחזאי תרי ימינא ברש ירחא, ופעם שלישית בעשרים וחמשה, ורביעית בראש חודש – דהוה ליה חק ראייתה בתרייתא שהיא שלישית לראייה של ראש חודש בתוך ימי נדותה ממש, שהיא נדה מיום עשרים וחמשה. ומשום הכי קרי ליה "תוך ימי נדותה", דהא נדה היא. וטעמא מאי הוי קביעותה, הא אחרתה בהכי שנתת ממיעיה – משום דאמר: חק ראייה דראש חודש, ראיית וסתה היא, ודיומא זמנה. והאי דאקדים וחזאי בעשרים וחמשה – דמים יתירי איתוספו בה. אמרוה – להא דרבי יוחנן. ברב הונא – וכדמתרצינן.

הדרן עלך בנות כותים

ואמר רב יוחנן – דהאי חמשה עשר, היינו לטבילה, שהוא עשרים ושנים לראייתה, ושניתה לעשרים ושבעה. וקתני: דכי מטי יום עשרים ושנים – אסורה לשמש. וקא סלקא דעתך: דהאי עשרים ושנים, לאו לראיית הדילוג קאמר, אלא עשרים ושנים לאותו יום שהיתה ראייה לראות בו ודילוגתו. דהוי יום שבעה עשר לראייתה, ובתוך ימי זביה היא לראיית עשרים ושבעה. וקתני אסורה – דכי הדר אתו עשרים ושנים לחשבן יום שהיתה ראייה לראות בו כשדילוגה בה, קיימא לה בימי זביה לחשבן ראייתה, כדפרישית. וקסבר רב פפא: יום עשרין ותרתי דאסרינן עלה – מיום עשרים ושנים מנינן. כלומר לאו עשרים ושנים לראיית דילוגה שהיה בעשרים ושבעה, אלא עשרים ושנים מיום שהיתה ראייה לראות למודה. ומקרי ליה רב פפא "ימי זביה", קסבר: נדה ופתחה ימי נדותה חובה, מעשרין ושבעה מנינן. דהיינו, מיום ראיית דילוגה, ומיום ראיית עשרים ושבעה עד השתא, לא הוה (לה) שבעה עשר. דאי ליום שראייה לראות כשדילוגה מנינן ימי נדות חובה, לא הוה קרי ליה "ימי זביה", דהא חלפו ליה עשרים ושנים ממהווא יומא. פתחה – קרי חשבון הנדה לימי הנדה חובה. פמאי – דהאי יום עשרים ושנים דאסרינן ליה מנינן מיום עשרים ושנים שהיתה ראייה לראות כשדילוגה, דמטי ליה בימי זביה לחשבן ראייה שראתה בעשרים ושבעה. דלמא – האי יום עשרים ושנים דאסרינן עלה, מנינן מיום ראייתה, שכבר שלמו ימי זוב, כי הוה אתו חק עשרים ושנים, וקיימא לה ארבעה ימי בימי הדאיים לנדות. והכי מסתברא – דהא משום דחיישין שזאת תחזור לקדמותה לראות מעשרים ושנים לעשרים ושנים אסרינן לה. והשתא הוי עשרים ושנים לראייה. אבל ליום עשרים ושנים לחשבון יום שהיתה ראייה לראות – לא מצי אסרינן משום דא חששא. דאפילו חזרת לקדמותה, לא תראה היום שהוא שבעה עשר לראייתה – דהיא לא היתה למודה לראות אלא לעשרים ושנים לראייה. ואי משום שהוא עשרים ושנים ליום הראוי לה – אין זה דרך החזרת לוסתה, לקצר ימי סתרתה ולמחר ימי ראייתה, כדי שיבא לפי חשבון של תחלה, אלא חזרת וקובעת כל כך ליום שראתה. דאי לא תימא הכי האי תרגומא דרמיא יומא וכבשה יומא ורמיא יומא וכבשה יומא כי הדרה נקטה כדלמן נקטה בו" – כלומר, תרגומא דהרגילה להטיל ביצה היום, ולעמוד למחר, ולהטיל יום שליש, ולעמוד יום רביעי. ושניתה וסתה, ועמדה מלדת יום חמשי עם יום רביעי, דהוה ליה תרי יומי, ורמיא יום ששי – "כי הדרה נקטה", אם היא חזרת למנהגה להטיל יום ולעמוד יום. כדלמא נקטה – מעכשיו היא חזרת למנהג, כגון שעומדת יום שביעי שאחר יום ששי שהטילה, ומסתל יום שמיני. או ברמעיסקא נקטה – לפי חשבון שהיתה ראייה להטיל מתחלה, שהיתה ראייה לילד בחמישי, ולעמוד בששי, ולהטיל בשביעי, ולעמוד בשמיני. השתא מטילה יום שביעי עם ששי, כגון שני ימים שממדה, כדי שתעמוד ביום שמיני כפי שהיתה ראייה לחשבון הראשון. על ברחק כדלמא נקטה – והא אשה נמי, כשחזרת לוסתה לראות ליום עשרים ושנים – לאו לפי חשבון הראשון, אלא ליום עשרים ושנים לראייה. הלכך, האי יומא הוא דאסרינן. אמר ליה רב פפא אלא הא דאמר בו" אין אשה קובעת לה וסת תוך ימי נדות – בימים שהיא נדה, כדבעינן לפרושי מילתא דרבי יוחנן: דחזאי ריש ירחא, וחמשי בירחא, וריש ירחא, וחמשי בירחא. והשאת חזאי בחמישי בירחא – דהוה ליה תלת ימינא בחמישי בירחא, ומעכשיו ידעה לה וסת בחמישי בירחא. ופעם שלישית הוה ימי נדה. לפי חשבון הראי שהיתה ראייה לראות ריש ירחא. ומקרי לפעם שלישית "תוך ימי נדה" – אלמא לפי חשבון הראי מנינן. אמר לא אלא הכי אמר רב יוחנן – כגון דחזאי תרי ימינא ברש ירחא, ופעם שלישית בעשרים וחמשה, ורביעית בראש חודש – דהוה ליה חק ראייתה בראייה של ראש חודש בתוך ימי נדותה ממש, שהיא נדה מיום עשרים וחמשה. ומשום הכי קרי ליה "תוך ימי נדותה", דהא נדה היא. וטעמא מאי הוי קביעותה, הא אחרתה בהכי שנתת ממיעיה – משום דאמר: חק ראייה דראש חודש, ראיית וסתה היא, ודיומא זמנה. והאי דאקדים וחזאי בעשרים וחמשה – דמים יתירי איתוספו בה. אמרוה – להא דרבי יוחנן. ברב הונא – וכדמתרצינן.

נדה דף לט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רכג

דבר יהושע, אלא הא דאמר ריש לקיש, אשה קובעת לה וסת אפילו
על ידי ראיות שראתה בתוך אחד עשר ימי וסתה, ואולם אין אשה
קובעת לה וסת על ידי ראיות שראתה בתוך שבעת ימי נדותה,
משום שבימי נדתה מעיינה פתוח, וכל מה שרואה בימים אלו, הרי
זה המשך לראייתה הראשונה. ורבי יוחנן אמר, אשה קובעת לה
וסת אפילו בתוך שבעת ימי נדותה.
רב פפא מדובר באיה אופן נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש: היכי דמי
– במה מדובר, לאו גזון דחזאי ריש לקיש וחמשה בנחא, וריש לקיש
וחמשה בנחא – האם לא מדובר באופן שראתה בראש חודש,
ולאחר מכן בחמשה לחודש, ושוב ראתה בראש חודש ובחמשה
לחודש, והשתא – ובעת בפעם השלישית חזאי בחמשה בנחא
וכריש ירחא לא חזאי – ראתה רק בחמשה לחודש, אבל בראש
חודש דילגה ולא ראתה, שבאופן זה סובר רבי יוחנן שקבעה וסת
לחמשה לחודש. שאף על פי ששתי ראיותיה הראשונות של
חמשה לחודש היו בתוך ימי נדתה, שהרי ראתה גם בראש חודש
קודם לכן, מכל מקום מאחר ובפעם השלישית ראתה רק בחמשה
לחודש, מתברר שעיקר ראייתה ביום זה, ומה שבפעמים
הקודמות ראתה גם בראש חודש, דמים יתירים הם שגרמו לה
להקדים את ראייתה.
רב פפא מסיק את ההוכחה מדברי רבי יוחנן: וקאמר – ועל כל פנים
לשונו של רבי יוחנן הוא אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה,
ומשמע שכל הראיות היו בתוך ימי נדתה, אלא מריש ירחא קנינן
– מוכח שגם את הראייה השלישית בה' בחודש מונים כראייה
המופלטת מראש חודש, כאילו ראתה בראש חודש, והרי היא
בתוך ימי נדתה. ומוכח כשיטת רב פפא שאשה מונה את חשבון
ימי וסתה מיום שהיא רגילה לראות, גם אם בפעם הזאת דילגה
ולא ראתה.
רב הונא בריה דרב יהושע דוחה את ההוכחה: אמר ליה רב הונא
בריה דרב יהושע לרב פפא, לא באופן זה דיבר רבי יוחנן, אלא הכי
אמר רבי יוחנן, גזון דחזאי ריש לקיש וריש לקיש – שראתה פעמיים
רק בראש חודש, אך עשרין וחמשה בנחא וריש לקיש – ובפעם
השלישית הקדימה לראות בעשרים וחמשה לחודש, ושוב ראתה
גם בראש חודש, שבאופן כזה סובר רבי יוחנן שקבעה וסת לראש
חודש, משום דאמרין דמים יתירי הוא דאיתקפו בה – שעל אף
שראייתה השלישית בראש חודש היתה בימי נדותה, מכל מקום
אנו אומרים שמה שבפעם השלישית הקדימה וראתה גם בעשרים
וחמשה לחודש, מפני שהיו בה דמים יתירים שגרמו לה להקדים
ולראות, אך עיקר ראייתה בראש חודש היא, ואין זו ראייה ממעין
נדה פתוח. ולפי זה אין הוכחה לדעת רב פפא שכדמעיקרא
נקטינן, שהרי הראייה האחרונה שבה נקבע הווסת היתה בימי
נדתה, ולכן אומר רבי יוחנן קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה.
וכן כי אהא – (כשבא) רבין ועמו כל בחזית יפא – כל יורדי הים,
לבבל, אמרוה – ביארו את דברי רבי יוחנן כמו שביאר רב הונא
בריה דרב יהושע, ולא כפי שביאר רב פפא.

הדרן עלך בנות כותים

ואמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו דין זה שרגילותה לראות
ביום חמשה עשר דינו כווסת קבוע ולא נעקר במה ששינתה, אלא
אם ראתה ביום חמשה עשר למבילתה, שהן עשרים ושנים יום
לראייתה, שבאופן זה הקביעות היתה בימים הראויים לנדה, ולכן
קבעה וסת, אבל אם ראייתה היו ביום חמשה עשר לראייתה, לא
קבעה וסת, שהרי ראיות אלו בימי זיבה הן. ולפי זה שניתה ליום
כ"ו היינו ליום עשרים ושבעה לראייתה. ונמצא לפי דברי רבי הירי
ואתו עשרין ותרתין קיימא לה בתוך ימי וסתה – שבאשר חזרת
ומונה עשרים ושנים יום לחשוש לווסתה, היא עומדת בתוך אחד
עשר ימי זיבה ושהרי יום העשרים ושנים מיום כ"ב שהיתה צריכה
לראות בו הוא יום שבעה עשר מיום כ"ז שראתה בפועל, ומכל
מקום קנני – שנינו במשנה שהן וזה אסורין, בין יום העשרים
ושנים, ובין יום העשרים ושבע. אלא מלמא דחיישינן לה – הרי מוכח
מכך שחוששים ליום הווסת גם באופן שהוא יוצא בתוך ימי זיבה.
לגמרא מבארת את שיטת רב פפא שהוכיח כן: וקכר רב פפא,
שעשרין ותרתין מעשרין ותרתין קנינן – כאשר האשה צריכה
לחשוש ליום העשרים ושנים מראייתה, אין מונים זאת מיום
שראתה בו בפועל, אלא מיום שהיתה צריכה לראות בו לפי
הרגלה וקביעותה, ואולם נדה וסתה מעשרין ושבעה קנינן – את
חשבון ימי נדתה וימי זיבתה מונים לפי יום ראייתה בפועל, ולכן
הוכיח רב פפא שחוששת לווסתה בימי זיבה.
רב הונא בריה דרב יהושע חולק על דין זה, וממילא דוחה את
ההוכחה של רב פפא: אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב
פפא, ממיא – זאת מנין לך, דלמא עשרין ותרתין נמי מעשרין ושבעה
קנינן – אולי גם כאשר מונים עשרים ושנים יום לחשוש ליום
הווסת, מונים אותם מיום ראייתה בפועל, דכי הירי ואתו עשרין
ותרתין קיימא לה בתוך ימי נדותה – שלפי זה יום וסתה שהוא יום
כ"ב מיום ראייתה בפועל יוצא בימים הראויים לנדתה ולא בימי
זיבתה.
מוסיף רב הונא, והכי נמי מסתברא – וכך גם מסתבר כדבריי, דאי
לא תימא הכי – שאם לא תאמר כן, האי תרנגולתא – אותה
תרנגולת דרמיא יומא וקבשה יומא ורמיא יומא וקבשה יומא –
שרגילה להטיל יום ולעמוד יום, וקבשה תרי יומי ורמיא חד יומא
– ופעם אחת שינתה מהרגלה ועמדה שני ימים, כי הירי נקטה,
בדלקמיה נקטה או בדמעיקרא נקטה – האם כשחזרת להרגלה,
היא תחזור להטיל לפי חשבון הימים הקודם או לפי מה ששינתה,
כלומר, אם הטילה ביום ראשון ובשני עמדה, בשלישי הטילה
וברביעי עמדה, וביום חמישי שינתה מהרגלה ועמדה ולא הטילה,
וביום שישי חזרה להטיל, האם תטיל גם בשבת, שהרי אם חזרת
לחשבונה הקודם, צריכה להטיל בשבת, או שלא תטיל בשבת,
כשחזרת להטיל לא לפי חשבון הקודם חזרת, אלא מאחר
שכבר הטילה ביום שישי לא תטיל בשבת. על פירך דלמא
נקטה – הרי ודאי הדעת נתנת שאינה חזרת לחשבונה הקודם,
אלא מהטלתה ביום שישי תדלג יום וטטיל ביום ראשון. ואם כן
אף אשה הרגילה להפליג כ"ב יום ושינתה ליום כ"ז, שוב חזרת
ומפלגת כ"ב יום מראייתה החדשה בכ"ז.
רב פפא מביא הוכחה לשיטתו: אמר ליה רב פפא לרב הונא בריה

המשך ביאור למס' נדה ליום חמישי עמ' א

למונעם שעה אחת שלא יצאו, לא הולכים בהם אחר שעת עקירה
אלא אחר שעת יציאה, ואז היא כבר טהורה. או דילמא לא שניא
בין שכבת זרע לבין מימי רגליה של זבה, ובכל אופן שעת עקירה
קובעת, וטמאים. מסיקה הגמרא: תיקן.
שאלה נוספת מעין הקודמות: גזי רבא, עובדת בוכבים ובהן
שנעקרו מימי רגליה אבל לא יצאו לחוץ,

ומבאר רבא את צדדי הספק: אם תמצא לומר פתר עקרה אולין –
אפילו אם תפשוט את הספק שהסתפקנו לעיל לגבי שכבת זרע,
ותאמר שהולכים אחר שעת עקירה ומטמאת, אי אפשר ללמוד
משם לגבי מימי רגליה של זבה, כי אולי קני מילי שכבת זרע, דלא
מצי נקוט לה – שלאחר עקירתה אינו יכול למונעה מלצאת לחוץ,
לפיכך אנו הולכים בה אחר שעת עקירה כיון שעקירתה ודאי
לצורך יציאתה. אבל מימי רגליה של זבה, דמצי נקוט לה – שיכולה

פרק חמישי - יוצא דופן

בפרק זה יבואר דין טומאה היוצאת מן הגוף, ממתי מטמאת. ועוד יבוארו בו דינים בכן ובבת התלויים בשנותיהם.

משנה

היולדת זכר טמאה במשך שבוע מלידתה, ולאחר מכן טובלת, וכל דם שתראה עד מלאת ארבעים יום אינו מטמאה. והיולדת נקבה טמאה שבועיים, ודם שתראה עד מלאת שמונים יום אינו מטמאה. ולאחר ארבעים לזכר או שמונים לנקבה מביאה קרבן. המשנה מבארת שיש יולדת שאינה בכלל זה: ולד יוצא דופן – שפתחו את דופן אמו על ידי סם והוציאוהו, ונתרפאה אמו, אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה – אין לאמו דין ימי טומאה וטהרה כשאר יולדת, ואין תיבין עליו קרבן. מפני שיציאתו דרך הדופן אינה נקראת לידה. ורבי שמעון חולק ואומר, הרי זה כילוד.

דין נוסף בנשים: כל הנשים מטמאות בנדה מעת שנעקר דמן מהבית הפנימי של הרחם, וזב בנית החיצון של הרחם שהוא הפרוזדור, ואפילו אם נשאר שם ולא יצא לחוץ. שניאמר (ויקרא טו יט) 'דם ונהיה זבה בפשה' וגו', שנטמאת גם כשזיבת הדם היתה בתוך בשרה ולא יצא לחוץ.

אבל הובעל קרי, אינו מטמא עד שתצא טומאתו ו-הזב או הקרין לחוץ. ולכן אם היה הטהור אוכל בתרומה ותרניש שנועצו אכריו – נעקרה שכבת זרעו ממקומה, אוהו באתה שלא יצא הזרע, וכולה את התרומה.

דין נוסף בשלשת הטמאים הנזכרים: ומטמאין בכל שהוא, אפילו ראו קעין גרגיר תהדרל ואף בפחות מכן.

גמרא

מבארת הגמרא: אמר רבי מני בר פטיש, מאי טעמיהו דרפנן שאין יציאת הולד דרך הדופן נחשבת כלידה, אמר קרא (ויקרא יב ב) 'אשה כי תזרע וילדה זכר' וגו', התיבה 'תזרע' מיותרת, ללמד שאינה כליולדת עד שתלד במקום שהיא מורעת ו-מתעברת, כלומר שיצא הולד דרך הבית החיצון של הרחם.

שואלת הגמרא: ורבי שמעון, מה דרש מתורע. משיבה הגמרא: התיבה התיא באה ללמד דאפילו לא ילדה ולד גמור אלא נמחה ונעשה קעין שהוריעה – כעין זרע שבמעיה, אמו טמאה לידה.

שואלת הגמרא: ורבי שמעון מאי טעמיה – מהדיכן למד שיציאת הולד דרך הדופן נחשבת כלידה, משיבה הגמרא: אמר ריש לקיש, אמר קרא (שם יב ה) 'ואם נקבה תלד' וגו', התיבה 'תלד' מיותרת, לרבות יוצא דופן שיהיה נחשב כילוד לכל דבר.

שואלת הגמרא: ורפנן מדוע לא למדו מהתיבה 'תלד' לרבות יוצא דופן. משיבה הגמרא: האי מקבי ליה לרבות יולדת טומטום ואנדרוגינוס. דסלקא דעתך אמינא, זכר ונקבה בתיב – נאמר לגבי יולדת (ויקרא יב ז) 'זאת תורת הילדת לזכר או לנקבה' וגו', משמע זכר ונדיא או נקבה ונדיא, ולא טומטום שהוא אטום ואינו ניכר אם הוא זכר או נקבה וכן אנדרוגינוס שיש לו זכרות ונקבות כאחד. קא משמע לן 'תלד', לרבות אף יולדת טומטום ואנדרוגינוס.

שואלת הגמרא: ורבי שמעון, מהדיכן למד את דין היולדת טומטום ואנדרוגינוס. משיבה הגמרא: נפקא ליה מדתני בר לויא, דתני בר לויא, נאמר ביולדת (שם יב ו) 'ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת' וגו', התיבות 'לבן או לבת' מיותרות, ולומדים מלבן שמביאה קרבן ללידת בן מלבן מקום, ומלבת שמביאה קרבן ללידת בת מלבן מקום, אפילו אינם זכר ונקבה ודאי אלא טומטום ואנדרוגינוס.

שואלת הגמרא: ורפנן מה למדו מהכתוב 'לבן או לבת'. משיבה הגמרא: האי מקבי ליה לחייב קרבן על כל בן זבן, בין אם עיבורו ולידתו היו לאחר מלאת ובין אם עיבורו היה בתוך מלאת ולידתו לאחר מלאת, ולחייב קרבן על כל בת זבת, בין אם עיבורה ולידתה היו לאחר מלאת ובין אם עיבורה היה בתוך מלאת ולידתה לאחר

מלאת, ואינה נפטרת בקרבן שתביא על לידתה הראשונה. שואלת הגמרא: ורבי שמעון מהדיכן למד שמביאה קרבן על כל ולד. משיבה הגמרא: נפקא ליה מדתני תנא קמיה דרב שישת, הכתוב (ויקרא יב ז) 'זאת תורת הילדת' מלמד שמביאה את הקרבן האחד הנזכר בפרשה אפילו על יולדת תרבה שילדה בפעם אחת. ומבשרת הברייא: יכול תביא קרבן אחד גם על לידה ועל זיבה כאתה.

הגמרא מפסיקה את הבאת הברייא כדי להקשות: איך יתכן שתביא קרבן על לידה חיבה כאחת, אלא ו-וכין יולדת דאכלה דם והתחייבה חטאת, וכן יולדת דאכלה חלב והתחייבה חטאת, האם תעלה על דעתך לומר בחד קרבן תסגי לה – שיספיק לה קרבן אחד על לידתה ועל חטאה, הלא אלו הם שני עניינים שונים, וכיוצא בזה גם לידה חיבה הם שני עניינים שונים ואין להעלות על הדעת שיספיק לה קרבן אחד על שניהם עד שנצטרך למעט זאת מן הכתוב שמביאה הברייא בהמשך. אלא יש לגרס בברייא כך, יכול תביא קרבן אחד על לידה שלפני מלאת, שהיא לידת הולד הראשון, ועל לידה נוספת שלאחר מלאת, כאחת, תלמוד לומר 'זאת תורת הילדת', משמע זאת תורתה של היולדת ולד אחד כמבואר בפרשה, שצריכה להביא עליו קרבן אחד, אבל היולדת שני ולדות מביאה על השני קרבן בפני עצמו אף אם נתעברה ממנו לפני מלאת.

מלאת. מלאת הגמרא: ורפנן שלמדו דין זה מהכתוב 'לבן או לבת', מדוע לא למדוהו מהכתוב 'זאת', משיבה הגמרא: אף על גב דתביב 'זאת', איצטרף גם הריבוי 'לבן או לבת', כי אם היינו לומדים דין זה רק מהתיבה 'זאת', סלקא דעתך אמינא, הני מילי בתרי עיבורי (דחד הוי גפלי) – במה דברים אמורים דווקא בשני עיבורים, שנתעברה וילדה, וחזרה ונתעברה בתוך מלאת ללידתה הראשונה, אבל בחד עיבורא – בעיבור אחד, בגזן יהודה ויהודה בני רבי חייא שעיברה אותם אדם בפעם אחת ונתעברה לידת השני עד לאחר מלאת ארבעים ללית הראשון, אימר בחד קרבן בני לה – תאמר שמספיק לה להביא קרבן אחד על שניהם, קא משמע לן 'לבן או לבת', שצריכה להביא על כל לידה ולידה.

שנינו במשנתנו שלדעת רבי שמעון יוצא דופן הוא כילוד לכל דבר. הגמרא מבארת שרבי שמעון אמר זאת רק לענין לידת אדם: אמר רבי יוחנן, ומוזיה רבי שמעון בקדשים, שאינו קדוש – שעובר בהמה שיצא דרך דופן אינו כשר לקרבן ואם הקדישו יש בו קדושת מומן בלבד, מאי טעמא, גמר בגזירה שוה 'לידה' ל'זרע' דין הקדשים מלבד בהמה, שנאמר בקדשים (ויקרא כב כז) 'שור או כשב או עז פי יולד' וגו', ונאמר בבכור (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד בבקר' וגו', מה הוה בבכור הוא דווקא פטר דחם, שיצא דרך רחם ולא דרך דופן, שהרי נאמר בו (שמות יג טו) 'כל פטר דחם הקדשים' וגו', אף בן לגבי קדשים אינו קדוש אלא פטר דחם – היוצא דרך רחם דווקא.

מקשה הגמרא: אם למד זאת רבי שמעון בגזירה שוה, ולגמר – וילמד את דין הקדשים בגזירה שוה 'לידה' ל'זרע', שנאמר גם בו לשון לידה (ויקרא יב ב) 'וילדה זכר' וגו', ותדרוש, מה הוה באדם לדעת רבי שמעון אפילו יוצא דופן נחשב כילוד, אף בן בקדשים אפילו יוצא דופן יהיה נחשב כילוד ומותר להקריבו. מתרצת הגמרא: מסתברא מלבד בהמה הוה ליה למילף – היה לו ללמוד, שכן נלמד דבר שנאמר בו 'אמו' מדבר שנאמר בו 'אמו', שבקדשים נאמר (ויקרא כב כ) 'וזהה שבעת ימים תחת אמו' וגו', ובבכור נאמר (שמות כב טו) 'שבעת ימים תחת עמ אמו'. ולא נלמד קדשים מלידת אדם שלא נאמר בה 'אמו'.

מקשה הגמרא: אדרבה, מאד הוה ליה למילף, שכן פשוט מפשוט – שהפרשה בלידת אדם, וכן בקדשים, מדברת אף במי שאינו בכור אלא פשוט. מה שאין כן פרשת בכור בהמה נאמרה דווקא בבכור.

ומפני קושיא זו דוחה הגמרא את התירוץ הראשון, ומתרצת באופן אחר: אלא מלבד הוה ליה למילף – מסתבר יותר שהיה לו

משנה יוצא דופן - על ידי סם נפתחו מעיה, והוציאו את העובר לחוץ, ונתרפאת. כל הנשים - לענין נדה. **טמא** - מכי אתא דם לבית החיצון, אף על גב דהעמידוהו כותלי רחמה. **בבשרה** - משמע: בתוך בשרה. לחוץ - בגמרא יליף לה. **שנודעו אבריו** - נעקר שכבת זרע מגופו.

יוצא דופן - ממוקם שמורת. ואם תאמר: למה לי קרא, נילף לידה מנכור, כדלפינן לענין קדשים בסמוך? ויש לומר: דאי לא קרא, הוה דרשינן מילתא - לרבות יוצא דופן, כדריש רבי שמעון. **בעין** שהוריעה - פירש רש"י: ולרבנן לא צריך קרא, דהא סבירי ב"המפלת" (נדה כו, א) דרובן אינם נימוקים. ומיהו איצטריך להאיכא דהושיטה חיה ידה במעי אשה ומעכב את חולה, דטמא לרבנן ויש לומר: דתרתוי שומע מינה. **מודה** רבי שמעון בקדשים שאינו קדוש - בפרק בתרא דבכורות (נב, ג) רבי אלעזר ברבי יהודה דאית ליה יוצא דופן קדוש, אמר: סבר לה כרבי שמעון, דאמר יוצא דופן וילד מעליא הוא, ותימה: דהא רבי שמעון מודה דבקדשים אינו קדוש, כדאמר רבי יוחנן הכהן, ודכונח נמי בברייתא דמיתוי בסמוך? ויש לומר: דסבר רבי שמעון, ועדיף מדריש שמעון, דאפילו בקדשים קאמר דקדוש, **גמר** לידה מנכור - בפרק "ולד חטאת" (גי, א) במעילה, גבי ולד המעושרת לא יק מן המעושרת, יליף "אמר" "אמר" מנכור, והכל אחד, כדמכח בשמעתין, ואם תאמר: דבפרק "מרחב" (בבא קמא ע"ב) אמר: כל מקום שצאנו ש"ה - אינו אלא להוציא את הכלב, וקאמר: למעוטי מאי? אי למעוטי קדשים - בהדיא כתיב ברו "או כש", פרט לכלאים, אם למעוטי - תחת"ת "תחת" לילף מקדשים, ואי לבכור - "העברה" "העברה" יליף ממעשר, והשאת אמאי אצטריך למילף בכור ממעשר, ומעשר נופיה לילין מקדשים, הוה ליה למימר דנילף בכור "לידה" "לידה", או "אמר" "אמר" מקדשים? ויש לומר: דלא לפינן "לידה" "לידה" או "אמר" "אמר" אלא כגון הכא דאיידי ללידה, או במעילה דאיידי בענין אמחות, ואם תאמר: ובשמעתין, אמאי צריך גזירה שוה ד"לידה" "לידה" או "אמר" "אמר", נילף פסול יוצא דופן בקדשים מגזירה שוה ד"תחת"ת "תחת", ומעשר מגזירה שוה ד"העברה" מנכור? ויש לומר: דגזירה שוה ד"לידה" וד"אמר" צריך לשום דרשה אחריתי.

הנך

נפישן - ואם תאמר: דבפרק "יש בכור" (בכורות מז, ב) אמר רבי שמעון דירצא דופן בכור לנחלה הוי, דיליף מיילולו דו בניס לידה לידה מנשה, דאית ליה הכא דהוי ולד, והשאת לילף מנכור בהמה, שכן בכור זכר (מתנות) ויש לומר: דאדם מאדם עריך, שכן אין שייך בהו פגול נותר וטמא דאינו קדשים, ושייך בהו טמא וטהרה, ובפרק "ראשית הגז" (חולין קל"א), דקאמר פשוט מפשוט עריך, אף על גב דהנחו נפיש - התם משום דהוי בהמה מנכור, אבל הכא, דבהמה מאדם - לא.

זאת היא העולה - הכי כתיב קרא "זאת תורת העולה היא העולה" - דהיי תלת מיטות: "זאת" ו"היא" וד' ד"העולה" תנינא. ד"העולה" קמא דריש רבא ב"חמצי נשחט" (פסחים נח, ב); "העולה" - עולה ראשונה, מהני תלת מיטות ממעט הנך, ומ"תורת" מריבין איני פסולין, דאע"פ עלו - לא ירדו, כרבי שמעון, ואם תאמר: והא רבי יהודה סבר בפרק קמא דזבחים (כד) דרצפה מקדשת מבזה, ואם כן כולל יעלה, והיכי משכחת פסול בכל הנחה, לבר מהני תלת, כיון דאם עלו - לא ירדו? ויש לומר: כגון שיש הפסק בין הבהמה לרצפת עורה, ואם תאמר: והיכי ממעט הני תלת פסולי, הא צריך חד מיעוט לרובע ורבע ולכל דהוה דמודה רבי שמעון בהו דאם עלו - ירדו? ויש לומר: דנשחטה בלילה ויצא דמו, ממעט תרייהו מחד מיעוטא, דשקולים הם. ואם תאמר: קדשי קדשים ששחטן בדרום, דאמר בריש מעילה (בב, ד) דאליבא דרבי יהודה כולי עלמא לא פליגי דהדר, אמאי? הא ליכא מיעוטא רביעית ולרבי שמעון נמי, לרבא דאמר תרד, הא "פסול בקדש" הוא, דהא אית ליה הכשר בקדשים קלים דכשרים בדרום, כמו שאפרש, והיכא דאית ליה הכשר בעלמא, איקרו "פסולין בקדש"? ויש לומר: דשחיטה בדרום הוי כעין שחיטה חוץ, וכמו דחנניה דמי, כדקאמר התם לרבי שמעון, פרט

יוצא דופן - אין יושבין עליו ימי מומא וימי מוהרה, ואין חייבין עליו קרן. רבי שמעון אומר: הרי זה פלוגה. כל הנשים מומאות בבית החיצון, שנאמר "דם יהיה זבה בבשרה". אבל הזב ובעל קרי - אינן מומאין, עד שתצא מומאית לחוץ. היה אוכל בתרומה, והרגיש שנודעו אבריו - אוהו באמה, ובלול את התרומה. וממאין בכל שהוא, אפילו כעין התרדל ובפחות מכן. **גמרא** אומר רבי מני בר פמיש: מאי מעמיהו דרבנן, אמר קרא "אשה כי תזרע וילדה זכר" - עד שתלד במקום שהיא מורעת. ורבי שמעון - ההיא, דאפילו לא ילדה אלא כעין שהורעה, אמר: מומא לידה. ורבי שמעון מאי מעמיה? אמר ריש לקיש: אמר קרא "תלד" - לרבות יוצא דופן. ורבנן - האי מבעי ליה לרבות מומאום ואנדרוגינום, דסלקא דעתך אמינא: "זכר" ו"נקבה" פתיב - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא מומאום ואנדרוגינום, קא משמע לן. ורבי שמעון - נפקא ליה מדתני בר לויא. דתני בר לויא: "לבן" - לבן מפל מקום, "לבת" - לבת מפל מקום. ורבנן - האי מבעי ליה לחייב על כל בן ובן, ולחייב על כל בת ובת. ורבי שמעון - נפקא ליה מדתני תנא קמיה דרב שישת: "זאת תורת הילדה" - מלמד שמיאיה קרן אחד על ולדות הרבה. יכול תביא על לידה ועל זבה פאחת? - אלא וילדת דאכלה דם, וילדת דאכלה חלב - בחד קרן תסגי לה? אלא: יכול תביא על לידה שלפני מלאת ועל לידה שלאחר מלאת פאחת - תלמוד לומר "זאת". ורבנן - אף על גב דכתיב "זאת", איצטריך "לבן" או לבת", סלקא דעתך אמינא: בתרי עיבורי (דחד הוי נפל), אבל בחד עיבורא, כגון יהודה וזקניה בני רבי חייא, אימר בחד קרן סגי לה - קא משמע לן. אמר רבי יוחנן: ומודה רבי שמעון בקדשים - שאינו קדוש, מאי מעמא, גמר לידה לידה מנכור, מה התם - פטר רחם, אף כאן - פטר רחם. - ולגמרי לידה לידה מאדם, מה התם - יוצא דופן, אף כאן - יוצא דופן? - מסתברא, מנכור הוה ליה למילף, שפן "אמו" מ"אמו". - אדרבה, מאדם הוה ליה למילף, שפן פשוט מפשוט! - אלא, מנכור הוה ליה למילף, שפן: אם, בהמת קדשים, פגול, נותר, וטמא. - אדרבה, מאדם הוה ליה למילף, שפן: פשוט, זכר, קדוש, במתנה! - הנך נפישן. אמר רב חייא בריה דרב הונא משמיה דרבא: תנאי דמסייע ליה לרבי יוחנן, רבי יהודה אומר: "זאת תורת העולה היא העולה" - הרי אלו שלשה מיעוטין, ששחטוהו

הנחו דמודה רבי שמעון בהו דאם עלו - ירדו? ויש לומר: דנשחטה בלילה ויצא דמו, ממעט תרייהו מחד מיעוטא, דשקולים הם. ואם תאמר: קדשי קדשים ששחטן בדרום, דאמר בריש מעילה (בב, ד) דאליבא דרבי יהודה כולי עלמא לא פליגי דהדר, אמאי? הא ליכא מיעוטא רביעית ולרבי שמעון נמי, לרבא דאמר תרד, הא "פסול בקדש" הוא, דהא אית ליה הכשר בקדשים קלים דכשרים בדרום, כמו שאפרש, והיכא דאית ליה הכשר בעלמא, איקרו "פסולין בקדש"? ויש לומר: דשחיטה בדרום הוי כעין שחיטה חוץ, וכמו דחנניה דמי, כדקאמר התם לרבי שמעון, פרט

פֶּרֶט לנשחטה בלילה – בפרק 'המזבח מקדש' (ובחים פדב.) מפרש טעמא אמאי מודה רבי יהודה בהך דלא ירדו טפי מהני תלת. וקאמר: לן בדם כשר – שכן לן באימורין כשר. שהרי לן כשר בבשר לכתחלה. דנאכל לשני ימים ולילה אחד. יוצא כשר – שהרי יוצא כשר בבמה. וטמא – דהוי לעבודת צבור. חוץ לזמנו – שהרי מרצה בפגולו.

חוץ למקומו – איתקש לחוץ לזמנו. קבלו פסולין
חורק – בהך פסולין דחוץ לעבודת צבור. ואם
תאמר: נשחטה בלילה יוצא דמה. נמי ליחבשרו.
דאין לילה יוצא פסול בבמה. כדאמר בפרק
'פרת חטאת' (ובחים קכא.). וכן קבלו פסולין
דלא מבשר אלא בהך דחוץ לעבודת צבור אבל
זר – לא. דהא כשר בבמה. וכן חוץ למקומו. מה
צריך לטעמא דאיתקש לחוץ לזמנו. תיפוק ליה
דכשר בבמה דמיו רש"י פירש ב'המזבח מקדש'
(שם פדב.) דיוצא דכשר הוא. דילפינן מבמה.
אבל הכשר דם דחמיר – לא יליפין מבמה.
אם לא נמצא לן הכשר בפנים. אך קשה: אמאי
אצטרך למילף לן בדם מאימורין. ואימורין מלן
דבשר. ופשיט מנייה ב'איזה מקומן' (שם נא)
דגמרי בנין אב מבנין אב. לילף דין בנין אב: לן
בדם מלן דבשר. וכי תימא: דלא בעי למילף
דם מבשר שאינו קרב, אלא יליפין מאימורין
דקרב, ואימורין מבשר. משום דהוי בשר מבשר.
מכל מקום תימא: דנילף לן דמה שנפלא בשקיעת
החמה דאם עלו לא ירדו מאימורין שלנו בלא

מבנה בשקיעת החמה דלא מיפסלי בשקיעת החמה דמצותן כל הלילה. וכיון דלן דם
בשקיעת החמה. אף על גב דמיפסל – לא ירד. ומעתה לן בעמוד השחר – לא ירד.
דאין חילוק. ותעד דהא לן שתי לילות – לא ירד. אף על גב דאין כיוצא בו כשר. ואפילו

בבשר! על כן יש לומר: דפסול דם לא יליפין מאימורין שכשרים לכתחלה כל הלילה. משום דאיכא תרתין: חדא, דהוי דם מבשר. ועוד, דהוי פסול מהבשרו בכך. ולהכי נמי גבי דם לא
יליפין מבמה. דאיכא נמי תרי שנוי: פנים מחוץ. ופסול מהבשרו בכך. אבל יוצא דבשר לא חמיר. וילפינן מבמה דמים התנחין למטה שנתנן למעלה או איפכא. וכן התנחין בפנים שנתנן
בחוץ. כיון דכל אחד כשר בחבירו – לא תרד. ודם מדם בפנים יליפין (ופסול) מהבשרו. ומיהו תימא: יצא דמה חוץ לקלעים. אמאי תרד לרבי יהודה. נילף יצא דם מאימורין שיצאו.
ואימורין שיצאו מבמה או מבשר שלמים שיצא חוץ לקלעים דכשר. וכיון דיצא חוץ לקלעים – לא ירד. הוא הדין אפילו חוץ לחומה. דאין חילוק בדפרישתו לעיל. ואם תאמר: דבפרק
'חטאת העוף' (ובחים סחב.) גבי זר וסכין מטמאין בגדים בבית הבליעה. פריך: מאי שנא שמאל – דהבשריו ביום הכפורים. ולילה – באברין ופרדרם. וזר נמי – נילף מבמה. דתניא: מנין
ליצא שהוא כשר. שהרי כשר בבמה. ומאי פריך. אף דווקא כשר יליפין מבמה להחזיר תנא. ולא דם כדפרישית; ותו. בשמאל ולילה דהוא עבודת דם. היכי יליף מהבשרו כבד? ויש
לומר: דהדיא סוגיא כרבי שמעון. דמכשיר אפילו נשחטה בלילה יוצא דמה. ואפילו דם יליף מהבשרו מבמה ומבשר ונשפך דמה. לפי שכבר נעשה השחיטה בהבשר. ואם הגבילה כמו
שאפשר. ותעד דהדיא כרבי שמעון. דבמשנה דהתם קאמר: "כל שפסולו בקדש – אין מטמא בגדים בבית הבליעה". וכל שאין פסולו בקדש – מטמא. ורבי שמעון נמי בשמעתין קאמר:
כל שפסולו בקדש – אם עלו לא ירדו. דהכי פריך: והתניא. יוצא כשר שהרי כשר בבמה. ובמו דילף רבי יהודה אימורין מבמה הכי נמי לילף לרבי שמעון פסול דם מבמה. ומיהו לרבינו
הם דגרסינן פרק שני דובחים (כדב.) וחתניא. מלק בשמאל – פסול. ולא גרסינן: ורק בשמאל. דלא מצינו משנה זו בשום מקום. ומנשי: פליגי בביריתא ורבי שמעון מבשרו. והדיא דפרק
'חטאת העוף' (שם סחב.) לא אתאי כרבי שמעון. דלידריה מלק בשמאל – כשר. אלא תנא אחר הוא. וסבר לה כרבי שמעון. ובמלק בשמאל לא סבר ליה כוותיה. **ושנשפך דמה**
נראה דלרבי יהודה תרד. אפילו דבשר. דומיא דיצא דמה. דהוי אפילו נתקבל. דאי ביצא קודם שנתקבל. כגון שיצא מן הצואר לחוץ. אם כן היינו נשפך דמה.
דאין כלי שרת מקדש אלא בפנים. כדאמר ב'המזבח מקדש' (שם פחא.). **חוץ** למקומו – ורבי יהודה נמי לא פליגי אלא בשלשה דלעיל. וקשה: דבפרק 'התודה' (מנחות עטא.) אמרינן:
חטאת ששחטה חוץ למקומו. רבא אומר: תרד. רבה אומר: לא תרד. והדר ביה רבה לגבי רבא. והתם אתי כרבי יהודה. דקתני התם. אמר רבי יהודה: לא נחלקו על חוץ לזמנו. שקדש
הלחם. על מה נחלקו. על חוץ למקומו. רבי אליעזר אומר: קדש. רבי יהושע אומר: לא קדש. והדר ביה רבי אליעזר לגבי רבי יהושע ויש לומר: דהתם רבי יהודה אליבא דרבי יהושע
קאמר. דלא מקיש חוץ למקומו לחוץ לזמנו. אבל רבי יהודה גופיה מקיש. דקאמר ב'המזבח מקדש' (ובחים פדב.) טעמא דחוץ למקומו דלא ירדו. משום דאיתקש לחוץ לזמנו. **הלן**
היינו לן דדם. והנותר היינו לן דאימורין. דאילו בשר. אפילו אינו נותר – ירד. דכל שזמנו לאשים הוי הוא ביב'לקטיר. **והנתנין** למעלה שנתנן למטה – אפילו רבי יהודה
מודה דלא ירדו. דדם מדם בפנים יליף שפיר מהבשרו בכך. בדפרישתו לעיל. והכי נמי אמר בפרק שני דובחים (כזב.) קתני מידא "הנתנין למעלה שנתנן למטה". ולא פליגי רבי יהודה.
וקשה: דאמר בריש מעילה: קדשי קדשים ששחטן בדרום מהו שירדו? אליבא דרבי יהודה פשיטא דירדו. כי תבעי לך אליבא דרבי שמעון. מאי רב יוסף אמר: לא ירדו. רבה אומר: עד
כאן לא קאמר רבי שמעון התם דלא ירדו אלא בהנתין למטה שנתנן למטה. ולעולם ששחטן וקבל דמן בצפון. אבל הכא ששחטן בדרום – אף רבי שמעון מודה
דירדו. דבתנא דמי. ודחטא אמאי נקט "הנתנין למעלה שנתנן למטה"? טפי מאחריני. אורבה הוה ליה למנקט "שחטין בלילה. ונשפך דמה". אף על גב דפליגי אדריבי יהודה ואמר
דלא ירדו. היינו משום ששחטן בצפון אלא יש לומר: דנקט "הנתנין למעלה שנתנן למטה" משום דמניה מייית רב יוסף. דנתנין למעלה" משמע ליה דהוי בכלל עולת העוף. שהינה
למעלה. ומלקה. ומצא דמה למטה. וכי היכי דהתם לא ירדו. אף על פי שהמליקה לא היתה במקומה. הכי נמי קדשי קדשים שנשחטו בדרום. ורבה אומר "הנתנין למעלה שנתנן למטה".
איירי דווקא בובחים. ולכן לא ירדו. ששחיטה וקבלה היתה כדניה בצפון. אבל שחיטת דרום. וכן מליקת עולת העוף למטה – לא. אם כן לרב יוסף. דהוי בכלל הנתנים למעלה עולת
העוף. פליגי רבי יהודה כדאמר התם דבשחיטת דרום אליבא דרבי יהודה פשיטא דירדו. ובפרק שני דובחים (כזב.) אמר דלא פליגי רבי יהודה: ויש לומר: דכיון דבובחים מידא מודה רבי
יהודה דלא ירדו. שייך שפיר למימר: לא פליגי רבי יהודה. כמו בקבלו פסולין חורק. דקאמר נמי התם דלא פליגי. אף על גב דרבי יהודה לא מודה אלא בהך דחוץ לעבודת צבור. ורבי
שמעון אפילו בהך דלא חוץ לעבודת צבור קאמר דלא ירדו. דלא גרע מנשפך דמה שלא נורק כלל דלא ירדו לרבי שמעון. ומיהו אין ראיא. דמציעין למימר דאף לרבי שמעון בהך
דלא חוץ לעבודת צבור. כגון זר. אם קיבל דם – ירדו. כיון דלא מצינו בעלמא הכשר בפנים. ומבמה לא יליפין עבודת דם אף לרבי שמעון. ונשחטה בלילה. דלא ירד לרבי שמעון.
היינו משום דילפינן מאימורין. ונשפך הים נמי. דלא ירד לרבי שמעון. דווקא שנשפך אחר שכבר נתקבל. אבל נשפך מן הצואר – ירד. דמשום שחיטה לבדה שנעשית בהבשר לא
מיקרי "פסולו בקדש". וקבלו פסולין. בהך דווקא דחוץ לעבודת צבור. אף לרבי שמעון ולא הוי פירוש: קבלו או ורקו. דאם כן פליגי ארבי יהודה. דהא לרבי שמעון אפילו ורקו הך דלא
חוץ לעבודת צבור – לא ירדו. דלא גרע מנשפך. אלא פירוש: קבלו חורק אותו דם עצמו. מכל מקום בלא ראיא יש לומר: דשייך שפיר דלא פליגי רבי יהודה. כיון דמודה בובחים. וכן

אחר

שנשחטה בלילה **ושנשפך דמה** – לארץ ולא נורק. **ושיצא דמה** חוץ לקלעים – אבל כל
הך פסולי אחריני דמכשר בהו רבי שמעון. כגון לן. ויוצא שיצא הבשר קודם וריקת דם.
וטמא. ושנשחט לאוכלו חוץ לזמנו וחוץ למקומו – כולן מודה נמי רבי יהודה דלא ירדו.
וטעמא מפרש רבי יהודה במסכת ובחים בפרק 'המזבח מקדש' (פדב.) מפני מה אמרו
לן בדם – כשר? שהרי לן כשר בבשר. וכן כולן.
והלן – דם הלן. **והיוצא** – בשר עולה שיצא.
והכניסה והעלה. והנותר – בשר שנותר חוץ
לזמנו. והקטירו. **ושנשחט** – על מנת לאוכלו
חוץ לזמנו. דהוי פגול. ושקבלו **פסולין את דמו**
וורקוהו – כגון בעל מום או שאר פסולין. ולהכי
נקט "קבלו פסולין". ולא נקט "ששחטוהו פסולין"
– שהשחיטה כשרה בפסולין. כדתנן (ובחים
לאב.) כל הפסולין ששחטו – שחטתן כשרה.
והנתנין למעלה – מחוט הסקרא דקיימא לן.
חטאת בהמה – למעלה. דכתיב בה 'קרתו'.
ועלה – למטה. הנתנין **בפנים** – על מזבח
הפנימי. כגון פר העלם דבר ופר כהן משית.
והחטאת ששחטו שלא לשמן – להכי נקט
פסח והחטאת – דקיימא לן (שם בא.) כל
הובחים שנובחו שלא לשמן – כשרין. חוץ
מפסח וחטאת. הרובע והנרבע מוקצה ונעבד
– פסולין ליקרב. כדילף לקמן בשמעתין.
מוקצה – שיחיו לצורך תקרבות עבודה ודה.
ונעבד – שהשחטוהו לו. **כלאים** – פסולין
לקרבן. שנאמר (ויקרא כב) "שור או כשב" – פרט לכלאים.

משמע

22 שבו חזקו, וקרבו הפסח והחמא ששחטו שלא לשמן אלא לשם קרבן
23 אחר, מנין שכל הפסולים הללו אף הם אלו לא ירדו, תלמוד
24 לומר – מלמדנו הכתוב (ויקרא ו ב) 'זאת תורת העולה' וגו', ויפה
25 הכתוב תורה אחת ו-דין אחד לכל העולין על גבי המזבח בין
26 כשרים ובין פסולים, שאם עלו לא ירדו.
27 ממשיכה הברייתא בדברי רבי שמעון: יכול שאני מרבה בכלל זה
28 גם את הריבוע – בהמה שרבעה אשה, והנרבע – בהמה שנרבעה
29 לאיש, והפוקצה – שיחודה להקריבה לעבודה זרה, והנעבד –
30 שהשתחוה לה ונעשית בעצמה עבודה זרה, שכל אלו פסולים
31 לקרבן כמבואר להלן (מא). ואתן – בהמה שניתנה לזונה
32 בשכרה, והמחיר – בהמה שעשאה מחיר בלב, והכלאים כגון
33 הנולד מנקבה של כבשים שנתעברה מזכר של עזים, והמנקה,
34 ויצא דופן, שגם הם אלו לא ירדו, תלמוד לומר בתחילת
35 הפסוק 'זאת', שדווקא העולה הזאת הנזכרת, אם עלתה לא תרד,
36 אבל אחרת אף אם עלתה תרד, וכונת הכתוב למעט את כל
37 הפסולים הללו האחרונים.
38 מבררת הברייתא: וזה ראית לרבות דווקא את אלו הראשונים,
39 שנשחטה בלילה ושאר המנויים עמה, והוציא דווקא את אלו
40 האחרונים, הרובע והנרבע ושאר המנויים עמהם, ולא למדת
41 להיפך, להוציא את הראשונים ולרבות את האחרונים.

1 פרט לעולה שנשחטה בלילה ונפסלה בכך, וכן שנשחט דמה על
2 הארץ ולא נזרק, וכן שיצא דמה חוץ לקלעים – חוץ למחיצות
3 העזרה, שבשלשון הדין הוא שאם עלתה למזבח, תרד – צריך
4 להורידה.
5 ממשיכה הברייתא: רבי שמעון חולק על רבי יהודה ואומר שכך יש
6 לדרוש את הפסוק, נאמר כאן 'העולה', ואין לי ללמוד מלשון זו
7 אלא לגבי עולה ששחטה שאם עלתה לא תרד, מנין שיש לרבות גם
8 עולה שנשחטה בלילה ונשחט דמה ושיצא דמה חוץ לקלעים, שאף
9 הם אלו לא ירדו, והלן – וכן דם שלא נזרק עד שקיעת החמה
10 ונפסל הקרבן בכך, והיוצא – ובשר עולה שיצא חוץ לעזרה לפני
11 זריקת הדם וחזר והכניסו, והמטא – שנטמא הבשר, והנותר – בשר
12 עולה שנותר לאחר הזמן הראוי להקטירו, וקרבו שנשחט על מנת
13 לאוכלו חוץ לזמן הראוי, שהוא פיגול, והנשחט על מנת לאוכלו
14 חוץ למקומו הראוי, וקרבות שנקבלו את דמם אנשים פסולין
15 לעבודה וכגון בעלי מומים ולאחר מכן זרקו הפסולים את דמן על
16 גבי המזבח, והנתנין למעלה – קרבות שצריך ליתן את דמם בחציו
17 העליון של המזבח שעבר ונתן למטה – בחציו התחתון של
18 המזבח, והנתנין למטה שעבר ונתן למעלה, והנתנין בחוץ –
19 קרבות שצריך ליתן את דמם על מזבח העולה שהוא מחוץ
20 להיכל שעבר ונתן על מזבח הקטורת שהוא בפנים ההיכל,
21 והנתנין על מזבח הקטורת שבפנים שעבר ונתן על מזבח העולה

אגרות קודש

[כ"ב כסלו תשכ"ג]

... ובעמדנו בימים שבין י"ט כסלו, יום בשורה, וימי חנוכה,

ובפרט בשנה זו אשר תחלת השבוע, יום ראשון בו, הוא י"ט כסלו, וסופו, תשלום ז' ימי ההיקף
- שבת חנוכה, וידוע הכלל אשר (בקדושה) נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן -

יש לבאר הצד השווה אשר בימי החנוכה וי"ט כסלו,

דנס חנוכה ה' בשמן - הרומז על פנימיות התורה - של נרות המקדש, אשר מקומם בהיכל שלא
כל אחד נכנס לשם, וזמן הדלקתם - ביום,

ובימי מתתי בן יוחנן כ"ג כו' שמסרו נפשם על קידוש ה', הייחוד האמתי כאומרים ובכל נפשך
ואפילו נוטל את נפשך - ה' הנס ונצטוו ע"י בנרות חנוכה אשר מצוותם - להדליקם כל אחד ואחת
(נפש) ועל פתח ביתו מבחוץ (עולם) ומשתשקע החמה דוקא (שנה),

וככל הדברים האלה הוא בלימוד פנימיות התורה - שמן דתורה,

אשר מתחלה היתה נסתרת ונעל[מ]ה מכל ת"ח כ"א ליחידי סגולה, ואף גם זאת בהצנע לכת
ולא ברבים, (אבל) בדורות אלו האחרונים מצוה לגלות זאת - בימי האר"ז'ל וכו' - ועד בגאולת י"ט
כסלו - שהתחיל עיקר ענין הפצת המעינות חוצה, עד אשר כאו"א יבין וישיג איך אשר איהו ממלא כל
עלמין ואיהו סוכ"ע וכו'.

ויהי רצון אשר יעשה בזה כאו"א מאתנו, ובכל שלשת הפרטים : א) באופן דהפצה, ב) המעינות
עצמם, ג) עד שיגיע גם - חוצה,

ומתוך חיות ואור ומוסיף והולך ואור.

משיבה הברייתא: אחר שמצד אחד ריבה היתוב בתיבה 'העולה'
 שתהיה תורה אחת לכל העולים שלא ירדו, ומצד שני מיעט
 בתיבה 'זאת' שיש פסולים שאם עלו צריך להורידם, הרי שהדבר
 מסור בידך להכריע מאומד הדעת מה בא הכתוב לרבות ומה בא
 למעט, לפיכך אומר, מרבה אני בכלל העולים שלא ירדו, את אלו
 – את שנשחטה בלילה ושאר הפסולים המנויים עמה, מפני שהיה
 פסולן בקדש – שנפסלו לאחר שבאו לעזרה, ומוציא אני את אלו
 – את הרובע והנרבע ושאר הפסולים המנויים עמם, מפני שלא
 היה פסולן בקדש אלא נפסלו קודם לכן.
 מדייקת הגמרא: קתני מיתה – מכל מקום שנינו בדברי רבי שמעון
 בברייתא זו לגבי יוצא דופן, דלא נתרבה בכלל העולים ופסול
 להקרבה אף בדיעבד, מאי לאו, כוונתו ליוצא דופן דקדשים –
 שהיוצא דרך דופן אמו אי אפשר להקדישו למזבח, והרי זו ראייה
 לדברי רבי יוחנן שרבי שמעון מודה בקדשים שאין יציאת הולד
 דרך הדופן נחשבת כלידה. דוחה הגמרא: אמר רב הונא בריה דרב
 נתן, לא, אלא כוונתו למעט יוצא דופן דקבור – שבכור בהמה
 שנולד דרך דופן אין בו קדושת בכור ואינו קרב למזבח כשאר
 בכורות. אבל שאר ולדות שיצאו דרך דופן יתכן שרבי שמעון
 מתיר להקריבם, שלא כדברי רבי יוחנן.
 מקשה הגמרא על דברי רב הונא בר רב נתן: הרי לדעת רבי יוחנן
 (לעיל מ.) דין זה בקבור יוצא דופן, שאין בו קדושה, מהכתוב
 בבכור (שמות יג יב) 'מפטר רחם' נפקא – הוא נלמד, ואין צורך
 ללמודו מ'זאת' כפי שאומרת הברייתא, כיון שהוא חולין גמורים
 וכך הדין בכל חולין שאם עלו צריך להורידם.
 דוחה הגמרא את דברי המקשן: אלא מאי, וכי כוונת הברייתא
 דקדשים – שכל יוצא דופן אי אפשר להקדישו למזבח. הרי דין זה
 לדעת רבי יוחנן (שם) 'מ'אמו' 'אמו' נפקא, ואילו הברייתא ממעטת
 אותו מ'זאת', ובכל אופן הרי היא שלא כדברי רבי יוחנן.
 משיבה הגמרא: האי מאי – מה טענה היא זו, אי אמת בשלמא
 שכוונת הברייתא ליוצא דופן דקדשים, תוכל לבאר, היינו
 דאצטריכי תרי קראי – שמטעם זה נצרכים שני כתובים, גם
 הדרשה 'אמו' 'אמו' וגם התיבה 'זאת', חד לבהמת חולין דאוליד
 דרך דופן ואקדשה – כי כתוב אחד 'אמו' 'אמו' נצרך למעט ולד
 של בהמת חולין שילדתו אמו דרך דופן והקדיש אותה, וחד לבהמת
 קדשים דאוליד דרך דופן – וכתוב אחד 'זאת' נצרך למעט ולד של
 בהמת קדשים שילדתו אמו דרך דופן, וקפסר, ולדות של קדשים,
 פתוייתן – בלידתם הן נעשים קדשים, ואפשר היה לומר שגם יוצא
 דופן בכלל זה וכיון שהוא קדוש מאליו הרי זה ראוי להקרבה, על
 כן צריך כתוב מיוחד למעטו שאם עלה ירד משום שלא היה
 פסולו בקדש. אלא אי אמת שכוונת הברייתא ליוצא דופן דקבור,
 הרי דין זה בבכור לדעת רבי יוחנן 'מ'פטר רחם' נפקא, ואין צורך
 למעט מ'זאת'.
 הגמרא מביאה ראייה שיש לפרש את הברייתא ביוצא דופן
 דקדשים: הכי נמי מסתברא, מדקתני בברייתא זו שלומדים מ'זאת'
 למעט את הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והפלאים, ויש
 להקשות, הני מהבא נפקא – האם דינם של אלו נלמד מ'זאת', הרי
 לא מכאן הוא נלמד, אלא מההם נפקא – מהפסוק שהובא
 בברייתא אחרת, שכן שנינו, נאמר (ויקרא א ב) 'מן הבהמה מן
 הקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם', והתיבה 'מן' מלמדת שרק
 חלק מן הבהמות כשירות להקרבה ולא כולן, ולפיכך נלמד מלשון
 הכתוב 'מן הבהמה', להוציא את הרובע והנרבע – בהמה שרבעה
 אשה או שנרבעה לאיש, ומהתיבות 'מן הקר' נלמד להוציא את
 הנעבד – שהשתחוה לה ונעשית בעצמה עבודה זרה, ומהתיבות

מן הצאן נלמד להוציא את המוקצה – שיחידה להקריבה לעבודה
 זרה, ומהיתור של אות וא"ו בתיבות 'מן הצאן' נלמד להוציא את
 הנעבד שהרג אדם, וכיון שכל אלו פסולים להקרבה, אין צורך
 לחזור ולמעט מ'זאת'. ותו – ועוד יש להקשות, מה ששנינו
 בברייתא שמו'זאת' ממעטים גם בהמת פלאים, וכי מהבא נפקא,
 הרי מההם נפקא – מהפסוק שהובא בברייתא אחרת, שכן שנינו
 בה, נאמר (ויקרא כב כז) 'שור או כשב או עז כי יולד וגו' ומיום
 השמיני והלאה ירצה לקרבן' וגו', ושתי התיבות 'או' שבפסוק זה
 מיתרות לדרשה, ולפיכך מלשון הכתוב 'שור' [או כשב], נלמד
 שהוא פטר לבהמת פלאים, ומלשון הכתוב 'או עז', נלמד שהוא
 פטר לנדה – לבהמה שאינה דומה לבני מינה אלא נראית
 כבהמה מסוג אחר, שלא יהיו ראיות להקרבה. וכיון שנתמעטה
 בהמת כלאים מפסוק זה, אין צורך לחזור ולמעט מ'זאת'. אלא
 על כרחך אצטריכי תרי קראי – נצרכים שני כתובים בכל אחד
 מהפסולים הנזכרים בשתי ברייתות אלו, חד לבהמת חולין – כתוב
 אחד 'מן הבהמה' וגו' לגבי רובע ונרבע ושאר המנויים עמם,
 ושור או כשב' וגו' לגבי כלאים ונדמה נצרך למעט בהמת חולין
 שיש בה אחד מכל הפסולים הללו, שאם עלתה תרד, וחד לבהמת
 קדשים – וכתוב אחד 'זאת' נצרך למעט בהמת קדשים שיש בה
 אחד מכל הפסולים הללו, שאם עלתה תרד. ואם כן הלא נמי
 אצטריכי תרי קראי – גם כאן לגבי יוצא דופן צריך שני כתובים
 למעט, אחד לולד של בהמת חולין שנולד דרך דופן, ואחד לולד
 של בהמת קדשים שנולד דרך דופן.
 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין חכמים לרבי שמעון. הרואה
 דם במשך שלשה ימים שהם בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה,
 הרי זו זבה מדאורייתא, אבל דם קושי [דם הבא מחמת צער לידה]
 אינה נעשית זבה מתמתה, אף אם ראתה אותו במשך שלשה ימים
 בתוך הימים שבין נדה לנדה. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה,
 לגבי היולדת דרך דופן: תנו רבנן, הפקשה – אשה שרואה דם דרך
 הרחם מתוך צער לידה במשך שלשה ימים שהם בתוך אחד עשר
 יום שבין נדה לנדה, ובסוף שלשת הימים יצא ולד דרך דופן, אף
 שלא היה הפסק בין ראיית הדם ללידה הרי זו יולדת בזוב, כלומר
 הרי זו זבה סתם ואין לה דין יולדת כלל. ורבי שמעון חולק ואומר,
 אין זו יולדת בזוב, כי אם זה נחשב לדם קושי, וצריכה להביא קרבן
 ללידתה בלבד.
 ממשיכה הברייתא: ודם היוצא משם, טמא, ורבי שמעון חולק
 וטמאה.
 מבררת הגמרא: בשלמא – מובנת המחלוקת בין חכמים לרבי
 שמעון ברישא של הברייתא, כי רבי שמעון שאמר שאינה נחשבת
 יולדת בזוב, הוא למעשה – לטעמו במשנתו, שיציאת הולד דרך
 דופן נחשבת כלידה ואמו יושבת עליו ימי טומאה וטהרה ככל
 יולדת ואפילו לא ראתה דם בלידתו כלל, לפיכך הדם שראתה
 בשלשת הימים שלפני כן הוא דם קושי שאינו מטמא, ורבנן
 שאמרו הרי זו יולדת בזוב, הם למעשה – לטעמם במשנתו,
 שיצא דופן אינו נחשב כילוד, לפיכך אין זה דם קושי אלא דם
 זיבה. אלא בסיפא של הברייתא, שנחלקו בה חכמים ורבי שמעון
 לגבי הדם היוצא משם, צריך ביאור בסיפא, שהרי אין לומר
 שנחלקו האם דם היוצא עם הולד דרך הדופן נחשב לדם לידה
 ומטמא ככל דם לידה, כי אם כן צריכים היו לסבור להיפך, שרבי
 שמעון יטמא בדם מפני שיציאת הולד דרך הדופן נחשבת ללידה,
 וחכמים יטהרוהו כיון שאינה נחשבת ללידה.
 משיבה הגמרא: אמר רבינא, בסיפא של הברייתא מדובר בגין
 שיצא ולד דרך דופן,

בעניינים הגשמיים צריך להסתכל במי שהוא למטה ממנו, ולהודות לה' יתברך כי טוב על חסדו אתנו עמו. בעניינים הרוחניים צריך להסתכל במי שהוא למעלה ממנו, ולהתחנן לה' שייתן לו דעה טובה להתלמד ממנו, וכוח ועוז שיוכל לעלות בעילוי.

היום יום כד חשוון

נדה. פרק חמישי – יוצא דופן דף מא עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזולץ) רכט רש"י

אחר שריבה הכתוב ומיעט אמרת כו' – והאיל וכתוב אחד ריבה, וכתוב אחד מיעט, מעתה יש לך לילך אחר אומדן הדעת. מרבה אני את אלו שהיה פסולין בקדש – שלאחר שבאו לעזרה אירע פסולין. פסטר רחם נפקא – דלא קדיש, וכיון דחולין הוא, למה לי למעוטי? פשיטא, אם עלה ירדו פסולין אמו נפקא – נמי דלא קדיש, דגמור מבכור. תרי קראי – "אמו" "אמא" רזאת". חד לבהמה דחולין – ואוליד דרך דופן ואקדשה, ושמעון מ"אמו" דלא קדיש, וחד, לבהמה דקדשים. דעל כרחך ולד היוצא ממנה קדוש מאליו, ואיצטרך למעוטי מ"זאת" דאף על גב דקדיש, אם עלה – ירד, והאיל ולא היה פסולו בקדש. וקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושתן – נראה בעיני דלא גרסינן ליה, ופירוש משובש הוא. דכל שכן למאן דאמר משעת יצירתו קדושים, והיינו במעי אמו, דאיצטרך למעוטי מ"זאת". הכי נמי מסתברא – דכל הני פסולין דהבאי, בבהמות קדשים קאמר. ורובע ותרבע – כגון שהקדיש, ולבסוף נרבע. ומוקצה ונעבד – נמי בקדשים קלים, ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר: ממון בעלים הוה, ויכול לאוסרן, והכי נמי מוקמינן בפרק בתרא דבבא (קידא). ואתנן ומחיר – כשנתן לה עובר בהמת קדשים קלים כאתנן. וקסבר: בהוייתן הם קדושים, ולא קודם לכן. לפיכך, איסור אתנן ומחיר – חל עליהם, וקדושה דממילא – נמי חיילא עלייהו, וחרי הם קדושים. וכלאים וטרפה ויוצא דופן – נמי בולדות קדשים. הכי נמי מסתברא – דבקדשים קאי, וחרי קראי איצטריכא ליה, כדאמר: מדתני הרובע והתרבע וקא ממעט להו מהאי קרא, וכי מהבא נפקא? מהתם נפקא מן ההמה – "אדם כי יקריב מכם מן בהמה" – ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והתרבע. נוגח – שהמית את האדם. והאי "רובע ותרבע ונוגח" דתנא, כגון על פי עד אחד, או על פי הבעלים דמודה בקנס פטור. הלכך, להדיט – שרי, ולגבוה – אסור. אבל על פי שני עדים – בסקילה הוא, ולהדיט נמי אסור. כלאים – מן העו ומן הכבש. נדמה – אביו ואמו מן העו, והוא כבש. וכיון דנפקי מהתם דלא קדש, למה לי למעוטי מהבא דידרו, הא חולין יניחו?

לבהמה דחולין – ואקדשה. המקשה שלשה ימים – בימי זבה, וראתה דם כל שלשה דרך רחם. ויצא ולד דרך דופן הרי זו יולדת בזוב – כלומר, זבה היא. דכי טיור רחמנא מויהב דם הקיש, הני מילי בלידה מעליה, אבל דרך דופן – לאו לידה היא. אין זו יולדת בזוב – ורבי שמעון טעמיה, דאמר: יוצא דופן – ולד מעליא הוא, ומטור את קישורו. ודם היוצא משם – לקמן מפרש מאי קאמר. רבי שמעון לטעמיה דאמר במתניתין "יושבין עליו ימי טומאה" אפילו בלידה בשתא, וימי טהרה. אלמא, ולד חולין, הלכך לענן קדש נמי ולד הוא. ומטור את קישורו. אלא סיפא כמאי פליגי – הא ליבא למימר: דם היוצא עמו דרך דופן – יהיה טמא כדם הלידה. דאם כן, איפכא מבעי ליה: רבי שמעון מטמא, דאמר: ולד הוא. וחכמים מטהרים! אלא ודאי אפילו לרבי שמעון לא הוי אלא כדם ההמה. והא דאמר רבי שמעון במתניתין "יושבין עליו ימי טומאה" – משום ולד קאמר, ולא משום דם.

ודם

פירש הקונטרס, ואם תאמר: דאם עלה חלה (לגב) תנן: אלו הן דהקברים – קדשים שהפילו, וחולין שנשחטו בעורה. ורבי שמעון אומר: חולין שנשחטו בעורה – ישרפ. משמע דלא פליגי אקדשים שהפילו, וכיון דבהוייתן הן קדושים – אמאי יקברו וחלאי אין קדושה חלה עלייהו. כדתנן פרק "כיצד מערימין" (שם כד, ב). רבי שמעון בן גמליאל אומר: לידה דטמא ואגדרוניגוס – אין קדושה חלה עלייהו, וקאמר: דקסבר דבהוייתן הן קדושים, ואפילו קדושת דמים אין חלה עלייהו. דאי חלה, הא אמר בפרק "אלו קדשים" (שם יב, ב). מגו דנחתא קדושת דמים, נחתא נמי קדושת הנוף. ואם כן, קדשים שהפילו, דאסורים בהנאה לרבי שמעון, אמאי יש לומר: דפליגי גם ארישא, אלא דלא נחת לפלוגי אלא בחולין שנשחטו בעורה. תדע, דהא חשיב התם נמי בשר בחלב – כקבורה, ולרבי שמעון – שרי בזהבא, בפרק קמא דבבא (י, א). אי נמי יש לומר: דנפל קדושה חלה עליוהי טפי מטומתם ואגדרוניגוס, משום דאי הוה בר קיימא, היה ראוי לקרבן. ואם תאמר: כיון דסבר בהיותן הן קדושים, היאך קדושה חלה על יוצא דופן וכלאים, דמאי שנא מטומתם ואגדרוניגוס? ויש לומר: דמיייר כגון שהקדישן בפה קודם שנולדו, דאף על גב דאין קדושת אמן חלה עליהם, קדושת פה – חלה עליהם. מיהו מתניתין ד"כיצד מערימין" (תמורה כד, ב) משמע דאפילו בקדושת פה – אין קדושה חלה עליהם, ועוד, דבשיליה פרק עני דתמורה (יח, א) קאמר: אי אתה מוצא אלא בולדות קדשים, ואליבא דרבי יוחנן. ואמאי לא משכחת בהקדשו כהנה? ושמואל יש לומר: דהווקא אגדרוניגוס את קדושה חלה עליהם. וורבנן לטעמיהו – ואם תאמר: אף על גב דלא מטמאי לידה, מכל מקום ליתור דם קישורו. דאפילו בהפילה רוח פריך בפרק קמא (נדה חב). שיהא קישורו טהור, אף על גב דאין נתנין ליה ימי טומאה וימי טהרה? ויש לומר: דהתם משום דבעי למימר דמיקרי לידה, כדמייית קרא "כמו ילדנו רוח", אבל הבא מיעטיה קרא מדין ולד.

ואודא

משמע בריש מעילה דמשום שחיתה לבדה שנעשה בהכשר, לא חשיב "פסולו בקדש", אף לרבי שמעון. דפריך רב יוסף לרבה מדתניתא בפרק "דם חטאת העוף" בובחים (סו, ב) וכולן אין מטמאין בבית הבליעה, וקניי לעיל: עולת העוף שעשאה כמעשה החטאת, וחנן התם (סח, ב). כל שפסולו בקדש – אינו מטמא, והוא הדין דלא יירדו! ומאי פריך? הא התם מוכח בובחים דעולת העוף שעשאה כמעשה חטאת, היינו שהמצינו עשה למטה, אבל בחוליקה היתה במקומה! אלא ודאי רבה דאמר: ירד, אפילו שחט בצפון וקבל בדרום, דמשום שחיתה גרידא לא מקרי "פסולו בקדש" אף לרבי שמעון. ומיהו יש לדחות: דבשחט בצפון מודה רבה דלא ירדו, ופריך ליה רב יוסף, משום שהמצינו הוי כמו השחיתה, ששמנוה ומציא דם מן העוף כמו שעשה בשחיתה, ואף על פי שמוקל למעלה, כיון שמיצה למטה, הוי כשחט בדרום. שהיה פסולו בקדש – שאין פסולין יכול להיות עד אחר שהוקדש, אבל רובע ותרבע מצי להיות בעוון חולין. וקשה דאמרינן בובחים פרק "חטאת העוף" (סח, ב). וזו וסבין מטמאין, אלמא חשיב "אין פסולו בקדש" אף על גב דלא שייכי עד לאחר שהוקדש. ושמואל לילה נמי הוה מטמאין, אי לא אדית להו הכשר במקום אחר, כדאמר התם. ודוקן שבעין, קאמר רבי עקיבא דאם עלו לא ירדו, משום דכשר בעוף, אלמא חשיב "פסולו בקדש" אף על גב דיכול להיות קודם הקדש! ונראה לפרש: דהבא דכיוצא בו כשר במקום אחר, קרי "פסולו בקדש". ונשחט בלילה – אית ליה הכשר ולבשר, ופדרים, ויוצא דמה – שכן כשר באימורים, ואימורים – שכן כשר בבמה, ונשפר דמה – כיון שקבלה היתה בהכשר, מיקרי "פסולו בקדש". ולשון "פסולו בקדש" היינו שאין כאן פסול גמור, אלא נפסל בקדושתו. וכן משמע, דפריך התם: מאי שנא שמואל – דאית ליה הכשר ביום הכיפורים, ולילה – באברים ופדרים, ולבשר מטמאין, דהוי "פסולו בקדש". היינו דאיצטרך תרי קראי – ואם תאמר: וליבעי תלת קראי בכל הפסולין, כמו בטרפה דחשיב הבא בהדיה. דבפרק קמא דמנחות (ו, א) מצריך תרי קראי בטרפה: חד, לנטרפה קודם הקדשה, וחד, לנטרפה לאחר הקדשה. ואפילו הכי איצטרך הבא

למעוטי מ"זאת" דאם עלתה תרד, והכי נמי בשאר פסולין ליבעי תרי קראי, בלא קרא ד"זאת" חד, לקודם הקדש, וחד, לאחר הקדש, דלא יעלו. וקרא ד"זאת" – לירדו. ויש לומר: כיון דגלי לן קרא בטרפה, הוא הדין לשאר פסולין. קסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים – פירש רש"י: דלא גרסינן ליה, דהא כל שכן למאן דאמר במעי אמן הן קדושים, דאיצטרך למעוטי מ"זאת". ונראה דגרס ליה, ולרבותא נקטי: דאף על גב דבהיותן הן קדושים, ולא קדם הקדשן לפסולו, אצטרך קרא למעוטי, כיון דהפסול לא בא תחלה אלא בבת אחת. אלמא, לא מצי למגסר "קסבר במעי אמן הן קדושים", דהא בסוף פרק "דם חטאת" (ברכות כב, ב) קאמר דקסבר רבי שמעון: בהיותן הן קדושים, וכן מוכח משמעתי, דמוקי קרא ד"זאת" לבהמת קדשים. ואתנן ומחיר לא אשכחן אחר הקדש, אפילו לרבי יוסי הגלילי דאמר: קדשים קלים ממון דהויין הוא, דאמר בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צא, ב). "לכל נדר" – פרט לנדור, שאין אתנן חל עליהו. ולא משכחת אלא בולדות קדשים, וכמאן דאמר: בהיותן הן קדושים, ונתנן לזונה בעודם בבטן. והכי מוקי לן בפרק "פרת חטאת" (בבא קיד, א). וכן דאמר: חולין שנשחטו בעורה. ורבי שמעון אומר: חולין שנשחטו בעורה – ישרפ. משמע דלא פליגי אנדרוניגוס – אין קדושה חלה עלייהו, וקאמר: דקסבר דבהיותן הן קדושים, ואפילו קדושת דמים אין חלה עלייהו. דאי חלה, הא אמר בפרק "אלו קדשים" (שם יב, ב). מגו דנחתא קדושת דמים, נחתא נמי קדושת הנוף. ואם כן, קדשים שהפילו, דאסורים בהנאה לרבי שמעון, אמאי יש לומר: דפליגי גם ארישא, אלא דלא נחת לפלוגי אלא בחולין שנשחטו בעורה. תדע, דהא חשיב התם נמי בשר בחלב – כקבורה, ולרבי שמעון – שרי בזהבא, בפרק קמא דבבא (י, א). אי נמי יש לומר: דנפל קדושה חלה עליוהי טפי מטומתם ואגדרוניגוס, משום דאי הוה בר קיימא, היה ראוי לקרבן. ואם תאמר: כיון דסבר בהיותן הן קדושים, היאך קדושה חלה על יוצא דופן וכלאים, דמאי שנא מטומתם ואגדרוניגוס? ויש לומר: דמיייר כגון שהקדישן בפה קודם שנולדו, דאף על גב דאין קדושת אמן חלה עליהם, קדושת פה – חלה עליהם. מיהו מתניתין ד"כיצד מערימין" (תמורה כד, ב) משמע דאפילו בקדושת פה – אין קדושה חלה עליהם, ועוד, דבשיליה פרק עני דתמורה (יח, א) קאמר: אי אתה מוצא אלא בולדות קדשים, ואליבא דרבי יוחנן. ואמאי לא משכחת בהקדשו כהנה? ושמואל יש לומר: דהווקא אגדרוניגוס את קדושה חלה עליהם. וורבנן לטעמיהו – ואם תאמר: אף על גב דלא מטמאי לידה, מכל מקום ליתור דם קישורו. דאפילו בהפילה רוח פריך בפרק קמא (נדה חב). שיהא קישורו טהור, אף על גב דאין נתנין ליה ימי טומאה וימי טהרה? ויש לומר: דהתם משום דבעי למימר דמיקרי לידה, כדמייית קרא "כמו ילדנו רוח", אבל הבא מיעטיה קרא מדין ולד.

נדה. פרק חמישי – יוצא דופן דף מא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רש"י תוספות

ואודא רבי יוחנן לטעמיה – ואם תאמר: והא משמיה דרבי שמעון קאמר, ורש לקיש נמי מודה דרבי שמעון מטעה באשה, דקאמר: לדברי המטהר בדם – מטעה באשה! ויש לומר: דהכי פירוש מילתיה דרש לקיש, לדברי המטמא בדם – מטמא באשה משום ראייה, ומיירי כגון שיצא להלך הדם דרך דופן, ובקושי, דלאו קושי דולד הוא. ורבי שמעון דמטהר בדם – מטעה באשה, דולד הוא, וקושי סמוך

ללידה רחמנא טהריה. אבל אי לא וולד הוא, אף לרבי שמעון טמאה, דלא בעינן שיצא דרך ערוהה לכולי עלמא. ורבי יוחנן אמר דאף רבנן מטהרי באשה, דבעינן שיצא דרך ערוהה לכולי עלמא. והשתא קאמר שפיר "ואודא רבי יוחנן לטעמיה", אף על גב דמשמיה דרבי שמעון קאמר, דמורבי שמעון נשמע לרבנן.

וכבר רבי שמעון דיה כבועלה והתניא וכו' – אף על גב דקאמר במשמשת איירי, סבר המקשה דמטעם משמשת לא היתה טמאה, אי לאו משום שחורע נפלט לבית החיצון. ואם תאמר: לרבנן נמי תקשה, דאמאי איצטרך קרא. תיפוק ליה מיהידיה! ויש לומר: אף דרבי שמעון אדריב שמעון פריך, וכי משני "כאן בפולטת, כאן במשמשת" אתי נמי שפיר אף לרבנן, ואיצטרך קרא למשמשת, אף על פי שנכנס חורע מתחלה לבית הפנימי ולא יצא לבית החיצון, דאי יצא – תיפוק ליה משום פלישת חורע. ואפילו למאן דאמר לעיל "במקום שהשמש דש הוי בית החיצון", היינו באדם בינוני, וכן באשה בינונית, אבל בגדול וקטנה – משכחת לה שפיר שחורע נכנס לבית הפנימי מתחלה. אי נמי: שמה לרבנן לא מטמא משום פלישת זרע, אלא כשהיה חורע בבית הפנימי ונפלט לחיצון, אבל כשעומד חורע בחיצון במקומו, ולא נפלט שם ממקום אחר – לא מטמא אלא משום משמשת.

פולטת תיפוק ליה דהא שומשה – דהא יודע דלשני ליה "כשטבלה לשימוש", דהא כתיב "וטמאה עד הערב", אלא משום דבעי למפרך מרבא דאמר: כל שלשה לא מתיי לה טבילה, ואם תאמר: בלאו הכי מצי לאקשווי מרבא אקראו ויש לומר: דקרא איכא לאוקומי דאולא אידי בכרעה, אי נמי: כשקנחה עצמה יפה, דאפשר לכבד הבית שלא ישתירי כלום. והאש במסכת מוקואות (פרק שמני משנה ד') דהשתא שמשמה את ביתה, וירדה וטבלה, ולא כבדה את הבית – כאילו לא טבלה, אבל השתא אמאי דמשני "כאן בפולטת, כאן במשמשת" פריך שפיר: דאי איתא דכבדה הבית, אם כן תיפוק ליה דהרי פלטהו

מסתברא – אינו מטמא עד שתצא טומאה לחוץ, אף היא – אינה מטמאה עד שתצא טומאה לחוץ. – **וסבר רבי שמעון דיה כבועלה? והתניא,** "ורחצו במים וטמאו עד הערב". אמר רבי שמעון: וכי מה בא זה ללמדנו? אם לענין נוגע בשכבת זרע – הרי כבר נאמר למטה "או איש", אלא מפני שטומאת בית הסתרים היא, וטומאת בית הסתרים אינה מטמאה, אלא שגזרת הכתוב הוא! – לא קשיא, כאן – במשמשת, כאן – בפולטת. – **פולטת** – תיפוק ליה דהא שמשיה! – **בשטבלה לשמשיה.** – למימרא דמשמששת בטומאת ערב סגי לה? והא אמר רבא: משמששת – כל שלשה ימים אמורה לאכול בהריוכה, שאי אפשר לה שלא תפלוט – הכא במאי עסקינן – שהטבילה במקומו. – **מפלי דכי קאמר רבא** – דאולה איהו בכרעה וטבלה, דילמא בהרי דקאולה שדיתא? וכו'

דהא שמשיה. בשטבלה לשמשיה – ולומר פלטה, וקאמר לך רבי שמעון בה: דיה כבועלה. כל שלשה בו' – וכיון דכל שלשה אסורה משום שמשיה, דיה כבועלה ודיכי משכחת לה? אי לאחר שלשה – אפילו יצא נמי, טהור, דהא שכבת זרע מסרחת היא חבא במאי עסקינן – הא דקאמר רבי שמעון דטהורה, בטבלה לתשמישה – שהטבילה במטה, דכיון דלא זזה ממקומה, אפשר לה בלא פליטה. מכלל – דהא דרבא, כגון דאולא אידי בכרעה, אם כן מאי "אי אפשר שלא תפלוט כל שלשה", דמשמע טמאה ודאית, הא בחזקת טהורה היא טפי, דאיכא למימר: בהדי דאולא ומסגינא בכרעה, שדיתיה לכוליה קודם טבילה

ודם דרך רחם – בשלשת ימי הקושי קודם לידה, ואמור רבנן דויבה היא, דלא מטרה לה ולד, דלאו לידה היא, ורבי שמעון מטעה. לטמא, הואיל וימי זיבה הן, ודם קושי בימי זיבה – רחמנא טהריה. שיצא ולד ודם דרך דופן – ופולוגתא אחרתיה היא, ולא אקושי קאי, דרישא איירי כשיצא דם דרך רחם קודם לידה. רבנן סברי מקור מקומו טמא –

הלכך טיפת דם מטמאה, ואף על גב דדרך דופן לאו ראייה היא לטמא את האשה טומאת שבעה, מיהו טיפה עצמה מטמאה במגע משום דנגע במקור ומקור מקומו טמא ורבי שמעון סבר מקור מקומו טהור מלטמא טיפה הנוגעת בו הלכך כי אתא דם דרך דופן טהור מלטמא וכדם מכה דמי וכי אתא נמי דרך רחם טהור כל ימי זיבה היכא דליכא שופי סמוך ללידה דולד מטרהו ואף על גב דולד דרך דופן נפק, כפמא באשה טומאת שבעה – משום אריית נדה ואף על גב דבא דרך דופן. שנעקר – חתיכת בשר. נחוששת – שולחן ודיעו מקור וכתבי ותגלי ערוהך אלמא נעקר ותשפר לארץ קרי ליה ערוה כאילו הוא במקומו הלכך טמא, נחוששת שולים כדאמר במסכת שבת (מא) מפני שנחוששת מוחמתה ובטהרות נמי בכמה דוכתין נחוששת של תנור (כלים פרק ח משנה ג).

לטומאת ערב – מפני שנגעה בו ביציאתה. **טיפי מרגילות** – דם לכן וגלגל. **לטומאת ערב** – מפני שנגע במקור ונוגע בה. **מעלמא** – מן הצדדין. כשהתינוקת יושבת – נפתח רחמה קצת. אמר רבי יוחנן – לשון קושיא הוא. אותו פקום – מי קרי "בבשרה" כולו חוץ הוא ואפילו אצל נוגע שרץ דקיימא לן איך מגע בית הסתרים מטמא גלוי הוא אם נגע שם שרץ. טומאת בית הסתרים – לקמן יליף מ"וידי לא שטף במים" (ויקרא טו) דלאו בר טמוי הוא, ובתורת כהנים נמי מינה נפקא לן. כמין שנים – ש בתוך הדרום הלתולי בשר. שהשמש – אבר. תלמוד לומר זובה בבשרה – ואף על גב דבגדה כתיב מדאפקיה בלשון זובה ליפנין זיבה, ויהי – זובה בבשרה. בויעלה – בעל קרי אינו מטמא עד שתצא טומאתו לחוץ כדכתיב (ויקרא טו) "ואשר תצא ממנו שכבת זרע", הכי גרסינן בחזרת כהנים – מה בא זה ללמדנו אם לענין הנוגע בשכבת זרע הרי כבר אמור למטה אלא מפני כו'. מה בא זה ללמדנו – הא משום טבילה ידידיה לא איצטרך דהא כתיב לעיל ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ואם ללמד עליה שצריכה טבילה אם נגע בשרה מבחוץ בשכבת זרע כשיצתה ממנו הרי כבר אמור למטה בפרשת "אמור אל הכהנים" (ויקרא כב) "או איש אשר תצא", ואמר לקמן בפרקין (מגב.) מנין לנוגע בשכבת זרע? תלמוד לומר "או איש", אלמא: מינה נפקא לן. **אלא** – בא ללמדנו שאפילו לא נגע בשרה מבחוץ בקרי – טמאה מפני טיפת תשמיש. והוצרך להשמיענו שטמא, דאי לא אשמיענו, לא היה קיימא לן, מפני שהיא טומאת בית הסתרים, ואינה מטמאה, אלא מפני שגזרת הכתוב הוא. אלמא, לא אמרינן דדיה כבועלה. במשמששת – גזרת הכתוב, ולא בפולטת. **פולטת** – תיפוק ליה דקודם יציאתו חוץ טמאה היא –

וכי שלשה בא' – וכיון דכל שלשה אסורה משום שמשיה, דיה כבועלה ודיכי משכחת לה? אי לאחר שלשה – אפילו יצא נמי, טהור, דהא שכבת זרע מסרחת היא חבא במאי עסקינן – הא דקאמר רבי שמעון דטהורה, בטבלה לתשמישה – שהטבילה במטה, דכיון דלא זזה ממקומה, אפשר לה בלא פליטה. מכלל – דהא דרבא, כגון דאולא אידי בכרעה, אם כן מאי "אי אפשר שלא תפלוט כל שלשה", דמשמע טמאה ודאית, הא בחזקת טהורה היא טפי, דאיכא למימר: בהדי דאולא ומסגינא בכרעה, שדיתיה לכוליה קודם טבילה

ואינו מטמא עד שתצא טומאה לחוץ, אף היא – אינה מטמאה עד שתצא טומאה לחוץ. – **וסבר רבי שמעון דיה כבועלה? והתניא,** "ורחצו במים וטמאו עד הערב". אמר רבי שמעון: וכי מה בא זה ללמדנו? אם לענין נוגע בשכבת זרע – הרי כבר נאמר למטה "או איש", אלא מפני שטומאת בית הסתרים היא, וטומאת בית הסתרים אינה מטמאה, אלא שגזרת הכתוב הוא! – לא קשיא, כאן – במשמשת, כאן – בפולטת. – **פולטת** – תיפוק ליה דהא שמשיה! – **בשטבלה לשמשיה.** – למימרא דמשמששת בטומאת ערב סגי לה? והא אמר רבא: משמששת – כל שלשה ימים אמורה לאכול בהריוכה, שאי אפשר לה שלא תפלוט – הכא במאי עסקינן – שהטבילה במקומו. – **מפלי דכי קאמר רבא** – דאולה איהו בכרעה וטבלה, דילמא בהרי דקאולה שדיתא? וכו'

דהא שמשיה. בשטבלה לשמשיה – ולומר פלטה, וקאמר לך רבי שמעון בה: דיה כבועלה. כל שלשה בו' – וכיון דכל שלשה אסורה משום שמשיה, דיה כבועלה ודיכי משכחת לה? אי לאחר שלשה – אפילו יצא נמי, טהור, דהא שכבת זרע מסרחת היא חבא במאי עסקינן – הא דקאמר רבי שמעון דטהורה, בטבלה לתשמישה – שהטבילה במטה, דכיון דלא זזה ממקומה, אפשר לה בלא פליטה. מכלל – דהא דרבא, כגון דאולא אידי בכרעה, אם כן מאי "אי אפשר שלא תפלוט כל שלשה", דמשמע טמאה ודאית, הא בחזקת טהורה היא טפי, דאיכא למימר: בהדי דאולא ומסגינא בכרעה, שדיתיה לכוליה קודם טבילה

ואינו מטמא עד שתצא טומאה לחוץ, אף היא – אינה מטמאה עד שתצא טומאה לחוץ. – **וסבר רבי שמעון דיה כבועלה? והתניא,** "ורחצו במים וטמאו עד הערב". אמר רבי שמעון: וכי מה בא זה ללמדנו? אם לענין נוגע בשכבת זרע – הרי כבר נאמר למטה "או איש", אלא מפני שטומאת בית הסתרים היא, וטומאת בית הסתרים אינה מטמאה, אלא שגזרת הכתוב הוא! – לא קשיא, כאן – במשמשת, כאן – בפולטת. – **פולטת** – תיפוק ליה דהא שמשיה! – **בשטבלה לשמשיה.** – למימרא דמשמששת בטומאת ערב סגי לה? והא אמר רבא: משמששת – כל שלשה ימים אמורה לאכול בהריוכה, שאי אפשר לה שלא תפלוט – הכא במאי עסקינן – שהטבילה במקומו. – **מפלי דכי קאמר רבא** – דאולה איהו בכרעה וטבלה, דילמא בהרי דקאולה שדיתא? וכו'

דהא שמשיה. בשטבלה לשמשיה – ולומר פלטה, וקאמר לך רבי שמעון בה: דיה כבועלה. כל שלשה בו' – וכיון דכל שלשה אסורה משום שמשיה, דיה כבועלה ודיכי משכחת לה? אי לאחר שלשה – אפילו יצא נמי, טהור, דהא שכבת זרע מסרחת היא חבא במאי עסקינן – הא דקאמר רבי שמעון דטהורה, בטבלה לתשמישה – שהטבילה במטה, דכיון דלא זזה ממקומה, אפשר לה בלא פליטה. מכלל – דהא דרבא, כגון דאולא אידי בכרעה, אם כן מאי "אי אפשר שלא תפלוט כל שלשה", דמשמע טמאה ודאית, הא בחזקת טהורה היא טפי, דאיכא למימר: בהדי דאולא ומסגינא בכרעה, שדיתיה לכוליה קודם טבילה

נדה דף מא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי)

– יש לך לומר שלא באה מהמקור אלא משאר מקומות, כלומר
מכתלי בית החרם שבצדדים, וטהורה.
שנינו במשנה: כל הנשים שפסולין בבת החיצון, מבררת הגמרא: הי
ניהו – איזהו החלק של החרם שנקרא 'בית החיצון', משיבה
הגמרא: אמר ריש לקיש, כל שתינוקות יושבת ונדרת – כל מקום
ברחם שנראה בעת שהתינוקות יושבת ושאו נפתח רחמה מעט
ונראית מקצתו מבחוץ, הוא בכלל בית החיצון.
מקשה הגמרא: אמר לוי רבי יוחנן לריש לקיש, והרי משנתנו למדה
את דין זיבת הדרם בבית החיצון מלשון הכתוב (ויקרא טו יט)
'בבשרה', שמשמע שוב הדרם במקום נסתר בתוך בשרה, ואילו
אותו מקום שכשהתינוקות יושבת הוא נראה, נחשב גלוי הוא אפילו
אצל שרץ ושדינו לטמא במגע רק במקום גלוי ולא במגע בבית
הסתרים, ולא יתכן שיקרא לו הכתוב 'בבשרה'.
ומפני קושיא זו, מבאר רבי יוחנן באופן אחר: אלא אמר רבי יוחנן,
בית החיצון הוא עד בין השניים – עד המקום שיש בכתלי החרם
גושי בשר תלויים, ולפנים מזה הוא בית הפנימי.
הגמרא מבררת מה דינו של מקום בין השניים: איכא להו, המקום
עצמו של בין השניים, האם דינו כפלינים, ואינה נעשית נדה בזיבת
הדרם שם, או דינו כלחוץ. משיבה הגמרא: תא שבע, דתני רבי זבאי,
בית החיצון הוא עד בין השניים, ובין השניים עצמן דינו כפלינים.
ביאור נוסף מהו בית החיצון: כפלינתא תנא, שבית החיצון הוא
מקום דישא. מבררת הגמרא: מאי 'מקום דישא'. משיבה הגמרא:
אמר רב יהודה, מקום ששמשש דש – שאבר התשמיש מגיע בשעת
גמר ביאה.
במשנה מבואר, שטומאת האשה בזיבת דמה אל הבית החיצון
נלמדת מהפסוק (ויקרא טו יט) 'דם ידקה זבה בבשרה' וגו'. הגמרא
מביאה ברייתא, כיצד נדרש הדין מפסוק זה: תנו רבנן, נאמר בנדה
'דם ידקה זבה בבשרה', ובבשרה' משמע 'בתוך בשרה', מלמד
שטומאה בזיבת הדרם כפלינים, כבחוץ – כאותן טומאות שטומאות
ביציאתן לחוץ. ואין ללמוד מבחוץ אלא לגבי נדה שבה עוסק
הפסוק, אבל לגבי זבה מנין שמיטמאה בזיבת הדרם בפנים, תלמוד
לומר בפסוק ההוא 'זבה בבשרה', שהכתוב שינה לשונו וקרא לדרם
הנדה 'זוהב', ללמד שגם זבה מיטמאה באופן כזה. פולטת שכתב
זרע, מנין שמיטמאה בפליטתה מן הבית הפנימי אל הבית החיצון,
תלמוד לומר בפסוק ההוא 'ידקה זבה בבשרה', לרבות את
הפולטת. ורבי שמעון חולק על הדין האחרון ואומר, דיה לפולטת
שתיטמא כבזילה, מה בזילה אינו מטמא מדין בעל קרי עד שתצא
מזמא – ושבבת זרע לחוץ, זרע היא אינה מטמאה עד שתצא
מזמא לחוץ לגמרי, ולא ביציאתה אל הבית החיצון בלבד.
מקשה הגמרא: וסבר רבי שמעון דיה כבזילה ואינה מיטמאה בבית
החיצון. ויהינא, נאמר (ויקרא טו יח) 'ואשה אשר ישכב איש אתה
שכבת זרע ורחצו כמים וטמא עד הערב', אמר רבי שמעון, וכי מה
בא זה ללמדנו, אם לענין נוגע בשכבת זרע שטעון טבילה, הרי כבר
נאמר למטה (שם כב ד) 'בכדשים לא יאכל עד אשר יטהר', וגו' או
איש אשר תצא ממנו שכבת זרע, ומיתור התיבה 'או' בפסוק זה
למדנו לכל הנוגע בשכבת זרע שהוא טמא, ואף הפולטת שכבת
זרע בכלל זה שהרי נגעה בה מבחוץ. אלא על כרחך בא
להשמיענו מה דין האשה בנגיעתה בה מבפנים, שאפשר היה
לומר שאינה נטמאת בכך מפני שטומאת בית הסתרים היא
וטומאת בית הסתרים אינה מטמאה, אלא שגזירת הכתוב היא
שתהיה נטמאת אף בנגיעתה בה מבפנים. נמצא שגם לדעת רבי
שמעון נטמאת בפנים כבחוץ, שלא כדברי הברייתא הקודמת.
מתרצת הגמרא: לא נשאי, כאן בברייתא האחרונה מדובר
במשמש – לענין טומאת האשה מחמת עצם התשמיש, שכיין
שנגעה בה טיפת תשמיש מבפנים גזירת הכתוב שתיטמא. מה
שאיין כן כאן בברייתא הראשונה מדובר בפולטת, שנטמאת
ביציאתה חוץ לגופה דווקא.
מקשה הגמרא: איך יתכן שבברייתא הראשונה מדובר בפולטת,
תיפוק ליה דהא שמשא – הרי גם בלי פליטתה טמאה היא מצד

ואולם הדרם שראתה בשלושת הימים יצא דרך הרחם, ואז נאמר רבי
שמעון למעשה – ורבי שמעון שטיהר בסיפא הלך בזה לשיטתו
במשנתנו שיציאת הולד דרך דופן נחשבת ללידה, לפיכך הדרם
שראתה באותם הימים הוא דם קושי שאינו מטמא. ורבנן
למעשהו שיצא דופן אינו כילוד, וזהו דם זיבה ומטמא.
מקשה הגמרא: מתיקוף לה רב יוסף, תנא – קושיא אחת, דתנינו
רישא – שאם זו מחלוקתם הרי נחלקו בזה כבר ברישא, כי מה
שטימאוו חכמים בסיפא, על כרחך מפני שלדעתם יוצא דופן
אינו נחשב כילוד, וממילא דם זה הוא דם זיבה, ומה שרבי שמעון
טיהרו, על כרחך מפני שלדעתו יוצא דופן נחשב כילוד, וממילא
דם זה הוא דם קושי וטהור, ומדוע כפלה הברייתא דבריה. ועוד
קושיא, הרי לשון הברייתא 'דם היוצא משם', מהמקום שיצא
ממנו הולך ברישא משמע, וכיון שברישא מדובר ביוצא דרך דופן,
על כרחך גם לגבי דם בסיפא מדובר ביוצא דרך דופן.
ומפני קושיא אלו מבאר רב יוסף באופן אחר: אלא אמר רב יוסף,
מדובר בסיפא כגון שיצא גם הולך וגם הדרם דרך דופן, ובמקור
מקומו טמא כמפליגי – ומחלוקתם היא לגבי החרם שהוא מקור
הדרמים, האם נחשב מקום טמא וכל דם הבא דרך שם נחשב לדרם
טמא מפני שנגע בו. מר סבר – חכמים סברו, מקור מקומו טמא,
והדרם היוצא ממנו דרך דופן אף שאינו נחשב דם זיבה כיון שלא
יצא כאורח הנשים, מכל מקום מפני שנגע במקור הרי הוא אב
הטומאה ומטמא את האשה שטמאת ערב. ופר סבר – ורבי שמעון
סבר, מקור טמא, לפיכך הדרם היוצא ממנו דרך דופן אינו
מטמא.
הגמרא מביאה מחלוקת בדין האשה הרואה דרך דופן: אמר ריש
לקיש, לרבירי הקטמא בדרם – חכמים, הרי הוא מטמא באשה להיות
לה טומאת שבעה בכל נדה. ולרבירי הקטמא בדרם – ורבי שמעון,
קטמא אף באשה. ורבי יוחנן אמר, אף לרבירי הקטמא בדרם, הרי הוא
קטמא באשה. כי לא נאמר דין נדה אלא בדרם הבא כאורח הנשים
ולא ביוצא דרך דופן.
מבאר הגמרא: ואז נאמר רבי יוחנן למעשה – ורבי יוחנן שביאר כך
את דעת חכמים, הלך בזה לשיטתו. ואמר רבי יוחנן משום רבי
שמעון בן יוחי, מנין שאין אשה מטמא עד שיצא מנה – דם נידות
דרך ערוותה דווקא, שנאמר לגבי עונש הבא על הנדה (ויקרא כ יח)
'ואיש אשר ישכב את אשה דנה ונלה את ערוותה את מקרה הערה
וגו' ונכרתה' וגו', מלמד שאין אשה מטמא עד שיצא מנה דרך
ערוותה.
הגמרא מביאה מימרא בענין טומאת המקור: אמר ריש לקיש משום
רבי יהודה נשיאת, מקור שבעקר ממנו חתיכת בשר ונפל לארץ,
האשה מטמא, שנאמר בתוכחת יחזקאל הממשיל את העם לאשה
מנאפת (יחזקאל טו לו) 'ען השפה נחושפה ותגלה ערוותה' וגו',
ונחושפת' פירושו 'שולייך', שהוא המקור שנמצא בשולי הגוף,
שמחמת תאות הזנות הוא נשפך לארץ ומתגלה, ועל ידי זה
'תגלה ערוותך'. הרי שנקרא המקור ערוה גם לאחר שנשפך ונפל
לארץ, ועל כרחך מפני שטומאתו בו גם כשאינו במקומו.
מבררת הגמרא: למאי אמר ריש לקיש שהיא טמאה, אילימא
למזמאת שבעה, הרי לגבי נדה (ויקרא טו יט) 'ואשה פי תדקה זבה
דרם' אמר רחמנא, משמע שנטמאת דווקא ביציאת דם, ולא ביציאת
התיבה של בשר. אלא כוונתו למזמאת ערב – שהאשה טמאה עד
הערב, מפני שהתיבה מן המקור היא אב הטומאה, וביציאתה
היא נוגעת בה ומטמאתה.
מימרא נוספת בענין טומאת המקור: אמר רבי יוחנן, מקור שהוצע
בשתי נשים כמגילות – שנטף ממנו שתי טיפות דם לבן וצלול
במרגליות, האשה מטמא. מבררת הגמרא: למאי אמר רבי יוחנן
שהיא טמאה. אילימא למזמאת שבעה, הרי שנינו (לעיל טו) שיש
רק חמשה דמים טמאין באשה, ותו לא, ודם לבן אינו ביניהם. אלא
כוונתו למזמאת ערב – שהאשה טמאה עד הערב, מפני שנגעו
הטיפות במקור וביציאתם נגעו בה וטימאוו. מדייקת הגמרא:
וידווקא תרי, חזקתן שדן מן המקור, אבל תנא, אמר מעלמא אתא

שהחמירה התורה לאסור את ישראל בתשמיש שלשה ימים קודם
מעמד הר סיני כדי שתוכלנה גם הנשים לטבול ביום השלישי
ולהיטהר מטומאת קרי בשעת מתן תורה, האם נלמד מכך
שהפולטת רואה הווא, ונאמר שמה שניצטוו להישמר בסיני דווקא
מטומאת פולטת ולא מטומאות מת ושרץ, זו הוכחה שהפולטת
נחשבת כרואה טומאה מגופה שהיא חמורה יותר מטומאת מגע
מת ושרץ, או דילמא לא נזכרין מאזהרה זו שבסיני כיון דהיה
הוא, דהא זכין וצוץ קציעין דחמירי - שהן טומאות חמורות הבאות
מגופם ואף על פי כן לא אהמיר בהו דחמירא להישמר מהן בסיני,
לפיכך מה שהחמיר על הפולטת אין זו ראייה שהיא כטומאה
הבאה מגופה.
הגמרא חוזרת אל המימרא ומביאה את סופה: אמר ליה אביי לרב
שמואל בר ביסנא, אף לדעת רבי שמעון, פולטת כרואה הווא. אתא
שייליה לרבא - בא רב שמואל בר ביסנא ושאל גמא את רבא, אמר
ליה, רואה הווא. אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה, רואה הווא. הדר
אתא - חזר ובא רב שמואל בר ביסנא לקמיה דאביי, ואמר ליה
לאביי, פולכו ברוקא חדא תפיתו - כולכם ברוק אחד תרוקו.
כלומר, האם שמועה אחת שמעתם כולכם שכך הדין. אמר ליה
אביי, שפיר אמרי לה, כי עד כאן לא קאמר רבי שמעון דיהיב כבועיה
אלא לענין לטמא בפנים כבחיון - שאינה מיטמאה אלא בחיון, אבל
לסתור ספירתה ולטמא בכל שהוא, רואה הווא, וסותרת ומיטמאה.
שינוי במשנה, כל הנשים מיטמאות בבית החיצון. הגמרא מביאה
ברייתא, אמר רבי יוחנן, תנא דרבי, ויהיב, ויהשומר יום כנגד יום
- הרואה דם במשך יום או יומים בימים הראויים לזיבתה וצריכה
לשמור יום אחד שלא תראה בו וטובלת לערב וטהורה. ויהיב, ויהיב
בזמן שטמאות בפנים - בזיבת הדם בתוך בשרן מן הבית הפנימי
אל הבית החיצון של הרחם, כבחיון.
מקשה הגמרא: בשלמא פולחו לחי - מובן הדבר בכל הנשים
הראשונות שבברייתא. אלא יולדת, אינו מובן באיזה אופן מדובר
בברייתא, אי בימי נדה - הרי אם ראתה דם וילדה בימים הראויים
לנדתה, הרי זו נדה גמורה, וכבר הוזכרה נדה בברייתא זו, ואי בימי
יבשה, הרי זו יבשה, וגם זבה כבר הוזכרה בברייתא זו. מתרצת
הגמרא: לא צריך אלא שראתה בעת שירדה לטבול מטומאה
לטהרה - כשמתסמיים השבועים של טומאתה לאחר לידת נקבה
והלכה לטבול ולהתחיל את ימי טהרה שהם עד מלאת שמונים
יום ללידתה. וביי הא דאמר רבי יודא אמר רב הווא בר אשי אמר
רב, יולדת שירדה לטבול בסוף השבועים מטומאה לטהרה, ונעקר
מקנה דם מהבית הפנימי של הרחם ועמד בבית החיצון ולא יצא
לחוץ אלא לאחר יום או יומים, אם היתה עקירתו בירידה - בעת
שירדה לטבול קודם שטבלה, הרי זו מטמאה ואינה יכולה להיטהר
כל זמן שנשאר הדם בבית החיצון. אבל אם היתה עקירתו בעליה
מן הטבילה, טהורה, כיון שהוא דם טהור שאינו מטמא. ולפי זה,
מה שאמרה הברייתא שיוולדת מיטמאה בפנים כבחיון, כוונתה גם
כן באופן שנעקר הדם מהבית הפנימי אל הבית החיצון קודם
שטבלה, שכל זמן שהדם שם הוא מטמא.
הגמרא מביאה קושיא על המימרא של רבי יודא ומוחמת קושיא
זו, תבאר להלן (ע"ב) שאי אפשר להעמיד את הברייתא ביולדת
שראתה כשירדה לטבול: אמר ליה רבי ירמיה לרבי יודא, מה
שאמרת שנטמאת היולדת מחמת הדם שנעקר ממנה בירידה, אינו
מובן אמאי טמאה, הרי טומאה פלוגה היא בתוך גופה, ואינה
מטמאה לא במגע ולא במשא.
אמר ליה רבי יודא, ויל שייליה - לך ושאל דבר זה לרבי אבין,
אמרינן ניהליה וקרינן לי ברישיה בי מדרשא - שהסברתי לפניך
מדוע דם זה מטמא, ונענע לי בראשו בבית המדרש לאות
שהסכים לדברי. אול שייליה - הלך ושאל זאת לרבי אבין. אמר
ליה רבי אבין, טומאה זו היא מגזירת חכמים שהחמירו בדין
היולדת ועשוהו שתיטמא מדרבנן בטומאה בלועה דין נבלת עוף
טהור שטמא מדאורייתא את הקנאים שעליו בעת מגעה קבית
הפלוגה, אף שהוא מגע טומאה בלועה.
מקשה הגמרא: מי דמי - וכי יש לדמות דין יולדת לדין נבילת
העוף,

וכי תימא דילמא אישתיר - ואם תאמר שרבא טימא אותה שמה
לאחר הילוכה עדיין נשתיר מעט זרע ואחרי שתטבול תפלטנו, אי
הכי דהיישין שמה נשתיר? קמצי ליה - היה צריך רבא לומר, ומדוע
אמר שאי אפשר לה שלא תפלוט? שמשמע שטמאה ודאי.
ומפני קושיא זו מעמידה הגמרא את דבריו באופן אחר: אלא ודאי
בהילוכה לטבול אפשר שתפלוט הכל, ועל כרחך רבא שאל
שרבא אינה יכולה להיטהר מדובר נמי שהפלוטת פלוגה, ולפי
קמצי כיצד אמר רבי שמעון שיכולה להיטהר, כי כאן במימרא של
רבא מדובר בטהרה במיטתה לאחר הטבילה, שתנועתה גורמת
לזרע להיפלט ולפיכך אינה יכולה להיטהר עד שיעברו שלשה
ימים, מה שאין כן כאן בברייתא הראשונה מדובר בשאינה
מתהפכת, לפיכך לדעת רבי שמעון היא נשארת טהורה כל זמן
שלא נודע שפלוטת לחוץ. ורבא שאמר שכל שלשה ימים אסורה
לאכול בתרומה, אקרא קמי - בא לבאר בזה את הכתוב בדין
משמשת, וקמי קאמר, כי כתב רחמנא לגבי משמשת (ויקרא טו יח)
וירצו כמים וטמאו עד הערב, שמשמע שיכולה לטבול ולהיטהר
בערב, הרי זה רק בשאינה מתהפכת לאחר הטבילה, אבל
במתהפכת, כל שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה, מפני שאי
אפשר לה שלא תפלוט.
הגמרא דנה מדוע טימא הכתוב בפולטת: קמצי מיניה רב שמואל
בר ביסנא מאביי, פולטת שכבת זרע, האם טימא אותה הכתוב מפני
שרואה הווא - שפולטת שכבת זרע באשה היא כראיית דם נדות,
או שטימאה הכתוב מפני שנוגעת הווא - שפולטתה נוגעת שכבת
זרע בבשרה מבחוץ.
הגמרא מפסיקה באמצע הבאת המימרא, ומבארת מה הם הדינים
התלויים בספק זה: קמצי מיניה, לסתור ספירת שבועה נקיים בובח,
שאם הפולטת כרואה, היא סותרת ספירתה כאילו ראתה דם,
אבל אם היא כנוגעת, אינה סותרת את ספירתה. וכן לענין לטמא
בפליטתה אפילו בששהו, שאם היא כרואה, נטמאת בכל שיעור
תפלוט, כמו שנטמאת בראיית דם בכל שהוא. אבל אם היא
כנוגעת, אין שכבת זרע מטמאת במגע אלא כשיש בה שיעור.
וכן לענין לטמא בפנים כבחיון, שאם היא כרואה, טימא
בפליטתה מבית הפנימי לבית החיצון אף קודם שיצא חוץ לגופה,
אבל אם היא כנוגעת, לא טימא, כי הוא מגע בית הסתרים.
מקשה הגמרא: מה נפשך, אי שמי ליה מתניתא - אם ידועה לרב
שמואל בר ביסנא הברייתא שנחלקו בה חכמים ורבי שמעון בענין
פולטת (לעיל מא:), מדוע הסתפק, הרי פשוט שירבנן רואה הווא,
שהרי אמרו מיטמאה בפנים כבחיון כובה, ולשיטתו ודאי גם אין
שיעור לפליטתה וסותרת את ספירתה, ולרבי שמעון פשוט שנוגעת
הווא, שהרי אמר שאינה מיטמאה בפנים כבחיון, ולשיטתו ודאי
אינה סותרת ספירתה וצריך שיעור לפליטתה. ואי לא שמי ליה
מתניתא, גם כן אינו מובן מדוע הסתפק, הרי מסתברא שנוגעת
הווא, שהרי הרואה דם, ראייתה באה מגופה, מה שאין כן בפולטת
שאינו מגופה אלא מה שקיבלה היא פולטת, הרי זה כמגע שאר
טומאות שאינן מטמאות בבית הסתרים.
מיישבת הגמרא: לעולם שמי ליה מתניתא - הברייתא היתה
ידועה לו, ואליבא דרבנן לא קמיבעיא ליה - לא הסתפק, כי
לשיטתו ודאי דינה כרואה לכל דבר, אלא כי קא מיבעיא ליה
אליבא דרבי שמעון. ולענין לטמא בפנים כבחיון, לא קמיבעיא ליה,
כי פשוט שלרבי שמעון אינה מיטמאה בפנים, אלא כי קמיבעיא
ליה לענין לסתור את ספירתה ולטמא בכל שהוא, מאי, כי קאמר
רבי שמעון שהפולטת דיה כבועיה, אולי הני מילי למטוי בפנים
כבחיון - זהו רק לענין שאינה נטמאת בפנים כבחיון, כשם
שבעלה אינו נטמא עד שתצא טומאתו לחוץ, אבל לענין לסתור
ספירתה ולטמא בכל שהוא, רואה הווא - דינה כרואה וסותרת
ומיטמאה בכלשהו, או דילמא לא שמי, וכשם שהיא כנוגעת
לענין שאינה נטמאת אלא מבחוץ, כך היא כנוגעת לענין שלא
תסתור ספירתה ולא תיטמא בכלשהו.
ביאור אחר מהו ספקו של רב שמואל בר ביסנא: איבא דאמרי,
לעולם לא שמי ליה מתניתא - לא היתה ידועה לו הברייתא. והכי
קמיבעיא ליה, דאחמיר רחמנא אפלי קריין בסיני - ממה

נדה. פרק חמישי – יוצא דופן דף מב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רלג רש"י

וכי תימא חיישין שפא נשתיר בה – ומספיקא קא מטמאה, אם כן מאי "אי אפשר",
"חיישין" מיבעי ליה? אלא לרבא נמי – דלא אולה, חילק כל שעה פלטה, והא דרבי
שמעון דיכולה לטבול לשמושה, כגון שלא נתהפכה לאחר הטבילה, ודברא –
במתהפכת. ורבא – לפרשיה לן קרא אתא: וכי כתיב "ורחצו במים", דמשמע דיכולה
לטבול בו ביום – כשאניה מתהפכת. לישנא

מסתברא דנגוע הוא – ומסני לא גמרינן, דחדשו הוא. ולהכי לרבנן נמי אינערך
"יחידה", דלא גמרינן מסני, אף על גב דבסמוך בעי למימר דאף לרבי שמעון
רואה הוא וסתר.

מראחמיר רחמנא אבעלי קריין בסני – מאיש לא מוכח, דפשיטא דרואה הוי. אלא
מאשה, דמשום פולטת הוהיר רחמנא "שלשה
ימים אל תגשו אל אשה". דהא וכן ומצורעים
רחמיר – אף על גב דאבתי לא נאמרה פרשת
טומאה ושילוח טמאים, מכל מקום ראוי להחמיר
בהן יותר מבפולטת. עד כאן לא קאמר רבי
שמעון כר – אבל לטמא במשח – רואה הוא.
ואם תאמר: והא אמר בפסוקים פרק "אלו דברים"
(סו,ב) דרבי שמעון סבר כרבי נתן דוב בעי שיעור
כחיתומת פי האמה, וילף בעל קרי מוב. ואם כן
אמאי מטמא במשח, נימא: "דיה כבועלה!" וש
לומר: דרבי שמעון דאי לא מטמא במשח, והבא
הכי קאמר: אפילו למאן דאית ליה כרבי שמעון
דפולטת ולא מטמאה בפנים כבחורין, מכל מקום
טמאה במשח או סב דאיש מטמא במשח.

בירידה טמאה – דהם טמא, דביומי וטבילה
תליא רחמנא, וטמאה האשה – משום נוגע
טמאה ערב. אמאי טמאה בלועה דהו –
לאביי דאמר בסמוך: אותו מקום של אשה בלוע
הוי, ניות דקרי ליה "טמאה בלועה". ולרבא נמי
דאמר: בית הסתרים הוי, יש לומר דמיייר בשעקר
דהם מן המקור ולא יצא לבית החיצון. והא
דמסיק "שיצא לחוץ" – לרבא לא צריך שיצא
לחוץ לגמרי, אלא שיצא לבית החיצון דהוי בית
הסתרים, וטמא במשא. ומיהו "עשאה כנבלת
עוף טהור" משמע דסבר כאביי, דלרבא אמר
לקמן דמקום נבלת עוף טהור – בית הסתרים הוי.
עשאה כנבלת עוף טהור – אף על גב
דבעלמא לא החמירו בטמאה
בלועה, הכא גזרו רבנן טפ, כדי שיהא יבא לטעות
ולטרוח על ידי טבילה אפילו כשיצא לחוץ. וכי
משני "הבא נמי כשיצא לחוץ", סבר דלא גזרו.
שהוציא

יוסף, אמר ליה: רואה הווי. הדר אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: פולכו ברוקא חדא
תפיתו. אמר ליה: שפיר אמרי לה, עד פאן לא קאמר רבי שמעון דיה כבועלה – אלא
לטמא בפנים כבחורין, אבל לסתור ולטמא ככל שהוא – רואה הווי. תנו רבנן: הנהד,
והנהד, והשומרת יום כנגד יום, והיולדת – פולח מטמאות בפנים כבחורין. בשלמא פולחו
– לחי, אלא יולדת, אי בימי נדה – נדה, אי בימי יובה – יובה! לא צריכא – שרידה
לטבול מטמאה לטהרה. וכי הא דאמר רבי יודא אמר רבי חייא בר אשי, אמר רב:
יולדת שרידה לטבול מטמאה לטהרה, ונעקר ממנה דם, בירידה – טמאה, בעליה –
טהורה. אמר ליה רבי ירמיה לרבי יודא: בירידה אמאי טמאה? מטמאה בלועה היא!
אמר ליה: זיל שיליה לרבי אבין, דאספריה ניהליה, וכרפיש לי ברישיה בי מדרשא. אזל
שיליה, אמר ליה: עשאה כנבלת עוף טהור, שטמאה פגדים בבית הבליעה. – מי דמי?
ההם

שמעתם שמועה אחת. "תפיתו" – לשון רוק, וחבירו בכתובות: "תוף שדי", בפרק "אף על פי" (סא,ב). אמר ליה – אביי: שפיר אמר לך. אבל לסתור ולטמא במשח רואה הוא –
דאי נמי דיה כבועלה, מטמאי כבועלה במשח וסתר כבועלה. כולן מטמאין בפנים כבחורין – בריאיה ראשונה, אבל בשניה ליכא למימר, דהא בלא ראייה טמאה היא. והיולדת –
לקמן מפרש. וזית ושומרת יום – הכי קאמר: בין שראתה שלשה ימים, בין שראתה יום אחד – מטמאה בבית החיצון בריאיה ראשונה. אי בימי נדה – יולדת רואה היא. וזית
ליה, ואי בימי יובה – הא תני ליה לזיבה. מטמאה לטהרה – לאחר שבועים וקיימא לן בבית הלל דאמר ב"בנות בותים" (נדה לה,ב): ביומי וטבילה תלא רחמנא, דלא הוי דם טהור
אלא לאחר טבילה. ונעקר דם – לבית החיצון, ועמד שם יום או יומים. טמאה – כל זמן שהוא בה, וכשיצא – בעיא טבילה אחרית, דלא טהרתה טבילה. והיינו דתניא: יולדת
מטמא בבית החיצון. טמאה בלועה היא – וקיימא לן בפרק "בחמה המקשה" (חולין קא,א). טמאה בלועה – אניה מטמאה, לא במגע ולא במשא. והבא, הא טמאה בלועה היא
ולא דמאי לכל הגשים שטמאות בבית החיצון, דהתם משום ראייה דמאתמול היא, ורחמנא אמר "בבשרה" – ממי אתא בבית החיצון היא ראייה. אבל הכא, משום
משא נגיעה היא, וטמאה ערב. דאי משום ראייה מאתמול איעקר, וראייה מאתמול לא מדהיא לה האידנא. דמאתמול הוה ליה ימי טומאה, והשתא הוה
לוח ימי טהור, וטמאה בלועה לא מטמאי במגע ובמשא. אספריה ניהליה – פירשתי לו טעמא. וכרפיש לי ברישיה – הווד לרבי ברישיה. גריים בבית הבליעה – בגדים
שהוא לבוש בהן בשעה שנוגע בה אינן טמאין, דאמר רחמנא "לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב) – איך לא נאמר מה שאמר בה, בביאה ואלא מגע. ומה היא
מטמאה – בגדים שהוא לבוש בשעת בליעה, כדכתיב (שם יז): "וכל" נפש אשר תאכל נבלה וטריפה באורח ובגר וכבש בגדיו וטהר". ובנבלת עוף טהור כתיב, דנבלת בחמה לא
מטמאה בבית הבליעה, כדאמר בשמעתין. ונבלת עוף טמא נמי לא מטמאה, כדאמר בתורת כהנים: מי שאיסרו משום "כל תאכל נבלה" – יצא עוף טמא, שאין איסורו משום "כל
תאכל נבלה", אלא משום "כל תאכל טמא".

שהוציא ולד ראשו חוץ לפרחודר - אבל בפרחודר עצמו - טהורה, ולא חשוב כבחור. ואם תאמר: והא אמר לעיל בפרק קמא (ז,ב). דם הנמצא בפרחודר - ספקו טמא! ויש לומר: הוה ספקו טמא, כשיצא לחוץ. ועוד: יש לחלק בין (דם) לידה לדם נדה. ואם תאמר: בדריש "בהמה המקשה" (חולין טז,א) ובפרק "יש בכור" (בכורות מו,ב) עבדי

התם - אין לה טומאה בחיין, הכא - כי נפיק לבראי ליטמי! - הכא נמי - בשיצא לחוץ. - אי יצא לחוץ - מאי למימרא? - מהו דתימא: מגו דמהני טבילה לדם דאיכא גזאי - תהני נמי להאי, קא משמע לן. שמעתין - איפריק, אלא יולדת, אי בימי נדה - נדה, אי בימי זיבה - זיבה! - הכא במאי עסקינן - בלידה יבשתא. - לידה יבשתא מאי "מטמא בפנים כבחורין" איכא? - בגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרחודר, וכברב אושעיא. דאמר רב אושעיא: גזרה שמוא יוציא הולד ראשו חוץ לפרחודר. וכי ההוא דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה: מהו לממהל בשבתא? אמר ליה: שפיר דמי. בתר דנפק, אמר רבא: סלקא דעתך דההוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא? אול בתריה, אמר ליה: אימא לי איזי, גופא דעובדא היכי תוה? אמר ליה: שמעית ולד דצוין אפניא דמעלי שבתא, ולא אתיליד עד שבתא. אמר ליה: האי - הוציא ראשו חוץ לפרחודר הוא, והוי מילה שלא בזמנה, וכל מילה שלא בזמנה - אין מחללי עליה את השבת. איבעיא להו: אותו מקום של אשה, בלוע הוי או בית הסתרים הוי? למאי נפקא מינה - בגון שתתחב לה חבירתה פזית נבלה באותו מקום. אי אמרת בלוע הוי - טומאה בלועה לא מטמאה, ואי אמרת בית הסתרים הוי - נהי דבמגע לא מטמאי, במשא מיהא מטמאי! אבי אמר: בלוע הוי. רבא אמר: בית הסתרים הוי. אמר רבא: מנא אמינא לה - דתניא, אלא מפני שטומאת בית הסתרים היא, וטומאת בית הסתרים לא מטמאה, אלא שגזרת הכתוב היא. ואבי - חדא ועוד קאמר, חדא - דטומאה בלועה היא, ועוד - אפילו אם תמצוי לומר טומאת בית הסתרים היא - אינה מטמאה, אלא שגזרת הכתוב היא. איבעיא להו: מקום נבלת עוף טהור, בלוע הוי או בית הסתרים הוי? למאי נפקא מינה - בגון שתתב לו חבירו פזית נבלה לתוך פיו. אי אמרת בלוע הוי - טומאה בלועה לא מטמאי. (אלא אי)

התם אין לה טומאה בחיין - כדפרישית: "לטמא בה" - אין לה כה אלא מה שאמור בה, והך הוא דגזור בה רחמנא. הכא כי נפיק לבראי ליטמי - וכיון דמטמא בחוץ, הוה כשאר טומאות דלא מטמאות בלועות. הכא נמי בשיצא לחוץ - לכשיצא לחוץ מטמא אותה אם נעקר קודם טבילה, ואם טבלה - טהורה כל זמן שהוא שם, ולכשיצא יוצא בה - יטמאנה. מאי למימרא - הא דם טמא הוא, קודם טבילה נעקר. שמעתין - דרבי זירא, דהוה כשאי קלן טומאה בלועה היא. איפריק - דלכשיצא לחוץ הוא דקאמר, והשתא לא מוהקמא ברייתא דקתי "ילדת מטמאה בבית החיצון" כדריש זירא, דהא לרבי זירא לא מטמאי עד השתא שיצא, והדרא קושיא לדוכתין. בלידה יבשתא - דליכא לא נדה ולא זיבה. אי יבשתא - מאי מטמאי בפנים איכא? בגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרחודר - ואולי, וקאמר: דאף על גב דאבתי ראשו בפנים הוא, דהיינו בבית החיצון - הוי כילוד, וטמאה לידה, וברב אושעיא דאמר: חוץ לפרחודר - ולד הוי. דאמר רב אושעיא - בפרק "בהמה המקשה" (חולין עב,א) אתא דתנן "אשה שמת עוברא בתוך מעיה, ופשטה היה את ידה ונגעה בו - החיה טמאה טומאת שבעה, והאשה טהורה עד שיצא הולד", והיון בה: זיהא אמאי טמאה? טומאה בלועה היא! ואמר רב אושעיא: הך טומאת חיה - מדרבנן, גזרה שמוא יוציא ולד את ראשו חוץ לפרחודר ותגע בו, דמכי נפק - הוה ליה ליד, ולא הוי בלועה, וטמא מדאורייתא משום נגע במת. אלמא חוץ לפרחודר - ילוד הוא, הילכך לעין לטמא את אמו טומאת לידה - נמי ילוד הוא. וכי ההוא דאתא בו - כלומר, מדרבנן נמי שמעינן דראשו חוץ לפרחודר הוי כילוד. וסלק דעתך - כלומר, אפשר שאז הוה האיש יודע שמיילה בשבת מותרת: אלא דאי דבר ספק אירע בו. דצוין - שמעתי את הולד צועק בתוך המעיין מבטן יום של ערב שבת. מופאה בלועה לא מטמאה - דהרי היא כמי שאינה, ואין בה לא גנע ולא משא, וטהורה אשה זו. ואי אמרת בית הסתרים הוי - כשאר בית הקמטים - טומאה לא טבילה, ונדי דבמגע לא מטמאי, דלא מטמא בית הסתרים בנגיעה, במשא מיהא מטמאה, וטמאה אשה זו שחרי נשאת את הנבלה. פקס נבלת עוף טהור - בית הבליעה של אדם, שאין לנבלת עוף טהור טומאה אלא שם. שתחב לו חבירו - דאי תחב הוא לעצמו - אישמי ליה במגע. בה - בגדים טמאים בבית הבליעה, ולא באחרת. קומפו - כגון בין אציליו, או שאר קמטים פרוצ'ש בלעו. קא

אמרת בית הסתרים הוי - נהי נמי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא, אבי אמר: בלוע הוי, ורבא אמר: בית הסתרים הוי. אמר אביי: מנא אמינא לה - דתניא, יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים אפית הבליעה - תלמוד לומר "נבלה וטריפה לא יאכל למקמה בה" - מי שאין לה טומאה אלא אכילתה, יצתה זו שטמאה קודם שאיכילתה. ותייתי בקל וחומר מנבלת עוף טהור: ומה נבלת עוף טהור, שאין לה טומאה בחיין - יש לה טומאה בפנים, זו שיש לה טומאה בחיין - אינו דין שיש לה טומאה בפנים? אמר קרא "בה" - בה ולא באחרת. אם פן מה תלמוד לומר "והאכל"? ליתן שיעור לגונע ולנושא פאכל, מה אוכל - בכזית, אף גונע ונושא - בכזית. אמר רבא: שרץ בקומטו - טהור, נבלה בקומטו - טמא. שרץ בקומטו טהור - שרץ בגניעה הוא דמטמא, ובית הסתרים לאו פר מגע הוא. נבלה בקומטו - טמא, נהי דבמגע לא מטמא - במשא מיהא מטמא. שרץ בקומטו, והכניסו לאויר התנור - טמא. פשיטא! - מהו דתימא: "תוכו" אמר רחמנא, ולא

וצריכא הא דתניא דיראשו כילוד באדם ובהמה: הא יתנא בהמה - משום דלית לה פרחודר, אבל אשה דאית לה פרחודר - אימא לא. ומאי נפקא מינה במאי דאית לה פרחודר? כיון דבעינן שריצא ולד ראשו חוץ לפרחודר, כדמשמע הכא! ויש לומר: דפרחודר דהתם לא הוי כי האי דהכא, דהתם - קרי "פרחודר" לעיבי הירכים שמתכסה בן ראשו של ולד, והוה אמנא דלא חשיב כילוד. וכן פירש שם בקנורס. **וכדרב** אושעיא בר - דינא ראשו חוץ לפרחודר הוי כילוד, ומלתיה דרב אושעיא איתמר: אתא דפריק ב"בהמה המקשה" (חולין עב,א ושם) גבי "אשה שמת עוברא בתוך מעיה ונגעה חיה בעובר - טמאה: ואמאי טמאה, הא טמאה בלועה היא! ומשני רב אושעיא בר, תימא: אמאי נקט "ראשו" למשום דהוי כילוד, כדמשמע הכא אפילו הוציא ידו - נמי טמאה החיה שנגעה בו או הסיתו, דהא תו לאו טמאה בלועה היא! ויש לומר: דגזרת הכתוב הוא, דלא מטמא עד שיהא כילוד, כדדריש התם רבי ישמעאל: "על פני השדה" - להוציא עובר בשבעתו אמו. והשתא נחא דבעי התם: מאי טעמא דרבי ישמעאל, אף על פי שטעמו פשוט, דהא טומאה בלועה היא! אלא קים ליה דמטרה עד שיצא כל כך דמקרי לידה.

יצתה זו שטמאה בר - לאו מיעוטא הוא, דאם כן מאי קאמר דתייתי בקל וחומר. אלא "יצתה זו" - היינו, שאינו בכלל פסוק זה. ואם תאמר: והא דתניא רבא מן הברייתא? ויש לומר: דמיידי בגון שביית הבליעה רחב כל כך שלא יספיק נבלה שתחב לו חבירו.

מה תלמוד לומר והאכל ליתן שיעור אכילה לגונע ולנושא - תימא: כיון דאכילה כתיב בבס בגדים, ובגונע לא כתיב - לית לן לאוקומא שיעור אכילה לגונע, אלא בנושא, דכתיב ביה בבס בגדים! כדאשכחן לעיל בפרק קמא (ט,א) ובפרק קמא דיומא (יד,א) דאמר: "ומה מי נדה יכבס בגדיו" - היינו נושא, ואפקה רחמנא בלשון חזאה, ליתן שיעור חזאה בנושא ולא כגונע, משום דלא כתיב ביה בבס בגדים! ויש לומר: דהתם לא כתיב נושא בהריא, אבל הכא אי לא קאי "והאכל" אלא אנושא גרידא, אם כן לא נכתוב נושא, וממילא נימא דמאי "אוכל" - נושא. כמו התם דלא כתיב נושא, ואמרין מאי "מה" - נושא. ומיהו תימא: בבס בגדים דכתב רחמנא באוכל למא ליה וכי תימא: דאי לא הוה כתיב ביה בבס בגדים, הוה מוקמינן ליה בגונע ולא בגונע דבעי בבס בגדים - אם כן לא לכתיב גונע כללו ושמו לשום דרשא איצטריך. ואם תאמר: דבפרק "בהמה המקשה" (חולין עא,א) מפי' טומאה בלועה מהאי קרא ד"והאכל" מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב" מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה, והשתא הא דקאמר הכא האי "אוכל" לא אכילה ממש הוא אלא ליתן שיעור אכילה לגונע ולנושא! ויש לומר: דהתם מפי', משום דאין מקרא יוצא מידי פשוט.

נדה דף מב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רלה

אמוראים בענין זה: איבעיא להו, איתו מקום – הבית החיצון של
אשה, בלוע הוי – בלוע בבשרה הוא, או בית הסתרים הוי – נחשב
כשאר קמטים שהם בית הסתרים. מבררת הגמרא: למאי נפקא
מינה. משיבה הגמרא: בגין שתתקבץ לה הכיתתה ביה נבלה באיתו
מקום, ולא נגע בבשרה מבחוץ. אי אמרת בלוע הוי, טומאה בלועה
לא מטמאה מפני שהיא כמי שאינה, ואין בה לא מגע ולא משא.
ואולם אי אמרת שבית הסתרים הוי, נהי דבמגע לא מטמא – הגם
שאינו מיטמא במגע, אבל במשא מיהא מטמא – מכל מקום
מיטמא במשא, וכיון שאותו כזית אינו נחשב כבלוע נמצא שיש
עליו עדיין תואר נבילה, ומטמא את האשה הנושאת אותו.
הגמרא מביאה שתי דעות לפשוט את הספק: אביי אמר, הבית
החיצון של הרחם בלוע הוי. ורבא אמר, בית הסתרים הוי.
רבא מביא מקור לדבריו: אמר רבא, מנא אמינא לה שדינו כבית
הסתרים, דתניא לגבי משמשת (לעיל מא): שמצד נגיעת שכבת
זרע בבשרה מבחוץ לא היה צריך הכתוב לחדש בה טומאה כיון
שהיא ככל נוגע בשכבת זרע שטמא, אלא בא הכתוב להשמיענו
שנטמאת גם בנגיעת הטיפה בבית החיצון של הרחם, לפי שהיית
יכול לומר שאינה נטמאת בכך מפני שטומאת בית הסתרים היא
וטומאת בית הסתרים לא מטמאה. אלא שגזירת התנא היא
שתיטמא בנגיעתה מבפנים. הרי מפורש בברייתא שהבית החיצון
נחשב לבית הסתרים.
מבררת הגמרא: ואביי שאמר שאינו כבית הסתרים, כיצד יבאר
ברייתא זו. משיבה הגמרא: לדעת אביי, קדא ועוד קאמר – כוונת
התנא לומר שיש טעם נוסף מלבד הטעם העיקרי, מדוע היינו
אומרים שלא טיטמא. קדא, דטומאה בלועה היא, וטעם זה פשוט
ואין צורך להוכיחו, ועוד טעם, שאפילו אם תמצא לומר שאינה
טומאה בלועה, הרי טומאת בית הסתרים היא ואינה מטמאה. אלא
שגזירת התנא היא שתיטמא.
מחלוקת נוספת של אביי ורבא בענין דומה: איבעיא להו, המקום
שנבלת עוף טהור מטמאת בו היינו בית הבליעה, בלוע הוי, או בית
הסתרים הוי. מבררת הגמרא: למאי נפקא מינה. משיבה הגמרא:
בגין שתתקבץ לו חבירו ביה נבלה של בהמה לתוך פיו בבית
הבליעה, ולא נגעה בו במקום אחר. אי אמרת בלוע הוי, טומאה
בלועה לא מטמאה במגע ובמשא. (אלא אי) ואין אמרת שבית
הסתרים הוי, נהי נמי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא,
והנושא נבילת בהמה בבית הבליעה יטמא ממנה.
הגמרא פושטת את הספק: אביי אמר, מקום בית הבליעה בלוע הוי.
ורבא אמר, בית הסתרים הוי.
אביי מביא מקור לדבריו: אמר אביי, מנא אמינא לה שדינו כבלוע,
דתניא, יכול תהא נבלת בהמה מטמאה בגדים אפית – בבית
הבלועה כנבילת עוף טהור, תלמוד לומר נבילת העוף (ויקרא כב
ח) נבלת וטריפה לא יאכל לטמאה בה, משמע שטומאה מחמת
אכילה נאמרה רק במי שאין לה טומאה אלא על ידי אכילתה,
כלומר רק נבילת עוף טהור, יצתה זו – נבילת בהמה, (שטמאה)
[שטומאה] במגע ובמשא קודם שיאכלנה, לפיכך אין פסוק זה
עוסק בה ואין לנו מקור שתטמא בבית הבליעה. הרי שבית
הבלועה נחשב כבלוע, כי אם היה נחשב כבית הסתרים הרי הוא
מיטמא במשא, ומדוע אמרה הברייתא שנבילת בהמה אינה
מטמאת בו.
הגמרא מביאה את המשך הדרשה בענין טומאת נבילת בהמה
בבית הבלועה. שואלת הגמרא: ויתיה נבילת בהמה בקל וחומר
מנבלת עוף טהור, ופה נבלת עוף טהור הקלה, שאין לה טומאה
במגע ובמשא מבחוץ, ואף על פי כן מצינו שיש לה טומאה בפנים
בבית הבלועה, זו – נבילת בהמה החמורה, שיש לה טומאה במגע
ומשא מבחוץ, אינו דין שיש לה טומאה בפנים בבית הבלועה. דוחה
הגמרא: אמר קרא נבילת עוף טהור (ויקרא כב ח) לא יאכל
לטמאה בה, משמע שדווקא בה נאמר שתטמא בגדים באכילתה.
ולא נבילה אחרת, היינו שנבילת בהמה אינה מטמאת בגדים
באכילתה. ויש לשאול אם כן, מה תלמוד לומר נבילת בהמה

והרי הקם נבילת עוף טהור, אין לה טומאה מבחוץ, אלא רק בבית
הבלועה, ומוכח שהיא גזירת הכתוב שתטמא באופן כזה, אבל
הקם בילדת שירדה לטבול, כי נפיק לבראי לטימי – הלא כשיצא
הדם לחוץ יוגע בה תיטמא מכל מקום, ומוכח שטומאתו כשאר
טומאות, ואין לומר שיתטמא בבלוע.
ומפני קושיא זו, מעמידה הגמרא את דברי רבי זירא באופן אחר:
אלא הקא נמי, מה שטימאה רבי זירא הוא דווקא כשיצא הדם
לחוץ, ומפני שנעקר הדם מן המקור קודם הטבילה הרי זה דם טמא
ונטמאת במגעו. אבל לפני שיצא לחוץ אפילו הוא בבית החיצון
אם טבלה הרי היא טהורה כל זמן שלא יצא, כיון שטומאה בלועה
אינה מטמאת.
מקשה הגמרא: אי יצא לחוץ, מאי למיכרא – מה החידוש בדבר,
הרי כשנעקר הדם לפני טבילתה ודאי שהוא דם טמא שנטמאת
במגעו. מתרצת הגמרא: מהו דתניא, מנא דתניא טבילה להם
דאיכא נמי – מתוך שמועילה הטבילה לטהר דם שבבית הפנימי,
שכל דם שנמצא שם קודם טבילתה אם יצא לאחר טבילתה אינו
מטמאה, תתני נמי להא – תועיל לטהר גם דם זה שבבית החיצון,
קא משמע לן שלא תועילה לו הטבילה ובצאתו לחוץ יטמאנה.
כיון שהעמידה הגמרא את דברי רבי זירא דווקא כשיצא הדם
לחוץ, מעתה אי אפשר להעמיד את הברייתא לעיל (ע"א)
כדבריו, שהרי מפורש בברייתא שהולדת מיטמאה בפנים. לפיכך
חוזרת הגמרא לברר במה מדובר בברייתא, שואלת הגמרא:
שמעתינן איפרקי – המימיה של רבי זירא מיושבת, שכוונתו למגע
הטומאה מבחוץ ואין להקשות עליו מדין טומאה בלועה. אלא מה
שאמרה הברייתא שיוצאת נטמאת בפנים כבחוץ, אינו מובן באיזה
אופן מדובר, אי ראתה וילדה בימי נדה, הרי זו טומאת נדה, ואי
בימי יכה, הרי זו טומאת יכה, ונדה ויכה כבר הוזכרו בברייתא זו.
מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקינן, בלידה ויכשתא – יבשה, שלא
יצא דם עם הולד, וטומאתה רק מדין יולדת.
מבררת הגמרא: אם מדובר בלידה ויכשתא, מאי מטמא בפנים
כבחוץ איכא. משיבה הגמרא: בגין שהוציא הולד ראשו חוץ
לפרוורת, אל הבית החיצון, והחידוש הוא שנחשב כילוד אף
שלא יצא לאויר העולם, ואמו טמאה לידה, וסברא זו היא ברב
אשעיא, דאמר רב אשעיא (חולין עב). שהטעם שטימאה המשנה
(שם עא). מילדת שהכניסה ידה ונגעה בולד מת, נזרה שקמא יוציא
הולד ראשו חוץ לפרוורת, ותיגע בו שם ותחשוב שלא הוציא
ראשו עדיין וטהורה. הרי שלדעת רב אשעיא, יציאתו לבית
החיצון נחשבת כלידה, כן כשאמרה הברייתא שיוצאת מיטמאת
בפנים, כוונתה שיש לה טומאת לידה מעת שהוציא ראשו לבית
החיצון.
הגמרא מביאה מקור נוסף לכך שיציאת הולד לבית החיצון
נחשבת כלידה: וכי תהא דתתא לקמיה דרבא – וכמו שמוכח
מהמעשה באדם אחד שבא לפני רבא, אמר ליה, מהו למטהל
בשבתא – האם מותר למול בשבת. אמר ליה רבא, שפיר דמי,
שהרי מילה בזמנה דוחה את השבת. בתר דנפק – לאחר שיצא,
אמר רבא, מלכא דתתא דההוא נכרא לא ידע דשפיר למטהל בשבתא
– וכי לא ידע זה שמוותר למול בשבת. אלא ודאי אירע בו איזה
ספק, ולא אמר מהו. אול בתריה – הלך אחריו ואמר ליה, אימא לי
איז – אמור לי איפוא, נופא דעובדא חיכי הוה – כיצד היה. אמר
ליה, שמעית וקל דציין אפניא דמגלי שבתא – שמעתי שהולד
צועק ממעי אמו מבעוד יום של ערב שבת, ולא אתיליד עד שבתא
– ולא יצא אלא בלידה כשהיה שבת ודאי. אמר ליה רבא, האי –
ולד זה בעת שצעק כבר הוציא ראשו חוץ לפרוורת הוא, ודינו
כנולד ביום שיש, ומילתו בשבת הוי מילה שלא בזמנה, וכל מילה
שלא בזמנה אין מחללי עליה את השבת. הרי שגם לדעת רבא,
יציאתו לבית החיצון נחשבת כלידה.
שינוי בברייתא (לעיל מא). שהמשמשת לא היתה צריכה
להיטמא מצד נגיעת שכבת זרע במעיה, כיון שהוא בית הסתרים,
אלא שגזירת הכתוב שתיטמא בכך. הגמרא מביאה מחלוקת

וְלֹא תוֹךְ תוֹכוֹ – ולא שיהיה הדבר המטמא בתוך כלי נוסף הנמצא
בתוך הכלי החיצון, שהרי אינו באוירו של החיצון אלא בתוך דבר
שהוא בתוכו של החיצון ולפיכך אינו מטמא. וכיון שהדין כך,
אפשר לטעות שגם שרץ בקומטו של אדם שהוא בתוך התנור לא
נחשב שהשרץ באויר התנור ואינו מטמא, קא מְשַׁמַּע לָן שאין
הדבר כן, והוא מטמא את התנור.
הלכות נוספות בענין קומטו. הדין הוא שאדם טהור שאחז קנה
בכפו והסית בו את הזב, נטמא. וכן זב שאחז קנה בכפו והסית את
הטהור, טימא בכך. הגמרא מבארת שבאופן מסוים יש הבדל בין
מסית הזב לבין ניסט על ידי הזב: אִמָּר רִישׁ לְקִישׁ, קֶנֶה האחוז
בְּקוֹמְטוֹ שֶׁל זָב, וְהָסִית בּוֹ אֶת הַטְּהוֹר, נִשְׁאָר טָהוֹר. אבל קֶנֶה האחוז
בְּקוֹמְטוֹ שֶׁל טְהוֹר וְהָסִית בּוֹ אֶת הַזָּב, נְטָמָא. ומבאר ריש לקיש: מֵאֵי
מְשַׁמַּע שׁוֹב הַמַּסִּית בְּקוֹמְטוֹ לֹא מִטְּמֵא, דְּאִמָּר רַבָּא (ויקרא טו יא)
וְכֵן אִשָּׁר יָנַע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא שָׁמַע בְּפִיָּם וְגו' וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב,
והרי אין לומר שפסוק זה בא למלמד שזב מטמא בנגיעתו, כי כבר
נאמר לפנינו (שם פסוק ז) וְהִנֵּנִי בְּבֶשֶׂר הַזָּב וְגו' וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב,
אלא וְהוּא הָסִיתוֹ שֶׁל זָב – כאן מלמד הכתוב שזב המסית את הטהור
מטמאו. ולפי שטומאה זו היא חידוש, שֶׁלֹּא מְצִינוּ לוֹ – למטמא
שיביא שוֹמֵמָא לְנִיסָט עַל יְדוֹ, בְּכָל הַתּוֹרָה בּוֹקֵה, שבכל הטומאות
שבתורה אם הסית הטמא את הטהור לא טימאו, לפיכך יש ללמוד
את גדר היסט זה מלשון הכתוב בזב בלבד, וְאִפְּקִיָּה רַחֲמָנָא –
והתורה הזכירה היסט זה זב בִּלְשׁוֹן נִגְיָה וְאִשָּׁר יָנַע בּוֹ, וְסִמְכָה
אותו לתיבת 'ידיד' שבהמשך הפסוק (וידיד לא שטף במים)
לְמִיָּרָא דְּהִיָּסָט וְנִגְיָהָ שֶׁל זָב אינם מטמאים אלא כשהם בְּיָדוֹ, מֵה
הָתָם לִגְבִי יָדָיו מְדוּבָר מֵאֲבָרָא – במקום גלוי ולא בבית הסתרים,
אֵהָ הָבָא לִגְבִי הַסִּית וְנִגְיָהָ הַזָּב מְדוּבָר מֵאֲבָרָא – רק כשהם
נעשים במקום גלוי שבגופו, לפיכך אם אחז הזב קנה בקומטו
והסית את הטהור, לא טימאו. וכן לגבי נגיעת הזב בטהור, לומדים
מכאן שאם נגע בבית הסתרים של הטהור לא טימאו, אבל טהור
שנושא ומסית את הזב לא מצינו שטמא בגופו עַל הַכּוֹתֵב את בית
הסתרים, לפיכך אף כשהסיתו בקנה שבקומטו, נטמא.
שנינו במשנה: אֶבֶל הַזָּב וְכַעַל קָרִי אֵינָן מְטַמְּאִין עַד שֶׁתֵּצֵא טוֹמֵאתָן
לחוץ וכו'. הגמרא מביאה מקור דינים אלו: זָב אינו מטמא עד
שיצא זובו לחוץ, כיון דְּכִתְבִּיב (שם טו ב) 'כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ' וְגו',
משמע שלא נטמא עַד שֶׁיֵּצֵא זוֹבוֹ מִבְּשָׂרוֹ, אבל כשהוא בתוך בשרו,
אף שנעקר כבר ממקורו בגוף, לא נטמא. כַּעַל קָרִי אינו מטמא עד
שיצא קריו לחוץ, כיון דְּכִתְבִּיב (שם טו טז) 'וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ
שִׁכְבָּתוֹ וְרָעָה וְגו', משמע שלא נטמא עד שתצא, אבל שנעקרה
ולא יצאה לחוץ, לא נטמא.
שנינו במשנה: הֵיחָ אֹכֵל בְּתָרוּמָה וְהַרְגִישׁ וכו' שנודעו עובריו,
אוחז באמה ובולע את התרומה. מקשה הגמרא: איך אמר התנא
'אוחז באמה', וְהַתְנִיָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, כָּל הָאוֹחֵז בְּאֶמָּה וּמִשְׁתִּין
נחשב כְּאִילוֹ מְכִיָּא מְכִיל לְעוֹלָם, כי מחמם אברו ובא לידי קרי, שזה
היה חטא דור המבול. וכיצד התיר התנא לעשות כך, אף על מנת
שלא יטמא התרומה.
מתרצת הגמרא: אִמָּר אַבְי, כוונת התנא שיאחז באמה בְּמַסְלִית
עָקֵה, שהיא קשה ואינה מחממת. תירוץ נוסף: רַבָּא אָמַר, אִפְּלִי
הֵימָּא שְׁכוּנַת הַתְנָא בְּמַסְלִית רַבָּה, לא קשה עליו מדברי רבי
אליעזר, כי כִּינן דְּעָקֵר כבר הזרע ממקורו בגוף, עָקֵר כּוֹלֵל ולא
יעקר ממנו זרע נוסף.
הגמרא מבארת מדוע אביי לא פירש כרבא: וְאַבְיִי שֶׁהִתִּיר רַק
בְּמַסְלִית עֵבֶה, חִיִּישׁ דִּילְמָא אֵתִי לְאֻסּוּפִי – חושש שמא על ידי
החימום יעקר זרע נוסף. מבארת הגמרא: וְרַבָּא שֶׁהִתִּיר בְּמַסְלִית
רַבָּה, לְאֻסּוּפִי לֹא חִיִּישׁ – אינו חושש שיוסיף להיעקר.
מקשה הגמרא על רבא: וְהַתְנִיָּא לִגְבִי אִיסוּר נִגְיָהָ בְּאֵמָה, לָמָּה זֶה
דוֹמָה, לְגוֹתֵן אֲצִבֵּעַ בְּעִינֵי, שֶׁכָּל זֶמֶן שֶׁאֲצִבֵּעַ בְּעִינֵי הָעֵין מְדַמַּעַת
וּמִצִּיאָה דְּמַעוֹת וְחוֹזֶרֶת וּמְדַמַּעַת, כך כל חימום נוסף חוזר
ומוציא זרע. מתרצת הגמרא: וְרַבָּא סָבַר, כָּל אֲחֻמוּפִי וְהָדָר אֲחֻמוּפִי
בְּשִׁעְתִּיהָ לֹא שְׂכִית – כל שנתחמם עד שנעקר ממנו הזרע בהרגשת

כל גופו, אינו מצוי שיחזור ויתחמם באותה שעה, ואין לחוש לכך.
ומה שאמרה הברייתא שהוא כעין שחזרת ומדמעת, הוא דווקא
כשלא הרגיש כל גופו, אלא יצא מעט על ידי שמישמש באמה,
שבכל עת שימשמש יחזור ויצא מעט.
דין נוסף באותו ענין: אִמָּר שְׁמוּאֵל, כָּל שִׁכְבָּת וְרָעָה שֶׁאֵין בָּהּ גּוֹפוֹ
מְרִגִישׁ בָּהּ אֵינָה מְטַמְּאָה. מבררת הגמרא: מֵאֵי מְשַׁמַּע. משיבה
הגמרא: בְּכַעַל קָרִי וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבָּתוֹ וְרָעָה אִמָּר רַחֲמָנָא
(ויקרא טו טז), משמע דווקא בְּרָאוּיָהּ לְחֹרֵעַ – להוליד.
וכשנעקרה מבלי הרגשה אין בה כח להוליד, ואינה מטמאה.
מקשה הגמרא: מִיָּתִיב, שנינו במשנה (מקואות פ"ח מ"ג), הֵיחָ
מְהֵרָה בְּלִילָה בחלומו בדברים המביאים לידי קרי, וְעַד מִשְׁתָּה
וּמִצָּא בְּשָׂרוֹ – (אברו) חם יותר מהרגיל, מֵאֵמָה, שמא יצאה טיפת
קרי ונאבדה. משמע ששכבת זרע מטמאת גם מבלי הרגשה, שהרי
לא הרגיש כלום. מתרצת הגמרא: תְּרַנְנָא – (העמיד וביאר) רַב
הוא משנה זו, בְּמִשְׁמַשׁ מִשְׁתִּין בְּחֹלּוֹמוֹ – בחלום ששימש מיתוה,
לפיכך טמא כיון דְּאִי אֲפָשֵׁר לְשִׁמּוֹשׁ בְּלֹא הַרְגָּשָׁה, ובחלומו ודאי
הרגיש.
לשון אחרת בדברי שמואל: לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא, אִמָּר שְׁמוּאֵל, כָּל
שִׁכְבָּת וְרָעָה שֶׁאֵין יוֹרָה כְּחֵץ – שאינו מקלח בכח מגופו, אֵינָה
מְטַמְּאָה.
מבררת הגמרא: מֵאֵי אִיָּמָא – איזה הבדל בדין יש בין הֵאֵי לִישְׁנָא
לִישְׁנָא. משיבה הגמרא: אִיָּמָא מִיָּנְיָה לִגְבִי שִׁכְבָּת זרע
שֶׁנֶּעְקָרָה בְּהַרְגָּשָׁה לְחוּץ וְעֵצָה שֶׁלֹּא בְּהַרְגָּשָׁה – שלא היה יורה
כחץ. לפי לשון ראשונה טמאה, כי נעקרה בהרגשה, אבל לפי
לשון שניה לא טמאה, כי לא היה יורה כחץ.
הגמרא מביאה שרבא הסתפק בדין זה: מִלְּתָא דְּפִשְׁטָא לִיָּה
לְשְׁמוּאֵל, מִיָּבִיָּא לִיָּה לְרַבָּא. דְּכַעַל רַבָּא, שכבת זרע שֶׁנֶּעְקָרָה
בְּהַרְגָּשָׁה וְיָצְתָה שֶׁלֹּא בְּהַרְגָּשָׁה, מֵהוּ דִּינָה.
הגמרא באה לפשוט הספק: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (שם פ"ח מ"ג),
כַּעַל קָרִי שֶׁשָּׁכַב, וְלֹא הָטִיל מִמֶּס קִדְּמָה שְׁטִיבְלוֹ, אף שטבילתו
מטהרתו, לְכַשְׁמִיל מִס חוּר וְנַעֲשָׂה מֵאֵמָה, כי נשאר בו מעט קרי
ויוצא עם מי רגליו. הרי ששכבת זרע מטמאת גם כשיצאה לחוץ
שלא בהרגשה הואיל ונעקרה בהרגשה. דוחה הגמרא: שְׁאֵין הָתָם
דְּרִיבָה בְּהַרְגָּשָׁה נָפֵס – שרובה יצא תחילה בהרגשה כשראה קרי.
ורבא הסתפק כשיצאה כולה שלא בהרגשה.
לשון שלישית בדברי שמואל: לִישְׁנָא אַחֲרֵינָא אִמָּרִי לֵה, אִמָּר
שְׁמוּאֵל, כָּל שִׁכְבָּת וְרָעָה שֶׁאֵין יוֹרָה כְּחֵץ אֵינָה מְרִיעַת. מדייקת
הגמרא: אוֹרְיָה הוּא דְּלֹא מְרִיעַת – להזריע אינה מרועת, הָא מְרִיעַת
מְטַמְּאָה – אך לטמא היא מטמאת, שְׁאֵין אִמָּר בְּכַעַל קָרִי (דברים כג
יא) 'כִּי יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ אִשָּׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לִילָה, ומלשון
הכתוב 'מקרה' משמע שטמא אִפְּלִי כל קָרִי שְׁעוֹלָם, גם כשאינו
ראוי להוליד.
בגמרא לעיל (לד.) מבואר ששכבת זרעו של גוי אינה מטמאת.
כעת מסתפקת הגמרא באופן מסוים מה דינו: כַּעַל רַבָּא, עוֹבֵר
בּוֹכְבִּים שֶׁהָרִיר וְנַעֲקָרָה שִׁכְבָּת זרע ממקורה בגופו, אך לא יצאה
לחוץ, וְיָרַד וְכַבֵּל לִשְׁם גִּירָתוֹ ואחר כך יצאה, מֵהוּ, האם מטמאת
או לא. ומבאר רבא את ערדי הספק: אִם תִּמְצִי לֹאֵר בְּתֵר עֲקִירָה
אֶלְיָן – אפילו אם תפשוט את הספק שהסתפקנו לעיל לגבי שכבת
זרע של ישראל, ותאמר שהולכים אחר שעת עקירה ומטמאת, אי
אפשר ללמוד משם לגבי גוי שהתגייר, כי אולי הֵנִי מִיָּלִי לְחוּמָרָא
– להחמיר ולטמא מספק, אֶבֶל הָבָא דְּלִקּוּלָא – שאם נלך אחר שעת
עקירתה כשהיה גוי, יהיה זה להקל ולטהרו, לא אֶמְרִינָן שִׁשְׁעַת
עקירה קובעת, אלא שעת יציאה, ומטמאת. או דִּילְמָא לֹא שְׁנָא
בין לקולא ובין לחומרא, ששעת העקירה קובעת ואינה מטמאת.
מסיקה הגמרא: תִּיקוּ.
הדין הוא שמי רגלים של זבה הם אב הטומאה לטמא אדם וכלים.
כעת מסתפקת הגמרא באופן מסוים מה דינו: כַּעַל רַבָּא, וְכָה
שֶׁנֶּעְקָרָה מִיָּמִי גִלְיָה ממקורם, אך לא יצאו לחוץ, וְיָרַדָה וְכַבֵּלָה
להיטהר מזיבתה ואחר כך יצאו, מֵהוּ, האם מטמאים או לא.

נדה. פרק חמישי – יוצא דופן דף מג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רלז

קא משמע לן – דהאי לא "תוך תוכו" הוא, אלא בגין כלי בתוך התנור ופיו למעלה מפי התנור. והסי' בו את הטהור טהור – כדמפרש טעמא לקמן. בקומטו של טהור והסי' בו את חוב טמא – הטהור. שהרי נשא את חוב, חוב מטמא במשא, דכתיב במושב (ויקרא טו) "והנושא אתם", וקל ודומר לזב עצמו. מאי טעמא – טהור הניסט בקנה של קומטו של זב טהור? דכתיב וכל אשר יגע בו חוב וגי' – והאי קרא לאו למגע איצטריך, דהא כתיב "הנוגע בשדר חוב", אלא זה הסיטו של זב. מכאן למדנו: זב שהסיט את הטהור – טמא, שלא מצינו בכל הטהרה טומאה המסטת טהרה שתטמא, אלא אם כן נשא טהור את הטמא, והכא בוב הוא דגלי רחמנא. וכתב "יודיר" – דרשנינו הכי: היכא הסיט בו חוב בידי, כלומר, בגלוי. לא שפ' במים – מילתא אחריתי דאי: למילף לנטילת ידים לאכילה מהכא. אלמא הסיט זב את הטהור – אינו טמא, אלא אם כן הסיטו בגלוי בידי. ומדאפקיה בלשון נגיעה יליפין נמי לכל נגיעה, דאין מנע בית הסתרים מטמא. אבל טהור שהסיט את חוב, דנפקא לן מקרא אחריתא דלא כתיב ביה "יודיר" – טמא אפילו הסיטו בקנה שבקומטו, מידי דהוה אנבלה בקומטו שהיא מטמאה במשא, דהא מכל מקום הרי הוא נושא את הטומאה. לישנא אחריתא: קנה בקומטו של טהור והסיט את חוב – להכי טמא, שנגע הקנה בגלוי של זב, ונטמא הקנה מחמת חוב, וחזור ומטמא את הטהור. ואף על גב דטהור קומטו, דגילויא גבי זב הוא דבעין. אבל קנה בקומטו של זב, והסיט את הטהור – טהור, הואיל חוב קמטו, וגבי זב כתיב "יודיר", ושיבוש הוא, מפני כמה דברים: דהא, קנה פשוטו כלי עץ הוא. ואינו מקבל טומאה, ואם תאמר: בקנה חלול, נדי נמי דמקבל טומאה, אפילו הכי אין חזר ומטמא הטהור, שהרי אין מנע של זב חזר ומטמא אדם, שאין לך נוגע בטומאה מטמא אדם חוץ מן הנוגע בבתו. ועוד, אי טומאת הטהור בשום נגיעה קנה היא, והרי בקומטו היא דנגע, ובית הסתרים לאו בר מגע הוא, דהא אמרין לעיל "שרץ בקומטו – טהור", ועוד, לשון "הסיט" אמאי נקט? ועוד, הסיט טהור את חוב – מי נפס כמחא קרא? "וכל אשר יגע בו חוב" כתיב, והיינו אשר יסיטנו חוב, ולא כתיב "כל אשר יגע בוב" כאלו מביא מכול – שמחמם את אבריו, ומביא ליד קרי. והו' קלקול דור המבול, שנאמר (בראשית ו): "כי השחית כל בשר". במסילת ענה – שאינה מחממת. לא שכי' – דהא רחמי' "כל זמן שאצבע בעין מדרמעת" – הני מילי היכא דמתחלה ממשמש וחימם את עצמו, ויוצא כל שעה מעט. אבל זה שנודענו אבריו – נעקר כל הוזה בידה, ושוב אינו חזר ומתחמם לעקור עוד מיד בשעה אחת. בשרו חם – אברו. טמא – שמו יצא ממנו קרי, ואמאי? והא לא אריש! במשמש מפתו בחלומי דאי נפק – דהאי אריש. ויצתה בלא הורגשה – דאינו יורה כחץ. לכשיטיל מים טמא –

דנשתת' מן הקרי ויוצא עכשיו, ואף על גב דלא נפיק בהרגשה, הואיל ומעיקרא איעקר בהרגשה. גוי שהרהר – ונעקר ולא יצא. ויירד ושב – לשם גירות, ואחר כך יצא קרי. מהו – אפילו אם תמצי לומר לגוי ישראל דכי נעקר בהרגשה ויצא שלא בהרגשה – טמא, דאולנין בחר עקירה, הכא לא נזיל בחר עקירה דהיינו קולא. הואיל ובשוארו גוי נעקר – וטהור, דאמר ב"בנות כותים": קרי טהור, אפילו לבית הלל. או דילמא לא שנא – לחזומא בגין לגבי עקירה דהרגשה דישאל, ולא שנא לקולא כי הכא – אולנין בחר עקירה. שנעקרו מימי רגליה – דהוי מנע אב הטומאה. ויירד ושב – וטהרה מזוהב, ואחר כך הטילתו, מהו? מי אולנין בחר עקירה ומטמאו, או לא. דלא מצי נקוט לה – מלצאת, דילכך מצי עקר חשיב ליה צורך יציאה. [גיה] – סתם גויה מי רגליה מטמאין, דהכמים גזרו עליון שידו כובין לכל דבריהם.

למימרא דהיסט נגיעה כידיו – פירש רש"י: דמהכא יליפין לכל נגיעה, כגון שרץ ונבלה שנגעו בסתרו של טהור. וקשה: דאי מוזב יליפין, כי היכי דבעינן גלוי חוב הכי נמי בעינן שיעה בגלוי של טהור. לענין היסט נמי נילף דבעינן שייטס הטהור בגלוי, דרבעינן בגלוי חוב, והכא אמרין דקנה בקומטו של טהור היסט בו את חוב – טמא, ואמר נמי דבית הסתרים מטמא במשא! אלא נראה לפרש: דוב ושרץ ונבלה שנגעו בסתרו של טהור, דטהור – לא מוזב יליפין, אלא יליפין מלשון נגיעה דכתיב בכולהו. וטהור הנוגע בוב – נמי כתיב "הנוגע בבשר חוב", ולשון נגיעה משמע מאברא, שיעה הטהור בגלוי בטומאה. וכן משמע פרק קמא דקדושין (כהא) דאמר עולא: הכל מודים דלשון גלוי הוא אצל שרץ, "וכי יגע" אמר רחמנא, והאי – בר נגיעה הוא. משמע, דמלשון נגיעה דכתיב בשרץ הוא דריש, דלא מייחא קרא ד"יודיר" דכתיב בוב. ומיהו רש"י גריס תתם: "אשר יגע בו", והיינו קרא דכתיב גבי זב. והא דאצטריך הכא למדרש מ"יודיר" ולא נפקא ליה מנגיעה דכתיב בוב – משום דההיא נגיעה, בהיסט מיירי, ולא משמע גלוי כמו נגיעה ממש. לכך דריש לה מ"יודיר", דבעינן גלוי חוב בין בהיסט בין במגע דמאפקיה בלשון נגיעה. אי נמי: מנגיעה דהכא דכתיב גבי "יודיר" מינה יליפין לכל נגיעה דהוה מאברא. **בראיויה** להוריע – ואפילו יצאה בלא הרגשה איירי, כדמוכח בסמוך. ותימה: דאם כן משמע דראוי להוריע אף על פי שאינו יורה כחץ, ובשילדי נדרים (צאא) וכן ביבמות (סהא) אמר: איהו קים ליה ביורה כחץ, משמע דאי אין יורה כחץ – אינו ראוי להוריעו ויש לומר: דהא לישנא דהכא לא מצריך רק שבתחלה עקרת שכבת ורע תהא ראוי להוריע, אף על גב דלסוף יציאתה היא בענין שאינו ראוי להוריע. אי נמי: ראוי להוריע הוא, אלא שאינה ראוייה להתעבר לפי שאינו יורה כחץ, ואינו נכנס לתוך גופה אלא שוות ויוצא לחוץ. **הא** טמויי מטמאי – פירוש: ואפילו נעקרה בלא הרגשה, דאם לא כן, היינו לישנא קמא.

זבה שנעקרו מימי רגליה – וכן בעי מגיה. שאל רבינו יצחק בן אברהם מרש"י: אמאי לא בעי מוכר זב וגוי והשיב: דנראה לו לפי שבאשה מתענגין כל (ומימי) רגליה בלתי אחת לפתחה, מה שאין כן באיש.

אם תמצי לומר לגוי ישראל דכי נעקר בהרגשה ויצא שלא בהרגשה – טמא, דאולנין בחר עקירה, הכא לא נזיל בחר עקירה דהיינו קולא. הואיל ובשוארו גוי נעקר – וטהור, דאמר ב"בנות כותים": קרי טהור, אפילו לבית הלל. או דילמא לא שנא – לחזומא בגין לגבי עקירה דהרגשה דישאל, ולא שנא לקולא כי הכא – אולנין בחר עקירה. שנעקרו מימי רגליה – דהוי מנע אב הטומאה. ויירד ושב – וטהרה מזוהב, ואחר כך הטילתו, מהו? מי אולנין בחר עקירה ומטמאו, או לא. דלא מצי נקוט לה – מלצאת, דילכך מצי עקר חשיב ליה צורך יציאה. [גיה] – סתם גויה מי רגליה מטמאין, דהכמים גזרו עליון שידו כובין לכל דבריהם.

אם תמצי לומר לגוי ישראל דכי נעקר בהרגשה ויצא שלא בהרגשה – טמא, דאולנין בחר עקירה, הכא לא נזיל בחר עקירה דהיינו קולא. הואיל ובשוארו גוי נעקר – וטהור, דאמר ב"בנות כותים": קרי טהור, אפילו לבית הלל. או דילמא לא שנא – לחזומא בגין לגבי עקירה דהרגשה דישאל, ולא שנא לקולא כי הכא – אולנין בחר עקירה. שנעקרו מימי רגליה – דהוי מנע אב הטומאה. ויירד ושב – וטהרה מזוהב, ואחר כך הטילתו, מהו? מי אולנין בחר עקירה ומטמאו, או לא. דלא מצי נקוט לה – מלצאת, דילכך מצי עקר חשיב ליה צורך יציאה. [גיה] – סתם גויה מי רגליה מטמאין, דהכמים גזרו עליון שידו כובין לכל דבריהם.

את זבוב תלת - לא דריש אתין. אי נמי אתי לדרשא אחריית. עד שיצא מבשרו - ובפרק
"בנות כותים" (נדה להא) דרריש מ'בשר', ולא מחמת אונסו - תרתי שמעת מינה.
ואם תאמר: ולמה לי קרא עד שיצא מבשרו, מהיבא תיתי שיטמא בפנים כבחורין דאי מגדה
חבה - הא בריש "בנות כותים" (שם לבב) מצריך קרא לרבות קטן לזב ולגדה ולזבוב, ולא

לפינן מהדרי. ויש לומר: דהוה לפינן מגדה וזבוב
ופרולט במה הצד לריש שמעון נמי יש לומר: כיון
דגלי לן קרא ששון חן זב חבה לענין קטנים, גם
לענין פנים כבחורין היינו משוין אותם, אי לאו
"מבשרו". והתנן האברים אין להם שעור -
ואם תאמר: וכי לא ידע דאבר שלם דוקא קאמר?
יש לומר: דפרין אמאי דמשני דשום שכבת זרע
קתני, דשום שרץ נמי אשכחן, כגון אברים ומשני:
דלא היינו כל שהוא, דאי חסר ליה - טהור.
מניין לרבות נוגע בשכבת זרע תלמוד לומר או
איש - מ'הובגר אשר ידיה עליו שכבת זרע' לא
מצי למילף, בדגד תמור מאדם, דנשא הנבלה
מטמא גריגים בחבורו ולא אדם, כדאמר בפרק
קמא דבבא בתרא (ט, טב), ואם תאמר: מאי טעמא
דריש מ'או איש' דשרץ, ושביק "או איש" דכתיב
בשכבת זרע עושהו ויש לומר: דמסתבר ליה טפי
לרבות נוגע מקרא דנוגע, ולא מהחיה דשכבת
זרע דמיירי ברהא, ואם תאמר: ולמה לי יתורא
ד'או איש', תיפוק ליה מדאיתקש שכבת זרע
לשרץ. דמהאי טעמא ילפינן בשרץ בגד ועור
משכבת זרע, בפרק "במה אשה" (שבת סדא),
ובפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא כהב) ויש לומר:
דאי לאו "או איש", הוה אמיתא דלא דוקשה אלא
מה שנאמר בפירוש, כגון נוגע דשרץ לרואה
דשכבת זרע. ומצי למימר דרב פפא דמורה נוגע
מ'או איש' דשרץ הא דאמר ר'הם דאיתקש
אהרדי, היינו משום דקרא דשרץ איירי בשכבת
זרע, ומ'או איש' דשרץ נמי לא הוה מוקמין
לנוגע "כיצד הרגל" (בבא קמא כהב) ויש לומר:
ומטמא בנגעים - משום דבנגעים כתיב
(ויקרא יג) "איש או אשה", ובטומאת מות נמי
כתיב (במדבר יט) ויזיש אשר יטמא ולא יתחטא",
איצטריך קרא בזה לרבויה, אבל לענין זוקק ליבוס
ופטר מן היבוס ומאכיל תרומה - לא כתיב
"איש", ולא איצטריך קרא אלא למעוטי עובר.
בנעוריה

וירדה וטבילה, מהו? אם תמצי לומר ב'תר עקירה
אזלינן אף על גב דמצי נקוט להו, הני מילי - ישראלית
דמטמא דאורייתא, אבל גויה זבה, דמטמא דרבנן -
לא, או דילמא - לא שנא? תיקו. "ומטמאין בכל שהן".
אמר שמואל: זב צריך פתחימית פי האמה, שנאמר:
"או החתים בשרו מזוב" - והאנן תנן: מטמאין בכל
שהן! - הוא דאמר כרבי נתן. דתניא, רבי נתן אומר
משום רבי ישמעאל: זב צריך פתחימית פי האמה, ולא
הורו לו. מאי טעמא דרבי ישמעאל? - דאמר קרא "או
החתים בשרו מזוב" - ורבנן? - ההוא מבעי ליה לח
מטמא, ואינו מטמא יבש. ורבי ישמעאל? - ההוא
מ'ר' נפקא. - ורבנן? - ההוא למנינא הוא דאיתא:
"זוב" - קרא, "ר' בשרו" - תרי, "את זובו" - תלת,
לימוד על זב בעל שלש ראיות שהייב בקרבן. "או
החתים בשרו מזוב מטמא" - מקצת זובו מטמא, לימוד
על זב בעל שתי ראיות שמטמא מושב ומושב. ורבי
ישמעאל מנינא מנא ליה? נפקא ליה מדרבי סימאי,
דתניא, רבי סימאי אומר: מנה הפתוב שתיים - וקראו
"מטמא", שלש - וקראו "מטמא". הא פיצד? שתיים -
למטמא, ושלש - לקרבן. - ולמאן דנפקא ליה תרתייהו
מ'זאת תהיה טומאתו מזוב", "איש איש פי יהיה זב
מבשרו" מאי עביד ליה? - מבעי ליה - עד שיצא
מבשרו. "זובו מטמא" למה ליי לימוד על הזוב שהוא
מטמא. אמר רב הונאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון:
שכבת זרע, לרואה - במשהו, לנוגע - בכעדרה. -
והאנן "ומטמאין בכל שהן" תנן! מאי לאו - לנוגע? -
לא, לרואה. תא שמע: חומר בשכבת זרע מבשרין,
וחומר בשרין מבשכבת זרע. חומר בשרין - שהשרץ

אין חלוקה טומאתו, מה שאין בן בשכבת זרע. חומר בשכבת זרע - שהשכבת זרע מטמא בכל
שהוא, מה שאין בן בשרין. מאי לאו - לנוגע? - לא, לרואה. - והא דומיא דשרץ קתני, מה
שרץ - בנגיעה, אף שכבת זרע - בנגיעה! אמר רב אדא בר אבהו: שום שרץ קתני, ושום
שכבת זרע קתני. ושרץ לא מטמא במשהו? - והא אנן תנן: האברים אין להם שיעור. פחות
מפוזות בשר המת, ופחות מפוזות בשר נבלה, ופחות מפעדרה מן השרץ! - שאני אבר - דבוליה
במקום עדרה קאי, דהא אילו חסר פותחא - אבר מי קמטמא? - שכבת זרע דחלוקה טומאתו
מאי היא? אילימא בין ישראל לדגונים - הכי נמי איפא עכבר דים ועכבר דישפא! אלא - בין
קטן לגדול. אמר רב פפא: כתנאי, מניין לרבות נוגע בשכבת זרע - תלמוד לומר "או איש".
ופלגי תנאי בעלמא. דאיפא דאמרי דון מינה ומינה, ואיפא דאמרי דון מינה ואוקי באתרא.
למאן דאמר דון מינה ומינה: מה שרץ - בנגיעה, אף שכבת זרע - בנגיעה. ומינה, מה שרץ
בכעדרה, אף שכבת זרע - בכעדרה. ולמאן דאמר דון מינה ואוקי באתרא: מה שרץ -
בנגיעה, אף שכבת זרע - בנגיעה. ואוקי באתרא: מה שכבת זרע לרואה - במשהו, אף לנוגע
- במשהו. אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא: מטמא דמ'או איש' דשרץ קמרי ליה,
דילמא מ'או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע' קמרי ליה. ודכולי עלמא דון מינה ומינה?
שייליהו לתנאי, איפא דתני פרב פפא, ואיפא דתני פרב הונא בריה דרב נתן. משנה תנוקת
בת יום אחד - מטמאה בגדרה, בת עשרה ימים - מטמאה בזיבה. תנוק בן יום אחד - מטמא
בזיבה, ומטמאה בנגעים, ומטמא בטמא מת, וזוקק ליבוס, ופטר מן היבוס, ומאכיל בתרומה, ופוסל [מן] התרומה,

וירדה וטבילה - לשם יחודות. אם תמצי לומר בזבוב נקרו מימי רגליה וירדה וטבילה,
אזלינן בתר עקירה - הני מילי בישראל, דטומאתו מדאורייתא. לח טמא - ד'החתים'
משמע לה, שהיבש אינו חותם פי האמה, דנפיל. ר' - משמע לה, כמו (שמואל א כא)
"וירד יריר". בזוב קרא - "זאת תהיה טומאתו בזוב" - חדא, "ר' - תרי, "את זובו"
- תלת לקרבן, או החתים - לת. מזוב -
טומאתו היא" - מקצת זובו אית ביה טומאת
זיבה. שתיים וקראו מטמא - "כי יהיה זב מבשרו"
- חדא, "זובו מטמא" - תרי, "טמא" - שלש וקראו
מטמא - "זאת תהיה טומאתו בזוב" - חדא, "ר' -
בשרו את זובו" - תרי, "או החתים בשרו מזוב"
- תלת, "טומאתו היא". על הזוב - שהשיפה
עצמה טמאה. לנוגע בכעדרה - דמניעה
דשרץ נפקא לן נגיעה דשכבת זרע, לקמן מ'או
איש אשר יגע" וגו'. אין לו חלוקה טומאה -
דשרץ קטן מטמא בגדול, אבל קטן פחות מכן
תשע אין לו קרי. שום שרץ קתני - אין לך שרץ
מטמא במשהו, אבל שכבת זרע יש מטמא
במשהו, כגון לרואה. דבוליה במקום כעדרה
קאי - כלומר, מתוך חשיבותיה שהוא אבר הוי
חשוב במקום כעדרה. תרי - דמשום
חשיבותא דאבר הוא, דהא אילו חסר פורתא מן
האבר דהוי בציר מכעדרה, מי מטמא? עכבר
דים - אינו מטמא, כדנתיבא ב"העור והדורט"
(חולין כהב), ד"על הארץ" כתיב. כתנאי -
נוגע, אי במשהו או בכעדרה. תלמוד לומר או
איש - קא סלקא דעתך מ'או איש אשר יגע
בכל שרץ אשר יטמא' ילפינן. ושמעין בעלמא
- תנאי דפליגי בכמה דוכתי בדרן מינה ומינה,
ובדרן מינה ואוקי באתרא. היולק דהוה תנאי
על כרחך פליגי בנוגע בקרי: למאן דאמר דון
מינה ומינה - דון שכבת זרע משרץ, דהא
מקרא דשרץ ילפינן לה, דמה שרץ מטמא
בנגיעה, אף שכבת זרע בנגיעה. ומינה - מה
שרץ בכעדרה כו'. ואוקי באתרא - דהנ
שכבת זרע במקומה, כדאשכחן בראה
דבמשהו. דילמא מאי איש אשר תצא ממנו כו'
- ילפינן לה, ואפילו למאן דאמר דון מינה
ומינה הוה במשהו, דהא נגיעה מריא ליה,
ודכולי עלמא דון מינה ומינה הוה, דהבא ליה
פלוגתא דאוקי באתרא. דהא מינה וביה יליף.
איכא דתני כרב פפא - מ'או איש אשר יגע
בכל שרץ" משנה וזוקק ליבוס - אם נולד
יום אחד קודם מיתת אחיו, אבל נולד לאחר
מיתת אחיו - אינו זוקק, דכתיב (דברים כה) "כי
ישבו אחים יחדיו. ופטר מן היבוס - אם נולד
לאחר מיתת אביו, וזיה שעה אחת, ומת. אבל
כל זמן שמעוברת - אינו מתירה לינשא.
ומאכיל בתרומה - בת ישראל שניסת לכהן,
ומת, ונולד לה בן לאחר מיתתו - אוכלת
בשבילו בתרומה בו ביום שנולד, כדכתיב
(ויקרא כב) "ויולד ביתו הם יאכלו בלחמו",
דרשינן: יאכלו את אמום. אבל מעוברת
אינה אוכלת בשבילו עד שילד. ופוסל (את)
[מן] התרומה - קא סלקא דעתך: כגון בת כהן
שניסת לישראל, ומת, והניח בן יום אחד -
פסלה מותרות בית אביה כל ימי חייו, דכתיב
(שם) "וזרע אין לה ושבה אל בית אביה", והא
- יש לה זרע, ובגמרא פריך: אפילו עובר נמי
פוסל

וְהָיָה וְכָל־לֶחֶם לֶשֶׁם גִּירוֹת, מִהוּ דִּינָם. וּמִבָּאֵר רַבָּא אֵת צַדִּיִּי הַסֵּפֶק;
אִם תִּמְצֵי לִזְמַר – אִפִּילוּ אִם תִּפְשׁוּט אֵת הַסֵּפֶק שֶׁהִסְתַּפְקֵנוּ לַעֲלֹל
לִגְבֵי מִי רִגְלִים שֶׁל זֹבֵה, וְתֹאמַר דְּבַתְּ עֲקִירָה אֲוִלִּינָן אֵף עַל גֵּב
דְּמִצֵּי נָקִים לָהּ – שֶׁאֵנוּ הוֹלְכִים בָּהֶם אַחֵר שַׁעַת עֲקִירָתָם אֵף עַל
פִּי שֶׁהָיָה יְכוּלָה לְמוֹנַעַם שֶׁלֹּא יֵצֵא לַחוּץ, עֲדִיין אִי אִפְשֵׁר לַלְמוּד
מִשֶּׁם לִגְבֵי מִי רִגְלִיהָ שֶׁל גִּוִּיהָ שֶׁהִתְגַּיֵּרָה, כִּי אִוִּילִי הֵי מִיִּלִּי לִגְבֵי מִי
רִגְלִיהָ שֶׁל זֹבֵה יִשְׂרָאֵלִית, דְּמִסְמָחָא דְּאִרְיִיתָא – שֶׁטּוֹמָאֲתָה חֲמוּדָה
כִּיּוֹן שֶׁהָיָה מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל עֲוֹבָדָה בּוֹכְכִים וְכָה, דְּמִסְמָחָא רַק מִדְּרַבָּנָן,
לֹא הִחְמִירוּ בָּהּ לִלְכַת אַחֵר שַׁעַת עֲקִירָתָם אֲלֵא הוֹלְכִים אַחֵר שַׁעַת
יֵצִיאָתָם, וְאִזְּהִי כִבְר גִּירוֹת וְהֵם טְהוּרִים. אִזְּהִי לֹא שְׁנָא –
אִזְּהִי אִין הִדִּין שׁוֹנֵה בַּעֲנִין זֶה בֵּין דְּאִרְיִיתָא לְדִרְבָּנָן, וּבִכְל אֹפֶן
שַׁעַת הָעֲקִירָה הִיא הַקּוֹבַעַת, וּבִיּוֹן שִׁבְשַׁעַת עֲקִירָתָם הִתֵּה עֲדִיין
גִּוִּיהָ הָרִי הֵם טְמֵאִים. מִסִּיקָה הַגְּמָרָא: תִּיקוּ.
שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה לִגְבֵי נִדָּה זֹב וּבַעַל קָרִי, שֶׁלֹּא צָרִיךְ שִׁיעוֹר
לְטוֹמָאֲתָה, וּמִסְמָחָא אִפִּילוּ בְּכָל שָׁחַ.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בַּעֲנִין שִׁיעוֹר טוֹמָאֲתָה זֹה: אֲמַר שְׁמוּאֵל,
בְּכַדִּי שֶׁהוּב יִקְבֵּל טוֹמָאֲתָה זֶה, צָרִיךְ שִׁיחִידָה בְּזוּב שִׁיעוֹר שֶׁל כְּתֻמָּת
פִּי הָאֶמָּה – כִּדִּי סְתִימָת נִקֵּב פִּי אִמְתּוֹ, שְׁנִמְאָר טוֹמָאֲתָה זֹה (וִיקָרָא
טו ג) אִזְּהִי הַתֵּימָה בְּשָׂרוֹ מִזִּיבֵי גוֹ, וּמִשְׁמַע דּוּקָא כִּשְׁשׁ שִׁיעוֹר
בְּטִיפַת זֹבֵה לַחֲתוּם וּלְטוֹתוּם אֵת בִּשְׂרוֹ וְ-אֲבָרוֹ, אֲבָל פָּחוֹת מִשִּׁיעוֹר
זֶה אִינוּ מִטְמָא.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵינָן תֵּנִן בַּמִּשְׁנָתָה, שֶׁנִּדָּה זֹב וּבַעַל קָרִי מְטִמְאִין
אִפִּילוּ בְּכָל שָׁחַ, וּמִבָּאֵר שָׂאִין זֹה צָרִיךְ שִׁיעוֹר לְרִאִיּוֹתוֹ. מִתְרַצָּת
הַגְּמָרָא: הוּא דְּאֲמַר בְּרַבִּי יִתְנָן – שְׁמוּאֵל אָמַר אֵת דִּינוֹ כְּדַעַת רַבִּי
נִתָּן הַחֹלֶק עַל מִשְׁנָתָה, דְּתִנְיָא בְּרִיּוּתָא שֶׁנִּחְלָקוּ בִּזְהָרָה רַבִּי נִתָּן
וְחַכְמִים, רַבִּי יִתְנָן אֲמַר מִשְׁוֹם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, זֶה צָרִיךְ שִׁיעוֹר בְּזוּב
כְּתֻמָּת פִּי הָאֶמָּה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חַכְמִים, אֲלֵא סִבְרוּ שֶׁאִינוּ צָרִיךְ
שִׁיעוֹר כָּלֵל. וּמִשְׁנָתָה הִיא כְּדַעַת חַכְמִים.
מִבְרַרְתָּ הַגְּמָרָא: מָאִי מְטִמָּא דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁמִּצְרִיךְ שִׁיעוֹר בְּזוּב
כְּתֻמָּתָהּ פִּי הָאֶמָּה. מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: דְּאֲמַר קָרָא (שם) 'אִזְּהִי הַתֵּימָה
בְּשָׂרוֹ מִזִּיבֵי, וּמִשְׁמַע שְׂכִדִּי לְהִיטְמָא צָרִיךְ שִׁיחִידָה נִסְתָּם בִּשְׂרוֹ
מִטִּיפַת זֹבֵה.
שׁוֹאֲלָתָה הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן מִדּוּעַ לֹא לִמְדוּ מִפְּסוּק זֶה שׁוֹב צָרִיךְ שִׁיעוֹר.
מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: הַפְּסוּק הַזֶּה מְבַעֵר לִיָּה – נִצְרָךְ לְדַעַת חַכְמִים
לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ שְׁדוּקָא כֹּאשֶׁר הוֹבֵב לָח הוּא מְטִמָּא, וְאִינוּ מְטִמָּא
כִּשְׁהוּא יִבֵּשׁ. שֶׁכֵּן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'הַחֲתִים בִּשְׂרוֹ', שֶׁהוּב לָח
וּלְפִיכֵן הוּא חוֹתָם אֵת פִּי הָאֶמָּה, כִּי כִשְׁהוּא יִבֵּשׁ אִינוּ נִסְרָךְ בְּפִי
הָאֶמָּה לְטוֹמָאֲתָה אֲלֵא נִפְלָא הַחוּצָה.
שׁוֹאֲלָתָה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁלִּמְדוּ מֵאִתּוֹ פְּסוּק אֵת שִׁיעוֹר הוֹבֵב,
מִהִיכֵן לִמְדוּ שֶׁהוּא מְטִמָּא דּוּקָא לָח וְלֹא יִבֵּשׁ. מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא:
הִדִּין הַזֶּה לְפִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מִדְּר' נִפְקָא – נִלְמַד מִמָּה שֶׁנִּאֲמַר
בְּתוֹחִילַת הַפְּסוּק (שם) 'דָּר בְּשָׂרוֹ אֵת זֹבֵה' גוֹ, וּמִזְהִיבָה רַר'
מִשְׁמַע שֶׁהוּא לָח.
שׁוֹאֲלָתָה הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן שֶׁלִּמְדוּ שֶׁצָרִיךְ שִׁיחִידָה לָח מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב
'הַחֲתִים בִּשְׂרוֹ', מִה לִּמְדוּ מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'רַר'. מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא:
הַהוּא לְמִנְיָנָא הוּא דְּאָתָא – תִּיבָה זֶה בָּאָה לְדַעַת חַכְמִים לְלַמּוֹד אֵת
מִסְפַּר הַפְּעָמִים שֶׁצָרִיךְ הָאִישׁ לִרְאוֹת זִיבָה יוֹצֵאת מִגּוֹפוֹ כִּדִּי לִקְבֹּל
דִּין שֶׁל זֹב, שֶׁנִּאֲמַר בּוֹב (שם) 'זֹאת תִּהְיֶה טְמָאָתָה בְּזוּבֵי דָר בְּשָׂרוֹ
אֵת זֹבֵה', וְהוֹכֵרָה לְשׁוֹן זִיבָה שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּפְּסוּק זֶה, 'זֹבֵה' וְ-
הָיָה, 'דָּר בְּשָׂרוֹ' תִּרִי, 'אֵת זֹבֵה' תִּלָּת, וּבִכְךָ לִימַד עַל זֶבַע עֲלֵי שְׁלֹשׁ
רִאִיוֹת – שֶׁרָאָה זִיבָה שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים, שְׁחִיבֵי בְּקִרְבָּן כִּמְבֹאֵר
בְּפִרְשָׁה, אֲבָל בִּשְׁתֵּי רִאיוֹת עֲדִיין אִינוּ חִיב קִרְבָּן. וְבַהֲמִשְׁחָה הַפְּסוּק
(שם) נִאֲמַר 'אִזְּהִי הַתֵּימָה בְּשָׂרוֹ מִזִּיבֵי טְמָאָתָה הִיא', שֶׁהוּא מְטִמָּא,
וּמִשְׁמַע מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'מִזִּיבֵי, שֶׁמְקַצָּת זֹבֵה טְמָא – שֶׁגַם אִם רָאָה
פָּחוֹת מִשְׁלוֹשׁ רִאיוֹת שֶׁל זֹב וְעֲדִיין לֹא קִיבֵל דִּין זֹב גִּמּוֹר אֵף עַל
פִּי כֵן טְמָא, וּבִכְךָ לִימַד עַל זֶבַע עֲלֵי שְׁתֵּי רִאיוֹת – שֶׁרָאָה זִיבָה
פְּעָמִים בְּלִבָּהּ, שֶׁמְטִמָּא מִשְׁבֵּב וּמוֹשֵׁב כִּמְבֹאֵר בְּפִרְשָׁה.
שׁוֹאֲלָתָה הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל שֶׁדִּרְשׁ אֵת לְשׁוֹן הַכְּתוּב 'רַר' לַעֲנִין
אַחֵר, שֶׁהוּב מְטִמָּא כִּשְׁהוּא לָח דּוּקָא, מְנַיֵּן מְנָא לִיָּה – מִהִיכֵן

לִמְדוּ אֵת מִסְפַּר הַפְּעָמִים שֶׁצָרִיךְ הָאִישׁ לִרְאוֹת זִיבָה כִּדִּי לִקְבֹּל דִּין
שֶׁל זֹב. מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל נִפְקָא לִיָּה מִהִדְרֵשָׁה דְּרַבִּי
סִימָא, דְּתִנְיָא, רַבִּי סִימָא אֲמַר, מִצִּינוּ שְׁמֹנֶה הֶכְתוּב שְׁתֵּים – שְׁתֵּי
זִיבוֹת, שֶׁנִּאֲמַר (שם טו ב) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זֶבַע מִבְּשָׂרוֹ זֹבֵה טְמָא
הוּא', זֹב וְזוּבֵי הָרִי שְׁתֵּי זִיבוֹת, וְקָרָא הַכְּתוּב טְמָא, שֶׁנִּאֲמַר בְּסוֹף
הַפְּסוּק 'טְמָא הוּא'. וְלַעֲוֹמָת זֹאת מִצִּינוּ שֶׁמִּנֵּה הַכְּתוּב שְׁלֹשׁ זִיבוֹת
(שם טו ג) 'זֹאת תִּהְיֶה טְמָאָתָה בְּזוּבֵי דָר בְּשָׂרוֹ אֵת זֹבֵה אוֹ הַחֲתִים
בְּשָׂרוֹ מִזִּיבֵי טְמָאָתָה הִיא', בְּזוּבֵי וְ-אֵת זֹבֵה וְ-מִזִּיבֵי הָרִי שְׁלֹשׁ
זִיבוֹת, וְקָרָא הַכְּתוּב טְמָא, שֶׁנִּאֲמַר בְּסוֹף הַפְּסוּק 'טוֹמָאֲתָה הִיא'. הָא
כִּי צִדֵּד יִתְקִימוּ שְׁנֵי הַמִּקְרָאוֹת, הֲלֹא אִם בִּשְׁתֵּי רִאיוֹת נַעֲשֶׂה טְמָא
לֵאזִיזָה צוֹרֵךְ הוֹכֵרָה רִאִיָּה שְׁלִישִׁית בַּפְּסוּק, אֲלֵא שֶׁהוּרָאָה שְׁתֵּים
יֵשׁ לוֹ דִּין זֶב לְטוֹמָאֲתָה אֲבָל אִינוּ מִתְחַיִּיב בְּקִרְבָּן, וְהוּרָאָה שְׁלֹשׁ יֵשׁ
לוֹ דִּין שֶׁל זֹב גַּם לְקִרְבָּן.
שׁוֹאֲלָתָה הַגְּמָרָא: וְלִמְאָן דְּנִפְקָא לִיָּה תְּרוּיָהּ – וְלִמִּי שְׁלוּמִד
וְ-חַכְמִים אֵת שְׁנֵי הַדִּינִים, כְּלוֹמַר אֵת הִדִּין שֶׁל שְׁלוֹשׁ רִאיוֹת שְׁבוּב
וְגַם אֵת הִדִּין שֶׁל שְׁתֵּי רִאיוֹת, מִהִפְסוּק (שם) 'זֹאת תִּהְיֶה טוֹמָאָתָה
בְּזוּבֵי גוֹ' אוֹ הַחֲתִים בְּשָׂרוֹ מִזִּיבֵי, אִם כֵּן, הַפְּסוּק 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה
זֶב מִבְּשָׂרוֹ', מָאִי עֲבִיד לִיָּה, כְּלוֹמַר מִה בֹּא פְסוּק זֶה לְלַמַּד. מִשְׁבִּיבָה
הַגְּמָרָא: פְּסוּק זֶה לְדַעַת חַכְמִים מְבַעֵר לִיָּה לְלַמַּד שֶׁאִינוּ מִטְמָא עוֹד
שְׁחִיבָא הוֹבֵב מִבְּשָׂרוֹ, אֲבָל כִּשְׁזוּבֵי עֲדִיין בְּתוֹךְ בִּשְׂרוֹ, אֵף שֶׁנַּעֲקָר
כִּבְר מִמְקוּרֵי בִּגְדוֹ, אִינוּ מִיטְמָא בִּכְךָ. שׁוֹאֲלָתָה הַגְּמָרָא: מִה שֶׁנִּאֲמַר
בַּהֲמִשְׁחָה הַפְּסוּק 'זֹבֵה טְמָא הוּא', לָמָּה לִי – מִה בָּאוֹת תִּיבוֹת אֵלוֹ
לְלַמַּד לְדַעַת חַכְמִים. מִשְׁבִּיבָה הַגְּמָרָא: בִּזְה לִימַד הַכְּתוּב עַל הוֹבֵב
וְ-הִטִּיפָה עֲצֻמָּה שְׁחִיבָא טְמָא.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא בַּעֲנִין שִׁיעוֹר טוֹמָאֲתָה בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע: אֲמַר רַב
חֲנִילָאִי מִשְׁוֹם רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, שִׁיעוֹר טוֹמָאֲתָה בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע,
לְרֹאָה שְׁכַבְתָּ זֶרַע מִגּוֹפוֹ הוּא בְּמִשְׁחָה, אֲבָל לְנוֹנֵעַ בָּהּ אִינֶה מִטְמָאֲתָה
אֲלֵא כִּשְׁשִׁיעוֹרָה בְּכַעֲדָשָׁה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵינָן מְטִמְאִין בְּכָל שָׁחַ תֵּנִן – וְהִרִי שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָתָה
שֶׁנִּדָּה זֹב וּבַעַל קָרִי מְטִמְאִין בְּכָל־שָׁחַ, מָאִי לֹא כוּונַת הַמִּשְׁנָה אֵף
לְנוֹנֵעַ בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע שִׁיטְמָא בְּכָל שֶׁהוּא וּאִפִּילוּ פָּחוֹת מִכְּעַדְשָׁה.
מִתְרַצָּתָה הַגְּמָרָא: לֹא, אֲלֵא כוּונַתָה דּוּקָא לְרֹאָה שְׁכַבְתָּ זֶרַע מִגּוֹפוֹ
שֶׁנִּטְמָא אִפִּילוּ בַּמִּשְׁחָה. אֲבָל הַנוֹנֵעַ צָרִיךְ שִׁיעוֹר כִּבְעַדְשָׁה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל רַב חֲנִילָאִי: תָּא שְׁמַע, שֶׁכֵּן שִׁנִּינוּ בְּרִיּוּתָהּ, שִׁישׁ
חֲזָרָה לַעֲנִין טוֹמָאֲתָה בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע יוֹתֵר מִבְּשָׂרוֹ, וְיֵשׁ חֲזָרָה בְּשָׂרָה
לַעֲנִין טוֹמָאֲתָה יוֹתֵר מִבְּשְׁכַבְתָּ זֶרַע. חֲזָרָה בְּשָׂרָה יוֹתֵר מִבְּשְׁכַבְתָּ זֶרַע,
שֶׁהִשְׁרִין אִין חֲלֻקָּה מְטִמְאִין – אִין בִּי חֲלֻקָּה בַּעֲנִינִי טוֹמָאֲתָה כִּי בְּכָל
אֹפֶן הוּא מְטִמָּא. מָה שְׂאִין בֵּין בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע שִׁישׁ שְׁכַבְתָּ זֶרַע שֶׁאִינֶה
מִטְמָאֲתָה. וְחֲזָרָה בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע יוֹתֵר מִבְּשָׂרוֹ, שֶׁהִשְׁכַבְתָּ זֶרַע מְטִמָּא
בְּכָל שָׁחַ, מָה שְׂאִין בֵּין בְּשָׂרָה צָרִיךְ שִׁיחִידָה בִּי שִׁיעוֹר כְּעַדְשָׁה כִּדִּי
שִׁיטְמָא. מָאִי לֹא כוּונַת הַבְּרִיּוּתָא אֵף לְנוֹנֵעַ בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע שִׁיחִידָה
נִטְמָא בְּכָל שִׁיעוֹר שֶׁהוּא וּאִפִּילוּ פָּחוֹת מִכְּעַדְשָׁה, שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי רַב
חֲנִילָאִי. מִתְרַצָּתָה הַגְּמָרָא: לֹא, אֲלֵא כוּונַתָה דּוּקָא לְרֹאָה שְׁכַבְתָּ
זֶרַע מִגּוֹפוֹ שֶׁנִּטְמָא אִפִּילוּ בַּמִּשְׁחָה. אֲבָל הַנוֹנֵעַ צָרִיךְ שִׁיעוֹר
כִּבְעַדְשָׁה.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאֵי דוּקָא דְּשָׂרָה קִתְּנִי – וְהִרִי הִתְנָא בֹּא לְדַמּוֹת
שְׁכַבְתָּ זֶרַע לְשִׁרְץ כִּדִּי לְהִרְאוֹת אֵת הַהִבְדֵּל שְׁבִינִיָּהּ. מָה בְּשָׂרָה
דִּיבֵר הִתְנָא עַל שִׁיעוֹרוֹ לְטְמָא בְּנִינִיָּה, אֵף בִּשְׁכַבְתָּ זֶרַע עַל כִּרְחָךְ
כוּונַתָה לַעֲנִין שִׁיעוֹרָה לְטְמָא בְּנִינִיָּה, וְעַל זֶה אָמַר שֶׁמִּטְמָאֲתָה בְּכָל
שֶׁהוּא, שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי רַב חֲנִילָאִי. מִתְרַצָּתָה הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב אֲדָא בִּר
אֲהֵבָה, שׁוּם שָׂרָה קִתְּנִי וְשׁוּם שְׁכַבְתָּ זֶרַע קִתְּנִי – כוּונַת הִתְנָא שְׁבִשֶׁם
שִׁרְץ לֹא מִצִּינוּ כָּלֵל שִׁיטְמָא מִמֶּשְׁחָה, אֲבָל בְּשֶׁם שְׁכַבְתָּ זֶרַע מִצִּינוּ
שֶׁנִּטְמָא בַּמִּשְׁחָה, וְהִינוּ לְרֹאָה.
חֲזוּרַת הַגְּמָרָא וּמִקְשָׁה: וְכִי שָׂרָה לֹא מִצִּינוּ בִּי שְׁמִטָּא בְּמִשְׁחָה, וְהָא
אֵינָן תֵּנִן (אִהְלוֹת פ"א מ"ו), הָאֲבָרִים כִּשְׁהֶם שְׁלֵמִים אִין לָהֶם שִׁיעוֹר
כִּדִּי לְטְמָא, אֲלֵא אִפִּילוּ אִם הֵם פָּחוֹת מִכְּתִיב בְּשִׁיר הַמֶּת וּפָחוֹת
מִכְּתִיב בְּשִׁיר נִבְלָה וּפָחוֹת מִכְּתִיבָה מִן הַשָּׂרָה מִטְמָאִים גַּם כֵּן. הִרִי
שֶׁגַם בְּשִׁירֵי יֵשׁ אֹפֶן שֶׁהוּא מְטִמָּא בַּמִּשְׁחָה. מִתְרַצָּתָה הַגְּמָרָא: שְׂאִין
אֲבָרֵי שֶׁלֶם, שֶׁמִּטְמָא אֵף כִּשְׂאִין בִּי שִׁיעוֹר, כִּיּוֹן דְּכֻלָּיהּ – שׁוֹה שְׁכוּלוֹ

1 וְנִחַל אֶת נִכְסֵי קְרוֹבוֹ שְׁמֹת. וּמִנְחִיל אֶת הַנִּכְסִים לְשֹׂאֵר קְרוֹבוֹ, אִם
2 מֵת בּוֹ בְּיוֹם. וְהַחֲדָנוּ חֵיב עָלָיו. וּבְמִיתוֹתוֹ הָרִי הוּא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ
3 וּלְכָל קְרוֹבָיו כְּחֶתֶן שְׁלֹם, כְּלוֹמֵר שְׁחִיבִים לְהִתְאָבֵל עָלָיו.

גמרא

4 במשנה נאמר שבת יום אחד מיטמאה בגדה. מבררת הגמרא:
5 מְנַהֵי מִיָּלִי – מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ זֹאת. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דָּתָנוּ רַבָּנִן, נִאֲמַר
6 (וּקְרָא טו יט) 'וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָכָה דָּם וְגו' שְׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה
7 בְּגִדְתָּהּ וְגו', וּמִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'אִשָּׁה, אֵין לִי לְלִמּוּד אֱלָא שֹׁאֲשָׁה
8 גְדוּלָּה בְּשֵׁנִים מִיטְמֵאֵת בְּגִדָּה, אֲבָל בֵּת יוֹם אֶחָד לְגִדָּה מִנֵּן
9 שְׁמִיטְמֵאֵת, תִּלְמִיד לֹמֵר 'אִשָּׁה, כְּלוֹמֵר, הָאוֹת וְאִ"ו מִיּוֹתֶרָה,
10 לְרִבּוֹת שֶׁאֵף תִּינּוֹקֵת מִיטְמֵאֵהָ בְּגִדָּה.

11 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: בֵּת עֲשָׂרָה יָמִים לְיִבְהָ. מְבַרְרַת הַגְמָרָא: מְנָא הֵי
12 מִיָּלִי – מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דָּתָנוּ רַבָּנִן, אִילוּ הִיָּה נִאֲמַר בְּפִרְשֵׁת זֹכָה
13 'אִשָּׁה, אֵין לִי לְלִמּוּד מַלְשׁוֹן זֹו אֱלָא שֹׁאֲשָׁה גְדוּלָּה בְּשֵׁנִים מִיטְמֵאֵת
14 בְּזִיבָה, אֲבָל בֵּת עֲשָׂרָה יָמִים לְיִבְהָ מִנֵּן שְׁמִיטְמֵאֵת, תִּלְמִיד לֹמֵר
15 (שֵׁם טו כה) 'אִשָּׁה, כְּלוֹמֵר, הָאוֹת וְאִ"ו מִיּוֹתֶרָה, לְרִבּוֹת שֶׁאֵף בֵּת
16 עֲשָׂרָה יָמִים מִיטְמֵאֵהָ בְּזִיבָה.

17 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: תִּינּוֹק כֵּן יוֹם אֶחָד כּו' מִיטְמֵא בְּזִיבָה. מְבַרְרַת
18 הַגְמָרָא: מְנָא הֵי מִיָּלִי. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דָּתָנוּ רַבָּנִן, נִאֲמַר בּוֹב
19 (וּקְרָא טו ב) 'אִשָּׁה אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה זָכָה מִבְּשָׂרָהּ וְגו', מָה תִּלְמִיד לֹמֵר
20 בְּכַפַּל הַלְשׁוֹן 'אִשָּׁה אִשָּׁה, לְרִבּוֹת כֵּן יוֹם אֶחָד שְׁמִיטְמֵאֵת בְּזִיבָה, דָּבָר
21 רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל כֵּן שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן כֵּן בְּרוּקָא חוּלָק וְאוֹמֵר,
22 אֵינוֹ צָרִיד לְלַמּוֹד זֹאת מִכַּפַּל הַלְשׁוֹן, שְׁחָרִי הוּא אוֹמֵר בְּפִרְשֵׁת זֹכִים
23 (שֵׁם טו לג) 'וְהָיָה אֵת זֹכָיו לְזָכָר וּלְנִקְבָּה', וּמַלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'לְזָכָר'
24 מִשְׁמַע כָּל שְׁהוּא זָכָר בֵּין גְּדוּלָּה בֵּין קָטָן מִיטְמֵא בְּזִיבָה, וְכֵן מַלְשׁוֹן
25 הַכְּתוּב 'לְנִקְבָּה' מִשְׁמַע כָּל שְׁהִיא נִקְבָּה בֵּין גְּדוּלָּה בֵּין קָטָנָה
26 מִיטְמֵאֵת בְּזִיבָה. מְסִיִּים רַבִּי יִשְׁמַעֵאל: אִם כֵּן מָה תִּלְמִיד לֹמֵר 'אִשָּׁה
27 אִשָּׁה, דָּבָרָה תוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. כְּלוֹמֵר, אֲכַן לֹא לְמַדִּים מִכַּפַּל
28 הַלְשׁוֹן שׁוּם דִּין, אֲלֵא שְׁנִקְטָה כֵךְ הַתּוֹרָה כְּדִרְךְ בְּנֵי הָאָדָם שְׁדִרְכֵם
29 לְכַפּוֹל תִּיבּוֹת בְּדִיבּוֹרָם.

30 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וּמִטְמֵא בְּנִיגָעִים. מְבַאֲרַת הַגְמָרָא מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ זֹאת:
31 דְּבָתִּים בְּנִגְעִים (וּקְרָא יג ב) 'אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאֵת אוֹ
32 סִפָּחָת' וְגו', וּמַלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'אָדָם, מִשְׁמַע כָּל שְׁהוּא אָדָם בֵּין גְּדוּלָּה
33 בֵּין קָטָן מִיטְמֵא בְּנִגְעִים.

34 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וּמִטְמֵא בְּמִטָּא בֵּת. מְבַאֲרַת הַגְמָרָא מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ
35 זֹאת. דְּבָתִּים בְּהוֹדָת אֶפְרַח עַל הַנִּטְמָאִים מֵבֵת לְטִהָרָם (בְּמִדְבָּר
36 יט יח) 'וְהָיָה עַל הָאֶהָל וְגו' וְעַל הַנִּפְשׁוֹת אֲשֶׁר הֵיוּ שָׁם' וְגו', וּמַלְשׁוֹן
37 הַכְּתוּב 'נִפְשׁוֹת' מִשְׁמַע נִפְשׁ כָּל דָּהוּ – כָּל שֵׁשׁ בּוֹ נִפֵּשׁ בֵּין גְּדוּלָּה
38 בֵּין קָטָן צָרִיד טִהָרָה מִטּוֹמְאֵת מֵת.

39 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְיוֹקֵץ לִיבּוֹם. מְבַאֲרַת הַגְמָרָא מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ שְׁדוּקָא
40 יְלִיד זֹוֹקֵל לִיבּוֹם, וְלֹא עוֹבֵר: דְּבָתִּים בִּיבּוֹם (דְּבָרִים כה ד) 'כִּי יִשָּׁבוּ
41 אָחִים יַחְדָּיו', מִשְׁמַע שְׁדִין יִבּוֹם הוּא שְׁדוּקָא בְּאָחִים שְׁהִיָּה לָהֶם יִשָּׁיבָה
42 אָחִית יַחְדָּיו בְּעוֹלָם, אֲבָל אִם בְּמִיתָת הָרֵאשׁוֹן הִיָּה הַשְּׁנִי עוֹבֵר,
43 פְּטוּרָה הָאִשָּׁה מִיבּוֹם.

44 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וּפּוֹטֵר מִן הַיִּבּוֹם. הַגְמָרָא מְבַאֲרַת מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ
45 שְׁדוּקָא יְלִיד פּוֹטֵר: כִּיּוֹן שְׁלֹגְבִי יבּוֹם (שֵׁם) 'זֵכֶן אֵין לוֹ' אֱמַר רַבְּהִינָא
46 – רַק אִם לֹא גִדֵּל לוֹ בֵּן צָרִיבָה אֲשֶׁתּוֹ לְהִתְיַיֵּב. וְהָא אֵית לִיה –
47 וְהִרִי יֵשׁ לוֹ בֵּן, לְפִיכָךְ הִיא פְּטוּרָה. אֲבָל עוֹבֵר אֵינוֹ פְּטוּרָה עַד
48 שְׁוִוּוֹלָד.

49 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וּמִטְמֵא בְּתִירוּמָה. הַגְמָרָא מְבַאֲרַת מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ
50 זֹאת. דְּבָתִּים לִגְבִי הִיתֵר אֲבִילַת תְּרוּמָה לְבִנֵּי בֵיתוֹ שֶׁל כֹּהֵן (וּקְרָא
51 כב יא) 'קִנְיָן בְּסָפֹה הוּא יֹאכֵל בּוֹ וְיִלִּיד בֵּיתוֹ' הֵם יֹאכְלוּ בְּלִחְמוֹ. קָרִי
52 בִּיה – וִישׁ לְקִרְוָא כֵּאִילוֹ כְּתוּב 'אֲכִילוּ בְּלִחְמוֹ', כְּלוֹמֵר שִׁילְדִיו
53 יֹאכְלוּ בְּתִירוּמָה אֵת אִמָּם מִיּוֹם הַיּוֹדֵלָדָם, אִם מֵת אֲבִיהֶם אוֹ
54 נִתְגַּרְשָׁה אִמָּם וְאִינָה יִכּוֹלָה לֵאכּוֹל בְּתִירוּמָה זִכּוֹת בַּעֲלָהּ. אֲבָל
55 עוֹבֵר אֵינוֹ מֵאכִיל אֵת אִמּוֹ עַד שְׁוִוּוֹלָד.

56 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וּפּוֹטֵר מִן הַתִּירוּמָה. בֵּת כֹּהֵן שְׁנִישָׂאָה לִזֹּר נִאֲסִרָה

58 בְּתִירוּמָה, אִךְ כְּשִׁמְתָּ בַּעֲלָהּ אוֹ גִרְשָׁה וְאֵין לָהּ וּלְדָּ מִמֶּנּוּ, מוֹתֶרָת
59 שׁוֹב בְּתִירוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (וּקְרָא כב יג) 'זִבְתָּ כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה
60 וְגִרְשָׁה וְנָרַע אֵין לָהּ וְשָׂבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲנִיָּה מִלְּחָם אָבִיהָ
61 תֵּאכָל'. הַגְמָרָא מְבַיְנָה כַּעַת, שְׁכוּנַת הַתֵּנָא שְׁתִּינוּק בֵּן יוֹמָא פּוֹסֵל
62 אֵת אִמּוֹ מִתְּרוּמַת בֵּית אֲבִיהָ, וּמְבַאֲרַת הַגְמָרָא מְדַיֵּחַן לְמַדְנוּ דִּין זֹה:
63 'וְנָרַע אֵין לָהּ' אֱמַר רַבְּהִינָא, וְהָא אֵית לָהּ – וְהִרִי יֵשׁ לָאִשָּׁה זֹו וְרַע,
64 לְפִיכָךְ אִסּוּרָה בְּתִירוּמָה.

65 מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: לְפִי מָה שֶׁאֲמַרְתָּ שֶׁלְשׁוֹן הַכְּתוּב 'וְנָרַע אֵין לָהּ'
66 פִּירְשׁוּ וְלָד, מִשְׁמַע שֶׁרַק וְלָד גּוֹרֵם לָהּ שֶׁלֹּא תֵּאכָל וְלֹא עוֹבֵר, אִם
67 כֵּן מֵאִי אִירִיָא – מְדוּעַ נִקְטָה הַכְּתוּב דּוּקָא 'וְנָרַע', שְׁמִשְׁמַע שְׁכֵבֵר
68 גּוֹלֵד, וְהֵלֵא אֲפִילוּ אִם יֵשׁ לָהּ עוֹפָר, נִמְי אֵינָה חוֹזֶרֶת לֵאכּוֹל
69 בְּתִירוּמָה, דְּבָתִּים בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק (שֵׁם) 'וְשָׂבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ
70 כְּנַעֲנִיָּה', וּמִשְׁמַע שְׁחִזְרֹת לֵאכּוֹל בְּתִירוּמָה רַק אִם הִיא כְּמוֹ
71 שְׁהִיָּה בַּעֲדָה נַעֲרָה, פְּרָט לְמַעֲוִפְרָת שֶׁאֵין גּוֹפָה דּוּמָה לִימִי
72 נַעֲוִירָה שְׁהִיָּהָ רִיקְנִית.

73 מִתְּרַצָּה הַגְמָרָא: צָרִיבִי – צָרִיבָה הַתּוֹרָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁכֵּךְ הִדִּין גַּם
74 בְּעוֹבֵר וְגַם בּוֹלֵד, דָּא קָתֵב רַבְּהִינָא רַק 'וְנָרַע אֵין לָהּ', הֵינִינוּ אוֹמְרִים
75 שְׁדוּקָא וְלָד פּוֹסֵלָה מִתְּרוּמָה, מִשּׁוֹם דְּמַעֲוִיָּקָא חָד גּוֹפָא וְהַשְׁתָּא
76 תִּרִי גּוֹפִי – שְׁמַתְחִילָה קוֹדֵם שְׁנִישָׂאָה הִיָּתָה גּוֹף אֶחָד וְכַעַת הֵם שְׁנֵי
77 גּוֹפִים, הִיא וְהוּלָד, אֲכָל הָקָא לִגְבִי עוֹבֵר, דְּמַעֲוִיָּקָא חָד גּוֹפָא
78 וְהַשְׁתָּא חָד גּוֹפָא – שְׁמַתְחִילָה הִיָּתָה גּוֹף אֶחָד וְגַם עַתָּה יֵשׁ לְפָנֵינוּ
79 רַק גּוֹף אֶחָד וְלִפִּי שְׁרוּאִים אֵל הַעוֹבֵר כֵּאִילוֹ הוּא חֵלֶק מִמֶּנָּה,
80 אִמָּא תִיבּוֹל – תֵּאֲמַר שֶׁתֵּאכָל בְּתִירוּמָה עַד שְׁחִלָּה, לְפִיכָךְ קָתֵב
81 רַבְּהִינָא 'כְּנַעֲנִיָּה', פֵּרַט לְמַעוּבֶרֶת. וְאִי קָתֵב רַבְּהִינָא רַק 'כְּנַעֲנִיָּה',
82 הֵינִינוּ אוֹמְרִים שְׁדוּקָא עוֹבֵר פּוֹסֵלָה מִתְּרוּמָה, מִשּׁוֹם דְּמַעֲוִיָּקָא
83 גּוֹפָא סָרִיקָא וְהַשְׁתָּא גּוֹפָא מִיָּלִי – שְׁמַתְחִילָה קוֹדֵם שְׁנִישָׂאָה הִיָּתָה
84 גּוֹף רִיקָן וְכַעַת הִיא גּוֹף מֵלֵא, וְאֵין זֹה כִימִי נַעֲוִירָה, אֲכָל הָקָא לִגְבִי
85 וְלָד, דְּמַעֲוִיָּקָא גּוֹפָא סָרִיקָא וְהַשְׁתָּא גּוֹפָא סָרִיקָא – שְׁמַתְחִילָה
86 הִיָּתָה גּוֹף רִיקָן וְגַם עַתָּה כְּשִׁכְבֵּר יְלִדָה הִיא גּוֹף רִיקָן, אִמָּא תִיבּוֹל
87 תֵּאֲמַר שֶׁתֵּאכָל בְּתִירוּמָה כְּבִימִי נַעֲוִירָה. מְסִיקָה הַגְמָרָא: אֲזִינָא
88 – אֲכַן צָרִיבָה הַתּוֹרָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁגַם עוֹבֵר וְגַם וְלָד פּוֹסֵלִים אוֹתָהּ
89 מִתְּרוּמָה.

90 מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: אִמָּנָם קְרָא אֲתִירוֹן – הַפְּסוּקִים תּוֹרְצוּ, מְדוּעַ צָרִיךְ
91 פְּסוּק לְעוֹבֵר וּפְסוּק לִלְדָּה, אֱלָא עַל מְתִינִיָּת עֲדִיין קְשָׁה, מֵאִי אִירִיָא
92 – מְדוּעַ נִקְטָה כֵּן יוֹם אֶחָד, הִרִי אֲפִילוּ עוֹפָר נִמְי פּוֹסֵל מִתְּרוּמָה.
93 וּמִפְּנֵי קוּשִׁיא זֹו מְבַאֲרַת אֵת מִשְׁתַּנּוּ בִּאֻפְּן אַחֵר: אֱמַר רַב שְׁשֵׁת,
94 אֵין כּוּוֹנֵת הַמִּשְׁנָה פּוֹסֵל מִן הַתְּרוּמָה אֵת אִמּוֹ, אֲלֵא אֵת עַבְדִּי
95 אֲבִיו, וְהָקָא מֵאִי עֲסָקִינוּ, כְּכֹהֵן שֵׁשׁ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת שֶׁהִיָּה
96 גִּרְשָׁה וְנִשְׂאָה בְּאִסּוּר, וְאַחַת שֶׁאֵינָה גִּרְשָׁה וְנִשְׂאָה בְּחִיתָה, וּמֵת
97 הַכֹּהֵן, וְשֵׁשׁ לוֹ גְּנִיָּם מִשְׁאֵינָה גִּרְשָׁה, וְשֵׁשׁ לוֹ וְלָד כֵּן יוֹם אֶחָד מִן
98 הַגִּרְשָׁה, דָּאוּתוֹ וְלָד פּוֹסֵל בְּעַבְדִּי אֲבִיו מִלֵּאכּוֹל בְּתִירוּמָה. שֶׁאִם הִיוּ
99 לְכֹהֵן זֶה בְּנִים מֵאֲשֶׁתּוֹ הַכְּשִׁירָה בְּלָבָד, עַבְדִּיו אוֹכֵלִים בְּתִירוּמָה,
100 שְׁחִרִי כַּעַת הֵם עַבְדֵי בְּנֵי הַכְּהֵנִים, אִךְ כִּיּוֹן שֵׁשׁ לוֹ בֵּן גַּם מִן
101 הַגִּרְשָׁה, וְאוֹתוֹ הֵבֵן חָלָל וְאֵינוֹ רֹאִי לְכַהֲנָה, נִפְסְלוּ הָעַבְדִּים
102 מִלֵּאכּוֹל בְּתִירוּמָה מִפְּנֵי שֵׁשׁ חָלָל חֵלֶק בָּהֶם. וְהַתֵּנָא בֹא לְמַעַט
103 שֶׁאִם בְּמִיתָת הָאֵבָה הִיָּה בֵּן הַגִּרְשָׁה עוֹבֵר בְּמַעַי אִמּוֹ, אֵינוֹ פּוֹסֵל
104 מִלֵּאכּוֹל בְּתִירוּמָה עַד שְׁוִוּוֹלָד, וְלֵאמֹרֵן מְדַבְּרֵי יוֹסִי – וְלַהּצִּיא
105 מְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי דְּאֱמַר עוֹפָר נִמְי פּוֹסֵל, כְּלוֹמֵר לֹא רַק חָלָל פּוֹסֵל,
106 אֲלֵא אֵף עוֹבֵר כְּשֶׁר פּוֹסֵל אֵת עַבְדִּי אֲבִיו מִן הַתְּרוּמָה עַד שְׁוִוּוֹלָד,
107 וְעַמּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי מִפְּנֵי שֵׁשׁ זִכִּיָּה לְעוֹבֵר וְכֹאשֶׁר אֲבִיו מֵת הוּא
108 זֹוֹכֵה בְּעַבְדֵי אֲבִיו עִם שֹׂאֵר אֲחָיו, וְכִיּוֹן שְׁהוּא עוֹבֵר, אֵין עָלָיו עֲדִיין
109 שֵׁם כֹּהֵן וְהוּא נִחְשֵׁב לִזֹּר, וּפּוֹסֵל אֵל כָּל הָעַבְדִּים מִלֵּאכּוֹל בְּתִירוּמָה
110 מִפְּנֵי חֵלֶקן שְׁבָהֶם, וְכֵל שֶׁכֵּן עוֹבֵר שְׂבָאשֶׁר יוֹלִיד יִהְיֶה חָלָל, פּוֹסֵל
111 כְּכֹר מַעַתָּה אֵת עַבְדֵי אֲבִיו מִן הַתְּרוּמָה, קָא מִשְׁמַע לָן שֶׁאֵין הִדִּין
112 כֵּן, אֲלֵא דּוּקָא אִם בֵּן הַגִּרְשָׁה הִיָּה בְּמוֹת אֲבִיו כֵּן יוֹם אֶחָד, אֵין –
113 אֲכַן פּוֹסֵל מִן הַתְּרוּמָה, אֲבָל אִם הִיָּה עוֹפָר, לֹא פּוֹסֵל, מִפְּנֵי
114 שֶׁאִמָּנָם הוּא זֶה, אִךְ סוֹבֵר הַתֵּנָא שֶׁל מִשְׁתַּנּוּ שֶׁאֵין זִכִּיָּה לְעוֹבֵר,
115 וְאִינָם נִחְשָׁבִים לְעַבְדֵי עַד שְׁוִוּוֹלָד.

116 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: נִחַל וּמִנְחִיל. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: וְהִרִי נִחַל מִמָּאָן – מִמִּי

ונחל ומנחל - מפרש בגמרא. כחתן שלם - מפרש בגמרא. גמרא אשה - זאשה
כי תהיה זבה וגו', והאי קרא בנדה משתעי. בת עשרה ימים בו' - זאשה כי תזוב זוב
דמה' קא דריש. אדם - משמע כל שהוא מין אדם, אפילו קטן, כדכתיב (במדבר לא)
ונפש אדם מן חתנים וגו', ובקטנות משתעי קרא. נפשות = כל שיש בו נפש. כנעוריה

זעשה אל בית אביה כנעוריה. כלומר, אם
דומה לימי נעורים - זעשה, ואם לאו - לא
תשבו. קרא אתיו - דתרייהו צריכי. אלא
מתניתין - מדנקט יום אחד, ולא נקט עובר,
דוקא נקט. אמר רב ששת - האי פוסל' לאו
א"אמו קאי, אלא א"עבדיו קאי, והבא בבחן
שהיו לו שתי נשים וכו', אחת גרושה - שהיתה
גרושה, ועבר ונשאה. ויש לו בנים - משאניה
גרושה, והן כהנים כשרים. ועבדים שנפלו להן
בירושא - אוכלין בתרומה בשבילן, דכתיב
(ויקרא כב) וזכח כי יקנה נפש קצין כספו וגו'.
ויש לו בן יום אחד מן הגרושה - והוא חלל,
ואינו ראוי לכחונה, ויש לו חלק בעבדים -
ופוסל את כולן מן התרומה, שאין אנו יודעין
לברור מי מגיע לחלקו. ודוקא בן יום אחד,
דראוי לירושא, אבל כל זמן שלא נולד -
אוכלין כולן, דאין זכיה לעובר. ולאפוקי מדרבי
יוסי - דאמר במסכת יבמות בפרק אלמנה
לכחן גדול" (ס"א), יש לו זכיה, ואפילו הוא
במעו אשה זרה הכשרה לכחונה - פוסלה,
דקסבר: כל זמן שהוא במעו זרה - זר הוא, וכל
שכן האי דבמעו גרושה הוא, דאפילו כשיושל
לא יתא ראי. לאחי מן האב - דהא אין ירושה
אלא לקרובי האב. אי בעי מאבא לית -
אפילו חשיבנא ליה כמאן דליתיה - ירתי
לאחר מיתת אביהם, ואידהו מאי אהני? נוהל
בנכסי האם - אם מתה אמו ביום שנולד -
הרי הוא יורשה, וכשמת אמו - באין אחיו
מאביו וירשין הימנו נכסי האם. דאי לאו איתו
— הו' שקלי ליה קרובי האם, דבן נוהל את
אמו. אבל האם - אינה נוחלת את בנה, וכל
שכן קרובי האם - שאין נוהלין אותו, דכתיב
(במדבר א) למשפחותם לבית אבותם -
משפחת האם אינה קריה "משפחה". אבל
עובר - שבמעיה, אם מתה מעוברת - אינו
נוהל להנחיל את קרוביו מן האב.
בבקר

והשתא גופה מליא, אבל הכא - דמעיקרא גופה סריקא והשתא גופה סריקא - אימא תיכול,
צריקא. קראי - אתרווי, אלא מתניתין, מאי אריא בן יום אחד - אפילו עובר נמי! אמר רב
ששת: הכא במאי עסקינן - בכחן שיש לו שתי נשים אחת גרושה ואחת שאינה גרושה,
ויש לו בנים משאינה גרושה, ויש לו בן יום אחד מן הגרושה - דפוסל בעבדו אביו מלאכול
בתרומה. ולאפוקי מדרבי יוסי דאמר עובר נמי פוסל, קא משמע לן: בן יום אחד - אי, עובר
- לא. "נוחל ומנחל". נוהל מלא? - מאביו, ומנחל למאן? - לאחיו מאביו, אי בעי - מאביו
לירתי ואי בעי - מיניה לירתי! אמר רב ששת: נוהל בנכסי האם, להנחיל לאחיו מן האב.
ודוקא בן יום אחד, אבל עובר - לא. מאי טעמא - דהוא מיית ברישא, ואין הבן יורש את אמו

ונחל ומנחל, והחורגו חייב, והרי הוא לאביו ולאמו
ולכל קרוביו פחתן שלם. גמרא מנהי מילי? דתנו
רבנן: "אשה" - אין לי אלא אשה, בת יום אחד לנדה
מניין? - תלמוד לומר "ואשה". "בת עשרה ימים
לזיבה". מנא הני מילי? דתנו רבנן: "אשה" - אין לי
אלא אשה, בת עשרה ימים לזיבה מניין? - תלמוד
לומר "ואשה". "תנינוק בן יום אחד" בו, מנא הני
מילי? דתנו רבנן: "איש איש". מה תלמוד לומר "איש
איש"? - לרבות בן יום אחד ששפוטא זיבה, דברי
רבי יהודה. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא
אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "והזב את זובו
לזכר ולנקבה". "לזכר" - כל שהוא, בין גדול בין קטן.
"לנקבה" - כל שהיא, בין גדולה בין קטנה. אם בן
מה תלמוד לומר "איש איש"? - דברה תורה כלשון
בני אדם. "ומטמא בנגעים". דכתיב: "אדם פי יהיה
בעור בשרו" - אדם כל שהו. "ומטמא בטמא מות".
דכתיב: "ועל הנפשות אשר היו שם" - נפש כל דהו.
"וזהק ליבום". דכתיב "פי ישבו אחים יחדו" - אחים
שתייה להם ישיבה אחת בעולם. "פומר מן היבום".
"ובן אין לו" אמר רחמנא - והא אית ליה. "ומאכיל
בתרומה". דכתיב: "ויילד ביתו הם יאכלו בלחמו",
קרי ביה: "יאכלו בלחמו". "ופוסל מן התרומה".
"וורע אין לה" אמר רחמנא - והא אית לה. - מאי
איריא ורע? אפילו עובר נמי, דכתיב: "כנעוריה" -
פרט למעוברת! וצריכי, דאי פתב רחמנא "וורע אין
לה" - משום דמעיקרא חד גופא והשתא תרי גופי,
אבל הכא - דמעיקרא חד גופא והשתא חד גופא
- אימא תיכול, פתב רחמנא "כנעוריה". ואי פתב
רחמנא "כנעוריה" - משום דמעיקרא גופה סריקא

בבקר

כנעוריה פרט למעוברת - ואם תאמר: תיפוק ליה מזוועה אין לה - עין עליה,
כי היכי דפסלינן בריש "החולץ" (יבמות לה). חליצת מעוברת מיאין לר'
— עין עליה ויש לומר: דהתם לא קאמר אלא "עין והמתן אם יהיה ולד של קיימא",
אבל לא מיפטר מן היבום משום דכתיב "אין לר". וזכר נמי לא מיפסל מן התרומה
בהכי. אמר רב ששת דאבא במאי עסקין בבחן
שיש לו שתי נשים - ואם תאמר: למא לי שתי
נשים, ולקמה באשה אחת גרושה, ויש לו בן אחד
ממנה. דדוקא בן יום אחד פוסל, ולא עובר, ואבלי
העבדים בשביל כל המשפחה כולה לרבנן דרבי
יוסי, דאמר ביבמות בפרק "אלמנה" (ס"א), ועוד
הקשה הרב רבינו אפרים: דבפרק "מי שמת" (בבא
בבא קמ"א), אמר רב ששת: אחד זה ואחד זה
קנה, בין מזה לעובר בין לכשולד. ופרקי ליה
מתניתין ד"בן יום אחד נוהל, אבל עובר - לא!
ומשני: דהתם משום דאיתו מיית ברישא. והשתא
ליפרוק מרישא ד"בן יום אחד פוסל, אבל עובר
— לא, משום דעובר לית ליה זכיה כדמפרש
הכא רב ששת גופיה. ולא דהו מצוי לשנוי מידיו!
ויש לומר: דסבר רב ששת דלרבנן דרבי יוסי
נמי עובר אית ליה זכיה, וטעמא דעובר אינו
פוסל - משום סמוך מיעוטא דמפלות למחצה
דנקבות, והוה ליה זכרים מיעוטא, ולמיעוטא
לא חישינן בדחויש רבי יוסי. ולחכי אוקי האב
בבחן שיש לו שתי נשים, ויש לו בנים משאניה
גרושה - דכיון דיש לו בנים, לא פסיל עובר
אף על גב דיש לו זכיה, ולא חישינן למיעוט
הזכרים בדפרישותי. אבל אם אין לו בנים - פוסל
עובר גם לרבנן, דאית ליה זכיה, דבין הוא זכר
בין היא נקבה הרי הן שלה. ופליגי רב ששת
אשמואל דאמר בפרק "אלמנה" (יבמות ס"א),
דלרבנן אוכלין בשביל כל המשפחה כולה, דסבר
שמואל דלרבנן לית ליה זכיה לעובר. והשתא
ניחא דא קאמר דתם רב ששת "מנא מיטא
לה, דתניא גר שמת" בו, ולא דחי ליה. דרך
ברייתא כרבי יוסי, דרבנן נמי לא פליגי, אלא דלא
חישי למיעוטא בדפרישותי. ואם תאמר: דבפרק
"מי שמת" (בבא בתרא קמ"א), גבי "גר שמת
ובזבו ישראל נכסיו, והיתה אשתו מעוברת - לא
קנו. שמעו אחרי כן שהפילה אשתו - המחזיק
בשניה קנה. בראשונה - לא קנה, אמאי לא
קנה המחזיק בראשונה, כיון דלכסוף הפילה, הא
בפרק "אלמנה" (יבמות ס"ב), אמרינן דזכרים הוו
מיעוטא, משום מיעוטא דמפלות, ואין לעובר
שסופו לחיות נפל חלק בעבדיו? ויש לומר: דהתם
משום דחלינן שמא כבר בשעת אכילת העבדים
מת העובר בבטן, ולית ליה זכיה. ואי בעי מניה
לירוח בו - ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא
בתרא קמ"א), דפרקי לרב ששת מזה ד"בן יום
אחד נוהל ומנחל, אבל עובר - לא, ומשני:
נוהל את האם להנחיל לאחים מן האב. והשתא
מה היתה סברת דמוקשה, דעל כרחך צריך לומר
כדמשני רב ששת, דאי לא הוי תקשה ליה אי
בעי - מיניה לירוח, אי בעי - מאבא לירוח,

כדמוקשה הכא! ויש לומר: דפרש כמר בריה דרב יוסף, שממעט בחלק בכורה, אבל עובר - לא. ולא משום "וחלד לו", אלא משום דעובר לית ליה זכיה. אי נמי: דע שפיר, כדמשני רב
ששת, נוהל את האם להנחיל לאחיו מן האב, אך היה סבור דאידהי מייתא ברישא, וקאמר "עובר" - לא, משום דלא קנה. ובשילוי פרק קמא דערכין (ו"א), דאמר שמואל: אשה שיצתה לחרג
— מכין אותה כנגד הדין שלה, כדי שמתוך הולד תחלה. הא לאו הכי - הולד מת לכסוף, ופרקי ליה מהא ד"בן יום אחד נוהל" - אלמא ולד מת תחלה הוה מצוי לשנוי: "אבל עובר - לא"
לומר שממעט בחלק בכור, כדאמר בשמעתין. אלא דניחא ליה לאוקמי מילתא דרב ששת, דאמר הכא "איהו מיית ברישא", אליבא דשמואל ולחלק האמת, שיש חילוק בין מתה לנחרגה.
איהו מיית ברישא - והא דתנן בפרק "בחמה המוקשה" (חולין ע"ד), השוחט את הבמה ומצא בה בן תשע חי - יש חילוק בין מתה לנחרגה, כדאמר בערכין (ו"א), והא
דאמר נמי "בירושח", במתה אמה חדר לירייתה - היינו נמי כשנחרגה. אי נמי: כגון דמתה אמו ממות לידה, דכיון דעקר הולד לצאת, או לא מיית, כדאמר שמואל
שילוח פרק קמא דערכין (ו"א), ישהב על המושבר ומתה - מחתכין אותה בשבת, ומוציאין הולד. ואם תאמר: אם כן, עובר נוהל ומנחל בישהב על המושבר ומתה תחלה? יש
לומר: דאין הכי נמי, ונקט "בן יום אחד" - משום דפסיקא ליה דנוהל ומנחל, אבל עובר - לא פסיקא ליה. ומיהא, "בן יום אחד" - ההורג חייב דקתני, אבל עובר, לא -
היינו אפילו נחרגה או ישהב על המושבר עד שיצא ראשו, כדתנן במסכת אדלות פרק שביעי (משנה ו'), ומיית ליה בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע"ב), אשה דמוקשה - חותך

1 אבר, יצא ראשו – אין דוחין נפש מפני נפש. ומיהו אפשר דדוקא היכא דאמו חיה לא מייחב
2 הורגו עד שיצא ראשו, שתלוי קצת בחיות אמו. אבל היכא דמותה – חייב, משום דכמונת
3 בקופסת דמי. ואם תאמר: אם תמצו למור דמותה להורגו בבטן אפילו מתה אמו, ולא הוי
4 כמונת בקופסת. אמאי מחללין עליו את השבת, שמביאין סכין דרך רשות הרבים לקרוע
5 האם, דכמונת בפרק קמא דערכין (ו.ו.)? ויש לומר:

6 דמכל מקום משום פקח נפש מחללין עליו את
7 השבת, אף על גב דפסוק להורגו. והא גוסס ביד
8 אדם – ההורג פטור, כדאמר פרק "השפירין"
9 (סנהדרין ע"ה), דרוב גוססים למיתה, ומחללין
10 את השבת עליו, כדאמר פרק בתרא דיומא (פ"ב),
11 דאין מחללין בפקוח נפש אחר הרוב. **מאי** טעמא
12 וילדו לו בעינן – למאן דאמר: המוכה לעובר לא
13 קנה, לא איצטרך למרשד מילודו, כדאמר
14 בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ"ב). **איש** כי
15 יכה כל נפש אפילו כל דהו – האי קרא כתיב
16 "באמור אל הכהנים. וימיה: דבריש "הנתנן"
17 (סנהדרין פ"ב) דריש מקרא אחרינא דכתיב
18 "אלה מסעי: יכל מכה נפש". **הא** לא שיה
19 ספקא הוי – משמע הכא דלרבנן הוי טפי בר
20 קיימא מלרבן שמעון בן גמליאל, דאפילו בן יום
21 אחד הוי לדידון בן קיימא, וכן בפרק "החולץ"
22 (יבמות ל"ב), ואילו בתוספתא מתניא פלוגתייהו
23 על בן שמונה, דלרבנן אפילו שיה שלשים יום –
24 הוי נפל, ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר דאם
25 שיה שלשים יום – הוי בר קיימא, דאמר: בן
26 שבעה הוא, ואישתהוי אשתה. וכן בפרק
27 "הערל" (נזירות פ"ב) ויש לומר: דבתרתי פליגי.
28 דייק מולא קאמר רבן שמעון בן גמליאל "אם
29 שיה שלשים יום – אינו נפל", כיון דקאי ארבנן
30 דאמרי בבר שמונה דהוי נפל. ומדנקט "כל"
31 ששה" – משמע דבכל ולדות בעי רבן שמעון בן
32 גמליאל יום שלשים. ואם בן שמעיהו לרבנן,
33 דלא בשלשם תלוי, אלא בחישי ההריון.
34 **דקים** ליה דכלו לו חדשי – הא לא קים ליה
35 – ספקא הוי. ובנפל מן הגג או אכלו ארי
36 איירי, דבפיקח ומת – אפילו לרבנן הוי נפל.
37 כדאמר פרק "רבי אליעזר אם לא הביא" (שבת
38 קל"א), ואם תאמר: אם כן, מאי טעמא דרבן
39 שמעון בן גמליאל, כיון דליכא ריעותא אמאי אינו
40 מתאבל עליו, דניחא אחר רוב ולדות דהו? גבי
41 קיימא ובפרק "רבי אליעזר אם לא הביא" (שם)
42 דאסר הווא עגלה דאשתחית ביזמא דשביעאה,
43 משום דהתם ספיק הלכה כרבן שמעון בן גמליאל,
44 אמאי לא אולין בתר רובא? ויש לומר: דנמליך הוי
45 מיעוט דשכיח, ודבר ההווא הוא, ולכן החמירו
46 חכמים, ולענין אבלות הקילו. וגדולה מואת מצינו
47 דאמר בפרק "יש בכור" (בבבא מ"א), דיום

שלשים כשלפניו לענין אבלות, אף על גב דקיימא לן ב"החולץ" (יבמות ל"ב) דמת ביום
שלשים, ועמדה ונתקדשה, אם אשת כהן היא – אינה חולעת, דחשיב בר קיימא. ואם
תאמר: והכא אמר דבלא שיה ספקא הוא, ואינו מתאבל עליו, ובמסכת שמחות (פרק רביעי

48 הלכה ב) תנן: ספק אחיו ספק אינו אחיו – מתאבל עליו. ויש לומר: דשאני התם, כיון דבר קיימא הוא, אי אין מתאבל עליו – סברי עלמא דאין מתאבל על אחיו. אי נמי: בספק בן תשעה
49 לאראשון לא בן שבעה לאראשון, דמה נפקח חר מנייהו חייב, וגנאי הדבר לפטור שניהם. **שלשים** יום איכא בנייהו – הא דלא קאמר: יום אחד בשנה חשוב שנה איכא בנייהו, דלרבי מאיר
50 בשתי שנים ויום אחד סגי, ולא הוי פליג אברייא דבסמך – היינו משום דשנת שלש בשביל יום אחד לא הוה קרי ליה "שלש שנים". ואם תאמר: ולימא דיום ראשון של שנה תרתי יום איכא
51 בנייהו, דלרבי מאיר במקצת היום סגי, ולרבנן בעינן מעט לעת עד שעה שגולה, כדאמר פרק שני דחובים (כ"ה), דשעת פסולת בקדשים? ויש לומר: דקים ליה דרבנן לא בעו מעט לעת.
52 ועוד: דאם כן, אף לרבי מאיר הוה ליה למתני "שלש שנים ויום אחד", והוה ליה לפרושי דלא בעינן מעט לעת. והא תנן בפרק "אלו נערות" (כתובות כ"ט, א): הגיורת שנתגיירה פחותה מבת
53 שלש שנים ויום אחד יש לה קנס, לא אתיא כרבי מאיר, דמריצריך יום אחד אחר שלש שנים. ואם תאמר: ודיכי מוכח התם דרישא כרבי מאיר, דקאמר פרק "אלו נערות": נערה – אין, קטנה
54 – לא, והתם על כרחך אסיפא דמתניתין סמך, דקתני "כל מקום שיש מבר – אין קנס". דמנערות איכא למימר דלא אתי למעטוי קטנות, אלא בגורות. דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין ס"ב)
55 תנן: אין חיוב ביה עד נערה המאורסה, עד שתהא נערה. ודייק התם: דאתא לאפוקי קטנה, דאי לאפוקי בגורת אלא "על נערה" מבעי ליה, אלמא "נערה" – אפילו קטנה משמע. אלא אסיפא
56 סמך, כדפרישית, והדיכי דייק מסיפא דמתניתין דרישא נמי רבי מאיר, כיון דמציעתא לא אתיא כותיה: ויש לומר: דלאו ממש רבי מאיר היא קאמר, אלא דדייק דתנא דהוה פירקא סבר
57 דקטנה הוי לא קנס, כדקתני בספא. וקנס – אין "נערות" נקט – לאפוקי קטנות. ורבא דפריך קמא דכתובות (א.א.): הגיורת יש לה קנס, דחינן לא קנס אידוא ודאכלה ביהוה כדאמר: ולימא אלמא
58 סבר דמתניתין סבר דקטנה יש לה קנס – היינו משום דסבר כיון דרך בבא דגיורת לא אתיא כרבי מאיר במאי דנקט שלש שנים ויום אחד, אם כן גם לענין דקטנה יש לה קנס אתיא כרבנן.
59 והוא הדין דפריך בפרק "ארבעה חומשה" (בבא קמא ל"ח), דמתניתין "אלו נערות" (כ"ט), דקתני: כותיה – יש לה קנס, לרבי מאיר, אף על גב דהדיא דגיורת לא אתיא כרבי מאיר, מכל
60 מקום כיון דסתם מתניתין רבי מאיר היא – מאי דמצין לאוקומי כותיה, מוקמינן.

1 **פקדון להנחיל לאחיו מן האב. – איני, והא הוה**
2 **עובדא ופרכס עד תלת פרסוס! אמר מר בריה דרב**
3 **אשי: מידי דהוה אונב הלטאה דמפרפסת. מר בריה**
4 **דרב יוסף משמיה דרבא אמר: לומר שממעט בחלק**
5 **בכורה. ואמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא:**
6 **בן שגולד אחר מיתת האב – אינו ממעט בחלק**
7 **בכורה, מאי טעמא – "וילדו לו" בעינן. בסורא מתנו**
8 **הכי. בפומבדיתא מתנו הכי: אמר מר בריה דרב**
9 **יוסף משמיה דרבא, בכור שגולד לאחר מיתת אביו**
10 **– אינו נוטל פי שנים, מאי טעמא – "יכיר" בעינן,**
11 **והא ליפא. והלכתא ככל הגי לישני דמר בריה דרב**
12 **יוסף משמיה דרבא. "וההורגו חייב", דכתיב: "ואיש**
13 **כי יכה כל נפש" – מכל מקום. "והרי הוא לאביו**
14 **ולאמו ולכל קרוביו פחתו שלם". למאי הלכתא? אמר**
15 **רב פאא: לענין אבלות. כמאן? דלא פרבן שמעון בן**
16 **גמליאל דאמר: כל ששעה שלשים יום באדם – אינו**
17 **נפל, הא לא שעה – ספק הוין? הכא במאי עסקינן –**
18 **דקים ליה שפלו לו חדשי. משנה בת שלש שנים**
19 **ויום אחד מתקדשת בכיאה. ואם בא עליה יכם –**
20 **קנאה, וחיבינן עליה משום אשת איש, וממנא את**
21 **בועלה למנא משכב תחתון פעליון, נשאת לכהן –**
22 **האכל בתרומה. בא עליה אחד מן הפסולין – פסלה**
23 **מן הכהונה. בא עליה אחד מכל העריות האמורות**
24 **בתורה – מומתין עליה, והיא פטורה. פחות מכן**
25 **פנותן אצבע בעיני. גמרא תנו רבנן: בת שלש**
26 **שנים מתקדשת בכיאה, דברי רבי מאיר. וחקמים**
27 **אומרים: בת שלש שנים ויום אחד. מאי בינייהו?**
28 **אמר דבי רבי ינאי: ערב ראש השנה איכא בינייהו.**
29 **ורבי יוחנן אמר: שלשים יום בשנה חשובין שנה**
30 **איכא בינייהו. מיתבי, בת שלש שנים, ואפילו בת**
31 **שתי שנים ויום אחד מתקדשת בכיאה – דברי רבי**
32 **מאיר. וחקמים אומרים: בת שלשה שנים ויום אחד.**
33 בשלמא

ברביעית. שלשים יום איכא בינייהו – לרבי מאיר – מכי איקלע שלשים יום בשנה
שלישית הוית בת ביאה, ולרבנן – עד דמיקלע שנה רביעית. ואיכא בינייהו טובא.

בשלמא

1 תשעה (כ"ב) תנן: ספק אחיו ספק אינו אחיו – מתאבל עליו. ויש לומר: דשאני התם, כיון דבר קיימא הוא, אי אין מתאבל עליו – סברי עלמא דאין מתאבל על אחיו. אי נמי: בספק בן תשעה
2 לאראשון לא בן שבעה לאראשון, דמה נפקח חר מנייהו חייב, וגנאי הדבר לפטור שניהם. **שלשים** יום איכא בנייהו – הא דלא קאמר: יום אחד בשנה חשוב שנה איכא בנייהו, דלרבי מאיר
3 בשתי שנים ויום אחד סגי, ולא הוי פליג אברייא דבסמך – היינו משום דשנת שלש בשביל יום אחד לא הוה קרי ליה "שלש שנים". ואם תאמר: ולימא דיום ראשון של שנה תרתי יום איכא
4 בנייהו, דלרבי מאיר במקצת היום סגי, ולרבנן בעינן מעט לעת עד שעה שגולה, כדאמר פרק שני דחובים (כ"ה), דשעת פסולת בקדשים? ויש לומר: דקים ליה דרבנן לא בעו מעט לעת.
5 ועוד: דאם כן, אף לרבי מאיר הוה ליה למתני "שלש שנים ויום אחד", והוה ליה לפרושי דלא בעינן מעט לעת. והא תנן בפרק "אלו נערות" (כתובות כ"ט, א): הגיורת שנתגיירה פחותה מבת
6 שלש שנים ויום אחד יש לה קנס, לא אתיא כרבי מאיר, דמריצריך יום אחד אחר שלש שנים. ואם תאמר: ודיכי מוכח התם דרישא כרבי מאיר, דקאמר פרק "אלו נערות": נערה – אין, קטנה
7 – לא, והתם על כרחך אסיפא דמתניתין סמך, דקתני "כל מקום שיש מבר – אין קנס". דמנערות איכא למימר דלא אתי למעטוי קטנות, אלא בגורות. דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין ס"ב)
8 תנן: אין חיוב ביה עד נערה המאורסה, עד שתהא נערה. ודייק התם: דאתא לאפוקי קטנה, דאי לאפוקי בגורת אלא "על נערה" מבעי ליה, אלמא "נערה" – אפילו קטנה משמע. אלא אסיפא
9 סמך, כדפרישית, והדיכי דייק מסיפא דמתניתין דרישא נמי רבי מאיר, כיון דמציעתא לא אתיא כותיה: ויש לומר: דלאו ממש רבי מאיר היא קאמר, אלא דדייק דתנא דהוה פירקא סבר
10 דקטנה הוי לא קנס, כדקתני בספא. וקנס – אין "נערות" נקט – לאפוקי קטנות. ורבא דפריך קמא דכתובות (א.א.): הגיורת יש לה קנס, דחינן לא קנס אידוא ודאכלה ביהוה כדאמר: ולימא אלמא
11 סבר דמתניתין סבר דקטנה יש לה קנס – היינו משום דסבר כיון דרך בבא דגיורת לא אתיא כרבי מאיר במאי דנקט שלש שנים ויום אחד, אם כן גם לענין דקטנה יש לה קנס אתיא כרבנן.
12 והוא הדין דפריך בפרק "ארבעה חומשה" (בבא קמא ל"ח), דמתניתין "אלו נערות" (כ"ט), דקתני: כותיה – יש לה קנס, לרבי מאיר, אף על גב דהדיא דגיורת לא אתיא כרבי מאיר, מכל
13 מקום כיון דסתם מתניתין רבי מאיר היא – מאי דמצין לאוקומי כותיה, מוקמינן.

נדה דף מד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רמג

כשהוא בְּקָבֶר, כלומר לאחר מותו, לְהַנְחִיל את נכסיה לְאֶחָיו מִן הָאֵב. תמוזה הגמרא: אִינִי – האם כך הוא, שהעובר מת לפני אמו. וְהָ הָיָה עוֹבֵדָא – והרי היה מעשה במעוברת שמתה, וּפְרָכָם העובר לאחר מכן עַד תֵּלֶת פְּרָכָסֵי – שלש תנועות, הרי שיכול להיות אחר מיתת אמו. מתרצת הגמרא: אִמֵּר מִר בְּרִיה דְּרַב אִשִּׁי, לא היתה תנועתו מפני שהיתה בו חיות, אלא מִיָּד דִּהּוּה אִזְנָב הִלְמָה דְּמִפְרָכָתָא – הרי זה כונב הלטאה שדרוכ לפרס לאחר שנחתך ממנה, כך אותו עובר שפירכס לא היה זה פירכוס מתוך חיות. הגמרא מביאה תירוץ נוסף על שאלתה לעיל, שאם הכוונה שנוחל מאביו ומנחיל לאחיו מדוע צריך התנא לומר זאת, הרי בכל אופן היו אחיו נוטלים את הנכסים הללו: מִר בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמִיה דְּרַבָּא אִמֵּר, כוונת המשנה לומר שֶׁבֶן יום אחד נוחל את אביו וּמִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּבוֹרָה – ממעט מחלקו של הבכור בירושה, כיון שבמות התינוק הוא מנחיל את נכסיו לכל אחיו בשוה ואין הבכור נוטל באותם נכסים חלק כפול כפי שהיה נוטל אילו ירשו נכסים אלו מאביהם. והטעם שיש לפרש כך את משנתנו, כיון (ואמר) [דְּאִמֵּר] מִר בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמִיה דְּרַבָּא, בֶּן שְׁנוּלָה אַחֵר מִיתָה הָאָב, אִינוּ מִמַּעַט בְּחֶלֶק בְּבוֹרָה – אינו ממעט מהחלק המיוחד שמקבל הבכור יותר על חלקו כשאר אחיו. שכשנוטל הבכור שני חלקים מן הירושה, חלק אחד הוא נוטל אמנם בשוה לשאר אחיו, וגודל חלק זה הוא לפי מספר אחיו כעת לאחר שנוול התינוק, אבל את החלק השני מקבל בכוח בבורה, הוא מקבל גדול יותר, כגודל החלק השני שהיה מקבל אילו לא נולד התינוק, ומשמע מדברי רבא שאם נולד לפני מיתת אביו, אפילו כשהוא בן יום אחד ממעט בחלק הבכורה. ומבאר רבא: מֵאִי מַעְמָא, כיון שלגבי חלק בכורה 'וְיָלְדוּ לוֹ' בְּעֵינָן – צריך שיתקיים בו לשון הכתוב האמור לגבי חלק הבכורה (דברים כא טו–יז) 'וְיָלְדוּ לוֹ בְּנִים וגו' אֶת הַבְּכֹר וגו' יָבִיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם, שמלשון 'לו' משמע שהבכור מקבל פי שנים לפי חשבון הבנים שנוולו לא בחדיו, אבל בנים שנוולו לאחר מיתת האב אין מצטרפים לחשבון לענין גודלו של חלק הבכורה. הגמרא מביאה גירסא אחרת בדברי מר בריה דרב יוסף: בְּיִשִּׁיב סוּרָא, מִתְּנֵי הָבִי – היו שונים כך את דברי מר בריה דרב יוסף, כמובא לעיל. אבל בְּיִשִּׁיב פּוֹמְבֵידיָתָא מִתְּנֵי הָבִי – היו שונים כך את דבריו, אִמֵּר מִר בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמִיה דְּרַבָּא, בְּכֹר שְׁנוּלָה לְאַחֵר מִיתָה אִבּוֹ, והיה לו אח נוסף מאב זה, כגון שנוולד עם תבוסים לאחר מיתת אביו ויצא הוא הראשון, אִינוּ נוֹמֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנָכִים אביו. ומבאר רבא: מֵאִי מַעְמָא, כיון שלגבי חלק הבכורה 'בְּיָד' בְּעֵינָן – צריך שיתקיים בו לשון הכתוב בירושת האב (שם) 'אֶת הַבְּכֹר וגו' יָבִיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם, שיכיר ויאמר מי מבניו הוא הבכור וראוי ליטול פי שנים בירושה. וְהָאִי לִיבָא – והרי אין כאן 'יכיר', שהרי לא הכירים בחייו. מסיקה הגמרא: וְהִלְכָתָא בְּכָל הֵנִי לִישְׁנֵי – והלכה ככל הלשונות הללו דְּמִר בְּרִיה דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמִיה דְּרַבָּא. שכן יום אחד ממעט בחלק בכורה, ושהנוולד לאחר מיתת האב אינו ממעט בחלק בכורה, ושכבוד שנוולד לאחר מיתת אביו אינו נוטל פי שנים. שנינו במשנה: וְהַחֲזִינוּ חֵיבִי, הגמרא מבארת מהיכן למדנו זאת: דְּבָתִּיב לגבי רוצח (ויקרא כד יז) 'וְאִישׁ כִּי יַבֵּךְ כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָתוֹ, ומלשון הכתוב 'נפש' משמע נפש מִכָּל קוֹקֵם ו–בכל אופן, ואפילו נפש של בן יומא. אבל ההורג עובר במעי אמו אינו מתחייב עליו. שנינו במשנה: וְהָרִי הוּא לְאִבּוֹ וּלְאִמּוֹ וּלְכָל קְרוֹבִיו בְּחַתָּן שְׁלֹם. מבררת הגמרא: לְמֵאִי הִלְכָתָא – לענין איזו הלכה נאמר שהוא כחתן שלם. משיבה הגמרא: אִמֵּר רַב פָּסָא, לְעֵינֵי אֲבֹלָת – שחיבים להתאבל עליו במיתתו. במשנתנו מבואר שכן יום אחד נחשב כבן קיימא, אף שמת בו ביום, ואין חוששים שמא היה נפל. שואלת הגמרא: בְּמֵאֵן – כדברי מי שנויה משנתנו, והלא לכאורה היא דְּלֵא בְּרַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל

דְּאִמֵּר, כָּל וְלֹד שְׁשָׁה משנוולד עד שמת שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאָדָם אִינוּ נִפְל, ויש לדייק מדבריו, הָאִי לֹא שָׁהָ – אבל אם לא שהה שלושים יום, סָפֵק הָיִי – יש ספק שמא הוא נפל. מתרצת הגמרא: משנתנו מתיישבת אף לשיטת רבן שמעון בן גמליאל, וְהָאִי בְּמֵאִי עֲקָרִינָן – כאן במשנה במה מדובר, דְּקִים לִיה שְׁכָלוּ לוֹ חֲדָשִׁי – שמוחזק בתינוק זה שנוולד לאחר שכבר נשלמו לו תשעת חדשי הדריון, ובאופן זה מודה רבן שמעון בן גמליאל שאינו בספק נפל. ומה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שצריך שישהה שלושים יום, דווקא כשלא ידוע אם כלו לו חדשיו.

משנה

משנתנו ממשיכה בידינו קטנה התלוים בשנותיה: בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד – שנכנסה יום אחד לשנתה הרביעית, ביאתה ביאה לכל דבר, כיון שאין בתוליה חוזרים, ולפיכך אם מסרה אביה לאיש שיקדשה, מִתְּקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה – מתקדשת לו בביתא. אבל כשהיא פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד, אין ביאתה ביאה, ואינו יכול לקדשה אלא בכסף או בשטר בלבד. וכן אם קידשה אביה ומת בעלה בלי בנים ונתחייבה ביבום וְכָא עָלֶיהָ הַנָּכֵם, קָנָהָ, להיות אשתו. אבל אם כשבא עליה היתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד, אין זו ביאה ולפיכך לא קנאה, וכשהגדל יכולה היא לחלוץ ולהיפטר. וכן חֲיִיבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אִשֶּׁת אִישׁ. אבל אם היתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד, אף שהיא אשת איש מחמת קידושה, פטורים על ביאתה מפני שאין זו נחשבת ביאה. וכשהיא נדה מִמַּמְזָאָה אֶת בּוֹעֵלָה טומאת שבעה, וטומאת חמורה לְטִמְאָה גם מִשְׁקָב תַּחְתָּן – מצע ששכב או שישב עליו, בְּעֵלְיוֹן של זב. כלומר, שאינו מטמא כנדה ממש המטמאה מצעה בלב, הטומאה, אלא טומאת המצע תהיה כטומאת בגד שנישא על הזב, שהוא ראשון לטומאה וטמא אוכלים ומשקים בלבד ולא אדם וכלים. אבל הבא עליה בנדתה קודם שתהיה בת שלוש שנים ויום אחד, כיון שאין זו ביאה, אינו אלא כנוגע בנדה, שהוא עצמו רק ראשון לטומאה, ואינו טמא לשבעה אלא ליום אחד בלבד וטובל ונטהר לערב. ואם נִשְׂאָתָא לְבָחָן, תֵּאבֵל בְּתַרְוִמָּה כדין אשת כהן. אבל אם כנסה לחופה כשהיא פחות מגיל זה אין חופה תופסת בה, כיון שאין חופה אלא בראיה לביאה. ואם היא בת כהן וְכָא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין, כגון חלל, נתין, ממזר, עבד או גוי, פְּסָלָהּ מִן הַתְּהוֹמָה ואסורה לאכול בתרומת בית אביה, וכל שכן להינשא לכהן. ואם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרִיּוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה שנאמרה בהם מיתת בית דין, כגון אביה או חמיה, הרי הם מוֹפְתִין עָלֶיהָ, וְהָאִי פְּסוּרָה מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין. אבל פְּחוּתָא מִכָּן – כשהיא פחות מבת שלוש שנים ויום אחד, הבא עליה הוא רק בְּנוֹתָן אֲצַבֵּעַ בְּעֵין, כלומר אין במעשהו כלום, ומשל הוא, כמו שהדמעה היוצאת על ידי נתינת האצבע בעין באה אחרת תחתיה, אף בתוליה של זו בהוצאתם חוזרים אחרים תחתיהם, לפיכך אין ביאתה ביאה לענין כל הדברים האמורים במשנתנו.

גמרא

תְּנֵי רַבָּנָן, בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִתְּקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה, דְּבִרִי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, אִינָה מתקדשת בביאה עד שתהיה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד. מבררת הגמרא: מֵאִי בְּיַיְיחָה – מהו ההבדל בין שיטת רבי מאיר לשיטת חכמים. משיבה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי רַבִּי יִנְאִי – אמרו בני בית מדרשו של רבי ינאי, עָרַב רֵאשׁ הַשָּׁנָה אִיבָא בְּיַיְיחָה – ההבדל ביניהם הוא כשבא עליה ביום שלפני תחילת השנה הרביעית

וּלְכַאֲרָהּ, בְּשֵׁלֶמָה - הדבר מובן לְרַבִּי יוֹהָנָן האומר שלדעת רבי
מאיר כשעבר זמן מסוים בשנה השלישית שיש לו חשיבות של
שנה בפני עצמו נעשית בכך בת ביאה, כיון שלדבריו יש לומר כי
היכי דְּאִיכָא תָנָא דְּקָאָמֶר - כמו שיש תנא שאמר שלדעת רבי
מאיר יום אֶחָד בְּשָׁנָה חֲשׁוֹב שָׁנָה, הָכִי נִמְי אִיכָא תָנָא דְּאָמֶר - כך
יש גם תנא שאמר שלדעת רבי מאיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוֹבִין
שָׁנָה, שכן מצינו מחלוקת תנאים בזה (ר"ה י.), האם יום אחד בשנה
נחשב כשנה או שלשים יום בשנה נחשבים כשנה, ויש לומר
שבדבר זה נחלקו גם שתי הבריות המובאים כאן, מהי שיטת רבי
מאיר. אֵלָּא לְרַבִּי יוֹנָי שאמר שלדעת רבי מאיר צריך שתשלים
את שנתה השלישית כדי שתהיה ראויה לביאה, קִשְׁיָא, הרי מוכח
מברייתא זו שלדעת רבי מאיר מקצת שנה נחשבת כשנה שלמה,
וקשה לומר שנחלקו הבריות עד כדי כך בשיטתו, האם צריך
שנה שלמה מיום ליום או די ביום אחד בשנתה השלישית כדי
לתחשב בת שלש. מסיקה הגמרא: קִשְׁיָא.
שנינו במשנה: פָּחוֹת מִכָּאֵן בְּנוֹתָן אֶצְעֵב עֵצִין. כלומר, אין ביאתה
ביאה כיון שבתוליה חוזרים. אִיבְעִינָא לְהוּ - הסתפקו בני הישיבה,
הֲנִי בְּתוּלִין - בתולים אלו של קטנה פחות מבת שלש, מִיּוֹל אֲוִלִי
וְאָתוּ - האם הם נושרים בבעילתה ואחר כך חוזרים ומתחדשים
בבתחילה, או דְּלָא אֶתְצַדִּי הוּא דְּלָא מִתְצַדִּי - או אולי אינם
ניצודים (כלומר, אינם ניטלים) על ידי ביאה עַד שתהיה הביאה
לְאֶחָד שֶׁלֶשׁ - בהיותה בת שלש שנים אחד.
ממבררת הגמרא: לְמָאי נִפְקָא מִינָהּ. משיבה הגמרא: בְּגוֹן שְׁבַעַל
בְּתוֹךְ שֶׁלֶשׁ וּמִצָּא דָם לאחר בעילתו, וְכַעַל עוֹד כמה בעילות עד
לְאֶחָד שֶׁלֶשׁ ובכולן לֹא מִצָּא דָם, או אֶמְתָּר מִיּוֹל אֲוִלִי וְאָתוּ - אם
תאמר שבתוך שלש בתוליה נושרים בבעילתה ואחר כך חוזרים,
יש לתלות את מה שלא מצא דם לאחר שלש, בכך ששהות הוא
דְּלָא הָוִיא לְהוּ - לא היתה להם שהות לחזור, מפני הבעילות
שבעל תמיד. אֵלָּא או אֶמְתָּר אֶתְצַדִּי הוּא דְּלָא מִתְצַדִּי - אבל אם
תאמר שבתוליה אינם ניטלים על ידי ביאה עַד ששנעשית בת
שֶׁלֶשׁ, אם כן בבעילה הראשונה שבעל לאחר שנעשית בת שלש
צריך היה למצוא דם בתולים, ועל כרחך הָא - זה שלא מצא דם,
הוא משום שֶׁאֶחָד בָּא עֲלֶיהָ. כלומר יש לנו לתלות שמיד
כשנהייתה בת שלש נבעלה בסתר לאיש אחר והוא השיר
בתוליה, ואם אשת כהן היא תאסר על בעלה משום זונוה, ובאופן
זה הסתפקו בני הישיבה מָאי - מה הדין בזה.
מקשה הגמרא: מִתְקִיף לָהּ רַב חֵיָא בְּרִיה דְּרַב אִיכָא, וּמָאֵן לִימָא לֵן
- ומי יאמר לנו דְּמִכָּהּ - והשרת הבתולים - שְׁבַתוֹךְ שֶׁלֶשׁ אֵינָה חוֹזֶרֶת
ונרפאת לְאֶלְתָּר - מיד, שלכן אתה אומר שאם הבתולים מיול
אולי, אף כשלא נמצא דם בביאה שלאחר שלש אינה נאסרת,
שָׁמָּא קודם שלש המכה חוֹזֶרֶת לְאֶלְתָּר - מתרפאת מיד וחוזרים
הבתולים, וְהָא - וזה שלא ראה דם בתולים לאחר שלש, יש
לתלות משום שֶׁאֶחָד בָּא עֲלֶיהָ. לפיכך אין הבדל בין אם נאמר
איתצודי הוא דלא מיתצדי ובין אם נאמר מיול אולי ואתו, כי בכל
אופן תאסר על בעלה.
ומפני קושיא זו, ממברת הגמרא באופן אחר: אֵלָּא נִפְקָא מִינָהּ, בְּגוֹן
שְׁבַעַל בְּתוֹךְ שֶׁלֶשׁ וּמִצָּא דָם לאחר בעילתו, וְכַעַל גם לְאֶחָד שֶׁלֶשׁ
וּמִצָּא דָם, או אֶמְתָּר מִיּוֹל אֲוִלִי וְאָתוּ - אם תאמר שבתוליה נושרים
וחוזרים, הָאִי - דם זה שמצא בתוך שלש, דָם בְּתוּלִין הוּא, וטוהור.
אֵלָּא או אֶמְתָּר אֶתְצַדִּי הוּא דְּלָא מִתְצַדִּי - אבל אם תאמר
שבתוליה אינם ניטלים על ידי הביאה אֵלָּא עַד לְאֶחָד שֶׁלֶשׁ, הָאִי -
הדם הזה שראה בביתו קודם שלש, על כרחך דָם בְּנֶה הוּא,
וטמא. ובאופן זה הסתפקו בני הישיבה, מָאי - מה הדין בזה.
הגמרא פושטת את הספק: אָמֶר רַב חֲסָדָא, תָּא שְׁמַע, הרי שנינו
במשנה, פָּחוֹת מִכָּאֵן בְּנוֹתָן אֶצְעֵב עֵצִין, לְמָה לִי לְמַתְנִי
- מדוע צריך התנא לומר 'בְּנוֹתָן אֶצְעֵב עֵצִין', לְמָה - יאמר התנא
'פָּחוֹת מִכָּאֵן וְלֹא כָלוּם' - פחות מגיל שלש אינה ביאה, וממילא
לא נדחה בה שום דין מהדינים שבמשנה. מָאי לָאוּ הָא קָא מְשַׁמַּע
לָהּ, מָה עֵצִין בכל פעם כשנותנים בה אצבע היא מְדַמַּעַת וְחוֹזֶרֶת

וּבְדַמַּעַת, אֵם בְּתוּלִין של תינוקות פחות מבת שלש מִיּוֹל אֲוִלִי וְאָתוּ.
ונפשט כפי הצד הראשון בספק.
הגמרא מביאה מעשה בענין הזמן שנעשית הבת ראויה לביאה:
תְּנִי רַבְּנָן, מְעַשָּׂה בְּאִשָּׁה גוֹיָה שֶׁשְׂמָה יוֹסֵפִינִי, בְּתוּלָה שֶׁל אֲסִירִים בֵּן
אֲנָמְנִינוּם, שְׁבַתָּא לְפָנֵי רַבִּי. אֶמְרָה לָהּ, רַבִּי, אִשָּׁה בְּכַמָּה נִישַׁת - בת
כמה שנים נעשית ראויה לביאה ויכולה להינשא. אָמֶר לָהּ, בַּת
שֶׁלֶשׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד. עוֹד שאלה את רבי, וּבְכַמָּה מִתְעַבְרָת - בת
כמה שנים ראויה להתעבר. אָמֶר לָהּ, בַּת שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה יוֹם
אֶחָד. אֶמְרָה לָהּ, אֲנִי נִשְׁאָתִי בְּהִיּוֹתִי בַת שֶׁשׁ, וְלָדְתִי בְּהִיּוֹתִי בַת
שֶׁבַע, אוֹי לְשֶׁלֶשׁ שָׁנִים שֶׁאֶמְרָתִי בְּבִית אָבִי - חבל על אותן שלש
שנים שנשארת בבית אבי והתעכבתי מלהינשא מגיל שלש ועד
גיל שש.
מקשה הגמרא: וּמִי מְעַבְרָה - וכי יתכן שנתעברה בגיל זה, וְהָתֵנִי
רַב יְבִי קָמִיָּה דְּרַב נַחֲמָן - והרי שנה רב ביבי ברייתא לפני רב
נחמן, שֶׁלֶשׁ שָׁנִים תִּיקֵּנוּ לָדוֹן חֲבָמִים לְהִיּוֹת מְשַׁמְשׁוֹת בְּמוֹךְ - לתת
מוך בתוך אותו מקום כשהן משמשות, כדי שישאב המוך את
הזרע ולא יתעברו, ואלו הן, קָמִיָּה, מְעוֹבְרָת וּמִנִּיקָה, קָמִיָּה
משמשת במוך שָׁמָּא תְּתַעְבְּרָ וְזִמְתוּת מחמת עיבורה. וּמְעוֹבְרָת שָׁמָּא
תְּעַשָּׂה עוֹבְרָה כְּנָל - תתעבר בעובר נוסף וידחוק את הראשון עד
שימנעך וידמה לסנדל, שהוא נפל. וּמִנִּיקָה משמשת במוך שָׁמָּא
שכתעבר תִּגְמֹל אֵת בְּנָה מְלִינוֹק וְזִמְתוּת ברעב. וְאִיזוּהִי קָמִיָּה
לענין זה, מִכָּת פָּחוֹת עָשָׂרָה שָׁנָה יוֹם אֶחָד וְעַד שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה
יוֹם אֶחָד. אבל פָּחוֹת מִכָּאֵן או יָתֵר עַל אֵל יָתֵר עַל אֵל וְהוֹלֶכֶת כְּדֹרְכָהּ,
מבלי לתת מוך באותו מקום, משום שפחות מבת אחת עשרה אינה
מתעברת, ויותר מבת שנים עשרה אינה מסתכנת בעיבורה, דְּכָרִי
רַבִּי מָאִיר. וְחֲקָמִים אֲמִירִים, אֶחָת זו וְאֶחָת זו - בין קטנה ובין
מעוברת או מניקה, מְשַׁמְשַׁת בְּדִרְבָּה וְהוֹלֶכֶת, וְכֵן מְשַׁמְשִׁים יִרְחֻמוּ
שלא תתעבר, שְׁנָאָמֶר (תהלים קטז ו) 'שׁוֹמֵר פְּתָאִים ה' - מי
שמתוך בטחונו ב'ה' שם נפשו כאחד הפתאים שאינו יודע
תחבולות להינצל, ה' שמרדו של ינוק. ומוכח מברייתא זו שרע
אפשר שתתעבר קודם אחת עשרה שנה, וכיצד אמרה יוסטני
שילדה בהיותה בת שבע שנים.
מתרצת הגמרא: אִיבְעִינָא אִיכָא - אם תרצה תוכל ליישב זאת כך,
שהברייתא האומרת שאין אשה מתעברת כשהיא פחותה מבת
אחת עשרה שנים היא דווקא בישראל, אבל בעובדי כוכבים נאמר
(יחזקאל כג כ) 'אֲשֶׁר בִּשְׂר חֲמוּרִים בְּשָׂרָם' - טבע גופם קרוב
לבהמות, לפיכך יכולות נשותיהם להתעבר אפילו בטנותן.
תירין נוסף: וְאִיבְעִינָא אִיכָא - ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך,
שנאמר בעובדי כוכבים (תהלים קמד ח) 'אֲשֶׁר פִּיהֶם דְּבַר שְׁוֹא
וְיִמִּינֶם יְמִין שֶׁקֶר', שרגילים הם להוציא מפיהם דברי שוא ושקר,
וכן שקר היה בפיה של יוסטני כשאמרה לרבי שנתעברה וילדה
בהיותה בת שבע.
הגמרא מביאה מעשה, ממנו נלמד שביאה בקטנה פחות מבת
שלש אינה כלום ואפילו נבעלה כמה פעמים: תְּנִי רַבְּנָן, מְעַשָּׂה
בְּאִשָּׁה אֶחָת שְׁבַתָּא לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְאֶמְרָה לָהּ, רַבִּי, נִבְעַלְתִּי לְמִי
שפוסל לכהונה בְּתוֹךְ שֶׁלֶשׁ שָׁנִים משנולדתי, מָה אֲנִי לְכַהוֹנָה -
האם כשירה אני או לא. אָמֶר לָהּ רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשָׂרָה אֵת לְכַהוֹנָה,
מפני שביאת פחות מבת שלש אינה ביאה. אֶמְרָה לָהּ, רַבִּי, אֲמַשׁוּל
לָךְ מִשָּׁל לְמָה הִדְבַּר דוֹמָה, לְתִינוּק שְׁמִינִי לוֹ אֶצְעֵב בְּדִבְשׁ, פִּעֵם
רְאשׁוֹנָה וְיִשְׁנָה שְׁעוּשִׁים לוֹ כֵּן הָרִי הוּא גוֹעֵר בָּהּ שִׁנִּיחוּהָ, מפני
שאינו יודע מה טיבו של דבש זה, אבל בפעם השלישית שטמנו לו
אצבעו בדבש, הכניסה לפיו וּמִצָּעָה ועבר לחיכו. ואף אני נבעלתי
כמה פעמים וטעמתי טעם זנות, ושלא משום כך יש לאוסרני. אָמֶר
לָהּ, אִם בֵּן פְּסוּלָה אֵת לְכַהוֹנָה. רָאָה רַבִּי עֲקִיבָא אֵת הַתְּלִמִּידִים
היושבים לפניו מִסְתַּבְּלִים וְהָ בָּנָה ותמהים, שהיה קשה בעיניהם
שפסלה. אָמֶר לָהֶם, לְמָה הִדְבַּר קָשֶׁה עֲבִינֵיכֶם. (אָמְרוּ לִיה) תְּלִמִּידוֹ,
הלא בָּשֶׁם שְׁבָל הַדִּינִים הַנְּלִמְדִים מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה הֵם הִלְכָה לְמַשֵּׁה
מִסִּינִי, כִּד דִּין זֶה שֶׁהִנְבַּעַלְתָּ כְּשֶׁהָיָה פָּחוֹתָה מִבַּת שֶׁלֶשׁ שָׁנִים
בְּשָׂרָה לְכַהוֹנָה הוּא הִלְכָה לְמַשֵּׁה מִסִּינִי, וְלֹא מִצִּינוּ חִילוּק כְּמָה

נדה. פרק חמישי - יוצא דופן דף מה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזולץ)
רש"י
תוספות

בשלמא לרבי יוחנן — דאמרו: מבי אקילע חשיבות שנה בשנה שלישי, לרבי מאיר הויא
 בת ביאה, נידא. ואף על גב דאמרו רבי יוחנן: שלשים יום, והבא תקני "יום אחד" — תנאי
 היא, בפרק "ארבעה ראשי שנים" (ראש השנה יא, א), דאיכא למאן דאמרו: יום אחד בשנה
 חשוב שנה, ואיכא למאן דאמרו כו, **אלא לרבי ינאי** — דאמרו: לרבי מאיר, עד סוף שנה

בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, כִּי הֵיכִי דְאַיְקָא תַנָּא דְקָאָמְרוּ:
יוֹם אֶחָד בִּשְׁנָה חֲשׁוֹב שָׁנָה, הֵכִי נָמִי אֵיכָא תַנָּא
דְקָאָמְרוּ: שְׂלֻשִׁים יוֹם בִּשְׁנָה חֲשׁוֹבִין שָׁנָה. אֵלָּא לְרַבִּי
יְנָאי קֳטָיא! קֳטָיא. "פְּחוֹת מִכָּאן כְּנוֹתָן אֲצַפֵּעַ עֵינוֹ".
אֵיבְעִיא לְהוּ: הֵינִי בְּתוּלוֹן מִזִּיל אוֹלִי וְאוֹתוֹ, אוּ דְלִמָּא
אֲתַצְנודִי הוּא דְלָא מִתְצַדִּי עַד לְאַחַר שְׁלֹשׁ? לְמָאי
נִפְקָא מִינָּה? - כְּגוֹן שְׁבַעַל בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ וּמִצָּא דָם,
וְכַעַל לְאַחַר שְׁלֹשׁ וְלֹא מִצָּא דָם. אִי אֲמַרְתָּ מִזִּיל
אוֹלִי וְאוֹתוֹ - שְׁהוֹת הוּא דְלָא הָוִיא לְהוּ, אֵלָּא אִי
אֲמַרְתָּ אֲתַצְנודִי הוּא דְלָא מִתְצַדִּי עַד לְאַחַר שְׁלֹשׁ,
הֵא - אַחֵר בָּא עֲלֵיהָ, מָאי? מִתְקִיף לָהּ רַב חֵיִיא
בְּרִיה דְרַב אֵיקָא: וּמָאן לִימָא לָן דְמִסָּה שְׁבַתוֹךְ שְׁלֹשׁ
אֵינָה חוֹזֶרֶת לְאַלְתֵּרָא? שְׂמָא חוֹזֶרֶת לְאַלְתֵּר, וְהֵא -
אַחֵר בָּא עֲלֵיהָ! אֵלָּא נִפְקָא מִינָּה: כְּגוֹן שְׁבַעַל בְּתוֹךְ
שְׁלֹשׁ וּמִצָּא דָם, וְכַעַל לְאַחַר שְׁלֹשׁ וּמִצָּא דָם. אִי
אֲמַרְתָּ מִזִּיל אוֹלִי וְאוֹתוֹ - הֵאִי דָם בְּתוּלוֹן הוּא, אֵלָּא
אִי אֲמַרְתָּ אֲתַצְנודִי הוּא דְלָא מִתְצַדִּי אֵלָּא עַד לְאַחַר
שְׁלֹשׁ - הֵאִי דָם גָּדָה הוּא, מָאי? אָמַר רַב חֲסָדָא:
תָּא שְׂמַע, פְּחוֹת מִכָּאן - כְּנוֹתָן אֲצַפֵּעַ עֵינוֹ, לָמָּה
לִי לְמֹתָנִי "כְּנוֹתָן אֲצַפֵּעַ עֵינוֹ"? לְתַנִּי "פְּחוֹת מִכָּאן -
וְלֹא כְּלוּם", מָאי לֹא - הֵא קָא מִשְׁמַע לָן: מָה עֵין
- מְדַמַּעַת וְחוֹזֶרֶת וּמְדַמַּעַת, אָף בְּתוּלוֹן - מִזִּיל אוֹלִי
וְאוֹתִי. תַנּוּ רַבְּנָן, מַעֲשֵׂה בְיוֹסְמִנִי בְּתוֹ שֵׁל אֲסוּדוּם
כֵּן אֲנַמְנִינוּם שְׂבָאת לִפְנֵי רַבִּי. אֲמַרְה לווּ: רַבִּי,
אֵשֶׁה בְּכַמָּה יָנִיסָת? אָמַר לָהּ: בֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם
אֶחָד. וּבְכַמָּה מִתְעַבֶּרָת? אָמַר לָהּ: בֵּית שְׁתֵּים עָשָׂרָה
שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. אֲמַרְה לוֹ: אֲנִי נִשְׂאֵתִי בְּשֵׁל וְיִלְדֵתִי
בְּשִׁבְעָה, אוֹי לְשִׁלֵּשׁ שָׁנִים שְׂאִמְבֵּרְתִּי בְּבֵית אָבָא! - וּמִי
מִעֲבָרָה? וְהִתְנִי רַב בִּיבִי קִמְוִיה דְרַב נַחְמוֹן: שְׁלֹשׁ שָׁנִים
מִשְׁמִישׁוֹת בְּמִוֶּךְ, קִטְמָה מְעוֹפֶרֶת וּמִינְקָה. קִטְמָה -
שְׂמָא תִתְעַבֵּר וְתִמּוֹת, מְעוֹפֶרֶת - שְׂמָא תַעֲשֶׂה עוֹפֶרָה
מְבַרְל, מִינְקָה - שְׂמָא תִגְמֹל אֶת בְּנָה וְיִמּוֹת. וְאִיזוּהִי
קִטְמָה - מִכַּת אַחַת עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְעַד שְׁתֵּים
עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. פְּחוֹת מִכָּאן, אוּ יִתֵּר עַל כֵּן -
מִשְׁמִישְׁתִּי וְהוֹלֵכְתִּי דְבִרִּי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים
וְהוֹלֵכְתִּי, וּמִן הִשְׁמִים יִרְחַמֵּי, שְׂנָאֲמַר "שׁוּמֵר פְּתָאִים
חֲמוּרִים בְּשִׁרִּים". וְאֵיבְעִית אֵיקָא: "אֲשֶׁר פִּתְּחָם דְּבִרִּי שֵׁן
בְּאִשָּׁה אַחַת שְׂבָאת לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אֲמַרְה לוֹ: רַבִּי
לְכַהֲנָה? אָמַר לָהּ: שְׂבָרָה אֶת לְכַהֲנָה. אֲמַרְה לוֹ: רַבִּי
לְכַהֲנָה? אָמַר לָהּ: שְׂבָרָה אֶת לְכַהֲנָה. אֲמַרְה לוֹ: רַבִּי

בתוך שלש שנים. איתערב - לשון צידה;
כלומר, אינן ניטלין על ידי ביאה, ואינו דם
בתולין עד שלש שנים ויום אחד. אי אמרת מיזל
אולי - הביאה בתוך שלש למריה, והדר אתו -
לא מחזקינן לה כוונה. דהא דלא הדור - שהות
הוא דלא היא להו, מתוך בעילה שבעל תדיר.
אלא אי אמרת - לא אזלי בבשרה תוך שלשת
הזה ליה למיתי דם לאחר ביאה. ובין דלא חזיא
— אתר בא עליה לאחר שלש, חזנה היא,
ופסולה לכהונה. ומאן לימא לן — כלומר,
אפילו אם תמצו לומר: מיזל אולי בבירה תוך
שלש, מי איבא למימר שהות לא הזה להו, מאן
לימא לן דלא הדרי לאתר. האי דם נדה הוא
— האי דתוך שלש. ויפסטי, אוי לשלש שנים
שאמרת - מהסרתי לבשרי. משמשות במוך
— תקנתן הזה לשמש במוך, שלא יתעברו. סנדל
— כשמעברת תאומים, פעמים שאחד דוחק
את חברו ופותח את צורתו, כראמיין
במכילתין; אין סנדל שאין עמו ולד. תגמול —
תפרשי את בנה מלהניק, מחמת עיבורה. פחות
מכן - אינה צריכה לשמש במוך, ודאי לא
תתעבר. יתר על כן — אם תתעבר - לא תמות
מצצה - כלומר, אף אני טעמתי טעם זנות. לא
אברה — הא דקאמר "פסולה לכהונה" אלא
לחרד. משנה קנאה — ווכה בכבסי אחיה
ואף על בג שאין קצין לקטן, דרי קניה לו
ונמדת. ואינו נוה' גם עד שיגריל - אם בא
לגרשה, קדושי אחיו - קדושין גמורים,
וגירושין של זה - אינם גירושין גמורים, דאינו
בן דעת. ומפסא בנדה - אם בא עליה,
דביאתו ביאה לכל דבר. ופוסל - כגון בן
חשע שנים כותי או ממזר שבא על הכהנת -
פסלה מתרומת אביה, אבל בבן ישראל
שבא על בת כהן, ליבא למימר דפוסל מן
התרומה. דאי משום ביאת זנות - אם פסלה
זנות, דכשר מן התרומה. ואי משום קדושין,
למהוי בת כהן לישראל - לאו קדושין ניהו,
דקטן קדוש - אין קדושו קדושין. ואינו
מאביל - כגון יבם בן חשע כהן הבא על
יבמתו, אף על פי דקני לה ברך ביאה לא
אבלה בתרומה. ופוסל את הכהנהם - אם
ברעה על פי עד אחד או על פי העובלים, אבל
סקילה - לא. דמדמי בקצב פטור. ומכילת על
יו - אם יש עדים. גמרא בנג בניא לה -
בתמיה, אם בא לגרשה. מאמר = קדוש יבמה.
וחליצה לזיקתו - דאין קדושין גמורין ביבמה
לדידות כאשרתו לצאת בגט בלא חליצה. אבל
ביאה גמורה בה כדכתוב (דברים כז) "ויבא
עליה. ביאת בן חשע - ביבמתו
לכשיגריל

הַיְי בַּר עֲלִיָּה — ואם אשת כזו היא — אסורה, אבל אשת ישראל — לא, דפתיק קטנה — אתנס הוא. ואם תאמר: אמאי דדיק לאשכחיה נפקותא שבא עליה אחר לגבי זנות, ליתא בפשיטות: גזון שבעל תוך שלשה ומצא דם, דאי לא מיתצור — האי דם נדח הוא, כדאמר בסמוך; ויש לומר: דניחא ליה לאשכחיה לענין זנות, דהויא כל מימא אסורה לבעלה. וחו דלענין אי יהוד דם נדח או דם בתולין לא נפקא מינה אדאינא מדיי, דאפילו הוא דם בתוליים, האי תקון דבעל בעילת מצוה ופירש. **האי** דם נדח הוא — פירוש: הק דתוך שלש, דהך דלאחר שלש, לכולי עלמא הוי דם בתולין. ותימא: דאמאי נקט כלל שבעל אחר שלש, כיון דלא נפקא מינה מדיי; ופירש רבינו תם: משום דקטשיה לילי, נקטיה נמי הכא. ומיהו יש לומר: דאם נדחא שלש דם להסתפק בדם נדח אי ממירין איתצודי הוא דלא מיתצד, כיון דבתוך שלש ראתה ודאי דם נדח, אם כן דרכה לראות מחמת חימוד בעילה, אם כן גם אחר שלש יש להסתפק בדם נדח; ובתשובה אחת פירש רש"י: ד"איתצודי הוא דלא מיתצד" דקאמר, היינו דלא שכיח הוא דמתצד, אבל כי איתצודי הוא דלא חרי. וקאמר בדנקא מינה דבעל תוך שלש ומצא דם, ואחר שלש לא מצא, דאי לא איתצד — האי אחר בא עליה, דליכא אלא ספיקא אחת: דאי דם בתולין היה תוך שלש — מתרת, ואם דם נדח היה — חרי היא זונה. וחדר קאמר שבעל ומצא דם תוך שלש ואחר שלש, דאיכא לספקי בתריווייהו דם נדח, דאי בתוך שלש דם בתולין, אחר שלש דם נדח, דהוא דם חרי. ואי תוך שלש דם נדח הוא, אחר שלש דם בתולין. וקשה לפי זה: דאמאי לא אשכחן לענין זנות דמצא דם תוך שלש ושוב לא בעל עד שתיים עשרה שנים ולא מצא דם, דאי מיול ואחו — האי אחר בא עליה. אף על גב דספק בא עליה אחר בקטנות או בגדלות, כיון דספקא אחת היא — אסורה אף לבעלה ישראל. ואי איתצדי לא מיתצד — שריא לבעלה ישראל, דאימור: דם דתוך שלש — דם בתולין הוה, ואפילו אי יהוד דם נדח — אימור: אחר בא עליה בקטנות, ואונס הוה; ויש לומר: דאין יגילות שישאור עד שתיים עשרה שנה מלבד על אשתו. **בת** שלש עשרה שנים ויום אחד — תימא: דלמקן תניא, אלו דברי רבי מאיר; ודאמר ר' יוחנן: "בת שתיים עשרה ויום אחד" ויש פירוש דגרסי: "בת שתיים עשרה ויום אחד", ואי גרסינן "בת ארבע עשרה שנה" בלא "יום אחד" אתי שפיר. ר'מיתעברת ויולדת" קאמר, ושנת שלש עשרה אין צריך להיות שלם. **מה** אני לכחונה — שנבעלה לפסול לה.

49 ידו — אם יש עדים. **גמרא** בנז שניא לה —
50 בתמיה, אם בא לגרשה, מאמר = קדושין יבמה.
51 וחליצה לזיקתו — דאין קדושין גומרין ביבמה
52 להיות באשתו לצאת בנז בלא חליצה, אבל
53 ביאה גומרת בה כדכתיב (דברים כה) "ובא
54 עליה. ביאת בן תשע — ביבמתו.
לכשיגדיל —
41 לה: אם בן — פסולת את לכהונה. ראה התלמידים מסתכלים זה בזה. אמר להם: למה הדבר קשה פעניכם? [אמרו ליה]: כִּשְׁם שֶׁכָּל
42 התורה הלכה למשה מסיני, כך פחותה מבת שלש שנים — בשרה לכהונה הלכה למשה מסיני. ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא לחדד
43 בה את התלמידים. **משנה** בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו — קנאה, ואין גותן גט עד שיגדיל. ומטאמא בנדה לטמא משקב
44 תחתון כעליון. ופוסל ואינו מאכיל בתרימה, ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח, ונסקלת על ידו. ואם בא על אחת מכל העריות
45 האמורות בתורה — מומתין על ידו, והוא פטור. **גמרא** ולכשיגדיל, בנז סגי לה? והתניא: עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול,
46 מה מאמר בגדול צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו, אף ביאת בן תשע — צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו! — אמר רב, הכי קאמר,
לכשיגדיל

קודם הזמן הזה למה לי סלקא דעתך אמינא כי – ואם תאמר: ובת אחת עשרה שנה למה ליה למימר דאילו חריפא לא בדרקין לה, דהיינו "קודם הזמן"? ויש לומר: דאף זו קתני, דלא מיבעיא דלא אמרי, אלא אפילו אמרי – לא מהני. **אלו** דברי רבי – נראה דהלכה כרבי, דלקמן בפירקין אמרין: כל שתיים עשרה שנה

ממאנת, ומכאן ואילך – אינה ממאנת, ובפרק "נערה שנחתתה" (כתובות נא,א) אמר דהלכה כרבי לגבי רבי שמעון בן אלעזר, לבר מלגבי מילתא דהתם. ובי"ש נחמליך (בבא בתרא קכ"ב), נמי פסיק הלכה כרבי מחבירו.

שהתינוק מצוי בבית רבו – ואפילו אין לו רב – רגיל לצאת ולבא, ומתפקח יוחר.

אילימא לנדרים – ובלא הכי שתי שערות, ואפילו הכי, נדרו נדר אם ידע למי נדר, כיון שהוא שנה לפני גדלות, דמסתמא יביא שתי שערות כשהיה בן שלש עשרה ויום אחד, כדאמר רבא לקמן: חוקה הביאה שערות. **אלא** לענין עונשין – ובגון שהביא שתי שערות תוך הזמן, מי חשיב גדול, כמו לאחר זמן, לענין חליצה, וקדושין, ונדרים – לקים נדרו אפילו אינו יודע למי נדר, כיון שהביא שתי שערות. ומיבעיא ליה: אי הוי שומא, אי לאו.

בן

קיימין, "בדרקין כל שתיים עשרה" למה לי? סלקא דעתך דאמינא: הוואל ואמר מר שלשים יום בשנה חשובים שנה, היכא דברקנא שלשים ולא ידעה להפלות – אימא: תו לא ליבדוק, קא משמע לן. ולתני הגי תרתי בבי: "בת שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריה קיימין, ובדרקין כל שתיים עשרה", "בת אחת עשרה ויום אחד – נדריה נבדקין" למה לי?

איצטריך, סלקא דעתך דאמינא: סתמא – בשתיים עשרה בעיא בדיקה, באחת עשרה – לא בעיא בדיקה. והיכא דחיוני לה דחריפא טפי – מיבדקה באחת עשרה, קא משמע לן. "קודם הזמן הזה" ו"לאחר הזמן הזה" למה לי? סלקא דעתך דאמינא: הגי מילי – היכא דלא קאמרי אינהו, אבל היכא דקאמרי אינהו – נסמוך עליהו, קא משמע לן. תני רבנן, אלו דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר: דברים האמורים בתינוקת – בתינוק אמורים,

דברים האמורים בתינוק – בתינוקת אמורים. אמר רב חסדא: מאי טעמא דרבי – דכתיב "ויבן ה' [ואלהים] את הצלע" – מלמד שנתן הקדוש ברוך הוא בינה ויתירה באשה יותר מכאיש. ואידך – ההוא מכפי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש משום רבי שמעון בן

ננסאי: "ויבן ה' [ואלהים] את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם" – מלמד שקלעה הקדוש ברוך הוא לתוה ובהיאה אצל אדם הראשון, שכן בכרפי הים קורין לקלעיתא – בגייתא. ורבי שמעון בן אלעזר מאי טעמא? אמר רב שמואל בר רב יצחק: מתוך שהתינוק מצוי בבית רבו, נכנסת בו ערמומיות תחלה. איפשי לאו: תוך זמן, כלפני

זמן או בלאחר זמן? למאי הלכתא? אי לנדרים – לאו כלפני זמן דמיא, ולא בלאחר זמן דמיא. אלא, לעונשין מאי? רב ורבי חנינא דאמרי תרנויהו: תוך זמן – כלפני זמן, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי דאמרי תרנויהו: תוך זמן – בלאחר זמן. אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך: "וזאת לפניך בישראל". מתיב רב המנונא: אחר זמן הזה, אף על פי שאמרו "אין

אנו יודעים לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו" – נדריהם נדר והקדשן הקדש, הא תוך זמן – כלפני זמן! אמר ליה רבא: אימא רישא, קודם הזמן הזה, אף על פי שאמרו "יודעים אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו" – אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש, הא תוך זמן – בלאחר זמן! ולא היא, רבא קטעי. הוא כבר: רב המנונא ממשנה יתירה קדייק,

ואדרייק כפיפא – לידוק מרישא. ולא היא, רב המנונא מנופא דמתניתין קא דייק, הא לאחר זמן היכי דמי? אי דלא אייתי שתי שערות – קמן הוא, אלא לאו – דאייתי שתי שערות,

ואם אינו יודע להפלות, ואפילו הביא שתי שערות – לאו איש הוא, ונדיחו נדרו נדר מחמת אישות בלא הפלאת. קמן הוא – ואמאי נדרו נדר? הא לא בחוקת גדול הוא כל זמן שלא הביא שתי שערות! ומופלא סמוך לאיש, נמי לא הוי, דהא אינו יודע לשם מי נדר, ומחמת יתיה דנדרו נדר? **אלא** לאו כשהביא – ומשום הכי נדר, נדר, אף על גב דאין יודע להפלות, דהא גדול הוא.

לכשיגדיל יבעול ויתן גט. משנה בת אחת עשרה

שנה ויום אחד – נדריה נבדקין, בת שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריה קיימין, ובדרקין כל שתיים עשרה. בן שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריו נבדקין, בן שלש עשרה שנה ויום אחד – נדריו קיימין, ובדרקין כל שלש עשרה. קודם לזמן הזה,

אף על פי שאמרו "יודעין אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו" – אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש. לאחר הזמן הזה, אף על פי "שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו" – נדרן נדר והקדשן הקדש. **גמרא** וכוין דתנא "בת אחת עשרה שנה ויום אחד – נדריה נבדקין", "בת שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריה קיימין" למה לי?

סלקא דעתך דאמינא: בדרקין לעולם, קא משמע לן. וכוין דתני "בת שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריה קיימין", וכוין דתני "בדרקין כל שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריה נבדקין" למה לי? סלקא דעתך דאמינא: הוואל ואמר מר שלשים יום בשנה חשובים שנה, היכא דברקנא שלשים ולא ידעה להפלות – אימא: תו לא ליבדוק, קא משמע לן. ולתני הגי תרתי בבי: "בת שתיים עשרה שנה ויום אחד – נדריה קיימין, ובדרקין כל שתיים עשרה", "בת אחת עשרה ויום אחד – נדריה נבדקין" למה לי?

איצטריך, סלקא דעתך דאמינא: סתמא – בשתיים עשרה בעיא בדיקה, באחת עשרה – לא בעיא בדיקה. והיכא דחיוני לה דחריפא טפי – מיבדקה באחת עשרה, קא משמע לן. "קודם הזמן הזה" ו"לאחר הזמן הזה" למה לי? סלקא דעתך דאמינא: הגי מילי – היכא דלא קאמרי אינהו, אבל היכא דקאמרי אינהו – נסמוך עליהו, קא משמע לן. תני רבנן, אלו דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר: דברים האמורים בתינוקת – בתינוק אמורים,

דברים האמורים בתינוק – בתינוקת אמורים. אמר רב חסדא: מאי טעמא דרבי – דכתיב "ויבן ה' [ואלהים] את הצלע" – מלמד שנתן הקדוש ברוך הוא בינה ויתירה באשה יותר מכאיש. ואידך – ההוא מכפי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש משום רבי שמעון בן ננסאי: "ויבן ה' [ואלהים] את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם" – מלמד שקלעה הקדוש ברוך הוא לתוה ובהיאה אצל אדם הראשון, שכן בכרפי הים קורין לקלעיתא – בגייתא. ורבי שמעון בן אלעזר מאי טעמא? אמר רב שמואל בר רב יצחק: מתוך שהתינוק מצוי בבית רבו, נכנסת בו ערמומיות תחלה. איפשי לאו: תוך זמן, כלפני

זמן או בלאחר זמן? למאי הלכתא? אי לנדרים – לאו כלפני זמן דמיא, ולא בלאחר זמן דמיא. אלא, לעונשין מאי? רב ורבי חנינא דאמרי תרנויהו: תוך זמן – כלפני זמן, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי דאמרי תרנויהו: תוך זמן – בלאחר זמן. אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך: "וזאת לפניך בישראל". מתיב רב המנונא: אחר זמן הזה, אף על פי שאמרו "אין אנו יודעים לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו" – נדריהם נדר והקדשן הקדש, הא תוך זמן – כלפני זמן! אמר ליה רבא: אימא רישא, קודם הזמן הזה, אף על פי שאמרו "יודעים אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו" – אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש, הא תוך זמן – בלאחר זמן! ולא היא, רבא קטעי. הוא כבר: רב המנונא ממשנה יתירה קדייק,

ואדרייק כפיפא – לידוק מרישא. ולא היא, רב המנונא מנופא דמתניתין קא דייק, הא לאחר זמן היכי דמי? אי דלא אייתי שתי שערות – קמן הוא, אלא לאו – דאייתי שתי שערות,

ואם אינו יודע להפלות, ואפילו הביא שתי שערות – לאו איש הוא, ונדיחו נדרו נדר מחמת אישות בלא הפלאת. קמן הוא – ואמאי נדרו נדר? הא לא בחוקת גדול הוא כל זמן שלא הביא שתי שערות! ומופלא סמוך לאיש, נמי לא הוי, דהא אינו יודע לשם מי נדר, ומחמת יתיה דנדרו נדר? **אלא** לאו כשהביא – ומשום הכי נדר, נדר, אף על גב דאין יודע להפלות, דהא גדול הוא.

לכשיגדיל יבעול – ודך ביאה הוי קנין גמור, ואם בא לגרשה – אינה צריכה חליצה, דכתיב (דברים כה) "ולקחה לו לאשה" – כיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר. **משנה** נבדקין – אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה. קודם הזמן הזה – כגון בתינוקת קודם שיבא ראש השנה של שתיים עשרה, ובתינוק – קודם ראש השנה של שלש עשרה.

אין נדריהם נדר – דקטנים הן. אחר הזמן הזה – בתינוקת – מבית שתיים עשרה שנה ויום אחד ולמעלה, בתינוק – משלש עשרה שנה ויום אחד ולמעלה. **אפילו אמרו אין אנו יודעין כי** – גדולים הם, ובכלל שוטה נמי לא מחזקין לה – דסופו לבא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרה כסותו והלן בבית הזקירות והיוצא יחידי בלילה. אבל תוך הזמן הזה, אם יודע לשם מי נדר – הוי נדר, ואם לאו – לא הוי נדר, דקטן הוא, ובגמרא מפרש כולה מילתא. **גמרא** למה לי – ממילא ידענא דמכאן ואילך לא בעי בדיקה. סלקא דעתך דאמינא בדרקין לעולם – והאי דקתני "בת אחת עשרה נבדקין" – למעוטי קודם זמן הזה דלא בדרקין ליה, דאפילו ידע, קטן הוא – קא משמע לן דלמעוטי אחר זמן נמי אתא. בדרקין כל שתיים עשרה למה לי – הא תנא דמיום אחד בשתיים עשרה מתחילין לבדוק, ואינן קיימין בלא בדיקה עד יום אחד בשלש עשרה, אלמא כל שתיים עשרה הוי זמן בדיקה. היכא בדרקנא שלשים יום – קמאי דשתיים עשרה. ולא ידעה להפלות – לפרש לשם מי נדרה. ולישנא דקרא נקט "כי יפליא לנדרו". תו לא נבדוק – וליחזקה קטנה. בת אחת עשרה ב' למה לי – מדרתן ליה "בדרקין כל שתיים עשרה", שמעינן דמקמי הכי – לא. הגי מילי – דמקמי הכי מחזקין קטנים, ולאחר זמן מחזקין גדולים. היכא דלא קאמרי אינהו – קודם הזמן "יודעין אנו, ולאחר זמן "אין אנו יודעין. **דברים** האמורים ב' – דתינוק ממדר להתחכם יותר מתינוקת. לעונשין – ובגון דאייתי שתי שערות תוך הזמן, דאי לא אייתי – אפילו לאחר זמן לאו בר עונשין הוא. ולאחר זמן אי אייתי שתי שערות – הוי גדול ובר עונשין. כלפני הזמן – ולא עונשין ליה, ושתי שערות הויא להו שומא. וזאת לפניך – "וזאת" נקבה נקבה, כלומר, ברא תנינא דשמיא לשון נקבה אמר "לפנים" – כלומר, לפני זמן, ולא תטעה להחליף דבריהם. לישנא אחרינא: שמו של רב דאמר כלפני הזמן מובלע בחיבת "בישראל". מתיב רב המנונא – קא סלקא דעתך כדאמר לקמן: דרב המנונא משנה יתירה דייק, דלא איצטריך למתניה, כדפריקין לעיל. והא דתני ליה תנא דמתניתין – למדיק מינה לענין עונשין: הא תוך הזמן כלפני הזמן, דאי לענין נדרים – לא כלפני זמן ולא בלאחר זמן. מנופא דמתניתין דייק – דלא מתוקמא אלא כשהביא שתי שערות, ואפילו הכי לא חשיב ליה גדול עד לאחר זמן, והשתא ליבא למפרץ: לידוק מרישא, דהא לא דייק מדי, דבין רישא ובין סיפא לגופא איצטריך לענין נדרים, דלא תימא: הגי מילי היכא דלא קאמרי אינהו, אבל היכא דאמרי אינהו כ', כדאמר לעיל. ומיהו מנופא דסיפא שמעינן, דעד דמטו לאחר זמן – בעינן יודע להפלות, ומשכא

ואם אינו יודע להפלות, ואפילו הביא שתי שערות – לאו איש הוא, ונדיחו נדרו נדר מחמת אישות בלא הפלאת. קמן הוא – ואמאי נדרו נדר? הא לא בחוקת גדול הוא כל זמן שלא הביא שתי שערות! ומופלא סמוך לאיש, נמי לא הוי, דהא אינו יודע לשם מי נדר, ומחמת יתיה דנדרו נדר? **אלא** לאו כשהביא – ומשום הכי נדר, נדר, אף על גב דאין יודע להפלות, דהא גדול הוא.

על גב דאין יודע להפלות, דהא גדול הוא.

מקשה הגמרא: מה ששינוי בסיפא 'קודם הוּמָן הָאָה אָף עַל פִּי
שאמרו יודעים אנו לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו אין נדריהם
נדר' וכן מה ששינוי 'אַחֵר הוּמָן הָאָה אָף עַל פִּי שאמרו אין אנו
יודעים לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו נידרין נדר והקדשן
הקדש' לָמָּה לִי, הלא הענין מבואר מתוך הרישא של המשנה.
מתרצת הגמרא: לולא הסיפא סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הֲנִי מִלִּי הִיכָא
דְּלֵא קֶאֱמָרִי אֵינְהוּ – שהעברים האלו נאמרו דווקא באופן שלא
אמרו הם (הקטנים) מעצמם שיודעים או אינם יודעים לשם מי
נדרו, שבוה אומרים אנו שלפני הוּמָן הזה מן הסתם אינם יודעים
ואין צריך לבדוק, ואחרי הוּמָן הזה מן הסתם יודעים ואין צריך
לבדוק, אָבֵל הִיכָא דְקֶאֱמָרִי אֵינְהוּ – אבל איפה שאמרו הם בפירוש
קודם זמן זה שהם יודעים או שאמרו לאחר זמן זה שאינם יודעים,
נִסְמָךְ צִלְיֵיהּ וְ-עליהם. קָא מְשַׁמְעֵן לָן שאין הדבר כן.
במשנה מבואר שנקבה מתבגרת לפני זכר. הגמרא מביאה שיטה
החולקת על כך: תָּנִי רַבִּין בְּרִייתָא הַמְפָּרֶשֶׁת אֶת מִשְׁנַתָּה, אֵלּוּ
דְּכָרִי רַבִּי – מה שנאמר במשנה היא שיטת רבי, אבל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
אֱלֵעָזָר אָמַר, דְּכָרִים הָאֲמִזְרִים בְּתִינוּקָת שֶׁאִמְרַת שֶׁמֶאֱחָת עֶשְׂרֵה
בּוֹדֵקִים אוֹתָהּ וּמִשְׁתִּים עֶשְׂרֵה נְדָרֶיהָ קִימִים, לִפִּי הָאֲמַת בְּתִינוּק
אֲמִזְרִים, וְדְכָרִים הָאֲמִזְרִים בְּתִינוּק שֶׁאִמְרַת שְׁמִשְׁתִּים עֶשְׂרֵה בּוֹדֵקִים
אוֹתוֹ וּמִשְׁלֹש עֶשְׂרֵה נְדָרֵיהָ קִימִים, לִפִּי הָאֲמַת בְּתִינוּקָת אֲמִזְרִים,
שְׁתִּינוּק מִמֶּהָר לְהִתְחַכֵּם יוֹתֵר מִתִּינוּקָת.
הגמרא מבארת את מקורותיהם של התנאים: אָמַר רַב חֲסֵדָא, מָאִי
מְעַמְּא דְרַבִּי שֶׁהִתְבַּגְּרוּ הַנְּקֵבָה קוֹדֶמֶת לְהִתְבַּגְּרוֹת הַזָּכָר, דְּכָתִיב
בִּיצִית הָאִשָּׁה 'וַיִּבֶן ה' [אֱלֹהִים] אֶת הַצֵּלָע' (בראשית ב כב), וַיֵּשׁ
לְדָרוֹשׁ 'וַיִּבֶן' מִלְשׁוֹן 'בִּינָה' וּמִלְשׁוֹן שְׁנֵת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בִּינָה
וַיִּתֵּן, פֶּאֱשָׁה יוֹתֵר מִכָּאִישׁ, כְּלוֹמַר, הַקְדִּים בָּהּ בִּינָה לִפְנֵי הָאִישׁ.
הגמרא מבארת כיצד נדרש פסוק זה לִפִּי הַשִּׁטָּה הַשְּׂנִיָּה: וְאֵיךְ –
וְהִתְנָה הָאֲחֵר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, סוֹבֵר, הֲהוּא מְבַעֵר לִיָּה
לְבָדְרִישׁ לְקִישׁ – מה שכתוב 'וַיִּבֶן' נִצְרָךְ לְדָרְשׁוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ,
דְּקֶאֱמַר רִישׁ לְקִישׁ מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְיָא, 'וַיִּבֶן ה' [אֱלֹהִים] אֶת
הַצֵּלָע אֲשֶׁר לִקַּח מִן הָאָדָם לֵאשֶׁר וַיְבַאֲהָ אֶל הָאָדָם' (שם), מִלְשָׁה
שְׁקִלְעָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְחֹהֵה וְ-עֶשֶׂה לֵּה צִמְחָה וְהִבְיָאָה אֶצֶל אָדָם
הָרָאשׁוֹן מִקוּשְׁטוֹת, שֶׁכֵּן בְּכָרְכִי הֵימָּן קוֹרִין לְקִלְעִיתָא וְ-לִצְמַחָה
'בְּנִיחָא', וְלִכֵּן יֵשׁ לְפָרֶשׁ לִשׁוֹן 'וַיִּבֶן' מִעֵנִין קְלִיעַת הַשַּׁעַר.
הגמרא מבררת את טעמו של רבי שמעון בן אלעזר: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן
בֶּן אֱלֵעָזָר, שֶׁלְדַעְתּוֹ זְמַן הַתְּבַגְּרוֹת הַזָּכָר קוֹדֶם לִשְׁל נְקֵבָה, מָאִי
מְעַמְּא – מִזֶּה טַעֲמוֹ.
משיבה הגמרא: אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, מִתּוֹךְ שֶׁהִתִּינוּק מִצְּדִי
בְּבֵית רַבִּי בְּנִקְסִית בּוֹ עֲרֻמוּפִית –פִּיחָקוֹת [תְּחִלָּה וְלִפְנֵי תִינוּקָת].
הגמרא מבררת דינה של התינוקות בשנתה השתים עשרה ותינוק
בשנתו השלש עשרה: אֵיבָעִיא לְהוּ – הִסְתַּפְקוּ בְּנֵי הַיִּשְׁבִּיהָ, תוֹךְ זְמַן
– תִּינוּקָת בִּשְׁנַתָּה הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה, וְתִינוּק בִּשְׁנַתוֹ הַשְּׁלֹש עֶשְׂרֵה,
הָאֵם דִּינָם בִּשְׁנָה זוֹ בְּלִפְנֵי זְמַן – כִּשְׁנָה שֶׁלִּפְנֵי כֵן, כְּלוֹמַר שֶׁהֵם
קֻטְנִים, אוֹ בְּלֶאֱחָר זְמַן – אוֹ כִּשְׁנָה שֶׁלֹּאֲחֵרֵי זֶה, וְהֵינּוּ שֶׁהֵם גְּדוּלִים.
מבררת הגמרא: לָמָּה הִלְכְּתָּ – לָגִבִּי אִיזָה הִלְכָּה הִסְתַּפְקוּ כֵן. אֵי
לְנָדְרִים – אֵם לַעֲנִין דִּינֵי הַנְּדָרִים, הִלָּא נִתְבָּאָר כְּבָר בְּמִשְׁנָה שֶׁשֶּׁנָּה
זוֹ לָאוּ בְּלִפְנֵי זְמַן דְּמִיָּא וְלָאוּ בְּלֶאֱחָר זְמַן דְּמִיָּא אֵלָּא יֵשׁ לֵה דִין בְּפִנֵּי
עֲצֻמּוֹ, אֵלָּא וְדָאִי שֶׁהִסְפֵּק הוּא לַעֲנִין עוֹנֶשֶׁן, שֶׁהִסְתַּפְקוּ מָאִי – מִה
דִּינָם, הָאֵם הֵם גְּדוּלִים וּבְנֵי עוֹנֶשִׁים [וְלִהְיוֹת עוֹנֶשׁ בְּבֵית דִין עַל עֲבִירָה
שַׁעֲשׂוֹ], אוֹ שְׁקֻטִים הֵם וְאִינֵם בְּנֵי עוֹנֶשִׁים. וּמְדוּבָר בְּאֹפֶן שֶׁהִבְיָאוּ
שְׁתֵּי שַׁעֲרוֹת, שֶׁהֵם סִימְנֵי הַגְּדוּלוֹת, שֶׁאֵם לֹא כֵן אִפְּלוּ לְאַחַר הוּמָן
קֻטְנֵיהֶם הֵם וְאִינֵם בְּנֵי עוֹנֶשִׁים.
הגמרא מביאה שיטות האמוראים בנידון זה: רַב וְרַבִּי תַנְיָא דְאֶמְרִי
תְּרוּוִייהוּ – אמרו שניהם תוֹךְ זְמַן בְּלִפְנֵי זְמַן וְקֻטְנִים הֵם בְּאוֹתָהּ
הַשָּׁנָה וְאִינֵם בְּנֵי עוֹנֶשִׁים. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹי דְאֶמְרִי
תְּרוּוִייהוּ תוֹךְ זְמַן בְּלֶאֱחָר זְמַן, וְגְדוּלִים הֵם וּבְנֵי עוֹנֶשִׁים.
הגמרא מביאה סימן לזכרון שלא להחליף דברי החולקים: אָמַר רַב
נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימְנֵיהּ, 'זֹאת לִפְנֵים בִּישְׂרָאֵל' (רות ד ו). הַמִּילָה

לְכַשְׁנִידֵל, וְעָזַל שׁוּב כְּדִי שִׁיחִיהָ לוֹ בָּהּ קִנְיָן גְּמוּר, וְיָתֵן לָהּ גִּט
בְּלִבָּד וְאִינָה צְרִיכָה חֲלִיצָה, כִּיּוֹן שֶׁאֲחֵר שֶׁלְקַחָה נַעֲשִׂית אִשְׁתּוֹ
לְכָל דְּבַר. אָבֵן אֵם לֹא בַעַל שׁוּב לְכַשְׁנִידֵל, צְרִיכָה גִּט וְחֲלִיצָה.

משנה

בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר שֶׁנִּדְרָה אוֹ הַקְדִּישָׁה, נְדָרֶיהָ נִבְדָּקוּ,
אֵם יָדַעָה לִשְׁם מִי נִדְרָה אוֹ הַקְדִּישָׁה, שֶׁאֵם יָדַעָה, נִדְרָה נִדְרָה
וְהַקְדִּישָׁה הַקְדִּישָׁה, וְאֵם לֹא יָדַעָה אֵין בְּדַבְרִיהָ כְּלוּם. בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר נְדָרֶיהָ קִימִין לֹלָא בְּדִיקָה מְכִיּוֹן שְׁהִיא גְּדוּלָּה.
וְבוֹדֵקִין אוֹתָהּ כָּל שְׁנַת הַשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה, שֶׁאִפְּלוּ אֵם נִבְדָּקָה בְּתַחֲלִית
הַשָּׁנָה וְלֹא יָדַעָה, שֶׁמֶא תַּדַּע אַחֵר כֵּן.

כֵּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר שֶׁנִּדְרָה אוֹ הַקְדִּישָׁה נְדָרֵיהָ נִבְדָּקוּ אֵם
יָדַע לִשְׁם מִי נִדְרָה אוֹ הַקְדִּישָׁה. כֵּן שְׁלֹש עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר נְדָרֵיהָ
קִימִין לֹלָא בְּדִיקָה לִפִּי שְׁהוּא גְּדוּלָּה. וְבוֹדֵקִין אוֹתוֹ כָּל שְׁנַת הַשְּׁלֹש עֶשְׂרֵה.

קוֹדֶם לְזְמַן הַזֶּה, וְהֵינּוּ, נִקְבָּה שְׁטֵרִם מִלָּא לָהּ אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה,
אוֹ זָכָר שְׁטֵרִם מִלָּא לוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוּ יוֹדְעִין
אֵנִי לִשְׁם מִי נְדָרְנוּ לִשְׁם מִי הַקְדִּישָׁנוּ, אֵין נְדָרֵיהֶם נִדְרָ וְאֵין הַקְדִּישָׁנוּ
הַקְדִּישׁ מְשׁוּם שְׁקֻטִּים הֵם. לְאַחֵר הוּמָן הָאָה, וְהֵינּוּ נִקְבָּה מִאֵז
שֶׁמִּלָּא לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְזָכָר מִאֵז שֶׁמִּלָּא לוֹ שְׁלֹש עֶשְׂרֵה
שָׁנָה, אָף עַל פִּי שְׁאֲמָרוּ אֵין אֵנִי יוֹדְעִין לִשְׁם מִי נְדָרְנוּ לִשְׁם מִי
הַקְדִּישָׁנוּ, נְדָרֵין נִדְרָ וְהַקְדִּישָׁנוּ הַקְדִּישׁ מְשׁוּם שֶׁגְּדוּלִים הֵם. אֲבָל תוֹךְ
הוּמָן הַזֶּה, אֵם יוֹדַע לִשְׁם מִי נִדְרָ הִרִי זֶה נִדְרָ, וְאֵם אֵינִי יוֹדַע אֵין זֶה
נִדְרָ מְשׁוּם שְׁקֻטִּים הוּא.

גמרא

הַגְּמָרָא מִקְשָׁה שֶׁחֲלַק מִדְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה מִיּוֹתֵרִים: וַיִּבֶן דְּתַנָּא 'בַּת
אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר נְדָרֶיהָ נִבְדָּקוּ', שְׁפִירוּשׁוֹ שְׁכָל שְׁנַת
הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה צְרִיכָה בְּדִיקָה, מִמִּילָא מְבִינִים שֶׁלֹּאֲחֵר מִכֵּן אֵין
צְרִיכָה בְּדִיקָה, וְאֵם כֵּן מִה שֶּׁשֶּׁנָּה הַתַּנָּא, 'בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיָוִם
אַחֵר נְדָרֶיהָ קִימִין' לָמָּה לִי.

מתרצת הגמרא: סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוּאִיל וְאָמַר מַר וְ-נִאֲמַר
בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ לְעוֹלָם. קָא מְשַׁמְעֵן לָן שאין הדבר כן, וכשנעשית בת
שתיים עשרה ויום אחד נדריה קיימים ללא בדיקה.

מקשה הגמרא: וַיִּבֶן דְּתַנָּי 'בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיָוִם אַחֵר נְדָרֶיהָ
קִימִין', אֵם כֵּן מִה שֶּׁשֶּׁנָּה בְּהַמְשָׁךְ 'בּוֹדֵקִין כָּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה' לָמָּה לִי,
הִלָּא הַדְּבַר מוֹבֵן מֵאִילוּ מֵאֲחֵר שֶׁכְּבָר שִׁנְיָנוּ שְׁמִיּוֹם הָרָאשׁוֹן שֶׁל
שְׁנַת הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה מִתְחִלִּים לְבִדּוֹק.

מתרצת הגמרא: סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוּאִיל וְאָמַר מַר וְ-נִאֲמַר
בְּגִמְרָא לַעֲלִי (מִזֶּה). שְׁלִישִׁים יוֹם בְּשָׁנָה שְׁשׁוּכִים שָׁנָה, הִיכָא דְּבִדְקָנָא
איפה שִׁבְדְּקוּ שְׁלִישִׁים יוֹם הָרָאשׁוֹנִים שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה,
וְעַד סוֹף הַשְּׁלִישִׁים לֹא יִדְעָה לְהַפְּלוֹת – לְפָרֶשׁ לִשְׁם מִי נִדְרָה אִימָא
תוֹ לֹא לִיבְדּוֹק – נִאֲמַר שֶׁשׁוּב אֵין לְבִדּוֹקָה, וְנִחוּיָקְנָה כְּקֻטְנָה שאֵין
נְדָרֶיהָ נְדָרִים, קָא מְשַׁמְעֵן לָן שאין הדבר כן, אֲלָא בּוֹדֵקִים אוֹתָהּ כָּל
שְׁנַת הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה.

מקשה הגמרא: וְלִהְיוֹת הֲנִי תַרְתִּי בְּבִי – וַיִּשְׁנָה הַתַּנָּא רַק אֶת שְׁתֵּי
הַפִּסְקָאוֹת אֵלָּהּ (וְהַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית) וְהֵינּוּ 'בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וְיָוִם אַחֵר נְדָרֶיהָ קִימִין', וְבוֹדֵקִין כָּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וּמוֹבֵן שֶׁלִּפְנֵי שְׁנַת
הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה אֵין בּוֹדֵקִים, וְאֵם כֵּן מִה שֶּׁשֶּׁנָּה בְּפִסְקָה הָרָאשׁוֹנָה
'בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה וְיָוִם אַחֵר נְדָרֶיהָ נִבְדָּקוּ' לָמָּה לִי.

מתרצת הגמרא: אֵיבָעִירָךְ – נִצְרָךְ לִשְׁנוֹת גַּם זֶה, מְשׁוּם דְּסָלְקָא
דַּעְתָּךְ אָמִינָא דְּתַתָּמָא – שְׁבִאֲפוֹן הָרִגִּיל בְּשְׁנַת הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה בְּעִיָּא
(וְ-צְרִיכָה) בְּדִיקָה, וּבְשְׁנַת הָאֲחַת עֶשְׂרֵה לֹא בְּעִיָּא בְּדִיקָה, כִּי פִשְׁטוּ
שְׁאִינָה יוֹדַעַת, וְהִיכָא דְּהוּיָן לָהּ דְּתַרְיָא טַפִּי – אֲבָל אִיפֶה שְׁרָאִינוּ
שֶׁהִיא חֲרִיפָה וּפִיקִיתָּ יוֹתֵר מִהָרְגִילוֹת מִיבְדָּקָה – נִבְדָּקָה
אִפְּלוּ בְּשְׁנַת הָאֲחַת עֶשְׂרֵה. קָא מְשַׁמְעֵן לָן שֶׁרַק כִּשְׁהִיא בַת אַחַת
עֶשְׂרֵה וְיָוִם אַחֵר מִתְחִלִּים לְבִדּוֹק אוֹתָהּ.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 מ' רסוקיא מג, דהינו חתיכת מעיל רחבה, אם יש בה רצועות קצרות תלויות בה לקשרה בהן ולהדקה
- 2 סביבותיה - מתרת לצאת בו, כיון שהוא מהדק יפה מד, ואין חוששין שפא יתר הקשר ותפול מעליה מה.
- 3 אבל אם אין בה רצועות - אסורה לצאת בה, שפא תפול מעליה ותשפח ותביאנו בידה מה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף ט

ביאורי הלכה

- מג' רסוקיא - בגד של עור הניתן על החזה או היטב ללא קשירה⁴³.
 המותניים ונכרך ונקשר סביבה⁴².
 מד' מהורק יפה - על ידי קשר הרצועות.
 מה' ותפול מעליה - כיון שאין דרך בגד זה להחזיק בידה⁴⁴.

צינונים והוספות

- 42 נקשר סביב עצמו או בבגד אחר אף ללא רצועות קשירה.
 43 בחידושים המיוחסים לר"ן נט ע"ב: רצועות קצרות להדקה שאם לא היו שם הרצועות מרוב רחבן לא היה יכול

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפלה - לפי לוח "רב יומי"

- 1 ה' כשסיימו הצבור להתפלל י"ח ויש יחידים שמאריכים בתפלתם אין לש"ץ להמתין עליהם אפילו היו חשובי
- 2 העיר מפני טורח הצבור וכן אם היה מניין בבית הכנסת אין להמתין על אדם חשוב או גדול שעדיין לא בא מפני כבוד צבור.
- 3 ועכשיו נהגו שהש"ץ ממתין עד שיסיים האב בית דין את תפלתו לפי שרוב האנשים מתפללין במרוצה ואם יחידים מתפללים מלה במלה לא יוכלו לומר קדושה עם הצבור לכן ממתנים לפיכך אם אין אב"ד בעיר ימתינו על המתפלל מלה במלה אבל כשמאריך אין להמתין עליו.
- 4 ומי שצריך להאריך וירא שיתלוצצו עליו יכול לילך לאחוריו בשעה שמתחיל הש"ץ אף על פי שעדיין לא גמר תפלתו ויחזור למקומו ויגמור:
- 5 כשש"ץ חוזר התפלה יש לכל הקהל לשתוק ולכוין לברכות שמברך הש"ץ ולענות אמן ואם אין ט' מכוונים לברכותיו קרוב להיות ברכותיו לבטלה כי חזרת הש"ץ נתקנה לאמרה בעשרה וכשאין ט' מכוונים לברכותיו נראה כברכה לבטלה לכן כל אדם יעשה עצמו כאלו אין ט' זולתו ויכוין לברכת הש"ץ.
- 6 ויש לגעור באנשים שלומדים בעת חזרת הש"ץ או אומרים תחנונים ואפילו אם מכוונים לסוף הברכה לענות אמן כראוי שלא תהיה אמן יתומה כמו שיתבאר לא יפה הם עושים (שאם אין ט' המכוונים לתחלת הברכות הרי הש"ץ אומר תחלת הברכות לבטלה שלא כמו שתקנו חכמים שהרי תקנו
- 7 חזרת הש"ץ כדי להוציא את שאינו בקי ואינו מוציא אלא כשט' שומעים לו ואם אין ט' שומעים אלא בסוף הברכות
- 8 אע"פ שזה שאינו בקי שומע בכל הברכות לא יצא ידי חובתו כיון שתחלת הברכות לא שמע אלא ביחיד ואין היחיד מוציא את היחיד בתפלה והמתפלל סוף הברכות בלא תחילתן לא יצא ידי חובתו כמו שנתבאר בס' קי"ד וכיון שתקנת חכמים היתה שישמעו ט' לפחות גם תחלת הברכות כדי להוציא את שאינו בקי לא בטלה תקנתם אף עכשיו שכולם בקיאים כמו שנתבאר.
- 9 וכל אדם יעשה עצמו כאלו אין ט' זולתו ויכוין לכל ברכה מראשה עד סופה) שאם הלומדים יפנו ללימודים עמי הארץ ילמדו מהן שלא להאזין להש"ץ ויעסקו בשיחה בטילה נמצאו מחטיאים את הרבים:
- 10 * * *
- 11 ז' יש אומרים שכל העם יעמדו כשחוזר הש"ץ התפלה כיון שמכוונים ושומעים התפלה מהש"ץ ושומע כעונה וכלו מתפללין בעצמן (ולכן נקראו התקיעות שבחזרת הש"ץ בראש השנה תקיעות מעומד לפי שכל העם עומדים בחזרת הש"ץ):
- 12 על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום נוהגין לומר ברוך הוא וברוך שמו על שם הכתוב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו ועוד אפילו כשמזכיר צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה.
- 13 ומכל מקום כיון שאינו אלא מנהג ולא מתיקון חכמים אין

והלכה כשתי הסברות להחמיר שאם הוא חייב באותה ברכה
ורוצה לצאת בה ידי חובתו צריך שישמע אותה מפי המברך
ואם לאו אף שיודע איזה ברכה היא ה"ז אמן יתומה כסברא
הראשונה ואף אם אינו מחויב בה אם אינו יודע איזו ברכה
היא לא יענה אחריה כסברא האחרונה.

ו"א שאפילו אם אינו מחויב לברך אותה ויודע איזו ברכה
היא אם הברכה נתקנה להוציא רבים ידי חובתן כגון חזרת
הש"ץ לא יענה אחריה עד שישמע אותה כאלו היה רוצה
לצאת בה ידי חובתו שכיון שתקנת חכמים היא שיחזור
ש"ץ התפלה להוציא את שאינו בקי והצבור חייבים לשתוק
ולשמוע כל ברכה מפי הש"ץ ולענות אחריו אמן אם כן הרי
ברכות אלו עליהם חובה לשמען מהש"ץ אף על פי
שהתפלל כבר אבל אחר ברכות התורה שבצבור יכול לענות
אף על פי שלא שמע שהברכות לא לצורך הצבור נתקנה
אלא מפני שהקורא בצבור ראוי לו לברך ואף שחובה על
הצבור לשמען כמו שיתבאר בסי' קל"ט מכל מקום עיקר
ברכתו היא לצורך עצמו ולא לצורך הצבור כמו בתפלה ויש
לחוש לדבריהם לכתחלה ליהזר לשמוע ברכות י"ח מפי
הש"ץ.

* * *

אבל אם לא היה יכול לשמוע כגון שהיה מתפלל י"ח
וכשסיים תפלתו סיים ש"ץ ברכה אחת עונה אחריו אם יודע
איזה ברכה היא ואפילו לא סיים תפלתו עד שהרבה מן
הצבור ענו כבר אמן (ואין עונין אמן אחר אמן אלא אחר
הברכה וצריך לענות מיד שכלתה הברכה ואם לאו היא אמן
יתומה אעפ"כ) אם לא כלתה אמן מפי רוב הצבור עונה
עמהם (אעפ"כ שיש שיהיו בין גמר הברכה להתחלת ענייתו)
לפי שכל שלא כלתה אמן מפי רוב העונים עדיין לא נשלם
ענין הברכה לגמרי שעניית אמן גם כן מן הברכה היא כמו
שיתבאר בסי' קס"ו.

אבל לאחר שכלתה אמן מפי רוב הצבור אף ע"פ שהמיעוט
מאריכים אין בהארכתם כלום שהמאריך באמן יותר מדאי
אינו אלא טועה וא"כ נשלם כבר ענין הברכה לגמרי (וזה
שמתחיל עתה לענות אמן אמן יתומה היא כיון שיש שיהיו
הרבה בין גמר הברכה מפי המברך להתחלת ענייתו ואף
ע"פ שאמן של הצבור ג"כ מן הברכה היא אין לו לענות
אחריהם שאין עונין אמן אחר העונין אמן אלא אחר המברך
אבל אם אין שיהיו בין גמר הברכה להתחלת ענייתו יכול
לענות אחר העונים אמן כגון ששמע אחד עונה אמן אחר
איזו ברכה והוא יודע איזו ברכה היא יכול לענות אחריו
מיד אם זה לא האריך כל כך כמו שהצבור מאריכים
ומשתהים בענייתם מפני שאי אפשר שיצמצמו כולם
להתחיל ולפסוק ברגע אחד) ויש מי שאומר שאפילו כלתה
אמן מפי רוב הצבור (ואפילו סיימו כולם) יכול לענות אמן
אחריהם ונחשב כעונה אחר הברכה (כיון שכולם התחילו
מיד אחר הברכה) והוא שיענה אחריהם מיד (ולענין מעשה
הכל לפי ענין שיהיו שמגמר ברכת המברך לסיום עניית
העונים).

* * *

מפסיקין לאומרו בכל מקום שאסור להפסיק לדבר הרשות
אפילו במקום שמותר להפסיק לעניית אמן כגון בפסוקי
דומרה:

ט ואחר כל ברכה וברכה יענה אמן בין אותם שיצאו ידי
תפלה בין אותם שלא יצאו ידי תפלה והכוונה שיכוין
בלבו אמת היא הברכה שבירך המברך ואני מאמין בזה כי
אמן הוא לשון האמנת דברים.

ואמן שאחר שאלות ובקשות כגון אמן שבקדיש וכיוצא בו
יכוין על העתיד שיאמנו דבריו ובקשותיו של זה ויקויימו
במהרה.

ובברכות אמצעות של תפלה וברכת רצה ושיום שלום
שחתימתן היא שבח והודאה לשמו וגם ייחול וקיווי שיקום
דבר זה במהרה טוב לכיון גם כן באמן ב' הענינים שאמת
הוא דבר זה ושיאמנו דבריו (של זה) ויקום דבר זה
במהרה:

י לא ישיח שיחת חולין בשעה שש"ץ חוזר התפלה ואם
שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא אפילו יש ט' זולתו
שכל המשיח בבית הכנסת בשעה שהצבור עסוקין בשבחו
של מקום מראה בעצמו שאין לו חלק באלהי ישראל ואפילו
העוסק בתורה שאינו חוטא כל כך לא יפה הוא עושה כמו
שנתבאר.

וילמד אדם בניו הקטנים ויחנכם לענות אמן ומיד שהתינוק
עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא.

וצריך שיחנכם לעמוד באימה וביראה ואותן שרצים ושבים
בבית הכנסת בשחוק מוטב שלא להביאם כלל לבית
הכנסת:

* * *

יא לא יענה אמן חטופה דהיינו כאלו האל"ף נקודה
בחט"ף (קמ"ץ) או קמץ חט"ף אלא בקמ"ץ גדול) וכן
שלא יחטוף וימהר לענות אותו קודם שיסיים המברך.

וכן לא יענה אמן חטופה דהיינו שמחסיר קריאת הנו"ן
שאינו מוציאה בפה שתהא ניכרת וכן לא יפסוק התיבה
לשתים.

ולא יענה אמן יתומה דהיינו שלא ימתין עם עניית האמן
אלא מיד שכלתה הברכה מפי המברך יענה אמן ואם
השליח ציבור מאריך הרבה בניגון של ואמרו אמן יאמר מיד
אמן כי הארכת הניגון הרבה הוא הפסק.

וכן אם לא שמע הברכה מפי המברך אע"פ שיודע איזו
ברכה הוא מברך מאחר שלא שמעה אם עונה אחריו אמן
ה"ז אמן יתומה במה דברים אמורים כשהוא חייב באותה
ברכה לברך אותה ורוצה לצאת ידי חובתו בעניית אמן אחר
המברך אותה אבל אם אינו חייב בה שאינו רוצה לצאת ידי
חובתו בזה רשאי לענות אחר כל ברכה אע"פ שלא שמעה
ואע"פ שאינו יודע איזה ברכה היא ו"א שאם אינו יודע
איזו ברכה ה"ז אמן יתומה ואפילו אינו מחויב בה לא יענה
אחריה אבל אם יודע איזו ברכה היא אע"פ שלא שמעה
מפי המברך עונה אחריה אפילו אם הוא חייב בה ויוצא ידי
חובתו בענייה זו.

1 וכן בקדיש וקדושה וברכו כל שלא סיימו רוב הצבור עונה
2 עמהם אע"פ שלא (שמעו כולם) [שמע כלום] מפי הש"ץ
3 (ולסבא האחרונה אפילו סיימו רובן כל שנשאו ט' עמו
4 שהם עשרה עם הש"ץ שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה)
5 ואף להאומרים שכל שהוא מחוייב בדבר אינו יוצא ידי
6 חובתו בעניינה עד שישמע מכל מקום אינו נקרא מחוייב
7 בדבר לענין זה אלא בדבר שמחוייב לאמרו אף ביחיד
8 משא"כ בקדיש וקדושה וברכו:

9 **יב** ולא יענה אמן קצרה אלא ארוכה קצת כדי שיוכל לומר
10 אל מלך נאמן כי זהו פירושו של אמן והם ראשי תיבות
11 שלה.

12 ולא יאריך בה יותר מדאי לפי שאין קריאת התיבה נשמעת
13 כשמאריך יותר מדאי ואם יש קצת מהעונים שמאריכים
14 יותר מדאי א"צ הש"ץ או שאר המברך להמתין עליהם אם
15 ברכה שלאחריה היא ברכה שאינה חובה על הכל לשמוע
16 אבל אם מוציא את הרבים ידי חובתן צריך להמתין אף על
17 הטועים ומאריכים באמן כדי שישמעו ויצאו ידי חובתן גם
18 הם:

19 **יג** העונה אמן לא יגביה קולו יותר מהמברך שנאמר גדלו
20 לה' אתי נורוממה שמו יחדו:

21 **יד** מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא בראש חודש או בחולו
22 של מועד וכן בכל דבר שצריך לחזור בשבילו יש לו
23 תקנה שיכוין דעתו וישמע מש"ץ כל י"ח ברכות מראש עד
24 סוף כאדם שמתפלל לעצמו ולא יפסיק ולא ישיח ופוסע ג'
25 פסיעות לאחריו שכיון שכבר התפלל אלא ששכח מלהזכיר
26 הש"ץ מוציאו ידי חובתו אע"פ שהוא בקי.

27 אך אין כל אדם יכול לכוין דעתו לשמוע מש"ץ מראש ועד
28 סוף (ושמא לבבו יפנה ולא ישמע מש"ץ איזה דבר המעכב
29 בתפלה) לכן מוטב להתפלל בעצמו:

חלק א' סימן קכד דין הנהגת ש"ץ ב"ח ברכות ודין עניית אמן:

* * *

30 **א** כשם שמצות קדיש היא שהש"ץ אומר יתגדל ויתקדש
31 כו' בשביל כל הציבור והם עונים אחריו אמן יהא שמיה
32 רבא כך היא מצות הקדושה לכתחילה שיאמר הש"ץ
33 נקדישך או נקדש והציבור שותקין ומכוונים למה שהש"ץ
34 אומר עד שמגיע לקדושה ואז עונים הצבור קדוש וכן
35 בלעומתם [וב] ובדברי קדשך ואפילו אם יש ט' ויותר
36 השומעים ומכוונים לש"ץ (אין ליחיד לומר עם הש"ץ
37 נקדישך או נקדש שכיון שקבעו נוסח זה בקדושה יש לנהוג
38 בו דין קדושה כמו בקדוש וברוך ואין אומרים דבר
39 שבקדושה בפחות מעשרה ולש"ץ יש ט' השומעים ומכוונים
40 לו ולו מי שומע) ואם רצה לומר מלה במלה עם הש"ץ
41 בלחש אין איסור בדבר שכיון שהם אומרים כל מלה ומלה
42 יחדיו אמירת שניהם נחשבת כאחת כמו שיתבאר בס' קפ"ג
43 אלא שאין לעשות כן לכתחלה אלא מדוחק וכמו שיתבאר
44 שם וכמו שנתבאר בס' ק"ט.

45 וכל זה ביחיד אבל אם כל הצבור נהגו לומר נקדישך עם
46 הש"ץ אע"פ שאין אומרים בלחש מלה במלה עם הש"ץ אין
47 למחות כיון שמקדישין בעשרה ואע"פ שאינו נקרא צבור

48 אלא כשאחד אומר וט' שומעין ועונים אבל כשכל אחד
49 אומר לעצמו כיחידים הם כמו שיתבאר בס' תקצ"ד מכל
50 מקום בדבר שבקדושה א"צ לכך שלא אמרו אלא אין
51 אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה אבל עשרה רשאים
52 כולם לומר נקדש כמו שאומרים קדוש וברוך שהוא עיקר
53 הקדושה ואעפ"כ אומרים כל הצבור אפילו שלא בדרך
54 עניינה אחר הש"ץ כגון קדושת ובה לציון לדברי האומרים
55 שאינה נאמרת אלא בי' אלא שבקדושת י"ח יש לנהוג
56 לכתחילה כמו בקדיש שאמן יהא שמיה רבא הוא עניינה
57 שעונים הצבור אחר יתגדל שאמר הש"ץ כמו עניית אמן
58 אחר הברכות וכן בקדושה יש לענות קדוש וברוך אחר
59 נקדישך או נקדש שאמר הש"ץ אלא א"כ מדוחק שמוכרח
60 לומר עם הש"ץ כמו שנתבאר בסימן ק"ט.

61 ויש נוהגין כן מטעם הידוע להם אפילו שלא מדוחק לומר
62 כל נוסח הקדושה עם הש"ץ מלה במלה בלחש ותיבת
63 נקדישך ונעריצך וקדוש קדוש קדוש בקול רם:

* * *

64 **ב** אסור לדבר באמצע קדושה וכל המדבר עליו הכתוב
65 אומר ולא אותי קראת יעקב וגו' כמו שנתבאר בסימן
66 נ"ו ואפילו יש מניין בלעדו אסור ואפילו ללמוד אם לא
67 בשעה שהש"ץ מנגן בשעת הנגון ולא בשעה שמחתך
68 האותיות והנוסח שמוסיפין בשבת אינו מכלל קדושה ומכל
69 מקום אסור לספר בין קדוש לברוך כמו שנתבאר בס' נ"ו
70 וטוב שלא לספר עד אחר אמן של האל הקדוש.
71 ויראה הש"ץ לסיים לעומתם כו' ובדברי כו' קודם שיתחילו
72 הקהל ברוך וימלוך:

73 **ג** ונוהגין לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדוש
74 קדוש קדוש וטוב שתהיינה סגורות וכן נוהגין שמנענעין
75 גופן ונושאים אותו מן הארץ וסמך למנהג מס' היכלות
76 ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה אם תאמרו ותגידו
77 לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישין ואומרים קדוש
78 קדוש קדוש ולמדו אותן שיהיו עיניהם נשואות למרום לבית
79 תפלתם ונושאים עצמם למעלה כי אין לי הנאה בעולם
80 כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני ועיני בעיניהם ובאותה
81 שעה אני אוהז בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה
82 ומזכיר גלותם וממהר גאולתם ואמרו במדרש ובשמים
83 יעופף מכאן תקנו לעוף אדם על רגליו בשעה שאומרים
84 קדוש קדוש קדוש ולא כאותם שדולגים וקופצים ויש מי
85 שקבלה בידו שירים גופו ועקביו למעלה בברוך וימלוך כמו
86 בקדוש.
87

88 ויש מי שהיה נוהג מטעם הידוע לו לכרוע בברוך וימלוך
89 ולזקוף בשם ואין בזה משום איסור השתחויה במקום שלא
90 תקנו חכמים כמו שאין איסור בכורע באמצע ברכות י"ח
91 מטעם שנתבאר בס' קי"ג.

92 ויזהר לכוין רגליו בשעה שאומר קדושה עם ש"ץ כמו
93 שנתבאר בס' צ"ה:

94 **ד** השומע קדושה במקום אחד ונכנס לבית הכנסת ומצא
95 צבור אומרים קדושה חוזר ועונה עמהם:

'תורה אור' פרשת ויצא – הפרשה החסידית

ביאור על חנ"ל

כמו שהיו. דהיינו על ידי כמה צמצומים והתלבשות
שונות בירידת המדרגות כדרך וסדר ההשתלשלות.

אבל אור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו – רם
ונשא כו" (ישעיה נב, טו), והוא למעלה מעלה מבחינת
ההשתלשלות. ועל ידי בחינת יעקב – יו"ד-עקב נמשך
אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מבחינת
ההשתלשלות, שיאיר למטה בגילוי הנפש אלקית שבכל
אחד מישראל, להיות גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא
ממש על נפשו.

והיינו על ידי שלקח "מאבני המקום וישם מראשתי"ו
(פרשתנו כח, יא):

אבנים הן אותיות. כמו שכתוב בספר יצירה: "שני
אבנים בונות שתי בתים". והטעם שנקראו אותיות בשם
אבנים הוא, כי כמו שעל ידי כמה אבנים נבנה בית
לשבת אדם כו, כך על ידי כמה צירופי אותיות נעשים
תיבות, ומכמה צירופי תיבות נעשה ענין שלם שמתוכו
מוכן ומושג איזה השכלה והשגה. והרי השכל שורה
ומתלבש באותיות הללו, וכתפארת אדם לשבת בית"
(ישעיה מו, יג) – על ידי צירופי אבנים.

ועוד טעם אחר: כי כמו שהאבנים הם דומם, ואין
להם ערך ויחוס לאדם הדר בבית שנבנה מהאבנים, כך
האותיות הן בחינת דומם לגבי השכל השורה ומתלבש
בהם, ואין להם ערך ויחוס אליו, ולכן בטלים הם לגבי
השכל⁷.

ולכן נקרא "הויה צבאות" – "אות הוא בצבא
דיליה"⁸, שכל העולמות והברואים נתהוו מבחינת
אותיות שבעשרה מאמרות שנברא בהם העולם – "יהי
אור" (בראשית א, ג); "יהי רקיע" כו' (שם, ו), וכל צבא השמים

"והיה הויה לי לאלקים. והאבן הזאת אשר שמתי
מצבה יהיה בית אלקים" (פרשתנו כח, כא-כב);
להבין ענין תפלה ובקשה זו, ש"הויה" יהיה בבחינת
"אלקים", ו"האבן" בבחינת "בית אלקים".
וכדי להבין איך תהיה האבן במדרגה גדולה כל כך
להיות מכון ומשכן להשראת קדושה עליונה, עד שיהיה
חל שם שמים על האבן, שתהיה נקראת בשם "בית
אלקים", הנה צריך להבין ענין הפרשה בולה: "ויצא
יעקב כו".

והענין, דכתיב (תהלים מו, ה) "צוה ישועות יעקב";
בחינת יעקב נקרא "ישועות". וביאור מלת "ישועות",
הנה שרש התיבה הוא ש"ע, ושאר אותיות הם נוספות
בתיבה. כלומר, שעל ידי בחינת יעקב מתגלין ש"ע
נהורין עילאין².

וגם ש"ע הוא מלשון (בראשית ה, ד): "וישע ה' אל הבל",
שהוא לשון הפנה, דהיינו שכל פניות והמשכות עליונות
פונות ונמשכות על ידי בחינת יעקב – יו"ד-עקב³.

וענין נהורין והמשכות הללו, היינו גילוי ההארות
והמשכות מאור אין-סוף עצמו, שבשמו בן הוא: אין לו
סוף כו, ואינו בגדר עלמין כלל, ו"כולא קמיה כלא ממש
חשיב"⁴, ו"לית מחשבה תפיסא ביה"⁵, ו"אין ערוך" אליו
כו.

כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמו, יג),
ו"הודו" וזיוו "על ארץ ושמים כו" (תהלים קמו, יג), – זיו
והארה בעלמא המתלבשת ומתפשטת בתוך עלמין
להוותם ולהחיותם, להיות חיים וקיימים מאין ליש,
בבחינת העלם והסתתר אור אין-סוף ברוך-הוא עצמו,
שלא יבטלו העולמות במציאות ויחזרו להיות אין ואפס

5. (תקוני זהר בהקדמה יז, א).

6. (פרק ד משנה טז).

7. (ועיין מה שנתבאר בפרשת בראשית, בדבור המתחיל "להבין
בתוספת ביאור ענין וייצר" (לעיל ד, א)).

8. (ראה חגיגה טו, א: "ה' צבאות שמו ישעיה מז, ד) – אדון הוא בצבא שלו".
ובגירסת העין יעקב: "אות הוא בצבא שלו". וכן הוא במכילתא בשלח פרשה
א, וראה רש"י סנהדרין צב עמוד א: "דאמרין בעלמא צבאות – אות הוא בצבא
שלו, קרי להו אותיות לשון מופלא". נתבאר גם בלקוטי תורה נשא כח, ד
האזינו עד, ד. ובכמה מקומות).

1. (דבור המתחיל "ושבתי בשלום" – לעיל ותורה אורו כא, א. נאמר בלאדי
ביום שבת ויצא, ו"א כסלו תקס"ח, שבת חתונה של נכד רבנו הקדוש האברך מ'
ברוך. נוסח ב' מהמאמר, הנחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי – נדפסה בספר
המאמרים תקס"ח חלק ב' עמוד תרלד. נוסח ג נמצא בכתב יד קדש רבי משה
בן אדמו"ר הקדוש ולא נדפס לעת עתה. לכמה ענינים המבוארים במאמר – ראה
דבור המתחיל "ושבתי בשלום" תשל"ח – תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט
בסל"ש שכת עמוד יז).

2. (ראה דבור המתחיל "ושבתי בשלום" תשל"ח פרק ה ושם נסקן).

3. (נסמן לעיל כא, א).

4. (על פי דניאל ד, לב. זהר חלק א בהקדמה יא, ב).

העליונים, "אלף אלפין ורבו אלפין רבבן" (דניאל א, י), "ולגודדיו
אין מספר" – הם בטלים לגבי אור אין-סוף ברוך-הוא
בבטול האותיות, שהן בחינת דומם, לגבי השכל, מאחר
שהם בחינת גבול – "ת"ק שנה כו"¹⁰, ונבראים ומחודשים
מאין ליש – הרי אין ערוך אליו יתברך.

וכנודע ענין הערך במספר: שמספר אחד לגבי אלף
אלפים כו' יש לו איזה ערך ויחוס, מה שאין כן אליו
יתברך – שהוא אין-סוף ברוך-הוא – אין ערוך כלל. ולכן
נקרא "אות הוא בצבא דיליה", שכל הצבאות אינן אלא
בחינת "אות" אחד לגבי אור אין-סוף ברוך-הוא.

והנה ב"אבני המקום", שהם בחינת אותיות, כתיב
ו"ישם מראשותיו" – שהגביה והעלה אותם למעלה
מעלה מבחינת ההשתלשלות, דהיינו לבחינת 'סובב כל
עלמין'. כי לפי שהאותיות הן בחינת דומם, לכך יש להם
כח ויכולת לעלות למעלה מעלה. כנודע ש"נעוץ
תחלתן בסופן" דייקא. ו"סובב כל עלמין" הוא במשל
העיגול – שממטה נעשה מעלה. וכמו שכתוב (ברכה לג,
כו): "ומתחת זרועות עולם".

והנה כתיב (פרשתנו כח, יא): "ויקח מאבני המקום" ולא
כל אבני, לפי שלא כל האותיות יש להן כח זה, אלא
אות הי"ד שהוא בחינת כלי לחכמה. וחכמה הוא
בחינת מ"ה, בחינת בטול, ולכך שורה שם ומתגלה אור
אין-סוף ברוך-הוא ה"סובב כל עלמין", כי "הויה בחכמה
כו" (משלי ג, יט), ואין אור אין-סוף ברוך-הוא שורה
ומתגלה אלא במי שביטל כו"¹¹. וזהו האבן אשר שם
מראשותיו¹².

ואחר כך (פרשתנו כח, יח): "וישם אותה מצבה",
ובתרגומו: "ושוי יתה קמא", שהוא כמו שכתוב (וישב לו,
ז): "קמה אלמתי וגם נצבה", שמה שהייתה האבן מונחת
למטה בארץ, אחר כך הקים אותה והגביה אותה עוד
ממטה למעלה.

דהיינו עלייה אחר עלייה לבחינות ומקורות י"ג מדות
רחמים עליונים, שהן בחינות יודי"ן ווי"ן, כי מקום יניקת

השערה והגומא שלה הוא בחינת י', והשערה עצמה
שהיא המשכה היא בחינת ו"¹³. וזהו "וישם מראשותיו,
וישם אותה מצבה": שמתחלה באשר שם מראשותיו היא
בחינת יו"ד, ואחר כך נעשה מצבה הוא בחינת וא"ו.

וכל בחינות הללו הם בחינת העלאה ממטה למעלה,
דהיינו התעלות חכמה שבנפש לאור אין-סוף ברוך-הוא
השורה ומתגלה בה. כי הנפש היא בחינת נברא ומחודש
מאין ליש בבחינת אותיות כו', וצריך להעלותה ממטה
למעלה לאור אין-סוף ברוך-הוא ה"סובב כל עלמין",
ו"ישב אל ה' וירחמהו" (ישעיה נה, ז) מבחינת ז"ג מדות
הרחמים. והעלאה זו היא בבחינת חכמה דוקא –
ב"ח"מ"ה:

הגהה:

לכאורה אינו מובן, כי היודי"ן שב"תיקוני דיקנא" הוא גבוה
מהי"ו, כמו שנתבאר לעיל. כי מקום יניקת השערה והגומא
שלה הוא בחינת יו"ד, דהיינו מקום יניקתה ממחא-סתימא, שהיא
הגבוהה מאד נעלה מהשערות עצמן שהן בחינת ו'. והרי
בחינת "וישם אותה מצבה" משמע שהוא עלייה אחר עלייה –
למעלה מבחינת "מראשותיו" שהוא בחינת יו"ד – וזהו תרתי
דסתרי!

אף פירוש "מראשותיו" הוא בחינת חכמה דאצילות, ואחר
כך "וישם אותה מצבה", שנעשית בחינת ו' – הוא בחינת "אבא
יונק ממזלא"¹⁴, שבחינת השערות דתיקוני דיקנא, שהן ווי"ן,
גבוה מהי"ו דחכמה-עילאה; אחר כך "ויצק שמן על ראשה",
דהיינו המשכה ממחא-סתימא ממשי לתוך המזלות כו', ומזה
ממשי נמשך הגלוי למטה בהלכות שבתורה שבעל-פה, ששרשן
מנימין דמחא-סתימא, ועל זה נאמר (משלי ה, ח): "סלסלה
ותרוממן כו".

[עד כאן הגהה]¹⁵:

אף אין זה תכלית המכוון, רק שאחר כך: "ויצק שמן על
ראשה" – "שמן" היינו המשכת חכמה-עילאה, שהיא
התורה ורצונו יתברך שנמשכו על ידי בחינת יעקב –

תרצ"א עמוד קמט ושם נסקן).

12. (וענין מה שנתבאר על פי מאמר ה"דציא מהימנא" פרשת כי תשא,
בענין "אבנא למשקל בה דא י" (ראה באורי הזהר להצמח צדק בךך א
עמוד רפא)).

13. (ראה גם לקמן פרשת ויחי בסופה. אור התורה ויחי עמוד שעד. דבור
המתחיל ושכתי בשלום תשל"ח פרק כב).

14. (ראה זהר חלק ג רטב, ב. עץ חיים שער הקללים פרק ה).

15. (הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

9. (חגיגה יג, ב: 'כתוב אחד אומר (דניאל א, י): 'אלף אלפין ושמנונה ורבו רבבן
קדמוהי יקמוהו', וכתוב אחד אומר (איוב כה, ג): 'היש מספר לגודדיו? לא קשיא
.. 'אלף אלפין ושמנוניה' – מספר גדוד אחד, ולגודדיו אין מספר".

10. (מן הארץ עד לרקיע מנהל חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מנהל חמש
מאות שנה. וכן בין כל רקיע ורקיע. למעלה מן חיות הקדש. (שם, עמוד א).
מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות. במתנייתא תנא:
סנדלפון שמו. הגבוה מחברו מנהל חמש מאות שנה. שם, עמוד ב).

11. (ראה תניא פרק ו (דף י, בא) פרק לה. וראה סוטה ה, א. ספר המאמרים

הוא המחלק את הקול להיות ההפסק, להתחלק בה' ³⁷
מוצאות הפה, כלי הדבור. וכשגובר יסוד האש ביותר, ³⁸
הוא המפסיק את הקול עד שאינו יכול לצאת במשך ³⁹
ההעברה בדרבה. ⁴⁰

וכך הוא בחינת חרן, היינו בחינה המפסיק את הקול ⁴¹
שהוא ההמשכה מחיות ואור אין-סוף ברוך-הוא, שלא ⁴²
להיות ההמשכה בדרבה בקדושה דוקא, אלא שיש גם ⁴³
לקליפות וספרא-אחרא יניקה ואחיזה בהמשכה זו. ואזי ⁴⁴
נקרא בבחינת "נאלמתי דומיה" (תהלים לט, ג), שגפסק הקול ⁴⁵
וההמשכה ונעשה בחינת נפרד. ⁴⁶

ובחינה זו הוא בין בהנהגת העולמות, שהוא ענין ⁴⁷
גלות ישראל ושעבוד מצרים ובכל מחמת תגבורת האש ⁴⁸
ותוקף הדין, ובין בכל נפש מישראל בעבודת ה', שעסק ⁴⁹
התורה שלו הוא בבחינת נפרד, ולא בבחינת ביטול ⁵⁰
לאור אין-סוף ברוך-הוא, להיות גילוי חכמתו כו', מחמת ⁵¹
תגבורת האש וחמימות שמצד גופו ונפש-הבהמית אשר ⁵²
נמשך אחריהם. ⁵³

אך הנה, תכלית ירידה זו של בחינת יעקב "מאגרא ⁵⁴
רמה" – "מבאר שבע", מקור מדות העליונות, שהן ⁵⁵
ביטול²² אליו יתברך, "לך ה' הגדולה כו'" – "לבירא ⁵⁶
עמיקתא", מקום ה"חרן" המפסיק ומעכב את קול ⁵⁷
ההמשכה להיות בחינת נפרד – הוא כדי להיות אתכפייא ⁵⁸
ואתהפכא. ואזי נעשה מ"חרן" – "רנה", כי החי' נפסק ⁵⁹
ונעשה ה"א". כמו שכתוב בזהר²³ על פסוק (תהלים סח, לא) ⁶⁰
גער חית קנה, שמחמץ נעשה מצה. ⁶¹

וזהו (פרשתנו כח, כא): "ושבתי בשלום אל בית אבי": ⁶²
"ושבתי" מחר"ן "אל בית אבי" זהו בחינת יצחק, ⁶³
ויצחק נקרא על שם "צחק עשה לי אלקים" (ויקרא כא, ו) ⁶⁴
והוא בחינת רנ"ה שנעשה מחר"ן. וכתוב (שם): "כל ⁶⁵
השומע יצחק לי" – "יצחק" הוא לשון עתיד, דהיינו ⁶⁶
בביאת המשיח במהרה בימינו, שאז "אהפוך אל עמים ⁶⁷
וגו'" (צפניה ג, ט), ד"כד אתכפייא ואתהפכא אזי נעשה ⁶⁸
בחינת צחוק וחדוה. כמו על דרך משל צחוק המלך ⁶⁹
והשרים מענין התהפכות דבר רחוק וזר, כמו מצפור ⁷⁰
מדברת²⁴, שהוה דבר חידוש, מה שאין בן מאדם המדבר, ⁷¹
שדרכו בכך – לא שייך צחוק. ⁷²

יו"ד-עקב, כמו שכתוב (תהלים עח, ה): "ויקם עדות בעקב ¹
ותורה שם בישראל", להיות בעסק התורה שלמטה ²
בגשמיות – "המחליף פרה בחמור כו"¹⁶ – גילוי המשכת ³
חכמה-עילאה. שכל פרטי הלכות שנפרדו, הם יסודותם ⁴
בהררי קדש¹⁷ עליון – חכמה-עילאה, שכן חייבה ⁵
חכמתו ורצונו יתברך. ⁶

ואי לזאת יהיה עסק התורה גם בן על דרך זה, ⁷
להמשיך חכמה-עילאה בנפשו. ועל ידי זה נעשה ⁸
אתכפייא ספרא אחרא ואתהפכא כו'. ולכן אמרו ⁹
רו"ל¹⁸: "מה להלן באימה וביראה אף פאן באימה כו'" – ¹⁰
שתפול על האדם אימה ופחד בעסקו בתורה – כמו ¹¹
בשעת קבלתו בחר סיני. ¹²

והנה שם בחר סיני כל העם ראוי¹⁹ את הקולות ואת ¹³
הלפידים וכו' (יחזקאל כ, יד): "פנים בפנים דבר ה' עמכם כו'" ¹⁴
(ואתחנן ה, ד) – והאריך ימשיך כל אדם יראה זו עליו בכל ¹⁵
זמן? ¹⁶

אלא כאשר ישים האדם אל לבו שהתורה שהוא ¹⁷
לומד היא המשכת חכמה-עילאה, ושם שורה ומתגלה ¹⁸
אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מעלה מגדר ¹⁹
ההשתלשלות, וקמיה "בחינה כאורה" (תהלים קלט, יב), ²⁰
מעלה ומטה, רוחניות וגשמיות שוין, אם בן אין פאן ²¹
הסתר פנים כלל, על בן "מה להלן כו'" – הכל שוה. ²²

והנה להבין תכלית ירידת יעקב – יו"ד-עקב להיות ²³
הש"ע נהורין בגילוי למטה, וליקח "מאבני המקום" ²⁴
להעלותם למעלה, ולהמשיך אחר כך בחינת שמן, הוא ²⁵
בחינת חכמה-עילאה מלמעלה למטה; ²⁶

ירידה זו הוא מה שכתוב "ויצא יעקב מבאר שבע". ²⁷
באר"ה הוא מקור ומעין הנובע ז' מדות עליונות – לך ²⁸
ה' הגדולה והגבורה כו'" (דברי הימים א' כט, יא), שהן בחינת ²⁹
לך"ה – בחינת ביטול; ³⁰

"וילך חרנה" (שם) – חר"ן²⁰ בגימטריא גרו"ן; רק בחינת ³¹
גרו"ן היינו בשהקול יוצא בדרכו בלי עכוב ובלי מונע, ³²
אבל חר"ן אותיות "נחר", היינו מה שכתוב (תהלים סט, ד): ³³
יגעתי בקראי נחר גרוני, והיינו בשגובר בו יסוד האש: ³⁴
כי הקול – כלול אש²¹, רוח ומים: רוח הוא עיקר ³⁵
התפשטות הכל הלב, ומים היינו לחלוחית הריאה, ואש ³⁶

22. ושהו ביטול: נראה לי בדרך אפשר שצריך להיות: שהן בבחינת ביטול

– הערת כבוד קדושת אדמ"ר.

23. (פרשת פנחס רנא, ב).

24. (בכמה מקומות הובא המשל בשם הרב המגיד ממעזריטש, וראה לקוטי
אמרים להרב המגיד הוצאת קה"ת ה, א. וראה גם לקמן וישלח כה, ד. לקוטי
תורה במדבר יט, ד. מה, סוף עמוד ג ואילך. שיר השירים לו, א. וראה ספר
המאמרים תרל"ג חלק ב עמוד תקיב וישם נסמן).

16. (בבא מציעא ק, א במשנה).

17. (על פי תהלים פו, א: "יסודתו בהררי קדש").

18. (ברכות כב, א).

19. ("וכל העם ראים את הקולות ואת הלפידים").

20. (עם הכולל).

21. ונזול אלה נראה לי בדרך אפשר שצריך להיות: כלול מאש – הערת
כבוד קדושת אדמ"ר.

עליונים מקבלים אור היותר עליון ורוחני כו, וכל מה
שלמטה מטה מתצמצם ומתלבש כו.

אבל לעתיד לבא כשיתגלה הצחוק העליון, שהוא
מבחינת אתהפכא כו, יהיה גילוי אור אינסוף ברוך הוא
בעצמו ובכבודו שלמעלה מעלה מבחינת השתלשלות.
"כי עין בעין יראו כו" (ישעיה נב, ח), "וראו כל בשר כו" (ישעיה
מ, ה), "ובאו במערות צורים ובמחילות עפר מפני פחד ה'
וגו'" (ישעיה ב, ט).

ואז יהיה בחינת "הוי"ה" – שהוא אור אינסוף
ברוך הוא הנמשך ומתפשט להתלבש בתוך עלמין
בסדר ההשתלשלות – נחשב בחינת "אלקים", דהיינו
בחינת צמצום, שבאמת אין זה אלא זיו והארה
מצומצמת לגבי אור אינסוף ברוך הוא בעצמו ובכבודו,
שלפניו מעלה ומטה שוין ו"כחשיכה כאורה".

"והאכן הזאת אשר שמתי מצבה" (פרשתנו כח, כב) –
הוא בחינת יו"ד, בלי החכמה שמבחינת אותיות, בחינת
דומם, דהיינו בחינת התהוות מאין ליש, רק לפי "אשר
שמתי מצבה", שהגבתי והעליתי כו, לכך יהיה לה כח
ויכולת להיות "בית אלקים", שיהיה בחינת אלקים זה,
שהוא אור אינסוף ברוך הוא שבתוך עלמין, שורה
ומתגלה בבחינת אותיות הללו, והאותיות תהיינה
בבחינת משכן ומכון לשבתו יתברך. וכל זה הוא על ידי
בחינת יעקב – יו"ד-עקב, "צנה ישועות יעקב", גילוי
הש"ע נהורין שבהן ועל ידם נזכה לכל בחינות האלו.

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (פרשתנו כח, כב):

הענין הוא, כי הנה נודע שיהיה עילוי אחר עילוי
לאין קץ: ימות המשיח ותחית המתים, כמה שמטיין
ויובלות כו, וכל עילוי גדול מחבירו. אך קודם העילוי
שאחר העילוי צריך להיות נשאר מעילוי הראשון,
בבחינת אתערותא דלתתא לאתערותא דלעילא
שבעילוי הב;

ואתערותא דלתתא זו הנשארת מן העילוי הראשון
נקרא בחינת "מעשר". וזהו שכתוב "וכל אשר תתן לי"
– לעתיד, דהיינו כל העליות שיהיה עד אין קץ – "עשר
אעשרנו", ויהיה הרבה מעשרות – לכל עילוי בחינת
מעשר בפני עצמו. ותמיד "עשר אעשרנו", עד שיגיע

ולכן אמרו רז"ל: "במקום שבעליתשובה עומדין
כו"כ²⁵, משום ד"אתהפכא חשוכא כו". וגם אמרו רז"ל²⁶:
"אם ישראל עושין תשובה – נגאלין כו", שזהו תכלית
ביאת המשיח – להיות הצחוק וההדרה "כד אתכפייא
סטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא"²⁷.

וזהו מאמר רז"ל²⁸ שלעתיד יאמרו על יצחק (ישעיה סג,
טו): "כי אתה אבינו", שתכלית ירידת הנשמה בגוף
בעולם הזה, ותכלית ירידת ישראל בגלות ושעבוד
ודחק פרנסה, הוא כדי שיעלו ויבאו ויגיעו לבחינת
יצחק, הוא הצחוק וההדרה כו:

אף ביצר ישוב מבחינת חרן לבחינת יצחק הנ"ל:
הנה לזה אמר הכתוב: "בשלוש". כי שלום הוא
המחבר ומקשר ב' הפכים, כמו שכתוב (איוב כה, ב): "עושה
שלום במרומי" – בין מיכאל כו²⁹, "שלום שלום לרחוק"
(ישעיה נה, יט) – שנועשה קרוב כו³⁰; ו"בשלוש" – ב' שלום –
ממטה למעלה וממעלה למטה, כמו שנתבאר במקום אחר.

והנה כשיתגלה הצחוק העליון לעתיד, "כד אתכפייא
ואתהפכא", דהיינו שלא יהיה שליטה ויניקה לקליפות
וסטרא אחרא כלל, וכמו שכתוב (זכריה יג, ב): "ואת רוח
הטומאה אעביר מן הארץ", אזי יודפך חומרות העולם
וגסותו, שלא יהיה בבחינת יש ודבר נפרד בפני עצמו,
רק הכל יוכלל בבחינת אין, כי זהו תכלית בריאת
העולמות מאין ליש, כדי לאתפכא מבחינת יש לבחינת
אין;

ואזי (פרשתנו כח, כא): "והיה הוי"ה לי לאלקים":

כי הנה "אלקים" היינו ההעלם והצמצום להיות
העולמות נבראים מאין ליש, ו"הוי"ה" היינו בחינת
פנימיות אור אינסוף ברוך הוא המחיה ומהנה כו. וכמו
שכתוב (תהלים פה, יב): "כי שמש ומגן הוי"ה אלקים",
שאלקים נעשה בחינת מגן לשם הוי"ה שהוא בבחינת
השמש כו.

אף כל זה הוא בבחינת ההשתלשלות וירידת
המדרגות, שהוא בבחינת זיו והארה שמאור אינסוף
ברוך הוא להוות ולהחיות נבראים בסדר ירידת
השתלשלות המדרגות מדרגה אחר מדרגה, שמדרגות

25. "צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד". ברכות לז, ב.

26. (סנהדרין צז, א).

27. (ראה זר חלק א בהקדמה ד, א).

28. (ראה שבת פט, ב).

29. (ישר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה). ראה במדבר

רקה יב, ה. זהר חלק ג יב, ב. תניא אגרת הקדש סימן יב וב"מראה מקומות,
הנהות והערות קצרות" שם).

30. (בעל תשובה – ברכות לז, ב. זהר חלק ג ויקרא כא, א: "שלום שלום
לרחוק. תרי שלמא הקא, חז לרחוק וחז לקרוב וכלא חז. לרחוק דאתעביד
קרוב. דא הוא מאריה דתשובה, קודם הוה רחוק, והשתא איהו קרוב).

לגן־עדן העליון כו'. וכמו צמיחת התבואה מזרע הנזרע בארץ, הוא על ידי שמתחלה מתבטל מהות הזרע ונעשה בחינת אין, רק שנשארו כחו בכח הצומח, ועל ידי זה אחר כך נעשה הגידול נפלא יותר מהיש שהיה תחלה כו'.

ועל דרך זה עליית יצירה בבריאה, צריך להיות תחלה בבחינת בטול ואין, והוא בחינת כתר־דיצירה כו'. וזהו ענין "אשר שם שמות" בארץ (תהלים מו, ט) – בחינת "יחד חרוב".

ומה שהוא בבחינת אלף השביעי ולא בבחינה עשירית, היינו כי היכל קדשי־קדשים שהוא היכל השביעי³⁵ בולל ג' ראשונות³⁶. אבל עיקר העלייה – על ידי הכתר כו'. ועל דרך זה יש עליות אין קץ.

ומה שכתוב "עשר אעשרנו" – ב' עישרין³⁷, היינו כי הכתר כלול מב' פרצופין – עתיק ואריר־אנפין כו', שהוא בחינה תחתונה שבמאציל ושרש הנאצלים³⁸ כו'. וב' בחינות אלו יחד נקרא "חומש", כמו שכתוב (ויגש מו, כד): "ונתתם חמישית לפרעה", כמו שנתבאר במקום אחר.

"לך" – לבחינת אור אין־סוף ברוך־הוא עצמו. וכמו שהוא יתברך אין־סוף – כך יהיו עליות עד אין־סוף. והכל על ידי בחינת יעקב – יו"ד־יעקב כו' כנ"ל. ודי למבין :

(ובענין מה שכתוב בפירוש "עשר אעשרנו": ואתערו־תא דלתתא זו כו' נקרא בחינת מעשר כו', נראה:

כי הכתר הוא הממוצע³¹ בין עולם העליון לעולם התחתון, שהוא סוף בחינה עליונה ומקור וראש לבחינה תחתונה; כמו מלכות־דאצילות – כתר לבריאה, ומלכות־דבריאה – כתר ליצירה כו'. ולכן הנה להיות עליית העולמות, שיתעלה העשייה בקדושת היצירה ממש, הוא על ידי אמצעות הכתר־דעשייה, שהוא בחינת מעשר מעשר ספירות דעשייה.

והענין: כי כתר הוא לשון שתיקה, כמו (איוב לו, ב): "כתר לי זעיר"³², ושתיקה הוא בחינת בטול, ועל זה נאמר (תהלים נו, א): "יונת אלם כו"³³, והוא בחינת "בעמדם תרפינה כנפיהן" (יחזקאל א, כד), ועל ידי בטול זה יוכל להתעלות אחר כך ליצירה.

כי אי אפשר להיות עלייה ממהות למחות כי אם שיוכלל תחלה בבחינת אין ממש. וזהו ענין העמוד שבין גן־עדן התחתון

37. (כתובות ג, א (ובפירוש רש"י): המבזבז אל יבזבז יותר . . מאי קרא – וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך (עשר אעשרנו – שני עישרין הוה להו חומש). וראה מדרש בראשית רבתי (הובא ב"תורה שלמה") על הפסוק "והחמישית לפרעה". אור ורוע אלפא ביתא סימן כה).

38. עץ חיים היכל השביעי שער מב (שער דרשי אבי"ע) פרק א. וראה אגרת הקדש סימן כט).

31. (עץ חיים שער מא פרק ג).

32. (הקמתן לי מעט". מצודות דוד).

33. ("יונה אלמת". רש"י).

34. ("שממה, שממון". מצודות).

35. (וזה חלק ב פקודי רנה, ב).

36. (עץ חיים שער מו (שער בסא הכבוד) פרק ד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

גם להיות בבחי' מל' דעשי' שרש עוה"ז השפל ג"כ כו' וכמ"ש אני ראשון ואני אחרון אני מל' דא"ס ראשון לקו וחוט ואני זה ממש אחרון בסוף הקו במל' דעשי' שע"ז אמר ראו כי אני הוא ממש ומבלעדי כו' באמצעותא כו' כמ"ש במ"א (ומ"ש למעלה טעם ההפרש שבתפלה הוא שמבקשים אליו כו' זה אינו תירוץ כלל לענין הפשט שמלכותך מלכות כ"ע ממש כנ"ל וד"ל) וזה סותר לכל סדר ההשתלשלות שנו' בע"ח שאינו רק מבחי' נה"י דא"ק ולמטה כנ"ל אמנם לפ"ז גם זה לא יובן מה שעיקר גילוי בחי' מל' דא"ס למטה במל' דעשי' לא יהי רק לע"ל דוקא וכנ"ל בפי' ישכיל עבדי כו' וא"כ מה זה שא' מלכותך כו' דקאי

(מג) אך הנה לכאורה יש סתירה גדולה לכל הנ"ל ממ"ש מלכותך מלכות כ"ע דקאי בבחי' מל' דא"ס דוקא שהוא מקור הראשון לכל בחי' מל' ממל' דא"ק עד מל' דעשי' ונק' מל"ך מלכ"י המלכ"י כו' כידיע ולעתיד כתי' במשיח ג"כ ישכיל עבדי כו' וגבה מא"ד שהן בחי' עליו' כל העולמות עד שמאיר בחי' מל' דא"ס ממש במל' דאצי' עד מל' דעשי' שיאיר במלכא משיחא כו' (והיינו דוד מ"י חי וקיים כנ"ל בפי' וע"ד כו' וכמ"ש במ"א בענין ע' שנים דא"ק כו') והרי זהו היפך ענין הנ"ל דבהעלם עצמו אא"ס לית מח' תפיסא כו' וגם מפשט הכתוב משמע דמלכותך ממש שהוא בחי' מל' דא"ס הוא מלכות כל עולמים דהיינו

מאחר שנק' גילוי ההעלם כמובן בדמיונות הנ"ל שאין
 זה מחודש ושינוי כלל לגבי העצמו' והיינו כמשל
 המטמון שמתגלה לעין הרואה שאין כל חדש כלל
 בגילוי זה לגבי עצם המטמון שהוא במהותו ממש
 בשוה בין קודם הגילוי בין אחר הגילוי וגם גופו של
 גילוי אינו ענין חדש* רק לגבי הרואה שהי' נעלם ממנו
 תחלה כו' וכמו"כ ענין הגילוי בעצמו' הוא"ס הנעלם
 בעצמותו כשבא אחר הצמצום לבחי' קו וחוט שאין
 בזה שינוי כלל וכלל בעצמו ממהותו קודם הגילוי
 לאחר הגילוי דכמו קודם הגילוי הי' הוא ושמו בלבד
 כך אחר הצמצום עצמו כשבא לבחי' גילוי הוא ושמו
 בלבד בלי שום שינוי כלל וכלל גם בגופו של גילוי
 הקו הזה מראשו לסופו בסוף העשי' אינו ענין מחודש
 כלל לגבי העצמיות וד"ל ובזה יובן מ"ש מלכותך
 מלכות כ"ע שהוא מל' דא"ס במל' דעשי' עכשיו כמו
 לעתיד שיתגלה בחי' עצמיות ממש שוה לפניו ממש
 כעכשיו מאיר בכל עצמותו כמו שהוא עד מל' דעשי'
 כמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא בשוה ממש
 וכמאמר לית אתר פנוי מיני' ממש רק שהוא בהעלם
 כמשל מטמון הנעלם כו' וכמובן בדמיון חיות הנפש
 בהעלמו בגוף או כמו כח הראי' וכח השכל כנ"ל ומה
 שעכשיו אינו בגילוי למקבלים ולעתיד יתגלה
 למקבלים אין גילוי זה שינוי ומחודש רק לגבי
 המקבלים בלבד אבל לא לגבי עצמותו כלל ולכך הוא
 אומר ראו כי אני הוא ממש וגם אומרים מלכותך
 מכ"ע ממש אע"פ שלגבי המקבלים ודאי בחי' מל'
 דא"ס במל' דעשי' בא ע"י כמה ריבוי השתלשלות
 והסתרים אך לגבי עצמותו אין זה הסתר כלל להיות
 הגילוי דלעתיד במל' דא"ס במל' דעשי' ענין דבר
 מחודש כלל וכלל וד"ל ובזה מתורץ הסתירה דלעיל
 דודאי שניהם אמת דבעצמו' אין למקבלים תפיס' כלל
 והגילוי דעצמו' למקבלים לא יהי' רק לע"ל וגם זה
 אמת דמלכותך מכ"ע עכשיו ג"כ כמו לעתיד משום
 דלגבי עצמותו אין שינוי בזה ועיקר השינוי בין עכשיו
 לעתיד אין [זה] רק לגבי המקבלים בלבד כמשל גילוי
 המטמון וכהנ"ל במשלים הנ"ל וד"ל.

גם עכשיו כנ"ל אלא מוכרח לומר ששניהם אמת מצד
 שיש הפרש וחילוק איזה דבר בזה ובזה הטעם עצמו
 יתורץ ג"כ סתירה דלעיל וד"ל. והענין הוא כידוע
 ומבואר במ"א בענין זכר רב טובך כו' בהפרש שבין
 בחי' עצם והתפשטו' שהוא בבחי' זיו ואור או כח
 התנועה וכהנ"ל לבחי' העלם וגילוי שהתפשטו' מן
 העצם הוא דבר מחודש בין בעצם שממנו ומכחו באה
 ההתפשטו' בין בגופו של התפשטו' עד שיש שינוי בין
 קודם התפשטו' לאח"כ כו' אבל בחי' גילוי ההעלם אין
 כל חדש כלל וכלל לא בעצם ההעלם וגם לא בגילוי
 עצמו בין קודם שנתגלה לאחר הגילוי וגם עצם גופו
 של גילוי אינו מחודש כלל לגבי העצם כי ישנו לעצם
 בכל מהותו כמו שהוא בדבר שמתגלה לאחר הגילוי
 כמו קודם הגילוי בשוה ממש ויש לזה ה' דמיונות הא'
 מחיר' הנפש שבהעלם הבא בגילוי באיברי הגוף שאין
 זה נק' התפשטו' להיות נופל לשינוי אלא הוא בלתי
 שינוי גם לאחר הגילוי כקודם הגילוי ממש וראי'
 מגלגולים כו' והב' מכח הראי' בעין בסגרו העין או
 בפתחו שאינו ענין גילוי מחודש לגבי עצם כח הראי'
 מאחר שהוא במהותו בסגירה כמו בפתיחה ממש
 בשעה כו' והג' מכח השכל להשכיל שההתחכמו' לא
 נק' התפשטו' דבר רק בחי' גילוי כמראה וגוון ולא
 יפול שינוי כלל בעצם כח השכל בגילוי המושכל כו'
 והד' משלהבת הקשורה בגחלת בהעלם ובא לידי גילוי
 ע"י הכאה בצור וכה"ג שבצור הי' החמימות בהעלם
 וגילוי הניצוץ הזה אינו בחי' מחודש כלל בעצם
 החמימות שבצור כו' והה' מן העלם המחשבה שבא
 לדיבור כו' והעולה על הכל הוא דמיון האמיתי הוא
 זה המשל מן המח' ודיבור שנק' חושך ואור בריאה
 ויצר' כו' והוא משתווה אל אמיתי' הענין לבא בחי'
 גילוי ההעלם למעלה שזהו שכתוב ישת חושך סתרו
 כו' שהוא בחי' הצמצום בעצמו דהיינו גליף גליפו
 בטה"ע כו' שהוא מה שמשער בעצמו בכח מה שרוצה
 להיות בפועל הגילוי שהוא בבחי' הקו וחוט שנק'
 גילוי ההעלם דעצמו' כו' וד"ל ולפ"ז יובן ביותר ענין
 אני ה' לא שניתי בין קודם הצמצום לאחר הצמצום

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

26 הוא, שהוא למעלה מעלה מן החכמה וההשגה, יאיר
27 ויתגלה בחכמה כו' וכנ"ל.
28 ולזאת על-כפניו צריך לזהר שלא לחלל שם
29 שמים, דהיינו שלא לגרום דבר שמונע התגלות אלקות;
30 שבפעולתו זה חסידו שלום, הרי מלבד שלא המשיך גילוי
31 אור אין-סוף ה'סובב כל עלמין' להיות מאיר ב'ממלא
32 כל עלמין' על ידי מצות קדוש ה', ובביטולו אותה, הרי
33 גם ההארה דממלא כל עלמין, שהוא סוד הקו כנ"ל, גרם
34 גם בן להסתלק מן הכלים, כי על ידי העונות ההם גרם
35 מיאוס הכלים מלהיות בחינת השראת דממלא כל
36 עלמין בהם.
37 וכדכתיב: "עוונותיכם היו מבדילים"10 ומפרידים בשם
38 הו' י"ה מו"ה, ועשו על ידי זה חלל11 ריקני מבדלי
39 הגלות נגלות גם בחינת ממלא כל עלמין, שהוא הקו
40 שנמשך לתוך החלל, וממילא שאי אפשר להיות גילוי
41 אור אין-סוף הסובב כל עלמין, כי הרי הסובב מאיר
42 בממלא.
43 וזה שמקדים הלאו ד"לא תחללו שם קדשי", שלא
44 לעשות דבר המפריד בשם הו' דממלא כל עלמין,
45 שהוא כלי לגילוי הסובב כל עלמין, אזי יכול להיות
46 אחר-כך "ונקדשתי בתוך בני ישראל" על ידי הטוב
47 דמעשה המצות, שממשיכים גילוי הסובב למטה, כמו
48 שאנו אומרים בברכה שלפני המצה: "אשר קדשנו
49 במצותיו כו'", וכל-שכן על ידי קדוש ה', וכמו שנתבאר
50 לעיל :

איסור חילול ה', פרשת אמור

1 שלא1 לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים, שנאמר:
2 "ולא תחללו את שם קדשי"2 (רצ"ה):
3 וענין חלול השם הוא הפך קדוש השם שנצטוינו בו,
4 שקדם ביאורו3. והענין הזה יחלק לג' חלקים כו'. עד כאן
5 לשון הרמב"ם – לא תעשה סימן ס"ג. יעניין דבריו
6 בחינוך שם:
7 הנה ידוע5: דאור אין-סוף ברוך-הוא היה ממלא כל
8 החלל שעתה בו העולמות, ואחר-כך בשעלה ברצונו
9 לברוא העולם, צמצם את עצמו ונעשה חלל ומקום
10 פנוי, ואחר-כך המשיך קו וחוט מאורו שלמעלה מהחלל
11 לתוך החלל, ומן הקו הזה שרש כל האורות, ומן החלל
12 והרשימו – שרש הכלים כו'.
13 ופירושו: צמצום זה אינו הסתלקות גמור חסידו שלום,
14 אלא שלא יאיר בגילוי, רק בבחינת מקיף, והוא ענין
15 "סובב כל עלמין", הנקרא "קדש", כמו שנתבאר לעיל
16 במצות קדוש ה'6. והקו המאיר בגילוי הוא שרש ענין
17 "ממלא כל עלמין", וכבר נתבאר זה היטב במקום אחר7.
18 והנה ההמשכה זו של הקו הוא בחינת שם הו',
19 דהיינו: צמצום, והתפשטות, והמשכה כו'. שהוא סוד
20 הו'ד, והה"י, והו"ו כמו שנתבאר גם בן במקום אחר8,
21 וה' אחרונה היא בחינת מקבל ההמשכה כו'.
22 וכל הרמ"ח מצות-עשה נקראים "מצות הו'י"9, שהם
23 תלויים בשם הו'י להמשיך בו אור אין-סוף מבחינת
24 עצמותו ויברך שלמעלה מעלה מן הקו וחוט. והוא סוד
25 האור שלפני הקו. וכללות הענין, שאור אין-סוף ברוך-

איסור חילול ה', פרשת אמור

6. לעיל לג, ב.
7. ענינם של "סובב כל עלמין" ו"ממלא כל עלמין" נתבאר לעיל מצות ציצית פרק א. לקמן מצות אחרות ה' פרקים א"ב.
8. ראה אגרת התשובה פרק ד. מאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ו חלק א עמוד שעד. המשך תרס"ו עמוד ערה ושם נסמן.
9. ויקרא ד, ב. ועוד.
10. ישעיה נט, ב.
11. ראה לקוטי תורה ויקרא ד, ד.

1. איסור חילול השם: מיוחד על מאמר אדמו"ר הנקן דבור המתחיל "ברעא מדימנא (פרשת אמור) ולא תחללו את שם קדשי" משבת פרשת בהר תקס"ג. – ספר המאמרים תקס"ג חלק א עמוד שסו.
2. אמור כב, לב.
3. "בתייעת ממצות עשה". – מצות קדוש ה'.
4. מצוה רצה.
5. אוצרות חיים בתחילתו. עץ חיים שער א ענף ב. נתבאר בלקוטי תורה ויקרא בהוספות דבור המתחיל "להבין מה שקטוב באוצרות חיים". וראה לקמן מצות שביעית: מצות האמנת אלקות ריש פרק ו; מצות אחרות ה' פרק א; שרש מצות התפלה פרק לה ואילך.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מקום הדין הנמשך, אך הנה מיני' ובי' כשם שאינו
 תופס מקום הדין הנמשך כן גם החטא ועון אינו תופס
 מקום כלל, וא"כ למה יומשך העונש, וע"י שמזכירין
 מדותיו האלה מתעוררים רחמים פשוטים דכתר אשר
 שם לית שמאלא כלל. ונוסף זה על מעלת ברכת ר"י
 כה"ג שאם שגם ברכת ר' ישמעאל כה"ג הוא ג"כ
 מלמעלמ"ט כי הברכה הוא כענין המצווה כמ"ש במ"א
 בענין ברכת כהנים שמצווים יברכך יאר ישא, מ"מ
 הלא ענין הברכה הוא רק מה שכבר ישנו במקור. אמנם
 ע"י התורה ממשיכים בחי' אוא"ס בחי' היותר נעלה
 גם מבחי' מקור ושורש בחי' ש' אד' דאשתמודע אדון
 על כולא שהוא בחי' בה"ע בעצם, כ"א שיוצא כוונת
 נעיצת התחילה שגם מה שניתנה תורה היא בשביל
 שיצא כוונה זו הנעלמה מהעלם אל הגילוי, א"כ גם
 התורה היא הקדמה לזה, ומעלת התורה שע"י נמשך
 מלמעלמ"ט כנודע שגבוה הרבה מבחי' התפילה וגם
 אינה מתעכבת כמ"ש במ"א, וע"ד שרשב"י פעל ענין
 הילוך הגשם בגשמיות ע"י דרוש שדרש. וזהו שרצה
 משה לכנוס לארץ כמ"ש במ"א, ולא פעל כ"א ע"י
 הראי' מרחוק פעל ביחידי סגולה כמו רשב"י וחביריו
 ע' בלק"ת בד"ה ואתחנן הא'.
ובכ"ז יובן מאדו"ל סנהדרין קי"א א' בשעה שעלה
 משה למרום מצא להקב"ה כותב ארך אפים,
 אמר רבש"ע ארך אפים לצדיקים א"ל אף לרשעים,
 א"ל רשעים יאבדו א"ל השתא חזית, כשחטאו ישראל
 א"ל לא כך אמרת ארך אפים לצדיקים א"ל לא כך
 אמרת אף לרשעים והיינו כאשר דברת גם רשעים, ופי'
 מהרש"א שזהו בחטא מרגלים דאילו בחטא העגל
 עדיין צדיקים היו, אבל במרגלים כתיב וינסו אותי זה
 עשר פעמים, והענין דחטא מרגלים הי' שהוציאו דבת
 הארץ רעה, והנה ארץ הוא בחי' מל', ונודע כי אין
 הדינים נמתקין אלא בשרשן, לכן אמר ועתה יגדל נא
 כח אד' היינו שרשו ומקורו, ולפי משנ"ת בענין נעוץ
 תחלתן בסופן היינו שהכח הוא מה שיש בו נעיצת
 התחילה הקדום לכל, הנה הזכיר זה בכלל שתיבת כח
 כולל כל הנמצא בו, והיינו גם כוונת נעיצת התחילה
 ג"כ.

ועפ"ז נבין ענין כח אד' שפי' כח שיש בש' אד' הוא
 בחי' כוונת נעיצת התחילה שיש בסוף יותר
 מבחי' ראש המתפשט כו' וע"י שנמשך בחי' כח זה
 מתגדל בחי' ש' אד', שזהו מה שפי' רש"י תצלה
 מלאכתך פי' וענין הצלחה זו הוא כאשר בסוף הענין
 כשנשלם כוונת נעיצת התחילה ה"ז הצלחת הענין
 שנגמר הענין לטוב כמו שעלה בכוונת המאציל,
 ואמרו בחי' זו בתורה היינו כשמצאו קושר כתרים
 לאותיות היינו שיהי' הצלחה זו בבחי' הגדלת הכח ע"י
 מציאת כוונת נעיצת התחילה, וכמו שע"י ברכת ר'
 ישמעאל כה"ג נענע לו בראשו שנמשך בחי' יהי רצון,
 כן ע"י עזר דהגדלת הכח שאמר משה נמשך בחי' זו
 בתורה שע"י העוסק בתורה יוצא בחי' כוונת נעיצת
 התחילה מה שנשתוקק הקב"ה לברוא את העולם
 בשביל זהו כו', ואם כי בחי' כח אד' הוא ע"י המשכת
 אוא"ס ב"ה דכתר, אמנם פי' ענין הכתר בכלל הוא
 להיותו ממוצע בין המאציל א"ס לנאצלים והיינו שיש
 בו מבחי' התחתונה שבמאציל, ונמצא כי גם כוונת
 נעיצת התחילה יש בו, אמנם בחי' זו היא היותר נעלה,
 והמצא תמצא בבחי' הסוף היותר נמוך דוקא מטעם
 הנ"ל דנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן כו'.
ואמר אח"כ ה' ארך אפים, וצ"ל מה"ע אמרו בחי'
 מדות הרחמים אח"כ, אלא הענין הוא שמלבד
 שע"י בחי' ארך אפים נמשך המחילה וסליחה על כל
 דבר, הנה ע"י קריאת מדותיו ית' הנה עי"ז הוציאים
 מהעלם אל הגילוי, וכענין שבחי רשב"י ששיבחו אותו
 בפניו שנת' מזה בכמה דרושים שהוא בכדי להוציא
 כוחותיו הנעלמים מהעלם אל הגילוי, ואינו שייך שיהי'
 לו מזה איזהו הרגשה כמשנ"ת שם באורך בענין
 נשמות דאצי' יעו"ש, כ"א שע"י השבח יוצא מהעלם
 אל הגילוי כוחותיו הנעלמים הדקים והנעלים, ועד"ז
 יובן מאחר דכתיב אני ה' לא שניתי שלא נמצא שום
 שינוי כלל וכלל בין קודם הבריאה לאחר שנברא והיינו
 מפני כי כלליות השתלשלות העולמות אינו תופס מקום
 כלל להיותם רק מהארה א' כמ"ש בזהר שבמח' א'
 נבראו כל העולמות, והיינו בחי' מח' הקדומה דא"ק,
 שכאשר עלה ברצונו הפשוט כו', וא"כ לכא' מה תופס

ונתה יגדל נא כו' (א)

בס"ד. (ש"פ שלח, רל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים - [הקדמת הרח"ו]

וזה יוכן במה שכתב יותר למעלה שם: "ורבן
דמתניתין ואמוראי, כל תלמודא דלהון - על רזין
דאורייתא סדרו ליה"⁴⁶. ונמצא כי המשנה והש"ס הם
הנקרא "גופי תורה":

והנה דבריהם בחלום בלי פתרון, ורזיה וסתריה
הפנימים הנקרא "נשמת התורה", הם הם פתרון החלום
הנפתר בהקצין, בסוד "אני ישנה ולבי ער"⁴⁷, וכמו
שאמרו חכמים ז"ל⁴⁸: "במחשבים הושיבני כמתי עולם"⁴⁹
- "זה תלמוד בבלי", אשר איננו מאיר אלא על ידי ספר
הזהר, הם הם רזי תורה וסתריה אשר עליהם נאמר⁵⁰
"ותורה אור".

ואין ספק, כי כמו שהצירה נקראת "עבד" ו"שפחה"
בערך האצילות, ונקראת "קליפין" ו"לבושין" דחול,
כנזכר בהקדמת ספר התיקונים דף ג עמוד ב וזה לשונו:
"וביומי דחול לביש עשר בתות דמלאכיא דמשמשי ל'
ספירות דבריאה"⁵¹, ואם כן, אין לתמונה כי התורה אשר
שם, שהיא המשנה, תהיה נקראת "שפחה" ו"קליפין"
דתורה דאצילות.

וזה סוד "כל הבשר חציר" הנ"ל במאמר הראשון: כי
כמו שהחטה שהיא בגימטריא כמנן כ"ב אותיות
התורה, הגנוזות תוך במה קליפין ולבושין, שהם הסובין
והמורסן והתבן והקש והעשב הנקרא "חציר" - כן
המשנה אצל סודות התורה נקרא "חציר".

וזה נרמז בספר הזהר פרשת כי תצא ברעיא מהימנא
(דף רע"ה עמוד ב) אצל רבן:

"ווי לאינון דאכלין תבן דאורייתא ולא ידעי בסתרי
אורייתא אלא קלין וחמורין דאורייתא. קלין אינון תבן
דאורייתא, וחמורין אינון חטה דאורייתא, ח"ט"ה,
אילנא דטוב ורע וכו'".

ואלו באתי להרחיב דרוש זה, לא יספיקו מאה

אמנם שעשועות של הקדוש ברוך הוא בתורה, והיותו
בורא בה את העולמות, היתה בהיותו עוסק בתורה
בבחינת הנשמה הפנימית שבה, הנקרא "רזי תורה",
הנקרא "מעשה מרכבה", היא חכמת הקבלה בנודע אל
היודעים.

וטעם הדבר הוא, להיותו עולם האצילות העליון
מאד טוב ולא רע, "דלא יכול לאתערבא עמיה
קליפה"⁴¹, ועליה אתמר⁴²: "וכבודי לאחר לא אתן",
כנזכר בספר התיקונים דף ס"ו תיקון י"ח, וכן בספר הזהר
בפרשת בראשית דף כ"ח עמוד א, עיין שם. ולכן גם
התורה אשר שם איננה רק מופשטת מכל לבושי
הגופנים.

מה שאין כן למטה בעולם היצירה, עולם דמטרוין
הנקרא "עבד טוב", והוא הנקרא "עץ הדעת טוב"
מסטרא דמט"ט, ומסטרא דסמאל, שהוא "קליפין דיליה"
- נקרא "עבד רע". כי התורה אשר שם הם שית סרי
משנה, הנקראים "שפחה" כנ"ל. וכנזכר בפרשת
בראשית שם דף כ"ז עמוד א.

ולכן נקראת "משנה", לפי ששם יש שינויים הפוכים,
טוב - מסטרא ד"עבד טוב", היתר, כשר, טהור. רע -
מסטרא ד"עבד רע", איסור, טמא, פסול.
גם הוא מלשון "כי מרדכי היהודי משנה למלך"⁴³,
שהיה "שפחה" הנקרא "עבד מלך - מלך"⁴⁴.

גם נקרא מלשון "שינה" כנזכר בפרשת פינחס דף
רמ"ד עמוד ב:

"קם זמנא תנינא ואמר: מארי מתניתין, נשמתין ורוחין
ונפשין דילכוון אתערו כען ואעברו שינתא מניכוון, דאיהו
ודאי משנה אורח פשט דהאי עלמא, ואנא לא אתערנא
ככו אלא ברזין עילאין דעלמא דאתי, דאתון בהון לא
יגום ולא ישן"⁴⁵.

41. תקוני זהר תקן סט דף קט, א.

42. ישעיה מב, ח.

43. אסתר י, ג.

44. ספרי ופירוש רש"י דברים א, ז, ועוד.

45. קם זמן שני ואמר, בעלי המשנה, נשמות ורוחות ונפשות שלכם, התעוררו
בעת כלכם והעבירו שנה מקם, שהיא ודאי משנה, דרך פשט של עולם הזה.
שאני לא עוררתי בכם אלא בסודות עליונים של העולם הבא, שאתם בהם
(תהלים קבא, ד) 'הנה לא יגום ולא ישן'.

46. וחקמי המשנה והאמוראים, כל התלמוד שלהם - על סודות התורה סדרו
אותו.

47. שיר השירים ה, ב.

48. סנהדרין כד, א.

49. איכה ג, ו.

50. משלי ו, כב.

51. ובימות החול לבוש בעשר כתות של מלאכים המשמשים את עשר
הספירות של עולם הבריאה.

וְאִם כִּי נֶאֱמַר עַל תּוֹרָתוֹ שֶׁהִיא בְּהִיוֹתָם
בְּגוֹף וְנֶפֶשׁ, כִּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל⁵⁹: "אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה
לְיִמּוֹת הַמְּשִׁיחַ אֶלָּא שְׁעִבּוּד מַלְכוּת בְּלִבָּד", וְהוּא בְּטוֹל
מַלְכוּת הַרְשָׁעָה, קְלִיפָה הַחֲצִיצוֹנָה הַנִּקְרָא "יֵצֶר הָרָע",
כִּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ רז"ל עַל פֶּסוּק "וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ וכו'"⁶⁰,
וְסִמְיָךְ לִיה "וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ דַּעָה אֶת ה'". וְלִכֵּן תּוֹרַת
הָעוֹלָם הַזֶּה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּקְלִיפִין, לְסַבֵּת הֵיחָד הַיֵּצֶר הָרָע
הַנִּקְרָא קְלִיפָה מְצוּיָה בְּעוֹלָם – הִיא הַבִּלְיָה לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ
שֶׁל מְשִׁיחַ, שְׁנֵת־פֶּשֶׁט קֶצֶת מִלְבוּשֵׁיהָ וְקְלִיפּוֹתֶיהָ, מֵאַחֵר
שֶׁגַם בְּנֵי אָדָם נִתְפַּשְׁטוּ מִקְלִיפַת הַיֵּצֶר הָרָע.
וְקַל וְחוֹמֶר בֵּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וְחוֹמֶר בְּהִיוֹתוֹ לְמַעֲלָה
בְּעוֹלָם־הַבָּא, עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, נִפְשׁוֹת מִכָּל מִינֵי לְבוּשׁ
כָּלֵל, כִּי עֵסֶק הַתּוֹרָה אֲשֶׁר לָהֶם אֵינָנו – רַק בְּנִשְׁמַת
הַתּוֹרָה וְסוּדוּתֶיהָ הַפְּנִימִיִּים:
וְאִמָּנָם אֶל יֹאמֵר אָדָם 'אֵלֶכָה לִי וְאֶעֱסֹק בַּחֲכָמָה
הַקְּבֵלָה' – מִקּוֹדֶם שֶׁיַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה בְּמִשְׁנָה וּבַתְּלִמּוּד, כִּי
כִּבְרָא אֱמֹרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁶¹: "אֵל יִכְנֹס אָדָם לְפָרְדֵּס אֶלָּא
אִם בֵּן מֵלֵא בְּרִיסוֹ בְּבֶשֶׂר וְיִיז", וְהִרִי זֶה דּוֹמָה לְנִשְׁמָה
בְּלִתֵּי גּוֹף, שֶׁאֵין לָהּ שָׂכָר וּמַעֲשֶׂה וְחֲשׁוֹן עַד הֵיוֹתָהּ
מִתְקַשֶּׁרֶת בְּתוֹךְ הַגּוֹף בְּהִיוֹתוֹ שָׁלֵם, מִתּוֹקֵן בְּמִצּוֹת
הַתּוֹרָה בְּתִרְיָג מִצּוֹת.
וְכֵן בְּהִפָּךְ, בְּהִיוֹתוֹ עוֹסֵק בַּחֲכָמָה הַמְּשִׁנָּה וְהַתְּלִמּוּד
בְּכָלִי וְלֹא יִתֵּן חֵלֶק גַּם אֶל סוּדוֹת הַתּוֹרָה וְסִתְרֶיהָ, כִּי הִרִי
זֶה דּוֹמָה לְגוֹף הַיּוֹשֵׁב בַּחוּשׁ בְּלִתֵּי נִשְׁמַת אָדָם – נִרְ ה'⁶²
הַמְּאִירָה בְּתוֹכָהּ, בְּאֹפֶן שֶׁהַגּוֹף יִבֹּשׁ, בְּלִתֵּי שׂוֹאֵף מִמֶּקוֹר
חַיִּים. אֲשֶׁר זֶהוּ עֵנִין אוֹמְרוֹ בְּמֵאמֶר הַהוּא הַנ"ל, וְזֶה
לְשׁוֹנוֹ: "דְּאִילִין אֵינּוֹן דְּעִבְדִּי לְאוֹרִייתָא יִבְשָׁה וְלֹא בְּעָאן
לְאַשְׁתַּדְּלָא בַּחֲכָמָה הַקְּבֵלָה וכו'"⁶³.
בְּאֹפֶן כִּי הַתְּלִמְדֵי־חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה
וְלֹא לְשִׁמּוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם, צָרִיךְ שֶׁיַּעֲסֹק בַּתְּחִילָה
בַּחֲכָמָה הַמִּקְרָא וְהַמְּשִׁנָּה וְהַתְּלִמּוּד כְּפִי מַה שְּׂיֻכַּל שֶׁכָּלוּ
לְסָבוּל, וְאַחֵר כִּי יַעֲסֹק לְדַעַת אֶת קוֹנוֹ בַּחֲכָמָה הָאֲמֵת.
וְכִמוֹ שֶׁצִּיּוּד דּוֹד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם אֶת שְׁלֵמָה בְּנוֹ: "דַּע
אֶת אֱלֹהֶי אֲבִיךָ וְעִבְדֵהוּ"⁶⁴. וְאִם הָאִישׁ הַזֶּה יִהְיֶה כְּבֹד
וְקִשָּׁה בְּעֵינֵן הָעֵינִין בַּתְּלִמּוּד, מוֹטֵב לוֹ שֶׁיִּנָּחֵץ אֶת יָדוֹ מִמֶּנּוּ

קוֹנְטְרָסִין בְּלִי סֶפֶק בְּלִי שׁוֹם גּוֹזְמָא. הָאֲמָנָם "הַחֲכָם עֵינָיו
בְּרֵאשׁוֹ"⁵² כִּי דְּבָרֵי אֲמֵת אֵנִי אוֹמֵר.
וְאֵל יִתְמָה הָאָדָם בְּרֵאשׁוֹתוֹ סֶפֶר הַזֹּהָר אֵיךְ קוֹרָא אֶל
הַמְּשִׁנָּה "שִׁפְחָה" ו"קְלִיפִין", כִּי עֵסֶק הַמְּשִׁנָּה כְּפִי פְּשׁוּטֶיהָ,
אֵין סֶפֶק שֶׁהֵם לְבוּשֵׁין וְקְלִיפִין חֲצִיצוֹנִים בְּתַכְלִית אֶצֶל
סוּדוֹת הַתּוֹרָה הַנִּגְנָזִים וְנִרְמָזִים בְּפְנִימִיּוּתָהּ, כִּי כָּל
פְּשׁוּטֶיהָ הֵם בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּדְבָרִים חוֹמְרִים תַּחְתּוֹנִים:
אֲמָנָם הֵם קְלִיפִין טוֹבִים לְמֵאכָל, בְּקְלִיפַת קְנָה הַבוּשָׁם,
וְלִכֵּן בְּהִיוֹתָם מְבִינֵי פְּשׁוּטֵי הַמְּשִׁנָּה בְּהַלְבָּתָא בְּלִתֵּי טַעוֹת
נִקְרָא "עֵץ הַדַּעַת טוֹב", אֲבָל כְּאֲשֶׁר חֲסִידֵי שְׁלוֹם שׁוֹנִים בָּהּ
וּמִטְמָאִים אֶת הַטְּהוֹר וּמְכַשִּׁירִין אֶת הַפֶּסוּל וּמִתְרִין אֶת
הָאִיסוּר, אַז נִהְפְּכַת לְעֵץ הַדַּעַת רַע וּמֵר לָהֶם:
וְנִחְזוֹר עֲתָה לְמֵאמְרֵינוּ הָרֵאשׁוֹן וּלְבָאֵר מַה שֶׁאָמְרוּ:
"וְאֶפִּילוּ כָּל אֵינּוֹן דְּעִסְקִי בְּאוֹרִייתָא, כָּל חֲסִיד דְּעִבְדִּי
וכו'", וְאָמַר עוֹד שֵׁם, כִּי "הַמְּשִׁנָּה הִיא שִׁפְחָה מִשׁוֹם
דְּאִיחֵי עַל מְנַת לְקַבֵּל פֶּרֶס".
פִּירוּשׁ: כִּי הִנֵּה 'כָּל מִדּוּתֵינוּ יִתְבָּרֵךְ הֵם מִדָּה כְּנִגֵּד
מִדָּה'⁵³, וְלִכֵּן הָעוֹסְקִים בְּפְשׁוּטֶיהָ הַגּוֹפְנִיִּים הַטוֹבִים,
עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "בְּשִׁמְאָלָה עוֹשֶׁר וְכְבוֹד"⁵⁴, הוּא הַפֶּרֶס
הַנָּתוּן לָהֶם בְּעוֹלָם־הַזֶּה, כִּי כֵן עֵסֶקָם בַּתּוֹרָה הוּא
בְּבוֹחִינַת הֵיוֹתָם בְּעוֹלָם־הַזֶּה בְּדִינֵי אִיסוּר וְהִיתָר, טוֹמָא
וְטִיְהִירָה וכו', וְהֵם כְּנִגֵּד הָעֵבֶד הָעוֹבֵד אֶת רַבּוֹ, שְׂבוּדָאֵי
עַל מְנַת לְקַבֵּל פֶּרֶס, ו"כָּל חֲסִיד דְּעִבְדִּי וכו'", כְּעִבְדִּים
וּשְׁפָחוֹת הַמְּשַׁמְשִׁים אֶת רַבָּם עַל מְנַת לְקַבֵּל פֶּרֶס.
אֲמָנָם הָעוֹסְקִים בְּרִזּוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת הַתּוֹרָה כְּפִי
מַה שְּׁעוֹסְקִים בָּהּ בְּעוֹלָם־הַבָּא, עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "אוֹרֶךְ
יָמִים בִּימִינָה"⁵⁵, ל"עוֹלָם שְׂכוּלוֹ אֲרוֹךְ"⁵⁶, כֵּן הַנִּכְנָס
לִפְנֵי וּלְפָנִים וּמִשְׁמַשׁ לִפְנֵי אֲבִיו שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל
פֶּרֶס. וְנוֹדַע כִּי תַּפְאֶרֶת דְּאֶצִּילוֹת נִקְרָא "בֵּן", וּמִטְטְרוֹן
דְּצִיּוּרָה נִקְרָא "עֶבֶד", וְעֲלֵיהֶם אֲנוֹ מִתְפַּלְּלִים בְּיוֹם רֵאשִׁי
הַשָּׁנָה⁵⁷: "אִם כְּבָנִים אִם כְּעִבְדִּים".
וְהִנֵּה בְּמִדְרָשׁ קֹהֶלֶת אָמְרוּ רז"ל עַל פֶּסוּק⁵⁸ "כִּי אִם
שָׂנִים הִרְבָּה [...] יִשְׁמַח וכו'", וְזֶה לְשׁוֹנָם: "כִּי אִם שָׂנִים
הִרְבָּה וכו', תּוֹרָה שֶׁאָדָם לָמַד, הִבֵּל הִיא לִפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל
מְשִׁיחַ".

59. בְּרִכּוֹת לז, ב.

60. וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ. וּמִלֵּאָה הָאֶרֶץ: יִשְׁעִיָּה יא, ו. ט. וְשֵׁם: "כִּי מִלֵּאָה".

61. קֹהֶלֶת רַבָּה פֶּרֶקֶשׁ ב, א. יא, ח.

62. רֵאָה רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה ד, יג.

63. מִשְׁלֵי כ, כז: "גַּר ה' נִשְׁמַת אָדָם".

64. שְׁאֵלוֹ הֵם שְׁעוֹשִׂים אֶת הַתּוֹרָה "יִבְשָׁה", וְלֹא רוֹצִים לְהַשְׁתַּדֵּל בַּחֲכָמָה, בְּקְבֵלָה.

65. דְּבָרֵי הַיָּמִים א' כח, ט.

52. קֹהֶלֶת ב, יד.

53. סְנִהֲדִין צ, א. סוּטָה ח, ב וְאִילָךְ.

54. מִשְׁלֵי ג, טז.

55. תַּחֲזִילַת הַפֶּסוּק בְּמִשְׁלֵי שֵׁם.

56. קְדוּשִׁין לט, ב.

57. פִּיט "הַיּוֹם הָרַת עוֹלָם" בְּמוֹסָף שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה.

58. קֹהֶלֶת יא, ח.

ובכר אמרו רז"ל, כי זמן השבועה היא עד אֶלף שנים, 30
כמו שאמרו ז"ל בברייתא דרבי ישמעאל ב"פרקי 31
היכלות" על פסוק דניאל וזה לשונם: "ואת־הבון בידיה 32
עד עדן ועידנין ופלג עדן"⁷³, ואיך "הראהו הקדוש 33
ברוך־הוא ליעקב אבינו – שר עולם, והוא שרו של בבל, 34
ע' עוקין וכו'", עיין שם. 35

וכן בזהר פרשת וירא (דף קי"ז עמוד א) וזה לשונו: 36
"אמר רבי יוסי: כל דא אריכו זמנא יתיר מכמה 37
דאוקמיה חבריא, דאיהו יומא חד גלותא דכנסת ישראל 38
ולא יתיר, דכתיב"⁷⁴: "נתנני שממה כל היום דזה"⁷⁵. 39

עוד מאמר אחר כתוב בפרשת בראשית (דף כ"ו וכו' 40
עמוד ב ועמוד א): 41

"ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים"⁷⁶, אילין אינון 42
ארבעה שנכנסו לפרד"ס: חד עאל ב'פישון' – פי שונה 43
הלכות, תנינא עאל ב'גיוחון' – ודא איהו רמ"ז. תליתאה 44
עאל ב'חדקל' – לישנא חדא וקלילא לדר"ש. רביעאה 45
עאל ב'פרת' – דאיהו סוד, מוחא, דביה פריה ורביה. 46

בן עזאי וכן זומא ואלישע – אחר עאלו בקליפין 47
דאורייתא, הוו לקאן בהון; רבי עקיבא דעאל במוחא, 48
איתמר ביה נכנס בשלום ויצא בשלום"⁷⁷. 49

אמר רבי אלעזר: אבא, יומא חד הוינא בבי מדרשא 50
וכו', בגין דאורייתא מתרין לוחין אילין, הוה משה נחית 51
לון לישראל ולא זכו בהון, ונפלו ואתברו, ודא גרם 52
אבודא דבית א' וב', ויהיב לון אחרנין מסטרא דיעץ 53
הדעת טוב ורע', דמתמן אתיהבת אורייתא באסור 54
והיתר, מימינא – חיי, ומשמאלא – מותא וכו'. 55

דא 'ונהר יוצא מעדן', בודאי לעילא בעץ החיים 56
וכו'.⁷⁸ 57

'להשקות את הגן' דא פרדס דמטטרו", דתמן עאלו 58

אחר שבחן מזלו בחכמה זאת ועסוק בחכמת האמת, 1
וזהו שאמרו⁶⁶: "כל תלמיד־חכם שאינו רואה סימן יפה 2
בתלמוד בחמשה שנים – שוב אינו רואה". 3

ואמנם, כל האיש שהוא קל לעיון, מחויב לתת חלק 4
שעה או ב' שעות ביום – בעיון ההלכה, ולכוין ולתרוץ 5
הקושיא הנופלת בפשט ההלכה. 6

ויכון כי אין הקליפה הרעה מצד הנחש סמאל, עבד 7
רע, נאחזת אלא בקליפה הטובה, היא משנה, מטטרו", 8
עולם היצירה הנקרא עבד ושפחה דמטרוניתא, אבל לא 9
במטרוניתא, שהיא המוח הפנימי, חכמת האמת, ונקרא 10
"עץ החיים", ועליו אתמר: "אני ה' הוא שמי"⁶⁷, בסוד 11
"כל התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך־הוא"⁶⁸, 12
"וכבודי לאחר לא אתן"⁶⁹, "דלא יכול להתערבא עמה 13
קליפה אלא בעץ הדעת טוב ורע, משנה, טמא וטהור, 14
אסור ומותר, בשר ופסול". 15

ויכוין בעינו להסיר הקליפה הרעה שהיא הגורמת 16
קושיות שלא יבין האדם תרוצים, ויסלקנה מעל גבי עץ 17
הדעת טוב ורע', היא המשנה, שפחה דמטרוניתא. 18

ואחר כך יכוין לקשט המטרוניתא עצמה, שהיא 19
חכמת הקבלה. ודי בזה, כי אין מקום ביאורו של ענן 20
זה: 21

אמר עוד במדרש הנ"ל: "ובגין דא (...) 'השבעתי אתוכם 22
בנות ירושלים'⁷⁰ וכו'". 23

פירוש הדברים: כי הנה היתה השבועה הגדולה 24
לאלהים שלא יעוררו את הגאולה עד שאותה האהבה 25
תהיה בחפץ ורצון טוב, כמו שכתוב "עד שתחפץ"⁷¹, כבן 26
העובד את אביו ועיין בכל פלטרין דיליה ובכל גניזין 27
דיליה⁷², ולא כעבד העובד במשנה ולוקח השפחה על 28
מנת לקבל פרס. 29

76. בראשית ב, י.

77. אלה אותם ארבעה שנכנסו לפרדס. אחד נכנס בפישון, שהוא פי שונה 77
הלכות. השני נכנס בגיוחון, ושם הוא קבור, אותו שנאמר בו (שמיני יא, מב) 78
כל הולך על חזון. גבריא"ל – גבר אל, עליו נאמר (איוב ג, כג) לגבר אשר דרכו 79
נסתרה ויסר אלוהו בעדו. ולא ידע איש את קבורתו עד היום הנה שהתגלה שם, 80
וזהו רמז ודי לחכימא ברמיזא. שלישי נכנס בחדקל – ל – חד קל, וזו לשון מחדקת 81
קלה לדרשה. רביעי נכנס בפר"ת, שהוא המוח, שבו פריה ורביה. 82

בן זומא וכן עזאי שנכנסו לקלפות של התורה, היו לוקים בהם. רבי עקיבא 83
שנכנס במוח, נאמר בו שנכנס בשלום ויצא בשלום. 84

78. אמר רבי אלעזר, אבא, יום אחד הייתי בבית המדרש וכו', בגלל שהתורה 85
משני הלוחות הללו, היה משה מוריד לישראל, ולא זכו בהם, ונפלו ונשברו, 86
וזה גרם אבדן בית ראשון ושני. ונתן להם אחרים מהצר של עץ הדעת טוב 87
ורע, שמשם נתנה תורה באסור והיתר. מקימן – חיים, ומשמאל – מות. 88

זהו ונהר יוצא מעדן, בודאי למעלה בעץ החיים

66. ראה חולין כד, א.

67. ישעיה מב, ח.

68. ראה זתר חלק ב יתרו פו, א. רמב"ן בהקדמה לפירושו על התורה. יונת 89
אלם פרק כט. 90

69. ישעיה מב, ח. מזה, יא.

70. שיר השירים ב, ו.

71. שם.

72. ראה זתר חלק ג בהר קיב, א.

73. דניאל י, כה. ושם: ויתקבון.

74. איכה א, יג.

75. כל זה זמן ארץ יותר מכפי שבארזהו החברים שהוא יום אחד גלות של 91
כנסת ישראל ולא יותר, שכתוב 'נתנני שוממה כל היום דזה'. 92

27 "ובקשו את ה' אלהיהם"⁸⁶, להפירו וליודעו בְּרִזֵּי תוֹרָה,
28 וידעו את מי הם עובדים ומי הוא מלכם, וכדין יזכו
29 לעסוק בחכמת האמת, כמו שאמר הכתוב: "ויוֹרְהוּ ה'
30 עץ וימתקו" על ידי המשיח.
31 וכמו שכתוב בפרשת נשא ברעיא מדימנא (דף קכ"ד
32 עמוד ב) וזה לשונו:
33 "ובגין דעתידים ישראל למיטעם מאילנא דחיי,
34 דאיהו האי ספר הזוהר, יפקון ביה מן גלותא וכו',
35 ואילנא דטוב ורע, דאיהו איסור והיתר, לא שליט על
36 ישראל יתיר וכו'".⁸⁷
37 בי אז יהיו במלאכי עליין, עוסקים בחכמת התורה
38 דאצילות, ולא בתורת מטטרו"ן מלובשת במלבושים
39 וספורים גשמיים.
40 עוד אמרו בספר התקונים תקון (ש)שנות יתאד וזה
41 לשונו:
42 "וכמה בני נשא יתפרנסון לתתא מהאי חבורא דילך
43 בדרא בתרא, בסוף יומיא, ובגיגיה וקראתם דרור
44 בארץ"⁸⁸.
45 עוד מאמר אחד אמר לו אליהו ז"ל לרשב"י וזה
46 לשונו:⁸⁹
47 "רבי, רבי, כמה זכאה אנת דמהאי חבורא יתפרנסון
48 כמה עילאי עד דיתגליא לתתא בסוף יומיא, ובגיגיה
49 וישבתם איש אל אחותו"⁹⁰ וכו'.
50 הרי מבואר כי חטא זה החל להיות מאדם הראשון
51 ועד עתה, וכאשר נשוב בתשובה לעסוק מאהבה
52 בחכמה הזאת יגאלו ישראל במהרה בימינו אמן.

1 בן עזאי וכן זומא ואחר, וקליפין דיליה מסטרא דא טוב
2 ומסטרא דא רע, ודא איהו איסור והיתר, פסול וכשר
3 טמאה וטהרה וכו'.⁷⁹
4 כגוןא דא אמרו חבריא מארי מתניתין: וימררו את
5 חיהם בעבודה קשה⁸⁰ דא קושיא, בחומר' דא קל
6 וחומר, ובלבנים' דא לבון הלכה. ובכל עבודה בשדה
7 דא ברייתא. את כל עבודתם' דא משנה⁸¹.
8 ואי תיבין בתיובתא מה כתיב – ויוֹרְהוּ ה' עץ⁸² דא
9 'עץ החיים', וביה וימתקו המים'. ודא משיח דאתמר
10 ביה 'ומטה האלהים בידו'⁸³ וכו', וכולא איהו בגלותא
11 מחמת דיליה⁸⁴.
12 הנה נתבאר במאמר הזה, כי עון אדם הראשון ב'עץ
13 הדעת טוב ורע', הוא שלא בחר להתעסק ב'עץ החיים',
14 שהיא חכמת הקבלה, וזהו עצמו עון ה'ערב רב'
15 האומרים למשה⁸⁵: "דבר אתה עמנו ונשמעה" – ב'עץ
16 הדעת טוב ורע' – "ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות" –
17 בסתרי תורה.
18 בסברת הטועים, קצת בני תורה אשר בזמנינו זה,
19 המוציאים שם רע על חכמת האמת, חיי עולם,
20 ואומרים, שכל מי שמתעסק בה ימות בקצרות שנים
21 חס'ושלום.
22 ולכן נשברו הלוחות הראשונות "מסטרא דעץ
23 החיים", ונתנו להם "מסטרא דעץ הדעת טוב ורע",
24 משנה – "שפחה דמטרוניתא", ו"גרם איבודא דחורבן
25 בית א' וב'", וגלות האחרון המר והארוך אשר אנו
26 בעונותינו הרבים, עד דיתובון בני ישראל בתיובתא.

הוא בגלות מחמתו.

85. יתיר ב, טו.

86. הושע ג, ה.

87. ומשום שעתידיים ישראל לטעם מעץ החיים, שהוא ספר הזוהר הזה, יצאו בו מהגלות ויתקיים בהם (האזינו לב, יב) 'ה' בְּדֹד יִתְּנוּ וְאִין עֲמוּ אֵל נָכַר', ועץ טוב ורע, שהוא אסור והתר, טמאה וטהרה, לא שולט יותר על ישראל.

88. וכמה בני אדם יתפרנסו למטה מהחבור הזה שלך, בדור האחרון, בסוף הימים, ובגללו (בהר כה, י): 'וקראתם דרור בארץ'.

89. הובא גם בעבודת הקודש להרב מאיר גבאי (נדפס לראשונה בשנת שכ"ז) חלק שלישי פרק התכלית (פרק יח) בשם התיקונים.

90. בהר כה, י.

79. להשקות את הגן – זה הפרד של מטטרו"ן, ששם נכנסו בן עזאי וכן זומא ואחר. וקלפות שלו מצד זה טוב ומצד זה רע. וזה אסור והתר, פסול וכשר, טמאה וטהרה.

80. שמות א, יד: 'וימררו את חיהם בעבודה קשה ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך'

81. כגון זה אמרו בעלי המשנה, וימררו את חיהם בעבודה קשה – בקשיא. בחמר – בקל וחמר. ובלבנים – בלבון הלכה. ובכל עבודה בשדה – זו ברייתא. את כל עבדתם וגו' – זו משנה.

82. בשלח טו, כ: ויוֹרְהוּ ה' עץ . . וימתקו המים'.

83. בשלח יז, ט.

84. אם שבים בתשובה, נאמר בהם (שם) 'ויוֹרְהוּ ה' עץ', וזה עץ החיים, ובו וימתקו המים. וזה משיח, שנאמר בו (שם יז) 'ומטה האלהים בידו' וכו', והכל

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'ש"ת

שיזכה אותו לקיים את המצווה של אהבת ישראל
בפועל ממש ובהידור. ולאחר התפילה כאשר הוא
עוסק במסחרו, צריך להיות המשא ומתן שלו באמונה
ויהיו לו זמנים קבועים ללימוד תורה בכל יום
ולהתפלל מנחה ומעריב בצבור ולהתנהג במידות
טובות. זהו סדר ההנהגה כפי שאדם צריך להתנהג בכל
יום כפי שהוא על פי תורה.

וכאשר האדם בוחן את עצמו בסדר כיצד הוא צריך
להתנהג וכיצד הוא מתנהג ובמה הלך אצלו
היום, שכבר מיד שהתעורר כבר תקפו אותו דאגות
היום, והגם שאמר "מודה אני", לא 'שמע' את פירוש
המילים ועל-פי שכלו יצא לו שבשביל הפרנסה
והמסחר שלו, הוא מוכרח ללכת מה שיותר מוקדם
לרחוב ולהיפגש עם אנשים שונים, ולרגלי המסחר הוא
עשה כדרך התגרים, לזה הוא אמר כך ולזה הוא אמר
אחרת, הגם שהוא נזהר מלומר שקר גמור, אבל בכל
זאת לא שמר על עצמו. וגם הוא היה מוכרח לשמוע
דברים בטלים שהייתה בהם תערוכת אבק לשון הרע
ורכילות, ובגלל זה הוא לא היה יכול להתפלל בציבור
ולאחר התפילה הוא לא היה יכול להשתתף בקביעות
השיעור שלומדים לאחר התפילה, ותפילתו היתה
מלאה במחשבות זרות שלא הי' יכול להתפטר מהן
וביגיעה עצומה היה יכול 'לשמוע' פירוש המילים, וגם
זה ללא שום חיות, כי המחשבות הזרות בלבלו אותו
כל הזמן, והוא בוחן את עצמו היטב בכל ענייני היום,
כיצד נכשל כמה פעמים בשקר, רכילות ולשון הרע
וריבוי הדברים בטלים שהוא דיבר שעל זה מגיע
העונש של כף הקלע, כמו שכתוב בספרים שלאחר
אריכות ימים של אדם ישנם שני עונשים, עוד לפני
העונש של גיהנום. עונש אחד הוא חיבוט הקבר והשני
הוא כף הקלע שמשליכים את הנפש מסוף העולם ועד
סופו, כמו למשל בגשמיות בגד המלא בכתמים ואבק,
צריך לרחוץ אותו במים קרים או במים חמים כדי
להסיר את הכתמים, אלא שתחילה מוכרחים להוציא
את האבק על-ידי נייעור והכאה, ואחר כך רוחצים
אותו. כך בנפש, לפני שהולכים לגיהנום – של אש או
של שלג – מנערים את הנפש בכף הקלע כדי להוציא
ממנה על-ידי הנייעור את האותיות של דברים בטלים
שהאדם דיבר. וכאשר האדם שובר את עצמו בכל מה
שקורה אתו שהתרחק כל כך מהכוונה העליונה
שבשביל זה השם יתברך שלח את נשמתו לעולם הזה,

וזהו העניין של כובד ראש. הגם שהכנעה ושפלות
הם שני אופני עבודה אבל בהכרח לומר
ששניהם, הכנעה ושפלות, יש להם סיבה אחת המביאה
להכנעה ושפלות. והגם שהסיבה היא אחת, מכל-מקום
בהכרח לומר שכל אחד מהם, הכנעה ושפלות, יש להם
מקור פרטי בסיבה. להכנעה יש את המקור שלה
בסיבה, ולשפלות יש את המקור שלה בסיבה.
והמקורות הפרטיים של הכנעה ושפלות, הם הפרטים
השונים שישנם במהות הסיבה. הסיבה של כובד ראש,
אלו העבודות שהן הקדמה והכנה לעבודת התפילה,
שעבודת התפילה היא עבודת הלב, כמו שכתוב
"ולעבדו בכל לבבכם" ואומרים רז"ל "איזהו עבודה
שבלב זוהי תפילה". העבודה של תפילה היא עבודה
של לב, כי הכוונה של העבודה בתפילה היא שמלבד
התחנונים מהשם יתברך ייתן שפע ברכה בבני חיי
ומזוני שיוכלו להיות עובדי השם יתברך במנוחה, הנה
הכוונה בעבודת התפילה היא לפעול שיפור במצבו
הרוחני, הן בענייני השכל שיעשה אצלו חוזק בהבנה,
להבין השגה אלוקית שההשגה תשפיע על המידות
שלו, והן בפועל של קיום המצוות ושהנהגת המידות
תהי' טובה מאד, וכזו עבודה בתפילה צריכה הקדמה
והכנה, וההכנה וההקדמה מתחילה מקריאת שמע שעל
המיטה שאומרים לפני ההליכה לישון, קריאת שמע
שעל המיטה של היום שעבר היא ההתחלה של עבודת
התפילה של היום הבא. העבודה של קריאת שמע שעל
המיטה היא החשבון הנפש שהאדם צריך לעשות, לשם
מה השם יתברך שלח אותו לעולם הזה ואיך הוא
ממלא את השליחות הזו והוא בוחן את עצמו על מה
הלך אצלו היום, כפי שצריך להיות על פי הנהגה של
תורה שהמחשבה ודיבור הראשונים של האדם כאשר
הוא מתעורר מהשינה, צריכים להיות בעבודת השם
יתברך, כי אז אומרים "מודה אני לפניך" שזו הודאה
כללית שהאדם מודה להשם יתברך על כך שהשיב לו
את הנשמה בחסד גדול, ואת הברכה הזו צריך לומר
מיד שמתעוררים מהשינה, עוד לפני נטילת הידיים,
ואחר כך צריך לעסוק בעבודת הבורא, כל סוג אדם
לפי ערכו. בני תורה צריכים ללמוד, אנשים פשוטים
שאינם יכולים ללמוד, צריכים להגיד תהילים ולהתפלל
בציבור במתינות, ולפני התפילה צריכים לקבל על
עצמם את המצווה "ואהבת לרעך כמוך", ובבקשות
ותחנונים של התפילה צריך האדם לבקש מהשם יתברך

למעלה כדי לקבל לעצמה חיים, וכאשר באותו יום
האדם התפלל באריכות, למד ועסק בקיום המצוות
ובמידות טובות כפי שצריך להיות, אזי מכניסים את
הנשמה באחת הישיבות וההיכלות שלמעלה ומלמדים
אותה תורה, ומוסיפים לה יותר הבנה וחיות בעבודת
הוי'. ואם ביום האדם לא עסק בעבודת הוי' אלא הי'
עסוק במסחר, משא ומתן, ולא נזהר מדיבורים אסורים
רכילות ולשון הרע ובפרט דברים בטלים וקנאה, אזי
בעת השינה, כאשר הנשמה באה למעלה, מוסרים
אותה לרשות המלאכים הנבראים מהדיבורים
האסורים, רכילות, לשון הרע, קנאה ודברים בטלים
והמלאכים מוליכים את הנשמה סביב הנשמה ומראים
לה דברים דמיוניים שזהו צער גדול לנשמה, כי הנשמה
היא למעלה ורואה איך נשמות אחרות מובלות ללמוד
בישיבות ובהיכלות ואותה מוסרים למלאכים שנבראו
מדיבורים אסורים כדי שיובילו אותה סביב בתוהו
ובוהו, ומלבד הצער הגדול של הנשמה, הרי זו בושה
וחרפה גדולה לנשמה, ולכן אומרים "בידך אפקיד
רוחי" ראשית תיבות "באר", והכוונה לנשמות
העוסקות בעבודת הוי' ביום ובלילה והן במדריגת
"באר", אבל אלה שאינם עוסקים בעבודת הוי', הרי
כאשר הם עושים תשובה בקריאת שמע שעל המטה,
אזי "פדית אותי", על ידי תשובה השם יתברך פודה
את הנשמה מהמלאכים הרעים והיא זוכה ללמוד תורה
באחת הישיבות, ועל ידי העבודה בקריאת שמע שעל
המטה שזו עבודה בגוף ונפש, הנה מזה נעשית
ההכנעה ושפלות בכבוד ראש שקודם התפילה.

קונטרס ב' ניסן, ש"ת

אזי הוא מתעורר מאד בהתעוררות חזקה ובוכה מעומק
הלב על הגסות החזקה שלו שהוא נמשך לעניינים
גשמיים כזו התמסרות חזקה ולבו חולה על כך שאינו
כלי לרוחניות, כלומר להשגה אלוקית, ומהתעוררות זו
הוא בא להחלטה חזקה שמעתה והלאה יתנהג רק כפי
ההנהגה שעל-פי תורה. וזוהי העבודה של קריאת שמע
שעל המטה, לעשות חשבון צדק במצבו הרוחני שזו
הכנה לעבודה של תפילה, ומזה נעשית ההכנעה
ושפלות בכבוד ראש שקודם התפילה.
לאחר החשבון צדק שהאדם עושה בעצמו בקריאת
שמע שעל המטה ואומר את הווידויים של "על
חטא" והווידוי מה שפגמו, 'נגעו' באותיות של השמות
הקדושים הוי' אד', אומרים "בידך אפקיד רוחי פדית
אותי הוי' אל אמת". שלוש המילים "בידך אפקיד
רוחי" הן ראשי תיבות "באר". יש בור ויש באר.
שניהם – בור ובאר – הם מקומות בשביל מים וההבדל
ביניהם הוא שבור הוא חפירה שבה אוגרים מים ואילו
באר היא חפירה שבה המים באים ממקורות הקיימים
באדמה. כלומר, על אף שגם בור וגם באר באים על
ידי עבודת האדם, בכל זאת הם נבדלים שבור אינו
אלא מים שנאספו ואילו באר היא מקור מים, רק
שהאדם מוכרח להסיר את האדמה או דברים אחרים
שמכסים על פתחי המקורות ואז המים נובעים מעצמם.
ולכן אומרים בקריאת שמע שעל המטה את הפסוק
"בידך אפקיד רוחי" שהוא ראשי תיבות "באר", כי
בלילה בעת השינה הנשמה היא בדרגת באר, כפי
שרז"ל אומרים שבשעה שהאדם ישן הנשמה עולה

ספר השיחות – ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

מאמר הסגירה

תפילין, תפילה שלש פעמים ביום, ולא רק שלא
סומכים על ההכשרים הפסולים שרבני-הטריפה
נותנים, אלא אוכלים רק מה שכשר באמת ובהידור,
שומרים על טהרת המשפחה במקוה כשרה, ומוסרים
את ילדיהם לחינוך טוב וכשר בידי מלמדים כשרים
ובתלמודי תורה וישיבות כשרים.
הם מתפללים בבתי-כנסת המסודרים לפי דיני
התורה, עזרת אנשים ועזרת נשים בנפרד, הבימה
בעזרת ישראל היא באמצע בית הכנסת, הרב עצמו
הוא שומר תורה ומצוה, דבריו לאנשי קהילתו הם
דברי תורה, הוא מסביר להם פסוק בתורה על-פי

אחד הדברים שתורתנו הקדושה מלמדת אותנו
בהקשר להתנהגות כלפי 'גבאי צדקה' הוא,
שתפקידנו להעריך את גבאי הצדקה בכלל ומחזיקי
לומדי תורה בפרט, שכן מצוה לפרסם עושי צדקה.
ישנם שני ביטויים בחז"ל, מצוה לפרסם עושי
מצוה⁸, מצוה לפרסם עובדי עבירה⁸. שני הביטויים
המנוגדים, יש להם מובן הגיוני ומשמעותי החורג
מגבולות הפירוש המילולי.
"מצוה לפרסם עושי מצוה" – מצוה לפרסם את
אלה השומרים לקיים מצוות מעשיות, כמו הנחת

44 תורה קדושה ורצינית כזו, בה מתייחס השי"ת
45 בכל הכבוד הראוי לאנושיות בכלל ול"בני בכורי
46 ישראל" בפרט, שהרבה מחוקי העונשים שצריכים
47 להתבצע על-פי התורה כלפי החוטאים, הרי הוראת
48 התורה הקדושה היא לבצע אותם מתוך זהירות
49 מסוימת בכבוד החוטאים (כמו במלקות, סקילה
50 וכדומה).
51 בתורה נעימה כזו, אי אפשר ואסור לפרש את
52 ביטוייה אך ורק לפי פירוש המילים הרגיל מבלי
53 לרצות להתעמק ברוח ובנשמה של הדברים, שכן יש
54 בכך משום פשע רוחני והחילול הגדול ביותר של
55 האור הגדול וחיי החסד שהוא, ברוך-הוא, העניק לנו
56 במתנתו הקדושה.
57 בכל דין מדיני התורה, גלום חלק גדול מהחיים.
58 התורה היא "תורת חיים", דיני התורה יוצרים חיים,
59 כל חוקי האנוש באים מן החיים ומתבצעים
60 ומתחלפים בהתאם לנסיבות, ואילו דיני התורה
61 יוצרים את החיים ואינם מתחלפים תחת הנסיבות.
62 כל מילה מן התורה מלאה באור אלוהי, הרי היא
63 "תורה אור", ומכל ביטוי שבתורה יש ללמוד רבות
64 ביחס למדות הטובות העדינות והיפות ביותר, הרי
65 היא "תורת חסד".
66 כל הביטויים שבתורה הם בעלי משמעות
67 מדויקת על המושגים הנעלים, היפים והעדינים
68 ביותר שעל האדם לשאוף אליהם, ולנקוט בכל
69 כוחותיו הרוחניים והגשמיים להשיג את המטרה
70 הנכונה שלשמה נברא ומתקיים העם הנבחר, "עם
71 עולם".
72 הביטויים "מצוה לפרסם עושי מצוה", ו"מצוה
73 לפרסם עוברי עבירה", מוכרחים להתפרש כמורי-
74 דרך ונקודות הצלה בחיי עם ישראל הכללי.
75 כל אדם, איש או אשה, וכל משפחה, רעיונותיהם
76 המוסריים והדתיים, דעותיהם והנהגותיהם, הם לפי
77 הסביבה והאווירה בה הם חיים.
78 ה"מצוה לפרסם עושי מצוה" הוא מורה הדרך
79 באיזו סביבה ובאיזו אווירה צריך יהודי - איש או
80 אשה - לחיות, ובאיזו סביבה ואווירה מוכרח לחיות
81 המשפחה היהודית. התרגום של "מצוה לפרסם עושי
82 מצוה" משמעו "טוב לצדיק וטוב לשכנו"¹⁰.
83 ה"מצוה לפרסם עוברי עבירה" הוא מורה הדרך
84 מאיזו סביבה ומאיזו אווירה צריך יהודי - איש או
85 אשה - להתרחק ולהתנזר, ובאיזו סביבה ואווירה
86 אסור למשפחה יהודית לחיות. התרגום של "מצוה

1 דרשות רז"ל, מעודד לשמירת מצוות מעשיות,
2 להרבצת תורה, לנתינת צדקה, החזן הוא אדם דתי,
3 השמש אדם ישר - אז בית הכנסת הוא כשר, רב
4 כשר, חזן כשר ומתפללים כשרים, ש"מצוה לפרסם
5 עושי מצוה".
6 "מצוה לפרסם עוברי עבירה", אלה שמחללים את
7 המצוות המעשיות, אינם מניחים תפילין, אינם
8 מתפללים, אוכלים מכל הבא ליד, גם טריפה ונבילה,
9 חיים חיי משפחה טמאים, מוסרים את ילדיהם
10 לחינוך אנטי-דתי, שולחים אותם לתלמודי-תורה לא
11 כשרים, בהם המורים והמורות הם כופרים, לישיבות
12 טריפות, הולכים לטמפלים מודרניים על רבניהם
13 המתולעים וחזניהם בני-בלעל, הרי "מצוה לפרסם
14 עוברי עבירה".
15 יש בזה משום פשע רוחני גדול ביותר לפרש את
16 ה"מצוה לפרסם עושי מצוה", שזה לשם כבוד, לתת
17 כבוד ל"עושי מצוה", ולפרש את ה"מצוה לפרסם
18 עוברי עבירה" כדי לבזות את "עוברי עבירה".
19 חס-ושלום פירוש כזה. גם ב"מצוה לפרסם עושי
20 מצוה" וגם ב"מצוה לפרסם עוברי עבירה", הרי
21 פירוש כזה הוא מסולף ומושלל מבחינה שכלית.
22 התורה, שהשי"ת נותן התורה, מכתיר אותה
23 על-ידי רוח הקודש של שלמה המלך בשני התארים
24 הבלתי מוגבלים כמו נועם ושלום - ככתוב⁹ "דרכיה
25 דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". לתורה דרכים
26 ונתיבות משלה. "דרכים" היינו דרכים רחבות,
27 מרוצפות ומבוססות היטב. ו"נתיבות" היינו סימטאות
28 צדדיות המתפתלות בין שדות ויערות בעלי צמחיה
29 רבה.
30 דרכי התורה ונתיבותיה, שונים לגמרי מדרכי
31 ונתיבות העולם. דרכי העולם, עד כמה שתהינה
32 טובות, יוצרות הרגשה לא טובה מסוימת בתייר,
33 והנתיבות המתפתלים בין השדות והיערות מפילים
34 על הולכי הרגל חרדה מסוימת. שונה הדבר בדרכי
35 התורה, ש"דרכיה דרכי נועם", דרכי התורה נעימות
36 ונוחות, ואף "נתיבותיה" של התורה, הסימטאות
37 הקצרות - הן "שלום".
38 לכן מוכתרת התורה בתארים היקרים של אור
39 וחיים, "תורה אור", "תורת חיים" ו"תורת חסד".
40 תורה אלוהית כזו שמאירה ונותנת חיות, איננה יכולה
41 לומר ביטויים כאלה כמו "מצוה לפרסם עושי מצוה"
42 רק כדי לתת כבוד לעושי מצוה, ו"מצוה לפרסם
43 עוברי עבירה" רק כדי לבזותם.

44 ונעשים חפשיים יותר ויותר.
45 אבל כמה מר וחשוך העונש שלהם, שבגלל
46 אנטי־דתיותם הם מקבלים במשפחתם חתן או כלה
47 גוי, וביתם הולך ונחרב לגמרי.
48 היהדות האמריקאית בכלל, והמהגרים החדשים
49 בפרט, מוכרחים להתבונן בזה היטב.
50 הריני מוסר לכם בזה, קטע ממכתב שהוד כ"ק
51 אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע כתב ליהודי
52 עשיר גדול ברוסיה הלבנה, מעיר יהודית מקורית,
53 שבמלחמת העולם הראשונה הפך למהגר, והתיישב
54 בעיר גדולה במרכז רוסיה.
55 וזה לשונו הקדוש:
56 "הקב"ה הטביע באדם להיות מדיני בטבע
57 תולדתו, ומשום זה הנה הוא נמשך בדעותיו
58 ובהנהגותיו כפי אותן הדעות וכפי אותם המנהגים
59 השוררים במקום שהוא דר שם, זאת־אומרת אשר
60 האדם הוא מושפע בטבע תולדתו, ומטעם זה הנה
61 האדם הוא גם משפיע באותה הסביבה שהוא נמצא
62 בה.
63 "ודבר זה, אם האדם מושפע או משפיע, תלוי
64 בגזע יחוסו ובמעמדו ומצבו המוסרי ביחוס עצמו
65 במעלות כשרונותיו, והעיקר בכשרון מעשיו.
66 "והנה כל אדם, יהי' מי שיהי', בהיותו בעירו בין
67 בני משפחתו מכירו ומידעיו, יש לו מעמד קבוע
68 בנאה ומגונה לפי יחס משפחתו, יחס בני גילו ויחוסו
69 בעצמו, לא כן כאשר האדם נודד ממקומו, הנה
70 במידה ידועה אובד את יחוסו הכללי - ביחוס
71 משפחה - ויחוסו הפרטי ביחוס עצמו, וממילא
72 נפחתה הדרגה של הנאה ומגונה שלו, אשר עם זה
73 יורד מצבו המוסרי הכללי ומצבם המוסרי של בני
74 ביתו בפרט, ומה גם כאשר הנדידה ממקום למקום
75 היא הכרחית ובאופן מר, אשר אז גורמת נמיכת רוח
76 ודורש התעודדות, ואז הנה אין מבררים את יחס
77 הסביבה אשר רבים חלליה הפילה ר"ל.
78 "עליו לזכור אשר מבלי הבט על מצבו הכלכלי,
79 אשר ת"ל איתן הוא והשי"ת עזרהו להציל את הונו
80 ורכושו כו' הנה פליט הנהו, וגם רוח מצוי' בשינוי
81 האויר המוסרי מעיר... לעיר... תוכל לפעול ירידה ח"ו
82 במעמדו הרוחני בתורה ומצוות להיות נמשך אחרי
83 הסביבה הוא נמצא בה כהיום, ומה גם רוע הפעולה
84 ח"ו אשר תוכל לפעול על בני־ביתו יחיו.
85 "ובכגון דא אמרו רז"ל¹¹ "זכור בפה ולא תשכח
86 בלב", כי "ראשית גוים עמלק" כתיב¹², ראשית

1 לפרסם עוברי עבירה" הוא "אוי לרשע ואוי
2 לשכנו"⁴⁵.
3 רואים אנו בחיי היום־יום, שקיים שוני רב לא רק
4 באיזו סביבה ואוירה חיים, כלומר מי הם מכריו
5 ובאיזו חברה באים, באיזה בית־הכנסת מתפללים ומי
6 הוא המנהיג הרוחני של בית־הכנסת, קיים גם שוני
7 רב באיזו סביבה חיים.
8 לסביבה החיצונית ולאירה באיזור, יש השפעה
9 רבה על חיי והנהגת הבית. אלה החיים בעיר גדולה,
10 שכרגיל יש בה הבדלי מעמדות חדים - יש לסביבה
11 ולאירה החיצונית הרבה מה לומר. הסביבה
12 החיצונית הטובה באיזור היהודי בכלל, והישיבה
13 הכשרה והטובה בפרט - מעניקה את השפעתה
14 הטובה. ולאיזור המתנער מיהדות בכלל, וסביבה של
15 תלמוד־תורה וישיבה הלא־כשרים בפרט, ישנה
16 ההשפעה הרעה הגדולה ביותר על ההורים בכלל ועל
17 הילדים בפרט.
18 יהודים בכלל, ואלה המשתוקקים ורוצים
19 שילדיהם ישארו יהודים - דבר שכולם רוצים -
20 בפרט, מוכרחים להתבונן בזה לעומק, שיסדרו את
21 מקום מגוריהם בסביבה חיצונית טובה, דבר שתהיה
22 לו בוודאי השפעה טובה על ביתם.
23 ישנם סוגי בני אדם שכאשר השי"ת עוזר להם
24 בפרנסה בהרחבה ובעושר, מעבירים את בתי
25 מגוריהם לאיזורים עשירים וחפשיים יותר. כאשר
26 עד אז הוא היה חבר בבית־כנסת שבו הרב מגדל זקן
27 ופאות, הבימה קבועה באמצע בית־הכנסת, אנשים
28 ונשים במקומות נפרדים, ולעתים משמיע הרב דבר
29 תורה. ואילו כאשר מתרווח לו, הוא עובר לבית־
30 כנסת מודרני, בו הבימה קבועה ליד ארון הקודש,
31 בית־כנסת של תערובות, הרב אינו מגדל זקן ופאות,
32 דרשותיו הן אוסף של דברי ליצנות, ודבר־תורה לא
33 יישמע מפיו.
34 וכאשר הוא מתעשר יותר, הופך גם בית־הכנסת
35 של התערובות עם הרב הליצן - דתי מדי עבורו, והוא
36 עובר לטמפל רפורמי, שבו המנהיג הרוחני הוא 'כופר
37 בעיקר' במאה אחוז, מחלל שבת ואוכל טריפות
38 בפרהסיא.
39 הרי לא זו בלבד שאותו סוג אנשים הם כפויי
40 טובה, חסידי ההנהגה של דור המבול ודור הפלגה,
41 שהרי השי"ת נותן להם שפע ברכה ועשירות, הנה
42 לא די שאין הם מלאי תודה על כך, אלא יש בהם
43 ההעזה והחוצפה למרוד בבורא העולם ברוך־הוא,

16 עלולה היא לטמטס את הלב ולפעמים גם את המוח,
17 להיות לבבו זחה עליו ורוחו טובה עליו מהצלחתו
18 בגשם, וגורמים אטימת המוח, מבלי הבן כי ברכת ה'
19 היא תעשיר¹⁵, ועם זה הנה יש - לא-עלינו - עושר
20 שמור לבעליו לרעתו ולרעת בני ביתו.
21 "יזכור בעצמו ויזכיר את בני ביתו כי פליטים
22 המה, ויבחרו בזהירות מדויקת עם מי מאנשי המקום
23 החדש לבוא במגע ההיכרות לבלי יבולע ח"ו וח"ו
24 אותן ההרגשים והרגילות בהידור מצוה והמנהגים
25 במסורת אבות המושרשים בלבו ובלבבותם של בני
26 ביתו, ויעזור ויצליח לו השי"ת להיות בעל בעמיו,
27 בהנהגה טובה וישרה, ברוח ישראל סבא בארחות חיי
28 אבותיו החסידים נ"ע".
29 עד כאן.

י' אדר ב', תש"ג

(15) משלי י', כב.

(13) דברים כה, יח.

(14) עיין בד"ה להבין ההפרש בין קליפת עמלק לז' אומות.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט מרחשון, תש"ב

ברוקלין

דידי וז"ח אי"א מו"ה שלום שי שו"ב

שלום וברכה!

2 שילוחו בסך חמשה עשר שקלים לקופת הצדקה על
3 דעתי, נכון הגיעני. ונהניתי במאד מאד על אשר השתתף
4 בתמיכת קופה זו, אשר ברובא נחלקת לעניינים של מתן
5 בסתר, שהיא אחת המעלות בשמונה מעלות הצדקה

6 המבואר בדז"ל ומפורט בהלכות צדקה, ובעניינים נעלים
7 מאד מאד. והשי"ת יהא בעזרו ויחזק בריאותו ובריאות
8 זוגתו ובריאות ילדיהם יחיו, ויגדלו לתורה חופה
9 ומעשים טובים מתוך פרנסה בהרחבה ומתוך התעסקות
10 בדרכי החסידות והחסידים בהצלחה בגשמיות וברוחניות.
11 ידידו הדו"ש ומברכו

12 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' נדה ליום שלישי עמ' ב

10 זוה ממקומה, שבאופן כזה מודה רבא שאפשר לה שלא תפלוט,
11 וכוונת רבי שמעון שלאחר טבילה זו אם תחזור ותפלוט דיה
12 כבועלה.
13 מקשה הגמרא: מַכְלֵל דְּכִי קָאָמַר רַבָּא שְׁטַמְאָה, הוא באופן דְּאִזְלָה
14 אִיהִי בְּכַרְעָה - שהלכה היא ברגליה וְמַכְלֵלָה, כיון שתנועת ההילוך
15 גורמת לה שתחזור ותפלוט. אם כן קשה, מדוע אמר שכל שלשה
16 ימים אי אפשר לה שלא תפלוט, דִּילְמָא בְּהַרְי דְּקָאִזְלָה שְׂדִיתִיה -
17 אדרבא אולי בהליכתה אל הטבילה פלטתו לגמרי, וכשטבלה
18 אינה חוזרת ונטמאת.

1 ששימשה. מתרצת הגמרא: הברייתא עוסקת בְּשִׁטְבִּילָה לְשִׁמּוּשָׁה -
2 כשטבלה לאחר התשמיש ונטהרה, ולמחרת חזרה ופלטתה, ועל
3 אופן כזה אמר רבי שמעון דיה כבועלה.
4 תמזה הגמרא: לְמִיָּרָא דְּמִשְׁמֶשֶׁת בְּטוֹמְאָת עֶרְב סָגִי לָהּ - די לה
5 להיות טמאה עד הערב, וְהָא אָמַר רַבָּא, מִשְׁמֶשֶׁת, כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים
6 לאחר התשמיש אִסּוּרָה לְאִכּוּל בְּתְרוּמָה הִיּוֹת ואין טבילה
7 מטרתה, שְׂאֵי אִפְשָׁר לָהּ שְׂאֵי תַחֲזוֹר וּתְפַלּוּט. אם כן כיצד אמר
8 רבי שמעון שהיא טהורה כל זמן שלא נודע שפלטתה. מתרצת
9 הגמרא: הָקָא בְּמֵאֵי עֶקְבִּינָן, שֶׁהַטְּבִילָה בְּמֵטָה ששימשה בה ולא

פרשת ויצא

כח וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:
 וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם בִּיבְיַא הַשְּׁמֶשׁ וַיִּקַּח
 מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאשָׁתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם
 הַהוּא: ^א וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מֻצָּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ
 מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֲלִים
 וְיֹרְדִים בוֹ: ^ב וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר
 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֹהֵי יִצְחָק
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה
 וְלִזְרַעְךָ: ^ג וְהָיָה זֶרַעְךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ
 יָמָה וָקֶדְמָה וְצִפְנָה וְגִבְעָה וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל־
 מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעְךָ: ^ד וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ
 וְשִׁמְרֵתִיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֶךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־
 הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזֹבְךָ עַד אֲשֶׁר
 אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ: ^ה וַיִּיקָץ
 יַעֲקֹב מִשְׁנֵתוֹ וַיֹּאמֶר אֲבִן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
 הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: ^ו וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־
 נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים
 וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: ^ז (וַיִּשְׁכֹּם) וַיִּשְׁכֹּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
 וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבָן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשָׁתוֹ וַיִּשֶׂם
 אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: ^ח וַיִּקְרָא
 אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֵזֶה
 שֵׁם־הָעִיר לְרֹאשְׁנָה: ^ט וַיַּדֵּר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר
 אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשִׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה
 אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֵאכֹל וּבִגְד
 לְלַבֵּשׁ: ^י וְשִׁבַּתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה
 יְהוָה לִי לְאֱלֹהִים: ^{יא} וְהָאֲבָן הַזֹּאת אֲשֶׁר־
 שָׁמַתִּי מִצְבֵּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־אֲשֶׁר
 תֵּתֵן־לִי עֹשֶׂר אֶעֱשֶׂרנִי לְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות כרך כח עמ' 155)

ויפגע במקום (כח, יא)

לשון תפלה . . שִׁקְפָה לִּי הָאָרֶץ (רש"י)

יש לשאל, מה הקשר בין שני הפרושים ב"ויפגע". ויש
 לומר, דהנה תפלת ערבית רשות, ובטעם הדבר מבאר

בחסידות, מפני שהיא קשורה בדרך נעלית כזו שאינה
 נמשכת על ידי עבודת האדם, אלא כאלו 'מאליו וממילא'.
 ולכן נרמזה תפלה זו ונקרא בתבת "ויפגע", שכן ביחס
 לעבודת האדם ההמשכה היא כאלו 'לא בכונה'. ואף קפיצת
 הארץ באה מלמעלה, לא לפי הסדר הרגיל ולא על ידי
 עבודת האדם.

כט וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנִי־
 קָדָם: ^א וַיִּירָא וְהִנֵּה בָּאָר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
 שְׁלֹשָׁה עֲדֵרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלָיָה בִּי מִן־הַבָּאָר
 הַהוּא וַיִּשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֲבָן גָּדְלָה עַל־פִּי
 הַבָּאָר: ^ב וַנֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־
 הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ
 אֶת־הָאֲבָן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמַקְוֶה: ^ג וַיֹּאמֶר לָהֶם
 יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנוּ:
^ד וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר
 וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: ^ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ
 שָׁלוֹם וְהִנֵּה רִחַל בָּתוּ בָּאָה עִם־הַצֹּאן: ^ו וַיֹּאמֶר
 הֵן עוֹד חַיִּים גָּדוֹל לֹא־עַתָּה הָאִסָּף הַמִּקְנֶה
 הַשְּׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: ^ז וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד
 אֲשֶׁר יֹאסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֲבָן מֵעַל
 פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: ^ח עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם
 וְרִחַל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ בִּי רָעָה
 הוּא: ^ט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רִחַל בַּת־לָבָן
 אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבָן אַחֵי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב
 וַיִּגַּל אֶת־הָאֲבָן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשֶׁק אֶת־צֹאן
 לָבָן אַחֵי אִמּוֹ: ^י וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרִחַל וַיֵּשֶׂא
 אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְדֵּךְ: ^{יא} וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרִחַל כִּי אַחֵי אִבִּיהָ
 הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וּתְרַץ וּתְגַד לְאִבִּיהָ:
^{יב} וַיְהִי כַּשֹּׁמֵעַ לָבָן אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אֶחָתוֹ
 וַיֵּרֶץ לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲפֹק־לּוֹ וַיִּנְשָׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ
 אֶל־בֵּיתוֹ וַיֹּסֶפֶר לְלָבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
^{יג} וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עֲצָמִי וּבִשְׁרִי אִתָּהּ וַיָּשָׁב
 עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: ^{יד} וַיֹּאמֶר לָבָן לַיעֲקֹב הֲכִי־אֶחֱי
 אִתָּהּ וַעֲבַדְתָּנִי חֹנָם הַגִּידָה לִּי מַה־פִּשְׁפֹּרְתְּךָ:

וּלְלֶכֶן שְׁתֵּי בָנוֹת שֶׁם הִגְדִּלָה לָאָה וְשֵׁם
הַקְטָנָה רַחֵל: ^י וַעֲיָנִי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה
יִפְתָּתָאֵר וִיפֶת מְרֵאָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קטעי שיחות כרך לה עמ' 153)

וַעֲיָנִי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה יִפְתָּתָאֵר (כט, יז)

לָאָה - שֶׁהָיוּ עֵינֶיהָ רַבּוֹת מִבְּכִי, שִׁכְתָּ לַעֲבֹדָת בַּעֲלִי
תְּשׁוּבָה; וּבְכִיָּה חֲטָא בְּמִכִּירַת יוֹסֵף וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל כָּךְ.
רַחֵל - שֶׁהָיְתָה יִפְתָּתָאֵר, לֹא מוֹם וּפְגָם, שִׁכְתָּ לַעֲבֹדָת
הַצַּדִּיקִים, שְׁלֵמוֹת בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת; וּבְכִיָּה (יוֹסֵף וּבְנֵימִין) לֹא
חֲטָא. לָכֵן הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים שֶׁרַחֵל מֵיעֲדָת לִיעֲקֹב, כִּי
הוּא אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֱהָלִים, עֲבֹדָת הַצַּדִּיקִים; וְלָאָה מֵיעֲדָת
לַעֲשׂוֹ, כִּי בִכְחָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב.

שְׁלִישִׁי ^{יח} וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָךְ
שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתוֹךְ הַקְטָנָה: ^{יט} וַיֹּאמֶר לָבֶן
טוֹב תַּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אֲחֵר
שָׁבָה עִמָּדִי: ^כ וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים
וַיְהִי בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:
^{כא} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֶן הִבֵּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי
מָלְאוּ יָמִי וְאֲבוֹאָה אֵלֶיהָ: ^{כב} וַיֹּאסֶף לָבֶן אֶת־
כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה: ^{כג} וַיְהִי בַעֲרֹב
וַיִּקַּח אֶת־לָאָה בִּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא
אֵלֶיהָ: ^{כד} וַיִּתֵּן לָבֶן לָהּ אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתוֹ לְלָאָה
בִּתּוֹ שִׁפְחָה: ^{כה} וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַהֲנִיחָהּ לָאָה
וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֶן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרַחֵל
עֲבַדְתִּי עָמָד וְלָמָּה רַמִּיתָנִי: ^{כו} וַיֹּאמֶר לָבֶן
לֹא־יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקְוָמִנִי לָתֵת הַצִּעֲרוֹהָ לִפְנֵי
הַבְּכִירָה: ^{כז} מִלֹּא שִׁבְעָה זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־
זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת־
שָׁנִים אַחֲרוֹת: ^{כח} וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֹא שִׁבְעַת־
זֹאת וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־רַחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: ^{כט} וַיִּתֵּן
לָבֶן לְרַחֵל בִּתּוֹ אֶת־בְּלָחָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ
לְשִׁפְחָה: ^ל וַיָּבֵא גַם אֶל־רַחֵל וַיֵּאָהֵב גַּם־אֶת־
רַחֵל מִלָּאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד שִׁבְעַת־שָׁנִים
אַחֲרוֹת: ^{לא} וַיִּרְא יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח

אֶת־רַחֲמָהּ וְרַחֵל עָקְרָה: ^{לב} וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד
בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה
בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי: ^{לג} וַתַּהַר עוֹד
וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה
אֲנִכִּי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זוֹה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
^{לד} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעַם
יְלֹוָה אִישִׁי אֵלָי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֹוִי: ^{לה} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן
וַתֹּאמֶר הִפְעַם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה
שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָת: ^{לו} וַתִּרְא רַחֵל
כִּי לֹא יִלְדָה לִיעֲקֹב וַתִּקְנֶה רַחֵל בָּאֲחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה
אֲנִכִּי: ^{לז} וַיַּחֲרֹאֶף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הִתַּחַת
אֱלֹהִים אֲנִכִּי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן:
^{לח} וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בָלָהָה בָּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד
עַל־כֵּרְפִי וְאֲבָנָה גַם־אֲנִכִּי מִמֶּנָּה: ^{לט} וַתִּתֵּן־לוֹ
אֶת־בְּלָחָה שִׁפְחָתָה לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:
^מ וַתַּהַר בְּלָחָה וַתֵּלֶד לִיעֲקֹב בֶּן: ^{מא} וַתֹּאמֶר רַחֵל
דָּגְנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶן עַל־כֵּן
קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן: ^{מב} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלָחָה
שִׁפְחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לִיעֲקֹב: ^{מג} וַתֹּאמֶר רַחֵל
נִפְתָּלוֹי אֱלֹהִים | נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַם־יִכְלַתִּי
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: ^{מד} וַתִּרְא לָאָה כִּי עֲמָדָה
מִלֵּדָת וַתִּקַּח אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתָה וַתִּתֵּן אֹתָהּ
לִיעֲקֹב לְאִשָּׁה: ^{מה} וַתֵּלֶד זֹלְפָה שִׁפְחַת לָאָה
לִיעֲקֹב בֶּן: ^{מו} וַתֹּאמֶר לָאָה כְּתִיב בְּגֵר קָרִי בָּא גֵר
וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּר: ^{מוא} וַתֵּלֶד זֹלְפָה שִׁפְחַת
לָאָה בֶּן שְׁנֵי לִיעֲקֹב: ^{מוב} וַתֹּאמֶר לָאָה בְּאִשְׁרֵי
כִּי אֲשֶׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 264)

וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָת (כט, לה)

פְּסוּק זֶה נֶאֱמַר בִּיהוּדָה, בּוֹ נֶאֱמַר "לֹא יָסוּר שְׁכֶט מִיהוּדָה"
... עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה" (מִלֶּךָ הַמְּשִׁיחַ). וַיֵּשׁ לוֹמֵר, שְׂרוּמֹז עַל
הַגָּאֹלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שְׂאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת. דְּהֵנָּה "כָּל

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות כרך 2 עמ' 134)

הפעם יזבלני אישי . . . ותקרא את שמו זבולון (ל, כ)
לא תהא עקר דירתו אלא עמי (רש"י)

צדיקים דומים לבוראן. הקב"ה נתאזה שיהיה לו 'דירה' בתחתונים; ואף עקר דירתו של יעקב אבינו נקבע בקשר ללילת זבולון, שעסק במקסר (לא בקשר ללילת יושבר, שעסק בתורה), קרי: זכור העולם והפיכתו ל'דירה' לו יתברך.

חמישי כח ויאמר נקבה שברך עלי ואתנה: כח ויאמר אליו אתה ידעת את אשר עבדתך ואת אשר היה מקנך אתי: כ"י מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרב ויברך יהוה אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי: כ"א ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמר: כ"ב אעבר בכל צאנך היום הסר ממש כל שנה ונקד וטלוא וכל שנה חום בפשבים וטלוא ונקד בעזים והיה שכרי: כ"ג וענתה כי צדקתי ביום מחר כיתבוא על שכרי לפניך כל אשר איננו נקד וטלוא בעזים וחום בפשבים גנוב הוא אתי: כ"ד ויאמר לכן הן לו יהי כדברך: כ"ה ויסר ביום ההוא את התישים העקדים והטלאים ואת כל העזים הנקדות והטלאות כל אשר לכן בו וכל חום בפשבים ויתן ביד בניו: כ"ו וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את צאן לכן הנותרת: כ"ז ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולזו וערמוז ופצל בהן פצלות לבנות מחשף הלכן אשר על המקלות: כ"ח ויצג את המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשותות לנכח הצאן ויחמנה בבאן לשותות: כ"ט ויחמו הצאן אל המקלות ותלדן הצאן עקדים נקדים וטלאים: מ' והפשבים הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל-

השירות לשון נקבה, חוץ משירה דלעתיד לשון זכר". כלומר: "שהנקבה יש לה צער לידה (כידוע שהגלות נמשל לעבור והגאלה ללידה, וכן חבלי מות המשיח נקראים בשם חבלי לידה), אף כל הנסים יש אחריהם צער; חוץ מלעתיד שאין אחריה צער . . . כזכרים לא יולידם" (תוספות פסחים קטז, ב).

רבי י' וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל לאה תנינא לי מדודאי בנך: כ"ו ותאמר לה המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני ותאמר רחל לכן ישלב עמך הלילה תחת דודאי בנך: כ"ז ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא בי שבר שכרתיך בדודאי בני וישלב עמך בלילה הוא: כ"ח וישמע אלהים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי: כ"ט ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר: מ' ותהר עוד לאה ותלד בן ששי ליעקב: מ"א ותאמר לאה זכרני אלהים ואתי זכר טוב הפעם וזבלני אישי כילדתי לו ששה בנים ותקרא את שמו זבולון: מ"ב ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה: מ"ג ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה: מ"ד ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את חרפתי: מ"ה ותקרא את שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן אחר: מ"ו ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לכן שלחני ואלכה אל מקומי ולארצי: מ"ז תנה את נשי ואת ילדי אשר עבדתי אתך בהן ואלכה בי אתה ידעת את עבדתי אשר עבדתיך: מ"ח ויאמר אליו לכן אם נא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני יהוה בגלגלך:

וַנַּחֲלָה בְּבֵית אֲבִינוּ: ^ט הָלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשְׁבֵנוּ לוֹ
כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֲכֹל אֶת-כַּסְפֵּנוּ: ^{טז} כִּי
כָל-הָעָשָׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
עֲשֵׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 113)

ויפרץ האיש מאד מאד (לא, מג)

בתחלת הליכתו של יעקב לחנן בשורו הקב"ה "ויפרצת
ימָה וקדמה וצפונה ונגבה". ולכאורה, לשם מה נאמרה לו
בשורה זו, ולא די בהכבדה "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל
אשר תלך" כדי שלא יירא מהליכה זו. ויש לומר, שהקב"ה
הודיע לו שהוא יורד לחנן כדי 'לפרץ' את המדינה
וההגבלה של 'חרון אף של מקום' ולהקים שם את בית
ישראל, באפן של "מטתו שלמה". ועל ידי עבודתו זו נהיה
אצלו "ויפרץ האיש".

ששי ^י וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו
עַל-הַגְּמָלִים: ^{יא} וַיִּנְהַג אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-
רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן
אָרֶם לָבוֹא אֶל-יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן: ^{יב} וְלִבְנֵי
הַלֵּךְ לָגֹז אֶת-צֹאֲנוֹ וּתְגַנֵּב רָחֵל אֶת-הַתֵּרָפִים
אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ: ^{יג} וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת-לֵב לִבְנֵי
הָאָרָמִי עַל-בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:
^{יד} וַיְבָרַח הוּא וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת-
הַנָּהָר וַיֵּשֶׁם אֶת-פָּנָיו הָר הַגִּלְעָד: ^{טו} וַיַּגֵּד לְלִבְנֵי
בָּיִם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: ^{טז} וַיִּקַּח אֶת-אֲחִיו
עִמּוֹ וַיִּרְדְּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק
אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: ^{יז} וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לִבְנֵי
הָאָרָמִי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְּׁמַר לְךָ
פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עֲדִירָע: ^{יח} וַיִּשְׁגּוּ לִבְנֵי
אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת-אֵהָלוֹ בְּהָר וְלִבְנֵי
תִּקַּע אֶת-אֲחִיו בְּהַר הַגִּלְעָד: ^{יט} וַיֹּאמֶר לִבְנֵי
לַיַּעֲקֹב מַה עֲשִׂיתָ וּתְגַנֵּב אֶת-לִבְכִּי וּתְנַהֵג
אֶת-בְּנֹתַי בַּשְּׂבִיּוֹת חָרֵב: ^כ לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרְכִי
וּתְגַנֵּב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וַאֲשַׁלַּחךָ בַּשְּׂמִיחָה
וּבִשְׂרִים בְּתָף וּבְכִנּוֹר: ^{כא} וְלֹא נִטְשֵׁתָנִי לְנִשָּׁק

עָקֹד וְכָל-חֹם בְּצֹאן לָבָן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ
וְלֹא שָׁתָם עַל-צֹאן לָבָן: ^{כב} וְהָיָה בְּכָל-יָחַם
הַצֹּאן הַמְקֻשְׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמְקֻלּוֹת
לְעֵינֵי הַצֹּאן בְּרֻחִים לִיחְמוֹנָה בַּמְקֻלּוֹת:
^{כג} וּבַהֲעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יֵשִׁים וְהָיָה הָעֲטָפִים
לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לַיַּעֲקֹב: ^{כד} וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד
מְאֹד וַיְהִי-לוֹ צֹאן רְבֹת וּשְׂפָחוֹת וַעֲבָדִים
וּגְמָלִים וְחֻמְרִים: ^{כה} לֹא « וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי
לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֲשֶׁר לְאִבִּינוּ
וּמֵאֲשֶׁר לְאִבִּינוּ עָשָׂה אֶת כָּל-הַכָּבֵד הַזֶּה:
^{כו} וַיִּרָא יַעֲקֹב אֶת-פָּנָיו לָבָן וְהָנָה אֵינָנו עִמּוֹ
בְּתַמּוֹל שְׁלֹשֹׁם: » וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי-יַעֲקֹב שׁוּב
אֶל-אָרֶץ אַבְרָהָם וְלִמְדוּלְדָתְךָ וְאֵהִיָּה עִמָּךְ:
^{כז} וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשֹּׁרָה
אֶל-צֹאֲנוֹ: ^{כח} וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאֵה אֲנֹכִי אֶת-פָּנָי
אֲבִיכֶן כִּי-אֵינָנו אֵלַי בְּתַמּוֹל שְׁלֹשֹׁם וְאֵלֹהִי אֲבִי
הָיָה עִמָּדִי: וְאֵתָנָה יִדְעָתֶן כִּי בְּכָל-כְּחִי עָבַדְתִּי
אֶת-אֲבִיכֶן: וְאֲבִיכֶן הַתֵּל כִּי וְהַחֲלָף אֶת-
מִשְׁכַּרְתִּי עֲשֵׂרֶת מְנִים וְלֹא-נָתַנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ
עִמָּדִי: ^{כט} אִם-כֵּן יֹאמַר נִקְדִּים יְהוָה שְׂכָרְךָ
וְיִלְדוּ כָּל-הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם-כֵּן יֹאמַר עֲקָדִים
יְהוָה שְׂכָרְךָ וְיִלְדוּ כָּל-הַצֹּאן עֲקָדִים: ^ל וַיִּצֹל
אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי: וַיְהִי בַּעַת
יָחַם הַצֹּאן וַאֲשֵׁא עֵינֵי וָאֵרָא בַּחֲלוֹם וְהָנָה
הָעֲתִידִים הָעֵלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וּבְרָדִים: ^{לא} וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֵּאָד הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם
יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי: ^{לב} וַיֹּאמֶר שֹׂא-נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה
כָּל-הָעֲתִידִים הָעֵלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וּבְרָדִים כִּי רִאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לָךְ:
^{לג} « אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְבֵּה
אֲשֶׁר נִדְרַת לִי שֵׁם נָדָר עָתָה קוֹם צֵא
מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אָרֶץ מוֹלְדָתְךָ:
^{לד} וְתַעַן רַחֵל וְלֵאָה וְתֹאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֶלֶק

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 144)

ביום אכלני חרב וקרח בלילה (לא, מ)

יעקב הקפיד לא על צער עצמו, אלא על כך שהצער מנע ממנו שלמות העבודה בתור 'מורכבה'. וכמאמר רז"ל "האבות הן הן המורכבה" (ובפרט בחיר שבאבות), ומבאר בספר התנאים (פכ"ג) שהיו "קדושים ומבדלים מענייני עולם הזה . . . כל ימיהם" (גם בהיות יעקב בבית לבן, בחרן).
(ולקצור מ'שולחן ערוך' אדמו"ר הנקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד' בקנטרס אחרון (ב): מה שאוסר לצער גופו - צריך עיון גדול מיעקב אבינו, שאכלו חרב וקרח).

שביעי מ' ויען לבן ויאמר אלי-יעקב הפנות בנתי והפנים בני והצאן צאני וכל אשר-אתה ראה ליהוא ולבנתי מה-אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו: מה ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני ובינך: מה ויקח יעקב אבן וירימה מצבה: מה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו-גל ויאכלו שם על-הגל: מה ויקרא-לו לבן יגר שהדויתא ויעקב קרא לו גלעד: מה ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על-כן קרא-שמו גלעד: מה והמצפה אשר אמר יצף יהיה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו: נאם-תענה את-בנתי ואם-תקח נשים על-בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך: מה ויאמר לבן ליעקב הנה הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך: מה עד הגל הזה ועדה המצבה אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הזה ואם-אתה לא-תעבר אלי את-הגל הזה ואת-המצבה הזאת לרעה: מה אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו ויצחק: מה ויזבח יעקב זבח בחר ויקרא לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם וילינו בהר: לב * וישפם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אותם וילך וישב לבן למקומו: * ויעקב הלך לדרפו

לבני ולבנתי עתה הספלת עשו: מה יש-לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש | אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם-יעקב מטוב עד-רע: * ועתה הלך הלכת פיר-נכסף נכספתה לבית אביך למה גנבת את-אלהי: * ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן-תגזל את-בנותיך מעמי: * עם אשר תמצא את-אלהיך לא יחיה נגד אחינו הפך-לך מה עמדו וקח-לך ולא-ידע יעקב כי רחל גנבתם: * ויבא לבן באהל-יעקב | ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: * ורחל לקחה את-התרפים ותשמן בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את-פל-האהל ולא מצא: * ותאמר אל-אביה אל-יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך פיר-ך נשים לי ויחפש ולא מצא את-התרפים: * ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה-פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי: * כי-מששת את-פל-פלי מה-מצאת מכל פלי-ביתך שים פה נגד אחי ואחיד ויוכיחו בין שנינו: * זה עשירים שנה אנכי עמך רחלך ועניך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי: * מרפה לא-הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה: * הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדר שנתי מעיני: * זה-לי עשרים שנה בביתך עבדתיך ארבע-עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ותחלף את-משפירתי עשרת מנים: * לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתני את-עניי ואת-יגיעי כפי ראה אלהים ויזכח אמש:

וַיִּפְגְּעוּבוּ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ֽ וַיִּפְגְּעוּבוּ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ֽ
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֶשֶׁר רָאָם מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה
וַיִּקְרָא שְׁמֵהֶםקוֹם מַחְנֵים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

ידוע פתגמם של רבונתינו נשיאנו - שמיך לאחר שמחת
תורה ושבת בראשית מתחלה העבודה של "ויעקב הלך
לדרכו" - יהודי הולך לדרכו ולסדר העבודה שלו, של כל
השנה כלה.

ובכך הסבר מספר פעמים: במשך חדש תשרי עסוקים
ישראל בעקר בעניני קדשה, בחגים ובמצות שבהם ובחכנות
להם. לאחר חדש תשרי מגיעים ימי חול ועניני חול - רב
הימים הם ימי חול שבהם עסוקים רב ישראל בעסק הפרנסה
וכדומה.

מעבר זה מחדש תשרי לעבודת השנה כלה, נרמז
ב"ויעקב הלך לדרכו", באשר הדגשת המלה "לדרכו"
כוללת משמעות של שני קצות. מצד אחד נרמז בכך שהדרך
שבה הולך היהודי במשך השנה כלה, בימי החול שלאחר
תשרי, איננה כדרך של חדש תשרי, אלא היא "דרכו" -
הדרך של האדם: ברב זמנו הוא עסוק בפרנסה, אכילה
שתיה ושינה וכדומה - דרך שאין רואים בה קדשה בגלוי.
ובכך אין, לכאורה, שום הבדל בין יהודי לבין לא-יהודי.

מצד שני, באותה מלה "לדרכו" מדגיש שזוהי "דרכו":
הדרך שלו - דרך מיחדת של יעקב אבינו, אשר הוא סלל
אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם הדרך היום-יומית של
יהודי, כל התנהגותו במעשיו הגשמיים, במאכלו ובמשקו,
במשאיו ובמתנו וכדומה, שונה מדרך של לא-יהודי,
להבדיל. כי כל זה נעשה באפן של יחידות "לשם שמים"
ו"בכל דרכיך דעהו".

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק", מחנ"ס סימן

וַיִּפְגְּעוּבוּ מִלֹּאכֵי אֱלֹהִים: ֽ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֶשֶׁר
רָאָם מַחְנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שְׁמֵהֶםקוֹם מַחְנֵים:
ההוא מחננים:

♦ ♦ ♦

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבתתא ונחתתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו, ללוותו לארץ
(רש"י לב, ב) יש לשאל, הרי מלאכי ארץ ישראל אינם יוצאים
לחוצן לארץ, כפי שקטב רש"י בתחלת פרשתנו. ויש לומר,
דהנה שם יצא יעקב מארץ ישראל, ולכן לא יצאו מלאכי
ארץ ישראל ללוותו, כי מלאכים אלו אינם יוצאים מארץ
ישראל. אבל כאן חזר יעקב לארץ ישראל, ולכן הציצה
מארץ ישראל ללוותו לארץ אינה בגדר יציאה לחוצן לארץ.
כי משרת הציצה היא לצורך הפניסה לארץ.

מפטיר לב * וישלם לבן בפקר וינשק לבניו
ולבנותיו ויברך אותם וילך וישב לבן למקומו:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאַמֶּת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבֹדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עצרת מרים

וַעֲמִי תְלוּאִים מְסֻקִּים לְמִשְׁכְּבִי לְמִשְׁכְּבִי אֲלֵיהֶם וּמִתְעַנֵּים שְׂאֹשֹׁב אֲלֵיהֶם
תַּחֲלֶה לְהַטִּיב עִמָּהֶם. אֲבָל וְאֶל־עַל הַעֲלִיץ בְּרוּךְ־הוּא עֲלֵיכֶם לְשׁוֹב תַּחֲלֶה
וְקִרְאָהוּ לָהֶם תִּבְּרִיאִים בָּלֶם, בְּכָל זֹאת יִחַד לֹא יִרְמָם אִין בָּהֶם מִי שְׁיִרְמָם
אוֹתוֹ הַעֲלִיץ לִכְבְּדוֹ לְשׁוֹב אֵלָיו תַּחֲלֶה: ח אֵיךְ אֲתֵנֶךְ אִפְרַיִם בְּדֵב הַבְּבֻלִים
אֵיךְ אֲמַנְנֶךְ אֲמַסְדֶּךְ בְּדָם יִשְׂרָאֵל
אֵיךְ אֲתֵנֶךְ לְחַיֹּת הַפּוֹקֶה כְּאֶדְמָה
אֲשִׁמְךָ בְּצִבְאִים מַעְרִי סֶדוֹם
וְעַמּוּדָה (בְּרֵאשִׁית יד) עִם כִּי בַעֲסִתִּי
עֲלֵיהֶם הִנֵּה נִחַפֶּךְ עָלִי לְפִי לְרַחֵם
אוֹתָם יִחַד נִכְמְרוּ נִתְחַמְמוּ נִחְוִמִי
כָּל מִדּוֹת תִּתְחַוִּינִי שֵׁשׁ בֵּי: ט לֹא
אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אָפִי לֹא אֲשׁוֹב
מִדְּבָרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר אִמְרָתִי לֹא מֵאִסְתִּים
וְלֹא נַעֲלִמִים לְשַׁחַת אִפְרַיִם כִּי אֵל
אֲנֹכִי הַמִּקְדֵּם דָּבָר טוֹבִיתִי וְלֹא־אֲיֹשׁ
לְהַנָּחֵם עַל הַטּוֹב. אֲשֶׁרָה בְּקִרְבְּךָ
קְדוֹשׁ שְׂכִנְתִּי וְלֹא אֲבֹא בַעֲרִי
אֲחֵרֶת לְהַשְׁרֹת שְׂכִנְתִּי: י אִין בִּימִי
הַמִּשְׁחִי אַחֲרֵי יְהוָה יִלְכוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל אֲרָצָם, כְּאֶרְצָהּ וְשָׁאֵג
שַׁעֲלִידֵי שְׁאֵנֶת הָאָרֶץ מֵתַאסְפִּים אֵלָיו
כָּל הַחַיִּית, כֹּן יִסְאָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹל
שְׁאֵנֶת הָאֵל וְיִתְבַּרַּךְ כִּי־הוּא וְשָׁאֵג
בְּקוֹל לְיִשְׂרָאֵל וְיִחַדְדוּ בָנִים וְעוֹד
הַלְבָבוֹת וּמִהָרֹו לְבֹא מִיָּם מִמּוֹרָה
וּמִמַּעַרְב: יא וְיִחַדְדוּ וּמִהָרֹו לְבֹא
כְּצִפּוֹר מִמַּעַרְזִים וּכְיוֹנָה הַמִּתְמַהֵּרִים
לַעֲוֶה מֵאֲרֶץ אֲשׁוֹר וְהוֹשְׁבֵתֵיהֶם
וְאֹשִׁיב אוֹתָם לְבִטּוֹחַ עַל־בְּתִיתָהֶם
נָא־יְהוָה: יב אֲסַכְּבִי בְּכַחַשׁ
בְּכַפִּירָה אִפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית
לְוִי וְיִהְיֶה עַד רָדִי

שי למורא

זְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשְׁוֹכֵתִי עֲמִי תְלוּאִים וּמִסְפָּקִים בְּרַעְתָּם אִם
 לְשׁוֹב אֵלַי, וּמִמֵּתִינִים עַד שֶׁאֲשׁוּב אֲלֵיהֶם תַּחֲלָה לְחִיטִּיב עֲמָתָם. וְאֵל עַל
 יִקְרָאָהוּ, תִּנְבְּיָאִים בָּלָם קוֹרְאִים אֶל הָעָם שֶׁהוּא יָשׁוּב תַּחֲלָה אֶל עַל,
 בְּלוּמִר לְה' הַעֲלִיזוּ. יַחַד לֹא יְרוּמוֹם, הִנֵּה בָלָם יַחַד לֹא יְרוּמָמוּ וְלֹא
 יוֹעִילוּ תְשׁוּבָה לַעֲשׂוֹת. (ח) אִיךְ
 אֶתְנַדְּ אֶפְרַיִם, אֵף עַל פִּי
 שֶׁשָּׂאֵתָ לִפְנֵי, אֲנִי מְרַחֵם, וְאוֹמֵר
 אִיךְ אֶתְנַדְּ אֶפְרַיִם בֶּיַד אוֹיֵב.
 אֶמְנַגֵּד יִשְׂרָאֵל, אִיךְ אֶמְסַר אוֹתְךָ
 יִשְׂרָאֵל בֶּיַד צוֹרְרֶיךָ. נִהַפְךָ עָלֶי
 לִבִּי, אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׂעֲמִיתִי, נִהַפְךָ
 עָלֶי לִבִּי לְרַחֵם עָלֶיךָ. יַחַד נִכְמְרוּ
 נַחוּמִי, כִּל מוֹדֵתִי בַיַּחַד הִתְחַמְמוּ
 וְהִתְעוּרְרוּ לְהִנָּחֵם עַל הָרַעָה אֲשֶׁר
 הָיָה רְאוּי לַעֲשׂוֹת. (ט) כִּי אֵל
 אֲנֹכִי, הַמָּקִים דָּבָר בְּהִסְתַּחֲתִי
 לְמוֹכָה, וְאִין מוֹדֵתִי לְהִנָּחֵם עַל
 הַמוֹכָה. בְּקִרְבְּךָ קְדוֹשׁ, כְּבֹד
 הַבְּהִמְתִּי לְהַשְׁרֹת שְׂכִינָתִי בְּקִרְבְּךָ.
 וְלֹא אָבּוּא בְּעִיר, וְלֹא אָבּוּא
 בְּעִיר אַחֶרֶת לְהַשְׁרֹת שְׂכִינָתִי, בִּירֵאִם
 בִּירוּשָׁלַיִם. (י) כִּפְאַרְיָה יִשְׁאַג, עוֹד
 יִשְׁאַג לָהֶם כִּפְאַרְיָה שֶׁצִּיאָה מִן הַגְּזִלִית,
 וְלִכְנו אַחֲרָי. וְיַחֲרָדוּ בָנִים מִיָּם,
 וְיִתְנַעֲצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹב מִן
 הַגְּזִלִית שֶׁבְּמִדְּוָת הַמַּעֲרָב.
 (א) סִבְבֵּנִי בִּכְחַשׁ אֶפְרַיִם,
 הִנֵּה מַלְכוּת אֶפְרַיִם סִבְבּוּ אוֹתִי כְּאֵלוֹ
 הֵם שְׂבִים אֵלַי, אָבֵל יִכְחָשׁוּ בִּי, כִּי
 לָבֵם בַּל עָמָם. וְיִהְיֶה עַד רֹד
 עִם אֵל, אָבֵל מַלְכוּת יִהְיֶה עִזּוֹן

הפטרה לפרישת ויצא לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בהושע פרק יא"ב

יֵאָדָה וְעַמִּי תִלְוֹאִים לְמִשׁוֹכֶתִי וְאַל־עַל
יִקְרָאֵהוּ יַחַד לֹא יִרְוּם׃ ח אֵיךְ אֶתֶּנָּךְ
אֶפְרַיִם אֲמַנְנֶךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנָּךְ
כְּאֶדְמָה אֲשִׁימֶךָ כַּצִּבְאִים נִהַפְּךָ עָלַי
לִפְנֵי יַחַד נִכְמְרוּ נְחוּמָי׃ ט לֹא אֶעֱשֶׂה
חֲרוֹן אַפִּי לֹא אֲשׁוּב לְשַׁחַת אֶפְרַיִם כִּי
אֵל אֲנֹכִי וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא
אֲבֹא בְעִיר׃ י אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ כְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל כִּי־הוּא יִשְׁאַג וַיַּחֲרִדוּ בָנִים מִיָּם׃
יא וַיַּחֲרִדוּ כַּצִּפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיֹנָה מֵאֶרֶץ
אֲשׁוּר וְהוֹשִׁבְתִּים עַל־בְּתֵיהֶם נָא־
יְהוָה׃ יב א סִבְכְּנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם
וּבְמֶרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה עַד רֹדֶ

יִשְׂרָאֵל בִּי הִקְפִּינִי סָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲבוּרֵת אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אֲבָל וַיְהוֹדֶה עַד רֹד מוֹשֶׁל עַם־אֵל לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְעַם־ אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים וְהוּא לְבַד נֶאֱמָן לָקֵם מֵאִמּוֹ: בִּאֲפָרִים רָעָה מִתְחַבֵּר עִם דְּבַר רֹחַ לַעֲבוּדֵיהֶּנּוּ וְרַחֲמֵי רֹחַ קָדִים פְּלִיטוֹת בַּעֲבֹד הַעֲלִים, כָּזֹב מִרְכָּה לְדַבֵּר,

וְשֹׁד עוֹשֶׂק יִרְבָּה וּבְרִית עַם־ אֲשׁוּר יִכְרְתוּ לַחַיִּית בַּעֲנֻתוֹ בַּשְׁתָּבָה אֵלֶּי צִוֹת הָאֵיב וְשָׁמָּה לְמִצְרַיִם יוֹכֵל לְשַׁחֵד לַעֲזֹר לוֹ מֵל הָאֵיב: ג' הוֹאֵל וְגַם יְהוּדָה פָּרַח אֲחִירָק לִכֹּן וְרִיב לַיהוָה עַם־ יְהוּדָה וְלַפָּקֵד עַל־יַעֲקֹב עֲשֵׂת־הַשְׁכֵּמִים בְּדַרְכָּיו שְׁהִיו מַלְכֵיהֶם רָעִים כִּי לֹא זָכְרוּ חֲסִדֵי עֲמָתָם בַּמַּעֲלָלוֹ וְיָשִׁיב לוֹ: ד' הֵלֵא יַעֲקֹב אֲבִיהֶם עוֹדוֹ בַּבֶּטֶן אִמּוֹ עָקֵב אֶת־אֲחִיו אֲחִי בַּעֲקֵב עֲשׂוֹ אֲחִיו וּבִאֲזֹנוֹ וּבְכַחוֹ שָׂרָה נַעֲשָׂה שֶׁר אֶת־אֱלֹהִים עַל הַמִּלְאָק שָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ הַנֶּאֱבֵק עִמּוֹ כִּי יַעֲקֹב הִתְנַבֵּר עָלָיו: ה' וַיִּשָּׁר נַעֲשָׂה שֶׁר אֶל־מִלְאָק וַיִּכָּל נִצָּחוֹ, אִם בָּכָה הַמִּלְאָק וַיִּתְחַנֵּן לוֹ לְהִנָּחוֹ לְלֶכֶת וְכֵן אָמַר הִנֵּה בְּבִית־אֵל יִמְצְאוֹנוּ ה' וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשֵׁם יִכְרֹךְ וְאִתּוֹה שֵׁם גַּם אֲנִי וְאִתּוֹה לֵךְ עַל הַכְּרֹכֹת וּמִדַּע אִם כֵּן לֹא תִכְסְחוּ בִּי וְתִלְכּוּ לִבְקֵשׁ עֹרֶה מִמִּצְרַיִם וּמֵאֲשׁוּר: ו' הֵלֵא יְהוּדָה הוּא אֱלֹהֵי עַל הַצְבָּאוֹת יְהוָה הוּא זָכָר וְשִׁמוֹ הַמְּנוּחָה שְׁהוּא אֲדוֹן הַכֹּל: ז' וְאַתָּה בְּאֱלֹהֵיךְ בַּעֲנֻתוֹ תִּשְׁלַח לְמִדְבָּרָהּ, רַק חֲסֵד וּמִשְׁפָּט שְׁמוֹר אִם קֵד תַּעֲשֶׂה וְכִנְיָה אֶל־אֱלֹהֵיךְ תְּמִיד כִּי בְטוֹחַ תִּתֵּן שִׁמְלֵךְ תִּתְּנֶנּוּ: ח' אֲבָל אַתָּם כְּסוּתֵר בְּנֵזֶן תִּרְמָא אֲשֶׁר בִּידוֹ מֵאֲזִי מִרְמָה כִּי לַעֲשֹׂק אַתָּה הַכְּרִית אֲהָב וְאִתְּךָ תִּפֹּץ בְּחֶסֶד וּבְמִשְׁפָּט: ט' וְעוֹד יוֹסִיף פֶּשַׁע כִּי, וַיֹּאמֶר אֲפָרִים אֶךְ הַסֶּבֶה שֶׁעֲשֵׂרְתִּי הוּא בַּעֲבוּר כִּי מִצְאֵתִי בַּח לֹאסוֹף אֲזַן הוֹן הֵכָא לִי

בְּנֵל פְּלִיגִיעִי לֹא יִמְצְאוּלִי כִּי שֵׁם עֵזֶן אֲשֶׁר־חֲטָא כִּי יִחְשׁוּב שְׂאֵן הַמִּקְדָּשׁ בְּרִדְהוּא מְבִיר בַּמַּעֲשִׂי: י' אֲבָל הֵלֵא וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךְ מַעַת הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאִז אֲנִי בַּעֲצָמִי מִשְׁפִּיעַ לְךָ טוֹבָה וּמִשְׁנִים בַּמַּעֲשִׂיךְ בַּהֲשָׁנָה פְּרִטִית עוֹד יִבֹּא וְזֶן אֲשֶׁר תִּצָּא מִתּוֹלָה וְאִשְׁיִיכְךָ בְּאֱהָלִים בִּימֵי מוֹעֵד צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: יא וְדִפְרִתִּי עַל עַם־הַנְּבִיאִים לְחֹכִים אֲתֶכֶם וְלִתְחִיור אֲתֶכֶם לְמוֹטָב וְאֲנֹכִי חֲזוֹן בְּרִמּוֹן וּבְקִשָּׁל הַרְבִּיתִּי דְּבַר וְכֵךְ הַנְּבִיאִים אֲדַרְמָה לָהֶם דְּבַר עֲלִידֵי מוֹשִׁלִּים כִּדִּי לְשִׁכֵּם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם: אֲבָל כֹּל זֶה לֹא הוֹעִיל, לָכֵן... יב אִם בָּא אֵל גִּלְעָד אֲזַן שָׁר וְאִנֵּם אֶךְ־שְׂוֹא לֹא בָּא בְּמִקְרָה, כִּי הָיוּ בְּגִלְגָל מִקְדָּשׁ בַּתְּחִלָּה שְׁוֹרִים אֲשֶׁר זָבְחוּ לַבַּעַל

עַם־אֵל וְעַם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: בִּאֲפָרִים רָעָה רֹחַ וְרַחֲמֵי קָדִים פְּלִיטוֹת כָּזֹב וְשֹׁד יִרְבָּה וּבְרִית עַם־אֲשׁוּר יִכְרְתוּ וְשָׁמָּה לְמִצְרַיִם יוֹכֵל: ג' וְרִיב לַיהוָה עַם־יְהוּדָה וְלַפָּקֵד עַל־יַעֲקֹב בְּדַרְכָּיו בַּמַּעֲלָלוֹ יָשִׁיב לוֹ: ד' בַּבֶּטֶן עָקֵב אֶת־ אֲחִיו וּבִאֲזֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים: ה' וַיִּשָּׁר אֶל־מִלְאָק וַיִּכָּל בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית־ אֵל יִמְצְאוֹנוּ וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: ו' וַיְהוֹדֶה אֱלֹהֵי הַצְבָּאוֹת יְהוָה זָכָר: ז' וְאַתָּה בְּאֱלֹהֵיךְ תִּשְׁלַח חֲסֵד וּמִשְׁפָּט שְׁמוֹר וְכִנְיָה אֶל־אֱלֹהֵיךְ תְּמִיד: ח' בְּנֵזֶן בִּידוֹ מֵאֲזִי מִרְמָה לַעֲשֹׂק אֲהָב: ט' וַיִּאֲמַר אֲפָרִים אֶךְ עֲשֵׂרְתִּי מִצְאֵתִי אֲזַן לִי פְּלִיגִיעִי לֹא יִמְצְאוּלִי עֵזֶן אֲשֶׁר־חֲטָא: י' וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עוֹד אִשְׁיִיכְךָ בְּאֱהָלִים בִּימֵי מוֹעֵד: יא וְדִפְרִתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאֲנֹכִי חֲזוֹן הַרְבִּיתִּי וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדַרְמָה: יב אִם־ גִּלְעָד אֲזַן אֶךְ־שְׂוֹא הָיוּ בְּגִלְגָל שְׁוֹרִים זָבְחוּ גַם מִזְבְּחוֹתֵם בְּגִלְגָל עַל תִּלְמִי

הוּא מוֹשֶׁל עַם הָאֵל, בְּלוֹמֵר מְכִרְתָּה אֶת הָעָם לָלֶכֶת עִם הָאֵל בְּדִתִּי הַתּוֹרָה. וְעַם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן, וְעַם אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן. (ב) רָעָה רֹחַ וְרַחֲמֵי קָדִים, בְּלוֹמֵר, עוֹסֵק הוּא בְּדַבְרֵי הַכֹּל. וְשָׁמָּה לְמִצְרַיִם יוֹכֵל, מוֹכִילִים שָׁמָּה לְמִצְרַיִם, לְשַׁחֵד אֲתֶם שְׁכִיבֹא לַעֲזֹר מִן הָאֵיב. (ג) עַם יְהוּדָה, כִּי אֲחִירָק גַּם יְהוּדָה תִּרְעוּ מַעֲלָלֵיהֶם. וְלַפָּקֵד עַל יַעֲקֹב, בְּלוֹמֵר, עַל יְהוּדָה וְעַל כֹּל הַשְׁכֵּמִים. (ד) בַּבֶּטֶן עָקֵב אֶת אֲחִיו, מִכָּאן מוֹנֵה חֲסִדֵי הַקֵּב"ה עִם יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְהַאֲמִתוֹת שֶׁהִרְאָה לוֹ עַל זִרְעוֹ אֲחֵרִיו. וְכֵן שְׁתָּוִתָה יְדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲוִחֹת בַּעֲקֵב עֲשׂוֹ, הִנֵּה לְסִימָן שֶׁיַּעֲקֹב יִתֵּן גִּבּוֹר עַל עֲשׂוֹ. וּבִאֲזֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים, וּבְכַחוֹ נַעֲשָׂה שֶׁר עַל הַמִּלְאָק שְׁתִּיהָ שָׂרוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ, בַּשְׁתָּבָה נֶאֱבֵק עִמּוֹ וְהִתְנַבֵּר עָלָיו. (ה) וַיִּשָּׁר אֵל מִלְאָק וַיִּכָּל, הִנֵּה שֶׁר עַל הַמִּלְאָק וַיִּצָּחוֹ. בָּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ, הַמִּלְאָק בָּכָה אִם לִפְנֵי וְהִתְחַנֵּן לַעֲקֹב שִׁיתָן לוֹ לָלֶכֶת. וְאִמֵּר הַמִּלְאָק "בֵּית אֵל יִמְצְאוֹנוּ וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ", הִנֵּה בְּבִית אֵל יִמְצָא ה' אֲתָנִי, וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ וְשֵׁם יִכְרֹךְ וְאִתּוֹה לֵךְ עַל הַכְּרֹכֹת. (ו) ה' זָכָר, כִּפִּי שְׁתִּייתִי מֵאֵל, כֵּן אֲנִי עֲתִידָה, וְאִם יִתֵּן הוֹלְכִים עִמִּי בַּחֲסִידוֹת בַּעֲקֵב אֲבִיכֶם, הִייתִי נוֹהֵג עִמָּכֶם כִּפִּי שְׁתִּייתִי עִמָּו. (ז) וְאַתָּה בְּאֱלֹהֵיךְ תִּשְׁלַח, בַּהֲכֻסְתָּתוֹ וּבְמִשְׁעֵנָתוֹ שְׁהוּא מְכֻסִּיתִךְ, אֲתָה יִכּוֹל לְסַמֵּךְ וּתְשׁוּב אֵלָיו. (ח) בְּנֵזֶן בִּידוֹ מֵאֲזִי מִרְמָה, בְּלוֹמֵר, אֲבָל אַתָּה כְּסוּתֵר רְמָא אֲשֶׁר בִּידוֹ מֵאֲזִי מִרְמָה וְאִתְּךָ לַעֲשֹׂק אֶת הַכְּרִית. (י) עוֹד אִשְׁיִיכְךָ בְּאֱהָלִים בִּימֵי מוֹעֵד, עוֹד יִבֹּא וְזֶן אֲשֶׁר תִּצָּא מִתּוֹלָה וְאִשְׁיִיב אֲתָה בְּדַרְכֵי בְּאֱהָלִים, כִּמּוֹ בִּימֵי חֲזוֹן הַחֹמָה שֶׁצֵּאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. (יא) וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדַרְמָה, אֲדַרְמָה לָהֶם דְּבַר עַל יְדֵי מוֹשִׁלִּים, כִּדִּי לְשִׁכֵּם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם.

(יב) אִם גִּלְעָד אֲזַן, אִם גִּלְעָד תִּחַל לַעֲשׂוֹת אֲזַן, שְׁהֵם תִּחַלוּ לַעֲשׂוֹת תִּרְעַ תִּתְחַל, וְהֵם גִּלְגָל תִּתְחַל. אֶךְ שְׂוֹא הָיוּ, רַק דְּבַר שְׂוֹא וְהָכָא הָיוּ מַעֲשִׂיהֶם. עַתָּה צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּימֵי מוֹעֵד צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: יא וְדִפְרִתִּי עַל עַם־הַנְּבִיאִים לְחֹכִים אֲתֶכֶם וְלִתְחִיור אֲתֶכֶם לְמוֹטָב וְאֲנֹכִי חֲזוֹן בְּרִמּוֹן וּבְקִשָּׁל הַרְבִּיתִּי דְּבַר וְכֵךְ הַנְּבִיאִים אֲדַרְמָה לָהֶם דְּבַר עֲלִידֵי מוֹשִׁלִּים כִּדִּי לְשִׁכֵּם עַל שׁוֹמְעֵיהֶם: אֲבָל כֹּל זֶה לֹא הוֹעִיל, לָכֵן... יב אִם בָּא אֵל גִּלְעָד אֲזַן שָׁר וְאִנֵּם אֶךְ־שְׂוֹא לֹא בָּא בְּמִקְרָה, כִּי הָיוּ בְּגִלְגָל מִקְדָּשׁ בַּתְּחִלָּה שְׁוֹרִים אֲשֶׁר זָבְחוּ לַבַּעַל

שי למורא

עטרת מרים

בְּגִלְגַּל שְׁנֵי זָבָחוֹ, לַעֲבוֹדַת־יְהוָה. גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגִלְיָם, גַּם הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁעָשׂוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיוּ מִרְבוֹת כְּגִלְיָם שֶׁל אֲבֹנִים עַל תְּלָמִי שְׁדִי: יְיָ וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֶרֶם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל לִלְבָּן בְּאִשָּׁה הָיָה רָחֵל וּבְאִשָּׁה אַחֶרֶת שְׁמֶר אֶת הַצֹּאן וְכָל זֶה הָיָה מְרֻב עֲנִי, כִּי בֵּא בְּיָדָם רִיקוֹת: יָד וּבְנֵיָא עַל יְדֵי מִשָּׁה הָעֵלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנֵיָא נִשְׁמַר: אֲרֻכָּעִים שָׁנָה שָׁהִי בְּמִדְבָּר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה: שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁפַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֶה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ | כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר עֲבֹדְךָ יַעֲקֹב וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֲל־עֲשׂוֹ אֲחִיו אֲרָצָה שְׁעִיר שְׂדֵה אֲדוֹם: הַוִּיצוֹ אֹתָם לֵאמֹר עַם־לִבָּן גָּרְתִּי וְאַחֲרַי עַד־עֲתָה: וַיַּהֲדִלֵי שׁוֹר וַחֲמֹר צֹאן וַעֲבֹד וַשְּׁפָתָה וַאֲשֻׁלְחָה לְהַגִּיד

יִצְחָק יְהוָה הָאָמַר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלְדֹתְךָ
וְאִמְרָה עַמּוּךְ: ^א קָמְנִתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־
הָאֲמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי
עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנָה
מִחֲנוֹת: ^ב הֲצִילֵנִי גַם מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יִרְאֶה
אֲנִכִּי אֹתוֹ פָּן־יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל־פָּנָיִם: ^ג וְאַתָּה
אֲמַרְתָּ הַיָּטֵב אֵיטֵב עַמּוּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֲךָ
בְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר מְרֹב:

לְאֹדְנִי לְמִצַּחֲחֹן בְּעֵינֶיךָ: ^ד וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים
אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם
הֵלֶךְ לִקְרֹאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ^ה וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֲזֵן אֶת־הָעַם אֲשֶׁר־אִתּוֹ
וְאֶת־הַצֹּאֵן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנָה מִחֲנוֹת:
^ו וַיֹּאמֶר אִם־יָבֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת
וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לְפָלִיטָה: ^ז (יִשְׂרָאֵל)
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבִרְהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי

אגרות קודש

ב"ה, חנוכה, תשכ"ג

ברוקלין, נ. י.

האברך עוסק בצ"צ מר אברהם שי

שלום וברכה!

נעם לי להוודע על דבר פגישתו עם נוער העובד, ולא רק עם מדריכיהם אלא גם עם החברים
והחברות שי ופעולותיו לקרבם ליהדות המסורתית.

והרי ידוע היחס החיובי של תורתנו הק', הנקראת "תורת חיים" על שם שהיא הוראה בחיי
יום-יום לחיים הראויים לשמם, לעבודה בכלל ולעובד בפרט, ועד כמה הפליגו חכמינו ז"ל בזה, כמו
שמסופר על דבר היהודי הראשון, אחד הי' אברהם, שבשעה שהי' מהלך בארצות שונות וראה בני
המקום אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת, וכיון שהגיע לארץ ישראל
וראה אותם עסוקים בניכוש בשעת הניכוש ובעידור בשעת העידור, אמר הלואי יהא חלקי בארץ
הזאת, אמר לו הקב"ה לזרעך אתן הארץ הזאת (בראשית רבה פ' ל"ט, ח).

ובפרט בהנוגע לארץ ישראל, ארץ הקודש, כמו שדרשו חכמינו ז"ל על הפסוק כי תבואו אל
הארץ ונטעתם, שצריך להתעסק בענין של עבודה ובמטע תחילה, עד שעל ידי כך מתמדים להקב"ה
שהוא הי' הנוטע הראשון: מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחילה, הדא
הוא דכתיב ויטע ה"א גן בעדן, אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה (ויקרא רבה,
קדושים פ' כ"ה, ג). והכל מדויק, שענינו של מטע הוא - דבר המביא פירות, כן גודל ערך העבודה הוא
בזה - שתביא פירות ופירות עושי פירות.

וזהו, בכללות, הענין של **בכל דרכיך דעהו**, שהיהודי צריך לקדש כל עניניו, לרבות עניני עבודתו,
ובפרט בארץ הקדש; ואם זהו תפקידו של כל אחד ואחת, על אחת כמה וכמה שהוא תפקידו של הנוער
העובד, שחונן בתוספת מרץ ונכנס למסלול החיים.

ויהי רצון שהוא וחבריו שי יעשו בזה כהוראת ימי חנוכה, מוסיף והולך מוסיף ואור.

בפ"ש לבבית לכל הנ"ל שיחיו ובברכה להצלחה ולבשורות טובות

מ. שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ח)	06:21	06:26	08:18	08:21	08:53	08:57	09:47	09:50	12:00	12:02	16:38	16:38	17:06	17:06	16:18	17:17
חיפה (ח)	06:24	06:29	08:18	08:21	08:54	08:58	09:47	09:50	11:59	12:01	16:37	16:37	17:02	17:02	16:07	17:13
ירושלים (ח)	06:21	06:26	08:16	08:20	08:52	08:56	09:46	09:49	11:58	12:00	16:40	16:40	17:03	17:03	16:00	17:14
תל אביב (ח)	06:23	06:28	08:18	08:22	08:54	08:58	09:48	09:51	12:00	12:02	16:36	16:36	17:05	17:05	16:16	17:16
נוסטריו, וינה (ח)	07:24	07:31	08:43	08:48	09:31	09:36	10:17	10:21	12:13	12:16	16:03	16:01	16:41	16:39	15:43	16:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:52	05:51	08:42	08:42	09:29	09:29	10:43	10:45	13:45	13:48	20:27	20:33	20:59	21:05	20:14	21:18
אוקראינה, אודסה (ח)	07:20	07:26	08:45	08:49	09:31	09:35	10:17	10:21	12:16	12:18	16:12	16:10	16:48	16:47	15:52	17:01
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:57	07:04	08:18	08:22	09:05	09:10	09:51	09:55	11:48	11:50	15:38	15:36	16:16	16:14	15:18	16:28
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	07:10	07:17	08:29	08:33	09:17	09:22	10:02	10:06	11:59	12:01	15:47	15:45	16:26	16:24	15:27	16:38
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:43	07:50	08:56	09:00	09:46	09:51	10:30	10:34	12:24	12:27	16:06	16:03	16:46	16:44	15:45	16:59
אוקראינה, קייב (ח)	07:36	07:44	08:49	08:53	09:39	09:44	10:23	10:27	12:17	12:19	15:57	15:55	16:38	16:35	15:37	16:51
איטליה, מילאנו (ח)	07:42	07:49	09:10	09:14	09:55	10:00	10:42	10:46	12:42	12:45	16:44	16:43	17:17	17:16	16:25	17:30
אקוודור, קיטו (ח)	05:59	06:01	08:28	08:30	08:59	09:01	10:02	10:04	12:33	12:36	18:07	18:10	18:31	18:33	17:51	18:43
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:34	05:34	08:24	08:24	09:06	09:07	10:20	10:21	13:18	13:21	19:53	19:58	20:22	20:28	19:39	20:41
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:07	06:06	08:58	08:58	09:49	09:49	11:05	11:07	14:11	14:14	21:02	21:07	21:37	21:43	20:49	21:58
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:07	07:12	08:49	08:53	09:29	09:33	10:19	10:23	12:25	12:28	16:44	16:43	17:15	17:15	16:25	17:27
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:00	07:06	08:39	08:43	09:20	09:24	10:10	10:13	12:15	12:17	16:29	16:28	17:02	17:01	16:10	17:13
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	07:01	07:06	08:40	08:43	09:21	09:25	10:10	10:14	12:15	12:18	16:30	16:29	17:02	17:01	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:41	07:47	09:17	09:21	09:59	10:03	10:48	10:51	12:51	12:54	17:01	17:00	17:34	17:33	16:42	17:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:59	07:04	08:57	09:01	09:33	09:36	10:27	10:30	12:40	12:43	17:22	17:23	17:49	17:50	17:05	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:39	06:44	08:31	08:34	09:08	09:12	10:00	10:04	12:11	12:13	16:43	16:43	17:12	17:12	16:25	17:24
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:50	06:55	08:54	08:57	09:28	09:31	10:23	10:26	12:40	12:42	17:30	17:30	17:56	17:57	17:12	18:07
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:58	07:04	08:36	08:39	09:17	09:21	10:06	10:10	12:11	12:13	16:23	16:22	16:56	16:55	16:04	17:08
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:24	07:29	09:03	09:07	09:44	09:48	10:34	10:37	12:39	12:41	16:54	16:53	17:26	17:26	16:35	17:38
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:58	07:04	08:35	08:39	09:17	09:21	10:06	10:09	12:10	12:12	16:20	16:19	16:53	16:53	16:01	17:05
בוליביה, לה-פס (ח)	05:50	05:52	08:31	08:32	09:04	09:06	10:11	10:13	12:54	12:57	18:53	18:56	19:18	19:22	18:38	19:32
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:24	08:32	09:34	09:38	10:25	10:31	11:09	11:13	13:01	13:04	16:38	16:35	17:19	17:19	16:18	17:33
בלגיה, בריסל (ח)	08:22	08:30	09:34	09:38	10:25	10:30	11:08	11:13	13:01	13:04	16:40	16:37	17:21	17:21	16:20	17:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:11	05:12	07:56	07:57	08:31	08:33	09:41	09:43	12:29	12:32	18:45	18:49	19:07	19:11	18:30	19:22
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:01	05:02	07:45	07:46	08:20	08:22	09:29	09:31	12:17	12:20	18:27	18:31	18:53	18:57	18:12	19:08
בריטניה, לונדון (ח)	07:43	07:51	08:52	08:57	09:44	09:49	10:27	10:31	12:19	12:22	15:57	15:54	16:37	16:34	15:39	16:50
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:01	08:10	09:02	09:07	09:57	10:03	10:39	10:43	12:28	12:30	15:54	15:51	16:38	16:35	15:36	16:52
גרמניה, ברלין (ח)	07:54	08:02	08:59	09:04	09:53	09:58	10:35	10:39	12:25	12:28	15:58	15:55	16:39	16:37	15:37	16:53
גרמניה, פונקפורט (ח)	08:02	08:10	09:16	09:20	10:06	10:11	10:50	10:54	12:44	12:47	16:26	16:24	17:06	17:04	16:06	17:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:06	05:07	07:52	07:53	08:29	08:31	09:40	09:41	12:30	12:33	18:53	18:58	19:14	19:18	18:39	19:29
הודו, מומבאי (ח)	06:55	06:59	09:07	09:10	09:39	09:42	10:37	10:39	12:57	13:00	17:59	18:01	18:25	18:26	17:42	18:36
הודו, פונה (ח)	06:50	06:54	09:03	09:05	09:35	09:38	10:32	10:35	12:53	12:56	17:57	17:58	18:22	18:23	17:39	18:33
הונגריה, בודפשט (ח)	07:10	07:17	08:32	08:36	09:19	09:24	10:05	10:09	12:03	12:05	15:55	15:53	16:32	16:31	15:35	16:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:05	07:11	08:44	08:48	09:25	09:29	10:15	10:18	12:19	12:22	16:33	16:32	17:05	17:05	16:14	17:17
יוון, אתונה (ח)	07:22	07:27	09:06	09:10	09:46	09:50	10:36	10:40	12:44	12:46	17:06	17:05	17:37	17:37	16:47	17:48
מולדובה, קישינב (ח)	07:29	07:36	08:53	08:57	09:39	09:44	10:25	10:29	12:24	12:26	16:18	16:16	16:54	16:53	15:58	17:07

רעט

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:53	06:57	09:05	09:08	09:37	09:40	10:34	10:37	12:55	12:57	17:56	17:57	18:21	18:23	17:39	18:32
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	04:37	04:35	07:26	07:24	08:26	08:26	09:45	09:45	12:57	12:59	20:00	20:07	20:39	20:47	19:48	21:04
נפאל, קטמנדו (ח)	06:37	06:41	08:38	08:41	09:12	09:16	10:07	10:10	12:22	12:25	17:08	17:09	17:35	17:36	16:51	17:46
סין, בייג'ין (ח)	07:16	07:22	08:57	09:01	09:37	09:41	10:27	10:31	12:33	12:35	16:50	16:49	17:22	17:21	16:29	17:33
סינגפור, סינגפור (ח)	06:52	06:54	09:20	09:22	09:51	09:53	10:53	10:55	13:24	13:26	18:55	18:57	19:19	19:21	18:39	19:31
פולין, ורשא (ח)	07:22	07:30	08:28	08:33	09:21	09:27	10:04	10:08	11:55	11:57	15:27	15:24	16:10	16:07	15:06	16:23
פרו, לימה (ח)	05:34	05:35	08:11	08:13	08:44	08:46	09:49	09:52	12:29	12:32	18:21	18:24	18:45	18:49	18:05	18:58
צרפת, ליון (ח)	08:01	08:07	09:28	09:32	10:13	10:18	11:00	11:04	13:00	13:02	16:58	16:56	17:34	17:33	16:39	17:46
צרפת, פריז (ח)	08:22	08:29	09:40	09:44	10:29	10:34	11:14	11:18	13:10	13:12	16:58	16:56	17:35	17:33	16:38	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:52	08:15	08:17	08:45	08:48	09:47	09:49	12:15	12:18	17:41	17:44	18:05	18:07	17:25	18:17
קנדה, טורונטו (ח)	07:31	07:37	09:03	09:07	09:47	09:51	10:35	10:38	12:36	12:39	16:45	16:44	17:16	17:15	16:26	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	07:14	07:20	08:41	08:45	09:26	09:31	10:13	10:17	12:13	12:16	16:14	16:12	16:48	16:47	15:54	17:00
קפריסין, לרנקה (ח)	06:34	06:40	08:25	08:28	09:02	09:06	09:54	09:58	12:04	12:07	16:34	16:34	17:04	17:04	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:56	09:04	09:51	09:56	10:48	10:54	11:28	11:33	13:15	13:17	16:34	16:30	17:20	17:17	16:13	17:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:34	08:43	09:25	09:30	10:24	10:30	11:04	11:08	12:48	12:51	16:06	16:02	16:50	16:47	15:45	17:04
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	07:46	07:53	09:09	09:13	09:56	10:01	10:42	10:46	12:40	12:42	16:33	16:31	17:10	17:09	16:14	17:23
שווייץ, ציריך (ח)	07:52	07:59	09:14	09:18	10:01	10:06	10:47	10:51	12:45	12:47	16:42	16:41	17:15	17:13	16:23	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:26	06:29	08:43	08:46	09:14	09:17	10:13	10:16	12:37	12:39	17:48	17:50	18:13	18:14	17:32	18:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֵדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתֵּנִי לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלִת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' **הלוי** וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**
אור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00709
01/12/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים